

Κ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΟΥ 1878

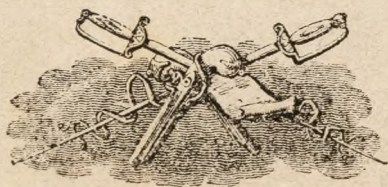
ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΗΠΕΙΡΩ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΥΠΟ

ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ Δ. ΣΕΪΖΑΝΗ

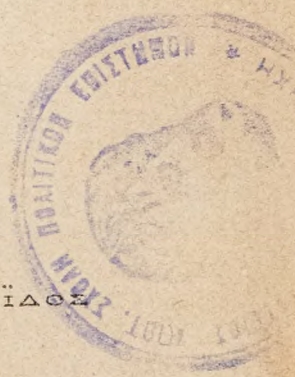
— Τί ὦρα εἶναι ;
— Ἡ τῆς τιμότητος.
ΣΑΚΕΣΠΙΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΔΟΣ
(ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ ΑΡΙΘ. 29).

1878

ΓΕΩΡΓΙΩ Γ. ΓΟΥΣΙΩ

ΚΑΙ

ΙΩΑΝΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

THE LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
10 ANNEX PLAZA
CHICAGO, ILL. 60607

ΓΕΩΡΓΙΩ Γ. ΓΟΥΣΙΩ

ΤΩ ΑΝΔΡΕΙΩ ΤΡΑΥΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ

ΣΥΣΤΡΑΤΙΩΤΑ, ἀφιερώ σοι τὸ δοκίμιον τοῦτο τῆς ἱστορίας τῆς συγχρόνου ἐπαναστάσεως, ὡς ἐνὶ τῶν λαμπροτέρων μαργαριτῶν αὐτῆς.

Ἐκ τῶν πρώτων ἔσπευσας ἐθελοντῆς εἰς τὰς στρατιωτικὰς τάξεις, ἐκ τῶν πρώτων δ' ἐκείθεν ἐσκήρτισας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπαναστάσεως χώρας, ὑπενθυμίζων τοῖς ἐπιδεικνυμένοις μεμαρασμένα καὶ εὐπαθῆ σώματα ἐν περιβολαῖς κομψαῖς καὶ πολυτίμοις, ὅτι τῆς εὐγενείας οἱ τίτλοι καὶ τὰ πρόσοντα τῆς τιμῆς δὲν ἀποκτώνται ὅπου χρυσοῦ ἢ ἀργύρου νόμισμα κυκλοφορεῖ, ἀλλὰ μολύβδου θερμοῦ καὶ γάλβος ἡκονημένου· ὅπου τῆς φήμης ἢ γλυκεῖα φωνὴ τῷ θανατηφόρῳ συρίγματι τῆς σφαίρας ἀνταλλάσσεται καὶ τῆς δάφνης ὁ κλών τῷ παγερῷ φιλήματι τοῦ Θανάτου.

Ἐν ἡμέρᾳ ἐνδόξῳ τὰ χεῖλη αὐτοῦ προσήγγισαν τὸ μέτωπόν σου, ἡ δὲ πνοὴ τῶν ἑσβέσε τὸ ζωηρὸν φῶς ἐνὸς τῶν ὀφθαλμῶν· ἀλλ' ἐὰν μεταξὺ τῆς Προνοίας ἡ χεὶρ ἡδυνήθη νὰ θέσῃ τὴν σώτειραν χεῖρά της, οὐδεὶς δύναται νὰ σοὶ ἀρνηθῇ τῆς δάφνης τὸ φύλλον.

Συστρατιῶτα, δέχθητι εὐμενῶς τὴν ἀφιέρωσιν ταύτην ὡς ἐνθύμιον ἐποχῆς ἱερῶν καὶ φιλίων συνδέσμων, καὶ τοι θλιβερῶν γεγονότων ἡ ἀνάμνησις θέλει διαταράξει ἐκ βάθους τὴν τετραυματισμένην σου καρδίαν.

Τὴν αὐτὴν ἡσθάνθην ἑδύνην ἐκτυλίσσων σκηνὰς τραγικὰς, ἐφ' ὧν ὑπάρξεις τόσῳ ἀμφοτέροις προσφιλεῖς παρῆλθον, ἵνα μὴ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον ἡμῶν πλέον· ἀλλὰ σὺ, ὁ ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸ ἔνδοξον δείγμα τοῦ μαρτυρίου ἐκείνων, φέρων θέλεις ὑπενθυμίζει ἐφ' ὅρου ζωῆς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς καὶ συμμεριζοῖσαι δικαίως τὴν δόξαν αὐτῶν.

Ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Μονῆς Ξενιᾶς καὶ ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Προφ. Ἠλίου δὲν ἀνεγείρονται μνήματα, ἀλλ' ὅμως ἡ ἱστορία λαμπρὸν ἡτοίμασε πάντοτε τὸ κενοτάφιον αὐτῆς διὰ τοὺς ἥρωας τῶν μαχῶν καὶ τοὺς μάρτυρας τῆς Πατρίδος.

ΙΩΑΝΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

ΤΩ ΑΚΡΑΙΦΝΕΣΤΑΤΩ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΙΜΩ ΦΙΛΩ

ΣΥΣΤΡΑΤΙΩΤΑ, δέχθητι ὡσαύτως τὴν ἀπλὴν ταύτην ἀφιέρωσιν, ἀνθ' ὧν σοὶ ὀφείλω ποικίλων χαρίτων. Σὺ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἐτι ἡλικίας διετελέσας τύπος τῆς σπανίας ἐκείνης φιλίας, ἐφ' ἧς ἡ ἀνθρώπινος καρδιά εὐρίσκει στήριγμα ἐν τῇ κοπῷ καὶ ὀλισθηρᾷ τρίβῳ τοῦ βίου. Ἡ ἐνθουσιώδης φιλοπατρία σου, ἡ εὐγενὴς ἀφοσίωσις καὶ ἀρετὴ σου πολλάκις μ' ἐνίσχυσαν ἐν σιγμαῖς πικρῶν καὶ ἀπογοητεύσεως.

Παῖδες ἐτι ὑπὸ τὴν στέγην τῆς τρυφερωτέρας στοργῆς ὀνειροπολήσαμεν τὴν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ ἔνδοξον, θαρραλέοι δὲ καὶ εὐέλπιδες στρατιῶται αὐτῆς συνεβαδίσσαμεν ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς τοῦ ἀγιωτέρου καθήκοντος τὴν ἐκπλήρωσιν, ἀλλὰ τεθλιμμένοι καὶ κατηφεῖς ἐπανήλθομεν, ἵνα ἀναμείνωμεν ἐν ἀδόξῳ ὑπομονὴν τὴν μέλλουσαν ἐθνικὴν δόξαν.

Ἀλλ' οὐχί! Ἡ Ἑλλάς ἐκ τοῦ τάφου αὐτῆς ἀναστᾷσα δὲν εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ ταφῇ αὐτὴς ζῶσα, οὐδὲ νὰ κατακλινθῇ ταπεινὴ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ ἐκείνου δαπέδου, ἐφ' οὗ νῦν μὲν τῆς Ἄγαρ οἱ υἱοὶ ἀλύσεις βαρείας σφυρηλατοῦσιν, ἄλλοτε δὲ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου οἱ Θεοὶ ἡγόρευον καὶ πότνια οἰνοχόος ἡ Ἥβη ἐκράτει τὸ κύπελλον τοῦ ἀνέξαντλητου νέκταρος τῆς Ἑλληνικῆς ἀκμῆς.

THE JOURNAL

OF THE

PROCEEDINGS OF THE
GENERAL ASSEMBLY OF THE
METHODIST EPISCOPAL CHURCH
IN THE UNITED STATES OF AMERICA
Held in Conference at
New York, 1844.
Published by
J. H. R. [illegible]
New York.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐρωτηθέντες ἐγκαίρως ὑπὸ προσώπων, τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, ἂν ἔπρεπε νὰ δημοσιεύσωμεν τόσον ἐνωρὶς τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν συμβάντα, λυπούμεθα, ἀπηντήσαμεν αὐτοῖς, ὅτι δὲν ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε.

Ἀλλὰ πρὸς τί ἐκείνων μεν ἡ ἀποτρεπτικὴ ἐρώτησις, ἡμῶν δὲ ἡ ἐπίσπευσις εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ δημοσίευσιν ἔργου, ὅπερ πολλοὺς μὲν μόχθους καὶ πόνους ἀπήτησε, μεμψιμοιρίας δὲ καὶ χόλον θέλει διεγείρει;

Ἐκεῖνοι μὲν ἐπιζήμιον εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τὴν δημοσίευσιν ὑπελάμβανον, ἡμεῖς δὲ ἐπαισθητῶς ὠρέλιμον ἡλπίσαμεν αὐτὴν, ὑπὸ δύο κυρίως ἐπόψεσι.

Καὶ πρῶτον ἡ ἀμερόληπτος καὶ ὅσον ἔνεστιν ἀκριβὴς ἀφήγησις τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν συμβάντων καταδεικνύουσα τὰ σφάλματα καὶ ἀνατρέχουσα εἰς τὰς ἀφορμὰς, ἐκκαθαίρει τὴν αὐταπάρρησιν τῶν ἀγωνισαμένων καὶ τὴν πολεμικὴν ἐν γένει ἀξίαν τοῦ νεωτέρου Ἑλλήνου ἀπὸ τοῦ κυκεῶνος τῆς φιλαρχίας, ὀπισθοβουλίας καὶ ἀνικαρότητος ἐνίων τῶν σωματαρχῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡ ἀποτυχία οὕτω δὲ ἀναβιβάζεται κατὰ λόγον δίκαιον ἐν τῇ ἐθνικῇ τοῦλάχιστον συνειδήσει, ὃ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστατικὸς ἀγὼν, ἀδίκως καταπεσὼν καὶ μέχρις ἀποθαρρύνσεως.

Δικάζουσα καὶ διδάσκουσα, ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων ἀφήγησις παρηγορεῖ διὰ τὸ παρελθὼν καὶ ἄμικ ἐνθαρρύνει διὰ τοὺς μέλλοντας καὶ σοβαροὺς ἀγῶνας τῆς ἡμετέρας φυλῆς, κατὰ τῶν προαιωνίων αὐτῆς τυράννων καὶ τῶν νέων ἴσως ἀνταγωνιστῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς Ἑλληνικῆς συνειδήσεως, ὀφείλομεν νὰ διαφωτίσωμεν καὶ τὴν προκατειλημμένην Εὐρωπαϊκὴν γνώ-

μην ὡς πρὸς τὰς ἀφορμὰς τοῦ ἀγῶνος, τὸν τρόπον τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τὸ ποιὸν τῶν ἀγωνισαμένων ἀνδρῶν, καθόσον ταπεινὴ ἐμπάθεια Ἑλληνικῆς καρδίας ὑπεστήριξεν ἀσυνειδήτως τὰς κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκτοξευθείσας μομφὰς ὑπὸ τιῶν ἀντιπροσώπων τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων.

Ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην λυπεῖ ἡμᾶς εἶναι τὸ εὐάριθμον καὶ ἀσθενὲς τῶν δειγμάτων τῆς ἐνισχύσεως ἀγῶνος ὁμοφύλων καὶ ὑπὸ δουλείαν στεναζόντων, ἀνθ' ὧν, οὐ μόνον ἡ ὀλιγωρία, ἀλλὰ καὶ παντοῖα προσκόμματα ἰδίως ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν παρενεβλήθησαν· διότι, ἂν ἡ Κυβέρνησις ἐπεθύμει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἤρκουσαν ὀλίγοι λόχοι ἐκ τῶν παρὰ τὰ μεθόρια Εὐζωνικῶν ταγματῶν· τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἐν Μακρυνίτῃ καταστροφῆς ἠδύνατο νὰ μεταβάλλῃ εἰς θρίαμβον διὰ τοῦ ἐν Σούρπῃ ἀντισυνταγματάρχου Χ. Δημητρακοπούλου, ἀφοῦ, ὁ ἄλλως ἀξιοσέβαστος οὗτος ἀξιωματικός, δὲν ἔσπευσεν ὑπὸ ἰδίαν αὐτοῦ εὐθύνην νὰ κλείσῃ τὸ ἄδοξον γῆρας, δρέπων ὀλίγας δάφνας ἐκ τῶν τοῦ Τερτίπῃ, Λαῖου καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτικῶν.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐπεθυμοῦμεν νὰ γνωρίζῃ ἡ Εὐρώπη, ὅτι ἐργαζόμεθα καὶ θέλομεν ἐργασθῇ μέχρις ἐνὸς καὶ μέχρι τέλους τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων ἡμῶν ἀδελφῶν, ὅτι δὲν ἐγκαταλείπομεν τὴν ἰδέαν ταύτην, ἐφ' ὅσον θερμὴ σὰρξ περιβάλλει τὰ ὀστέα μας καὶ οἱ παλμοὶ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ὑπενθυμίζουσι τὴν ἀποστολὴν τῆς ἡμετέρας φυλῆς, καθὼς ὁ ἥχος τοῦ ὠρολογίου τὴν ὥραν τῆς ἐξεγέρσεως εἰς τὸν ἀκαταπόνητον ἐργάτην.

Ναί, ἂς μάθωσι πάντες ὅτι δὲν ὑπνώττομεν, ἀλλ' ἐργαζόμεθα καὶ προετοιμαζόμεθα διὰ μεγάλην καὶ σοβαρὰν ἐξέγερσιν καὶ τότε, ἀντὶ νὰ μεμψῶσιν ἡμῶν, θέλουσι μᾶς ἐνθαρρύνει καὶ ἐνισχύσει.

Καὶ δεύτερον ὑπὸ καθαρῶς ἱστορικὴν ἔποψιν ἡ ἀφήγησις τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν γεγονότων, ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν

τὰ μὲν πρόσωπα εἶναι παρόντα, ζωηρὰ δὲ τῶν πραγμάτων ἡ μνήμη διατελεῖ, παρέχει ἐχέγγυα ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρας ἀκριθείας, ἢ μετὰ παρέλευσιν χρόνου, ὅτε ἡ διόρθωσις τῶν ἐσφαλμένων δύσκολος, ἂν οὐχὶ ἀδύνατος, ἔσται.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι αἱ τοιαῦται τῶν συγχρόνων γεγονότων ἀφηγήσεις πολὺ τὸ ἀκανθῶδες καὶ δυσχερές ἔχουσιν, ὁπόταν μάλιστα περὶ πολυπλόκων καὶ διαμφισβητούμενων πρόκειται· διὰ τοιαύτης ὁμῶς ὁδοῦ ὀφείλει νὰ βαδίσῃ ὁ πρατιθέμενος νὰ καταλίπῃ τῶ μέλλοντι ἱστοριογράφῳ πηγὴν καθάραν καὶ διαυγῆ, ἐξ ἧς ἀφόβως ν' ἀντλήσῃ.

Καὶ ἡμεῖς μὲν εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἀπεβλέψαμεν, ἐπὶ ἐπτάμηνον οὐ μόνον ἀκροώμενοι μεθ' ὑπομονῆς καὶ ἀρχηγῶν καὶ σωματαρχῶν καὶ ἐθελοντῶν μέχρι τοῦ τελευταίου ὀπλίτου, μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τῶν ὁποίων ἐπὶ δίμηνον συνανестράφημεν καὶ συνεζήσαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐπισταμένως διεξερχόμενοι ἐκθέσεις διεξοδικὰς καὶ ἀλλήλαις ἀντιφωνούσας, τοὺς τε λόγους καὶ τὰ γραφόμενα συγκρίνοντες καὶ ἀντιπαρβάλλοντες, ἵνα περὶ τῆς ἀληθείας πεισθῶμεν· κατὰ πόσον δὲ τοῦ σκοποῦ ἐτύχομεν, βραδύτερον δῆλον γενήσεται.

Ὅπως δ' ἦποτε μὴ λησμονοῦντες, ὅτι κρίνοντας κρινοῦσιν ἡμᾶς, προσεπαθήσαμεν πάντα μὲν νὰ ἐξελέγξωμεν, οὐδένα δὲ ν' ἀδικήσωμεν, ἀναιροῦντες τὰς μοχθηρὰς συκοφαντίας καὶ μετριάζοντες τοὺς ὑπερβολικοὺς ἐπαίνους, ἅτινα, σὺν τῇ ἀνακριθείᾳ τῶν γεγονότων, χαρακτηρίζουσι δυστυχῶς τὰς πλείστας τῶν ἀπὸ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν ἐκθέσεις· καθόσον οἱ ἐπιστέλλοντες, οὐ μόνον ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῶν διαφόρων σωματαρχῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔγραφον, ἀλλὰ καὶ ἔσπευδον ἀγγέλλοντες τὰ νέα τῶν μαχῶν πρὶν ἢ ἐξετάσωσιν ἀκριβῶς καὶ πληροφωρηθῶσιν ἀμερολήπτως, ἀποτροπιαζόμενοι μὲν τὴν συκοφαντίαν, ἀπορρῶγοντες δὲ τὴν κολακείαν, ἣν κατὰ Δίωνα, παστῶν τῶν κακιῶν αἰσχίστην ἂν τις εὔροι· πρῶτον γὰρ τὸ

κάλλιστον καὶ δικαιοτάτον, τὸν ἔπαινον, διαφθείρει, ὥστε μηκέτι δοκεῖν πιστὸν, μὴ δ' ἀληθῶς γεγόμενον· καὶ τό γε πάντων δεινότατον τὰ τῆς ἀρετῆς ἔπαθλα τῇ κακίᾳ δίδωσι.

Λυπούμεθα ἀληθῶς, διότι κατὰ τὴν ἐπίπονον ταύτην ἔρευναν, οὔτε ἀξίαν μεγάλην οὔτε ἀρκοῦσαν αὐταπάλησιν καὶ μετριοφροσύνην εὔρομεν παρὰ τοῖς πλείστοις ἀρχηγοῖς, ἐνῶ εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐπεθυμοῦμεν νὰ συνηγνῶμεν καθ' ἕκαστον ἀπὸ Σούρπης μέχρι Πηλίου βῆμα τροπαιοφόρους ἥρωας, καὶ νέους δαφνοστεφεῖς στρατηλάτας· δυστυχῶς ὁμῶς ἀντὶ τοῦτου ἠναγκάσθημεν νὰ καταβιβάσωμεν ἀπὸ τῶν κορυφῶν δένδρων παραδόξους ἀρχηγούς, ἵνα τοποθετήσωμεν αὐτοὺς ἐν τῇ οἰκείᾳ ἀσφαλεῖ θέσει καὶ πολλῶν ἀρειμανίων τὴν γυμνὴν σπάθην νὰ θέσωμεν εἰς τὴν θάκην, ἵνα ὦμεν δίκαιοι καὶ εὐτυνεῖσθῃτοι.

Οὐχ' ἦττον ὁμῶς καὶ χαρὰν ἠσθάνθημεν μεγάλην, πεισθέντες οὐ μόνον ὅτι Ἐφιάλται φυλάργυροι τὴν ἐπανάστασιν δὲν ἐδολιεύθησαν—ὑπὲρ ἐξ ὑπαρχῆς συκοφαντίαν ἐθεωρήσαμεν— ἀλλὰ καὶ οὔτε δίκην λαγωῶν, πρὸ τοῦ ἐχθροῦ ἔφρευγον ἄνδρες ὅπως δῆποτε εἰς προηγουμένους ἀγῶνας ἐπὶ μακρὸν ἀγωνισάμενοι καὶ διακινδυνεύσαντες.

Πανταχοῦ τῆς παρούσης ἀφηγήσεως ἐν καὶ μόνον καταφαίνεται, ὡς κυρία τῆς ἀποτυχίας ἀφορμὴ, ἡ ἔλλειψις Γ. Ἀρχηγοῦ, σχεδίου πολεμικοῦ καὶ συμφωνίας περὶ τὴν ἐκτέλεσιν, πάντων δὲ τούτων τὴν σοβαρὰν εὐθύνην ἀνενδοιάστως ἐπιρρίπτομεν τῇ Κ. Ἐπιτροπῇ.

Ἀλλ' ἐὰν τὴν εὐθύνην τῆς ἐπαναστατικῆς ἀποτυχίας ἡ Κ. Ἐπιτροπὴ τῆς Ε. Ἀμύνης καὶ Ἀδελφότητος φέρῃ, τὴν εὐθύνην τῆς τοιαύτης κατ' ἀνάγκην ἐπαναστάσεως φέρουσιν ἐπιστημότεραι καὶ ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρως σημασίας ἀρχαί, τοῦτέστιν αἱ Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις, δι' ὑπὲρ καὶ προϋτάξαμεν τῆς παρούσης ἱστορικῆς ἀφηγήσεως ὀλίγας σελίδας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὅταν φυλή τις, ἐκ τῶν ἀναφαινομένων ὑπὸ προνομιοῦχον οὐρανόν, εἰς τῆς ἰδιοσυγκρασίας αὐτῆς τὴν ἑξοχὸν διάπλασιν μυστηριωδῶς ἐπιδρώντα, ἔχη ὄντως νὰ ἐκπληρώσῃ ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολὴν καὶ δὲν πρόκειται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀκμῆς πρὸς κορεσμὸν ὑλικῶν καὶ ἐγώστικῶν πόθων, ἡ φυλὴ αὕτη, κατ' ἴδιόν τινα νόμον ἐθνικῆς διαλογῆς, ὑπερισχύουσα ἠθικῶς τῶν συγχρόνων, διατηρεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως ὑπὸ τὸ ἐφήμερον τῆς βίας κράτος, ἀλλοιούμενὴ μὲν καὶ παθαίνουσα ὑπὸ τὴν ἐθνολέτειραν τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιπετειῶν αὐτοῦ ἐπιρροήν, μὴ ἐξαφανιζομένη δὲ, ἀλλ' ἀνηβῶσα ἵνα τὴν ἀποστολὴν τῆς συνεχίσῃ.

Τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἡ περιφανὴς ἀντιπρόσωπος μετὰ τὴν εὐεργέτιδα λαμπηδόνα τῆς ἐκπολιτιστικῆς αὐτῆς ἀκμῆς, ἐξασθενήσασα ἐν ἀλληλοσφαγῇ ἀπὸ τοῦ 431—404, ἀπώλεσασα τὸ γόητρον τῆς αὐτοβουλίας αὐτῆς ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν σπάθην καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τὸ σύνολον ὑπὸ τὸν κονιορτὸν τῶν Ρωμαϊκῶν λεγεῶνων, λειποψυχήσασα ἐν ταῖς καταστρεπτικαῖς χερσὶ τοῦ Μεσαιωνικοῦ πανδαιμονίου, ἤχθη τέλος δούλη τυράννου αἰμοδιψοῦς, ὅστις τὴν γῆν αὐτῆς εἰς κοιμητήριον μετέβαλε, πρόγραμμα ἔχων τὸν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ὄλεθρον παντὸς μὴ Μουσουλμανικοῦ.

Ἀλλ' ἐνῷ οἱ σοφοὶ τῶν ἐθνῶν ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων εἶχον διαγράψει, εὐαίσθητοι δὲ μόνον ποιηταὶ ἐπὶ τῶν ἐρεπιών

αὐτῆς καθεζόμενοι τὴν παρελθοῦσαν ἀνεπόλουν δόξαν, τεθλιμμένοι διὰ τὸ παρὸν καὶ ἀπηλπισμένοι διὰ τὸ μέλλον, ἡ Ἑλλάς ἀνεπήδησε φοβερὰ ἐκ τοῦ τάφου 4 αἰώνων, ὁ δ' ἐκ τῆς στάκτης αὐτῆς ἀναθρώσας σπινθήρ, τὴν πρωτοφανῆ νεκρανάστασιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἐθνῶν ἀγγέλλων, μετέδωκεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς δούλης χώρας τὴν ἐπαναστατικὴν φλόγα, ἥτις ἐπὶ ἐπταετίαν, διὰ παντοδαπῶν ὀλοκαυτωμάτων ἀναρριπιζομένη, καὶ τὴν τελευταίαν αὐτῆς ἰκμάδα ἐξήντησεν.

Ὁ πανελλήνιος ἐκεῖνος ἀγὼν, ἡρωϊκός, ἀλλὰ καταστρεπτικός καὶ ἄνισος, ἐξεβίασεν ἐπὶ τέλους τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων τὴν κρατερὰν μεσολάβησιν, ὥστε ἀπεφασίσθη ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἐπραγματοποιήθη ἡ σύστασις Ἑλληνικοῦ βασιλείου κατὰ τὸ 1829.

Ἡ ἀναβλάστησις ὅμως αὕτη αὐτοθαλοῦς κλώνου τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Δρυός, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἐκ Βορρᾶ χειμάρρους ἤρξατο κυλίων τὰ ὑποσκάπτοντα αὐτοῦ ὕδατα μέχρι τῶν μεσημβρινῶν προπόδων τοῦ Αἴμου, δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνάγκη ἐξοικονομήσεως, ἀλλ' ὡς εὐκαιρία πολύτιμος, ἥς, ἐπωφελουμένη ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, νὰ προπαρασκευάσῃ ἔκτοτε τὸ μόνον φυσικὸν ἀντίρροπον τῇ Σλαβικῇ ἐπιρροῇ.

Ἐγκαίρως ἡ αἰμοσταγὴς Ἑλλάς ἐκ τοῦ τάφου αὐτῆς ἀνεπήδησεν, εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγκάλας ῥιπτομένη καὶ λέγουσα :

"Ἰδετέ με καὶ πάλιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ νεκράν ἐντολοδόχον· ἐνισχύσατέ με εἰς τὴν νέην μου ἀποστολήν, προετοιμάσατέ με εἰς τὸ ἔργον μου.

Ἰδικόν σας συμφέρον εἶναι ἰσχυρὰ νὰ εὑρεθῇ ἡ πανελλήνιος Δρυς πρὸ τοῦ κατερχομένου χειμάρρου, ὅστις θέλει παρασύρει τὰ ξηρὰ αὐτὰ καὶ ἄκαρπα 400 ἐτῶν φρύγανα, πλημμυρῶν τὴν Εὐρώπην καὶ καταπνίγων τὴν Ἀσίαν.

Ἵπῃρχε τότε ἐν Εὐρώπῃ διπλωματικὴ ἐξοχότης, παραδίδουσα μαθήματα Σχολῆς, μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀκμαζούσης, ἡ θεωρία τῆς ὁποίας συνίστατο εἰς τὸ πολυθρύλητον δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, θεωρουμένου ὡς μόνου καὶ ἱκανοῦ προφυγίου τῆς λοιπῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας κατὰ τῆς Σλαβικῆς ἐπιδρομῆς.

Ἦκουσαν ὅθεν αὐτῆς μετ' αἰσθημάτων δυσπιστίας καὶ ἀντιπαντὸς ἄλλου τῇ ἀπήντησαν, μειδιῶντες, οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς :

Ἔχεις παρελθόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μέλλον.

Δὲν δύνασαι νὰ ὑπάρξης ὡς Ἕθνος, μεταβλήθητι εἰς Μουσεῖον Ἀρχαιολογικόν.

Ἀφοῦ τόσῳ ἡγάπησας τῶν κλεπτῶν σου τὰ ἀνδραγαθήματα, δωρηθήτωσάν σοι αἱ φωλεαὶ τῶν.

Σοὶ ἀρκοῦσιν οἱ βράχοι αὐτοὶ καὶ ἡ ἄπειρος θάλασσα, ἐφ' ἧς ἐξετέλεσας τὰ πολεμικὰ θαύματά σου.

Μεταξὺ θαλάσσης καὶ βράχων θέλεις ζῆσει, ἄνιψ φιλοδοξίας καὶ πειρασμῶν, δυναμένων νὰ διαταράξωσιν εἰς τὸ μέλλον τὴν ἡσυχίαν τοῦ Κόσμου.

Αὐτὰ εἶπον καὶ ἐκοιμήθησαν, ἡ δὲ Ἑλλάς ἀπεσύρθη μεταξὺ θαλάσσης καὶ βράχων, ἵνα ἀναζητήσῃ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς εἰς τὸ παγερὸν βάθος τῆς προπατορικῆς τέφρας, ἐνῶ ὁ χωλὸς Ἡφαιστος τοῦ Σλαβικοῦ Ὀλύμπου, ἐπὶ τὰς φύσας αὐτοῦ βὰς εἰς πῦρ ἔτρεψε κέλευσέ τε ἐργάζεσθαι.

Τοιοῦτοτρόπως τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἐτέθη ἐν τῇ χοάνῃ τοῦ Πανσλαβισμού,

Φῦσαι δ' ἐν χοάνεισιν εἰκόσι πᾶσαι ἐφύσων,
παντοίην εὐπρηστον αὐτμὴν ἐξανείσαι.

Εἶναι, τῇ ἀληθείᾳ, φοβερὸν τὸ πολιτικὸν αὐτὸ σφάλμα τῆς Εὐρώπης, παράγνωρισάσης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀποστολὴν καὶ μὴ προϋδούσης τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τὴν ἀναπόφευκτον πτώσιν.

Εἶναι ἀξιοθρήνητος τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἡ ἀμβλύνοια, μὴ κατανοησάσης τῆς Σλαβικῆς φυλῆς τὴν ἐπικίνδυνον προδιάθεσιν, καθ' ἧς, ἀντὶ νὰ ἀντιτάξῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κυρίως τὸ συμφέρον καὶ τὴν ζωτικότητα, παρειακῶς αὐτῇ ἰδίαις χερσὶν εὐρὺ στάδιον προόδου, ὑποστηρίζουσα τὴν Τουρκικὴν δεσποτείαν μετὰ πασῶν τῶν συμπαρομαρτουσῶν αὐτῇ κακιῶν, ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀσθενῶν, ἀλλ' ὁσημέραι ἀναζωογονούμενων τῆς Ἀνατολῆς ἐθνικοτήτων, αἵτινες, ἐπόμενον ἦτο, μετ' εὐπιστίας νὰ ἀφοσιωθῶσι τῷ ἀναφαινομένῳ αὐτῶν

προμάχω, καθ' οὗ ἐν συνασπισμῷ βραδύτερον ἢ Εὐρώπῃ ἐκηρύχθη.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία μὴ δυνθεῖσα νὰ ἐμβατεύσῃ ἀρχοῦντως εἰς τοὺς μοιραίους τοῦ μέλλοντος διαλογισμοὺς, δὲν ἔλαβε περὶ αὐτοῦ σοβαρὰν πρόνοιαν, περιορισθεῖσα εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν τοῦ παρόντος· ὅθεν ἀντὶ Ἑλλάδος μεγάλης ὁπποῦν καὶ ἐμπεριεχοῦσης τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, ἀντὶ Κράτους ἔχοντος τὰ ἀπαιτούμενα μέσα τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἐκήρυξεν ἐλευθέρους 700,000 Ἑλλήνων,* ἐπὶ 45,000, 000 στρεμμάτων, ὀλίγον εὐφόρου καὶ κατηρημωμένης γῆς, εἰς οὓς κατὰ τὸ 1863 προστετέθησαν 245,000 Ἴόνιοι, ἀνεληθόντος οὕτω τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν γράφομεν, εἰς 1,500,000 κατοίκων, ἐπὶ 950 τετραγωνικῶν μιλίων.

Τοσοῦτος ὑπῆρξεν ὁ πληθυσμὸς, τοσαύτη δὲ καὶ τοιαύτη ἡ ἔκτασις τοῦ νεοσυστάντος Ἑλληνικοῦ βασιλείου ὑπὸ τῶν Μ. Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, μὴ ἀναγνωρισάσων τὴν Ἑθνικὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν, οὔτε λαβουσῶν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ μερὶς ἐκείνη τῶν ἐλευθερουμένων μεγάλας καὶ σοβαράς ὑποχρεώσεις, ἀπέναντι τῶν ἐν δουλείᾳ ἀνελάμβανεν, οὐ μόνον, διότι πολλοὶ τῶν τελευταίων ἦσαν, ἂν οὐχὶ ἀνώτερα, πρὸς ἐλευθερίαν εἶχαν δικαίωματα, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἀπάρνησις καὶ λήθη τῶν ὑποχρεώσεων ἐκείνων θὰ ἐπέφερε τὸ μετὰξὺ τῆς ἐλευθερωθείσης μειονότητος καὶ δούλης πλειονότητος διαζύγιον, ἐνῶ ἐν τῷ συνδέσμῳ αὐτῶν καὶ μόνῳ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἀνεύρισκε τὴν πραγματικὴν αὐτῆς δυνάμιν, ἄνευ τῆς ὁποίας οὔτε εἶχεν, οὔτε νὰ ἐπιτελέσῃ ἡδύνατο πολιτικόν τινα προορισμὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Καὶ ἐπὶ τῇ βεβαιότητι ὅθεν, ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας θὰ ἀπηρνοῦντο τὰς πρὸς τοὺς δούλους ὁμοφύλους ἱεράς αὐτῶν ὑποχρεώσεις, ἀπέχουσαι πάσης ὑποστηρίξεως πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ δεσποτικοῦ ζυγοῦ, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις οὔτε νὰ συμμερισθῇ ἡδύνατο τοιαύτην ἀντεθνικὴν πολι-

* Οἵτινες ἐδιπλασιάσθησαν σχεδὸν μετὰ 40 ἐτῶν ἐλεύθερον βίον, ἀνεληθόντες εἰς 1,480,000.

τικὴν, οὔτε νὰ συμμορφωθῇ αὐτῇ, εἰς νάρκην παραδιδομένη καὶ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος αὐτῆς ἀφροντιστοῦσα.

Θὰ ἡγείρετο λοιπὸν μεταξὺ ἔθνους καὶ κυβερνήσεως διαφωνία καὶ πάλῃ διαρκής, καθ' ἣν ἡ τελευταία ἢ θὰ παρεσύρετο, ἢ ἀναποφεύκτως θ' ἀνετρέπετο.

Ἀνεξάρτητως ὅθεν τοῦ προορισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, τὰ μέγιστα συμφέροντος τῇ Ἑσπερίᾳ, αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις δὲν ἔπρεπε νὰ καταδικάσωσι τὸ ἐλληνικὸν κράτος διὰ παντός ἢ καὶ ἐπὶ μακρόν ἐν τοῖς πρώτοις αὐτοῦ στενοῖς ὁρίοις, ἀλλὰ νὰ ὑποβοηθήσωσι τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν αὐτῶν λαμβάνουσαι, ἵνα παρασκευάσωσιν ἐγκαίρως ἱκανὸν καὶ ἰσχυρὸν διάδοχον τοῦ ὁσημέραι ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν κυρτουμένου καὶ πίπτοντος τουρκικοῦ κολοσσοῦ.

Ἐὼντες ὅμως πρὸς στιγμὴν τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἵνα ἐξετάσωμεν αὐτὴν λεπτομερέστερον ἐν οἰκείῳ μέρει, ἐρευνήσωμεν ὅποια ὑπῆρξεν ἡ τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων πολιτικὴ πρὸς τε τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐσωτερικῶς καὶ πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις αὐτοῦ.

Ὅφειλομεν νὰ ἀποτείνωμεν τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἐν ὥραις κρισιμωτάταις διὰ τὴν ἐλληνικὴν φυλὴν πρὸς τε τὰς σεβασμίας σκιάς τῶν πρώτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος καὶ τοὺς συγχρόνους ἀνδρας, τοὺς ἀπὸ τινος διαδεξαμένους ἐκείνους ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, μετὰ μεγαλειέτων ὁσημέραι ὑποχρεώσεων· διότι τὰ ἔθνη οὐδέποτε φέρουσι τὴν εὐθύνην τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας, ἐκτὸς ἐφ' ὅσον ἀποδεικνύονται ἀνίκανα νὰ πραγματοποιήσωσιν αὐτήν.

Καὶ ὥφειλομεν νὰ ὦμεν ἐπιεικέστεροι τῇ μνήμῃ τῶν πρώτων, διότι ἀναλαβόντες τὴν διοίκησιν τοῦ ἔθνους, θερμοῦ καὶ αἵμοσταγοῦς ἔτι ἐκ τῆς πολυχρονίου πάλης καὶ τῶν πολυειδῶν τραυμάτων, εἶχον νὰ παλαίσωσι κατὰ μεγάλων καὶ πολλῶν δυσχερειῶν.

Ἐκτὸς τῆς καθόλου ἀνεπαρκείας τῶν ἀπαιτουμένων στοιχείων πρὸς διοργάνωσιν καὶ διοίκησιν τοῦ τόπου, τὸ ἐλληνικὸν κράτος παρουσίαζε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ζοφερὰν εἰκόνα πενίας καὶ δικαιωμάτων, ἀναγκῶν καὶ ἀπαιτήσεων ἀφ' ἑνὸς, τὴν δὲ γῆν ἀφ' ἑτέρου — κατὰ τὸν γερμανὸν περὶ ἡγε-

τὴν — σκυθρωπήν, πετρώδη, κατάξηρον, εἰς ἐπίμετρον δὲ τὸ ταμεῖον κενὸν μέχρις ὀβολουῦ.

ὑπὸ τὰς προρρηθείσας συνθήκας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσῃ ἀρκούντως, ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐπιτελέσῃ μεγάλας προόδους καὶ οἰονδήποτε ἄλλο ἔθνος, πολλῷ μᾶλλον τὸ ὑπὸ τούτων καὶ τοιούτων συμφορῶν ἀποδεκατισθὲν, ἀπογυμνωθὲν καὶ ἡθικῶς ἐκπέσας ἐλληνικόν· ἡδύνατο ὅμως ἀσυγκρίτως εἰς καλλιτέραν νὰ εὗρεθῇ κατάστασιν τῆς παρούσης μετὰ 45 ἐτῶν ἐλεύθερον βίον, πρὸ πάντων δὲ ἱκανὸν νὰ συνεχίσῃ ἀποτελεσματικῶς τὸ ἔργον τῆς γενεᾶς τοῦ 1821, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ ὑποτελῇ καὶ κατώτερα αὐτοῦ σλαβικὰ φύλα ἔσπενδον νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς κατὰ τοῦ ἀνικάνου καὶ ἀφορήτου δεσπότητος μοσχοβιτικῆς ἐπιθέσεως.

Ἀφοῦ ἡ Εὐρώπη δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸ προσεχὲς μέλλον καὶ τὴν εὐγενῆ ἀποστολὴν τοῦ ἐλληνισμοῦ, αἱ ἐλληνικαὶ κυβερνήσεις δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρήσωσι καὶ κηρύξωσι τὰς Ἀθήνας πρωτεύουσιν τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου, ἐνῶ καὶ οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ζάπλουτοι ὁμογενεῖς, προθύμως ἀποδεξάμενοι συνέρρευσαν, ὡς ἐν ἀσύλῳ εὐζωίᾳ, καθωραϊζόντες μὲν αὐτὴν δι' οἰκοδομῶν πολυδαπάνων καὶ πολυτελῶν, οὐδόλως ὅμως περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπαρχιῶν φροντίζοντες, ἄνευ σχεδὸν συγκοινωνίας καὶ γεωπονικῆς ἢ βιομηχανικῆς προόδου διατελουσῶν συσσωρεύοντες μὲν ἐν τῇ μικρᾷ αὐτῇ πρωτεύουσῃ πάντα αὐτῶν πλοῦτον, λησμονοῦντες δὲ τὴν στρατιωτικὴν τοῦ ἔθνους κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν προπαρασκευήν, ὥσπερ τὸ ἔργον τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας ἦτο τετελεσμένον καὶ οὐδὲν ἄλλο ἔμενεν αὐτοῖς ἢ νὰ ἐπαναπαυθῶσιν ἐπὶ τῶν πρώτων ἐκείνων δαφνῶν τῆς νεωτέρας ἡρωικῆς ἐποχῆς.

Ἐδίδοντο ἡμῖν σπιθαμαὶ τινες ὡς Κράτος καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Ἀκροπόλεως ὡς πρωτεύουσα· ἡ πρωτεύουσα ὅμως αὕτη δὲν ἦτο ἢ προσωρινὸν κέντρον ἐθνικῆς ἐνεργείας, ἥτις διὰ τριῶν ὁδῶν ἔπρεπε νὰ ἐπιδιωχθῇ, ἐκ τῶν ἐνόντων μὲν καὶ περισσευμμένων, δραστηρίως δὲ καὶ ἀμετατρέπτως μέχρις ἐπιτεύξεως.

I. Διὰ τῆς γεωργικῆς προόδου τῆς χώρας, ἐξ ἧς ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ τῆς χώρας βελτίωσις.

II. Διὰ καταλλήλου στρατιωτικῆς διοργανώσεως, μετ' ἀνα-

λόγου προπαρασκευῆς, ἐξ ἧς καὶ μόνον ἡ πραγματικὴ ἰσχὺς οἰουδ' ἦποτε ἔθνους.

III. Διὰ πολιτικῆς ἐνεργοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων βασιζομένης, ὅπερ κατορθοῦται μὲν διὰ τῶν δύο πρώτων, ἐν-
σχύεται δὲ ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ τόπου ἡσυχίας.

Καὶ περὶ τῶν τριῶν αὐτῶν ἐξετάσωμεν ἐν συντόμῳ.

I

Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

• Αναλόγως τῆς καλλιέργουμένης ἐκτάσεως, ἐκ τῶν γεωργικῶν τάξεων συμπεραίνεται ὁ χαρακτήρ ἐνὸς λαοῦ». EBERET

Αἱ παρατηρούμεναι ἀνωμαλίαι κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ἐθνῶν διοργάνωσιν καὶ αἱ κατὰ τὴν διοικητικὴν πορείαν αὐτῶν διαταράξεις, ἐκτὸς τοῦ λόγου τῆς κακῆς διαπαιδαγωγήσεως, τοῦ φατριασμοῦ καὶ τῆς τῶν ἐν τέλει ἀβελτηρίας, ἔχουσιν ἀφορμὴν γενικωτέραν, τὴν ἔλλειψιν ἰσορροπίας μετὰ τῶν στοιχείων τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν μέσων ἢ τοῦ χώρου τῆς ἐνεργείας καὶ χρησιμοποίησεως αὐτῶν.

Ὅταν ἅπαξ, ἐν σμικρῷ ἀναλόγῳ χώρῳ, συμπυκνωθῶσι στοιχεῖα ἐντάσεως τινος διανοητικῆς, κατ' ἀνάγκην τείνοντα εἰς κατάληψιν θέσεως, ὑπάρξεως καὶ ἐνεργείας, ἐνῷ ἡ ἐργατικὴ ἀνικανότης ἀποκλείει αὐτοῖς πᾶσαν ἄλλην ἐξοδόν, οἱ ἐκ τῆς διαπάλης καὶ ἀναποφύκτου συγκρούσεως αὐτῶν τιναγμοὶ ἐπιφέρουσιν ἀνωμαλίαν ἐν τῇ καθόλου τάξει τῶν κοινωνικῶν καθεστώτων καὶ διατάραξιν τοῦ συστήματος τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως, εἰς ἀνατροπὴν τῶν ὁποίων ἀδιακόπως τείνουσι.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὀλεθρίας αὐτῆς μοίρας, ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ εὐρίσκηται, ὥς πρὸς τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν καθόλου κατάστασιν τοῦ Κράτους, ἐν τοιαύτῃ μετὰ τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσεως ἀναλογία, ὥστε ἡ διανοητικὴ τῶν ἀτόμων ἀνάπτυξις, συμβαδίζουσα μετὰ τῆς λοιπῆς τοῦ ἔθνους προόδου, νὰ ὦθῃ, ὥσπερ οὖριος καὶ ἐπαρκὴς ἄνεμος, τὸ σκάφος τῆς πολιτείας, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀνατρέπη αὐτὸ, βίαιος πνέων καὶ σφοδρῶς.

ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δέον νὰ σχηματίζονται τὰ κοινωνικὰ στρώματα πρὸς ἀποτελέσιν ἐδραίου καὶ εὖ ἔχοντος Κράτους, ἐν τοιαύτῃ δὲ ἰσορροπία πρέπει νὰ προάγωνται καὶ καταλαμβάνωσι τὰς οἰκείας θέσεις τὰ διάφορα στοιχεῖα αὐτῶν, ὥστε οὐδεμία μὲν στενοχωρία ἐν αὐτοῖς νὰ ὑπάρχῃ, πᾶσα δὲ πρὸς ἀντικατάστασιν ὀλεθρία πάλῃ νὰ ἐκλίπῃ.

Καὶ εἶναι μὲν λυπηρὸν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα νὰ κρατῇ τὴν σφύραν τοῦ σιδηρουργοῦ ἡδικημένος τις Ἐρσχελλος, ἢ τὸν πρίονα τοῦ ξυλουργοῦ ἄγνωστός τις Καρτέσιος, εἶναι ὅμως ὀλεθριώτατον καὶ καταστρεπτικὸν δι' ἓνα λαὸν, νὰ ἀρεθῇ ὁλόκληρος ἀθλητικὴ καὶ εὐρωστός γενεὰ ἄτεχνος, ἀβιομηχανος καὶ ὅλως ἀνίκανος εἰς τὰ πρακτικώτερα τοῦ βίου, ἅτινα παρ' οἰωδῆποτε λαῶ τῆς Δύσεως ἀποτελοῦσι τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἀνωτέρων ἡγετῶν αὐτοῦ.

Ἄλλως τε ἐκ τοῦ κύκλου τῶν πρακτικῶν καὶ βιοποριστικῶν σταδίων, δι' ἅτινα παρασκευάζει τὰς πολυπληθεστεράς τάξεις τῶν κοινωνιῶν ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, ἐν οἷα βαθμίδι ἀναπτύξεως παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς εὐρίσκεται, εἶναι καὶ φυσικὸν καὶ εὐκόλον νὰ ἀνέρχωνται πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας σφαίρας τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν οἱ πρὸς τοῦτο πεπλασμένοι ὑπὸ τῆς μυστηριώδους φύσεως νόες, δὲν εἶναι ὅμως ἐπίσης δυνατόν οἱ ἅπαξ λαβόντες εἰσιτήριον δι' αὐτὰς νὰ κατέρχωνται εἰς τὸν κύκλον, ὅστις οὐ μόνον ἐν τῇ συνειδήσει τῆς κοινῆς γνώμης ἐν κατωτέρᾳ μοίρᾳ τίθεται, ἀλλὰ καὶ ἡμερήσιον ἰδρῶτα ἀπαιτεῖ, δι' ὃν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ τὸ ἀπόμακτρον τόσῳ λεπτοφυὲς κατέστη.

Ἐν Ἑλλάδι τοῦ λαοῦ ἡ ἀνατροφή καὶ ἐκπαίδευσις ἀντὶ νὰ τείνωσι, κατ' ἀρχὰς μάλιστα, εἰς τὴν μόρφωσιν κυρίως τῶν μέσων τοῦ λαοῦ τάξεων, ἵνα δι' αὐτῶν ἐπιτευχθῇ ἡ γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ τῆς χώρας βελτίωσις, τοῦναντίον ἐξώθησαν διὰ τοῦ ὑπερμέτρου τῶν θεωρητικῶν σπουδῶν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, τοῦ μόνου σχεδὸν σταδίου τῆς κοινωνικῆς ὑπεροχῆς, μετρίως πεπαιδευμένην, ἐνίοτε ὑπὸ κενῆς ἰδεολογίας πεφυσιωμένην, πλὴν νοήμονα, εὐγενῆ, ὑπερήφανον καὶ φιλόδοξον νεολαίαν, ἐγκauχωμένην ἐπὶ πατραγαθίαις καὶ κομπαζούσαν ἐπὶ τῇ ἱστορικῇ δόξῃ τῶν πατρικῶν ἐστιῶν.

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ μεγαλειτέρα φροντίς κατεβλήθη εἰς τὴν σύστασιν ἰδρυμάτων τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, δι' ἅτινα ἀνέλαθεν ἡ κυβερνήσις νὰ φροντίζη καὶ δαπανᾷ, ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, ἀφθεῖσα εἰς τὴν φροντίδα καὶ τὸ βάρος τοῦ δημοσίου, παρημελήθη εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἐν τισι τῶν συνοικιῶν αὐτῆς τῆς πρωτεύουσας, κατακηλοῦσι τὸ οὖς τοῦ διαβάτου τὰ εὔχαι *Τοι-μπιν, Σί-σικον, Πάρτα-μὶρ* τῶν ἀπογόνων τοῦ Περικλέους, 25 δὲ στάδια μακρὰν τῶν Ἀθηναίων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος κινδυνεύει ν' ἀποθάνῃ ἐξ ἀσιτίας καὶ δίψης ὁ ἀγνοῶν ὅτι μποῦκ καὶ οὔγιε ὁ ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ καλοῦνται!

Ἄλλ' ἐὰν ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἐν κατωτέρᾳ μοίρᾳ ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων ἐτέθη, μήπως ἄρά γε ἐλήφθη φροντίς περὶ προετοιμασίας διὰ τὰ πρακτικὰ στάδια τῶν ἐπιθυμούντων ὅπωςδῆποτε καὶ ἄνευ τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς βελτίωσιν γνώσεων νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς αὐτὰ, μάλιστα δὲ εἰς τὴν πλουταγωγὸν καὶ ζωογόνον γεωργίαν;

Ἐὰν τοιοῦτό τι ἐγένετο, δὲν θὰ ἐτρέπετο ἕως σωρηδὸν πρὸς τὴν πνιγερὰν στενωπὸν τῆς δημοσίου ὑπα.λ.λ.ι.ας τοσαύτη νεότης, ἥς ἡ ἀκμὴ μαραίνεται ἐν ἀγωνίᾳ καὶ ταπεινότητι, ἐνῷ ἄφρονον ἀμιτὸν ἡδύνατο προσπορίσαι ἑαυτῇ τε καὶ τῇ πατρίδι ἀπὸ ἄλλων πρακτικωτέρων καὶ εὐρυτέρων σταδίων.

Ἀναμφιβόλως τοιαύτη τις τάξις εἶναι καὶ ἔσται ἀναγκαία διὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους, ἀλλ' ὥς τάξις δεόν νὰ μὴ διατελῇ ἔρμαιον τῆς ἀνατρεπτικῆς πνοῆς ἐκάστης μεταβολῆς τῆς Κ. Ἐξουσίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ κατωτέρου αὐτῆς ἄκρου νὰ συμβαδίζῃ ταῖς ἀνάγκαις τῆς ὑπηρεσίας καὶ κατ' ἀξίαν προάγεται.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ προσόντα τῶν ὑπα.λ.λ.ι.ων θὰ ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν, ἡ ἀργαιότης αὐτῶν θὰ παρεῖχε δικαιώματα, ἡ ἀξία θὰ ἀνεγνωρίζετο καὶ δὲν θὰ μετεφέροντο Πρόξενοι, Νομάρχαι καὶ ὑπουργικοὶ Γραμματεῖς, μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου ταχυδρομικοῦ ἐπιστάτου ἀπὸ τῶν σάκων τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς τοὺς τῆς συμπολιτεύσεως, παρέχοντες τὴν δολοφόνον ἐλπίδα τῆς ἀντικαταστάσεως εἰς πλῆθος βραχιόνων ἀργῶν, ἀλλὰ στιβαρῶν καὶ δεξιῶν εἰς τόσα ἄλλα ὠφελιμώτερα.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἐπεδίωκε στάδιον μονιμότερον καὶ ἔργον ἀσφαλέστερον ἢ περὶ τὰς πολιτικὰς παλαιστρας πυρρῆσουσα καὶ ὁσημέραι πολυειδῶς ἐκνευριζομένη νεότης, ἡ ὑπὸ τὰς διαφόρους κομματικὰς σημαίας κατατασσομένη καὶ ἀποτελοῦσα τὸ φιλοτάραχον ἐκεῖνο στοιχεῖον, τὸ στερούμενον θέσεως ὑπάρξεως καὶ ἐνεργείας, τὴν ἀνωμαλίαν δ' ὡς ἐκ τούτου καὶ διατάραξιν τοῦ συστήματος τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως ἐπιφέρων.

Ἐκ τῶν τοιούτων στοιχείων, τὸ πρῶτον ἀναφαινομένων ὑπὸ τὸ σχῆμα εὐερεθίστων ταρχιδῶν, ἐσηματίσθησαν ἀλλαχοῦ, ἕνεκα λόγων ἰσχυροτέρων καὶ ποικιλωτέρων, αἱ ἐπίφοβοι ἐκείναι διεθνεῖς ρίζοσπαστικαὶ συνωμοσίαι, καθ' ὧν τὸ κράτος τῶν νόμων καὶ ἡ αὐστηρότης αὐτῶν οὐδὲν μέχρι τοῦδε κατέρωσαν.

Ἡ Ἑλλὰς πόρρω βεβαίως ἀπέχει τῆς τοιαύτης καταστάσεως καὶ οὐδέποτε ἴσως θέλει ὑποστῇ τὴν σκληρὰν αὐτὴν δοκιμασίαν τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν, ὀφείλομεν ὅμως νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν διόρθωσιν τῶν ἐλλείψεων, ὧν ἕνεκα δὲν ἀκμάζει σήμερον ἐν Ἑλλάδι, ὡς ὄφειλε, τὸ ἥρεμον καὶ εὐθυμον γεωργικὸν πνεῦμα, ὅπερ τὴν Γαλλίαν ἐμεγάλυνε καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἀνέδειξε Κράτος εὐδαιμον καὶ ἰσχυρὸν.

Καὶ ἡ Ἑλλὰς τί ἄλλο ἢ γεωργικὸς τόπος ὄφειλε νὰ ᾔηται, διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν καὶ βελτιώσεως τῆς καταστάσεως αὐτῶν τὴν οἰκονομικὴν τοῦ ὅλου Κράτους εὐπραγίαν ἐπιδιώκουσα ;

Καὶ ὅμως ἐκ τῶν 1,480,000 κατοίκων αὐτῆς, μόνον 220,000 εἰς τὴν γεωργίαν καταγίνονται, ἐκ τούτων δὲ 55,000 εἶναι οἱ πράγματι γαιοκτῆμονες, τὸ δὲ λοιπὸν ἐνοικιαστί.*

Συνεπῶς ἐκ τῶν 45,360,000 στρεμμάτων αὐτῆς, ἀφαιρουμένων 1,360,000 στρεμμάτων δενδροφυτεϊῶν, μένουσιν ἀκαλλιέργητα 38,000,000, μόλις καλλιεργουμένων 6,000,000.

Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων δὲ πάλιν αὐτῶν στρεμμάτων, 944,000 μόνον διὰ σίτου σπείρονται, 362,000 διὰ κριθῆς καὶ 21,000 διὰ βάμβακος.

* Ἐπὶ τῇ βάσει στατιστικῶν προηγουμένων τινων ἐτῶν.

Ἐκ τῶν φυτειῶν, εἰς 153,000 ὑπολογίζονται οἱ σταφυιδῶ-
ρες, 493,000 οἱ ἀμπελῶνες, 370,000 ἐλαιῶνες, 13,000 οἱ
βαλανεῶνες.*

Ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἠλείας, τῷ μᾶλλον εὐφόρῳ, ἐσχάτως μό-
λις ἐλθόντες ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι ἐλληνοαλβανικῆς καταγωγῆς,
ἤρξαντο καλλιεργοῦντες τὸν τόπον ἐπιτυχῶς καὶ εὐδοκίμως,
ἀλλὰ τί δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ, ἂν κυβέρνησις καὶ ιδιώ-
ται ἐφρόντιζον, ὅσον ἔδει, περὶ τῶν ἀγροτικῶν τῆς Ἑλλάδος
πληθυσμῶν, τῆς βελτιώσεως τῆς γεωργίας ἐν γένει;

Δυστυχῶς ἡ κατάστασις αὐτῆς δὲν εἶναι καλλιτέρεχ, ἵνα μὴ
εἴπωμεν χειροτέρα, τῆς ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ.

Πολλαχοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος συνέρχονται 2—3 γεωρ-
γοί, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ ἀποκτήσωσι ζεῦγος ἀρότρων καὶ καλλιερ-
γήσωσιν ἕκαστος ἑκτασιν 25—30 στρεμμάτων κατὰ μέσον ὅ-
ρον, διὰ τοῦ παναρχαίου ἐκείνου ἀρότρου τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων·
ὅταν δὲ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἕκαστος καλλιεργεῖ διὰ τῆς
ἀξίνης τὸν ἀγρὸν τῆς δημητριακῆς συγκομιδῆς αὐτοῦ.

Καὶ ὅμως ὁ καρπὸς τοσούτων καὶ τοιούτων πόνων πολυει-
δῶς καὶ σκληρῶς ἐξαρπάζεται ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ γεωργοῦ,
ὅστις καὶ διὰ τὸν σπῆρον τῆς ἐπιούσης σπορᾶς παρὰ τοῖς ιδιώ-
ταις κεφαλαιούχοις ἀναγκάζεται νὰ προστρέξῃ.

Διὰ τὴν ὀλεθρίαν ἔλλειψιν Γεωργικῶν Τραπεζῶν, οἱ τοκο-
γλύφοι δανεισταὶ, χεῖρονες καὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ, ἀπομυζῶσι,
δίκην βδελλῶν, καὶ τὴν τελευταίαν γεωργικὴν ἱμάδα· διότι,
δανείζοντες 100 δραχμ. λαμβάνουσι χρεωστικὸν δι' 124—
136 ἀτόκως μὲν μέχρι τοῦ ἔτους, μετὰ τόκου δὲ 2—3 0/0
κατὰ μῆνα ἀπὸ τῆς παρελεύσεως.

Ὅσῳ ἀφορᾷ τὸ φορολογικὸν σύστημα κρίνομεν περιττὸν νὰ
ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅσα περὶ αὐτοῦ ἐγράφησαν, ἄλλως τε εἶ-
ναι γνωστὸν, ὅτι ὁ εἰσπράκτωρ τῶν Δ. φόρων οὐδέποτε παύε-
ται περιφερόμενος μετὰ συνοδίας στρατιωτικῆς τᾶς πενιχράς
καλύβας τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν τοῦ Κράτους· κατὰ τὴν

* Εἰς ταῦτα προσθετέον 45,000 ἀρχαίκοις ἐν ὑπαίθρῳ κτηνο-
τρόφους καὶ ἡμιαγρίους ποιμένας, ὧν ἡ περιουσία συνίσταται εἰς 5,
200,500 αἰγοπρόβατα, 260,000 βόας καὶ 230,000 ἵππους, ἡμιό-
νους κτλ.

περίστασιν δὲ ταύτην οἱ εἰς τὴν ἀντιπολιτευομένην πολιτικὴν μερίδα ἀνήκοντες ὑφίστανται παντοίας ὑπὸ τοῦ Δημάρχου πιέσεις, ἐκτὸς τῶν συνήθων καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ δημαρχικοῦ Κλητῆρος.

Ὡς πρὸς τὴν συγκοινωνίαν τῆς ἐλληνικῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν διαφόρων λιμένων τοῦ Κράτους μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν, εἴτε ὑπὸ ἐμπορικὴν εἴτε ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν, ἡ Ἑλλάς ἔχει ἀνάγκην σοβαρᾶς καὶ ἐσπευσμένης προνοίας.

Ἡ ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Ὀρωπὸν ἀμαξιτὸς εἰς οὐδὲν δύναται νὰ συντελέσῃ, ἐκτὸς τῆς διευκολύνσεως τῶν βασιλικῶν περιπάτων, καὶ εἶναι πολλῶ τούτου προτιμωτέρα ἡ συνδέσουσα τὸ Ταίναρον μετὰ τῆς Ὀθρυος.

Ἡ ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Λαμίαν καὶ ἀπὸ Μεσολογγίου εἰς Βόνιτσαν εἶναι ἀναγκαιοτάτη καὶ ἐπωφελεστάτη, ἐν γένει δὲ διὰ τε τὴν κατανάλωσιν τῶν προϊόντων καὶ τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις ἀμαξιτοὶ πρέπει νὰ διασταυρώσωσι τὴν Πελοπόννησον.

Κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἡ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος συγκοινωνία εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ κωπιδεστέρα, ἀδύνατος δὲ στρατιωτικὴ τις κίνησις τοῦ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. Ἡ ἀπὸ Λεβαδείας καὶ Χαλκίδος εἰς Λαμίαν μετὰβασις εἶναι δυσκατόρθωτος καὶ πρὸ τῆς Λαμίας αὐτῆς δυσχερεστάτη ἀποβαίνει, μὴ ὑπαρχουσῶν τῶν ἀναγκαίων γεφυρῶν διὰ τὴν διάβασιν τῶν παρ' αὐτὴν διαρρεόντων χειμάρρων.

Ἡ διάβασις τοῦ Σπερχειοῦ τὰ αὐτὰ παρουσιάζει προσκόμματα, διὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἔλλειψιν.

Καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἡ αὐτὴ καὶ πολλῶ χειροτέρα κατάστασις παρουσιάζεται.

Κατὰ τὴν ὥραν τῶν βροχῶν οὔτε ἱππικὸν οὔτε ὄρεινόν πυροβολικὸν δύναται νὰ εἰσελάσῃ εὐκόλως εἰς Ἠπειρον, διότι ἀπὸ Μεσολογγίου μὲν μέχρι τοῦ Ἀγρινίου πλείστας ὅσας θ' ἀπαντήσῃ δυσκολίας, μόλις διασωζομένων τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας γεφυρῶν τῆς Τριχωνίδος, ἐκεῖθεν δὲ ἄρχονται προσκόμματα ἀνυπερέβλητα. Τέλματα μὲν καὶ ἔλη ἀδιάβατα μέχρι τοῦ Ἀχελφῶν, ἐπ' αὐτοῦ δὲ οὐδεμία πρὸς διάβασιν στρατοῦ γέφυρα, ἐνῶ ἡ μέχρι Κραθασαρχᾶ ὁδὸς ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει καὶ σχεδὸν ἄχρηστος διατελεῖ.

Ἐντεῦθεν μέχρι τινὸς φαίνεται ὁδὸς τις νεωστὶ κατασκευασθεῖσα, ἀλλὰ ἵνα φθάσῃ τις μέχρι τοῦ ἐπὶ τῶν συνόρων Ἀνίνου, ἵνα ὁδεύσῃ εἰς Ἄρταν διὰ Κομπότη, ἔχει ἀνάγκην περυγῶν καὶ οὐχὶ ποδῶν.

Ὁ Βούχιος δὲν εἶχε πολὺ ἄδικον ἐξεικονίζων κατὰ τὰς περιηγήσεις αὐτοῦ διὰ τόσῳ ζοφερῶν χρωμάτων τὸ πλεῖστον τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους.

Ἐν πολλοῖς αἱ εἰκόνες αὐτοῦ εἶναι πισταὶ ἀντιγραφαὶ τῶν φυσικῶν, ἅςτινας παρ' ἐλπίδα καὶ ἀπροσδοκῆτως παρετήρησεν.

Γαῖας ἀδένδρους καὶ ἀκαλλιεργήτους, στενωποὺς ὧν ὑπέρκεινται τοῖχοι πετρώδεις, ὁδοὺς ἀνάντεις καὶ κατάντεις, διερχομένας συνήθως ὑπὲρ εὐρωτιῶντας πέτρους, πλατίσματα ἐπικλινῇ καὶ ὀλισθηρὰ καὶ γεφύρας ἐρειπωμένας, ἀτραποὺς ἀνωφερεῖς καὶ αἰγιόβους. Ἰδοὺ τί ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θέλει παρτηρήσει ὁ περιηγητὴς διερχόμενος τῶν πλείστων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν.

Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώτερα καὶ σπουδαιότερα ἔργα, ἡ ἀγαθὴ, οὕτως εἰπεῖν, μερὶς τῶν ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν ὑπουργῶν, τῶν περὶ πολλὰ μεριμνόντων καὶ τυρβαζόντων.

Συγχρόνως δὲ ἀνάγκη νὰ ληφθῶσι μέτρα περὶ αὐστηροτέρας ἐπιβλέψεως τῶν δασοφυλάκων, ὡς ἐκ τῆς ὀλιγορίας καὶ ἀμελείας τῶν ὁποίων ἡ ἀμαθὴς γεωργικὴ καὶ ποιμενικὴ τάξις τῆς Ἑλλάδος μεγάλην ἐπιφέρει καταστροφὴν τοῖς εὐεργετικοῖς δάσεσι, ζημιοῦσα τὸ δημόσιον ταμεῖον, παραβλάπτουσα τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος.

Ἐν Παρνασσίδι καὶ ἰδίως εἰς τὸν δῆμον Λωριέων ἐν διαστήματι 4—5 ἐτῶν κατεστράφησαν ὁλόκληρα δρυὼν δάση, χρησιμώτατα διὰ στρωτῆρας (slippers) τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, δι' ὧν βεβαίως βραδύτερον ἢ Ἑλλάς συνδεθήσεται.

Οἱ ἐν λόγῳ στρωτῆρες, ὧν μεγίστη κατανάλωσις γίνεται εἰς πάντας τοὺς σιδηροδρόμους, ὡς ἐκ τῆς διὰ τοῦ χρόνου εθορᾶς καὶ ἐπομένως ἀντικαταστάσεως αὐτῶν, εἰς τοὺς λιμένas τῆς Μασσαλίας καὶ Μαγγεστρίας τιμῶνται ἀντὶ 5—7 φράγκων, ἐνῶ ἐν Ἑλλάδι δραχμῆς καὶ μόνον.

Ἐξετάζων τις γενικώτερον τὴν γεωργικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, πείθεται ὅτι, ἐν νηπιωδестаτῇ εὐρίσκεται αὕτη κα-

ταστάσει καὶ οὐδόλως ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους, ἀρῶν τὰ ἐκ τῆς φορολογίας τῶν διαφόρων γεωργικῶν εἰδῶν ἔσοδα τοῦ Δημοσίου μόλις ἀνέρχονται εἰς δραχμὰς 9,600,000.*

Ἴδου δὲ καθ' ὅποιαν ἀναλογίαν:

Ἔσοδα ἐκ τῶν δημητριακῶν καρπῶν	Δρ.	4,500,000
» ἐκ τῆς κατὰ στρέμ. φορολογίας	»	1,500,000
» » ἐλαιοδεκάτης	»	850,000
» ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν σταφίδων φόρου	»	1,870,000
» » σύκων	»	350,000
» » καπνῶν	»	230,000
» » οἴνων	»	100,000
» » βαλάνων	»	200,000

Δρ. 9,600,000

Νομίζει τις ὅτι πρόκειται περὶ ἐσόδων μεγαλοκτηματίου τινος Ἀγγλου καὶ οὐχὶ Κράτους μετὰ βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως 1,125,000 δραχμῶν!

Ὁ κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τελωνιακὸς φόρος ἐκ δραχμ. 10,000,000, παραβαλλόμενος τῷ κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν 2,000,000, καταδεικνύει ἐναργῶς, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν πτωχείαν τῆς παραγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ μέγεθος τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαιῶν, ἢ τοῦλάχιστον τῶν καταναλισκομένων.

Καὶ ὅμως τὸ Κράτος αὐτὸ, κυρίως δ' εἰπεῖν ἡ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διατελοῦσα γεωργικὴ τάξις, ἐπιβαρύνεται διὰ τῆς πιστώσεως δραχμ. 20,500,000 περίπου διὰ τὰ διάφορα ἔξοδα τῆς Δημοσίου ὑπηρεσίας· τοῦτέστι, τὰ δαπανώμενα εἰς πρόσωπα ἀπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Βουλῆς μέχρι τοῦ τελευταίου ὑπουργικοῦ γραφείου καὶ τελωνοφύλακος διὰ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, ὑπερβαίνουνσι κατὰ 10,900,000 δραχμ. τὰ εἰσπραττόμενα ἐκ τῆς δεκάτης καὶ τῶν τελωνιακῶν δασμῶν τῶν διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων.

Μαὶ ὅμως ὁ λαὸς, ὅστις κατ' εὐφημισμὸν ἀνεκτικὸς σήμερον καλεῖται, εἶναι ἄξιος πολὺ καλλιτέρας τύχης, δεῖται δὲ καὶ δικαιοῦται σπουδαίας ὑποστηρίξεως πρὸς βελτίωσιν τῆς κα-

* Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐτῶν 1878 καὶ 1879.

ταστάσεως αὐτοῦ, ἐξ ἧς κυρίως καὶ ἡ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους.

Ἡ βελτίωσις αὕτη δέον νὰ ἀρξῇται ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ διοργανώσεως τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀντικαθισταμένων τῶν πολλαχοῦ ἀγραμμάτων καὶ ἀμαθῶν δημοδιδασκάλων δι' εὐπαιδευτῶν καὶ εἰδικῶς μεμορφωμένων καὶ τῆς συστάσεως Γεωργικῶν Τραπεζῶν, νὰ καταλήξῃ δὲ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν μέσων τῆς εὐκόλου συγκοινωνίας καὶ τὴν παγίωσιν τῆς δημοσίου ασφαλείας, ἥτις πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος σπουδαίως διαταράσσεται καὶ ἐκλείπει μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν.

Ἐν τῷ νομῷ τῆς Μεσσηνίας τὰ κομματικὰ μίσῃ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν εὐρίσκονται, ὥστε ὁ ἀγρότης, καλλιεργῶν τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, δὲν δύναται ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ πυροβόλου του, ρίπτων ἐκ διαλειμμάτων βλέμμα ὑποπτον—μετὰ τινος κτύπους τῆς δικέλλης—πρὸς τὴν ἀπέναντι ὁδόν, ἢ τὸ ὀπισθεν αὐτοῦ δάσος.

Ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ἀλλ' ἐν ταύτῃ καὶ πολιτῶν συνταγματικοῦ Κράτους, τοὔτέστιν ἐκλογέων, τί δύναται ν' ἀπορρῶσῃ;

Λαὸς εἰς τοιαύτην θέσιν εὐρισκόμενος καὶ τοιαῦτα πάσχων, οὐχ' ἥττον ὅμως ἔχων δικαίωμα καθολικῆς ψηφοφορίας, δὲν δύναται ἢ νὰ διατελῇ ἐταεὶ θῦμα καὶ ἔρμεον τῶν πονηρῶν καὶ ἐπιτηδείων, ἐπομένως εἶναι πολλάκις ἀκούσιος πηγὴ τῶν παρατραγῶδων τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου, ὅστις δι' ἀλύσεως ἐσχωριασμένης περιβάλλει ὀδυνηρῶς τὸ βαρυασθμαῖνον καὶ ἐκ πολιτικῆς ἀσφυξίας μαραινόμενον Κράτος.

Ἀπὸ τοῦ τελευταίου κρίκου τῆς ἀλύσεως ταύτης μέχρι τοῦ πρώτου, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἐκλογέως μέχρι τῶν ὑπευθύνων τῆς συνταγματικῆς κυβερνήσεως, σκωρία πολυχρόνιος ρυπαίνει τὴν χεῖρα, ἥτις θίγει αὐτήν· ὑπάρχει ἀλληλεγγύη τις πολιτικῆς διαφθορᾶς, δεσμὸς συνυποχρεώσεων καὶ ἀλληλεπιδράσεων τοιοῦτος, ὥστε, οἷόςδεποτε, πολιτευόμενος ἐν Ἑλλάδι, ὑφίσταται τὴν ἰσχυρὰν ταύτην πίεσιν, ὑφ' ἣν ἀπόλλυσι καὶ φιλαλήθειαν καὶ εὐλικρίνειαν καὶ εὐσυνειδησίαν.

Ὁ νομίζων ὅτι τὸ κακὸν δύναται νὰ διορθωθῇ ἀπὸ τῶν ἄ-

νω ἄκρων ἀπατᾶται, διότι ἐκ τῶν κάτω ἄρχεται ἡ σκωρία καὶ ὁ εὐρώς.

Ἐν ἦναι ἀληθές, ὅτι ἐν ἔθνει συνταγματικῶς κυβερνωμένῳ, τὸ κοινοβούλιον εἶναι τὸ κάτοπτρον αὐτοῦ, ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἀντανεκλᾶται ἡ καθόλου κατάστασις τοῦ ἡμετέρου ἀνευ ἐπιτηδεύσεως τρόπων ἢ ἀλλαγῆς ἐνδύματος.

Μεταξὺ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, πολλοὶ μὲν ὑπάρχουσι τίμιοι καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες, ὀλίγιστοι ὅμως οἱ σπουδαῖοι καὶ ἀγγίνοες πολιτικοί, οἱ πεπαιδευμένοι ῥήτορες, ἐνῷ ἐκτὸς τοῦ βουλευτηρίου πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἴσως τοιοῦτοι.

Σπανίως ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ ἑλληνικοῦ βουλευτηρίου συνεζητήθησαν ζητήματα πολιτικὰ, ἀπηλλαγμένα παντὸς προσωπικοῦ συμφέροντος ὑπὸ βουλευτῶν, πρεσβευσόντων πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ ἐσχηματισμένας ἐχόντων πεποιθήσεις.

Ἐσχόμεν τὴν τιμὴν νὰ συνδιαλεχθῶμεν πολλάκις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μετὰ διαφόρων ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, εἰλικρινῶς ἀνομολογούντων, ὅτι: « ὁ Ἕλλην βουλευτὴς σπανίως εἶναι προῖὸν τῆς ὀρθῆς καὶ πεφωτισμένης ἐκτιμήσεως τοῦ λαοῦ ἢ τῆς ἐλευθέρας ψήφου τῆς ὑγιεινέρας αὐτοῦ μερίδος, σπανιώτατα δὲ δύναται νὰ ἀναδειχθῇ τοιοῦτος ὁ μὴ γινόμενος ἢ μὴ ὑποκρινόμενος, ὅτι γενήσεται ὄργανον τῶν ἰδιοτελῶν ὀρέξεων τῶν ἐκλογέων αὐτοῦ, ἀντὶ ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὰ μεγάλα καὶ γενικὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους ».

Ἐκτὸς τῆς κυβερνητικῆς ἐπιδράσεως, ἣτις τοιαύτην ἔχει ἐπιρροήν, ὥστε ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς καὶ αἱ νέαι ἐκλογαί, ὑφ' οἷας δὴποτε Κυβερνήσεως συνεπάγονται καὶ τὴν ἰσχυροποίησιν αὐτῆς, διὰ τῆς προσκλήσεως τῶν ἀπαιτουμένων ψήφων, ὁ δυνάμενος ἢ ὑπισχνούμενος νὰ κατορθώσῃ τὴν ἀπαλλαγὴν περισσοτέρων ὑποδίκων κατηγορουμένων ἐπὶ ἐγκλήμασι, διὰ πίστεως τοῦ δικαστικοῦ κλάδου, ἢ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας περισσοτέρων κληρούχων, ἢ τὴν μετάθεσιν, παῦσιν καὶ διορισμὸν τῶν δημοδιδασκάλων — συνήθως ὀργάνων τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν — καὶ τὰ παρόμοια, ὁ τοιοῦτος συνήθως ἐκλέγεται ὡς ἱκανὸς ἀντιπρόσωπος καὶ, ὑπὸ τοιούτων ἐντολῶν καὶ ὑποχρεώσεων βαρέως πεφορτωμένος, ἀποστέλλεται εἰς τὴν πρωτεύουσιν.

Ἐκεῖ, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καταθέτει τὸν φόρτον αὐτοῦ, ἀρ-
χεται δὲ ἐξασκῶν τὰ δικαιώματα καὶ πραγματοποιοῦν τὰς ὑ-
ποχρεώσεις τῆς ἱερᾶς ἐντολῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἀντιπροσώπου.

Ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν προσεχῆ
τετραετίαν, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις
αὐτὰς πάσας, ἵνα τὰς ἐκπληρώσῃ δὲ ὀφείλει νὰ μεταχειρισθῇ
τὸ βᾶρος τῆς ψήφου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ προϋσταμένου,
ὅστις διὰ τῆς ἐνόχου πολλᾶκις ἐκτελέσεως ἀπαιτήσεων ἀνα-
ταλογίστων ἀποθηκεύει τὸν ἀναγκαῖον πρὸς συντήρησιν κοι-
νοβουλευτικὸν διπυρίτην.

Αὕτη ἐστὶν ἡ περὶ ἧς ἀνεφέρομεν ἀλληλεγγύη καὶ ἀλληλε-
πίδρασις μεταξὺ τῶν στοιχείων τοῦ πολιτικοῦ συστήματος
πολιτεύματος προϋποτιθέντες λαὸν ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμένον, οἰ-
κονομικῶς ἀνεξάρτητον καὶ μὴ στερούμενον πολιτικῆς τινος ἀ-
νατροφῆς καὶ ἀρετῆς.

Ἄλλ' ὁ ἐλληνικὸς τῶν τοιούτων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ στερεῖται
διὰ τὴν ὀλιγωρίαν τῶν Κυβερνήσεων αὐτοῦ, αἵτινες, εἰς ἐπο-
χὰς μάλιστα προγενεστέρας, ἀντὶ καλῶν γεωργῶν, ἐδημιούρ-
γησαν στίφη φυγοδίκων ἐπὶ μακρὸν ἀτιμάσαντα τοῦ ἔθνους τὴν
ὑπόληψιν καὶ μαστίσαντα τοὺς ἀπροστατεύτους καὶ πενιχροὺς
ἀγροτικούς πληθυσμούς.

Τείνει τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐπί-
τηδες ἠθέλησαν τὸν ἐλληνικὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν ἐν τοιαύτῃ
καταστάσει, ἵνα δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀντιπροσώπων του κρατῶ-
σιν ὑποχείριον τὴν ἐθνικὴν δύναμιν καὶ μεταχειρίζωνται αὐτὴν
ὡς ὄργανον, ἐνῶ, ἂν ἡ κατάστασις αὐτοῦ ἦτο καλλιτέρα, οὗ-
τος θ' ἀνηγείρετο τιμωρὸς ἐκάστης ἀντεθνικῆς πράξεως καὶ
κριτὴς πάσης πολιτικῆς μωρίας.

Νομίζομεν ὅτι ἀνετρέξαμεν εἰς τὴν κυρίαν πηγὴν τῆς πο-
λιτικῆς ἐκρυθμότητος ἡμῶν, ἐξετάζοντες τὴν κατάστασιν τῶν
ἐν Ἑλλάδι ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ἐφ' ὧν τὰ πλεῖστα τῶν ἐ-
θνῶν, τῶν ἐχόντων τοιούτους, ἐβάσισαν τὴν ἰσχὺν καὶ πρόο-
δον τοῦ Κράτους, ὑπερ ὧν ἐνομοθέτησαν νόμους προστατευτι-
κοὺς, εἰς οὓς τέλος παρέσχον τὰ μέσα πάσης προόδου καὶ βελ-
τιώσεως.

Βεβαίως τοιαύτην δὲν ἡγνῶει τὴν γεωργικὴν τάξιν, οἷα σή-

μερον τυγχάνει ἡ ἐν Ἑλλάδι, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Οὐάσιγκτων, ὁ Έ-
βερρετ καὶ τόσοι ἄλλοι νεώτεροι πολιτικοφιλόσοφοι, πλέκοντες
τὸν πανηγυρικὸν αὐτῆς καὶ ὑποδεικνύοντες ὡς τὴν ἐδραϊὰν τῶν
ἐθνῶν βάσιν.

Ἦνθουν ταύτην πετροικισμένην δι' ἀναλόγων γνώσεων, κε-
κτειμένην περιουσίαν γῆς προσοδοφόρον, ἐπομένως ἀνεπτυγμέ-
νην καὶ ἀνεξάρτητον, συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἠθικὴν, τὴν ἰσχὺν
καὶ εὐημερίαν τοῦ Κράτους.

Ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ *Οἰκορομικῷ* αὐτοῦ ἀναφέρει τὸν Σω-
κράτην διαλεγόμενον πρὸς τὸν Κριτόβουλον περὶ γεωργίας καὶ
διατεινόμενον, ὅτι ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς εἶναι ἅμα τε ἡδυπάθεια
καὶ οἴκου αὐξήσις καὶ σωμάτων ἄσκησις εἰς τὸ δύνασθαι
ὅσα ἀνδρὶ ἐλευθέρῳ προσήκει.

Ὅποια σοφὴ διδασκαλία καὶ κατάλληλος παραίνεσις πρὸς
τὴν νεολαίαν ἐκείνην τῶν ἐπαρχιῶν, ἥτις τὴν γεωργίαν περι-
φρονεῖ, ἀνάξιον ἐπάγγελμα ἀνδρὸς ἀνεπτυγμένου θεωροῦσα!

Καὶ ὅμως ἡ γεωργία προαπαιτεῖ γνώσεις ποικίλας καὶ ἐ-
πιστημονικὰς, ἀδύνατον δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς χεῖρας ὅλως ἀ-
μαθῶν καὶ ταπεινῶν γεωργῶν.

Πρὸ τινῶν χρόνων εὐπαίδευτος καὶ σπουδαῖος γαιοκτήμων
Γερμανὸς, ὁ κ. *Goering*, ἔγραψε πρὸς φίλτατον αὐτῷ Ἑλληνα
σπουδαστὴν:

« Κατ' ἐμὴν γνώμην, ἡ μεγαλειτέρα δυστυχία τῆς Ἑλλά-
δος ἔγκειται εἰς τὴν ἑλλειψιν νοσημόνων καὶ εἰδημόνων γεωρ-
γῶν ».

Ὁ ἔξοχος Οὐάσιγκτων, συνειδὼς ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀμε-
ρικανικῆς δημοκρατίας ἐξηρτᾶτο οὐ σμικρὸν ἐκ τῆς ἰδίας αὐ-
τοῦ διαγωγῆς καὶ πορείας, ἀφιέρωτε — κατὰ τὸν ἰδίαν αὐτοῦ
ὁμολογίαν — τὸ περισσότερον τοῦ βίου του εἰς τὴν γεωργίαν:

« Οὐδεὶς, λέγει, δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι, καθόσον ἀφορᾷ τὴν
εὐημερίαν τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦ ἔθνους, ἡ γεωργία εἶναι τὸ ἀ-
ναγκασιότερον τῶν μέσων ».

Ἐσχάτως ὁ περικλητὸς Γαμβέτας, ἀγορεύων ἐν τῷ Ἐθνικῷ
Συλλόγῳ τῶν Παρισίων, εἶπε καὶ τοὺς ἐξῆς λίαν ἀξιωμακο-
νέτους διὰ πάντα Ἑλληνα λόγους:

« Οἱ ἐργάται καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς γεωργίας, εἶναι ἡ ζω-

τική δύναμις τῆς χώρας ταύτης. . . . Ἡ παρακαταθήκη καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ μέλλοντος εὐρίσκονται παρὰ τοῖς γεωργικοῖς καὶ ἀγροτικοῖς πληθυσμοῖς».

Ὁ Ἑβερет, διὰ ῥητορικοῦ ἀριστουργήματος, ἀπαγγελθέντος εἰς ἐπὶ ἡκούον ἐργατικῆς ὁμηγύρεως ἐν τινι τῶν μεγαλουπόλεων τῆς Ἀμερικῆς, ἀπέδειξε τὴν ἐπὶ τῆς καθόλου εὐημερίας οἰουδ' ἄποτε ἔθνους ἐπιρροὴν αὐτῆς.

Καίτοι — λέγει — ἡ γεωργία φέρει τὸ ἔνδυμα τῶν πρώτων πρὸς τὸν πολιτισμὸν διαθεμάτων τοῦ ἀνθρώπου, μὴ νομίσωμεν ὅτι εἶναι ἔργον ὅσῳ κοινῶς νομίζεται *ἀπλοῦν*.

Ἀπ' ἐναντίας δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐνασχόλησις, οὐ μόνον παραδεχομένη, ἀλλὰ καὶ ἀπαιτοῦσα πρὸς ἐντελῆ αὐτῆς ἀνάπτυξιν πᾶν βοήθημα ἐκ τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης.

Ποσῶς ὑπερβολικὸν ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἀπαιτεῖται μεγαλύνειν καὶ ποικιλῶναι ἀριθμὸς ἐπιστημονικῶν γνώσεων πρὸς ἐπιτυχεστέραν διεξαγωγὴν τῶν διαφόρων ἐργασιῶν τῆς γεωργίας ἢ διὰ πᾶσαν ἄλλην ἐνασχόλησιν.

Εἶναι ὅθεν ἀνάγκη συστηματικῆς διδασκαλίας ἀπὸ τῶν πρώτων πρὸς τὴν γεωργίαν βημάτων· οὐχὶ κυρίως ὁπόταν ἐξασκῶμεν ταύτην ὡς ἐλαφρὰν καὶ διασκεδαστικὴν ἐνασχόλησιν, ἀλλ' ὁπόταν αὕτη πρόκειται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ σοβαρὸν βιοποριστικὸν ἔργον τῆς πολυαριθμοτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

Εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι ἡ γεωργία παρέχει ἐκτεταμένον πεδίον ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, καὶ ὅτι ἐπομένως ἀπαιτεῖται κατάλληλος ἐκπαίδευσις. Εἶναι, τῇ ἀληθείᾳ, ὅς' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἐλευθέρᾳ ἐνασχόλησις καὶ εἶναι λίαν εὐάρεστον ἡ δημοσία γνώμη ν' ἀναβιβάζῃ αὐτὴν εἰς ὑψηλότεραν περιωπὴν.

Ἡ ἀνεξάρτητος γεωργία δὲν ὑποβάλλεται εἰς ψευδεῖς χαριεντισμοὺς κατὰ τὰς δημοσίους πανηγύρεις, οὐδ' εἰς ὑποχωρήσεις καὶ φιλοφροσύνας κολακευτικὰς, κατὰ τὰς ἐκλογικὰς συναθροίσεις.

Δὲν ἀπαιτοῦμεν ἐν τῷ γεωργικῷ βίῳ, κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν, τὴν Ἀρκαδαϊκὴν ἀπλότητα τῶν ἡρωϊκῶν αἰώνων, οὐχ' ἤττον εἶναι δυνατόν, τῇ βοηθείᾳ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν εὐκολιῶν τῆς συγκοινωνίας, ἡ γεωργία ν' ἀποβῇ ἔργον εὐαρεστότερον τῶν τῆς πόλεως καὶ νὰ παράσχῃ ἔτι μᾶλ-

λον εὐτυχίαν καὶ ἀρετὴν, ἐρ' ὅσον δικαιούμεθα ν' ἀπαιτήσωμεν ἐκ τῆς ἀτελοῦς εἰσέτι καταστάσεως τοῦ Κόσμου.

Τὰ διανοητικὰ καὶ ἠθικὰ ἡμῶν προτερήματα δὲν ἤθελον τότε καταβάλλεσθαι ὑπὸ τῶν ἐλαττωμάτων καὶ αἱ ἐν ταῖς μεγαλουπόλεσι κακίαι δὲν ἤθελον καταπνίγει ταῦτα.

Παρατηρήθη ὅτι, ἀναλόγως τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως, ἐκ τῶν γεωργικῶν τάξεων καταφαίνεται ὁ χαρακτήρ ἐνὸς λαοῦ.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ συγκέντρωσις τῶν μεγάλων ὕλικῶν καὶ διανοητικῶν κεφαλαίων, τῆς εὐρείας δημοσιογραφίας καὶ τῆς ἐνεργητικότητος τῶν μεγαλουπόλεων, συντελεῖ εἰς τὴν ἐπαύξεισιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάντα εἶναι κατώτερα τῶν εὐαρέστων ἀποτελεσμάτων τῆς εἰς μετρίας μερίδας διαμεμοισμένης καὶ ὑπὸ τάξεων ἀρκούντως εὐπαιδεύτων καὶ ἀνεξαρτήτων καλλιεργουμένης γῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἄμεσος καὶ ἐπιβλαβὴς ἐπιρροή τῶν μεγαλουπόλεων ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τοῦ Κράτους ἀρκούντως ἐκμηδεύεται.

Πᾶν ὅ,τι ὁ δημόσιος χαρακτήρ ζημιούται, ὥς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς μητροπολιτικῆς συγκεντρώσεως καὶ ἐνεργείας, κερδίζει διπλάσιως ἐν τῇ ἐξοχῇ διὰ τῆς ἐναρέτου μετριοτήτος, τῆς εὐπρεποῦς λιτότητος, τῆς εὐρωστίας καὶ ὑγείας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου.

Ἐκτιμῶμεν δεόντως τὰς παντοίας τελειοποιήσεις, τὰ φιλελεύθερα καθιδρύματα, τὰ φιланθρωπικὰ καταστήματα, τὴν ἐνεργητικὴν βιομηχανίαν καὶ ἀπεριόριστον τῶν πόλεων ἐνεργειαν, ἀλλ' ἡ σπατάλη τῶν εὐημερούντων, ἡ ἀκαταλόγιστος ἀθλιότης τῶν δυστυχούντων, τῶν διεφθαρμένων αἱ ἀπρέπειαι, τῆς κερδοσκοπίας τὸ ἄπληστον πνεῦμα, τὸ ἀβέλτερον καὶ ἀτάσθαλον δημοσιογραφικῆς τιнос μερίδος, ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν περιφρόνησις καὶ ἐντελής πρὸς τὰ γῆινα προσκόλλησις τῶν ἐν ταῖς μεγαλουπόλεσι ποιοῦσιν ἡμᾶς τρέμειν διὰ τὸ μέλλον καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι, ἡ κρηπίς ἐκάστου ἔθνους, οὐδέουτος πρὸς τὴν εὐημερίαν, εἶναι ἡ μερίς ἐκείνη τοῦ λαοῦ ἡ ἐν τῇ ἐξοχῇ διεσχορπισμένη, ἥτις διατελεῖ ξένη τῶν ἐξάψεων, τῶν πειρασμῶν καὶ ἀνατροπῶν τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου, εὐρίσκεται δ' ἐν τῇ μέσῃ ἐκείνῃ καταστάσει τῆς ἀνθρωπίνης τύχης, τῇ ἀπεχούσῃ τῶν ὑπερβολικῶν βαθμῶν τοῦ πλούτου καὶ

τῆς ἰσχύος, ὅσω καὶ τῶν μεγάλων ἀναγκῶν τῆς πενίας καὶ ἀσθενείας, τοιαύτη δὲ οὕσα συντελεῖ ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν ἀν-
θροπίνην ἀρετὴν καὶ εὐδαιμονίαν.

• • • • •
Ἡ γεωργία ἦτο ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τῆς πρωτογόνου
Ἀνατολῆς. Πρὶν ἢ ἡ διανοητικὴ ὑπεροχὴ τῆς Ἑλλάδος ἀνα-
φανῇ καὶ ἐκλάμψῃ, ἐνῶ ἡ Μακεδονικὴ σπάθη ἐκοιμᾶτο εἰς τὴν
θήκην τῆς, πρὶν ἢ τὸ πνεῦμα τῆς κατακτήσεως ἐμψυχώθῃ ἐν
ταῖς Ρωμαϊκαῖς λεγεῶσι καὶ ἡ πολεμικὴ Ἄρκτος περιπλανηθῇ
ἐπὶ τῆς ἀνιχνεύτου χιόνης, ὁ Πέρτης ὠδοιπόροι ἐν τῇ ὁδῷ τῆς
παγκοσμίου κατακτήσεως καὶ κοσμοκρατορίας. Ἀπὸ τοῦ Τα-
νχίδος μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Νεῖλου 127 σατραπιαὶ ἐν ὀνό-
ματι τοῦ Μεγάλου βασιλέως ἐξεπλήρουν τὸν νόμον ἐκείνων τῶν
Μήδων καὶ Περσῶν, ὅστις οὐδέποτε μετεβλήθη, καθ' ἅπαντα
δὲ τὴν κραταιὰν αὐτὴν Μοναρχίαν, μίαν τῶν μᾶλλον ἐκτετα-
μένων ἥτις ποτὲ ὑπήκουσεν εἰς ἓνα βασιλέα, μετὰ τὸν πόλε-
μον, ἡ γεωργία ἦτο ἡ ἐντιμωτέρα ἐνασχόλησις.

Ὁ Κινκινάτος, ὅστις ἐξεδίωξε τοὺς Αἰκμανοὺς καὶ Οὐολά-
σκους ἐκ τῶν πυλῶν τῆς Ρώμης, ὁ Πικύλος Αἰμίλιος, ὅστις ὠ-
δήγησε τὸν τελευταῖον βασιλέα τῆς Μακεδονίας ἐν θριάμβῳ
ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ Καπιτωλίου, ὁ Σκηπίων, ὅστις ἐν Ζάμα
ἔθραυσεν διὰ παντός τὴν δύναμιν τῆς Κρχηδόνης, οἱ σιδηρό-
χειρες καὶ σκληροκάρδιοι Ὑπατοι, οἵτινες ὠδήγησαν τὰς Ρω-
μαϊκὰς λεγεῶνας κατὰ τῆς ἐκφυλισθείσης Ἑλλάδος, τῆς δια-
κεκαυμένης Ἀφρικῆς καὶ τῆς ἐκτεθηλυμένης Ἀσίας, πάντες
οὗτοι κατὰ τὴν διακοπὴν τοῦ πολέμου τὰς ἰδίαις αὐτῶν γαίαις
ἐκαλλιέργουν.

Ὁ αὐστηρὸς ἐκείνος Τιμητής (κλήσων), ὅστις πρῶτος συνε-
ταύτισεν τὸ ὄνομα τῆς λιτότητος τῷ τοῦ Κάτωνος, ἔγραψε प्राγ-
ματεῖαν περὶ καλλιεργείας τῆς γῆς.

Τὸ ὄνομα τέλος αὐτὸ τῶν *Viatores*, ἀξιωματικῶν ἀποστελ-
λουμένων ὑπὸ τῆς Γερουσίας πρὸς συγκάλεσιν τῶν πατρικίων
καὶ ὀπληρχηγῶν, ἀποδεικνύει ἐναργῶς, ὅτι πάντες οὗτοι μα-
κρὰν τῆς πρωτευούσης εἰς τὰς ἀγροτικὰς τῶν ἐργασίας κα-
τεγίνοντο ἐπὶ τῶν εὐτυχεστέρων ἡμερῶν τῆς δημοκρατίας.

Ὁ μέγιστος πολιτικός φιλόσοφος τῆς νεωτέρας Εὐρώπης Ἐδμόνδος Βόρκ, ὅστις ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του πρῶτος διείδε μακρόθεν τὴν θύελλαν, ἣτις ἐπεκρέματο τοῦ μέλλοντος τῆς ΙΗ'. ἑκατονταετηρίδος, περὶ τὴν μεσημβρίαν τοῦ βίου του καὶ ἐνῷ ἡσχολεῖτο εἰς τὰς δημοσίους ὑποθέσεις, ἐκάλλιέργει ἐκτεταμένην ἔκτασιν γῆς, ἐν τινι δ' ἐπιστολῇ αὐτοῦ, κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἐποχὴν τῶν πολέμων τοῦ 1769, ἔγραφε :

« Προσεπάθησα νὰ συναθροίσω πᾶν ὅ,τι εἶχον καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν φίλων μου φυτεύσω ὀλίγας ῥίζας ἐν τῇ ἐξοχῇ ἥδη κατέχω ἔκτασιν γῆς 600 στρεμμάτων, 24 περίπου μίλλια μακρὰν τοῦ Λονδίνου, προτίθεμαι δὲ ν' ἀποβῶ πραγματικὸς γεωργός ».

Ὡς γνωστὸν, τὴν ἀπόφασίν του ἐξετέλεσεν ἐπιμείνας εἰς αὐτὴν μέχρι τέλους τοῦ βίου του, οἱ δ' ἀθάνατοι ἐκεῖνοι λόγοι, αἵτινες ἐν τῇ βρεττανικῇ Γερουσίᾳ ἀνεζωπύρησαν τὴν ἀρχαίαν εὐγλωττίαν, ἐν τῇ μοναξίᾳ τοῦ κτήματός του ἐκείνου ἐμελετήθησαν. Ἐκεῖ συνεγράφησαν ἅπασαι αἱ ἐνθουσιώδεις ἐκκλήσεις, αἵτινες εἰσέδυσαν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἀπάσης κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεγαλειτέρου αὐτῶν κινδύνου ἐκεῖθεν ἐμόχθησεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἵνα ἐκθέσῃ τὴν ἀσχημίαν καὶ περιστείλῃ τὴν πρόοδον τῆς ἀθέου ἐκείνης, ἀλαζόνης, ὑποκριτικῆς καὶ αἰμοβόρου φιλοσοφίας, ἥτις διὰ τῆς ἐλευθερίας μὲν καὶ ἰσότητος ἐπὶ τῶν χειλέων, τῆς λεηλασίας δὲ, τῶν φόνων καὶ τῆς προδοσίας ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐκίνησε θανατηφόρον πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ διὰ σταυροφορίας πλήρους ὑποσχέσεων ὑπὲρ τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας, ἐπεσφράγισε τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ στρατιωτικοῦ δεσποτισμοῦ.

Καὶ γινώσκομεν μὲν κατὰ πόσον αἱ ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις κατέγινον πρὸς ἐπίρρευσιν τοῦ γεωργικοῦ παρ' ἡμῖν πνεύματος καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν τοῦ Κράτους, διὰ τῆς συστάσεως Γεωργικῶν τραπεζῶν, διὰ προτύπων ἀγροκηπίων ἐν καταλλήλοις περιοχαῖς πρὸς σπουδὴν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν νεωτέρων τρόπων τῆς καλλιέργειας, διὰ φορολογικοῦ συστήματος καταλληλοτέρου καὶ τέλος διὰ τῆς εὐχερεστερας μετὰ τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν λιμένων τοῦ Κράτους συγκοινωνίας.

Ἐπειδὴ δὲ θάπτον ἢ βράδιον, οὕτως ἢ ἄλλως, ἡ εὐφορος καὶ ἐκτεταμένη τῆς δούλης Θεσσαλίας χώρα ἐνωθήσεται μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, καὶ ἄρχοντες καὶ ἰδιῶται ἀπὸ τοῦδε πρέπει νὰ μελετήσωσι τὸ ζήτημα, νέαν δίδοντες ζωὴν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας τῆς ὀθωμανικῆς κακοδιοικήσεως, πρὸς ὄφελος τῶν τε πολυπαθῶν ἀγροτῶν καὶ τοῦ Κράτους, ὅπερ ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ νέους καὶ μεγαλειτέρους πόρους διὰ τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας τοῦ μέλλοντος, οὐχὶ διὰ τῆς ἀπλῆς φορολογίας τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς παροχῆς τῶν ἀπαιτούμενων μέσων καὶ πάσης ἐνισχύσεως πρὸς βελτίωσιν τῆς κατὰστάσεως αὐτῶν.

Ἀναμφισβόλως ἡ Ἑλλὰς ἐνδοξωτέρους θέλει προσφέρει στεφάνους εἰς τοὺς πολιτικούς ἐκείνους, οἵτινες περὶ αὐτῶν θέλουσι φροντίσει καὶ ἀφιερῶσει τὰς ἡμέρας τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν βίου, ἢ εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦδε ἀτενίζοντας πρὸς τὰς ὑποδούλους χώρας, ὡς πρὸς νέα καὶ ἀκαλλιέργητα μεταλλεῖα κοινοβουλευτικῶν ψήφων καὶ πολιτικῆς ἐπιρροῆς.

II

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

«..... Οὐ μοι ἐπ' ὄμμασι νήδυμος ὕπνος
ἰζάνει, ἀλλὰ μέλει πόλεμος καὶ κήδε Ἀχαιῶν».

ΟΜΗΡΟΣ

Μετὰ τὴν πρώτην παροδικὴν λάμψιν τῆς ἀείποτε εὐαρίθμου στρατιωτικῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος, ἐπῆλθεν ἡ ἐκρυθμότης καὶ παρακμῆ.

Ὁ ὀλίγος στρατὸς τῆς μετὰ τὸ 1829 ἐποχῆς, εἶχεν ἀξιωματικούς φιλέλληνας ἀγωνιστὰς καὶ ἀρχαίκους Ἑλλήνας, ἐν ταῖς ἀρτηρίαις τῶν ὁποίων ἔρρεε τὸ αἷμα τῆς γενεᾶς, ἥτις ἐκ τοῦ χάους τῆς δουλείας ἐδημιούργησε τὸ φῶς τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας.

ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω δύο κατηγορίας τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, χωρὶς ν' ἀναφέρωμεν τὴν τῆς μεταβατικῆς ἐποχῆς τῆς Βυζαντινῆς, ὁ νέος Ἕλλην ἐπαιδευγέτο στρατιωτικῶς, ἐνῶ τὸ ἔθνος σύμπαν δὲν εἶχεν εἰσέτι παραδεχθῆ τὸ νέον δόγμα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ πίστεως, ἀλλ' ἐπρέσβευε τὸ ἀπλοῦν, ἠθικόν, ζωογόνον καὶ τὰ μέγιστα ἐποικοδομητικὸν τῆς κατὰ τῶν Τούρκων ρέας πάλης.

Καίτοι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Κράτους δὲν ἐπέτρεπε σπουδαίαν ἀριθμητικῶς τὴν δύναμιν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, οὐχ' ἔττον ὅμως τὸ ἔθνος ἠδύνατο νὰ ἐξασκηθῇ ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰ ὅπλα καὶ διατηρήτῃ τὸ στρατιωτικὸν φρόνημα καὶ πολεμικὸν πνεῦμα τῆς προγενεστέρως γενεᾶς.

Δυστυχῶς, ἐνῶ ἡ πολιτικὴ διαφθορὰ ἐξησθάνει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ τὸ πνεῦμα τοῦτο, ἀφ' ἐτέρου τὸ στρατιωτικὸν σύστημα καὶ ὁ κυβερνητικὸς κομματισμὸς κατέλειπον τὴν θύραν ἀνοικτὴν ἢ ἥνοιγον θυρίδιον παρανομίας εἰς τοὺς ἐ-

σχυρούς καὶ προστατευομένους, ἐπομένως ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ δὲν ἀπήντα τις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ ἀνδρας πολὺ μετρίας διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ἐξ ὧν προϋδιβάζοντο οἱ ὑπαξιωματικοὶ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ.

Οὐδείς σχεδὸν δυνάμενος νὰ πληρώσῃ τὸ ἀντίτιμον τῆς ἀντικαταστάσεως, ἢ κατορθῶν νὰ ἐξαίρεθῇ, προσήρχετο εἰς τὰς στρατιωτικὰς τάξεις. Ὁ στρατὸς ἐθεωρεῖτο ὡς φοβερόν τι καὶ ἀποτρόπαιον ὑπὸ τῆς εὖ ἡγμένης καὶ ἀνεπτυγμένης νεολαίας καὶ αὐτῆς τῆς κατωτέρας, ἀλλ' ἐργατικῆς τάξεως, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἱπποτικῶν νέων ἐκ τῶν ἀρχαίων στρατιωτικῶν οἰκῶν, ἢ ἐθελοντῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, οἵτινες ὅμως δὲν εἶχον πάντες τὴν ἀπαιτουμένην μόρφωσιν διὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν ἀξιωματικῶν, εἰς οὓς βραδύτερον προϋδιβάσθησαν.

Ἀλλὰ καὶ αὕτη, οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾗτο, ἡ στρατιωτικὴ τῆς Ἑλλάδος δύναμις, οὐδέποτε ἐθεωρήθη ὡς στρατιωτικὸς πυρὴν, ἔχων ἀποστολὴν ὑψηλὴν καὶ προωρισμένους διὰ τὰ ὕψιστα συμφέροντα τῆς πατρίδος.

Ἐθεωρεῖτο ἀπλῶς ὡς τάξις ὀπλοφόρων ἀνδρῶν, χάριν θεατρικῶν παρατάξεων κατὰ τὰς βασιλικὰς καὶ ἄλλας ἐορτάς, ἢ τὸ πολὺ ὡς τάξις δημοσίων εἰσπρακτόρων, ἐνίοτε πρὸς καταδίδωξιν τῆς ληστείας ἀσχολουμένη, ἐξ αὐτῆς δὲ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ διάφοροι πολιτικοὶ ἄρχοντες ἐλάμβανον ἐν ἀφθονίᾳ προθύμους αὐτῶν ὑπηρέτας καὶ ἱπποκόμους.

Δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπῆρξε στρατὸς, στρατιωτικὴν ἔχων τὴν διοργάνωσιν καὶ πολεμικὴν τὴν ἀποστολὴν, ἀλλὰ πολυτέλειά τις ἐθνικῆς ἐπιδείξεως, ἢ δύναμις, ὑφισταμένη κατὰ στελέχη ἐν τοῖς νομοσχεδίοις καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις μόνον.

Ὅταν δὲ κατὰ τὸ 1862 συμπάρεσυρον καὶ τοῦτον αἱ ἐσωτερικαὶ ἀνατροπαὶ τοῦ Κράτους, ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ καὶ ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία ὑπέστησαν τραῦμα δεινόν, οὔτινος αἱ συνέπειαι μέχρι σήμερον ἐκδηλοῦνται.

Ἐν τούτοις πανταχόθεν ἤρξατο προαγγελλομένη ἡ κατὰ τῆς Τουρκίας κίνησις τοῦ σλαβικοῦ κόσμου· ἡ Εὐρώπη ᾗτο διη-

ρημένη, ὑπὸ ἀλλοίας δ' ὅλως πολιτικᾶς συνθήκας τῆς ἐποχῆς τῶν Κριμαϊκῶν διατελοῦσα, ἐφαίνετο δισταζούσα γὰρ προμαχίῃ καὶ αὐθις τῶν Τούρκων, οἵτινες συνεπῶς κατελειπόμενοι εἰς τὴν τύχην των. Καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι σπουδαίως ἐμερίμνησεν ἢ ἀποτελεσματικῶς εἰργάσθῃ ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

Οὕτω κατὰ τὴν ἐκρηξίν τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, πρὶν ἢ κληθῶσιν οἱ τῆς ἐκτάκτου ἐφεδρείας ἄνδρες καὶ προσκληθῶσιν οἱ ἐθελονταί, ἡ δύναμις αὐτοῦ συνίστατο εἰς 12,537 ἄνδρας, ὡς ἐξῆς :

Πεζικόν.	— 8,187, ὧν εὐζωνοὶ 1292.
Πυροβολικόν.	— 603, 5 πυροβολαρ. 4 ὄρ. 1 πεδ.
Ἴππικόν.	— 400, ἵπποι 170.
Μηχανικόν.	— 500, ὧν Σκ.490, ὀπ.172, ὑπ.161.
Νοσοκόμοι.	— 172.
Χωροφυλακή.	— 2,464.

Ἡ μεγαλειτέρα ὀλκή τῶν πυροβόλων ἡμῶν, πάντων ἐμπροσθογεμῶν, ἦτο ἡ τῶν 12 λ.

Ἀπὸ τῆς 14 Ἰουλίου 1877 ἤρξατο ἡ κατὰτάξις τῶν ἐθελοντῶν καὶ ἐφεδρῶν, ὥστε κατὰ τὴν διάβασιν τῶν συνόρων ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ ἡμῶν ἀνῆρχετο εἰς 25,028 ἄνδρας ὡς ἐξῆς :

Πεζικόν.	— 18,750 ὧν εὐζωνοὶ 2,751.
Πυροβολικόν.	— 1,843, 12 πυροβολαρ. 4 πεδ.8 ὄρ.
Ἴππικόν.	— 800, ἵπποι 558.
Μηχανικόν.	— 1,085, ὧν Σ.1038 ὀπ.192, ὑπ.131.
Νοσοκόμοι.	— 252.
Χωροφυλακή.	— 1,975.

Καὶ τὸ μὲν μηχανικόν ἦτο πάντοτε ἀσήμαντον, τὸ πεζικόν ὅπως δὴ ποτε εἰς σχετικῶς καλλιτέραν κατάστασιν, τὸ πυροβολικόν εἰσέτι ἀγύμναστον καὶ ἀτελές, καίπερ ἐμπεριλαμβάnon 12 πυροβολαρχίας, ἀρικομένων ἐσχάτως 2 ἔτι ὀρειβατικῶν,

τοῦ συστήματος Group, ὧν ἡ μεγαλειτέρα ἦτο ὁλκῆς τῶν 7, 5 ὑφικατομ. θεωρηθέντων ὡς ἀχρήστων τῶν προτέρων ἐμπροσθογεμῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἱππικὸν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε λόγος ἀξίον ἐν Ἑλλάδι.*

Περὶ τοῦ Ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπιχειροῦμεν ν' ἀναφέρωμέν τι, ἀφοῦ μάλιστα αἱ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι τῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀντιναύαρχου Νικοδήμου συστάσης Ἑταιρίας δὲν κατέληξαν μέχρι τοῦδε εἰς σπουδαῖον τι ἀποτέλεσμα.

Οἱ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ὁμογενεῖς δύνανται ἐν βραχυτάτῳ, ἐὰν θελήσωσι, νὰ καταστήσωσι τὴν Ἑλλάδα ἀπρόσβλητον κατὰ θάλασσαν, οὐχὶ διὰ γλίσχρων προπορῶν, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἀποράσεως γενναίας τοῦ προσθέσαι τοῦλάχιστον 5 ἔτι θεωρηκτὰ τῷ ὑπάρχοντι ἐλληνικῷ στόλῳ.

Αἱ ἐλληνικαὶ κοινότητες τῆς Ἀλεξανδρείας, Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, Λονδίνου καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων ἀναμφιβόλως δύνανται νὰ συνεισφέρωσι δι' ἐν ἑκάστη, ἀνάγκη ὅμως νὰ δώσωσι τὸ παράδειγμα οἱ ἐν Ἀθήναις, Πειραιεῖ, Σύρῳ καὶ Πάτραις, αἱ δὲ ἐλληνικαὶ Κυβερνήταις νὰ ἐμπνεύσωσιν αὐταῖς περισσοτέραν πεποίθησιν ἐν πολλοῖς, περὶ ὧν δυστυχῶς μέχρι τοῦδε ὑπερβολικῶς ἀμυβᾶλλουσι.

Περαιόνοντες τὸ περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἐν γένει μέρος τῆς ἡμετέρας πραγματείας, ὀφείλομεν νὰ προσθῶμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατιώτου καὶ ἀξιωματικοῦ.

Καίτοι, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ, τὸν Ἑλληνα στρατιώτην δὲν διακρίνει ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία καὶ τάξις, ὅποια ἡ ἐπικρατοῦσα παρὰ τοῖς πλείστοις εὐρωπαϊ-

* Τὸ σύγχρονον, ἰδίᾳ τὸ τοῦ 1878, ἔχει ἀληθῶς ἱστορίαν, προκaloῦσαν τὸν γέλωτα καὶ τὰ δάκρυα συγχρόνως. Ἐν αὐτῷ συνέβησαν τραγικοκοωμικαὶ σκηναί, ἥρωες τῶν ὑποίων ἢ μᾶλλον ἀθῶα θύματα ὑπῆρξαν οἱ ἐθελονταὶ τοῦ 1877—78, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν θέλομεν πραγματευθεῖ ἐν ἰδιαιτέρῳ ἔργῳ.

καὶ στρατοῖς, οὐχ' ἦττον σέβεται τοὺς ἀνωτέρους αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἀφοσιοῦται ἐκείνοις, οὓς θεωρεῖ ἱκανοὺς, γενναίους καὶ ἀμερολήπτους.

Εἶναι, τῇ ἀληθείᾳ, ἀμφίβολον, ἐὰν παρ' ἄλλω στρατῷ, ὑφισταμένῳ ὅσας ἀδικίας καὶ ἠθικὰς κατὰ τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ προσβολὰς ὁ Ἕλλην στρατιώτης ὑφίσταται, ἤθελεν ὑπάρχει ἢ πρὸς τὸ καθήκον τῆς ὑπηρεσίας προθυμία, ἥτις εἰσέτι δὲν ἐξέλιπεν ὀλοτελεῶς τοῦ ἐλληνικοῦ.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, ὁ Ἕλλην στρατιώτης εἶναι αὐτάρκης, λιτὸς καὶ ἔρχεται ἐκ τοῦ χωρίου αὐτοῦ κεκτημένος πάντα τὰ ἐκ τῆς σκληραγωγίας προσόντα.

Δὲν ἔχει τὸ σῶμα γιγάντιον, ἀλλὰ μᾶλλον νευρῶδες καὶ εὐτονον, τὸ δὲ παράστημα αὐτοῦ εἶναι ἀρρενωπὸν καὶ ἐμφαίνει τὸν καρτερικὸν καὶ γενναϊόψυχον ἄνδρα. Εἶναι ὄντως ἄφοβος πρὸ τῶν κινδύνων καὶ ἀντέχει ὅσῳ ὀλίγοι τῶν ἀλλαχοῦ συναδέλφων του κατὰ τὰς ὁδοιπορίας καὶ τὴν ἀνεπαρκῆ τροφὴν, τὸν καύσωνα καὶ τὸ ψῶχος.

Ἐχει νοσηροσύνην σπανίαν, ἀλλὰ τὰ ἥθη αὐτοῦ δὲν εἶναι ὅσῳ ἤθελέ τις ἴσως ὑποθέσει ἀγνὰ διὰ κάτοικον ἀποκέντρων καὶ ὀλιγοπληθῶν χωρίων. Εἶναι πολλάκις σκαιὸς, ὀλιγίστην δ' ἔχει τρυφερότητα καρδίας· φιλοτιμίαν κέκτηται ὑπερβολικὴν, δι' ὅπερ καὶ ὀξύθυμος εἶναι καὶ φιλέκδικος.

Ἐνὶ λόγῳ, ὁ Ἕλλην στρατιώτης, ἀντιπροσωπεύων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸν ἀγροτικὸν τοῦ Κράτους πληθυσμὸν, εἶναι ὕλη εἰσέτι ἀκατέργαστος, ἀλλὰ πολύτιμος, ἥτις εἰς τὸ μέλλον δύναται νὰ παρουσιάσῃ εἰκόνα πολὺ μεγαλειτέρας ἀξίας καὶ ἐκτιμήσεως.

Οἱ ὑπαξιωματικοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἀνάγονται εἰς δύο κατηγορίας· εἰς τοὺς προβιβασθέντας χάριν συμπαθειῶν ἀνωτέρων καὶ εἰς τοὺς ὀφείλοντας τὸν βαθμὸν τῶν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀξίαν.

Παραλείποντες τοὺς πρώτους περιοριζόμεθα εἰς τοὺς δευτέρους. Οἱ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀξίαν ὀφείλοντες τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπαξιωματικοῦ, βεβαίως δὲν διακρίνονται ἐπὶ παιδείᾳ καὶ λεπτῇ ἀγωγῇ, ἀμφιβάλλομεν ὅμως ἂν οἱ ὑπαξιωματικοὶ οἴου-

δήποτε ἄλλου στρατοῦ δύνανται νὰ παραβληθῶσι τοῖς τοῦ ἡμετέρου, διακρινομένοις ἐπὶ νοημοσύνῃ καὶ ἀνδρείᾳ.

Ἐκτὸς τῶν δαφνοστεφῶν μαχητῶν τῆς Σέκλυζας καὶ Ματαράγκας, ἐν τῷ τμήματι τοῦ Ἀλμυροῦ οἱ Ἕλληνες ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἐτίμησαν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα.

Δυστυχῶς, καθὼς οἱ δεδοκιμασμένοι οὔτοι οὐ μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν Θεσσαλικὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Κρητικὴν καὶ εἰς διαφόρους καταδιώξεις τῆς ληστείας—ἐνεκα τοῦ ὁποίου ἐπαρασημοφορήθησαν καὶ ἐπηνέησαν—παραγκωνίζονται ἀπέναντι τῶν ἐχόντων μέσα προστασίας καὶ ὑποστηρίξεως, τοιοιτοτρόπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι μαρακίνονται ἐν τῷ στρατῷ, σκληρῶς ἀδικούμενοι.

Ἐν τῷ ἱππικῷ προήχθησαν ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰς ἀξιωματικούς, μέλλουσι δ' ἴσως νὰ προαχθῶσι καὶ ἄλλοι, οὐ μεγάλην κεκτημένοι ικανότητα καὶ προσὸν κυριώτερον τῆς μετὰ ἰσχυρῶν καὶ εὐνοουμένων συγγενείας των, ἐνῷ ὑπαξιωματικοὶ δεδοκιμασμένης ἀξίας καὶ πολυχρονίου πείρας ἀσυνειδήτως παραβλέπονται.

Ἐν συμπεράσματι, οἱ στρατιῶται καὶ ὑπαξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶναι καλοὶ, ἔσονται δὲ καλλίτεροι, διδασκόμενοι νὰ μεγαλοφρονῶσιν ἐπὶ μᾶλλον, ἀντὶ νὰ θεωρῶσι τὸν στρατιωτικὸν βίον προνομιοῦχον ἐν θρασύτητι, κύριον δὲ αὐτῶν ἐντρέφημα τὸ χαρτοπαίγνιον καὶ τὸν ρητινίτην.

Ἀλλὰ τίς ἐσκέφθη ποτὲ καὶ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῶν, ἢ ὁποία τις βιβλιοθήκη ἐξ 100 τοῦλάχιστον καταλλήλων βιβλίων συνέστη;

Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς 4 κατηγορίας.

1) Εἰς κυρίως ἐθελοντάς, ἐξ οἴκων ἐπιφανῶν ἐνίοτε καταγομένους, εἶναι δ' οὔτοι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γενναῖοι, ἱπποτικοὶ καὶ φιλοπόλεμοι, ἀλλὰ σπανίως πεπαιδευμένοι.

2) Εἰς κληρούχους, προβιβασθέντας ἐνεκα τῆς καλῆς αὐτῶν διαγωγῆς, ἀνδράς τυπικοὺς καὶ περὶ τὴν ὑπηρεσίαν ικανοὺς καὶ προθύμους.

3) Εἰς οἰκογενειάρχας, κατὰ τὰ ἄλλα καλοὺς ἴσως καὶ ἀ-

γαθοὺς, ἀλλὰ κινδυνεύοντες νὰ πάθωσιν ἐκ νοσταλγίας μακρὰν τοῦ οἴκου αὐτῶν μένοντες.

4) Εἰς ὀλίγιστους ταπεινοὺς καὶ οὐδὲν στρατιωτικὸν προσὸν ἢ οἰκονομικὴν ἄλλην ικανότητα ἔχοντας, ἀπλῶς δ' ἐπωφεληθέντας τῶν περιστάσεων, ἵνα ἐπιτύχωσι προβιβασμὸν τινα κολακεύοντες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δ' οὗτοι ἀνάγονται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀπὸ πολιτῶν ἀντικαταστατῶν.

Κατ' ἐξοχὴν ἐν τοῖς ἀξιοματικοῖς τῶν τεχνικῶν ὅπλων πολλοὶ ὑπάρχουσιν εὐμαθεῖς, εὐγενεῖς καὶ μεμορφωμένοι νέοι, ἐν γένει ὅμως πάντες, ἀναλόγως τῶν ἀπαιτουμένων προσόντων δι' ἕκαστον σῶμα, καὶ μάλιστα οἱ τελευταῖοι οὗτοι καθυστεροῦσιν ὡς πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τὴν ικανότητα, ἐφαρμόζεται δ' αὐτοῖς τὸ τοῦ στρατηγοῦ κόμμητος *Morand* :

« Il y a autant d' officiers, qui n' ont d' autre mérite que celui de savoir l' ordonnance qui ont pour elle une véritable admiration et qui se verraient avec chagrin contraints d' oublier ou de négliger la science, qu' ils admirent par ce qu' ils l' ont acquise avec peine.

C' est de l' étude de la guerre, c' est de la reconnaissance du terrain que l' officier s' occupera quand on l' aura délivré de manœuvres oiseuses, théatrales, etc».

Τ' ἀνωτέρω δυστυχῶς ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων ἀξιοματικῶν, οἵτινες, ἐκτὸς τῆς τοῦ στρατῶνος καὶ τῶν ἐν ταῖς περιφερείαις αὐτοῦ γυμνασίων, οὐδεμίαν σχεδὸν ἄλλην κέκτηνται στρατιωτικὴν πεῖραν καὶ ικανότητα, δι' ὅπερ καὶ ἐπιτελείου στερούμεθα.

Ἀλλὰ καὶ πῶς ἄλλως, ἀφοῦ ὀλίγιστοι αὐτῶν συμμετέσχον τῶν Κρητικῶν καὶ Θεσσαλικῶν ἐπαναστάσεων, οὐδέποτε παρευρέθησαν εἰς τὰ μεγάλα γυμνάσια τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατῶν, οὐδὲ εἰς δ' ἀπεστάλη ὡς στρατιωτικὸς ἀκόλουθος κατὰ τοὺς τελευταίους εὐρωπαϊκοὺς πολέμους καὶ μάλιστα τὸν Ρωσσοτουρκικόν, ἐνῶ καὶ Ἰάπωνες καὶ Σῖνκι εἶχον ἀποσταλεῖ εἰς τὰ ἐπιτελεῖα καὶ τῶν δύο στρατοπέδων ;

Πρὸ πάντων ὅμως τὰ τοῦ Οἰκονομικοῦ κλάδου καὶ τῶν Ἐπιμελητηρίων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἔχουσι κακῶς καὶ τοσούτῳ ἀτελεῖ εἶναι ὥστε ἐν Κραβάσσαρᾷ καὶ εἰς τὸ στρατόπε-

δον Ἀράπη οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἡμίονοι ἔτρωγον,* ἀρπάζοντες ἐκ τῆς πείνης τὰ ρινόμακτρα τῶν στρατιωτῶν, οἱ δὲ στρατιῶται οὐδέποτε τὸ προϋόν συσίτιον αὐτῶν μετὰ τοῦ πικροῦ καὶ σεσηπῶτος διυπνίτου.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς εἶναι καὶ ἤδη ἀξιόμαχος διὰ τὸ φύσει πολεμικὸν καὶ καρτερικὸν τοῦ Ἑλλήνος.

Ἐξετάζων τις ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν τὴν ἡλικίαν καὶ διανοητικὴν κατάστασιν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, δύναται νὰ ἐλπίζῃ ὀλίγα μὲν ἐκ τοῦ παρόντος, νὰ προσδοκᾷ δὲ πολλὰ ἐκ τοῦ μέλλοντος, ἐὰν παραιτούμενοι τῶν ἀκαίρων μικρορριλοτιμιῶν προσδεχθῶμεν ὀλίγους ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, Εὐρωπαίους διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν διαφόρων σωμάτων καὶ πρὸς σχηματισμὸν ἐπιτελείου σοφιστοῦ.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, δύο τινα θέλουσι συντελέσει εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῆς πραγματικῆς ἀξίας τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

Πρῶτον, ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, πολεμικὴ τις πείρα διὰ τῆς μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἀναπορεύτου συγκρούσεως, καθ' ἣν ἄλλων μὲν ἡ ἀνικηρότης καταδειχθήσεται, ἄλλων δ' ἡ ἀγνωστος ἱκανότης ἀναδειχθήσεται. Ἐνὶ λόγῳ, ἀπὸ ἀριθμοῦ τινος ὀπλοφόρων ἀνδρῶν καὶ ξιφηφόρων ἀγνώστου ἢ ἀμφιβόλου ἀξίας, σχηματισθήσεται πυρὴν δεδοκιμασμένης στρατιωτικῆς ἀρετῆς, ἐφ' οὗ νὰ βασίσωμεν τὰς ἐν τῷ μέλλοντι ἐλπίδας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους.

Οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται, τῆς Ὑεμένης καὶ τοῦ Μυυροβουνίου ἀρχαῖοι ἀγωνισταί, ἀπέδειξαν ἐν Σίπκᾳ καὶ Πλεύνᾳ, ὅποια ἡ διαφορὰ μετὰξὺ ἐμπειροπολέμου καὶ ἀπειροπολέμου στρατιώτου, οὐχ ἥττον γενναίου καὶ καρτερικοῦ.

Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐν τῷ μέλλοντι θέλει ἀπαντήσῃ κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἐκστρατείαν, ὁδεύων πρὸς τὸ σημεῖον τῶν προπατορικῶν δικαιοματίων, Σίπκας καὶ Πλεύνας ἀναριθμήτους, ἤθελεν ὅμως εἶσθαι λίαν ἐπωρελὲς δι' αὐτὸν, ἂν ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη δὲν θὰ ἦτο ἡ τῆς πρώτης πολεμικῆς αὐτοῦ πείρας, ἡμέρα, καὶ ἢ ἀπὸ τῶν γυμνασίων τῶν στηλῶν τοῦ Ὀ-

* Καὶ ὁπόταν δὲ ἐξοικονομεῖτο ὀλίγη κριθή, ἔνεκεν ἐλλείψεως σακκιδίων, αὕτη ἐρρίπτετο κατὰ γῆς, τὸ πλεῖστον διασκορπιζομένη.

λυμπίου Διός, τοῦ Θησείου καὶ τοῦ Πολυγώνου θὰ μεταβῇ ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν, ἔνθα πολλοὺς θέλει ἀπαντήσῃ, τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἄρπαγας, εὖ εἰδότας μάχας τ' ἀνδροκτασίας τε.

Ἰδοὺ διατὶ κηχῆθημεν πάντοτε ὁ ἡμέτερος στρατὸς νὰ συγκρουσθῇ μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ, καταλαμβάνων τὰς διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης παραχωρηθείσας ἤδη τῷ Ἑλληνικῷ βασιλείῳ χώρας.

Δεύτερον πρέπει νὰ παύσωσιν αἱ ἐξώθεν καὶ ἄνωθεν ἐπιδράσεις κατὰ τοὺς διαφόρους στρατιωτικὸς προβιβασμοὺς, οἱ δ' ἀρμόδιοι, διὰ τῆς μεγαλειτέρας αὐστηρότητος καὶ δικαιοσύνης, νὰ προβιβάζωσι τοὺς πράγματι ἱκανωτέρους μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων, διότι ἡ κατὰ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ἀδικία διττῶς παραβιάπτει τὴν ἀξίαν οἰουδήποτε στρατοῦ· ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀναθέτει εἰς ἀνικάνους καὶ ἀπείρους καθήκοντα καὶ εὐθύνας ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ χαλαροὶ τὸν ζῆλον τῶν ἱκανῶν καὶ ἀντὶ προθυμίας ἐμπνέει αὐτοῖς ἀηδίαν, μῆσος καὶ ἀγανάκτησιν, ἅτινα, ὑπολανθάνοντα ἐν ὥρᾳ εἰρήνης, εἶναι στοιχεῖα φοβερὰ καὶ ἐπικίνδυνα κατὰ τὰς ὥρας τῶν μαχῶν.

Εἰς τοὺς διαφόρους κατ' ἐκλογὴν προβιβασμοὺς ἀπὸ κατωτέρων ἀξιωματικῶν προὔβιβάσθησαν διαδοχικῶς εἰς ἀνωτέρους ἄνδρες, ἐπὶ ἔτη πολλὰ, ἀπὸ τοῦ 1862, μακρὰν τῆς ὑπηρεσίας διατελοῦντες ὡς πολιτευόμενοι, ἀλλ' ὅποια δύναται νὰ ᾔῃαι ἡ ἀξία αὐτῶν, ἀναμφιβόλως ἀγνοοῦντων καὶ αὐτὰ τῆς νέας τακτικῆς τὰ γυμνάσια, πρὸ 2 μόλις ἐτῶν εἰσαχθέντα;

Ἀφ' ἑτέρου ἐτέθησαν εἰς ἀποστρατεῖαν ἄλλοι ἀδίκως καὶ παραλόγως ὥστε εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν ἐπανήρχοντο ὅσον τάχιον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν οἱ πράγματι ἀδικηθέντες.

III

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΝ

«Ὅπως ἡ ναῦς ἔχει ἀνάγκην οὐρίου ἀνέμου καὶ ἱκανοῦ κυβερνήτου, ἵνα φθάσῃ εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ ἔθνος ἔχει ἀνάγκην ὁμαλῆς διοικήσεως καὶ πολιτικῆς ἱκανότητος ἵνα φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν του».

Ἡ μέχρι τοῦδε ἐξέτασις τῆς γεωργικῆς καταστάσεως καὶ στρατιωτικῆς διοργανώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους ἀρκούντως ἐξηγεῖ τὸ ἀνέτοιμον αὐτοῦ εἰς τὴν συμμετοχὴν τῆς κατὰ τῆς τουρκικῆς δεσποτίας πάλης τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν φυλῶν, ἐν αἷς ἡ ἑλληνικὴ ὥρσισε νὰ προηγηθῇ καὶ μάλιστα νὰ διαπρέψῃ.

Εἰς τοὺς δύο ὅμως ἀνωτέρω λόγους τὰ μέγιστα συνέβαλε καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς ἑλληνικῶν κυβερνήσεων, ἡ μᾶλλον ἡ ἑλλειψις τοιαύτης, ἃν παραδεχθῶμεν μάλιστα ὅτι,
durer c'est gouverner

εἰς τοῦτο δὲ θέλομεν ἀποδείξει, ὅτι οὐ μικρὸν συνέτεινεν ἡ ἀντιζηλία καὶ ἐπέμβασις τῶν Μ. Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

Ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ κάτωθι ἀκριβοῦς καταλόγου τῶν διαφόρων τῆς Ἑλλάδος κυβερνήσεων, ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἡ μᾶλλον πίνακος τῶν 55 ὑπουργικῶν μεταβολῶν, μετὰ τῶν 80 μερικῶν ἀντικαταστάσεων αὐτῶν ἐν τοῖς προσώποις 10—12 ἀνδρῶν, οἵτινες κυρίως ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς κατὰ τὸ 45ετὸς διάστημα τῆς πολιτικῆς υπάρξεως καὶ τοῦ νέου ἐθνικοῦ βίου ἡμῶν.

23	Ἰανουα.	1833—12	Ὀκτωβρ.	1833	Σ. Τρικούπης
12	Ὀκτωβ.	1833—31	Μαΐου	1834	Α. Μαυροκορδάτος
31	Μαΐου	1834—20	Μαΐου	1835	Ι. Κωλέττης
20	Μαΐου	1835—8	Φεβρ.	1837	Ἀρμυνοπέργ
2	Φεβρ.	1837—2	Δεκεμβρ.	1837	Ρουτχάρδος
8	Δεκεμβ.	1837—24	Ἰουνίου	1841	Προεδρεία Βασιλέως
24	Ἰουνίου	1841—10	Αὐγούστ.	1841	Α. Μαυροκορδάτος
10	Αὐγούστ.	1841—3	Σεπτεμ.	1843	Α. Κριεζῆς
3	Σεπτεμ.	1843—30	Μαρτίου	1844	Α. Ματαξᾶς
30	Μαρτίου	1844—6	Αὐγούστ.	1844	Α. Μαυροκορδάτος
6	Αὐγούστ.	1844—5	Σεπτεμ.	1847	Ι. Κωλέττης
5	Σεπτεμ.	1847—8	Μαρτίου	1848	Κ. Τζαβέλλας
8	Μαρτίου	1848—15	Ὀκτωβρ.	1848	Ι. Κουντουριώτης
15	Ὀκτωβ.	1848—12	Δεκεμβρ.	1849	Κ. Κανάρης
12	Δεκεμβ.	1849—16	Μαΐου	1854	Α. Κριεζῆς
16	Μαΐου	1854—22	Σεπτεμ.	1855	Α. Μαυροκορδάτος
22	Σεπτεμ.	1855—13	Νοεμβρ.	1857	Δ. Βούλγαρης
13	Νοεμβρ.	1857—26	Μαΐου	1862	Α. Μιζούλης
26	Μαΐου	1862—11	Ὀκτωβρ.	1862	Ι. Θ. Κολοκοτρώνης
11	Ὀκτωβ.	1862—8	Φεβρ.	1863	Βούλγαρης, Κανάρης καὶ Ρούφος
8	Φεβρ.	1863—12	Φεβρ.	1863	Τῶν αὐτῶν μετ' ἀντικαταστάτ.
12	Φεβρ.	1863—27	Μαρτίου	1863	Ζ. Βάλβης
27	Μαρτίου	1863—29	Ἀπριλ.	1863	Δ. Κυριακῆς
29	Ἀπριλ.	1863—25	Ὀκτωβρ.	1863	Μ. Ρούφος
25	Ὀκτωβ.	1863—5	Μαρτίου	1864	Δ. Βούλγαρης
5	Μαρτίου	1864—16	Ἀπριλ.	1864	Κ. Κανάρης
16	Ἀπριλ.	1864—26	Ἰουλίου	1864	Ζ. Βάλβης
25	Ἰουλίου	1864—2	Μαρτίου	1865	Κ. Κανάρης
2	Μαρτίου	1865—20	Ὀκτωβρ.	1865	Α. Κουμουνδούρος
20	Ὀκτωβ.	1865—3	Νοεμβρ.	1865	Ε. Δεληγεώργης
3	Νοεμβρ.	1865—6	Νοεμβρ.	1865	Δ. Βούλγαρης
9	Νοεμβρ.	1865—18	Νοεμβρ.	1865	Α. Κουμουνδούρος
18	Νοεμβρ.	1865—28	Νοεμβρ.	1865	Ε. Δεληγεώργης
28	Νοεμβρ.	1865—9	Ἰουνίου	1866	Μ. Ρούφος
9	Ἰουνίου	1866—18	Δεκεμβρ.	1866	Δ. Βούλγαρης
18	Δεκεμβρ.	1866—20	Δεκεμβ.	1867	Α. Κουμουνδούρος
20	Δεκεμβρ.	1867—25	Ἰανουαρ.	1868	Α. Μωραϊτίνης
25	Ἰανουαρ.	1868—25	Ἰανουαρ.	1869	Δ. Βούλγαρης
25	Ἰανουαρ.	1869—9	Ἰουλίου	1870	Θ. Ζαήμης
9	Ἰουλίου	1870—3	Δεκεμβρ.	1870	Α. Δεληγεώργης
3	Δεκεμβρ.	1870—28	Ὀκτωβρ.	1871	Α. Κουμουνδούρος
28	Ὀκτωβρ.	1871—25	Δεκεμβρ.	1871	Θ. Ζαήμης
25	Δεκεμβρ.	1871—8	Ἰουλίου	1872	Δ. Βούλγαρης
8	Ἰουλίου	1872—9	Φεβρ.	1874	Ε. Δεληγεώργης
9	Φεβρ.	1874—26	Ἀπριλ.	1875	Δ. Βούλγαρης
26	Ἀπριλ.	1875—14	Ὀκτωβρ.	1875	Χ. Τρικούπης
14	Ὀκτωβρ.	1875—25	Νοεμβρ.	1876	Α. Κουμουνδούρος
25	Νοεμβρ.	1876—30	Νοεμβρ.	1876	Ε. Δεληγεώργης
30	Νοεμβρ.	1876—25	Φεβρ.	1877	Α. Κουμουνδούρος

23 Φεβρ.	1877—18 Μαΐου	1877	Ε. Δεληγεώργης
18 Μαΐου	1877—24 Μαΐου	1877	Α. Κουμουνοδούρος
24 Μαΐου	1877—4 Σεπτεμ.	1877	Κ. Κανάρης (Οίκουμ.ενικῇ)
4 Σεπτεμβ.	1877—12 'Ιανουα.	1878	ἄνευ Προέδρου
12 'Ιανουαρ.	1878—18 'Οκτωβ.	1878	Α. Κουμουνοδούρος
18 'Οκτωβρ.	1878—26 'Οκτωβ	1878	Χ. Τρικούπης
26 'Οκτωβρ.	1878		Α. Κουμουνοδούρος

Αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκάστης πρωθυπουργίας ἀντικαταστάσεις διαφόρων ὑπουργῶν συνέβησαν κατὰ τὰς ἐξῆς ἐποχάς:

1833.—3 'Απριλ.	1851.—24 Μαΐου.	1864.—20 Φεβρουαρίου
1834.—14 Μαρτίου.	1852.—24 'Ιανουαρ.	1865.—16 Μαρτίου,
1835.—10 'Ιουνίου.	40 'Ιουλίου.	6 Αὐγούστου.
8 Αὐγούστ.	1853.—24 Φεβρουαρ.	24 Σεπτεμβρ.
7 Σεπτεμ.	29 Αὐγούστ.	1866.—26 'Ιανουαρίου.
1836.—13 Φεβρουαρ.	5 'Οκτωβρ.	2 Φεβρουαρ.
1839.—4 Μαρτίου.	1854.—17 'Ιουλίου.	24 Μαΐου.
12 'Απριλίου.	28 Νοεμβρ.	1868.—11 Σεπτεμβρίου
12 Νοεμβρ.	1855.—21 Φεβρουαρ.	19, 30 Δερίου.
31 Δερίου.	6 'Ιουνίου.	1869.—14 'Απριλίου.
1840.—16 Μαΐου.	3,5 'Οκτωβ.	27 Δερίου.
1841.—29 Αὐγούστ.	1856.—5 'Οκτωβρ.	1871.—2 Φεβρουαρ.
1842.—10 Νοεμβρ.	1857.—4 Φεβρουαρ.	1872.—20 'Ιουλίου.
1844.—27 'Ιουλίου	2 'Ιουλίου	18, 25 'Οκτωβρ.
25 Δεκεμβ.	1859.—29 Μαΐου.	25 Δεκεμβρίου.
1846.—14, 19 'Ιαν.	10 'Ιουνίου.	1873.—21 Μαΐου.
2 Αὐγούστ.	1860.—12 'Ιανουαρ.	1874.—30 'Απριλίου.
1847.—6 'Απριλίου.	4 Μαρτίου.	18 'Οκτωβρίου.
23 Αὐγούστ.	18 'Απριλ.	1877.—30 'Απριλίου.
1848.—23 'Ιανουαρ.	21 'Ιουνίου.	4 Μαΐου.
1849.—19 'Ιανουα.	23 Νοεμβρ.	1878.—23 'Ιουνίου.
17 'Απριλ.	7 Δερίου.	8 'Ιουλίου.
28 'Ιουλίου.	1861.—11 Μαΐου.	43 Δεκεμβρ.
1850.—10 Μαΐου.	1862.—11 'Ιουνίου.	
26 'Ιουλίου.	20 'Ιουλίου.	
4 Αὐγούστ.	1863.—18 Δεκεμβρ.	

Κατ' ἀναλογίαν, τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς διαρκείας ἐνὸς ὑπουργείου εἶναι ἑλαττον τοῦ ἐνὸς ἔτους, διπλάσαι δὲ σχεδὸν αἱ κατ' αὐτὸ ἀντικαταστάσεις διαφόρων ἄλλων ὑπουργῶν, ὥστε νομίζει τις, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τοὺς ἀπαισίους ἐκείνους χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, καθ' οὓς οἱ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνερχόμενοι, ἐπὶ μῆνας καὶ ἐβδομάδας μόνον τὴν ἐξουσίαν κρατοῦντες, ἐπιπτον ἵνα τοὺς διαδεχθῶσιν ἄλλοι, τὴν αὐτὴν τύχην λαμβάνοντες.

Παράδοξον καὶ θλιβερόν φαινόμενον ἐν τῷ νεωτέρῳ πολιτικῷ βίῳ ἡμῶν, ὅτι αἱ ὀλεθρία αὐταὶ μεταβολαί, ἐφόσον πλησιάζουσιν εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, τόσῳ κρίσιμον καὶ ἀκροσφαλῇ διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, περιωρίζονται μὲν εἰς πρόσωπα ὀλιγώτερα, καθίστανται ὅμως συνεχέστεραι, ὥστε μεταξὺ τῆς πρωθυπουργίας τῶν δύο σπουδαιοτέρων συγχρόνων πολιτικῶν, Κουμουνδούρου καὶ Δεληγεώργη, ἐνίοτε μεσολαβεῖ 4—5 μόνον ἡμερῶν διάστημα!

Ἐκαστος ἐννοεῖ, ὅτι Κράτος, οἷον τὸ ἑλληνικόν, ἔχον ἀνάγκην ἐσωτερικῆς διοργανώσεως, ἵνα συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς μόλις ἀρξαμένης ἐθνικῆς παλιγγενεσίας αὐτοῦ, διὰ δραστηρίου ἐπιδιώξεως σχεδίου μονίμου καὶ σταθεροῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ σπουδαῖόν τι καὶ ἀνάλογον τοῦ τε προορισμοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀναμενομένων περιστάσεων ὑπὸ πολιτικούς ἡγέτας μετρίας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πολιτικῆς ικανότητος, μετ' ἀνωτέρων δὲ πολιτικῶν ἀρχόντων ὑπὸ καθόλου δυσμενεῖς περιστάσεις τὸν ἑλληνικὸν θρόνον ἀνελθόντων.

Ὅπως δὴποτε ὅμως ἐξετάσωμεν ἐν συντόμῳ τὴν πολιτείαν τῶν σπουδαιοτέρων ἀνδρῶν, οἵτινες διεκρίθησαν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας ἀνεφάνησαν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἄνδρες ὁμολογουμένης ικανότητος καὶ ἀξίας· δυστυχῶς ὅμως αἱ πολιτικαὶ ἐνέργειαι αὐτῶν δὲν φέρουσι χαρακτῆρα ἀνεξαρτήτου πολιτικῆς ἢ προγράμματος ἐθνικοῦ, ἀπηλλαγμένου πάσης ξενικῆς ἐπεμβάσεως καὶ ἐπιδράσεως, ἥτις ἀνέκαθεν ὀλεθρία ὑπῆρξε τῇ Ἑλλάδι.

Ἀπὸ τῶν πρῶτων ἑλληνικῶν κυβερνήσεων ἡ ζηλοτυπία τῶν τριῶν κυρίως Μ. εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, Ρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, εὐρὺ καὶ εὐκόλον στάδιον εὕρισκει ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀσθενοῦς καὶ ἀρτισυστάτου Ἑλλάδος, ἀγομένης καὶ φερομένης μετὰ τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν αὐτῆς, ὅτε μὲν ὑπὸ τῆς μιᾶς, ὅτε δὲ ὑπὸ τῆς ἐτέρας, ἐνῷ οὐδεμία σκέπτεται σοβαρῶς ὑπὲρ τοῦ ἀσθενοῦς ἔργου τῶν ἰδίων αὐτῆς χειρῶν.

Ἀπὸ τῆς μοιραίας ἐκείνης στιγμῆς τῶν ἀνεπαρκῶν βάσεων τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ὑπῆρχεν ἀνάγκη μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρός, ἐκ τῶν ἐκτάκτων ἐκείνων, οἵτινες — εἴτε ὑπὸ

τῶν περιστάσεων γυνῶνται, εἴτε μοιραίως ὑπὸ τῆς τύχης προσφέρονται—ποδηγετοῦσι τοὺς λαοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν μετὰ πεποιθήσεως ἀρχαδάντου καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως, ἐπιβαλλόμενοι καὶ ἐπισπεύδοντες εἰς τὴν ἐαυτῶν ἀποστολὴν, ὅτε μὲν διὰ τῆς ἐξ ἐλαχίστων σοβαρᾶς δημιουργίας, ὅτε δὲ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὑφισταμένων εὐνοϊκῶν στοιχείων, πρὸ πάντων ὁμῶς ἐπωφελοῦμενοι ἐγκαίρως τῶν περιστάσεων.

Καὶ εὐνοϊκὰ μὲν στοιχεῖα ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἔθνικοῦ ἔργου ἦσαν πρῶτον ἡ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ δούλου ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐρριζωμένη ἰδέα τελείας ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ἥτις ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς, διηγείρετο συνάμα ἐκ τῆς—κατ' ἀντιπαράθεσιν μάλιστα τῇ τῶν ἐλευθέρων ἡμετέρων—φύλου καὶ καταθλιπτικῆς τῶν κατακτητῶν πολιτείας, οὐ μόνον ἐν τῇ καθόλου λειτουργίᾳ πολιτεύματος δεσποτικοῦ, διὰ τῆς μᾶλλον ἀσυνειδήτου αὐθαρεσίας ἐφαρμοζομένου, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς συναφείαις καὶ σχέσεσι τοῦ κοινωνικοῦ βίου, μεταξὺ τῆς δεσποζούσης καὶ τυραννουμένης φυλῆς.

Τὸ ἀλβανικὸν προσέτι στοιχεῖον παρουσίαζε δείγματα εὐκόλου προσεταιρισμοῦ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, οὐ μόνον διὰ τὴν αἰετοπε διατηρηθεῖσαν ἀντιπάθειαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀσιανῶν ὁμοθρήσκων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλπίδα ποικίλων ὠφελειῶν, ἀνθ' ὧν ἔβλεπε τὴν κακοδαιμονίαν αὐτοῦ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν καὶ ἠσθάνετο ἑαυτὸ πιεζόμενον ὡς ἐκ τῆς στερήσεως ἀρχαίων προνομίων ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νεωτέρων μεταρρυθμίσεων τοῦ Κράτους.

Ἐκ τοῦ ἐξῆς ἀνεκδότου ἐγγράφου*, ὅπερ εὐτυχῆς σύμπτωσις ἔθετο ὑπ' ὅψιν ἡμῶν, καταφαίνεται ἡ κατὰ τὸ 1847 προσπέλασις μεγάλου μέρους τῆς ἀλβανικῆς φυλῆς, περὶ ἧς ὀλιγόρησαν καὶ ὑπὲρ ἧς οὐδὲν σχεδὸν ἐνέργησαν, ἐκτὸς τοῦ Κωλέττη, οἱ λοιποὶ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος :

* Τὸ ἐν λόγῳ ἐγγράφον ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας ἐπὶ ἐπιστροφῇ, καθ' ἣν παρέμεινεν εἰς τὰς χεῖρας ὁμογενοῦς Ἡπειρώτου, προτραπέντος νὰ καταθέσῃ αὐτὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς.

Ἐκλαμπρότατοι πρόεδροι καὶ πρόκριτοι εἰς τὰς Ἀθήνας τῶν χωμάτων Ἑλλάδος καὶ τοῦ Μεγαλειστάτου Ὁθων ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἀδελφικῶς ἀτπαζόμεθα καὶ σὰς εἰδοποιούμεν :

Οἱ προσφερόμενοι τὸν ἀσπασμὸν φέρομεν τὸ παράπονόν μας ἑδαφιαίως, ἐπεὶ δὴ καὶ ἐμείναμεν πᾶν πτωχὸς λαὸς οἱ κάτωθεν καζαῖδες ἐπικράτειαί στὸν ξηρὸν καὶ πετρώδην τόπον χωρὶς καμμίαν ἐπιστήμην, ἀλλὰ ὀπλοφόροι, ἀφοῦ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐξουσίαστη ἀπὸ τοὺς πρωτετερινοὺς Σουλτάνους ἕως σήμερον ἐφερθήκαμεν ὑποταγμένοι εἰς τὰς προσταγὰς τῶν ἀφεντότοπον Βεζυράδων, Πασσιάδων, Καϊμακάμηδων ἕως Μουσελμαδῶν· 33 Σουλτάνους σχεδὸν 400 χρόνους ἐχύσαμεν τὸ αἷμα μας εἰς κάθε αἰχμαλωσίᾳ ὅπου τοὺς εἶχεν σταθῇ.

Ὅμως ὅποιος δὲν ἀγαπάγει Βασιλεῖα ἄλλ' οὔτε Θεότῃ ἀγαπάγει.

Τὰ πρωτετερινὰ οὐτούλια μᾶς ἔλλειψαν καὶ μᾶς ἔβαλαν νέα ὅπου δὲν ὑποφέρονται στοὺς τόπους μας· μᾶς ἔβαλαν δωδεκάδα εἰς κάθε καζάν μας καὶ ἔκριναν χαϊρικῶς καὶ ἀδίκως, καὶ ὄχι διὰ ῥιζάν Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου μας, ἀλλὰ ζόρλεν καὶ δυναστικῶς οἱ ἐντόπιοι καὶ ὄχι νὰ κρένουν ὡς ὅλοι οἱ Βασιλεῖς τοῦ Εὐρώπ' διὰ τοῦτο ἐγένεκαμεν ἀποστάται εἰς τὸν Βασιλεῖαν μας ὅπου τὸν εἶχαμεν βεκήλην καὶ πατέραν τῶν ὅλων ἡμᾶς μουσουλμάνους· καὶ ἐπαραπονεύθημεν τόσες καὶ τόσες φορὰς μὲ ἅμᾳ καὶ μὲ δάκρυά μας καὶ δὲν μᾶς ἔδεναν διάστημα ἄλλ' οὔτε χαρτζουάλη, ἤγουν ἀναφορὰν, μὴν εὐσπλαχνίζονταν ἡ Βασιλεῖα διὰ ἑμᾶς τοὺς φακὴρ φουκαράδες. Διὰ τοῦτο στέλνομεν τὸν ἐπίτηδες ἄνθρωπόν μας νὰ μιλήσῃ διὰ ζωῆς φωνῆς μὲ τὴν ἐκλαμπρότητά σας τὰ δεόντα, ἂν ἡ Μεγαλειότης τῆς Βασιλείας μᾶς καμπουλέθῃ, ἤγουν μᾶς δέχεται, νὰ γινόμεθα σιούδιτοι οἱ κάτωθεν 5 καζαῖδες μὲ καπετουλατζῖνε νόμους, ὅπου νὰ μᾶς δώσῃ καὶ νὰ τοῦ δώσωμεν διὰ ἡσυχίαν μας· διὰ ῥιζάν Θεοῦ νὰ σὰς κακοφανῇ καὶ διὰ ἑμᾶς ὡς πλάσῃ Θεοῦ, ὅπου ἐγεννήθημεν γυμνοὶ καὶ θὰ πεθάνομεν ἐκ μέρους μεγαλοδυνάμου, καὶ ἂν ἐλπίδα σωτηρίᾳ δὲν εἶναι διὰ ἑμᾶς ἄς πεθάνομεν καὶ ἀπὸ σπαθὶ ἀνθρώπων· ἂν εἶπεν ὁ Θεὸς ἔτση ἄς γίνῃ ! Ἰκετευώμεθα οἱ κάτωθεν καζαῖδες Ἀβλῶνος, Δελθίνου, μεναχιε Κουρβελέση, Μαλακάστρα ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω τοῦ Μπερατιοῦ καὶ Τεπελένης καὶ Ντισνέτζα ὅλα 5 καζαῖδες παρακαλοῦμεν νὰ εὐσπλαχνισθῇ ἡ Βασιλεῖα σας, ὄχι καὶ δὲν μᾶς ἀγαπάγει, ἔχει εἰπεῖ ὁ Θεὸς νὰ ἀποθάνομεν, δὲν πλέον ἀγαπᾶμε νὰ ζήσωμεν ἀπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ ἂν ἡ Βασιλεῖα μᾶς ἀγαπάγει μᾶς εἰδοποιῆτε καὶ κάμνομεν καὶ ἄλλαις ἐπικράτειες μὲ τὴν εὐχαρίστησίν μας καὶ ἐγγύησιν διὰ ἐμπιστοσύνην μὲ ὅπως ἡ Βασιλεῖα ἀγαπάγει.

Ὁ ἐπιφερόμενος σὰς λέγει διὰ ζωῆς καὶ νὰ μᾶς ἀπολογηθῆτε ταῦτα καὶ τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃ.

Οἱ ἀγαπητοί σας πρόεδροι Σαῖμπηδες τῶν 5 καζαΐδων ἐπαφενόμενοι μὲ τὰ ἐσφραγιστήρια ὅλα.

Ἔχομεν καὶ τὰ ἔγγραφα τοῦ πρώην μερχοῦ Σανδραζημάτου πρὸς ἐμᾶς, καὶ ποῖος μᾶς κρένη, ἀλλὰ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως νὰ ἀπολογηθῶμεν, ὄχι ἄλλο.

(Ἐπονταὶ 48 ὑπογραφαὶ διὰ σφραγίδων τῶν διαφόρων προκρίτων τῆς Ἡπείρου μετὰ τοῦ ἐπισυνημιμένου καταλόγου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκιῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν, ὡς ἐξῆς :

Ἀριθ. Σφραγ.—Ἐπαρχία Δελβίνου 31, Αὐλῶνος 12, Ἄνω καὶ Κάτω Μαλακκάστρου 5.

Ἀριθ. οἰκιῶν.—Ἄνω Μαλακκάστρου 1388, Κάτω Μαλακκάστρα 2911, Ρέθη Μεζιῶς 1011, Κασαμπᾶ Μπεράτη 711, Ναχιὲ Τοπάλτη 2830, Σαράπαρη 1339, Τομὸρίζα 590, Τεπελένη 4500, Αὐλῶνος 4500, Δελβίνου 1840).

Ἰδοὺ ὅπου τὰ ἀνωτέρα ἐσφραγιστήρια οἱ σαῖμπηδες τοῦ τόπου μας νὰ τὰ παρατηρήσετε καλῶς καὶ νὰ σᾶς ἀποκρίνομεν μὲ ἐγγύησιν διὰ σηγουρητὰ σας καὶ διὰ ἀσφάλειαν.

Καζᾶς Κουρβελέση, 15 Αὐγούστου 1847.

Ἑλλάδος

Βουλὴ καὶ Γερουσία.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω Ἀλβανῶν τοῦ Δελβίνου καὶ ὁ κατ' αὐτάς ἀποβιώσας Ἀβδούλ βέης Σελίμ. ἔγραψεν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ:

«... Ποτὲ οἱ Ἀλβανοὶ νὰ μὴ πολεμήσῃτε κατὰ τῆς Ἑλλάδος· ἂν θελήσῃ ὁ Σουλτάνος ἄς πολεμήσῃ· ἂν ἔλθῃ στρατὸς ἐλληνικὸς εἰς τὰ μέρη μας σεῖς νὰ προσκυνήσῃτε καὶ νὰ μείνῃτε μὲ τοὺς Ἑλληνας. Ἄν σᾶς δώσῃ ὁ Σουλτάνος ὅπλα καὶ πολεμικὰ διὰ νὰ πολεμήσῃτε κατὰ τῶν Ἑλλήνων νὰ μὴ τὰ δεχθῆτε, διότι θὰ πάθῃτε ὅ,τι ἔπαθον οἱ Βόσνιοι μὲ τὴν Αὐστροίαν· θὰ σκοτωθῆτε, θὰ σκλαβωθοῦν τὰ γυναικίόπαιδά σας καὶ θὰ δημευθῇ ἡ περιουσία σας. Οἱ Ἑλλήνες ἔχουν καλοὺς νόμους καὶ νὰ μείνῃτε μὲ αὐτοὺς, ἐλπίζω δὲ νὰ ζήσῃτε. Ἄν ὅμως θέλετε νὰ μεταβῆτε εἰς τουρκικὸν βασίλειον πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντά σας ὅλα καὶ ἀπέλθετε εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἀγοράσατε κτήματα καὶ ζῆτε ἐλεύθεροι. Τὴν εὐχὴν μου νὰ ἔχετε ὅλοι νὰ μὴ πολεμήσῃτε ποτὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων».

Καὶ ταῦτα μὲν δὲν ἦσαν ἐλάχιστα, ἐπιμελῶς καλλιεργούμενα, ἐγκαίρως καὶ ἐπιμόνως διοργανούμενα· κατὰλληλος δὲ περίστασις ἦτο ἡ ἐναρξίς τῆς παραχρηματοποιήσεως τοῦ μεγάλου

κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους σχεδίου τῆς πατροπαράδοτου ῥωσικῆς πολιτικῆς, ἀπὸ πολλοῦ ἐργαζομένης εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καταρρευούσης κυριαρχίας τῶν Ὁσμάνων, καθ' ἣν στιγμὴν ἐν Εὐρώπῃ αἱ μέγιστα τῶν ἀντιζηλιῶν ἐπεκράτουν, σοβαροὶ δὲ μνησικακίας λόγοι μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ὑφίσταντο.

Ὅποῖαι τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων ἐνεφορήθησαν ὑπὸ τοιαύτης ἐθνικῆς καὶ ἐνεργοῦ πολιτικῆς, κατὰ πόσον δὲ ἡδυνήθησαν νὰ ἐργασθῶσι πρὸς τοῦτο ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν καὶ τὰς ἐπεμβάσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων;

Ὁ ἀτυχὴς Κυβερνήτης δὲν ἐσπερεῖτο βεβαίως πολιτικῆς ἱκανότητος καὶ ἀρετῆς, εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος πολιτικὸν αὐτοῦ εἶχεν ὄνειρον· δυστυχῶς ὅμως ἔφερε μετὰ τῶν ἀρετῶν καὶ πόθων αὐτοῦ ἐν τῷ νεοσυστάτῳ Κράτει τὴν δυσπιστίαν καὶ τὰς ὑπονοίας τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων πρὸς τὴν Αὐλήν, ἐξ ἧς ἐπορεύετο, ὅθεν ἐντεῦθεν ἄρχεται καὶ ἡ πολιτικὴ τρικυμία, εἰς ἣν ἀφέθη τῆς Ἑλλάδος τὸ σκάφος κυλινδούμενον, ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτοῦ εἰς τὸ πολιτικὸν πέλαιος πλοῦ.

Ἐκεῖνος μὲν, εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐλληνικῶν ὁρίων ἀποβλέπων, εἰς τὴν Κρήτην τὸν Ράινεκ ἀπέστειλε, εἰς Σάμον τὸν Κωλέττην καὶ εἰς Χίον τὸν Φαβιέ, καταλαβὼν ἅμα διὰ τοῦ Κριεζῆ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον· οἱ δὲ τῆς Ἀγγλίας ἀντιπρόσωποι, ὑποβοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν τῆς Γαλλίας, ἤγειρον κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσιν, μὴ ὀκνήσαντες καὶ εἰς τὴν βοήθειαν Τουρκαλθανῶν ὀπλαρχηγῶν νὰ προσφύγῃ καὶ εἰς τὸ στυγερὸν τέλος νὰ προβῇ κακούργημα τῆς 27 Σεπτεμβρίου.

Ὑπὸ τοιούτους ἀπαισίους οἰωνοὺς ἀνεστάλη ὁ πρὸς τὸν λιμένα αὐτοῦ πλοῦς τοῦ μόλις ἐκκινήσαντος ἐλληνικοῦ σκάφους, ἀπολέσαντος Κυβερνήτην σοφὸν καὶ ἔμπειρον, δυνάμενον νὰ διαπαιδαγωγῇ τὸ νήπιον Κράτος, ἰδιότροπον ἴσως, ἀλλ' ἀγαθὸν καὶ τὴν Ἑλλάδα φιλοῦντα, ἀντικαταστάντα δὲ ὑπὸ Ἀντιβασιλείας ἀπείρου τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων καὶ διὰ πολλῶν ῥαδιουργιῶν καὶ σφαλμάτων, προπάντων τῆς διαλύσεως τῶν Εὐζωνικῶν σωμάτων, προξενησάσης τὴν διοικητικὴν ἐκφυθμότητα καὶ πολιτικὴν ἀνωμαλίαν τοῦ Κράτους.

Εὐθύς σχεδὸν μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς πρώτης Βασιλείας, αἱ ἐπιρροαὶ καὶ ἐπεμβάσεις τῶν ξένων Αὐλῶν, σὺν τῇ ἀπειρίᾳ, οἰήσει καὶ ἰσχυρογνωμοσύνῃ τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφωνούντων ἀντιβασιλέων "Αρμανσπεργ, Μάουρερ, "Εϋδεκ, "Αβελ καὶ Γράϊνερ, ἐνεστάλαξαν τὰς πρώτας τοῦ δηλητηρίου σταγόνας εἰς τὰ πολιτικά ἤθη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἀξιοπίστου ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ μὲν Μάουρερ, ὁ "Εϋδεκ καὶ "Αβελ κατεκρίνοντο ὡς ὑπερβαλλόντως ῥωσίζοντες· καὶ ὅμως ἦσαν οἰκειότατοι τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας καὶ ὑπεστηρίζοντο ὑπ' αὐτοῦ· ὁ δὲ "Αρμανσπεργ ἐκατηγορεῖτο ὡς ἀγγλίζων. Οἱ μὲν πρῶτοι, πλειοψηφούντες, ἀγωνίζονται νὰ ὑποσκελίσωσι τὸν πρόεδρον, οὗτος δὲ, μειοψηφῶν, καταρραχδιουργεῖ ἐκείνους· οἱ πρέσβεις ἐκλαμβάνουσι φίλους τοὺς ἐχθροὺς, ἐχθροὺς δὲ τοὺς φίλους· ἑλληνιστῆς Γερμανὸς συντάττει ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ἰσοκράτους ἀναφορὰς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας καὶ τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας, μαστίζων τοὺς τρεῖς καὶ ἐξυμνῶν τὸν ἕνα· ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας μαίνεται, ὡς καταδιωκομένης τῆς ῥωσικῆς μερίδος· ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Πλαπούτας, ὁ Γενναῖος, ὁ Καλλέργης καὶ ἄλλοι καθειργνύονται, οἱ δὲ δύο πρῶτοι καὶ εἰς τὸν διὰ λαϊμητόμου θάνατον καταδικάζονται, ἀκυρωθείσης ἐπὶ τούτῳ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος προδικαστικῆς ἀποφάσεως, μετατεθέντων δύο δικαστῶν καὶ διὰ στρατιωτικῶν λογγῶν βιασθέντων τῶν ἄλλων· ὁ Τρικούπης ἐξοστραχίζεται εἰς Λονδῖνον, ὡς χαλαρῶς δῆθεν ἐνεργήσας κατὰ τὴν δίκην ταύτην· ὁ Μαυροκορδάτος ἀποπέμπεται εἰς Γερμανίαν, ὡς προστατεύσας τοὺς καταδικασθέντας· ὁ "Αγγλος πρεσβευτὴς ὑποστηρίζει τὸν γαλλίζοντα Κωλέττην, ὡς ὄργανον ἐπιτήδειον νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς τῆς ῥωσικῆς μερίδος· οἱ ὑπερισχύοντες ἀντιβασιλεῖς στέλλουσιν ἐπίτηδες πρεσβευτὴν εἰς Ἀγγλίαν, ἵνα ζητήσωσι τὴν παῦσιν τοῦ Δώκενς· ὁ Πάλμερστον ἀπολακτίζει τὸν σταλέντα· ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐκσφενδονίζει βίαια, λείδωρα καὶ ἀπειλητικά ἔγγραφα εἰς Μόναχον, ἀπαιτοῦσα τὴν ἄμεσον ἀποπομπὴν τῶν ἀντιπολιτευομένων τῶ "Αρμανσπεργ· ἡ Βαυαρία, καίτοι ὑπόχρεως ἐκ τῶν συνθηκῶν νὰ ζητῇ τὴν συναίνεσιν τῶν τριῶν δυνάμεων κατὰ πᾶ-

σαν μεταβολὴν τῆς ἀντιβασιλείας, αἰτεῖται μὲν αὐτὴν, ἀλλὰ, φοβηθεῖσα, σπεύδει ν' ἀνακαλέσῃ καὶ ἄνευ αὐτῆς τὸν Μάου-
ρερ καὶ τὸν Ἀβελ. Ἡ Ἀγγλία θριαμβεῖ, ἡ Γαλλία διαρ-
ρηγνύει τὰ ἱμάτια αὐτῆς· ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας ὀργίζε-
ται, διότι δὲν ἀνεκλήθη καὶ ὁ Πρόεδρος· ὁ Ἀρμανσπεργ, γε-
νόμενος παντοδύναμος, στέλλει τὸν Κωλέττην εἰς Παρισίους
καὶ οὕτω ἀνακαινίζεται ἐκ τρίτου τὸ ὑπουργεῖον.

«Τοιοῦτο ὑπῆρξεν—ἐπιλέγει ὁ ἀξιόπιστος χρονολόγος*—τὸ
πρῶτον πολιτικὸν καὶ ἠθικὸν μάθημα, ὅπερ ἐδίδαξαν τοὺς ἀ-
μαθεῖς καὶ πρωτοπείρους ἡμᾶς, οἱ ἐκ τῆς Δύσεως σοφοὶ καὶ πο-
λύπειροι, μάθημα, ἡ μᾶλλον ὕψωμα ῥαδιουργίας, σκευωριῶν,
ψεύδους, δόλου καὶ ἐπιβουλῆς».

Τὴν ὀλεθρίαν αὐτὴν πολιτείαν τῶν πρώτων ξενικῶν κυβερ-
νήσεων κατανοοῦντες οἱ ἐν Μονάχῳ καὶ Λονδίῳ πρεσβευταὶ τῆς
Ἑλλάδος, Μαυροκορδάτος καὶ Τρικούνης, παντοίας κατέβαλ-
λον προσπαθείας, ἵν' ἀποτρέψωσι τῆς κεφαλῆς τοῦ ἔθνους τὴν
ἐπαπειλοῦσαν αὐτὸ συμφοράν.

Ὁ Μαυροκορδάτος, ἐκθέτων τῷ βασιλεῖ τῆς Βαυαρίας τὰ
τότε λαμβάνοντα χώραν ἐν Ἀθήναις, λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν
φρόνιμον καὶ σοφὴν ἀπάντησιν, ὅτι :

«Οὐτε νὰ ἐκθαναρίσωσι, πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ ἐκχαλίσω-
σιν ἔπρεπε τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ ᾖ ἡναι Ἑλλὰς
καὶ ἀνεξάρτητος, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὰς τρεῖς Μ. Δυνάμεις, ἀλλὰ
καὶ ὡς πρὸς πᾶσαν ἄλλην καὶ ὡς πρὸς τὴν Βαυαρίαν. . . »

Καὶ εἶναι μὲν γνωστὸν κατὰ πόσον τὸ τελευταῖον τοῦτο
διετηρήθη βραδύτερον, φέρε δὲ ἴδωμεν κατὰ πόσον καὶ ὡς πρὸς
τὰς τρεῖς Μ. Δυνάμεις ὑπῆρξεν ἀνεξάρτητος ἡ ἐλληνικὴ πο-
λιτική.

Ἐκ τῶν 10-15 πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1833-
1878 προήδρευσαν τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων, οἱ 6** κυ-
ρίως διεκρίθησαν ὡς δράσαντα ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς πρό-
σωπα, ἐπ' αὐτῶν δὲ θέλομεν περιορίσει ἐνταῦθα τὸν λόγον.

* Ἱστορ. Ἀναμν. Ν. Δραγούμη σελ. 220.

** Περιοριζόμενοι ἐν τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν συγγραφῇ εἰς αὐτοὺς καὶ
μόνον ἐν συντόμῳ, θέλομεν διαλάβει περὶ πάντων ἐκτενῶς ἐν προ-
σεχεῖ ἔργῳ.

Ὁ Α. Μαυροκορδάτος, Ι. Κωλέττης καὶ Α. Μεταξᾶς πρωταγωνιστοῦσι μέχρι τοῦ 1848—1857, ἐντεῦθεν δὲ ἀναφαινεταὶ ὁ Δ. Βούλγαρης καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ Κουμουνδούρος καὶ Δεληγεώργης.

Ὁ Α. Μαυροκορδάτος, καίτοι, ὡς ἐκ τῆς ἐν ταῖς Ηγεμονίαις πολιτικῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἄλλης ἀγωγῆς αὐτοῦ, ἀριστοκρατικὸς, διεκρίνετο διὰ τὰς συνταγματικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς καὶ τοὺς πρὸς τὴν εὐνομίαν ἀγῶνας. Ἦτο εὐπαίδευτος καὶ γλωσσομαθής, ὅξεϊαν ἔχων τὴν ἀντίληψιν, ὀρθὴν τὴν κρίσιν, βαθεῖαν τὴν σύνεσιν καὶ πολιτικὴν σωφροσύνην.

Ὀλίγα μὲν ὠμίλει, πολλὰ δ' ἐνήργει, ἄοκνος ὢν περὶ τὸ γράφειν καὶ σπανίως ἐν ἀγορᾷ φαινόμενος. Ἐμίσει τὴν κολακείαν καὶ ἀπεστρέφετο τὴν δημαγωγίαν, ἐπιποθῶν μὲν ν' ἀρχῇ, ἀλλὰ διὰ δημιουργίας πραγμάτων. Διαβαλλόμενος ὑπὸ τῶν πονηρῶν καὶ ἀνικάνων, ἐστερεῖτο ἐντοπίου συνδουρμῆς, ἐφ' ᾧ καὶ μετ' ὀλίγων πιστῶν φίλων καὶ διακεκριμένων ἀνδρῶν, ἐν οἷς ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς Σ. Τρικούπης, ὁ Θ. Φαρμακίδης, ὁ Πρατίνης, ὁ καθηγητὴς Μανουῆσος καὶ ὁ Π. Ἀργυρόπουλος, συσχεπτόμενος καὶ συνεργαζόμενος, διῆλθε τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ βίον· φειδωλὸς δὲ μέχρι φυλαργυρίας τῶν δημοσίων χρημάτων, ἀπέθανε τυφλὸς καὶ πένης.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος, ὅπερ ἡσπάζετο τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν.

Ὁ Ι. Κωλέττης, ἀνὴρ μᾶλλον δημοκρατικὸς, ἦτο ἀντίθετος κατὰ τὰ πλεῖστα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ πολιτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Μαυροκορδάτου.

Προσκολλώμενος τῇ ἐξουσίᾳ καὶ ἐνίοτε ἀναρριχώμενος χερσὶ τε ποσὶ τε, δὲν ἀπεσπᾶτο εὐκόλως, ἀλλὰ παντοίοις τρόποις παρέμενε καὶ δόλον καὶ ψεῦδος μεταχειριζόμενος. Διεκρίνετο ἐπὶ ἱκανότητι προσηλυτισμοῦ, ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν μόνον ἀποβλέπων, κατόρθωνε δὲ ταῦτα, οὐχὶ πολλὰ καὶ συνήθως λαλῶν, ἀλλὰ μετ' ἀφελείας καὶ δεξιότητος, ἔχων τὸ ἥθος ἀγαθὸν, ἄκακον, ἀμνηστικάκον καὶ προσηγνὸς, πάντας μὲν ἀκροώμενος μετὰ προσποιητῆς εὐπιστίας, οὐδέποτε δὲ ὀργιζόμενος καὶ οὐδένα κακολογῶν.

Τοιοῦτοτρόπως περιεστοιχεῖτο ὑπὸ πολλῶν, ἐν οἷς καὶ σπου-

δαῖτοι καὶ ἄσχημοι καὶ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ· μὴ δεσμευόμενος ἐνίοτε ὑπὸ τῶν συνταγματικῶν τύπων, ἀλλὰ χρώμενος πολλάκις τῷ συντάγματι, ὅπερ αὐτὸς κυρίως ἐφῆρμωσεν, ὡς μέσῳ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων, ἀπέβλεπεν εἰς συγκέντρωσιν νέων ἐπιρροῶν καὶ ἡπιοτέρων χαρακτήρων πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ὑπ' ὧν τότε περιστοιχέιτο, ἵνα ἐνισχύων τὴν Βασιλείαν, ὑποτεταγμένην ἤδη αὐτῷ, ἀφοσιωθῇ εἰς τὰ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἣν δραστηρίως ἐπεδίωξε καὶ διὰ τοῦ προσεταιρισμοῦ τῶν Ἀλβανῶν. Τοιοῦτος ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ γαλλικοῦ κόμματος, μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν Γαλλίᾳ ἔχων καὶ τῆς ἀκρας εὐνοίας τοῦ τότε αὐτοκράτορος Λ. Φιλίππου ἀπολαύων.

Ὁ Α. Μεταξᾶς, ὁ ἥρως τοῦ Λάλα καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς μεταβολῆς τῆς 3 Σεπτεμβρίου, ἦτο χαρακτήρος γενναίου καὶ εἰλικρινοῦς, διεκρίνετο ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ παρρησίᾳ, καίτοι μὴ ἀπηλλαγμένος ἰδιοτροπιῶν τινων. Ὡς πολιτικὸς ὅμως ἀνὴρ ἦτο κατωτέρας ἀξίας τῶν δύο πρώτων, ἦρχε δὲ τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος, ἀναφανείς ὡς τοιοῦτος ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς κυρίως κατὰ τὸ 1843, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κολοκοτρώνη.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ἐν συντόμῳ οἱ τρεῖς ἀρχηγοὶ καὶ σηματοφόροι τῶν τριῶν πολιτικῶν κομμάτων ἐν Ἀθήναις, ἐξ ὧν ἰδίως ὁ Κωλέττης ἐπέσπευδε καὶ μᾶλλον ἀμέσως εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν ἀνεπαρκῶν ὀρίων τοῦ Κράτους, μὴ ἀναμένων, ὡς ὁ Μαυροκορδάτος, τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, οὔτε λησμονῶν ὅτι, εἰς τῶν συνετοτέρων καὶ σοφῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης δὲν ἐδέχθη, προσενεχθὲν αὐτῷ, τὸ ἐλληνικὸν στέμμα, διότι ἐθεώρει τὰ ὅρια τοῦ Κράτους ἀνεπαρκῆ καὶ ἀκατάλληλα πρὸς διοργάνωσιν καὶ εὐημερίαν αὐτοῦ.

Οὔτε ὁ Κωλέττης ὅμως, οὔτε ὁ Μαυροκορδάτος, οὔτε ἄλλος τις ἠδύνατο νὰ ἐργασθῇ διαρκῶς καὶ ἐπιτύχῃ βέβαιόν τι καὶ σπουδαῖον ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κυκεῶνος τῆς διηνεκοῦς συγκρούσεως, ἐν ᾧ ἐπάλαιον, ἐξωθούμενοι ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν Μ. Δυνάμεων.

Πολλάκις αἱ ἀνατροπαὶ τῶν ἐλληνικῶν ὑπουργείων προήρχοντο ἐκ τῆς ἀμέσου ἐπεμβάσεως τῶν πρέσβων, κυρίως δὲ ἡ πάλιν ἐλάμβανε χώραν μετὰ τῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας,

τῆς δευτέρας αὐτῶν ζητησάσης νὰ ἐκδικηθῇ ἐν Ἀθήναις τὴν πρῶταν, διὰ τὰς πολιτικὰς ἥττας, ἃς ὑπέστη ἐν Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ.

Τούτου ἕνεκα τὸ ὑπουργεῖον Μαυροκορδάτου πολλάκις προσεβλήθη καὶ ἔπεσεν ὑπὸ τὰ βέλη τῆς γαλλικῆς ἀντιδράσεως, δι' ὅπερ ὁ ἴδιος Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρης ἐκαυχήθη ὁμολογῆσας, ὅτι: «*ἀνέτρεψε τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον τοῦ Μαυροκορδάτου*»!

Ὅτε ὁ Θ.Γρίβας, στασιάζας κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ὠχυρώθη ἐν Ἀθαρικῷ, δολίως ἐπεμβᾶσα ἡ γαλλικὴ πρεσβεία παρέλαβε καὶ προσέφερεν αὐτῷ ἄσυλον ἐπὶ πολεμικοῦ αὐτῆς πλοίου.

Τὴν ἐκ τῶν τοιούτων ξενικῶν ἐπεμβάσεων ἐπελθοῦσαν παραλυσίαν ἐν τῇ ἀσθενεὶ διοικήσει τοῦ Κράτους καὶ ὁμολόγησαν καὶ κατεδίκασαν αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, ἀλλ' ἐννοεῖται ἕκαστος ἐπιρρίπτων τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοῦ ἄλλου.

Οὕτως ὁ μὲν λόρδος Πάλμερστον, ἀγορεύων ἐν τῇ Βουλῇ, διετείνετο, τὴν Γαλλίαν ὑπαινιττόμενος, ὡς ὑπισχνουμένην τῇ Ἑλλάδι στρατιωτικὴν συνδρομήν, διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κωλέττη διοργανούμενα, ὅτι ἡ ξένη ἐπιρροὴ ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν καταστρεπτικὴ τῇ χώρᾳ, ἐφ' ἧς ἐπέδρασεν, ἐνῶ ὁ Γκιζῶ ἐπίσης διεμαρτύρατο κατὰ τῆς διχονοίας καὶ τῆς περὶ ἐπιρροῆς πάλης τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὡς αἰτίων τῆς παραλύσεως τοῦ Κράτους, καὶ τέλος τὸ ἔγκριτον καὶ γνωστὸν περιοδικὸν ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΟΣΜΩΝ μεμψόμενον τοὺςπραγματικὸς ἐνόχους, ἔγραφε κατὰ τὸ 1854:

«*Δικαιοῦμεθα νὰ ἐπιπλήξωμεν τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, διὰ τὴν περὶ τῆς Ἑλλάδος ὀλιγωρίαν αὐτῶν καὶ μάστιγα τὴν ψευδοπολιτικὴν, ἧς ἕνεκα Γαλλία καὶ Ἀγγλία μετέβαλον αὐτὴν εἰς θέατρον ἀνωφελῶν καὶ ἀδόξων ἀρτιζηλιῶν. Ἐκ τῶν κωλυμάτων τῶν μάλλον συντευόντων εἰς τὴν ἀναχαλτίσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι προσόδου ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ κακῶς ἐννοουμένη διπλωματικὴ ἐνέργεια τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον*».

Νομίζομεν, ὅτι μετὰ τὰς τοιαύτας ὁμολογίας, εἶναι περιττὴ ἐκτενεστέρα ἀνάπτυξις περὶ τῆς ὀλεθρίου ἐπιρροῆς, ἣν ἐξήσκη-

γεν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς οἰαδήποτε ξενικὴ ἀνάμιξις καὶ ἐπέμβασις.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς τοιαύτης ἐσωτερικῆς ἀνωμαλίας τοῦ Κράτους, τῆς ληστείας καὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν τοῦ 1831 καὶ 1843, ὧν τὰς ἀφορμὰς ἐν συντόμῳ προεξεθέσαμεν, τὰ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Ὁθωνος ἀφορῶντα δὲν ὑπῆρξαν εὐνοϊκώτερα διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ πρόοδον τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ὁ ἀτυχὴς Ὁθων ἦτο μὲν χαρακτῆρος τιμίου καὶ εἰγενάφοσιωτῇ εἰλικρινῶς εἰς τῆς Ἑλλάδος τὸ μεγαλεῖον, ἀλλ' ἦτο βασιλεὺς μικρολόγος, φιλύποπτος, δύσπιστος καὶ δεσποτικός, δημιουργῶν τάξεις ἀφωσιωμένων πρὸς σκοπὸν, δι' ὃν σύμπαν τὸ ἔθνος ἔπρεπε ν' ἀφωσιωθῇ αὐτῷ. Ἰσχυρογνώμων, ἀλλὰ διαστάζων καὶ λεπτολογῶν, ἦτο ἀνίκανος δι' ὅ,τι μέγα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἤχθετο καὶ ὑπὲρ οὗτινος εἰργάζετο, διαφωνῶν μετὰ τῶν πρωθυπουργῶν αὐτοῦ, κατακρινόμενος ὑπὸ τῶν πρέσβειων, εἰς ἓν δὲ καὶ μόνον ἀποβλέπων, τὴν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ συγκέντρωσιν πάσης διοικητικῆς ἐνεργείας, δοξάζων, ὅτι διὰ τοῦτου καὶ μόνου ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τῶν πολιτικῶν σχεδίων αὐτοῦ.

Ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διεξαγόμεναι, ἔφερον τὸν τύπον τῆς βασιλικῆς ὑποψηφιότητος, ὅπερ ἡ συνείδησις τοῦ λαοῦ δὲν ἡδύνατο μέχρι τέλους ν' ἀνεχθῇ.

Δυστυχῶς ἡ 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843, καθ' ἣν ἐξεβιάσθη εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ συντάγματος, δὲν ἐγένετο αὐτῷ μάθημα, ὅπερ νὰ προλάβῃ τὰς ἐκ τῆς περὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἀντιδράσεως συμφορὰς, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὴν αὐτὴν ἰσχυρογνώμονα πολιτικὴν, ἐνῶ ἡ βασιλεία εἶχεν ἤδη ἀπολέσει οὐ μόνον τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὸ γόητρον αὐτῆς.

Ἀλλ' ἐνῶ οὕτως ἀτυχὴς ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πρώτου βασιλέως αὐτῆς, ἔτι ἀτυχέστερος καὶ οὗτος ἐτύγχανε, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἰδίου πολιτικοῦ συστήματος ἤρξατο διεγείρων τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς ἀντιπαθείας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπενομεύετο ὑπὸ τῆς δυσμενείας τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἐν αὐτῷ ἐβλεπε τὸν θερμοургὸν ὑποκινητὴν τῆς κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐξεγέρσεως, ἐξεσθλάμβανε δὲ ὡς

ὑποστηρικτὴν τῶν ἐν τῇ Ἑπταννησιακῇ Βουλῇ ὑπὲρ τῆς ἐνώ-
σεως διαδηλώσεων.

Καὶ ὅσοι μὲν ἀφορᾷ τὴν κατὰ τὸ 1841 καὶ 1854 καὶ τὰς
ἄλλας ἐπαναστάσεις οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ παραδεχθῇ, ὅτι
φρονίμως ἡ Ἑλλὰς ἀπεδύθη εἰς τὸν ἀγῶνα, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ
Εὐρώπη ἅπασα φανατικῶς κατὰ τῆς Ρωσσίας συνησπίσθη καὶ
ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους· οὐχ ἥττον ὁ-
μως ὁ Ὅθων διήγειρε τότε τὰς συμπαθείας τοῦ πανελληνίου,
μὴ διστάζων νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἐθνουσιῶντων καὶ εἰς
τὸν ἀγῶνα ὀργώντων ὑπηκόων αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἡ ξενικὴ κα-
τοχὴ ἔθετο τέρμα εἰς τὴν ἀτυχῇ ἐκείνην ἀπόπειραν, ὁ βασιλεὺς
κατέλαβεν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους θέσιν εὐγενοῦς ὑπὲρ τοῦ
ἐλληνικοῦ μεγαλείου μάρτυρος.

Ὅσοι δὲ ἀφορᾷ τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνωσιν τῆς Ἑπτα-
νήτου, οὐδέποτε ἐφάνη συγκατανεύων ἐπὶ τῇ προτεινομένῃ ὑπὸ
τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ὑποσχέσει ἀποχῆς πάσης ἐνεργείας
κατὰ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους.

Τούτων ἕνεκεν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἤρξατο ἐργαζομένη
παντὶ σθένει πρὸς ἀνατροπὴν δυναστείας, τόσῳ ἀπειθοῦς καὶ ἐγ-
καθέτου τοῖς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολιτικοῖς συμφέρουσιν αὐτῆς,
καθ' ἣν δὲ στιγμὴν σχέδιον Ἰταλοελληνικῆς ἐνεργείας συνεζή-
τειτο καὶ διενηργεῖτο, ἐπελθοῦσα ἡ Ναυπλιακὴ ἐπανάστασις
ἀνέτρεψεν αὐτὸ, βραδύτερον δὲ καὶ τὴν Βαυαρικὴν δυναστείαν.

Ἐν μέσῳ τοιούτου κυκεῶνος ἔληξεν ἡ πρώτη περίοδος τῆς
ἐν Ἑλλάδι βασιλείας, καθ' ἣν οὐδεὶς, πολλῷ μᾶλλον ἡ ἀγ-
γλικὴ κυβέρνησις, ἐδικαιοῦτο ν' ἀναμὲν δείγματα μεγαλειτέ-
ρας διοικητικῆς ικανότητος καὶ ἐσωτερικῆς προόδου.

Ἄλλ' ἄρ' αἱ μετὰ ταῦτα ἐλληνικαὶ κυβερνήσεις συνε-
τίσθησαν ἐκ τῶν παθημάτων τῶν προηγηθεισῶν, νέαν ἐγκαι-
νιάζουσαι καὶ ἀνεξάρτητον πολιτικὴν, ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν δυνά-
μεων βασιζομένην καὶ προπαρασκευάζουσαι τὸ ἔθνος εἰς τὸν ἀ-
γῶνα, ὅστις ἔπρεπε νὰ διατελῇ τὸ διηνεκὲς σημεῖον τῆς νέας
αὐτοῦ ἐθνικῆς ἀκμῆς;

Ἀπὸ τοῦ 1854, μεταξὺ τῶν νεωτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν
τῆς Ἑλλάδος, 3 καὶ πάλιν πρόσωπα ἐξέχουσι καὶ διακρίνον-
ται· ὁ Δ. Βούλγαρης, Α. Κουμουνοῦρος καὶ Ε. Δεληγεώργης.

Δ. Βούλγαρης, ὁ πρῶτος ἐπὶ ἀντιβασιλείας Ἑλλήν ὑπουργὸς ἀνεφάνη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς μετέχων τοῦ γοήτρου ἐκείνου, ὅπερ ἐκέκτηντο πάντες οἱ ἄνδρες, στρατιωτικοὶ ἢ πολιτικοί, τῆς προγενεστέρως γενεᾶς.

Ἦτο ἀνὴρ ἰσχυρᾶς θελήσεως, μετὰ νοημοσύνης, ἣν δὲν ὑπεβοήθει μεγάλη παιδεία, ἀντικαθίστα ὅμως πείρα μακρά.

Εὐσυνείδητος καὶ αὐστηρὸς περὶ τὴν διοίκησιν, ἦτο φειδωλὸς καὶ τίμιος εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων. Ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῶν φίλων του, ἐξετίθετο πολλάκις χάριν αὐτῶν καὶ οὐδέποτε ἐθυσίαζεν αὐτοὺς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις πολιτικῶν συμφερόντων.

Καὶ ὅμως ὁ σιδηροῦς αὐτὸς καὶ ἀξιοπρεπὲς χαρακτήρ, ὁ τοῖς πᾶσιν ἐπιβαλλόμενος καὶ σεβασμὸν μετὰ τινος συστολῆς ἐμπνέων, ἡμαυροῦτο ὑπὸ ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ ἐγωϊσμοῦ τοιοῦτου, ὥστε πολλάκις κατήντα δεσποτικὸς καὶ τυραννικὸς.

Τολμηρὸς καὶ ἀποφασιστικὸς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ κατεπάτει μᾶλλον παντὸς ἄλλου τοὺς κειμένους νόμους, κατὰ τὴν ἐνέργειαν μάλιστα τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, οὐχὶ ἰδιοτελείας ἕνεκεν, ἀλλὰ πρὸς ἰσχυροποίησιν τοῦ κέντρου τῆς ἐξουσίας καὶ ἀνύψωσιν τῆς διοικήσεως.

Κατὰ τὸ 1874, ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦτου ἐμφορούμενος, μέχρι πραξικοπήματος κατὰ τοῦ πολιτεύματος προέβη.

Ἀπότομος καὶ ἐπιθετικὸς κατὰ τῆς βασιλείας, ὁπότεν εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως εὐρίσκετο, ἐθώπευσεν αὐτὴν καὶ περιεποιεῖτο εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐρχόμενος.

Τοιοῦτος ἐν συντόμῳ ὁ ἀνὴρ, οὗτινος ἡ μὲν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Ὀθωνος καὶ τῆς μεταπολιτεύσεως ἐν γένει, ἡ δὲ ἐξωτερικὴ, εἰς τὴν ἐνεργὸν ἀποκλίνουσα, δὲν φέρει τὸν ὀρισμὸν καὶ διακεκριμὸν χαρακτῆρα τῶν δύο ἄλλων συγχρόνων αὐτῷ.

Ὁ Α. Κουμουνδούρος, ἐκ μικρῶν προαχθεὶς, ἠδυνήθη νὰ διοικήσῃ τὴν Ἑλλάδα πλείοτερον τῶν λοιπῶν, πεπρωτισμένος δι' εὐρείας διανοίας, ἰσχυρᾶς ἀντιλήψεως καὶ ὀξύτητος πνεύματος, κυρίως ὅμως διὰ κοινοβουλευτικῆς ἱκανότητος, ὑπενθυμιζούσης τὸ εὐτράπελον καὶ ἔντεχνον, ἐνίοτε δὲ καὶ πανούργον τοῦ Κωλέττη.

Ἐπιτηδεύοντες εἰς τὸ προσελκύειν πάντας, δὲν ποιεῖται ἀρκούσαν τῶν χαρακτηρῶν διάκρισιν, ὥστε ἐν τῇ πληθύνει τῶν περὶ αὐτὸν ἀπαντῶσιν ἐνίοτε φύρδην μίγδην καὶ στοιχεῖα, μεθ' ὧν ἡ συνοικειώσις οὔτε ἀρμόζουσα, οὔτε ἀξιοπρεπὴς δεόν νὰ θεωρῇται.

Φύσει ἀγαθός, εὐπροσήγορος καὶ προσηνής, ἐξ ἰδιοσυγκρασίας δὲ ἀμνησικάκος καὶ κατ' ἀρχὴν εὐπρόσιτος δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου καθίσταται συμπαθέστερος καὶ δημοφιλής, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὑπερβολικοῦ τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς διακεκριμένους τῶν φίλων του πολ- λάκις ἀδικεῖ.

Ὑπεύκτων ἐνίοτε εἰς συστάσεις ἀνδρῶν πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἢ ἀποβλέπων εἰς προσέλκυσιν τοιούτων, φαίνεται χαλαρὸς περὶ τὴν διοίκησιν καὶ ἀρετὴν περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων, ταῦτα δὲ ἀνομολογοῦνται ὡς τὰ κυριώτερα τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ.

Δὲν θεωρεῖται μὲν λίαν εὐγνώμων πρὸς τοὺς ἐξυπηρετοῦν- τας αὐτὸν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκδικητικῶς φέρεται τοῖς ἀντενεργούσιν, ὑποτάσσων πᾶσαν ἐμπάθειαν τῷ πολιτικῷ συμφέροντι.

Καίτοι φίλαρχος, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἀπέφυγε πάντοτε τὴν παραβίασιν τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν καὶ διεκρίθη μάλιστα ἐπὶ τούτῳ, ἀρκούμενος εἰς ἠθικὰς τινας ἐπιδράσεις καὶ ἀνεχόμενος τὸν φατριασμὸν ἐν τῇ διοικήσει.

Φλεγόμενος ὑπὸ εὐγενοῦς φιλοδοξίας, ἔχων τόλμην καὶ θέλησιν, ἀπτόητος καὶ ἀκαταπόνητος ἐν ὥραις δειναῖς καὶ στιγμαῖς συμφορῶν, αἵτινες πολλάκις ἀσπλάγχχνως καὶ μανιωδῶς τὴν πολιάν αὐτοῦ ἐπληξαν, γινώσκει νὰ ἐπωφελεῖται τῶν περιστάσεων πλειότερον παντὸς ἄλλου καὶ φαίνεται προωρισμένος διὰ πολιτικὸν στάδιον εὐρύτερον καὶ ἀπηλλαγμένον τοῦ ὀρμητικοῦ ῥεύματος τῶν πολιτικῶν φατριῶν, ὅπερ τὸν παρασύρει καὶ καθ' οὗ δὲν δύναται ν' ἀνθέξῃ, ἀνερχόμενος ὑπὲρ τὴν πνιγερὰν πολιτικὴν ἀτμόσφαιραν, ἐν ᾗ, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἀναπνέει.

Οὗτος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐνεργοῦς πολιτικῆς καὶ ἐπεδίωξεν αὐτὴν οὐχὶ ἀπαρεγκλίτως καὶ σταθερῶς, ἀλλὰ πολλάκις λοξοδρομῶν, ἢ καὶ πρύμναν ἀνακρούων, πλὴν ἀείποτε εἰς τὸ αὐτὸ

σημείον ἀποβλέπων, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον καὶ συν-
ήρουν αὐτῷ.

Αὐτὸς κυρίως προεῖδεν ἀπὸ τοῦ 1867 τὴν ἐπιπρεμαμένην
καταιγίδα τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ ἐν μέσῳ μυρίων ἀν-
τιδράσεων ἀντιπολιτεύσεως ἰσχυρᾶς καὶ ἐπιτηδείως διευθυνο-
μένης, ὕψωσε τολμηρὰν φωνὴν καὶ διεχάραξε πορείαν, ἐφ' ἧς,
ἂν ἡ Ἑλλὰς ἔκτοτε ἐβάδιζε, τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα δὲν θὰ ὑφί-
στατο εἰσέτι, ἀλλ' ἐν σοβαρᾷ καὶ ἐξόχῳ μοίρᾳ μετὰ τῆς με-
ρίδος τοῦ ἀνατολικοῦ θὰ ἐλύετο.

Οἱ κατὰ τὴν συνεδρίᾳσιν τῆς 21 Νοεμβρίου λόγοι αὐτοῦ,
ἀπλοὶ καὶ ἀφελεῖς, ἀλλ' ἔχοντες προφητικόν τι καὶ ἐνθουσιῶ-
δες, ἔναυλοι εἰσέτι εἰς τὰς ἀκοὰς παντὸς Ἑλλήνος καὶ μάλι-
στα τῶν ὑποδούλων διατελοῦσι καὶ σήμερον δὲ, μετὰ παρέ-
λευσιν 10 ὅλων ἐνιαυτῶν, ὑπενθυμίζουσι τὸ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς
ἐκείνης ἀπαραίτητον ἔργον τοῦ ἐλληνισμοῦ.

Ὁ τολμηρὸς ἀνὴρ, ὅστις κατὰ τὸ 1878 ἔμελλε ν' ἀναλάβῃ,
τὴν σοβαρὰν εὐθύνην ῥίψκοινδύνων διαβημάτων, καθ' ἣν ὥραν
τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους ἐκινδύνευεν, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο προη-
τοιμασμένη· ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ, ὅστις κατὰ τὸ 1879 θέλει ἴ-
δει ἴσως τὸ δι' ἀνεπαρκῶν μέσων καὶ ἐπιπολαίων ἐνεργειῶν ἐ-
πιδιωχθὲν ἐθνικὸν ἔργον πραγματοποιούμενον ὅπωςδήποτε, αὐ-
τὸς οὗτος ἔλεγε κατὰ τὸ 1867 :

« . . . » Ἐχετε ἑναρξιν σπουδαίων ἐτοιμασιῶν κατὰ ζῆρὰν
καὶ θάλασσαν. Αἱ προετοιμασίαι αὗται θέλουν ἐξακολουθήσει
ἵνα ὑποστηρίξουν ἐν ἀνάγκῃ τὴν θέσιν, τὴν τιμὴν καὶ τὰ συμ-
φέροντα τῆς Ἑλλάδος, ἵνα μὴ εὕρεθῃ ποτε ἡ Ἑλλὰς περικυ-
κλωμένη ἀπὸ τὸ πῦρ, γυμνὴ καὶ ἀπροστάτευτος καὶ ἀδύνατος
καὶ ἐπιζητοῦσα τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἄλλων.

Πιστεύομεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν θέλει διὰ πάσης θυσίας ἐγ-
καταλείψει τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν σεῖς προητοιμάσατε καὶ ὑπε-
δείξατε, διότι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἤλθε τυχαίως εἰς τὸν Κόσμον,
δὲν ἤλθε διὰ νὰ μὴ ἔχῃ θέσιν καμμίαν, δὲν ἤλθε διὰ νὰ προ-
σπαθῇ καὶ νὰ μὴ εἰμπορῇ νὰ ζήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ
μεγάλην ἀποστολὴν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς προσδιώρισεν αὐτῇ. . .

. Εὕρισκόμεθα ἐν μέσῳ λαῶν, οἱ ὅποιοι δὲν χαίρουσι
πλήρῃ τὰ δικαιώματά των, ἐν μέσῳ λαῶν, τοὺς ὁποίους ὁση-

μέραι καταλαμβάνει ἡ ιδέα, ἡ ὁποία ἔγινε πρᾶγμα εἰς τὴν Εὐρώπῃ, ἡ ιδέα τῶν ἐθνικοτήτων, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦντες τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αἰῶνος ἐνόησαν ὅτι καὶ τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἰσχὺν ἔχουν νὰ καταταχθῶσι καὶ αὐτοὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Ὅταν ἡ ιδέα αὕτῃ γίνῃ πεποίθησις οὐδεμία δύναμις δύναται ν' ἀντιταχθῇ καὶ ἐμποδίσῃ τὴν πραγματοποιήσιν της. . .

Ἡ πεποίθησις μας, ἡ ιδέα μας εἶναι, ὅτι ἀρὰ ἡ γρήγορα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα συγκινοῦν τὸν Κόσμον, αἱ ιδέαι, αἱ ὁποῖαι ἀναφαίνονται καὶ πρόκειται νὰ καθέξουν θέσιν ἐν τῷ Κόσμῳ τοῦτω δὲν δύνανται νὰ πραγματοποιηθοῦν παρὰ διὰ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πυρός.

Καὶ σίδηρον καὶ πῦρ καὶ ἠθικὴν δύναμιν λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχῃ ἡ Ἑλλάς ἐὰν θέλῃ νὰ ᾖναι ἔθνος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἐὰν τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ἐγκρίνητε νὰ τὸ ἀποφασίσῃτε σήμερον· ἐὰν νομίζετε, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔκαμε κακὰ ν' ἀναλάβῃ αὐτὴν τὴν θέσιν, ἐὰν θέλητε νὰ μείνῃ αἰωνίως ταπεινὴ καὶ περιωρισμένη, νὰ μὴ ἔχῃ καμμίαν ὑψηλὴν ιδέαν, ν' ἀρνηθῇ τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς καὶ νὰ καταντήσῃ Ἑλλάς τῶν ἀγρῶν καὶ παντοπωλῶν, ἐὰν δὲν θέλητε νὰ ὑψωθῇτε, ἀποφασίσατέ το».

Καὶ ταῦτα μὲν τότε καὶ ὡς μέλος δὲ τῆς ἀδρανοῦς, διχογνωμοῦσης καὶ ἐπαμφοτερίζουσας Οἰκουμενικῆς τὰ αὐτὰ ἐπρέσβευε, διακηρύξας βραδύτερον, ἅμα ὡς ἀνέλαβε τὰς ἡμέρας τοῦ Κράτους, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Οἰκουμενικῆς, «ἐνεργὸν καὶ πραγματικὴν προστασίαν τῶν ὑπὸ δουλείαν ἀδελφῶν».

Ε. Δεληγεώργης, ὁ μᾶλλον εὐπαίδευτος τῶν συγχρόνων πολιτικῶν, εἶναι ἅμα καὶ ὁ δεινότερος τῶν κοινοβουλευτικῶν ῥητόρων.

Ἐκ μικρῶν ἐπίσης ἀνελθὼν εἰς τὸ ἀνώτατον τῆς πολιτείας ἀξίωμα, ἀπὸ τῆς μεταβολῆς καὶ ἐντεῦθεν προσεκτίσματο ὑπόληψιν καὶ ἐπιρροὴν διὰ τῶν διαφόρων προσόντων καὶ τῆς καθόλου πολιτικῆς ἀρετῆς αὐτοῦ.

Κεκτημένος κρίσιν καὶ νομοθετικὸν πνεῦμα ἐμβριθέστερον τῶν λοιπῶν, ἔχων συνείδησιν τῶν πράξεων αὐτοῦ βαθυτέραν, τίμιος καὶ φειδωλὸς περὶ τὴν διαχείρισιν, ἐπιμελὴς περὶ τὴν διοίκησιν καὶ αὐστηρὸς τὰ πολιτικὰ ἐν γένει ᾗθῃ, ἐπὶ πολὺ

ὑπῆρξε τὸ εἶδωλον καὶ ἐκλήθη ἡγέτης τῆς νεωτέρας γενεᾶς.

Ἐπιβαλλόμενος τοῖς περὶ αὐτὸν, δὲν ἐπέτρεψε νὰ καταχρῶνται ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, καίπερ δὲ περὶ τῶν πολιτικῶν φίλων του φροντίζων, οὐδέποτε παρέδωκεν αὐτοῖς λάφυρον τὰ κοινὰ, τὴν ἐξουσίαν ἀνερχόμενος.

Τίμιος εἰς τὰς πολιτικὰς σχέσεις αὐτοῦ καὶ συνεπὴς εἰς αὐτὸν, πολλάκις καὶ μόνος ἀντέταξε ζηλωτὴν ἀντίστασιν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κατὰ τῶν ἄνωθεν ἐπιδράσεων καὶ διετήρησε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀξιοπρεπῶς, εἰ καὶ πλειστάκις παρέσυρεν αὐτὸν ἡ φιλαρχία, ἥς δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος.

Τῆς ἐναρέτου καὶ ἐκλεκτῆς αὐτῆς φύσεως ἡ μετὰ τινος ὑπεροφίας ἰσχυρογνώμοσύνη, ἡ μὴ ἐπιτρέπουσα τὰς ἀναγκαίαις παρατηρήσεις καὶ τὰς ἀναποφεύκτους συζητήσεις τῶν πολιτικῶν φίλων, θεωρεῖται ὡς ἀφορμὴ τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ κόμματος διὰ τῆς ἀπωλείας ἱκανῶν στοιχείων, ἐνῶ χάριν τῆς ἰσχυροποιήσεως αὐτοῦ ἐδέχθη εἰς τὰς τάξεις του πάντα λειποτάκτην, καθυποτάσσων ὅμως αὐτὸν καὶ φανατικὸν ἀποκαθιστῶν.

Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ διακεκριμένος πολιτικὸς ἀνὴρ, οὗτινος ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, ἀντίθετος τῇ τοῦ Κουμουνοδούρου, βάσιν δὲ ἔχουσα τὴν μετὰ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους εἰρηνικὴν συμβίωσιν καὶ ἀπόκτησιν τῶν ἀγγλικῶν συμπαθειῶν, διὰ τῆς ἀντιρωσικῆς ἐπιδείξεως, ὑπῆρξεν ἀλυσιτελής, ὡς ἐκ τῆς ἐπελθούσης σλαβικῆς κινήσεως, μετ' ἐκτάκτου δραστηριότητος, ἣν κατὰ τὴν ὑπόσκαψιν τοῦ τουρκικοῦ κολοσσοῦ ἀνέπτυξεν ἡ τέως περιφρονουμένη, ἀλλ' ὑποστηριχθεῖσα καὶ ὑποκινηθεῖσα φυλὴ.

Θεωρῶν ὀλεθρίαν τὴν προκλήρυσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ δικαίως τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα εὐρωπαϊκὴν δυσπιστίαν εἰς τὴν ἐπιδεικτικὴν πολιτικὴν ἀποδίδων, ἐλησμόνει ὅτι, ἐπιδεικτικὴ ἐπίσης καὶ προκεκηρυγμένη πολιτικὴ ἦτο, ὡς πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ἡ τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς συμμαχίας, πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ὁποίας ἀνέφερε τὴν σύστασιν τοῦ ἰταλικοῦ Βασιλεῖου, διὰ συμμαχίας ἀναλόγου ἐπιτευχθείσης.

Ἀΐδου, ἔλεγε, τὸ Μιλάνον παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἡ μᾶλλον ἐδωρήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας καὶ οὗτος τὸ ἐδώρησεν εἰς τὸ Πιερμόντιον καὶ ὁ βα-

σιλεύς τοῦ Πιεμοντίου παρεχώρησεν εἰς ἀντάλλαγμα τὴν ἰδίαν του πατρίδα εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Γαριβάλδου».

Καὶ προσέθετο μετὰ πεποιθήσεως :

« Ἰσχυρὰ συμμαχία ἐπίσης ἔφερε τὴν Βενετίαν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν· ἡ ἰσχυρὰ συμμαχία τῆς Ἰταλίας καὶ Πρωσσίας, ἡ παρέμβασις τῆς Γαλλίας καὶ ἡ ἀρωγὴ τῆς Ἀγγλίας »!

Καὶ ἐπέρανε, λέγων ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὴν 21 Νεβρίου 1867: « Οὔτε ἡ Βενετία ἐπανεστάτησεν, οὔτε τὸ Μιλάνον ».

Δὲν ἐπανεστήσαν ἡ Βενετία καὶ τὸ Μιλάνον, ἡ Λάρισσα καὶ τὰ Ἰωάννινα, ἀλλ' ἡ ἐνεργὸς πολιτικὴ τοῦ Πιεμοντίου, τοῦ Γαριβάλδου τὸ ζήφος, οἱ 1000 ἐρυθροὶ χιτῶνες κατὰ τῶν 30 000 φαιῶν ἐπενδυτῶν καὶ τὸ χυθὲν αἷμα ἐν Παλέρμῳ, Γαριλιάνῳ, Βολτούρνῳ καὶ ἀλλ. ἐν ὁποίᾳ ἱστορικῇ σελίδι ἀνήκουσιν, ἀν οὐχὶ τῇ τῆς ιδρύσεως τοῦ ἰταλικοῦ Βασιλείου καὶ τῆς μεγεθύνσεως αὐτοῦ, διὰ πολιτικῆς οὐδὲν κοινὸν ἐχούσης τῇ τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς, ἥτις σχεδὸν ἀπεκοίμισε τὸ ἔθνος παρὰ τὸν κρατῆρα τοῦ σλαβικοῦ ἡφαιστείου ;

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀνὴρ, ὁ βεβαίως ἀποπλανηθεὶς ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, ἅμα τῇ ἐκπυρσοκροτήσει τοῦ πρώτου ἐν Ἑρζεγοβινῇ ὅπλου, εἴτε αὐθορμήτως, εἴτε ταῖς ἀπαιτήσεσι καὶ διαμαρτυρήσεσι πολιτικῶν σωματείων ὑπενδίδων, ἔσπευσεν εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν αὐτοῦ διὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ παραγγελιῶν καὶ τοῦ νέου περὶ ἐφεδρείας νόμου, ἀλλ' οὔτε ἡ τότε πολιτικὴ κατὰστασις τῆς Ἑλλάδος, οὔτε ὁ ὑπολειπόμενος χρόνος παρῆχον τὰ μέσα σοβαρᾶς ἐπανορθώσεως τῶν προηγουμένων σφαλμάτων μακροχρονίου πολιτικῆς, ἥτις, ἀντὶ νὰ ποδηγετήσῃ τὸ ἔθνος πρὸς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν του, ἐνέπνευσεν αὐτῷ ματαιὰς ἐλπίδας περὶ ἀναλόγων τῶν τῇ Ἰταλίᾳ δωρεῶν καὶ λόγου ἀξίων παρχωρήσεων διὰ τῆς ἀγγλικῆς μεσολαβήσεως.

Ἐὰν πρέπει νὰ καταδικάσωμεν τὴν πολιτικὴν τῶν πρώτων ἑλληνικῶν κυβερνήσεων, διότι συνεσχέτισαν μετὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐβάσισαν τὰ ὑψίστα ἐθνικὰ συμφέροντα, πολλῷ μᾶλλον πρέπει νὰ καταδικάσωμεν τὴν τῶν

νεωτέρων, αἵτινες ἀπηλλαγμένοι τῆς ἀμέσου ἐπεμβάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, ἐν ἐγγυτέρᾳ ἐποχῇ τῇ τῆς σλαβικῆς ἐξεγέρσεως εὐρισκόμενοι καὶ ἔχουσαι πρὸ αὐτῶν τόσῳ διδακτικὸν παρελθόν, δὲν διεχάραζαν ἀνεξάρτητον καὶ ἐνεργὸν πολιτικὴν, ἀλλ' ἐβάσισαν αὐθις αὐτὴν ἐπὶ τῶν φρούδων ἐλπίδων τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀρωγῆς, ἐνῶ οὔτε ἐκ Ρωσσίας, οὔτε ἐκ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἀλλὰ ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ μόνης ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐπωφελές τι καὶ βέβαιον.

Ἡ μὲν Ρωσσία, τὴν πατροπαράδοτον αὐτῆς πολιτικὴν ἀκολουθοῦσα, δὲν εἶχε λόγους νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς Ἕλληνας, οὓς βεβαίως ἐθεώρει πάντοτε ὡς πρόσκομμα εἰς τὰ κατακτητικὰ αὐτῆς ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ σχέδια, ἡ δὲ Γαλλία καὶ Ἀγγλία, προσέχουσαι τὸν νοῦν εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας τεκταινόμενα καὶ δικαίως φοβούμενα τοῦ σλαβικοῦ χειμάρρου τὴν ὁρμὴν, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ὑποστηρίξωσι τὸ τουρκικὸν Κράτος, καθ' οὗ ἦσαν ἐστραμμένα τῆς Ἀρκτου τὰ βλέμματα.

Τὸ ἐλληνικὸν Κράτος διὰ τὴν σμικρότητα αὐτοῦ καὶ ἀδυναμίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἐν τοιαύτῃ πάλῃ, ἥτο δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς κατὰ τῆς Τουρκίας διαθέσεσιν αὐτοῦ σκάνδαλον ὀχληρὸν, καθόσον μάλιστα, συνεπεῖα τῶν προηγουμένων σφαλμάτων, ὑπελαμβάνετο ὡς τρέφον συμπαθείας πρὸς τοὺς ὁμοδόξους αὐτῷ καὶ ἀρχαίους ἐχθροὺς τῶν τυράννων του.

Ἐν τοιαύτῃ πραγμάτων θέσει βεβαίως ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔπρεπε νὰ ἐλπίζῃ ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Ἀγγλίας, τὰς προθέσεις τῆς ὁποίας ἠδύνατο ἐκ πολλῶν νὰ συμπεράνῃ καὶ ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἐκτιμήσῃ.

Ἀπὸ τοῦ 1821, ὅτε συνεπεῖα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως πανταχοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας οἱ Ἕλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἀπεδρακνίζοντο ὑπὸ τῆς τουρκικῆς θηριωδίας, ἐκατατομοῦντο ἢ ἀπηγχονίζοντο οἱ πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ προῖστάμενοι αὐτῶν, κατὰ χιλιάδας δὲ ἐν Σμύρνῃ, Νέᾳ Ἐφέσῳ, Κυδωνίαις καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τοῖς περιβόλοις τῶν Ἑκκλησιῶν τὰ χριστιανικὰ πλῆθη κατεσφάζοντο, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄγγλος πρέσβυς, ἀπαθὴς ἐν μέσῳ τῆς συγκινήσεως τῶν συναδέλφων αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς προτάσεις αὐτῶν ἀντιστρατευόμενος, ἔλεγε :

«Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη πλοίων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων πρὸς ἀσφάλειαν τῶν χριστιανῶν, διότι διεβεβαίωθη ὅτι, οὐδένα κίνδυνον οἱ Εὐρωπαῖοι διατρέχουσι!» *

Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦ ἀνίσου ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος τοιαύτην ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ὑπὲρ τῶν Τούρκων συμπάθειαν ἐπεδείξατο, ὥστε ὁ Μέγας Βεζύρης ἀναφανδὸν ἐκήρυττεν ὅτι:

« ὁ ἀγγλικὸς στόλος θὰ βοηθήσῃ τὸν τουρκικὸν κατὰ τῶν ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει ἐλληνικῶν καταδρομικῶν, κατὰ δὲ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ λόρδου Στραγγφόρδου, οὐδέποτε ἡ Ἀγγλία θὰ ἐπέτρεπε νὰ προσβληθῇ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους ἡ ἀκεραιότης ».

Κατὰ τὸ 1827 ταῦτα πάντα ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐπεβεβαίωσεν, ὅτε, εἰς δίκην ἐνάξασα τὸν φιλέλληνα Κοδριγκτῶνα, τὴν μεγάλην καταστροφὴν τοῦ τουρκικοῦ στόλου τῆς 8 Ὀκτωβρίου ἀπεκάλεσε γεγονός ἀπαίσιον!

Κατὰ τὸ 1828 ἀποκρούουσα τὴν πρότασιν τοῦ Νεσσελρώδ, δι' ἧς ὡς ὅριζ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἐν μὲν τῇ Θεσσαλίᾳ ὁ Βῶλος, ἐν δὲ τῇ Ἠπείρῳ ἡ Ἄρτα ὑπεδεικνύοντο, ἐπέμεινεν ἐπὶ τοσοῦτῳ, ὥστε διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 16 Νοεμβρίου μόνον ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ Κυκλάδες νῆσοι ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, τοῦ λόρδου Ἀβερδῆνου κραυγάζοντος ὅτι:

«δὲν ἀνεγνώριζε κατακτήσεις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος»!

Κατὰ τὸ 1829, ἐνῶ ὁ ἐν Λονδίνῳ γάλλος πρέσβυς τὴν αὐτὴν ὑπὲρ εὐρυτέρας ἐλληνικῆς ὁροθεσίας πρότασιν ὑπέβαλλε, ὁ ἄγγλος πληρεξούσιος ἐκήρυττεν ὅτι: «ἡ κατὰ τὴν 16 Νοεμβρίου 1828 περιοχὴ ἦτο ἀρκοῦσα, δὲν ἔπρεπε δὲ κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀπαιτῶσι μεγαλειτέραν, καθ' ὅσον ἡ ὑπὲρ τῶν ὁρίων Βῶλου καὶ Ἄρτης συνηγορία ἐστηρίζετο ἐπὶ λόγων ὅπως ἡγευδῶν».**

Ἐκτοτε τοσοῦτῳ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς ἀκεραιό-

* Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Ἐπαν. Πρόκες—Ὅσπεν Τόμ. Α'. Σελ. 52.

** » » » » » » Β'. » 351—355.

τητος ἐπεδείξατο, ὥστε οὐ μόνον τῆς ἐπὶ τῆς Ἑπτανήσου προστασίας νὰ παραιτηθῇ, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ἀποχῆς παντός ἡμῶν κατὰ τῆς Τουρκίας διαθήματος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου ν' ἀπειλήσῃ καὶ ἐπιδιώξῃ διὰ τὴν παρακοὴν καὶ ἀπειθειαν.

Καὶ ὁ μὲν πρεσβευτὴς αὐτῆς *S. H. Bulwer* ἀσυστόλως ἔλεγε, τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν ἀπειλῶν :

«Ὁ Ὅθων, ζητῶν νὰ ὑποσκάψῃ τὸν θρόνον τοῦ Σουλτάνου, ἀνασκάπτει τὰ θεμέλια τοῦ ἰδικοῦ του».

Ὁ δὲ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς *Russel* ἔγραφε κατ' Αὐγούστον τοῦ 1862 :

«... war against Turkey will precede for a very short time his deposition and abdication».

«Πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας θέλει φέρεῖ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου τὴν ἐκθρόνισιν καὶ καθαίρεσιν αὐτοῦ».

Εἰς ταῦτα πάντα προσθετέον τὴν μετὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἀπειλῆς ἐπανάληψιν τῆς προτάσεως, δι' ἧς, ἐν εἵδει ἐμπορικῆς συναλλαγῆς, ἐζήτει αὖθις, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς παραχωρήσεως 51 τετραγ. μιλλίων γῆς καὶ 245,000 κατοίκων, τὴν ἐπίσημον ὑπόσχεσιν τῆς παραιτήσεως τῶν ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, ὡς ἀρραβῶνα δὲ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς αὐτοχειρίας προσέφερεν ἡμῖν τὰ ἐρείπια τῶν ἑπτανησιακῶν φρουρίων !

Ὁ Λαυᾶρδος μάλιστα, ἀγορεύων ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ τὴν 6/18 Μαρτίου τοῦ 1864, διετεινετο, ὥσει καυχώμενος ἐπὶ τῷ κατορθώματι αὐτοῦ, ὅτι :

«Κατεῖχεν ἔγγραφα ἐπίσημα ἀποδεικνύοντα, ὅτι, πρὶν ἢ ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς καταλίπη τὴν Κοπενάγην, ὁ κόμης Σπόννεκ οὐ μόνον ἐγίνωσκε τὸν ὅρον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ εἶχεν ὑποβάλει πρότασιν περὶ τῆς οὐδετερότητος τῆς Ἑλλάδος» !

Καὶ ἀληθῶς, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὅθωνος, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις διὰ τοῦ Ἑλλιοτ διεκοίνωσε τῇ ἐλληνικῇ ὅτι, παρεχώρει αὐτῇ τὰς Ἰονίους νήσους σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπὶ τῷ ὄρω : «νὰ μὴ ἐπιζητήσῃ ἐδαφικὴν αὐξήσιν».*

* Times, 49 March 1864.

Μετὰ τοιαύτας λοιπὸν δολοφόνους διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἐλληνισμοῦ προτάσεις, μετὰ τοσαύτας βαρείας κατ' αὐτοῦ ἀπειλὰς, ἔπρεπέ ποτε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι, ἡ Ἀγγλία ἐθεώρει τὴν Ἑλλάδα ὡς σταθμὸν προσδοκίας, *pierre d'attente*, ὅπερ ἐσχάτως ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐπανελάβε, συνιστῶν ἡμῖν μετὰ φλέγματος ἀγγλικοῦ ὑπομογήν καὶ διαβεβαιῶν ἡμᾶς εἰρωνικῶς, ὅτι ἔχομεν μέλλον;

Ἄλλ' ἕως πότε ἡ ὑπομονὴ καὶ ὁποῖον αὐτὸ τὸ μέλλον;

Μέχρις οὗ ἡ σλαβικὴ φυλὴ θέσῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιορίζουσα τῆς Ἑλλάδος τὸ μέλλον ἐν τοῖς διὰ τοῦ Πηνειοῦ καὶ Θυάμιδος διαχαραχθεῖσιν;

Ἡ μήπως ἄρά γε οἱ συμμεριζόμενοι τὴν γνώμην αὐτῆς καὶ ἀνάλογον πολιτικὴν ἀκολουθοῦντες, διὰ τῆς ιδέας τῆς ἐλληνοτουρκικῆς *συμμαχίας*, ἔβλεπον τὴν Ἑλλάδα εἰσελθοῦσαν, ἡ δυναμένην ἐγκαίρως καὶ ἀποτελεσματικῶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς στάδιον τοιαύτης ἐμμέσου ἐνεργείας, προλαμβάνουσα τὰς πανσλαυστικὰς ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ἐνεργείας, ὑποδοηθοῦσα δὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν τῇ Ἰωνίᾳ πολυαριθμοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου, ὅπερ, ἀντὶ παντὸς ἄλλου, ἐν ἀπογοητεύσει διετέλεσεν, ἀφ' ἧς Ἕλληνες πρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες, ἀνίκανον νὰ ἐννοήσωσι καὶ τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν ἀποστολὴν, ὕψωσαν ἐν ταῖς μεγαλουπόλεσι καὶ κωμοπόλεσι τοῦ τουρκικοῦ Κράτους τὰ σήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου;

Καὶ ποία ἐλληνικὴ κυβέρνησις, πρεσβεύουσα μετὰ τῆς Ἀγγλίας ὅτι, ὁ ἐλληνισμὸς ἔχει μέλλον καὶ ὅτι, διὰ τῆς ἐλληνοτουρκικῆς *συμμαχίας* ἀντιδρῶσα εἰς τὰ ἐπίφοβα τοῦ Βορρᾶ *μυχανήματα*, ἐξησφάλιζεν ἑαυτῇ οὐχὶ μερίδα τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας, ἀλλὰ τὴν ἡγεμονίαν τῶν διαφόρων φυλῶν τοῦ ἐν Εὐρώπῃ ὀθωμανικοῦ Κράτους, ὁποία, λέγομεν, ἐλληνικὴ κυβέρνησις τοιούτων πολιτικῶν ἀρχῶν ἐφρόντισε ποτε περὶ τῆς ἐνισχύσεως καὶ ἀνυψώσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐν ταῖς ὑποδούλαις χώραις τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας;

Ἄλλὰ καὶ τοιαῦται ἂν κατεβάλλοντο ἐνέργειαι δὲν ἤρκουν, ἄνευ πρακτικωτέρων μέτρων, ἀφοῦ παραλλήλως τῷ ἐλληνισμῷ νέα στοιχεῖα, νωθρὰ καὶ ἀδρανῆ τέως ἐκλαμβάνόμενα,

ἐν πυρετώδει ἐνεργείᾳ ἐφάνησαν σπεύδοντα, ἵνα προλάβωσι καὶ παραγκωνίσωσιν ἡμᾶς.

Εἶναι ἀληθές ὅτι, ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε στάδιον πολιτικῆς ἐνεργείας ἐλεύθερον καὶ εὐρύ, ἵστατο ὁμως ἐπὶ τοῦ μεταιχυμίου τοῦ πεδίου τῆς ἀναποφεύκτου πάλης, ἣν ὤφειλε νὰ προΐδῃ καὶ ἐξ ἧς ἡδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ.

Οὐδὲν ἀναμένουσα ἐκ τῶν δύο ἀντιπάλων στρατοπέδων, τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ρωσικῆς πολιτικῆς, δὲν ἔπρεπεν οὐδέποτε νὰ ἐκδηλώσῃ πολιτικὰς προτιμήσεις πρὸς οὐδεμίαν, πολλῶ μᾶλλον τὴν ρωσικὴν, καθ' ἧς ἐβλεπε τὴν Εὐρώπην συνησπισμένην, μένουσα ὁμως οὐδετέρα ἐν τῇ θεωρητικῇ πολιτικῇ, τῇ τῶν προκηρύξεων, ἔπρεπε νὰ προπαρασκευάζεται δραστηρίως διὰ τὴν τῶν πράξεων.

Τὴν ὥραν τῆς ἐνεργείας ταύτης οὔτε ἡ Ἀγγλία, οὔτε ἡ Γαλλία ἔμελλον νὰ σημάνωσιν ἡμῖν, ἀλλ' ἡ Ρωσσία καὶ μόνον, ἄκουσα μὲν, ἀναποφεύκτως δὲ τὴν ἡμετέραν ὁδὸν προλειαίνουσα.

Αὕτη ἦτο πραγματικῶς ἡ Ἄρκτος τῆς πολιτικῆς, ἥτις διασχίζουσα τὴν χιόνα ἵνα φθάσῃ τὸ θῦμά της, κατέλιπεν ὅπισθεν αὐτῆς ἀτραπὸν, δι' ἧς ἡδυνάμεθα νὰ βαδίσωμεν πρὸς τὸ ἡμέτερον ἐθνικὸν σημεῖον.

Ὅσο ἀντίθετα καὶ ἂν παρὰδεχθῶμεν τοῖς ἐλληνικοῖς συμφεροῦσι τὰ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, αὕτη πάντοτε καὶ μόνη ἡδύνατο νὰ δώσῃ ἡμῖν τὸ σύνθημα τῆς κατὰ τοῦ Τούρκου πάλης, μόνη δὲ ἡ Δύναμις αὕτη—καίπερ ἄστοργος καὶ ἀσυμπαθὴς τῇ ἐλληνικῇ φυλῇ—διηκόλυνεν ἡμῖν τὸ ἐθνικὸν ἔργον, ὑποσκάπτουσα διὰ τῶν σιδηρῶν ὀνύχων τῆς ἄρκτου θεμελία, ἅτινα ἡμεῖς οὔτε δι' ὀνύχων γαλῆς ἡδυνάμεθα νὰ ξέσωμεν.

Ἀπὸ τοῦ 1300 Ρῶσσοι καὶ Τούρκοι ἵσταντο ἀπέναντι ἀλλήλων προωρισμένοι νὰ διαδραματίσωσιν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ πρόσωπον ἐπιδρομέως καὶ κατακτητοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀραβικοῦ Καλιφάτου ἰδρύεται τουρκικὸν Κράτος ὑπὸ τοῦ Ὁσμαντσίνσκη, ἐνῶ Ἀλέξανδρος ὁ Νεῦσκῆ θεμελιοῖ τὸ μέγα δουκάτον τοῦ Βλαδιμήρου, ἀπωθῶν τοὺς Μογγόλους τοῦ Γεγκις-Χάν.

Μετά 153 ἔτη, ἐνῶ ἡ ἡμισέληνος ἀναστηλοῦται ἐπὶ τοῦ

θόλου τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὑψοῦται συγχρόνως ὁ Σταυρὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κρεμλίνου ὑπὸ Ἰβάν τοῦ Βασιλείουβιτς.

Ἐκτοτε ποσάκις τὰ δύο ταῦτα ἔθνη δὲν συνεκρούσθησαν λυσσωδῶς καὶ ἀπέδειξαν τάσεις, ὡς ἐκ τῶν ὑποίων τὸ ἐν ἔ-πρεπε νὰ ὑποχωρήσῃ ἀναποφεύκτως πρὸ τοῦ ἄλλου ;

Ἐὰν οὐχὶ ἐνταῦθα, ποῦ ἄλλοθι δύναται τις ν' ἀνακαλύψῃ τὸν δάκτυλον τῆς θείας προνοίας, ἥτις διὰ τῆς τοιαύτης ἀντιδράσεως, προσφύλαξε τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς φοβερωτέρας δουλοσύνης τῆς ὑλικῆς δυνάμεως καὶ τῶν καταστροφῶν τῆς ὅπλοφύρου βίας τόσων βαρβάρων φυλῶν ;

Ritter, ὁ πολὺς γερμανὸς καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ἐν τινι τῶν περὶ Εὐρώπης διαλέξεων αὐτοῦ, ἀδιστάκτως ἀποφαίνεται ὅτι, ἀφ' ἧς ἡ Ρωσσία κατέκτησε τὸ βασίλειον τῆς Καζάνης, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Βόλγα καὶ ὁ σταυρὸς ἀνυψώθη ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ τεμένους, ὁ Χριστιανισμὸς ἤρατο τὴν πρώτην κατὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ νίκην. Ἡ κατοχὴ, προσθέτει, τοῦ σημείου τούτου τῆς διαβάσεως τῶν ἐξ Ἀσίας ἀγρίων καὶ ἐπιδρομικῶν φυλῶν ἐξ-ησφάλισε τὴν Εὐρώπην ἐκ τῶν καταστροφῶν καὶ θηρώσεων.

Ἀλλὰ μήπως ἡ κατοχὴ τῆς στρατιωτικῆς ὁδοῦ τῆς Γεωργίας, μεταξὺ Βλαδηκαυκάσου καὶ Τυφλίδος, δὲν ἀπέκοψε τὴν δι' ἧς ὁ Σιδηροῦς-Χωλὸς μετὰ τῶν φοβερῶν στιφῶν αὐτοῦ, πῦρ καὶ σίδηρον φέρων, ἐκ τῆς Κεντρικῆς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐξώρμησε, μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας καὶ αὐτῆς τῆς Σμύρνης προχωρήσας ;

Ἀλλὰ καὶ τίς ν' ἀρνηθῇ δύναται ὅτι, καὶ ἡ ἐλληνικὴ φυλὴ, ἐκ τῆς ρωσσοτουρκικῆς συγκρούσεως δὲν ἀνέπνευσε καὶ ἀνεζωογονήθη πολλάκις, καὶ ἐν ταῖς ἀποτυχίαις δὲ τῶν μονομερῶν καὶ ἀπεγνωσμένων ἐπαναστατικῶν αὐτῆς κινημάτων, δὲν ἀνερίπιζε διὰ τῶν ἀγώνων καὶ μαρτυρίων τὸ ἔθνικόν αὐτῆς πῦρ, ὅπερ θ' ἀπεσβέννυτο ἐντελῶς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν τυραννίαν, ἐὰν αὕτη ἀπεπεράτου ἀνευ ἀντιπερισπασμῶν τὸ ἔργον τῆς ἐν εἰρήνῃ ἐξοντώσεως ;

Τίς ν' ἀρνηθῇ δύναται ὅτι, ὁ Ἕλλην ἐν τοῖς Ρωσσοτουρκικοῖς πολέμοις διέβλεπε πάντοτε ὑποφώσκουσαν τὴν ἐλπίδα ἐθνικῆς ἀναγενήσεως καὶ ὅτι, ἐκ συμπαθείας καὶ κατὰ μίμη-

σιν ἐγεννᾶτο ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἀνεπτύσσετο ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ βαθμηδὸν ἡ **Μεγάλη Ἰδέα**, ἣν ἀπὸ τῆς μερικῆς πραγματοποιήσεώς της ἀφῆσκαμεν νὰ μαρανθῇ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ;

Τίς λοιπὸν τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν ἡγνόμενος τὴν ἱστορίαν αὐτὴν τῶν Ρωσσοτουρκικῶν πολέμων, ὥστε νὰ μὴ προῖδῃ τὴν μεγάλην σύγκρουσιν τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων, ἀντιμετωπιζομένων ἐχθρικῶς ἀπὸ πέντε ἤδη ἑκατονταετηρίδων ;

Καὶ ἔπρεπε λοιπὸν, ταῦτα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, νὰ παραμελήσωμεν τὸ πολεμικὸν τῆς Ἑλλάδος πνεῦμα, ὅπερ τοσαῦτα ἐπετέλεσε θαύματα ἀπὸ τοῦ 1769 καὶ νὰ σβέσωμεν αὐτὸ ἐν τῇ γραφειοκρατίᾳ καὶ ὑπαλληλομανίᾳ, ἐν ταῖς νέαις ιδέαις καὶ τάσεσι πρὸς εἰρηνικὴν ἐπίλυσιν ζητήματος ἐθνικῆς πάλης καὶ ἐπικρατήσεως ;

Καὶ ποῖος ἄρά γε πολιτικὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς μετριωτέρας ὑποτεθείσθω ἱκανότητος, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κινήσῃ σύμπασαν τὴν δούλην Ἑλληνίδα γῆν, ἐὰν ἡ ἐλευθερία ἦτο ὅπως οὖν προητοιμασμένη, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐν Ἑρζεγοβίνῃ ἐδίδετο τὸ σύνθημα τῆς μεγάλης σλαβικῆς ἐξεγέρσεως καὶ φοβερᾶς μοσχοβιτικῆς ἐπιδρομῆς ;

Φεῦ ! τὸ πολιτικὸν ἄστρον τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀνατείλει καὶ λαὸς, πολλὰ δυνάμενος καὶ διὰ μέγαρα προωρισμένος, ἀφῆθη ἐπὶ μίαν πεντηκονταετηρίδα ἐν τῷ σκότει πολιτικῆς νυκτός, ὅτε μὲν κοιμώμενος, ὅτε δὲ κατὰ κρημνῶν καὶ βαράθρων ἐξωθούμενος· καθ' ἣν δὲ στιγμὴν τὸ σεσαθρωμένον οἰκοδόμημα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, κλονιζόμενον ὑπὸ τὸν σλαβικὸν πέλεκυν, τοῦ ἑλληνικοῦ μόνον κτύπου εἶχεν ἀνάγκην ὅπως καταπέσῃ, εὐρέθη μετὰ χειρῶν κενῶν, πάσχων σκοτοδίνην ἀντιζηλίας καὶ ἀνίκανος νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς περιστάσεως. Οἱ πολιτικοὶ ἡγέται αὐτοῦ ἀπεπειράθησαν τότε νὰ καλύψωσι διὰ πολιτικῆς χροιάς τὴν ἑαυτοῦ ἀνικανότητα, ἐκτιθέμενοι εἰς τῆς Ρωσσίας τὴν μνησικακίαν, χωρὶς νὰ ἔχωσι λόγους νὰ ἐλπίζωσιν εἰς τῆς Ἀγγλίας τὴν υπεράσπισιν, ἢ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης τὰς συμπαθείας καὶ μόνον τῆς Τουρκίας προκαλοῦντες τὰ σκώμματα.

Παρομοίαν ἀδράνειαν καὶ πολιτικὴν ὀλεθρίας οὐδετερότητος

οἱ Ἕλληνες μετῆλθον κατὰ τὸ 1410, ὅτε ὁ Τημερλάν, νικήσας τοὺς Τούρκους, ἐν σιδηρῷ κλωβῷ τὸν Βαγιαζήτ ἐκλείσει, μὴ θελήσαντες νὰ συμβάλωσιν εἰς τὴν τελείαν αὐτῶν καταστροφὴν· μετὰ 40 δὲ ἔτη, σκληρὸν τῆς ἀβελτηρίας καὶ πολιτικῆς αὐτῶν μωρίας μάθημα, ἡ πρωτεύουσα τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους ἀπώλετο διὰ παντός.

Καὶ κατὰ τὸ 1878, μὴ θελήσαντες νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῆς βαρβάρου αὐτῆς φυλῆς, καθ' ἣν στιγμὴν τὸν ἔσχατον διέτρεχε κίνδυνον καὶ ὁ Ὄσμαν μετὰ τοῦ ἄνθους τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κεκλεισμένος ὑπὸ τοῦ Γανέτσκη ἐν τῇ σιδηρᾷ φυλακῇ τῆς Πλεύνης εὐρίσκετο, κινδυνεύομεν ν' ἀπολέσωμεν πᾶσαν ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς χώρας ἐλπίδα, ἀφοῦ, ἄνευ σπουδαίας μεγεθύνσεως τῶν ὁρίων, οὔτε οἰκονομικῶς, οὔτε στρατιωτικῶς δύναται νὰ ἰσχυροποιηθῇ τὸ ἀσθενὲς καὶ μικροσκοπικὸν Κράτος ἡμῶν.

Ἡ Ἑλλάς, ἐκδηλώσασα ἐν οὐ δέοντι καὶ διὰ τοῦ σοβαροτέρου τρόπου τὴν πρὸς τὴν ρωσσικὴν πολιτικὴν ῥοπὴν αὐτῆς, εἶχε διεγείρει ἀληθῶς τὴν ἀντιπάθειαν τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ ἐμπνέουσι αὐταῖς βαθεῖαν καὶ φοβεράν δυσπιστίαν περὶ τῶν πολιτικῶν συμπαθειῶν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς στάσεως τῶν κυβερνήσεων αὐτοῦ ἐν τῷ μέλλοντι, τὸ δ' ἐπιβλαβὲς τῆς τοιαύτης πολιτικῆς δὲν ἐβράδυνε νὰ κατανοηθῇ ὑπὸ τε τοῦ ἔθνους καὶ τῶν κυβερνήσεων· ἀλλ' ἀντὶ νὰ εἰσέλθωμεν ἐπιφυλακτικῶς καὶ διπλωματικῶς μᾶλλον ἐν τῇ εὐθυτέρᾳ, ἐποιήσαμεν ἄλμα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον θορυβωδῶς καὶ δι' ἀναστατώσεως—οὕτως εἰπεῖν—τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, νέαν ἐγκαινίζοντες καὶ τερατώδη πολιτικὴν, τὴν τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς συμμαχίας, ἥτις καὶ ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τινων, σπουδαίων ἄλλως, δημοσιογραφικῶν ὀργάνων θερμότερον καὶ εἰλικρινέστερον ἄφ' ὅτι διεννοήθη ὁ ἐν τῇ ἐλληνικῇ συνειδήσει τολμηρὸς εἰσηγητῆς αὐτῆς.

Τὸ ἔθνος, καταβεβλημένον ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων ἀτυχιῶν, ἐνεστερνίσθη κατὰ μέγα μέρος τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀνδρὸς τιμιωτάτου τῶν ἐν τέλει, ἡγέτου τότε τῆς νέας γενεᾶς, ἵνα δὲ καταδείξῃ τῇ Εὐρώπῃ τὴν καρδίαν αὐτοῦ καθαρὰν ἀπὸ τοῦ προσκολαφθέντος αὐτῷ ῥύπου τῆς φιλορωσσικῆς πολιτικῆς,

ἐμιμήθη τοὺς θεσιθήρας ἐκείνους τῶν τριόδων, οἵτινες διὰ ν' ἀποδείξωσιν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν ἐξ οὗ ἤδη ἐλπίζουσιν ὑπουργόν, κατηγοροῦσι καὶ ὑβρίζουσι τὸν ἐξ οὗ μέχρι τοῦδε ἀνέμενον.

Τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τῆς Ρωσσίας παράφορα καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας μανιώδης ἐνθουσιασμός ἡμῶν, κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ὥστε δὲν παρετήρησαμεν ἢ μᾶλλον ἐλησημονήσαμεν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Εὐρώπῃ σοβαρὰν πολιτικὴν ἀλλοίωσιν, μετὰ τὸν Γαλλοπρωσσικὸν πόλεμον, ἀλλοίωσιν, ἥτις παρῆχε πλεονεκτήματα τῇ Ρωσσίᾳ, ἀπεμόνου δὲ τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῷ κατὰ τῆς Ρωσσίας ἀγῶνί της, ἢ τοῦλάχιστον καθίστα τὰς περὶ συμμαχιῶν ἐλπίδας αὐτῆς ἀμφιβόλους καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς βεβαιότητος στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς.

Ἡ Ρωσσία, διατάξασα τοὺς προσκόπους αὐτῆς νὰ προχωρήσωσιν ἐν Ἐρζεγοβίνη, ἤρξατο θέτουσα εἰς κίνησιν τοὺς ἀκροβολιστὰς αὐτῆς ἐν Σερβίᾳ καὶ Μαυροβουνίῳ, προετοιμαζομένη συγχρόνως διὰ τὸν κυρίως ἀγῶνα.

Ὁ ἀγγλικὸς λέων ἀφῆκε βρυχηθμὸν ὀργῆς μετὰ δέους ἀναμεμιγμένου. Ἀναμνησθεῖσα τῆς χθὲς ἔτι ἀγνώμονος πρὸς τὴν Γαλλίαν διαγωγῆς της, ἐνώπιον τοῦ παρουσιασθέντος κινδύνου, ἡ Ἀγγλία ἀπετάθη μετὰ δειλίας τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῆς συμμάχῳ, ἐκείνη ὅμως, μνησίκακος διὰ τὴν προγενεστέραν ἐγκατάλειψιν, ἀπῆντησεν εὐστόχως, παρῶδουσα τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο :

L' Angleterre ayant chanté

Tout l' été

Se trouva fort dépourvue

Quand la guerre fût venue.

Pas un seul petit troupier,

Pour pouvoir mettre sur pied,

Elle alla crier famine

Chez la France sa voisine,

La priant de lui prêter

Ses soldats pour les poster

Aux détroits des Dardanelles ;

Je vous payerai, lui dit-elle,

Pour ton service amical

*En bon papier oriental.
La France n'est pas belliqueuse
Ce n'est plus là son défaut
Me secouriez vous tantôt,
Dit-elle à cette emprunteuse ?
Le pouvais-je ? Après Sedan
Je dormais ; ne vous déplaie.
Vous dormiez ? — J'en suis fort aise ;
Eh bien ! Ronflez maintenant.*

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ τί ἔπραττον κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ; Ἠγείροντο περὶ τὴν 10 τῆς πρωίας, ὁ- νειροπολοῦντες ὅλην νύκτα συμμαχίαν ἑλληνοτουρκικὴν καὶ κα- τέτριβον τὴν ἡμέραν ὅλην ὑβρίζοντες τὴν Ρωσσίαν, χαιρεκα- κοῦντες ἐπὶ ταῖς παροδικαῖς ἥτταις τῶν ὅπλων αὐτῆς· ὅταν δὲ ἡ νύξ ἐπλησίαζεν αὐθις, ἐπορεύοντο ἵνα κοιμηθῶσιν ἡσυχοὶ καὶ ἐξησφαλισμένοι, ὅτι ἡ Εὐρώπη καὶ πρὸ πάντων ἡ Ἀγγλία, ἐν περιπτώσει διαμελισμοῦ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, θὰ ἐλάμ- βανεν ἐκ τῆς χειρὸς τὸ εὐάγωγον καὶ εὐτακτον ἑλληνικὸν νή- πιον καὶ πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς καλῆς διαγωγῆς του θὰ ἔλεγεν αὐτῷ :

— Ἴδου λάβε καὶ σὺ τὸν γλυκὺν αὐτὸν πλακοῦντα !

Νήπιοι καὶ μύωπες ἡμεῖς, ἀνίκανοι νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν ἀ- ληθῆ τῶν πραγμάτων θέσιν καὶ προῖδωμεν τὴν ἀναπόδραστον λύσιν, ἀφῆκαμεν νὰ παρέλθῃ χρόνος πολύτιμος, εὐκαιρία μο- ναδικὴ εἰς τῶν ἐθνῶν τὰ χρονικά καὶ μετ' ἐσταυρωμένων τῶν χει- ρῶν ἀνεμένωμεν τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν πόθων !

Ὅταν ἡ Ρωσσία, τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ καταβληθέντος τουρκι- κοῦ κολοσσοῦ καὶ τὴν σπάθην ἐπὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἔχουσα, ἔσπευδε νὰ κλείσῃ εἰρήνην, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀμηχανούσης καὶ ἐκπεπληγμένης Εὐρώπης, προσήλθομεν αὐτῇ τὴν συμμαχίαν τῆς Ἑλλάδος προσφέροντες, ἐπὶ ὅροις τόσῳ εὐτελέειν, ὅσῳ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ φαντασθῇ δὲν δύναται—κατὰ τὴν ιδίαν τῶν πολιτικῶν μας ὁδυνηρὰν ἐξομολόγησιν—ἐκτιθέμενοι ἄνευ πιθανότητος ἐπιτυχίας εἰς τὰ ὅμματα τῆς Εὐρώπης καὶ πα-

ρέχοντες τῇ Τουρκίᾳ λόγους πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ ἡμετέρου ὑπομνήματος.

Ἡ Ρωσσία δὲν ἦτο βεβαία, ὅτι θὰ κατώρθου τὴν κατάλυσιν τοῦ τουρκικοῦ Κράτους· ἐγνώριζεν ὅπως οὖν τὰς ἐαυτῆς δυνάμεις καὶ ἀναμφιβόλως προέβλεπε τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀντίστασιν κατὰ τοιαύτης παραβόλου ἀποπείρας, οὐχ ἥτιον ὅμως εἶχε πεποιθήσιν ὅτι, ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγὼν αὐτῆς θὰ κατέληγεν εἰς τὴν κατὰ μέγα μέρος ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐν τῷ τουρκικῷ Κράτει ἰσχυροῦ σλαβικοῦ στοιχείου, ὅπερ θὰ ἐχρησίμευεν αὐτῇ ἐν τῷ μέλλοντι ὡς πυρὴν καὶ κέντρον σοβαρωτέρων ἐνεργειῶν.

Ἡ Ἑλλάς, ὡς δύναμις κατ' ἐλάχιστον δυναμένη νὰ συντελέσῃ ὑπὲρ τοῦ ρωσικοῦ ἀγῶνος, δὲν ἦτο ἐπόμενον νὰ συμπεριληφθῇ εἰς ἐπιχείρησιν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐφαίνετο ἐξησφαλισμένη, καὶ ἐνῶ τὸ ἀνήκον αὐτῇ μερίδιον τοῦ κέρδους ἦτο ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τῶν καταβληθησομένων κεφαλαίων τῆς ἐνεργείας. Τοιαύτης τινὸς συμμαχίας καιρὸς ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως, ἀλλ' οὔτε ἐπεδιώξαμεν, οὔτε ἀπεδεξάμεθα αὐτὴν ἐν καιρῷ δι' ἀπλῆς στρατιωτικῆς προπαρασκευῆς.

Ἡ Ἀγγλία διὰ παντὸς τρόπου θὰ συνέδραμε τὸ προσβαλλόμενον καὶ κατακερματιζόμενον ὀθωμανικὸν Κράτος, δὲν θὰ ἠδύνατο ὅμως νὰ διασώσῃ αὐτὸ ἀλώβητον ἐκ τῶν ὁδόντων τῆς Ἀρκτου. Στέργουσα ὅθεν εἰς τὸν κατ' ἀνάγκην ἀκρωτηριασμόν αὐτοῦ, ἦτο φυσικόν, λογικόν καὶ πολιτικόν νὰ ἐξασθενίσῃ αὐτὸ ἐπὶ μᾶλλον, ἀφαιροῦσα διὰ τῶν ιδίων αὐτῆς χειρῶν καὶ ἑτεραζωτικά μέρη, ὅπως προσφέρῃ αὐτὰ τῇ Ἑλλάδι, ἣν οὔτε ἰσχυρὸν ἔβλεπεν, οὔτε ἐπεθύμει τοιαύτην ;

Ἰδοὺ τί περὶ αὐτοῦ καὶ ἄλλοτε ἐγράφομεν :

« Ἡ ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς στήριξις τῶν ἐλπίδων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο πλάνη οἰκτρά καὶ, ὡς εἶπεῖν, οὐτοπία Γινώσκοντες ὅτι, ἡ Ἀγγλία ὡς δόγμα τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολιτικῆς αὐτῆς εἶχε καθιερώσει καὶ διὰ θυσιῶν ὑποστηρίξει τοῦ τουρκικοῦ Κράτους τὴν ἀκεραιότητα, δὲν εἶχομεν λόγους ἀρκούντως πειστικούς ἵνα παραδεχθῶμεν ὅτι, παραιτουμένη αὐτοῦ, θ' ἀντικαθίστα τὸν παλαιὸν ὀθωμανικὸν τροχὸν διὰ νέου Ἑλληνικοῦ τροχί-

σκου, περὶ τῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως τοῦ ὁποίου ἐλαχίστην εἶχεν ἰδέαν, ὡς δημοσία οἱ πολιτικοὶ αὐτῆς ὡμολόγησαν. Καί τοι δὲ θὰ ἔστεργεν ἴσως ἐν τῷ μέλλοντι τὴν τοιαύτην ἐξ ἀνάγκης ἀντικατάστασιν, δὲν θὰ ἤυχετο βεβαίως τὴν ἐπίσπευσιν αὐτῆς καὶ ὁ λόγος πρόδηλος. — Ἑλλάς μεγάλη, ἰσχυρὰ καὶ φύσει προοδευτικὴ θ' ἀντιμετώπιζε βεβαίως καὶ θ' ἀνεχαίτιζεν ἴσως τὸν ἐπίφοβον σλαβισμόν, οὐδέποτε ὅμως, ὡς ἡ Τουρκία, θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ἀκατέργαστος ὕλη τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας, εἶναι δὲ παγκοσμίου φήμης τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν ἡ δεξιότης καὶ πείρα.

Ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν ἄνδρες φρονοῦντες ἀνώτερον τῶν τοιούτων ὑπολογισμῶν τὸ πλούσιον καὶ ἰσχυρὸν Ἀγγλικὸν ἔθνος, ἀπέναντι μάλιστα τῆς μικροσκοπικῆς Ἑλλάδος, ἡ σύγχρονος τῆς ὁποίας κατὰστασις τοὺς τρομάζει καὶ ἀπελπίζει, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι βεβαίως δὲν εἶναι οἱ ὀξυδερκέστεροι παρατηρηταὶ τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἀνέκαθεν καὶ πανταχοῦ διέπει τὰς κινήσεις καὶ γεννᾷ τὰς συγκινήσεις τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐνῶ συγχρόνως ἀπώλεσαν τὴν ἐπὶ τῆς μελλούσης ἐμπορικῆς ἀκμῆς καὶ τοῦ πολιτικοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος πεποίθησιν, ἅμα ὡς αὕτη ἐξέληθ' ἐκ τῆς εἰρκτικῆς, ἐν ᾗ κατεδικάσθη νὰ ἐξαντλῇ τὰς ἠθικὰς, τὰς διανοητικὰς καὶ ὑλικὰς αὐτῆς δυνάμεις. Δὲν ἦτο ποτε δυνατόν ἡ Ἀγγλία νὰ λάβῃ δι' ἐκατέρων τῶν χειρῶν αὐτῆς τὰ δύο ἄσπονδα τῆς Ἀνατολῆς στοιχεῖα καὶ ν' ἀδελφοποιήσῃ αὐτὰ ἐπὶ τοῦ στήθους της, θέτουσα φραγμὸν εἰς τὸν συμπαγῆ σλαβικὸν χεῖμαρρον τερατῶδες ἐθνικὸν φύραμα ἐκ στοιχείων ἀεινῶν συγκρούσεως καὶ ἐκρήξεως ἀναποφεύκτου. Ἐκ τοιαύτης προσκαίρου καὶ βεδιασμένης συνενώσεως δύο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀσθενῶν καὶ ἐγκαθέτων δυνάμεων θὰ ἐπωφελεῖτο θάττον ἢ βράδιον ἐκείνη, ἥτις κλονίσασα σήμερον διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς χειρῶν τὸ τουρκικὸν οἰκοδόμημα, θέλει καταρρίψει μετ' οὐ πολὺ διὰ τῶν λαῶν, εἰς οὓς τὸ αἷμα καὶ χρῆμά της ἐδωρήσαντο πελέκει καὶ ξίφει ἀνεξαρτησίας καὶ στρατιωτικοῦ διοργανισμοῦ».

Ἡ μερικὴ ὅθεν λύσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἐπωφελὴς οὔσα τῷ σλαβικῷ στοιχείῳ, ἦτο βεβαίως ἐπιζήμιος ἡμῖν,

καθ' ὅσον οἱ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἀντίπαλοι, διοργανούμενοι στρατιωτικῶς, ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει αὐτῶν, θὰ προσλάβανον ἐν τῇ παραλλήλῳ πολιτικῇ σταδιοδρομίᾳ ἡμᾶς τοὺς ἀποκοιμηθέντας ἐπὶ τῶν πατρικῶν δαφνῶν!

Καὶ ὄντως ἀπὸ τοῦδε ταῦτα ἤρξαντο πραγματοποιούμενα μετὰ πυρετώδους δραστηριότητος.

Ἐνῷ ἡμεῖς ἐν ἀγωνίᾳ ἐρωτῶμεν ἀλλήλους περὶ τοῦ τρόπου τῆς λύσεως τοῦ μόνου ἐναπολειφθέντος ἐλληνικοῦ ζητήματος, οἱ Βούλγαροι διοργανοῦσι στρατὸν ἐκ 35000, ἀπόστολοι ἐν Μακεδονίᾳ συνεχίζουνσι τὸ ἔργον αὐτῶν δραστηρίως, ὀλίγιστοι δ' εἰσιν οἱ ἀμφιβάλλοντες τὴν στιγμὴν ταύτην ὅτι, Ρωμυλία καὶ Βουλγαρία μετ' οὐ πολὺ ἐνωθήσονται εἰς ἓν ἰσχυρὸν Βουλγαρικὸν Κράτος.

Ἡ ὀλοτελής ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ κατάλυσις τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας, ὅπως δῆποτε ἐπιτυγχανομένη, ἦτο ἀναμφισβόλως συμφέρουσα ἡμῖν, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀγγλία πρὸ πάντων θὰ ἔσπευδον ἐξ ἀνάγκης εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐλληνικῶν δικαιωμάτων, ὡς ἀντιστρατευομένων ταῖς σλαβικοῖς σχεδίαις, ἵνα δὲ καταστήσῃσι τὴν Ἑλλάδα ἱκανὸν προπύργιον κατὰ τῆς σλαβικῆς ἐπιδρομῆς, θὰ προσεπάθουν, παντὶ σθένει, νὰ ἐγκαθιδρῦσῃσι ἡμᾶς ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς πατρῴας κληρονομίας, ἀντὶ τῆς τῶν ὀρίων διαρρυθμίσεως.

Ἡ τοιαύτη ὁμῶς τῶν δυνάμεων ἀπόφασις, ἔργον τῆς τελευταίας ἀνάγκης, ἦτο πάντοτε ὀδυνηρὰ καὶ παρεῖχεν αὐταῖς ἀνησυχίας διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις—παρὰ τὴν θέλησιν καὶ τὰς προλήψεις τῆς Ἀγγλίας—ἔπρεπε ν' ἀποδείξῃ ἑαυτὴν ὀπωσοῦν ἱκανὴν, καταλαμβάνουσα ἀποφασιστικῶς τὰς ὑποδούλους τῆς Ἡπειροθεσσαλίας καὶ Μακεδονίας χώρας, καθ' ἣν στιγμὴν ἐλαχίστη ἀνευμένετο ἀντίστασις ἐκ μέρους τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐγχωρίων ὀθωμανῶν διότι αἱ ἐν Δομοκῷ, Πρεβέζῃ, Ἄρτῃ, κλπ. ὀθωμανικαὶ φρουραὶ μόλις συνεποσοῦντο εἰς 8,700 ἄνδρας· ἄλλα στρατεύματα διαθέσιμα δὲν ὑπῆρχον, ὁ δὲ καταπεπληγμένος ἐκ τῶν ρωσσικῶν νικῶν ἐγγχώριος ὀθωμανικὸς πληθυσμὸς ἐφαίνετο ἔτοιμος νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ἀδυσώπητον πεπρωμένον.

Μὴ προετοιμάσαντες ἀναλόγως καὶ ἐγκαίρως τὸν ἡμέτερον στρατὸν πρὸς τοιοῦτο ἐπιχείρημα, πρὸ πάντων δὲ ἀμελήσαντες τῆς κατὰ θάλασσαν προπαρασκευῆς, ἐδίτταζον βεβαίως οἱ εὐθυνόμενοι διὰ τὴν ἔκβασιν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἁρά γε ὅμως δὲν κῦθύνοντο ἐπίσης καὶ διὰ τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῆς ἀπραξίας καὶ οὐδετερότητος ἔθνους, ὅπερ ὤφειλε νὰ πρωταγωνιστῇ ἐν παντὶ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν, καθ' ἣν στιγμὴν πάντες οἱ συνυπόδουλοι λαοὶ ἐκινουῦντο ἢ ὑπεκινουῦντο εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν ἀθλίων τυράννων των;

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι, αἱ ἡμέτεραι στρατιωτικαὶ δυνάμεις, μόλις ἀνερχόμεναι κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1877 εἰς 12,000 ἀνδρῶν, ἦσαν ἀνεπαρκεῖς διὰ τὴν ἐν Ἑπειροθεσσαλίᾳ εἰσβολὴν, ἀλλ' ἐντὸς μηνῶν τινῶν ἦτο εὐκολον νὰ διπλασιασθῶσι δι' ἐθελοντῶν ἐκ τε τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, ἐθελοντῶν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι δυναμένων νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν ὀθωμανικῶν πληθυσμῶν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερβολικὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν 10,000 ἀνδρῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μόνον, ὡς ἐν καταλόγῳ ὁ ἐπὶ τῶν Ἑξωτερικῶν τότε ὑπουργὸς ἐπαρουσίασεν, ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν διαφόρων προξενείων. Ἦρκει μόνον νὰ ἐγένοντο καταλλήλως δραστήριοι ἐνέργειαι ὑπὸ τῶν ἐν Τουρκίᾳ, Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλοδαπῶν ἀρμόδιων, ἢ ὑποχρέωσις τῆς ὑπηρεσίας νὰ περιορίζετο εἰς ἐν καὶ μόνον ἔτος, νὰ προσεφέροντο δὲ τοῖς ἐθελονταῖς φιλοφρονέστερον καὶ ἀναλόγως τῇ περιστάσει.

Ἐν τούτοις καὶ πάλιν ἀφικνουῦντο ἐθελονταὶ πανταχόθεν, ὥς τε πολλάκις ἐδέησε ν' ἀνασταλῇ ἡ τῆς κατατάξεως αὐτῶν ἄδεια, καίτοι δὲν παρεδέχοντο αὐτοὺς ἢ διὰ 3 ἔτη, κἀκιστα δὲ ὑπεδέχοντο καὶ ὀλίγον ἐμερίμωναν περὶ αὐτῶν, ὥστε ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος πικρῶς ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ.

Ἡ ἐπὶ ἐν ἔτος ὅμως ἀφ' ἐνὸς κατὰτάξις τῶν τοιούτων ἐθελοντῶν καὶ ἡ ἐν τῷ λοιπῷ στρατῷ ἀφ' ἐτέρου συγχώνευσις ἦτο ἄτοπος καὶ ἄνευ ὀρθοῦ ὑπολογισμοῦ, ἀφοῦ ἀπόφασις δὲν ὑπῆρχε, κατὰ τὸ ἔτος τοῦλάχιστον ἐκεῖνο, νὰ κηρύξῃ ἡ ἐπίσημος Ἑλλάς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον.

Ἀφοῦ πιθανωτέρᾳ ἐθεωρεῖτο πάντοτε ἡ ἐν ταῖς δούλαις ἐπαρχίαις ἐπανάστασις—ὡς καὶ συνέβη—θὰ ἦτο προτιμώτε-

ρον οἱ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐθελονταὶ νὰ σχηματίσωσιν ἰδιαίτερα σώματα, ἐνὸς καὶ μόνου ἔτους ὑποχρεώσεως, νὰ παραχωρηθῶσι δ' αὐτοῖς ἄδεια ἐπ' ἀόριστον κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου τῶν ἐστιῶν αὐτῶν ἢ τῶν ἀλλαχοῦ ἀγωνιζομένων ὁμοφύλων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεταβὰς ὁ γράφων εἰς Ἀθήνας ἐξεφράσατο τῷ τε κ. πρωθυπουργῷ καὶ τῷ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργῷ ἀνάλογόν τινα γνώμην, ἀνθ' ἧς ἀπεφασίσθη ἡ ἐν τῷ στρατῷ κατὰτάξις ἐπὶ ἐν καὶ μόνον ἔτος.

Ἐν τούτοις ἡ στιγμή ἀφίκετο, καθ' ἣν πρὸ τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἡμετέρας ἀπραξίας καὶ τῆς τροπαιοφόρου τῶν Σλάβων ἐπιδρομῆς τὸ ἔθνος καὶ οἱ κυβερνῶντες ἔστησαν καταπεπληγμένοι καὶ ἔντρομοι.

Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀπαθὲς θεατῆς τῶν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ τελουμένων, οὔτε νὰ μὴ συγκινηθῇ ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων, ἅτινα ἀθῶοι καὶ ἀσθενεῖς ὑφίσταντο, ὑπὸ τὴν φονικὴν μάχαιραν τῶν Βασιβουζούκων καὶ Κιρκασίων.

Οἱ Σλάβοι ἐπροχώρουν νικηταί, πλήττοντες καὶ διασχίζοντες τὸ τουρκικὸν τέρας, αὐτὸ δὲ ἐν τοῖς σπασμοῖς τῆς ἀγωνίας αὐτοῦ ἐπληττε διὰ τῆς αἰμοφύρτου οὐρᾶς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ ἐμαρτύρει σύμπασα ἡ δούλη Ἑλλάς ἐν ἀθῶῳ αἵματι.

Διττῶς κατεσπαράσσετο ἡ καρδίᾳ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῶν σλαβικῶν θριάμβων.

Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔβλεπεν ἀντίζηλον φυλὴν, καταλαμβάνουσαν ἀνελπίστως θέσιν δεσπόζουσαν τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ὤφειλε νὰ βαδίσῃ, μετὰ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου τῆς ὑπομονῆς· ἀφ' ἐτέρου ἡσθάνετο τὸ ἴδιον αὐτῆς αἷμα ἐκχυνόμενον εἰς τὰς ὁδοὺς, δι' ὧν ἔφευγον τὰ συντρίμματα τῶν θηριωδῶν ὁρδῶν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὅτε, σὺν τῇ πτώσει τῆς Πλεύνας, ἡ ρωσσοτουρκικὴ πάλιν ἐθεωρήθη ὡς ἀφικομένη εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, ὁ ἑλληνισμὸς ἀφῆκε κραυγὴν ὀδύνης καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις οἰκουμενικοὶ περιήλθον εἰς θέσιν δεινὴν.

Αἱ πλατεῖαι ἐπλημμύρισαν κατηγανακτησμένων πολιτῶν καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ ἐξώστου ἠναγκάσθη νὰ ψελλίσῃ καθησυχαστικὰς τινὰς λέξεις. Αἶφνης τότε καὶ ἀπροσδοκῆτως, δίκην μυστηρίου, ὅπερ ἐπὶ πολὺ εἰσέτι θὰ καλύψωσιν ἀνώτεροι

λόγοι, ἡ Οἰκουμενικὴ διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ἀφεῖσα ὅπισθεν αὐτῆς χάος καὶ σύγχυσιν.

Ἀντὶ τῆς Οἰκουμενικῆς, τῆς φερούσης ἀναμφιβόλως οὐ μικρὰν τὴν εὐθύνην διὰ τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εὕρισκετο τὸ ἔθνος, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, μετὰ χρόνον προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων πανελληνίων, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ δημοσίου, φέρων ἅπαν τὸ βάρος αὐτὸ, εἰς καὶ μόνος, ὁ μᾶλλον γηραιὸς τῆς ἐξ ἀπροόπτου διαλυθείσης πρωθυπουργικῆς ὀμηγύρεως. Μολονότι δὲ ἀκροσφαλῆς λίαν καὶ δυσχερεστάτη ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο, δὲν ἐδίστασε νὰ προσέλθῃ ἐπὶ τῆς πρωθυπουργικῆς ἑδρας, χωρὶς τὸ βλέμμα αὐτοῦ νὰ προδίδῃ πολλοὺς δισταγμοὺς ἢ ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ νὰ περιπλανῶνται νέφη σοβαρᾶς ἀμηχανίας.

Μετὰ δύο ὅμως ἡμέρας νέον φοβερώτερον ἄγγελμα, ἡ ἀνακωχή, ἀνεστάτωσε τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης, ὅστις ἀντήλλαξε λιθοβολήματά τινα κατὰ τῶν ὑέλων τῶν οἰκιῶν τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν τῆς προτεραιᾶς οἰκουμενικῶν διὰ στρατιωτικῶν τινων σφαιρῶν κατὰ τοῦ στήθους του.

Πόλεμος! ἤκούετο πολλαχόθεν, καὶ τοι δὲ οἱ φρονιμότεροι ἀπείχον εἰσέτι τῶν διαδηλώσεων ὁ σπινθὴρ ἐκεῖνος τῶν Πλατειῶν ἠδύνατο νὰ μετατραπῇ εἰς πυρκαϊὰν φοβεράν, διότι τὰ πρῶτα θύματα εἶχον διέλθει ἤδη ἐντὸς κάρρου ὑπὸ τὰ παράθυρα τῶν ἀνακτόρων, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκ συγκινήσεως δὲν ἠδύνατο σχεδὸν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς προσκλήσεις τοῦ πλήθους.

Τὰ διάφορα στρατιωτικὰ σώματα περιεπόλουν, ἐφρούρουν, ἐξετέλουν τὸ καθήκον αὐτῶν, ἀλλ' ἤδη ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας στρατιωτῶν τινων ἀνεκάλυπτε τις ὅ,τι καὶ ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος προσεγγιζούσης καταιγίδος.

Ἡ στιγμὴ ἦτο κρίσιμος.

Δὲν παρήλθε χρόνος πολὺς καὶ τὸ πανελλήνιον συνακινήθη εἰς τὴν εἰδησιν τῆς ἐξόδου τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Τουρκία ἦτο μὲν καταβεβλημένη καὶ ἐξηντημένη, οὐχὶ ὅμως ἐπησχολημένη καὶ ὅλως ἀνίσχυρος, ἀγνώστου εἰσέτι οὔσης τῆς ἀνακωχῆς καὶ τῆς ὑπογραφῆς τῶν προεισαγωγικῶν τῆς εἰρήνης ὅρων.

Ἀπλοϊκὸς τις ἔξωθεν παρατηρητὴς ἤθελε πιστεύσει ὅτι, ἐπίτηδες, ἐξ αἰσθήματος μεγαλοφροσύνης, ἡ μικρὰ Ἑλλάς προϋ-

κάλει τὸν κατὰ πολὺ ἰσχυρώτερον αὐτῆς ἀντίπαλον, ὅτε ἔμενεν ἀνενόχλητος ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ νικητοῦ.

Λεπτόνους τις ἰσῶς πολιτικός θὰ ἔλεγεν :

« Ἡ Ἑλλάς τοιοῦτοτρόπως καταδεικνύει τῇ Εὐρώπῃ ὅτι, οὐχὶ τῶν ρωσσικῶν συμφερόντων χάριν, ἀλλὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐπικυροῦσα αὖθις δι' αἵματος τὰ ἀπαράγραπτα δικαιώματά της ».

Ἀτυχὴς Ἑλλάς! καὶ ἐὰν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, οὔτε ἡ Τουρκία θ' ἀνεγνώριζε τὴν μεγαλοφροσύνην σου, οὔτε ἡ Ἀγγλία θὰ συνεπάθει διὰ τὰς ἐνδείξεις αὐτάς τῆς ἀντιρωσσικῆς πολιτικῆς σου, ἀπλῶς δ' ἐγένεσο θῦμα πολιτικῆς ἀπρονοησίας προγενεστερῶν ἐποχῶν, δειλῆς καὶ διχογνωμονούσης πολιτικῆς, οἷα ὑπῆρξεν ἡ τῆς Οἰκουμενικῆς, διαλυθείσης πρὸ τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ αὐτοῦ τολμήματος, εἰς ὃ κατέφυγε Κυβέρνησις ἀμνηχανοῦσα περὶ πολλῶν καὶ οὐδὲν ἀπολύτως σπουδαῖον καὶ σοβαρὸν διανοομένη ἢ δυναμένη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην νὰ πράξῃ.

Τὸ πανελλήνιον ἐν τούτοις ἐχαιρέτισεν εὐπίστως μετὰ παλμῶν καρδίας τὸ ζωηρὸν αὐτὸ διάθεμα τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς· οἱ δοῦλοι τῆς Θεσσαλίας ἀδελφοὶ ἀνεσκίρτησαν εἰς τὸν ἥχον τῶν Ἑλληνικῶν σαλπίγγων· πρὸ τοῦ Δομοκοῦ ἐκυμάτιζεν ἤδη ἡ σημαία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν.

Ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ μέχρι τοῦ τελευταίου γρατιώτου ἀπῆντα τις ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμὸν καὶ βαθείαν συγκίνησιν· εἰς τὰ βλέμματα αὐτῶν ἀνεγίνωσκε τὸ θάρρος καὶ τὴν πεποιθήσιν διὰ τὸν προσεχῆ θρίαμβον! * Οἱ πολῖται συνεμ-

* Ὁ εὐπαίδευτος ταγματάρχης τοῦ Ἱππικοῦ Ἄγγ. Γεωργαντζᾶς ἐφαίνετο ἐνθουσιῶν ὑπὲρ ἰδέας, χάριν τῆς ὁποίας εἶχε προκινδυνεύσει ἐν Θεσσαλίᾳ, ὃ δὲ ἱπποτικός Π. Μαυρομιχάλης, σπεύσας εἰς τὸν Στρατιῶνα καὶ κατ'ἰδίαν καλέσας τὸν γράφοντα λέγει αὐτῷ περιχαρῆς:

« Παρητήθην τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ καὶ προσήλθον εἰς τὸ Σῶμα· ἀναχωρῶ μεθαύριον μετὰ μιᾶς ἡμέρας καὶ σὲ θέλω μετ' ἐμοῦ. Σχημάτισον καὶ δός μοι κατάλογον τῶν ἐθελοντῶν, τοὺς ὁποίους θεωρεῖς ὡς καλλιτέρους· τὴν Δευτέραν εἰσερχόμεθα τροπαιοφόροι εἰς Λάρισσαν! »

Ὑπὸ τοιαύτης ἐπιθυμίας καὶ ἐνθουσιασμοῦ πολλοὶ καὶ ἄλλοι τῶν ἀξιωματικῶν κατεΐχοντο.

μερίζοντο ταῦτα πάντα ἐγκαρδίως· ἐν συνόλῳ τὸ Ἔθνος ἡννόει τὴν ἀνάγκην τοῦ περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνος.

Ἀπὸ τῆς 21 — 26 Ἰανουαρίου ἡ Ἑλλὰς διεκύβευσε τὴν τύχην αὐτῆς, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται ν' ἀποφανθῇ ὀριστικῶς τί ἡ μοῖρα ἐπέκλωθεν αὐτῇ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο.

Ὅπως δὴ ποτε οἱ Τοῦρκοι κατεπτοημένοι ἐνόμισαν ὅτι, εἶχε σημάνει ἡ ὥρα τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἀπαισίων αὐτῶν παραδόσεων· ὀλίγα ἔτι λεπτά ἐὰν τὸ τηλεγράφημα τῆς ἀπροσδοκίτου ἀνακλήσεως ἐβράδυνεν, ὁ ἐν μέσῳ χιόνων καὶ διὰ μυρίων προσκομμάτων ὁδεύσας ἐλληνικὸς στρατὸς ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὸ κυριώτερον τῆς Θεσσαλίας φρούριον.

Εἶναι ἀληθέστατον ὅτι, ἐκ στιγμῶν τινων ἡ ἔκθρασις μεγάλων γεγονότων ἐξατραῖται.

Ἡ θερμὴ φιλοπατρία, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ μετὰ ψυχικῆς ταραχῆς ἐσφαλμένη τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ἐκτίμησις ἐνέπνευσε ἐντίμῳ πολιτικῷ ἀνδρὶ τὴν ζοφεράν ἰδέαν ὅτι, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἐκίνει τότε τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, μετὰ 30 ἔτη ἡ γενεὰ τῶν νῦν ρηπίων θὰ ἡραγκάζετο γὰ εἶπῃ: «ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ χώρα τῶν Σοδόμων»!

Τὸ καθ' ἡμᾶς ἡλπίζομεν ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν θὰ ἐθριαμβεύεν, ἡ θέσις ἐπομένως τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος θὰ ἦτο ὅλως ἀντίθετος τῆς παρούσης, ἅμα ὡς τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα, βοηθούμενα ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ἐγένοντο κύρια ἐπικαίρων τινῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου σημείων.

Θὰ ὑφιστάμεθα πιθανὸν ζημίας καὶ καταστροφὰς τῶν παρὰ τῶν ἡμῶν, ἐνεκεν ἐλλείψεως ἱκανοῦ πρὸς ἄμυναν στόλου, οὐδέποτε ὅμως τουρκικὸς στρατὸς θ' ἀπεβιδάζετο ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς γῆς, διότι οὔτε ἀρκετὸς ὑπῆρχεν, οὔτε, ὑπάρχοντας, ἦτο εὐκόλος ἡ ἀποβίβασις αὐτοῦ, ὅσα ὑποθέτουσιν οἱ ἀγνοοῦντες τί ἐστὶ διαπόντος ἐκστρατεία καὶ μὴ μελετήσαντες τὰς κατὰ τὸν κοιμητικὸν πόλεμον ἀπαντηθείσας δυσκολίας τῆς συνεκστρατευτάσης Εὐρώπης.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, οὐχὶ εἰς χώραν Σοδόμων, ἀλλ' εἰς σφαγεῖον θὰ μετεβάλετο ἡ γῆ, ἐν ᾗ ἡ κόνις τοῦ Μιλτιάδου μετὰ τῶν ὁστῶν τοῦ Καραϊσκάκη συνανηπαύεται.

Ἄλλως τε, ἄνευ θυσιῶν οὐδὲν ἀγαθὸν καὶ μάλιστα τῶν μεγίστων, οἷον ἡ ἐλευθερία καὶ δόξα τῶν ἐθνῶν, ἀποκτᾶται, ἐπομένως ἡ γενεὰ τῶν νῦν νηπίων μετὰ 30 ἔτη, διερχομένη ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τῆς ἐλληνοτουρκικῆς πάλης, θὰ ἔλεγε μετὰ χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας:

«Ἐνταῦθα κεῖται ἡ ἀπόδειξις ὅτι, οἱ πατέρες ἡμῶν προὔτιμησαν τὴν ἀπώλειαν τῶν μεγάρων αὐτῶν καὶ ἀπηργήσαντο τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἀναπαύσεις τῆς εἰρήνης, ἀντὶ τῆς ἀπωλείας μεγαλείου, τιμῆς καὶ ἐθνικῆς δόξης».

Ἐάν, μετὰ τὰ πρῶτα θριαμβευτικὰ βήματα, ὁ ἡμέτερος στρατὸς ἠναγκάζετο ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὰ ἴδια, θὰ παρέδιδε τοῖς ἐπαναστάται κατοίκους καὶ ἐπικούροις ἐθελονταῖς φρούρια καὶ σημεῖα, ἅτινα θὰ ὑπερήσπιζον τοῦλάχιστον μέχρι τῆς συγκροτήσεως τοῦ Συνεδρίου, ὅπερ ἄλλως τότε θὰ ἐσκέπτετο καὶ ἀπεφάσιζε περὶ τῶν ἐλληνικῶν δικαιωμάτων.

Δυστυχῶς τὰ πράγματα πολὺ διαφόρως συνέβησαν μ' ὅλας τὰς ἐπισήμους τῆς Κυβερνήσεως διαβεβαιώσεις περὶ πραγματικῆς προστασίας τῶν ὑποδούλων.

Ὁ στρατὸς ἡμῶν ἐпанέκαμψεν αὐθωρεὶ ἐν ἀθυμίᾳ καὶ ἀπογοητεύσει, ἀφίνων ἐκτεθειμένους τῇ τουρκικῇ θηριωδίᾳ τοὺς πληθυσμούς τῶν ἤδη ἐπαναστάντων μερῶν, τὸ δὲ πανελλήνιον ἀφῆκε φωνὴν δικαίας ἀγανακτήσεως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παλινδρομήσει, ἥτις ἔθιγε τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν καὶ κατέστρεφεν ἐν μιᾷ στιγμῇ τόσας ἐλπίδας καὶ διέλυε τόσα τῆς προτερχίας ὄνειρα.

Ἡ ἀποδοκιμασία τῆς κοινῆς γνώμης ἦτο δεδικαιολογημένη καὶ ἀναπόφευκτος, διότι μετὰ τῆς καρδίας τῶν λαῶν, οὐδὲν κοινὸν ἐχούσης τῇ πολιτικῇ τῶν Κυβερνήσεων, οἱ ἀστεῖσμοι εἶναι ἐπικίνδυνοι, τὸ δὲ διάβημα τῆς ἐλληνικῆς, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ριψοκίνδυνον, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν ἀναγνώρισιν ἅμα καὶ λύσιν ζητήματος ἐλληνικοῦ, οὐδόλως μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐν τῇ συνειδήσει τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ὑφισταμένου.

Οὐχ ἥττον ὅμως ὁ ἀμερόληπτος τῶν τελευταίων γεγονότων κριτὴς δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι, διὰ τοῦ ἐλαφροῦ

καὶ παρατόλμου ἐκείνου διαθήματος ἐτέθη ὁ πρῶτος θεμέλιος, ἐφ' οὗ βραδύτερον ἀνυψώθη τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἐν τῷ Β. Συνεδρίῳ ὑπὸ ἐπαναστάσεως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτυχοῦς, ἀλλὰ ἐν κρισιμωτάταις σιγμαῖς καὶ διὰ μετρίων θυσιῶν διεξαχθείτης· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὀφείλομεν νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς φεβερὰς θυσίας καὶ τὰ δεινοπαθήματα τῶν σλαβικῶν φύλων διὰ βαρυτάτου ἀντιτίμου τὰ ἐκυτῶν ἐξασφαλισαμένων.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι, τὰ δικαιώματα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς διὰ προηγουμένων θυσιῶν καὶ ἀγῶνων εἶναι μεγάλα καὶ ἀναμφισβήτητα, τῆς δὲ μεγαλομάρτυρος Κρήτης τὸ παράδειγμα μοναδικὸν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν κατὰ τῆς τυραννίας ἀγωνιζομένων, μὴ λησμονῶμεν ὅμως ὅτι, ἐν τῇ πολιτικῇ οὐχὶ ἀπλῶς οἱ ἀγῶνες καὶ τὰ δικαιώματα, ἀλλ' αἱ περιστάσεις καὶ εὐκαιρίαι λύουσι τὰ ζητήματα καὶπραγματοποιοῦσι τοὺς πόθους.

Ἐνῷ δὲ ἡ περίστασις ἦτο κοινὴ δι' ἅπαντας τοὺς ὑποδούλους τῷ τουρκικῷ Κράτει λαοὺς, μόνον ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἡ εὐκαιρία ἔλειπε, διότι παραμελήσας τὴν γεωργικὴν τοῦ τόπου πρόοδον καὶ μὴ φροντίσας περὶ τῆς στρατιωτικῆς διοργανώσεως αὐτοῦ, ἐστήριξε τὰς περὶ ἐδαφικῆς αὐξήσεως ἐλπίδας ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς μεσολαβήσεως ἢ τῆς τουρκικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ιδίων αὐτοῦ δυνάμεων.

Δὲν ἐνδιατρίβομεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν Βερολίνῳ πολιτικῆς διαγωγῆς ἢ διπλωματικῆς ικανότητος τοῦ ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ, δι' ἧτινα τόσον θόρυβον ἐποίησαντο οἱ μᾶλλον ζῶηροὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, καθ' ὅσον νομίζομεν ὅτι, ὅσην καὶ ἂν ἐκέκτητο ικανότητα, ὑφ' οἰανδήποτε δὲ ιδιότητα καὶ ἂν παρουσιάζετο, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀντιπροσώπων τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, οὔτε νὰ ἐπιφέρῃ οὐσιώδη τινὰ ἀλλοιώσιν ἐν ταῖς ἀποφάσεσι αὐτῶν.

Καὶ ὑπηγόρευε μὲν ἡ λογικὴ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν μᾶλλον καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν νὰ φαινόμεθα ἀποκλίνοντες, ἡ ἀγγλικὴ ὅμως πολιτικὴ, προδιακεχαραγμένην πορείαν ἔχουσα, ἀτεγκτος δὲ καὶ πρακτικὴ οὔσα, δὲν ἠδύνατο νὰ συγκινηθῇ

εἰς τοιαύτας πολιτικὰς ἐνδείξεις καὶ διπλωματικὰς τρυφερότητας.

Ἡ θέσις τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος δὲν ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ, εἴτε Δηλιγιάννης εἴτε Τρικούπης ἐλέγετο, ἀλλ' ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ἔπρεπε νὰ ὑφίστατο ἀκμαία καὶ ὅσον ἔνεστιν ἐνεργητικὴ, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἀντικαθίστα τὴν τοῦ Ἀγ. Στεφάνου.

Οἱ τὰ τῆς ἐπαναστάσεως διέποντες ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον, ταῖς ὑποσχέσεσι τῶν Ἀγγλῶν ἀπεσταλμένων πειθόμενοι, νὰ θέσωσι τέρμα εἰς ἀγῶνα ἐπὶ πολὺ εἰσέτι δυνάμενον — μέχρι τῆς ὥρας τοῦ Βερολινείου Συνεδρίου τοῦλάχιστον — νὰ ὑπεθυμίζῃ τῇ Εὐρώπῃ ὅτι, ἐκτὸς τῆς σλαβικῆς φυλῆς ὑπάρχει καὶ ἄλλη πολλὴ εὐγενεστέρα καὶ ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα δικαιώματα ἐπὶ τῶν συμπαθειῶν αὐτῆς ἔχουσα, ὡς κυρίως ἐκπολιτιστικὴ φυλὴ, ἣτις, ἐὰν δὲν ἡδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ σοβαρώτερα καὶ ἀντάξια τοῦ παρελθόντος αὐτῆς, δὲν ἦτο ἡ μόνη ἔνοχος, ἀφοῦ ἐπαναστᾶτα εὐρύστερος καὶ ἐκ νέου εἰς πρόοδον ὀργῶσα, κατεδικάσθη νὰ σήπῃται ἐν πολιτικῇ εἰρκτῇ, δίκην δελφίνου ἐν λίμνῃ ἀβαθεῖ καὶ χειροποιήτῃ.

Ὅπως δὴποτε εἰς τὴν ἐπανάστασιν κυρίως τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν ὀφείλομεν ὅτι ἅπαζ ἐπισήμως ὑπέσχετο ἡμῖν ἡ Εὐρώπη καὶ ὅπερ διὰ πάσης θυσίας ἀλώθητον ὀφείλομεν ν' ἀπαιτήσωμεν, ἵνα ἐγκαίρως ἀναδιοργανούμενοι, προετοιμασθῶμεν διὰ τὴν προσεχῇ καὶ μεγάλῃν πάλιν τοῦ σλαβικοῦ Κόσμου κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ μέρους τινὸς τῆς Εὐρώπης.

Ἐχομεν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ μέλλον, εἶναι ἀληθές, ἀλλ' ἵνα ἐξασφαλίσωμεν αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχωμεν μεθ' ἡμῶν καὶ τὸ παρόν· δεόν νὰ ᾤμεν ἐν αὐτῷ καὶ οὐχὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ὡς μέχρι τοῦδε ἀσυνέτως.

Αἱ δύο δραστηριώτεραι καὶ ζωτικώτεραι φυλαὶ, ἑλληνικὴ καὶ ἀλβανικὴ, δι' ἰσχυρῶν δεσμῶν συνδεδεμέναι, δύνανται νὰ ἐπικρατήσωσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ πρέπει νὰ ἐπιφανῶσιν, ἀκμαῖαι, εὐφυεῖς καὶ δραστήριαι τυγχάνουσαι, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων λαοῦ παρηκμακότος καὶ ἐν κακίαις γηράσαντος, νωθροῦ, ἀφροῦς καὶ ἀνεπιδέκτου πολιτισμοῦ.

Ἐκτὸς τῆς μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ στοιχείου συνεννοήσεως, ἡ Ἑλλάς ὀφείλει νὰ ἐπιδιώξῃ τὰς συμπαθείας καὶ τὴν ὑπόληψιν πασῶν ἀνεξαιρέτως τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ μάλιστα τῆς δημοκρατουμένης Γαλλίας, εἰς ἣν πολλὰς χάριτας διὰ τὰς ἐπ' ἐσχάτων προσπαθείας ὀφείλει, οὐδ' ἀναγκαῖον θεωροῦμεν ἐν ταῖς προκηρύξεσι τῆς πολιτικῆς αὐτῆς νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ :

« ἄχρις ἂν οὗτος ταύτην πορεύηται τὴν τρίβον Ἑλληνες πολεμήσουσι Τούρκοις ὑπὲρ τῆς δεδρωμένης χώρας καὶ τῶν ἡσθενημένων καὶ κατακεκαυμένων ἱερῶν ».

Δὲν ἀπαιτοῦμεν, οὐχί, παρ' οἷαςδήποτε Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι τοιαύτην πολιτικὴν πεζογραφίαν, ἀξίαν ἄλλων ἐποχῶν καὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ οὐδενὸς θέλει αὕτη προκαλέσει τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν, ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ ξίφους δὲν ἀναδειχθῇ ἱκανὴ νὰ διεκδικήσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ πανελληνίου· ὁλέθριον δὲ τοῖς πολιτικοῖς ἦθεσι καὶ ἀνευλαβὲς τῇ πατρῷᾳ μνήμῃ θεωροῦμεν τὴν ἀπάλειψιν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς συνειδήσεως τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τῶν Μαραθωνομάχων ὅρκου κατὰ παντὸς στοιχείου ἀπολυτοπροσύνης καὶ βαρβαρότητος.

Ἐκτὸς τούτου, οἱ τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος διέποντες δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωσι τὴν ἀπειλὴν τοῦ ὀρσειβίου Κοζάκου πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ πόντου ὑπερασπιστὰς τῆς κλονουμένης ἑδρας τοῦ Σουλτάνου :

« Θέλομεν συλλάβει καὶ πνίξει τὴν Τουρκίαν, δίκην γαλῆς, ὑπὸ τὰ ἴδια ὄμματά σας ».

Οὕτε τὴν ἐνθουσιώδη εὐχὴν τῆς καρδίας τοῦ μοσχοβιτισμοῦ :

« Ἐπὶ τοῦ θόλου τῆς Ἀγίας Σοφίας θέλομεν ἀναστηλώσει τὴν σημαίαν ἡμῶν καὶ τῶν ἱερῶν ἐν αὐτῇ λειτουργούντων κλεισθήσεται ἡ ὀριστικὴ μετὰ τῶν Τούρκων συνθήκη ».

Ἀναμφιβόλως εἰς τοῦτο ἡ Ρωσσία καταγίνεται, ἔχουσα ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἰσχυροτέρων χριστιανικῶν φύλων τῆς Ἀνατολῆς, ἅτινα ἡ πεπλανημένη πολιτικὴ τῆς Δύσεως ἔρριψεν εἰς τὰς σιδηράς αὐτῆς ἀγκάλας.

Ὁ Τούρκος, στοιχεῖον ξένον καὶ ἀσυμβίβαστον ἐν τῷ κύκλῳ τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας, δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἐπὶ

πολὺ ἐσκηνωμένος ἐν τῇ Ἑπείρῳ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Ἐν μέσῳ τῶν φώτων καὶ τῆς προόδου, σκιά αἰωνίου βαρβαρότητος καὶ ἀναχρονισμὸς ἐθνικὸς, οὔτε θέσιν ἔχει, οὔτε νὰ υποκριθῇ τοιαύτην δύναται.

Ἡ τουρκικὴ φυλὴ πεπλασμένη, ὡς τόσαι ἄλλαι, ἵνα παρέλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς χωρὶς ν' ἀφήσῃ ἔχνη διαβάσεως, ἐκτὸς τῶν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα κακουργιῶν της, ἀποτύρεται μετ' οὐ πολὺ ἐν Ἀσίᾳ, ἵνα ὑπὸ τὸν ζωογόνον ἥλιον τῆς ἐλευθερίας τῶν δούλων ἐθνικοτήτων ἐξαφανισθῇ βαθμηδὸν ὡς ἡ παγερὰ τῶν ὀρέων χιών.

Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ὅμως τοῦ ἐκδιωχθησομένου σκηνίτου, ἀντὶ νὰ οἰκοδομησῶσι ναὸν διεθνoῦς συμβιβασμοῦ καὶ εἰρηνεύσεως, προδιατίθενται νὰ κατέλθωσιν εἰς νέον περὶ ἐπικρατήσεως ἀγῶνα Κράτη πεπολιτισμένα καὶ ἰσχυρά, ἐν οἷς καὶ δύο νεαραὶ καὶ ὁμόδοξοι, ἀλλ' ἀντιμισθούμεναι δυστυχῶς φυλαί.

Ἡ μὲν εὐγενεσττέρα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποδεδεκατισμένη καὶ ἀσθενής, ἔξουσα ἴσως ὑπὲρ αὐτῆς εὐρωπαϊκὴν τινα ἀρωγὴν, ἥ δὲ πολλῶ ἰσχυροτέρα, καθ' ὅσον προπορεύεται αὐτῆς ἡ κραταιὰ Ρωσσία.

Τίς ἄρά γε ἡ ὑπερισχύουσα ;

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γιγαντιαίας ταύτης πάλης, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀμφίβολον, ἐξαρτᾶται ἐν μέρει ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας θέσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἥτις ὅμως τότε ἀκροσφαλὴς καὶ ἀμφίβολος εἶναι, ὥστε οὐδεὶς ἐκ ταύτης βέβαιόν τι δύναται νὰ συμπεράνῃ.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τοιαύτης ἀβεβαιότητος εἴπερ ποτε ἡ Ἑλλάς ἔχει ἀνάγκην συνετῆς πολιτικῆς, ἵνα μὴ ἀκαίρως καὶ δωρεὰν συμπαρασύρῃ αὐτὴν τὸ ὀρμητικὸν ρεῦμα, ὅπερ ἀπὸ τινος ἐξετροχίασεν αὐτὴν τῶν ἐθνικῶν παραδόσεών της.

Ὁ Ἑλληνισμὸς εὐρίσκεται ἀπέναντι τοῦ Σλαβισμού εἰς δύο πολὺ διαφερούσας θέσεις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ.

Ἐν τῇ πρώτῃ οὐδὲν καθ' ἡμᾶς ἔχει νὰ φοβηθῇ, καθ' ὅσον ἡ σλαβικὴ φυλὴ ἀνίκανος νὰ συγχωνεύσῃ τοσαῦτα ἀλλογενῆ στοιχεῖα, ἐν οἷς οὐδὲν ἔχει τὸ συγγενὲς καὶ φίλον, θέλει μᾶλ-

λον ὑποκύψει τῇ πασῶν ικανωτέρᾳ καὶ μᾶλλον ἐκπολιτιστικῇ, εἰς τὴν οὐ μικρὰν ὑπηρεσίαν ἡ Ρωσσία παρέσχε διὰ τῆς κατοχῆς τῆς ἀπὸ Βατοῦμ, Ἀρδαχάν, Κὰρς καὶ ὅλου τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Σογανλῆ-δᾶγ μέχρι τῶν πεδιάδων τῆς Μεσοποταμίας γραμμῆς.

Τὸ ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τουρκικὸν στοιχεῖον ἀπώλεσεν ἤδη τὸ μέγα αὐτοῦ ἔρεισμα καὶ τελευταῖον τῆς ὑποχωρήσεώς του σημεῖον· ἡ ζωογόνος συγκοινωνία αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐν τῇ Κ. Ἀσίᾳ πυρῆνος διεκόπη.

Ἀποκοπὴν καὶ ἐξασθενήσαν, ἄνευ ἐλπίδος ὑποστηρίξεως ὑπὸ τῆς τέως μεγάλης καὶ σιδηροφράκτου πηγῆς αὐτοῦ, ὑποστήσεται τὸν ἀναπόδραστον νόμον τῆς ἡθικῆς ὑπεροχῆς, ἐὰν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐργασθῇ ὅσῳ ὀφείλει καὶ δύναται δραστηρίως.

Ἐὰν ἐν Σεδὰν ἡ Τουρκία ἔπese τὴν πρώτην αὐτῆς σύγχρονον πτώσιν, ἐν Κὰρς ὁ Ἑλληνισμὸς ἐποιήσατο τὸ πρῶτον τῆς μελλούσης ἀνυψώσεως αὐτοῦ βῆμα.

Οὔτε ἐν Νικοπόλει καὶ Ῥαχόβῃ οὔτε ἐν Βιδυνίῳ καὶ Πλευνῇ, οὔτε ἐν τῷ φοβερῷ τετραγώνῳ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ἐν Κὰρς ἐτέθησαν αἱ πρῶται βάσεις τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐνταῦθα ὅθεν ἔχει οὗτος στάδιον ἡθικῆς ἐνεργείας, ἐνταῦθα δέον νὰ συστηματοποιήσῃ καὶ διοργανώσῃ κέντρα δραστηρίου ἐργασίας, ἵνα ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῷ τὸ προσμειδιῶν μέλλον τῆς ἐθνικῆς ὑπεροχῆς.

Ἐν Εὐρώπῃ ὅμως ὁ ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Σλάβων κίνδυνος εἶναι μέγας ὁμολογουμένως, ἡ δὲ ὑπερίσχυσις αὐτῶν ἤθελεν εἶσθαι βεβαία ἀπὸ τοῦδε, ἐὰν δὲν συνεκρούοντο αὐτῇ καὶ ἄλλων Δυνάμεων τὰ συμφέροντα.

Ὅθεν ἐνταῦθα ἡ πάλιν ἔσεται φοβερὰ καὶ ἀναπόφευκτος, καθ' ὅσον τὴν εἰρηνικὴν λύσιν ἔτι μᾶλλον ἀδύνατον ἀπεκατέστησεν ὁ διαμερισμὸς τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Βοσνίας ἡ κατοχή.

Ἐκτὸς λοιπὸν τῆς ἡθικῆς ἐνεργείας, ὁ Ἑλληνισμὸς δέον νὰ συνταχθῇ ὅσον ἔνεστι στρατιωτικῶς, ἵνα ληφθῇ ὑπ' ὅψιν ἐν τοιαύτῃ πάλῃ καὶ προσπορισθῇ τὸ ἐκ ταύτης δυνατόν καὶ ἀνῆκον αὐτῷ ὄφελος. Ἐν μὲν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἔχει ἀνάγκην

πολιτικῶν ἱεραποστόλων, ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ γεγυμνασμένων μαχητῶν, ἵνα ἐκ τῆς ἐνώσεως τῆς τοιαύτης ἱκανότητος καὶ ἐνεργείας εἰσέλθῃ εἰς τὸ εὐελπι στάδιον τῆς μελλούσης ἀνυψώσεως αὐτοῦ.

Ἐνὸςψ ἀνατολικὸν ζήτημα ὑφίσταται ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ ἐπιδοθῇ μετ' ἀναπεπαυμένης τῆς συνειδήσεως εἰς τὴν ἐπίδειξιν μετροῦ μὲν, συγκεντρωμένου δὲ καὶ βεβιασμένου πλουτισμοῦ ἢ πολυτελείας, διατελούσης ἐν οἰκτρᾷ ἀντιθέσει τῇ καθόλου προόδῳ, τῇ ἰσχυί καὶ εὐημερίᾳ τοῦ Κράτους· διότι οὐαὶ τῷ ἔθνει ἐκείνῳ, οὗτινος οἱ μὲν κάτοικοι σμικρύνονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν κατὰ 3 δακτύλους, αἱ δὲ κατοικίαι ὑψοῦνται κατὰ τρεῖς ὀροφάς, ὥστε ἐν μεγάροις καὶ ἐπαύλεσι νὰ κατοικήσωσι μετ' οὐ πολὺ ἀρχαιοειδῆ τινα καὶ σπιθαμιαῖα ὄντα, εὐθραυστα ὡς τὰ κύπελλα τοῦ πολυτελοῦς κόσμου αὐτῶν, ἀντὶ ἀνδρῶν δυναμένων νὰ ἐπιζητήσωσι καὶ διατηρήσωσιν ἀνεξαρτησίαν καὶ ὑπεροχὴν ἐν μέσῳ γιγάντων ἐν πληθυσμῷ καὶ ἡρώων ἐν πολεμικοῖς ἀγῶσι.

Ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ γίνῃ Ἑλλὰς στρατιωτικὴ, ἐὰν θέλῃ νὰ ὑπάρξῃ Ἑλλὰς τοῦ μέλλοντος, παυσάτωσαν δὲ κατὰ τὸν ποιητὴν οἱ ὑπηρέται τῆς Κυβερνήσεως, οἱ στοιβάζοντες εἰς τὰ στέρνα ἡμῶν πάγους ναρκώσεως καὶ οἱ μετ' ἐκείνων περιφοβίζοντες ἡμᾶς δημοσιογράφοι.

Παυσάτωσαν πρὸ πάντων οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ τὴν ἐκούσιον ἀρωγὴν τῆς Ἀγγλίας, ἥς τὴν ἀπὸ τοῦ 1821 ἀνθελληνικὴν πολιτικὴν ἐπεσφράγισε κατὰ 1878 ὁ S. Northcote, μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τὴν κατάπαυσιν τῆς τελευταίας ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, διακηρύττων ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τῆς 8/20 Ὀκτωβρίου ὅτι:

«Ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις πολιτικὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔχει τὴν ἐν Εὐρώπῃ ὑποστήριξιν τῆς Τουρκίας, θεωρεῖ δὲ γελοῖον νὰ ὀνειρεύηται τις τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος»!

Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη εἶναι μοιραία καὶ ἀναπόδραστος, ἔσεται δὲ ἀπόρροια τῆς μελλούσης Σλαβοτουρκικῆς πάλης, ἀποβήσεται ἀνάγκη πολιτικὴ, ἣν ἡ Ἀγγλία πρὸ πάσης ἄλλης Δυνάμεως θέλει ἀναγνωρίσει ἄκουσα καὶ ὑποδείξει ἴσως τῇ Εὐρώπῃ. Κατὰ τὴν στιγμὴν ὅμως ταύτην τὴν σοβαρὰν καὶ

κρίσιμον ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν πρέπει νὰ ἐπαιτῇ διὰ βακτηρίας καὶ πῆρας πρὸ τῆς θύρας τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλίων, ἀλλὰ νὰ φρουρῇ διὰ τῆς λόγχης καὶ τῆς πλήρους πυριτιδοθήκης αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μεταιχμίου τῶν πεδίων τοῦ νέου ἀγῶνος, ὅστις μετ' οὐ πολὺ θέλει ἀποφασίσαι περὶ τῆς τύχης τῆς ἑδρας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ καταρρέοντος Μουσουλμανικοῦ δεσποτισμοῦ.

Ἴσως ὁ χρόνος ἔσεται μακρότερος ἢ βραχύτερος τοῦ ὑπολογιζομένου, ὅπωςδὴποτε ὅμως ἀπὸ τοῦδε ἐγκυμονεῖ ὑπὸ τὸν ἀπαραβίαστον καὶ ἀκίνητον αὐτοῦ πέπλον τὴν λύσιν ταύτην.

Κατὰ τὸν III π. χ. αἰῶνα ὑπῆρχεν ἐν Φρυγίᾳ δεσμὸς, οὗτινος ἡ λύσις εἰς τὴν σπάθην τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπέκειτο.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ὑφίσταται ἐν Βοσπόρῳ δεσμὸς ἕτερος, οὗτινος ἡ λύσις εἰς τὴν σπάθην καὶ πάλιν ἀπόκειται μεγάλου τινὸς τῆς συγχρόνου γενεᾶς.

Ἐν τοιαύτῃ θέσει πραγμάτων καὶ ἀπέναντι τοιαύτης ἀναποδράσου λύσεως, πολλαχόθεν προαγγελλομένης καὶ ἐπιδιωκομένης, **μωρὸς ὁ μὴ ἀκονίζων τὴν σπάθην αὐτοῦ.**

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1878

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

Τοῦ 1878 ἡ ἐπανάστασις, βεβιασμένον καὶ ἀτυχὲς ἔργον λαοῦ ἀπροπαρασκευάστου πλὴν ἀδικουμένου ἐν ἐποχῇ γενικῆς ἐξεγέρσεως καὶ πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑποδούλων τῷ Τουρκικῷ Κράτει λαῶν, εἶναι οὐχ ἥττον συνέχεια τῶν ἀπὸ τοῦ 1821 ἐνόπλων διαμαρτυρήσεων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς κατ'ἀνωτέρας μὲν πλὴν ἀδίκου καὶ ἀτυνέτου ἀποράσεως, στερησάσης αὐτῇ τοῦ πλείστου τῆς δι' ἀφθόνων αἱμάτων πατισθείσης πατρώας κληρονομίας.

Καὶ ἡ παροῦσα ἱστορικὴ σελίς, γενοῦσα συνδεδεμένη μετὰ τῶν τοῦ 1854 καὶ 1866, διεκδικεῖ ἀναμφιλέκτως δικαιώματα ἐθνικῆς ἀναγραφῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κριτικωτέρας τινὸς μελέτης, καθ' ὅσον ἀνάγεται εἰς ἐποχὴν κρισιμωτέραν τῶν παρελθουσῶν, καθ' ἣν νέα ἐτέθησαν θέμεθλα τῆς ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἐθνικῆς ἐπικρατήσεως, νέαι δὲ περὶ αὐτῆς ἰδέαι ἤρξαντο ἐγκυμονοῦμεναι ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ἀραιοπαγιτῶν τῆς Δύσεως.

Ἀμα ὡς ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν ἐφάνησαν τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς ἐπαναστατικῆς ἐξεγέρσεως καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ συγκίνησιν τις πάραυτα, ὡς εἰκὸς, μετεδόθη ταῖς διὰ φόρους τῆς κοινωνίας τάξεσι, καθ' ὅσον τὸ ἔθνος, ἀφυπνισθὲν τοῦ τέως ληθάργου πρὸ τῶν σλαβικῶν θριάμβων καὶ τῆς εὐρωπαϊ-

κῆς ἀπραξίας, κατηννόησε τὸν κίνδυνον τῆς μελλούσης παραγκωνίσεως αὐτοῦ.

Ἡ συγκίνησις ὅμως αὕτη δὲν εἶχε τὴν πάνδημον ἔκφρασιν, οὔτε τὸν ἐνθουσιώδη χαρακτῆρα προγενεστέρων ἐποχῶν, καθ' ἃς ἡ ἑλληνικὴ νεότης ἐν πολιτικῇ ἀφροσύνῃ, ἀλλὰ καὶ ἀκράτῳ φιλοπατρίᾳ, ὥρμησεν ἐπὶ τῶν πατροπαραδότων ὅπλων, ἅτινα ἱκρωτηριασμένη καὶ ἀπόμαχος χεὶρ εἶχεν ἀναρτῆσαι ὑπὸ τὰς ἀγίας εἰκόνας τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἀληθῶς καὶ πάνυ δικαίως ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τὴν φορὰν ταύτην ἀπῆτει τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα συντεταγμένην καὶ ἀξιόμαχον, ἢ ἀξιοπρεπῶς κατέλθῃ εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς δούλης ἀγῶνα, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ πᾶν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκηρύσσεται καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐν ταῖς δούλαις ἐπαρχίαις τὴν μεγαλειτέραν ἐπιρροὴν ἔχοντες, πρεσβύτεροι καὶ νουνεχέστεροι, ἐπιμόνως ἀπῆτουν καὶ ἀδιστάκτως ἀνέμενον *κορῶνα βασιλικήν*!

Μετὰ τὸ 1854 αἱ ἐπαναστάσεις τῶν ἀτάκτων εἶχον ἀπολέσει πᾶν αὐτῶν γόητρον. Συνεκινούντο μὲν ἅπαντες εἰς τὴν ιδέαν τῆς ἐξεγέρσεως, βαρέως τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν φέροντες, ἀλλὰ τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν ἤθελον νὰ βασίσωσιν ἐπὶ τῆς ἐξόδου τοῦ *ἐ.λ.ληνικοῦ στρατοῦ*.

Καὶ ὁ δυστυχὴς οὗτος στρατὸς, θαρραλέος καὶ πρόθυμος ἵνα τείνῃ ἀρωγὸν χεῖρα τοῖς δουλεύουσι καὶ καταδυναστευομένοις ἀδελφοῖς αὐτοῦ, ἔμπλεως χαρᾶς ὅτι, ἡ ὁδὸς τοῦ εὐφροσύνου αὐτοῦ καθήκοντος ἦτο ἐνώπιον αὐτοῦ ἤδη, πλήρης ἐλπίδων ὅτι τὸ στάδιον τῆς δόξης μετ' οὐ πολὺ καὶ δι' αὐτὸν ἦνοιγεν, ἤκουσε πρῶταν τινά, παρὰ τὴν μεθόριον γραμμὴν φρουρῶν, τοὺς πρῶτους τῆς σφαίρας συριγμοὺς ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς Μονῆς-Ξε-νιάς καὶ τῆς Ὑψηλῆς-Παναγίας.

Αἱ δούλαι ἐπαρχίαι ἐρρίπτοντο αὖθις εἰς τὸν ἀγῶνα ἀπεγνωσμένοι καὶ ἀπέλπιδες· ὁ δοῦλος ἑλληνισμὸς κατελιμπάνετο εἰς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, προκαλῶν τὴν πυρπόλησιν τῶν χωρίων, τὴν ἐρήμωσιν τῶν ἀγρῶν καὶ τὴν σφαγὴν τῶν γυναικοπαίδων.

Καὶ τότε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διέβη τὰ σύνορα, ἵνα προλάβῃ ταῦτα πάντα, καταλαμβάνων τὰ ἐπαναστάντα μέρη, μέχρις οὗ ἡ Εὐρώπη λάβῃ πρόνοιαν περὶ αὐτῶν· ἀλλ' ἐνῶ σύμ-

πάσα ἡ δούλη χώρα ἐσκίρτησεν ἐπὶ τῇ θέᾳ ταύτῃ, ἡ Εὐρώπη συνωφρυνώθη καὶ ἐπὶ τοσοῦτῳ ἐταράχθη, ὥστε αἱ ἐμπροσθοφυλακαὶ τῶν ἐκ Λαμίας ὀδευσάντων ταγματῶν ἠναγκάσθησαν, ἀποχαιρετίσασαι τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ Δομοκοῦ βασιβουζούκους καὶ Γκέκας, νὰ ἐπανέλθωσι διὰ τῆς ὁδοῦ, ἣν διὰ μέσου χιόνος τὴν προτεραιάν διήνοιξαν, εἰς τὰ πρῶτα αὐτῶν εἰρηνικὰ καταλύματα.

Οὕτω, τῆς Θεσσαλίας ἰδίως ἡ χώρα, ἀφέθη ἔρμαιον τῇ θηριώδει ἐκδικήσει τῶν ἐμμανῶν Γκέκιδων καὶ πειναλέων βασιβουζούκων, καθ' ὧν οἱ τολμηρότεροι τῶν ἐγχωρίων ἐπρόκειτο νὰ ὑπερασπίσωσι ὅ,τι προσφιλὲς καὶ πολύτιμον. Τὴν ἀπομόνωσιν αὐτῶν εὐσπλαγχνιζόμενοι παρέμεινον ὀλίγοι στρατιῶται, παρκαίνοντες τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν καθήκον πρὸς ἐκπλήρωσιν καθήκοντος ἐκτάκτου περιστάσεως, καθ' ἣν οὐδεμία ἐπιταγὴ εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς φωνῆς τῆς καρδίας.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἷοςδ' ἦτοτε ἐνδοιασμὸς τῆς ἐλληνικῆς νεότητος ἦτο ἀδικαιολόγητος, προδίδων κατάπτωσιν φρονήματος ἐθνικοῦ καὶ ἀπώλειαν τῆς ἀρετῆς ἐκείνης, δι' ἧς ἐπὶ αἰῶνας ὁ Ἕλλην μαχόμενος ἐνεκαρτέρησε καὶ διετήρησε τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, ἐν' ἧς κυρίως πρέπει νὰ στηρίζονται ὅσα τῶν ἐθνῶν πρόκειται νὰ διεκδικήσωσιν ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας δικαιώματα κατὰ δεσποτῶν ἢ τυράννων.

Οὐχ ἥττον τοὺς τοιοῦτους ἐνδοιασμοὺς ἐπηύξησεν ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τῇ δούλῃ ἀγωνιζομένων δι' ἀποστολῆς ἐβελοντῶν τινων, ἐκ τῶν ὑποδούλων κυρίως ἐπαρχιῶν καταγομένων.

Περὶ τῆς ἐνεργείας ταύτης θέλομεν διαλάβει ἐν συντόμῳ ἐνταῦθα, καθ' ὅσον ἐν ταύτῃ καὶ ἡ ὑπόληψις καὶ τὸ χρῆμα τοῦ πανελληνίου διεκινεῖσθαι.

Ἑθνικὴ Ἀμυνα καὶ Ἀδελφότης, σωματεῖα ἀπὸ τινος χρόνου ἐργαζόμενα καὶ ὑποβοηθούμενα τὴν κατὰ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας ὁσημέραι ἀναφαινομένην ἐλευθερόφρονα τάσιν τοῦ ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ δούλου Ἑλληνισμοῦ, ἐνωθέντα καὶ τὴν Κ. Ἐπιτροπὴν σχηματίσαντα ὑπὸ τὴν προεδρείαν

τοῦ Π. Καλλιγᾶ, ἐνὸς τῶν διακεκριμένων νομομαθῶν τῆς ἐλληνικῆς πρωτσεούσης, εἶχον συλλέξει ποσὸν οὐκ εὐκαταφρόνητον *, δι' οὗ, εἰ καὶ ἡδύναντο νὰ σπεύσωσιν ὅπωςδ'ήποτε μᾶλλον ἐγκαίρως, ἐσκέπτοντο μετὰ δισταγμοῦ περὶ τῆς ὥρας καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας, καθ' ὅσον μάλιστα ἐν Ἀθήναις οὐδεὶς ὑπῆρχεν αὐθεντικώτερος γνώμων τῶν τηλεγραφικῶν συμμάτων, ἅτινα πλειστάκις καὶ ἀντιφάσεις καὶ ἀνακριθείας μετέδωκαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ρωσσοτουρκικῆς πάλης.

Τὸ μὲν ἔργον ἦτο ὁμολογουμένως σοβαρὸν, οἱ δὲ διέποντες αὐτὸ ἀνεπαρκεῖς καὶ ἐν μέρει ἀκατάλληλοι· αἱ μὲν περιστάσεις ἦσαν κατεπείγουσαι, ἡ δὲ θέσις τῆς Ἑλλάδος δυσχερής, καθ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις αὐτῆς, ἡ Οἰκουμενικὴ, κανονίζουσα ἐπίσης τὰς ἐνεργείας αὐτῆς συμφώνως ταῖς τηλεγραφικαῖς εἰδήσεσι καὶ παλαίους ἐν τοῖς κύμασι τῶν ἀσυμφωνιῶν, εἰς ναυάγιον οἰκτρὸν καὶ ἀναπόφευκτον ἐφέρετο, ἐνῷ ὁ Ἑλληνισμὸς, τὴν ἐπικειμένην λύσιν προβλέπων, μάτην γοερῶς ἐπανελάμβανε : Σπεύσατε !

Ἐκτὸς τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ οἱ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου ἐλληνικοὶ πληθυσμοὶ, ἔτοιμοι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πρὸς ἐξέγερσιν, τὰ ἐπικουρικὰ μόνον σώματα ἐβελοντῶν τινων ἀντὶ συνθήματος ἀνέμενον, ἀλλὰ διευθυνόμενα ὑπὸ ἀρχηγῶν καὶ σωματαρχῶν ἱκανῶν, εὐπειθῶν καὶ ἱεραρχικῶς συνδεδεμένων, μετὰ σχεδίου καὶ τάξεως καὶ τῶν ἄλλων ἀπαιτουμένων.

Ἐκαστὸς Ἕλληνα ἀνέμενε νὰ ἴδῃ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ τῆς τε Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου τοὺς Γ. Ἀρχηγούς ὑψοῦντας τὴν σημαίαν τῆς ἐξεγέρσεως ἐν μέσῳ χιλιάδων μαχητῶν, συγχρόνως δὲ καὶ αἰφνηδίνως εἰς τὴν κατὰ τοῦ δεσπότη πάλιν προβαίνοντας, ὥστε πρὶν ἢ οὗτος λάβῃ καιρὸν ἐνεργείας, κύριοι τῶν μᾶλλον ἐπικαίρων σημείων γενόμενοι, ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὸ μετὰ ταῦτα κρατερὰν ἄμυναν,

* Λυπούμεθα ὅτι, ἡ ἐν τῇ παρούσῃ ἱστορίᾳ δημοσίευσις τῆς Γεν. Λογοδοσίας, ἣν ἐγγράφως ἐζητήσαμεν, ἐθεωρήθη μετὰ σύσκεψιν τῶν ἀρμοδίων ἄκαιρος. Ἐλπίζομεν ὅτι, ἐν καιρῷ ἱκανοποιηθήσεται ἡ διακαὴ περιέργεια τοῦ δημοσίου, ὅπερ διὰ τοιαύτης καὶ μόνης θέλει γνωρίσει πολλά, περὶ ὧν εὐλόγως ἐνδιὰφέρεται καὶ περὶ ὧν δὲν δύναται ἄλλως ἀκριβῆ ἰδεῖν νὰ ἔχῃ.

μέχρις οὗ τὸ ἐν Βερολίνῳ συνέδριον καὶ περὶ τῆς τύχης τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἀποφασίσῃ.

Ἄλλ' ἐὰν δὲν ἦτο δυνατὴ τοιαύτη τις ἐπανάστασις, διαρκῆς, μόνιμος, ἐπιτόπιος, δυναμένη νὰ κλονίσῃ τὴν Τουρκίαν καὶ συγκινήσῃ τὴν Εὐρώπην, ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τῶν μέσων καὶ τοῦ ἀκαταλλήλου τῶν περιστάσεων, προκειμένου ὅπως λόγος καὶ μόνον γίνῃ περὶ ἑλληνικοῦ ζητήματος διὰ τῶν γνωστῶν ἀρματωλικῶν *guerillas* καὶ ὀλίγων τυφεκοβολισμῶν ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν καὶ ἀπὸ φάραγγος εἰς φάραγγα, ἤρουν ὀλίγοι ἐκαντοντάδες ἀνδρῶν, οὐδεμίαν ἀπαιτούντων ἔκτακτον καὶ μεγάλην δαπάνην, ἄνευ ἀναστατώσεως καὶ θορύβου, ὅπως ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον ἐπιτυχέστερον ἢ οἱ ἐκ τοῦ συστάδην ἐν Βολιανοῖς, Λυκουρεσίῳ καὶ Μακρυνίτῃ κατὰ τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων πολεμήσαντες καὶ ὑποχωρήσαντες.

Ναί· ἐὰν μὲν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸ ἄμεσον ἀποτελέσῃ τῆς ἐδαφικῆς αὐξήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους ἀπέβλεπε, διὰ τῆς σοβαρᾶς ἐνισχύσεως τῶν ὑποδούλων, ἐπιπολαίως καὶ κακῶς διεξαχθεῖσα, ἦτο ἀνεπαρκής· ἐὰν δ' ἀπλῶς προϋτίθετο τὴν διπλωματικὴν ὁδὸν νὰ προλειάνῃ, ἡ σπατάλη καὶ αἱ διαστάσεις αὐτῆς ἦσαν περιτταὶ καὶ ἀδικαιολόγητοι.

Ἀποδοκιμασίας ἀξίαν θεωροῦμεν τὴν τάξιν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες, ἐξευτελιζόντες τὴν ἑαυτῶν πατρίδα καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους ἢ κυβερνῶντας αὐτὴν διὰ τίτλων μομφῆς βαρυτάτης, καταδεικνύουσιν ὅτι, τὰ κομματικὰ μίσση καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀντιζηλίαι, διαφθείρουν τὰ δημόσια ἥθη, ἐπότισαν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὸ δηλητήριον τοῦ δισταγμοῦ καὶ τῶν ὑπονομιῶν οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸν πολιτικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀτομικὸν χαρακτῆρα, παντὸς διαπραττομένου τὰ δημόσια καὶ ἐν ταῖς ἐθνικαῖς ὑποθέσεσι πρωτοστατοῦντος· οὐδὲ παραδεχόμεθα ὅτι, ἐξέλιπε τῆς χώρας ταύτης ἡ ἀρετὴ, ὡς τὰ κρίνα ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος, πεποιθότες ὅτι, καὶ τιμότης καὶ φιλοπατρία περικοσμοῦσι τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα πολλῶν δυσφημουμένων ἀνδρῶν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας. Οὐχ ἦττον ὅμως παρατηρητέον ὅτι, ἡ ἀνάμιξις τοῦ πολιτικοῦ κομματισμοῦ ἐν παντὶ καὶ μάλιστα τοῖς ὑψίστοις καὶ ἱερωτέροις τῆς Πατρίδος εἶναι ὀλεθρία, ἡ δὲ ἀκαταλλη-

λότης περὶ τὴν διοργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν ὑποθέσεων, ἀπαιτουσῶν δεδοκιμασμένους εἰδικότητας, ὀλεθριωτέρα.

Καθηγῆται τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ Γαλλικοῦ Δικαίου ἡ ἔμπορος καὶ τραπεζῖται ἔντιμοι καὶ φιλοπάτριδες δὲν ἠδύναντο, ὁμολογουμένως, νὰ ἐργασθῶσι, μεθ' ἀπάσας τὰς ἀγαθὰς καὶ εἰλικρινεῖς προθέσεις αὐτῶν, ἐπιτυχέστερον· διότι οἱ δοῦλοι λαοὶ δὲν προετοιμάζονται εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ὅπως οἱ σπουδασταὶ εἰς τὰς ἐξετάσεις, οὔτε αἱ ἐπαναστάσεις διευθύνονται ὡς τὰ ἐμπορικὰ καὶ τραπεζιτικὰ καταστήματα.

Δυστυχῶς, τοιαύτην τινὰ ὄψιν παρουσιάζουσιν αἱ ἐνέργειαι τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς, ὡς πρὸς τὴν δι' ἐπικουρικῶν σωμάτων ἐνίσχυσιν τῶν ἐπαναστασῶν ἐπαρχιῶν.

Μὴ θέλοντες νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα, ἂν ἡ ἐλευθέρᾳ ἰδιωτικῇ Ἑλλάδι ἐβοήθησεν ἀρκούντως, ὡς ἄλλοτε, τὴν δούλην, ἀποσέλλουσα ἄνδρας δυναμένους νὰ ὑπενθυμίσωσι τῷ Ἀμοῦς-ἀγᾶ καὶ διδάξωσι τῷ Ἰσκενδέρ-πασᾶ τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τῶν αἰτιδῶν τοῦ 1821 — διότι πασίγνωστον εἶναι ὅτι, οὐ μόνον τῆς ἐγνωσμένης ἁξίας, ἀλλὰ καὶ τῶν καταλλήλων ὀργμάτων καὶ τοῦ ἀπαιτουμένου αἵματος αὐτῆς ἐφείσθη κατὰ τὸ 1878—φέρει ἰδῶμεν ἐν ὀλίγοις τὰ τοῦ τρόπου τῆς στρατολογίας καὶ τῆς καθόλου διοργανώσεως τῶν ἐπικουριῶν.

Ὡς καὶ κατὰ τὸ 1854, ἀντὶ νὰ ἐκλεχθῶσιν οἱ κατάλληλοι ἐκ τῶν δούλων ἐπαρχιῶν ἀρχηγοί, συντασσομένων αὐτοῖς μετὰ τῶν ἀναγκαίων ὑποχρεώσεων τῶν διαφόρων σωματαρχῶν καὶ ἀναφανῶσιν ὅσην ἔνεστι ταῦτοχρόνως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν μετὰ σχεδίου, προδιαγεγραμμένας ἔχοντος τὰς βάσεις, σώματά τινα ἀτελῶς συντεταγμένα ἤρξαντο τῆς πορείας αὐτῶν, προειδοποιῶντα οὕτω τοὺς Τούρκους περὶ τῆς προσεχοῦς γενικῆς ἐξεγέρσεως.

Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις διαμένων Μουслиμ-ἀγᾶς, ἐγγονὸς τοῦ Ἀβισ-Βασσιάρ, ἔγραφε κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου τοῖς ἐπιστάταις* τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ κτημάτων αὐτοῦ Χαλαμπρεζίου, Λουτροῦ, Παληουρίου καὶ Κοθανάτων περὶ τῆς μελετομένης ἐπαναστάσεως, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ ἐν Ἀγυῖᾳ ἀτυχὴς ἀποστολὴ

* Θ. Γχορίλλα, Παπαγιάννη καὶ ἄλλοις.

ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων κατὰ τὴν 20 Ἰουλίου 1877 εἶχε προδώσει καταφανῶς τὰς ἐπαναστατικὰς προθέσεις καὶ ἐνεργείας, συνεπῶς ἡ ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἤρξατο λαμβάνουσα τὰ κατάλληλα μέτρα, ἐφ' ὅσῳ ἐπέτρεπον αὐτῇ αἱ δυσχερεῖς τότε περιστάσεις.

Ἀλλ' ὅ,τι παράδοξον καὶ ἀξιώμεμπτον, εἶναι κυρίως ἡ παραδοχὴ ἀτόμων τινῶν ὡς σωματαρχῶν, οὐδὲν προσὸν ἐχόντων καὶ ἀδιακρίτως μετὰ τῶν λοιπῶν συγκαταλεχθέντων. Ἡ ἀνάμιξις αὕτῃ στοιχείων τινῶν φαυλότητος, θρασυτήτος καὶ ἀπειθείας μετὰ τῶν ἐξ αἰσθήματος φιλοπατρίας καὶ μετὰ συναισθητέως εἰς τὸν ἀγῶνα κατελθόντων, ὑπῆρξε τὸ πάντων ὀλεθριώτατον.

Πρὸς ἐπίμετρον, ἡ στρατολογία ἀνετέθη καλῇ τῇ πίστει καὶ ἀνεξελέγκτως τοῖς διάφοροις σωματάρχαις, ἐπὶ τῇ βάσει 80—100 δραχ. δι' ἐνδυμασίαν καὶ διατήρησιν ἢ ἀντιμισθίαν ἐκάστου ἀνδρὸς, ὅπερ βεβαίως ἔρκει, ἀφοῦ ἐν τοῖς Γ. Ἀρχηγείοις εἶχον σχηματισθῇ ἐπιμελητήρια.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, ἐν τῇ φύσει τῶν ἀτάκτων σωμαμάτων ἔγκειται ἥτε σπατάλη καὶ κατάχρησις, δι' ἧς καὶ τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως κατηγοροῦσιν, οὐχ ἥττον ὅμως μεγαλειτέρα πρόνοια καὶ αὐστηροτέρα ἐξέλεγχξις, ἐνὶ λόγῳ συστηματοποιήσις τις ἐπιβλέψως, ἡδύνατο νὰ προλάβῃ ἢ περιορίσῃ ἀμφοτέρως.

Τί λοιπὸν συνέβαινεν, ἀφοῦ οὐδεὶς σχεδὸν ἢ σπανίως ἐφρόντιζε νὰ πληροφορηθῇ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπερχομένων σωμαμάτων, τοῦ ἱματισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων προμηθειῶν αὐτῶν;

Τινὲς τῶν σωματαρχῶν μόλις ἐστρατολόγουν τὸ ἥμισυ τῶν ἀνδρῶν, δι' οὓς εἶχον λάβει τὸ ἀνάλογον ποσὸν, ἢ ἐλάμβανον μεθ' ἑαυτῶν, ἀντὶ μαχητῶν, φιλικὴν μέχρι τῆς μεθορίου συνουσίαν.

Ἄλλοι, ἀπὸ εὐτελοῦς οἰκονομικοῦ πνεύματος ὀρμώμενοι, ὠδήγησαν ἐπὶ τῶν ὁρέων καὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν ἐθελοντὰς πολλῶν δεομένων, ἅτινα ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ λαμβάνωσιν ὡς ἡδύνατο ἐκ τῶν χωρίων, δι' ὧν διήρχοντο. Αἱ ἐλλείψεις αὗται καὶ ἡ τῶν σωματαρχῶν γλισχρότης ἐγένοντο ἀφορμὴ τῆς διαλύσεως τῶν σωμαμάτων, ἐνῶ τινες τῶν ἐθελοντῶν

ἐπλήρωσαν τοῦ ἱματισμοῦ τὸ ἀντίτιμον, ἵνα συμπεριληφθῶσιν ἐν τοῖς ἐπαναστατικοῖς σώμασι.

Τοιοῦτο αἶσθημα ὑπῆρχεν ἀφ' ἐνός, τοιαύτη δὲ ἀσυνειδησία ἀφ' ἐτέρου καὶ κατάχρησις!

Ἐνίοτε ὅμως, μεθ' ὅλην τὴν καλὴν ἐτέρων σωματαρχῶν θέλησιν καὶ τὰς εἰλικρινεῖς προσπάθειας, ἐθελονταὶ τινες ἐλειποτάκτου κατὰ τὴν διάβασιν τῶν συνόρων ἢ πολὺ πρὸ αὐτῆς, συνεπιφέροντες τὴν ἐθνικὴν λείαν, προσερχόμενοι δ' ἄλλοις στρατολογοῦσι ἐπανελάβανον τὸ ἀσυνεϊδῆτον αὐτῶν ἔργον.

Ταῦτα δὲ, διότι αἱ ἀρμόδιαι ἀρχαὶ δὲν ἐκώλυον τὴν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ γῇ ἐπάνοδον τῶν ἀλιτηρίων.

Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν σωματαρχῶν δὲν ὑπῆρχε σχετικὴ τις συμφωνία καὶ τάξις νενομισμένη, ὡς πρὸς τοὺς ἀφ' ἐνός εἰς ἄλλο σῶμα μεταβαίνοντας· τούναντίον μάλιστα ἔνιοι αὐτῶν διὰ παντός τρόπου ἐζήτουν νὰ ἐπαυξήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἰδίων ἀνδρῶν διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ τῶν ἐτέρων.

Τοιοιουτρόπως, ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐλευθέρας μεταβάσεως καὶ προθύμου παραδοχῆς, οὐ μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐθελοντῶν δὲν ἠὔξανεν, ἐνῶ χρηματικὰ ποσὰ ἀφειδῶς πρὸς τοῦτο ἐδᾶπανῶντο, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ αὐτῶν καθίσταντο ἀπειθεῖς, αὐθάδεις καὶ θρασεῖς, ἄνευ συναισθήσεως ὑποχρεώσεων καὶ καθηκόντων, σοβαρὰ προβάλλοντες κωλύματα τοῖς σωματάρχαις αὐτῶν, μὴ δυναμένοις νὰ ὑπολογίσωσιν ἀσφαλῶς τὴν ἀριθμητικὴν τῶν ἰδίων σωμάτων δύναμιν.

Πολὺ διάφορος ἡ κατάστασις τῆς ἐπαναστατικῆς στρατιᾶς ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν, ἐκτὸς τοῦ ἀναγκαίου καὶ καλοῦ ἱματισμοῦ, ὑπὸ τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς παρεχομένου, ὠρίζετο μικρά τις, ἀλλὰ τακτικὴ, μηνιαία μισθοδοσία, ἀπηγορεύετο δὲ τῷ ἀνήκοντι ἐνὶ τῶν σωμάτων νὰ περιφέρηται ἄνευ φύλλου πορείας ἐλευθέρως, παντός μὴ συμμορφουμένου τοῖς διατεταγμένοις συλλαμβανομένου καὶ ἀφοπλιζομένου.

Οὐκ ὀλίγα αὐτοκέφαλα στίφη κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἀπηγέθησαν, δίκων λύκων, κατ' ἀρέσκειαν περιφερόμενα καὶ δι' ὅπλων Σασσεπῶ ὀπλισμένα, οἰκτρᾶς δ' εἰκόνης παρέστημεν θεαταὶ ἐθελοντῶν ἡμιγύμων ἢ ράκη περιβεβλημένων.

Τίς ἀρνηθήσεται τὴν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν ὀλεθρίαν ἐπί-

δρασιν τῆς τοιαύτης καταστάσεως, συνεπεία τῆς ὁποίας οὐδείς λόγος σεβασμοῦ ἢ ὑποχρεώσεως συνέδδε μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῆς σημαίας τοῦ σώματος;

Εἰ καὶ τοσοῦτω ἀτυχεῖς ἀπέβησαν αἱ συνθῆκαι, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων συνέστησαν, ὅ τὰ καθέκαστα τῶν μαχῶν ἐξετάζων μετ' ἐκπλήξεως ὅσῳ καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας παρατηρεῖ ὅτι, ἄνδρες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀπειροπόλεμοι, εἰς τὰς κακουχίας τῶν πολέμων πρῶτον ἤδη ἐκτιθέμενοι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κακῶς ὁδηγούμενοι, ἐπολέμησαν κατὰ πενταπλασίονος καὶ ἐμπειροπολέμου ἐχθρικῆς δυνάμεως μετὰ θάρρους καὶ ἀξιεπαίνου καρτεροψυχίας.

Ἵνα δέ τις κρίνῃ περὶ τούτου δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀριθμητικῆς μόνον ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ, ἥτις συνήθως ἐν τῇ πολυπαθεῖ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἱστορίᾳ ἀπαντᾷ, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ν' ἀποβλέψῃ.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἔλλειψιν σχεδίου καὶ καταλλήλων Γ. Ἀρχηγῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μάλιστα Πηλίου· διότι ἡ αὐτόθι ἐπανάστασις, σπουδαιότερα τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, ὅπου οὐδεμίᾳ ὑπῆρχεν ἐλπίς ὅτι ἡδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ, ὡς διενηργήθη, μεγάλας ἡδύνατο νὰ λάβῃ διαστάσεις, ἐὰν ἐκτὸς τῆς γ. ἀρχηγίας ἀνδρὸς ἐπιτοπίου ἐπιρροῆς καὶ δεδοκιμασμένης στρατιωτικῆς ἀξίας, 3—4 κέντρα συνίσταντο ὑπὸ ἀρχηγοὺς ἰκανωτέρους καὶ τῶν μᾶλλον κατ' αὐτὴν διαπρεψάντων.

Καὶ τὸ μὲν ἐν Πηλίῳ ἐπαναστατικὸν κέντρον ἀναμφιβόλως εἶχε σημασίαν πολιτικὴν, καθ' ὅσον ὑπεράνω τοῦ Βώλου καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν προξένων τῆς Δύσεως ἡ ἐλληνικὴ σημαία διεμαρτύρετο κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας· ἐπειδὴ ὅμως διὰ τε τὴν σημασίαν καὶ τὴν τοποθεσίαν ὁ κατ' αὐτοῦ κίνδυνος ἦτο μεγαλειότερος, καὶ τὰ μέσα τῆς ἀντιστάσεως ἔπρεπε νὰ ὦσιν ἀνάλογα καὶ καταλληλότερα.

Κέντρον ἐνεργείας ὡσαύτως ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ἡ Ὅσσα, μεταξὺ τῆς ὁποίας καὶ τοῦ Πηλίου ὑφῄται τὸ Μαυροβούνιον, καθ' ὅσον μάλιστα, διὰ τοῦ φύσει ὄχυροῦ καὶ ἐπικαίρου λόφου τοῦ Φονιά, ἡ μεταξὺ Λαρίσσης καὶ Βώλου συγκοινωνία εὐκόλως διεκόπτετο.

Δυστυχῶς ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ ἡ μεγαλειτέρα ἀταξία καὶ σύγχυσις ἐπεκράτησεν, ὅτε βραδέως καὶ μᾶλλον ἐκ τύχης εὐάριθμά τινα ἐπαναστατικὰ σώματα συνεκεντρώθησαν.

Ἐπίσης κέντρον ἐνεργείας ἡ ἐπαρχία Ἀλμυροῦ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ, πυρπολουμένης τῆς ἐπὶ τῆς εἰς Πήλιον ἀγούσης ὁμωνύμου κωμοπόλεως καὶ καταστρεφόμενων τῶν περὶ αὐτὴν στρατώνων, ἵνα ἡ μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία διατελῇ ἐλευθέρα καὶ ἀκίνδυνος.

Ἡ ἐπαρχία Ἀγρᾶφων ὡς τέταρτον κέντρον δὲν εἶχε μὲν μεγάλην τὴν μεταξὺ τῶν προρρηθέντων σχέσιν, ἡδύνατο ὁμῶς διὰ τῆς ἐπαναστατικῆς διαδόσεως νὰ σχετισθῇ μετὰ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ κινήματος διὰ τοῦ Ὀλύμπου ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν Καμβουνίων ἀφ' ἑτέρου, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι, ἐν Ὀλύμπῳ ἡ ἐπανάστασις, σπουδαιότερον ἐνεργουμένη, ἡδύνατο νὰ ἐδραιωθῇ.

Κατὰ δεύτερον εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν καὶ ζηλοτυπίαν ὀπλοχρηγῶν τινῶν τὸ ἐλαττωματικὸν τοῦ ἐξοπλισμοῦ, ιδίως ὡς πρὸς τὴν βελόνην τοῦ Σχισσεπῶ, πολλῶν ἀχρήστων ἐν καιρῷ μάχης καθισταμένων τὴν ἐν ὥραις κρίσιμοις συνήθη ἔλλειψιν πολεμοφοδίων τὴν ἀκατάλληλον πρὸς ἐπανάστασιν ὥραν τοῦ ἔτους, ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ Ἰανουαρίου ἡμερῶν ἀρξαμένην τὸν χαρακτῆρα τῶν μαχῶν, ἐκ τοῦ συστάδην γενομένων, πολλάκις δὲ καὶ ἐπιθετικῶν καὶ τέλος τὴν ἀντενέργειαν τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν, κατ' ἔμπνευσιν καὶ διαταγὴν τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ Σ. Πετιμεζᾶ, καταδειχθησομένην πολυλαχοῦ τῆς παρούσης διηγήσεως δι' ὠρισμένων γεγονότων, ἀτινα δεόν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ ἐκ προκαταβολῆς μερικὰ αἷτια τῆς ἐπαναστατικῆς ἀποτυχίας.

Καὶ μεθ' ἅπαντα ταῦτα ἡ ἐπανάστασις, ἐπὶ 3 μῆνας διαρκέσασα ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔνθα καὶ σχετικῶς ἠυδοκίμησε, δὲν στερεῖται θριάμβων τινῶν καὶ δόξης, οὔτε τολμημάτων καὶ ἀνδραγαθιῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ.

Ἡ μετὰ τὰς μάχας Γκιάστας καὶ Καραλίμπη υποχώρησις ἀπὸ Δόβριανης μέχρι Ραδοβυζίου τῆς Ἡπείρου καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου τῆς Μακεδονίας εἰς Ἀγραφα τῆς Θεσσαλίας δρακὸς ἐπαναστατῶν καταδεικνύει ἐναργῶς τὴν τόλμην καὶ καρτεροψυχίαν, κυρίως δὲ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Ἑλλήνος.

Αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ μάχαι τῆς Μονῆς Σουρβιάς, καθ' ἃς 72 ἐπαναστάται ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀντέκρουσαν δύναμιν ἐχθρικὴν 700—1000 ἀνδρῶν μετὰ 2 ὀρεινῶν τηλεβόλων, φονεύσαντες καὶ τραυματίσαντες 90 περίπου τῶν ἐχθρῶν καὶ διαφυγόντες ἀβλαβεῖς· αἱ τῆς Μονῆς Ξενιάς, καθ' ἃς περὶ τοὺς 150 ἐκ τῶν 1200 Γκέκιδων ἔπεσον ὑπὸ τὰς λόγχας καὶ τὸ εὖστοχον τῶν Σασσεπῶ πῦρ 500 περίπου ἐπαναστατῶν· αἱ τοῦ Πλατάνου καὶ ἡ πρώτη τῆς Μακρυνίτης, καθ' ἃς δρᾷξ νεανιῶν τινων καὶ χωρικῶν ἀπὸ πρωΐας μέχρι νυκτὸς ἡγωνίσατο κατὰ χιλιάδων τακτικῶν καὶ ἀτάκτων μετὰ πυροβολικοῦ καὶ ἵππικοῦ· οἱ τῆς Σεκλύζης καὶ Ματαράγκας τέλος αἰμοσταγεῖς θρίαμβοι ὀλίγων διμοιριῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν καὶ τινων ἐθελοντῶν καθ' ὁλοκλήρου τουρκικῆς στρατιᾶς ἀρκοῦσι διὰ τὴν δόξαν ἀγῶνος, οὗτινος τὴν καταστροφὴν οὐ μόνον ἡ ἀτελὴς διοργάνωσις καὶ κακὴ διεύθυνσις, ἀλλὰ καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀναπόφευκτον καθίστα.

Ἐν τῇ ἀτυχεῖ μάχῃ τῆς Ἀγυιάς οἱ ἐθελονταὶ παρέσχον δείγματα θάρρους καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἐπιτεθέντες ὅμως κατὰ θέσεως ὀχυρᾶς καὶ ὑπὸ στρατοῦ πολυαρίθμου μετὰ πυροβολικοῦ ὑπερασπιζομένης, ἄνευ προηγουμένης συνεννόησεως καὶ διευθύνσεως, ἐπόμενον ἦτο ν' ἀποτύχωσι καὶ πάθωσι.

Εἰς τὴν ἐν Μακρυνίτῃ καταστροφὴν πλεῖστα ὅσα συνέβηλον, περὶ ὧν ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει θέλομεν διαλάβει, ἄρ' ἂν γε ἔμως ἦτό ποτε δυνατόν νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ τὸ ὑπεράνω τοῦ Βώλου ἐδρεῦον ἐπαναστατικὸν σῶμα, καθ' οὗ ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις εἶχεν ἀποφασίσει νὰ διαθέσῃ ὁλόκληρα ἐμπειροπολέμου στρατοῦ συντάγματα;

Ἀλλὰ καὶ τὸ κατόρθωμα τῆς ὑποχωρήσεως διὰ Βώλου καὶ Ἀλμυροῦ, μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην, μόνον τῶν ἀγνοούντων τὸν τόπον καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου δὲν θέλει ἐφελκύσει τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἐκπλήξιν.

Δὲν ἔρκει δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ ἀποτυχία πρὸς διάλυσιν ἐπαναστάσεως, δύο ἔτι μῆνας ἐν Ἀλμυρῷ διατηρηθείσης καὶ ἐν Ἀγράφῳ θριαμβευσάσης, ἄνευ τῶν προτροπῶν καὶ τῆς μεσολαβήσεως, τῶν ἐγγράφων ὑποσχέσεων τέλος δύο ἀντιπροσώπων τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως.

Ἐὰν τοιαῦτα λοιπὸν κατώρθωσαν ἀπειροπόλεμοι καὶ ὑπόδουλοι πληθυσμοὶ, ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τῶν πρὸς βοήθειαν αὐτοῖς ἀπελθόντων σπουδαστῶν, βιομηχάνων, ἐργατῶν καὶ ὀλίγων στρατιωτικῶν ἄνευ καταλλήλων ἀρχηγῶν, τί θὰ κατώρθουν σπεύδοντες, ὡς ἄλλοτε, οἱ ἀρειμάνιοι τῆς Ἀκαρνανίας, τοῦ Λοιδωρικίου καὶ Καρπενησίου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἱκανωτέρων τινῶν καὶ μεγαλυνύμων γόνων τῆς γενεᾶς τοῦ 1821;

Διατί ὅμως τοιοῦτό τι δὲν ἐγένετο;

Ὁ μὲν κ. ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργὸς εἰς ἐπήκοον πολλῶν καὶ μάλιστα ἀνταποκριτοῦ τινος εὐρωπαϊκῆς ἐφημερίδος, —καυχώμενος ὅτι αὐτῷ κυρίως ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως ὀφείλεται—διεκήρυξεν ὅτι, ἐπίτηδες δὲν ἀνεμίχθησαν οἱ δυνάμενοι νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν εὐόδωσιν αὐτῆς· οἱ λαβόντες ὅμως γνῶσιν ἀποκρύφων τινῶν πολιτικῶν ἐξηγήσεων οὐ μόνον ἄλλοιαν γνώμην νὰ σχηματίσωσιν ἀναγκάζονται, ἀλλὰ καὶ νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι, ἐν τοῖς μὴ ἀναφανείσιν ἐπὶ τῆς ἐπαναστατικῆς σκηνῆς ἰδίως ὑπάρχουσιν οἱ σοβαροτέρας εὐθύνας ὀφείλοντες.

Ὡς ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ ἐκφράσωμεν θλίψιν καὶ ἐκπληξιν ἐπὶ τῇ ἐπισυμβάσει διασκορπίσει τοῦ πανελληνίου ὄθλου, ἣν ἡ μεταγενεστέρα ἱστορία τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους μετ' ἀγανακτήσεως, σαφέστερον δεδικαιολογημένης, θέλει ἀναγράψει.

Ὅταν αἱ περιστάσεις ἐπιτρέψωσι πλήρη καὶ ἀκριβῆ λογοδοσίαν τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς καὶ πάσης ἄλλης ἀρχῆς ἀρμοδίου ἢ δημοσία γνώμη θέλει σχηματίσει τὴν δέουσαν καὶ ἀσφαλῆ περὶ ἐνὸς ἐκάστου πεποιθήσιν· οὐχ ἥττον ὅμως ὀφείλει νὰ διακηρύξῃ τοῖς ὀλίγοις ἐκείνοις ἢ πολλοῖς, οἵτινες, διαφόρων λόγων ἕνεκεν, οὐχὶ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως ἰταμῶς ἀπεδοκίμασαν, ὅτι, οὔτε αἱ ἐλευθερίαι τῶν ἐθνῶν δι' ἀφρώδους ζύθου ἀποκτῶνται, ἀλλὰ διὰ θερμοῦ αἵματος, οὔτε αἱ ἐπαναστάσεις διὰ λόγων ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἄρθρων ἐν ταῖς ἐφημερίσιν εὐοδοῦνται, ἀλλὰ διὰ προσωπικῶν ἐν ταῖς μάχαις ἐνεργειῶν καὶ ἀνδραγαθημάτων, ὁμοίων τοῖς τοῦ αἰοδίσμου Μεταξᾶ καὶ τοῦ ἀθανάτου Φλέσσα.

Οἰαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ διοργάνωσις καὶ ἐκβάσις τῆς

ἐπαναστάσεως, αὕτη καὶ μόνη συνετέλεσεν εἰς τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος τὴν καθιέρωσιν· διότι οἱ *Blunt* καὶ *Merlin*, ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, δὲν μετέβησαν εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ἐν Ἀθήναις μεγάρων, ἵνα ὑποσχεθῶσιν ἐγγράφως ὅ,τι ἐλάχιστον ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων, ἀλλ' εἰς τοὺς δρυμῶνας τῶν Κελερίων καὶ τοῦ Λουτροῦ, ὅπου, οὔτε ἐξόχους πολιτικούς ἀπήντησαν, ἐν εἰρήνῃ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος ὄνειροπολοῦντας, οὔτε μεγάλα ὀνόματα ἀγνώστου μὲν στρατιωτικῆς ἀξίας, ἐν βαθμοῖς δὲ καὶ ἀξιώμασι ἔκλαμπα καὶ ὑπερέχοντα, ἀλλὰ τοὺς αἰμοσταγεῖς, τοὺς πειναλέους καὶ ἀνυποδῆτους ἀντιπάλους τῶν ἄλβανικῶν στιφῶν καὶ ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ὑπενθυμίζοντας τοῖς ὑπὸ στέγην ἀδολασχοῦσι καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ μεμφομένοις τῶν ἐθελοντῶν τὴν ἀνικανότητα ἢ τῶν δεδουλωμένων τὴν ἀδιαφορίαν, βαρυστένουσαν ἔτι ἐν δουλοσύνῃ πατρίδα, ἥτις κατὰ τὸν ποιητὴν :

Κεντὰ δυὸ ὀλόγυμνα σπαθιά σμιγμένα ἴσ' ἄν τρικέρι
Καὶ μέσ' τῇ μέσῃ ἓνα σταυρὸ μ' ἀνθὸ στεφανωμένο.

-
- Γιὰ ποῖον κεντᾶς τὸ φλάμπουρο, μὴ τὸ κεντᾶς γιὰ μένα ;
 - Ἐχει σπαθιά τὸ φλάμπουρο καὶ σὺ σπαθὶ δὲν ἔχεις.
 - Γιὰ ποῖον κεντᾶς τὸ φλάμπουρο, μὴ τὸ κεντᾶς γιὰ μένα ;
 - Ἐχει σταυρὸ τὸ φλάμπουρο καὶ εἰ Τοῦρκοι τὸν πατοῦνε !
 - Γιὰ ποῖον κεντᾶς τὸ φλάμπουρο, μὴ τὸ κεντᾶς γιὰ μένα ;
 - Σύρε κ' ὀρκίσου 'ς τὸ Χριστὸ κ' ἔλα νὰ σοῦ τὸ δώσω.
- Ἐμβήκαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὠρκίσθησαν τ' ἀδέρφια,
Ἀρματωμένα πήραν τὸ δρόμο τοῦ καθένα·
Ὁ Θεσσαλὸς 'ς τὸ Δομοκὸ, 'ς τὴν Ἀρτα ὁ Ἡπειρώτης,
Ὁ τρίτος ὁ καλλίτερος μακρυὰ 'ς τὸν Πλαταμῶνα.

ΗΠΕΙΡΟΣ

ΗΠΕΙΡΟΣ

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ

Τὰ διάφορα αἴτια τῆς ἀποτυχίας τοῦ καθόλου ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναζητοῦντος αὐτὰ περισσότερον ἐν Ἡπείρῳ ἢ ἀλλαχοῦ, ἐπιβάλλοντα ὑποχρεώσεις αὐστηροτέρας ἐξελέγξεως, καθόσον ἐνῷ ἡ χώρα αὕτη ἔπρεπε νὰ γίνῃ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ κέντρον, ἐνῷ ἐνταῦθα ὑπῆρχον ἐλπίδες ἐπιτυχίας ἀσυγκρίτως μεγαλειότεραι ἢ κατὰ τὴν Θεσσαλικὴν χώραν, διὰ τὸ ἐμπειροπόλεμον τῶν χριστιανῶν κατοίκων, τοῦ τουρκαλβανικοῦ στοιχείου πειθομένου ὅτι, συμφέρον εἶχεν οὐ μόνον τῷ κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἀγῶνι τῶν Ἑλλήνων νὰ μὴ ἀντιδράσῃ ἀλλὰ καὶ νὰ συνδράμῃ αὐτῷ, οὐδὲν τούτων ἐπετεύχθη, τῆς ἐπαναστάσεως οἰκτρῶς ἐν τοῖς σπαργάνοις αὐτῆς καταπνιγείσης, ὅπερ οὐκ ὀλίγον συνέτεινε καὶ εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπομωνωθέντος ἀγῶνος.

Ἡ ἰδέα τῆς κατηχήσεως, τοῦ προσεταιρισμοῦ καὶ τῆς συνεργασίας τῆς ἀλβανικῆς φυλῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἀγῶνι εἶχεν ἐπιδιωχθῆ ἐπὶ Κωλέτου σοβαρῶς καὶ δραστηρίως, ὡς προαναφέρσαμεν.

Σπουδαίας ἐπιρροῆς ἀλβανικὰ στοιχεῖα, οἱ μᾶλλον ισχύοντες καὶ ρέεται τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βέβηδες, μεθ' ὧν καὶ τινες

μικροτέρας μὲν σημασίας, ἀλλὰ δραστήριοι καὶ τολμηροί, εἶχον πεισθῇ ἵνα συμπράξωσι τοῖς Ἑλλησι.

Δυστυχῶς, ἡ ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἐνωρίς ὑπόπτεισε τὰς ἐνεργείας ταύτας, καίπερ δὲ οὐδενὸς τὴν ἐνοχὴν δυνηθεῖσα ν' ἀποδείξῃ, ἐξώρισεν οὐχ ἥττον τοὺς κυριωτέρους εἰς Ἰκόνιον ἐπὶ 12ετίαν, σθέσασα οὕτω τὰ πρῶτα σπέρματα μεγαλει-
βούλου πολιτικῆς ἐνεργείας, ἥτις, ἂν δραστήριως ἐπεδιώκετο καὶ συνεχιζέτο ἔκτοτε, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι, θὰ καθίστα τὸ ἔργον τῆς ἐν Ἡπείρῳ ἐπαναστάσεως εὐχερέστερον, ἢ μᾶλλον θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ.

Τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἐν Ἡπείρῳ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ ἀλβανικοῦ στοιχείου καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον σύγχρονον ἀγῶνα φαίνεται ὅτι εἶχον λάβει ὑπ' ὄψιν οἱ τὰ τῆς Ἑθνικῆς Ἀμύνης καὶ Ἀδελφότητος διέποντες, ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν οὐ μόνον ἐκ χλιαρότητος καὶ ἀνεπαρκείας μέσων δὲν ἔσχον ρίζας βαθείας καὶ μεγαλειτέρας διαστάσεις, ἀλλὰ καὶ οἰκτρῶς ἐπὶ τέλους ἐναυάγησαν ἕνεκεν ἀντιδράσεων καὶ ραδιουργιῶν, περὶ ὧν θέλομεν ἀναφέρει.

Ὁ τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς πρόεδρος ἐξετίμα τὸ ὄφελος τῶν τοιούτων ἀπὸ τινος ἐνεργειῶν, ἐν περιορισμένῳ κύκλῳ λαμβανουσῶν χώραν, συμβουλευῶν, ὀρθῶς, νὰ βασιζέσῃ ταύτας οὐχὶ ἐπὶ ἀπατηλῶν καὶ ψευδῶν ὑποσχέσεων πρὸς τοὺς ἐπιπολαιωτέρους τῶν Ἀλβανῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς κατανοήσεως τοῦ πραγματικοῦ συμφέροντος τῶν νοημονεστέρων.

Τοιαῦται ὅμως ἐνέργειαι δέονται καὶ χρόνου μακροῦ καὶ θυσιῶν οὐκ ὀλίγων, οὐδ' εἶναι εὐκόλον νὰ στεφθῶσι δι' ἐπιτυχίας ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι καὶ διὰ προχείρων μέσων, καθόσον μάλιστα ἀντὶ ν' ἀνατεθῇ ἡ Γ. διεύθυνσις τῆς ἐφαρμογῆς εἰς πρόσωπα κατὰλληλα καὶ ἐπιβαλλόμενα τοῖς δυναμένοισι νὰ συντρέξωσι καὶ ὑποβοηθήσωσι, διευμοιράσθῃ εἰς δευτερεύοντα, ἀντιπράττοντα πρὸς ἄλληλα, μὴ δυνάμενα δὲ νὰ συνεννοηθῶσι καὶ συνεργασθῶσι.

Ἐκτὸς τούτου, εἰς τὴν ἀποτυχίαν συνέτεινε καὶ ἡ ὀλιγωρία, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ ἀντίπραξις τῶν ἀρμοδίων κατὰ τὰ μεθόρια ἀρχῶν, μάλιστα δὲ τῶν στρατιωτικῶν, κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν, ὡς ἐν τοῖς οἰκείοις μέρεσι θέλομεν ἀποδείξει.

Τὸ ἐν Ἠπείρῳ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἀπεφασίσθη ὅπως δῆποτε νὰ διενεργηθῇ ἀπὸ δύο κυρίως σημείων· τῶν ἐπαρχιῶν Ραδοβυζίου καὶ Δελβίνου, τὰ ἐν ἐκάστῳ τῶν ὁποίων συμβάντα ἐξετάσωμεν.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΡΑΔΟΒΥΖΙΟΥ

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ραδοβυζίου, συνορευούσῃ τῷ ἑλληνικῷ Κράτει, συγκοινωνούσῃ δὲ διὰ τοῦ Βάλτου καὶ μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἑλληνικῶν σταθμῶν καὶ χωρίων Μενιδίου, Ἀνίνου, Λαγγάδας, Φλωριάδος, Συντέκνου, Αὐλακίου καὶ ἄλλων, ἡ ἐπανάστασις ἦτο ἀναμφιβόλως εὐχερესτέρα διὰ λόγους εὐνοήτους· ἐπ' αὐτῆς ὅθεν ἔπρεπε νὰ βασισθῇ ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δελβίνου, ἐξαπλουμένη οὐ μόνον διὰ τῶν ἀπὸ τῆς παραλίας ὁρμησάντων Χειμαριωτῶν καὶ ἄλλων ἐθελοντῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐκ Ραδοβυζίου καὶ Τσουμέρκων, διὰ Σουλίου καὶ Τσαμοχωρίων, διεγείρουσα πληθυσμοὺς ἑλληνικοὺς, ἐξ ὧν ἠδύναντο νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα ἐν ἀκκρεΐ ἐπέκεινα τῶν 8,500 ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, ὡς ἐξῆς:

Ἐκ Ραδοβυζίου.	4,500
» Τσουμέρκων.	2,800
» Πεδιάδος Ἀρτης	1,000
» Σουλίου καὶ Πέριζ.	2,000
» Τσαμοχωρίων	600
» Κατσανοχωρίων.	700

Διὰ τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κίνημα ἀντὶ Γ. Ἀρχηγοῦ ἐκ τῶν ἐχόντων τὴν μεγίστην ἐν Ἠπείρῳ ἐπιρροήν, ἀνέλαβον νὰ ἐνεργήσωσιν ἀπομεμονωμένως καὶ ἀσυνδέτως, τῇ συνεννοήσει ὅμως τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς, διάφοροι, ἐν οἷς διακρίνεται ὁ Α. Ζέρβας, διὰ τε τὴν νοημοσύνην καὶ τὴν ἄκρατον φιλοπατρίαν, τὴν στρατιωτικὴν πείραν καὶ τὴν ἐπιρροήν αὐτοῦ, ὡς γόνου ἡρωϊκῆς καὶ ἐνδόξου οἰκογενείας τοῦ Σουλίου.

Πρὶν ἢ οὗτος ἀναφανῇ μεταξὺ τῶν ἐκ Βάλτου σωματάρχων, τὸ μᾶλλον ἐνεργὸν πρόσωπον καὶ μετὰ τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς

συνενοούμενον φαίνεται ἕτερός τις ἐν Κραθασαρχᾷ, διὰ συγγενείας μετὰ τῶν ἐν Ραδοβυζίῳ συνδεδεμένους.

Ὁ Φ. Κοντονίκας, ἀδελφὸς γνωστοῦ ὀπλαρχηγοῦ διὰ τὴν γενναιοψυχίαν, ἣν κατὰ τοὺς προτελευταίους κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας ἀνέπτυξε, μὴ ἔχων μὲν τὴν στρατιωτικὴν ἐκείνου ἀξίαν, ἀλλὰ δραστήριος καὶ ἐπιτήδειος, διετήρησε μέρος τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἀποβιώσαντος ἀρχηγοῦ ἐπὶ τῶν ἐν Ραδοβυζίῳ, φαίνεται δ' ὅτι καὶ αὐθις, ὥς καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀγῶσι, εἰργάσθη ὅτῳ ἦτο αὐτῷ δυνατόν, ἵνα διοργανώσῃ μικρὸν ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, κατ' ἐντολὴν τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς, ὥς ἐκ τῶν ἐξῆς ἐγγράφων ἐξάγεται :

Ἀριθ. Πρωτ. 35.

Κ. Ἐπιτροπὴ Ἐ. Ἀμύνης καὶ Ἀδελφότητος.

Φ. Κ.—Ἐμπιστευομένη εἰς τὸν ὑμέτερον χαρακτῆρα καὶ εἰς τὸν γνωστὸν ὑπὲρ τοῦ Ἑθνους ζῆλον ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ, ἀνατίθησιν εἰς ὑμᾶς τὴν ἐντολὴν νὰ συντελέσητε εἰς σπουδαίαν συνεννόησιν μετὰ τῶν ὁμόρων Ἀλβανῶν, ὧν τὰ συμφέροντα σήμερον συνταυτίζονται μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν. . . .

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 30 Ἀυγούστου 1878.—Π. Κ.

Κ. Ἐπιτροπὴ Ἐ. Ἀμύνης καὶ Ἀδελφότητος.

Φ. Κ.—Τὰ γραφόμενά σας διὰ τῆς ἐπιστολῆς 21 λήξαντος ἐμφαίνουσιν ὅτι, σπουδαίως εἰργάσθητε καὶ ὅτι δύναται τις ἐκ τῶν ἐνεργειῶν ὑμῶν νὰ προσδοκᾷ ἀποτελέσματα εὐάρεστα. . . .

Δὲν ἐννοοῦμεν νὰ καταστήσωμεν τὴν Ἡπειρὸν αἱματόφυρτον, ἀλλὰ νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἀπὸ φθοροποιῶ ζυγοῦ.

Ἀθήνησι, 1 Ὀκτωβρίου 1877.—Π. Κ.

. . . . Φ. — Ἀπορῶ πῶς δὲν ἔλαβες τὴν ἐπιστολήν μου· σοῦ ἔγραφα ὅτι, κατὰ τὴν πεποίθησίν μου, ἀκόμη δὲν εἶναι ὥρᾳ μὴ σπεῦδε.

Ἐν Λευκάδι, τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1877.—Α. Β.

Κ. Ἐπιτροπὴ Ἐ. Ἀμύνης καὶ Ἀδελφότητος.

Φ. Κ.—Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπεστείλαμεν τὸν Β. ὅπως ἐπιθεωρήσῃ ὅλα τὰ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια, συγχρόνως ἀνεθέσαμεν σὴν ἐντολὴν νὰ εὔρῃ ὅλα τὰ πρόσωπα πρὸς ἃ ἔχομεν σχέσιν καὶ νὰ υνενηοθῇ περὶ τῶν ἐνεστώτων.

Αἱ πρόοδοι τῶν Ρώσων εἶναι ἤδη σπουδαῖαι καὶ μεγάλαι. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ πᾶσῃ ἡ Πλέβνα καὶ νὰ διαταχθῇ πρόοδος τῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Θράκην. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην θέλομεν σκεφθῇ ἐνεργητικώτερον.

Ἀθήναις, 1 Νοεμβρίου 1877.—Π. Κ.

Κ. Ἐπιτροπὴ Ἐ. Ἀμύνης καὶ Ἀδελφότητος.

Φ. Κ.—Ἀναλαβόντες τὸ σοβαρὸν ἔργον νὰ ἐξεγείρητε τὸ Ῥαδοβύζιον καὶ τὰ Τζουμέρκα δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, θέλετε ἐκπληρώσει αὐτὰ προεπόντως καὶ θέλετε εὐρεῖ πάντας προθύμους νὰ χορηγήσουν τὴν ἀπαιτουμένην συνδρομήν.

Τὸ Ἔθνος θέλει ἐκτιμῆσει τὰς ὑπηρεσίας, ἃς ἕκαστος θέλει προσφέρει εἰς τὸν νέον ἀγῶνα καὶ θέλει ἀνταμείψει αὐτὸν κατὰ τὰς πράξεις του.

Ἀθήναις, 5 Ἰανουαρίου 1878.—Π. Κ.

Ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1877 ἤρξατο ἀληθῶς συνεννόησις τις μεταξὺ τοῦ Φ. Κοντονίκα καὶ τινων τῶν ἐν Ραδοβυζίῳ περὶ τοῦ μέλλοντος ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, φαίνεται δ' ὅτι θάρρος, προθυμία καὶ ἀπόφασις ὑπῆρχον ἐν τισι τῶν ἐγγχωρίων, ἔλειπεν ὅμως ἡ διοργάνωσις πρὸς ἔγκαιρον ἐξοπλισμόν.

Τὴν ἀπόφασιν καὶ προθυμίαν αὐτῶν ἐκκράζουσι τὰ ἐξῆς ἀποσπάσματα σχετικῆς ἀλληλογραφίας :

... Φ.—Ἀφοῦ προηγουμένως ἠνταμώθημεν καὶ συνωμίλησαμεν μοι ἔδειξες καὶ τὴν διαταγὴν, τὴν ὑπὸ ἡμερ. 30 Αὐγούστου, συνωμίλησα μὲ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς βαθμοφόρους καὶ σοὶ γράφομεν ἀμοιβαίως καὶ εἴμεθα συμφωνήτατοι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς καὶ εἰς τὰς προτάσεις σας.

Ὅποταν εἶναι ἡ ἀπόφασις καὶ τὸ συμφέρον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἡμεῖς οἱ πρῶτοι δίδομεν τὴν περιουσίαν μας εἰς τὴν κατὰστροφὴν καὶ τοὺς οἴκους μας εἰς τὸ πῦρ ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους. Εἶναι χρέος μας νὰ χύσωμεν τὸ αἷμά μας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεώς μας. Σὺς διαβεβαιοῖ καὶ ὁ συνάδελφός μου Σ. Κοσσυδάκης, τὸν ὁποῖον ἔχετε ἀδελφόν· σὺς γράφει καὶ ἐμπιστεύεται καὶ μένομεν.

Ἐν Μπίτζη, τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1877.—Α. Ν. Μ.

Ἐκτὸς τῆς προθυμίας ταύτης τῶν ἐνταῦθα ἐγγχωρίων, ἐλάμβανον χώραν καὶ ἄλλαι πολιτικωτέρας σημασίας ἐνέργειαι πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ ταγματάρχης τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, Ἀλβανὸς τὸ γένος, Ἑμίν-βης, εἶχε καταπεισθῇ νὰ βοηθήσῃ τὸ κίνημα, φαίνεται δὲ ὅτι, εἰλικρινῶς εἰργάσθη πρὸς τὸν σκοπὸν, εἴτε ἀπὸ περιωπῆς τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάζων, ὡς ἀνὴρ μεμορφωμένος καὶ νοήμων, εἴτε ἄλλων ἰδιαιτέρων λόγων ἕνεκεν.

Οὗτος εἶχε κατορθώσει διὰ προτάσεώς του, παραδεκτῆς γενομένης ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, νὰ σχηματίσῃ σῶμα ἐξ ἐθελοντῶν χριστιανῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι, τοιοῦτοτρόπως προὐλαμβάνετο ἡ ἐν τῷ ἐλληνικῷ στρατῷ κατὰτάχσις αὐτῶν, ὅπερ ἀπὸ τινος ἐλάμβανε χώραν.

Οὕτω τὰ πράγματα ἐφαίνοντο βαδίζοντα ἐπιτυχῶς, αἱ δὲ ὀθωμανικαὶ ἀρχαί, καὶ περ συλλαβοῦνται νέον τινὰ πεζοδρόμῳ, Γεώργιον Παπαχρήστου, δι' οὗ ὁ Ἑμίν-βης συνεννοεῖτο μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ βασανίσασαι αὐτὸν ἵνα μαρτυρήσῃ, οὐδὲν κατώρθωσαν νὰ μάθωσι, τοῦ νέου καρτερικῶς ὑπὸ τὰ βασανιστήρια ἐκπνεύσαντος.

Περὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν καὶ τῆς μετὰ τοῦ Ἑμίν-βη συνεννοήσεως μαρτυροῦσιν αἱ ἐξῆς ἐπιστολαί :

. . . . Φ.—Ἐπιθυμοῦσα πολὺ ὅπως σᾶς ἴδω, ἀλλ' ἡ ὑπηρεσία μου δὲν μὲ τὸ συγχωρεῖ διὰ πολλοὺς λόγους καὶ ὁ Θεὸς ἃς μᾶς τὰ φέρῃ δεξιὰ καὶ ἃς καταστρέψῃ τοὺς ἐχθροὺς μας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐπιβουλεύονται κρυφίως.

Ἀκόμη δὲ σᾶς παρακαλῶ διὰ νὰ μοῦ κάμῃς τὴν χάριν νὰ μὲ στέλνῃς τακτικῶς τὴν ἑφημερίδα τὴν «Κλειώ».

Τὰ παιδιὰ νὰ φροντίσῃς μὲ ὅ,τι μέσον ἐμπορεῖς νὰ ἐλθοῦν, ὅτι τότε μᾶς γίνεται πολὺ καλλίτερα, καθὼς σᾶς εἶναι γνωστόν.

Ἐν Σκουληκαρυῇ, τῇ 16 Σεπτεμβρίου 1877.—EMIN.

. . . . Φ.—Ταύτην τὴν στιγμήν ἔλαβον τὰ γράμματά σας καὶ ἀπὸ τὰ γραφόμενά σας ἑκατάλαβα ἄρῃον τὸ γεῦμα εἶμαι εἰς Ῥικίστιαν, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μ. καὶ σᾶς περιμένω ἀφεύκτως.

Σκουληκαρυῇ, τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1877 —EMIN.

. . . . Φ.—Σᾶς πληροφοροῦ ὅτι, ἄρῃον ἀπὸ πρωῒας θέλω κινήσει ἐντεῦθεν, ὥστε κατὰ τὴν 6—6 1/2 ὥραν ἀφεύκτως θέλω εὐρεθεῖ εἰς τὴν Κούλιαν-Χελώνης καὶ ἔστω πρὸς γνῶσίν σας.

Δημαρεῖῳ, τῇ 13 Ἰανουαρίου 1878.—EMIN.

Τὸ Ρωσσοτουρκικὸν δρᾶμα ἐν τούτοις ἔβαινε μοιραίως εἰς

τὴν λύσιν αὐτοῦ. Ὁ πρόεδρος τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς προέβλεπε τὴν προσεχῇ πτώσιν τῆς Πλεῦνης καὶ ὅμως αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐνέργειαι δὲν εἶχον εἰσέτι λάβει σοβαρὸν χαρακτῆρα.

Οὐχ ἥττον τινὲς τῶν ἐν Ραδοβυζίῳ ἀνέμενον τὸ σύνθημα, ὁ δὲ Α. Ν. Μαυρογιάννης, ὁ Ἡγούμενος τῆς ἱστορικῆς Μονῆς Σέλτσου Νεόφυτος, ὁ Ν. Ο. ὁ Κ. Κ. ὁ Σ. Π. ἐκ Τσουμέρκων, ὁ Ι. Α. ὁ Ι. Ρ. ὁ Σ. Κ. ἐξ Ἄρτης καὶ διάφοροι ἄλλοι, ἀναλαβόντες μετὰ τῶν προρηθέντων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς μονομεροῦς αὐτῆς καὶ μικρᾶς ἐπαναστατικῆς ἐνεργείας, καταγίνονται πρὸς τὸν σκοπὸν, βασιζόμενοι κυρίως ἐπὶ τῇ προθυμῳ συμμετοχῇ τοῦ Σ. Κοσσυδάκη, ὡς σωματάρχου*.

Ὁ ταγματάρχης Ἐμίν-βης εἶχεν ἤδη πεποίθησιν ἐπὶ τοῦ προσεχοῦς σοβαροῦ κινήματος, συνεπεία τῶν ὑποσχέσεων καὶ ἄλλων ἐνδείξεων τοῦ Φ. Κοντονίκα, μεθ' οὗ ἡ Κ. Ἐπιτροπὴ εὗρίσκετο ἤδη ἐν συνεχεῖ ἀλληλογραφίᾳ, ἀνυπομόνως δὲ καὶ μετὰ προθυμίας ἀνέμενον, ἵνα συμμετάσχη τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ 20 Ἰανουαρίου εἶχεν ὀρισθῇ ὡς ἡμέρα ἐξεγέρσεως τῶν ἐν Ραδοβυζίῳ μεμνημένων, ὅθεν σῶμα ἐγγχωρίων συναθροίζεται ἐν Σομερῶ, παρὰ τὰ μεθόρια, πρὸς παραλαβὴν ὀπισθογεμῶν ὅπλων, ἐνῷ ὁ Ἐμίν-βης, κατορθώσας νὰ ἐξαγάγῃ τοῦ φρουρίου τῆς Ἄρτης τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ μετημφιεσμένην, σπεύδει μετὰ τῶν ἀκολούθων καὶ τοῦ Σ. Κοσσυδάκη πρὸς τὸ συμπεφωνημένον μέρος Καραβόβι, ἔνθα ἀνέμενε μετὰ 36 ἀνδρῶν ὁ Φ. Κοντονίκας.

Δυστυχῶς, προδοθεὶς ὀλίγον μετὰ τὴν ἐξ Ἄρτης ἀναχώρησιν τοῦ ὑπὸ τινων ὀθωμανῶν στρατιωτῶν, καταδιώκεται ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ μόλις διασώζεται μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ συνοδίας αὐτοῦ, καταφεύγων εἰς Λαγγάδα, ἐκεῖθεν δὲ δι' Ἀρέθης καὶ Λουτροῦ ἀφικνεῖται ἐν Καρδασαρά**.

* Οὗτος ἔνεκεν ὑπονοιῶν τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐν Ἄρτῃ.

** Ὁ Ἐμίν-βης ἤδη μετὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου διαμένει ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ, Ἕλλην τὸ γένος, ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ ὑπολοχαγοῦ, ὀνόματι Ἀλέξανδρος Ριγίδης.

Ἐνταῦθα ὁμῶς αὐτὸς μὲν κωλύεται νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ βούλησιν καὶ συμπράξῃ τοῖς ἐπαναστάταις Ραδοβυζίου, ὁ δὲ Σ. Κοτσυβάκης φυλακίζεται ἐπὶ ὑποψία, ἣν ὁ ἐνδιαφερόμενος Ἐμὶν-βεης οὐδ' ὁλῶς ὑποστηρίζει.

Τοιοιουτοτρόπως ἡ ὑπόθεσις προσκόπτει εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς βήματα, παρεμβάλλονται δὲ ἐπανελημμένα προσκόμματα μεθ' ἀπάσας τὰς διαταγὰς τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν κεκηρυγμένων ἤδη ἐπαναστατῶν, ὡς ἐκ τῶν ἐξῆς ἀποσπασμάτων ἐξάγεται:

Κ. Ἐπιτροπὴ Ἐ. Ἀμύνης καὶ Ἀδελφότητος

Φ. Κ.—Δυνάμει τοῦ παρόντος ἐγγράφου δύνασθε νὰ ζητήσητε ὅπλα καὶ πολεμοφόδια ὅπου ὑπάρχουσι κατὰ τὴν Δ. Ἑλλάδα τῆς ἡμετέρας Ἐπιτροπῆς καὶ ἰδίως εἰς Ῥέθα καὶ Θηριακίσιον, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ εἰς Τατάρνα διὰ νὰ ὀπλίσητε τοὺς ἐν Ραδοβυζίῳ καὶ Τζουμέρκῳ καὶ ὅσους προτίθενται νὰ χωρηγήσουν εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας ἐπικουρίαν.

Ἀθῆναι, 5 Ἰανουαρίου 1878.—Π. Κ.

Τῶν ἐν Ἀρέθῃ ἀρνηθέντων νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἄνω διαταγὴν, ἀπεστέλλῃ τὸ κατωτέρω τηλεγράφημα:

Ἀριθ. 122, ὥρα 2 Μ. Μ. Κατεπεῖγον—Π. Κ. Ἀθῆνας.

Πράγματα Ῥέθα μοῦ κατακρατοῦνται, συνεπῶς ἐπέρχεται ὁλοσχερὴς καταστροφή· παρακαλῶ προκαλέσητε ἀμέσως τηλεγραφικὴν συνεννόησιν περὶ τοῦ πρακτέου.

Καρβασαρεῖ, 17|29 Ἰανουαρίου 1878.—Φ. Κ.

Ἀριθ. 250, ὥρα 11 Π. Μ.—Φ. Κ. Καρβασαρεῖν.

Κατ' ἐντολὴν Π. Κ. εἰδοποιῶ ὅτι διετάχθη . . . Ῥέθας παραχωρήσῃ ὑμῖν 500 ὅπλα, 150 κιβώτια πολεμοφόδια, ἐπίσης ἄλλα τόσα Α. Ζέρβα· χθὲς ἐτηλεγράφησα, ἐνήργησον ταχέως, ἀποτελεσματικῶς· κατόπιν στέλλω.

Ἀθῆναι, 18|30 Ἰανουαρίου 1878.—Α. Β.

Ἀριθ. 130, ὥρα 4 Μ. Μ.—Α. Β. Ἀθῆνας.

Ἀναχωρῶ πρωῒαν, διαταγὴ παραλαβῆς ὅπλων δὲν ἦλθεν, ἐνέργησον ἀποσταλῇ τηλεγραφικῶς καὶ αὐξήσιν ὅπλων, πολεμοφοδίων. Ζέρβας κληθεὶς μετέβη χθὲς Μεσολόγγιον. Σάββατον κεινῶ, μὴ ὑπαρχόντων πραγμάτων Παρασκευὴν ἐσπέρας, βάρος ὑμῶν.

Καρβασαρεῖ, 18|30 Ἰανουαρίου 1878.—Φ. Κ.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀνταλλαγμα-
σῶν ἐπιστολῶν καὶ διαφορῶν τηλεγραφημάτων μεταξὺ τῆς Κ.
Ἐπιτροπῆς, τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἄλλων προσώπων τῆς ἐ-
νεργείας σφοδρὰν ἀγανάκτησιν ἐμποιεῖ διὰ τὴν ὀλεθρίαν σύγ-
χυσιν, ἐν ᾗ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ τῆς ἐπαναστατικῆς
ἐνεργείας διετέλουν.

Τὴν ἀδημονίαν, σύγχυσιν, καὶ ἀποθάρρυνσιν τῶν ὀλίγων ἐ-
παναστατῶν, ἀόπλων ἤδη καὶ τὸν ἔσχατον διατρεχόντων κίν-
δυνον, διερμηνεύουσι τὰ ἐξῆς ἀποσπάσματα σχετικῶν ἀλλη-
λογραφιῶν αὐτῶν:

. . . . Φ.—Τὸ ἀπὸ 20 κατεπεῖγον μὲ τὸν Α. Π. ἔλθον· εἶδον
ὅτι σήμερον ὁ Ἐμὶν-ἐφέντης καὶ Σ. Κοσσυδάκης εἶναι οἰκογενεια-
κῶς εἰς τὸ ἐλληνικόν, προβαίνοντες καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ὡς εἴμεθα
συνεγνωσμένοι· ἡμεῖς θὰ συγκεντρωώμεθα 350 καὶ ἐπέκεινα καὶ σή-
μερον, ἀδελφε, καθὼς ὠμιλήσαμεν καὶ εἶδα τὴν ἀπὸ 30 Αὐγούστου
διαταγὴν, ἣτις καὶ ὑπάρχει εἰς χεῖράς σας παρὰ τοῦ προέδρου. Δὲν
ξিপάζομαι οὔτε περμουσίαν οὔτε βαθμὸν παρὰ εἰμαι γνήσιος ἐπανα-
στάτης καὶ προβαίνω εἰς τὴν ἀμέσως ἐκτέλεσιν· τὰ ὅπλα καὶ τὰ
πολεμοφόδια νομιζῶ ὡς εἴχαμεν ἐξηγηθῆ θὰ εἶναι ὡς βράδῳ εἰς χεῖ-
ρας μας· ἐάν τὰ ὅπλα δὲν εἶναι ἕως βράδῳ, τότε πέρνομεν τὸν κό-
σμον εἰς τὸν λαιμὸ μας, διότι εἴμεθα ἐξηγημένοι πανταχόθεν καὶ οἱ
Τούρκοι εἶναι πολλοί. Τρέξε τὸ ταχύτερον διὰ πολεμοφόδια· τόσοι
ἄνθρωποι σὲ γράφουν, εἶναι βία καὶ φρόντισε ὅ,τι καλὸ φρονεῖς διὰ
νὰ μὴ χαθῶμεν ἀδίκως.

Σομερῶ, τὴν 21 Ἰανουαρίου 1878.—Δ. Κ.

. . . . Φ.—Ἀφίχθη ἐνταῦθα ὁ Α. Π. χωρὶς νὰ ἔχη ἐκεῖνα τὰ
ὁποῖα μᾶς ὑπεσχέθης καὶ ὁ Σ. Κοσσυδάκης καὶ Ἐμὶν-ἐφέντης κα-
τώρθωσαν καὶ διέφυγον οἰκογενειακῶς ἐντὸς Ἑλληνικοῦ, ἡμεῖς ὠχυ-
ρώθημεν τὸ Σάββατον βράδῳ ὅπου εἴχαμε τὸ σύνθημα εἰς Σομεροῦ,
ἀλλὰ ποῦ εἶναι τὰ ὅπλα καὶ τὰ πολεμοφόδια, ὅπου μᾶς ὑπεσχέθης;
Διατί μᾶς ἐπῆρες εἰς τὸν λαιμόν σου καὶ εἴμεθα ἐξηγημένοι μὲ ὅ-
λον τὸ Ραδοβύζι, Τζουμέρκα μέχρι Καμαρίνας; Ποῖον εἶναι τὸ ἐμ-
πόδιον, ἐνῶ εἶδα διαταγὴν νὰ παραλάβῃς ὅπλα καὶ δὲν τὰ ἔφερες
εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ προλάβωμεν τὴν σφαγὴν τῶν ἀνθρώπων; Τοῦτο
θεωρεῖται ἀθέμιτον καὶ πρωτάκουστος προδοσία· ἐάν ἐγὼ δὲν δυνη-
θῶ νὰ ἐξαπατήσω καὶ πάλιν τοὺς Τούρκους νὰ ᾔναι τὸ κρεῖμα εἰς
τὴν κεφαλὴν σου! Δὲν σοὶ λέγω περισσότερα παρὰ νὰ μᾶς ἔχῃς εἰς
τὸν λαιμόν σου!

Σομερῶ, τὴν 23 Ἰανουαρίου 1878.—Α. Ν. Μ.

... Φ.—Μάθε ὅτι, ἐμὲ μ' ἐφυλάκισεν ὁ Δ. μὲ τὸν Β. σκοπίμως· θέλουσι νὰ οἰκαιοποιηθοῦν τὰ ἔργα μας. Ὁ Ἐμὶν-ἐφέντης ἐπικράθη μὲν διὰ τοῦτο, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ κἀμῃ λόγον· φρονεῖ ὅτι ὁ ν. . . εἶναι Βαλῆ-πασας καὶ ὁ ἄ. . . Σερασκερς. Αὐτοὶ οἱ ἀναθεματισμένοι παίζουσι μὲ τὴν τύχην ἡμῶν τῶν ὑποδουλωμένων καὶ μὲ τὰ φράγκα τῶν ὁμογενῶν! Δὲν ἀρκεῖ δύο ἔτη εἰς τὴν Τουρκίαν φυλακισμένοις ὡς ὑπόπτος παρὰ τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν, χωρὶς νὰ συλλογίζωμαι οὔτε ζωὴν οὔτε περιουσίαν, εἶχα ταξιδίαι νὰ μὲ φυλακώσῃ καὶ ὁ Β. Σπεῦσε τὸ ταχύτερον νὰ ἔλθῃς ἐδῶ, νὰ γράψῃς εἰς τὸν Κ. . . καὶ ὅθεν ἄλλου γνωρίζεις μήπως ἐλευθερωθῶ τηλεγραφικῶς καὶ προλάβω διὰ νὰ σώσω τοῦλάχιστον τὰς οἰκογενείας μας ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Τούρκων.

Τὴν ἐπανάστασιν τὴν ἔφαγεν ὁ Δ. μὲ τὸν Β. καὶ ἄς μᾶς ἔχουν εἰς τὸν λαίμῳ τους.

Καρθασαρᾶ, τὴν 29 Ἰανουαρίου 1876.—Σ. Ι. Κ.

... Φ.—Μὲ φρικώδη λύπην ἐπληροφορήθημεν προηγουμένως τὴν φυλάκισιν τοῦ Σ. Κοσσυδάκη· τοῦτο εἶναι ἀξιοθρήνητον καὶ κατετάραξε ὄχι μόνον τὴν ἐπαρχίαν μας ἀλλὰ καὶ τὰς γειτονικάς ἐπαρχίας. Ἐνῷ ἐφρονούσαμεν ὅτι αὐτὸς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος θὰ εὗρῃ μεγάλην ὑποδοχὴν διὰ νὰ ἐφοδιάστῃ καὶ ἡμᾶς διὰ τὸν ἱερὸν σκοπὸν, βλέπομεν καὶ τὰ λεγόμενα τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ψεύδη καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν αὐτοῦ Κυβερνώντων καταστρεπτικά.

Μάθε λοιπὸν καὶ ἀπὸ ἐδῶ πρὸ ὀλίγου συνέλαβαν οἱ Τούρκοι τὸν Α. Κοσσυδάκη, τὸν Λῶντη Γεώργη, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κωνσταντῆ, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Χρήστον, τὸν Δ.Χ. Κοσσυδάκη, τὸ ὅλον ὃ καὶ τοὺς μετέφερον εἰς Ἄρταν. Ἐδῶ ἡ περιουσία των ἐδημεύθη καθ' ὅλοκληρίαν, φόβος μέγας καὶ τρόμος κατέλαβεν ὅλους ἡμᾶς τοὺς συνωμότας τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ, μήπως φοραθῶμεν διὰ τῶν αὐτοῦ Ἀρχῶν, ὅπου παίζουσι μὲ τὴν τύχην τῶν ὑποδουλωμένων· διότι βλέπω εἰς τὴν ταλευταίαν σου ἐπιστολὴν νὰ μὲ λέγετε ὅτι, ἡ αὐτοῦ ἀρχὴ σᾶς παρεμπόδισε τὰ ὄπλα κατὰ τὴν 21 Ἰανουαρίου, τὸν δὲ Ἐμὶν-ἐφέντην ἀντὶ νὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερον νὰ ἔλθῃ καὶ καταλάβῃ τοὺς Στρατῶνας, ὡς εἴμεθα ἐξηγημένοι, τὸν ἐπῆραν εἰς Καρθασαρᾶ, τὸν Σωτήρη ἐφυλάκισαν, μέγα δεῖγμα προδοσίας! ὡς ἐκ τούτου σὲ λέγω νὰ παύσῃ πλέον ἡ ἀλληλογραφία, νὰ μὴ γίνωμεν ἡμεῖς παραίτιοι καταστροφῆς τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ πτωχοῦ λαοῦ.

Σικλίστα, τῇ 40 Φεβρουαρίου 1878.—Α. Ν. Μ.

Αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀντενέργειαι πρὸς τοὺς φέροντας ὡπρωδῆποτε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐν μέρει ὑποδουλισθείσης ἐπανάστασεως τοῦ Ραδοβυζίου προέρχονται κυρίως

ἐκ δύο προσώπων, ὧν τὸ μὲν ἐν Κραθασταρᾷ φέρεται ὅλως δημόσιον χαρακτηρᾶ, τὸ δὲ ἀντιπροσωπεύει μὲν τὸ πρῶτον, κυρίως ὅμως ἀνήκει εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς.

Κατὰ τῶν δύο αὐτῶν ἀτόμων οἱ πλείστοι τῶν ἐν Ραδοβυζίῳ ἐπαναστατῶν μεγάλας ἐπιρρίπτουσιν εὐθύνας διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος, καὶ τοι δὲ μὴ σπεύδοντες τὸν λίθον νὰ βάλωμεν τῆς καταδίκης κατ' αὐτῶν, δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι, ἡ ἀσυμφωνία, ἐν ᾗ εὐρίσκοντο μετὰ τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἐπαναστατικὴν πρωτοβουλίαν Ραδοβυζίου, μεθ' ὧν ἡ Κ. Ἐπιτροπὴ συνεννοεῖτο, μεγάλα κωλύματα τῇ εὐδοΐᾳ τῆς ἐπαναστάσεως παρενέβαλλε.

Εἶναι πολὺ ὀδυνηρὸν νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι, ἤρνούντο τοῖς ἐπαναστάταις τὴν παράδοσιν τῶν ὅπλων, ἵνα καταρρίψωσι τοὺς προῦσταμένους αὐτῶν καὶ ἀντικαταστήσωσι δι' ἄλλων φίλων προσώπων· ὡς πρὸς τὰς βαρυτέρας δὲ κατ' αὐτῶν ὑπονοίας εἶναι δυστυχῶς γνωστὸν ὅτι, πολὺ εὐκόλως ὁ ἐλληνικὸς λαὸς παραδέχεται τὰς περὶ καταχρήσεως καὶ προδοσίας διαδόσεις, αἵτινες ἀδίκως πολλάκις διεσάραξαν τὴν συνείδησιν αὐτοῦ κατὰ διαφόρους κρίσιμους στιγμὰς προγενεστέρων ἐπαναστατικῶν ἀγώνων.

Ὅπως δὴποτε ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐν ὥρᾳ κρίσιμωτάτῃ ἦτο ὀλεθρία καὶ ἀδικαιολόγητος, ἐπιβαρύνουσα τὴν Κ. Ἐπιτροπὴν, ἥτις, ἀφ' ἐνὸς μὲν εὐρίσκετο ἐν συνεννοήσει διὰ συνεχοῦς ἀλληλογραφίας μετὰ τῶν ἐν Ραδοβυζίῳ ἐνεργούντων, ἐπέτρεπε δ' ἀφ' ἐτέρου ἄλλων ἀντιδράσεις, οἷον δὴποτε λόγων ἕνεκεν, ἐνῶ ἡδύνατο νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην δι' αὐστηραὶς καὶ ἐπιτοπίου ἐξελέγγξεως, ἐγκαίρως καὶ ἀδιστακτικῶς περὶ τοῦ πρακτέου ἀποφασίζουσα.

Οὐδόλως τοιοῦτό τι πράξασα ἐδείνωσε τὴν θέσιν τῶν δυστυχῶν Ραδοβυζιῶν, οἵτινες ἤδη ἤρξαντο σκεπτόμενοι περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ ν' ἀποφύγῃσι τὴν καταστροφὴν, ἐπικειμένην ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν κατὰ τῶν χωρίων αὐτῶν καὶ τῶν γυναικοπαίδων ὑπὸ τῶν ἐν Μπότση εὐρισκομένων 2,500 Τούρκων.

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΛΑΚΑΣ

Ἐνῷ αἱ τῶν προρηθέντων ἐνέργειαι, ἀνεπαρκεῖς βεβαίως, εἰς τοιοῦτο σημεῖον εὐρίσκοντο, προσκόπτουσαι ταῖς ἀντενεργείαις καὶ τῇ ἀδρανείᾳ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀρμοδίων, ἕτερός τις σωματάρχης διέτρεχε τὴν ὀροθετικὴν γραμμὴν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἀνεξαρτήτως τῶν προμνησθέντων.

Ὁ ἐξ Ἡπείρου Μίσσιος, πρῶν ὑπαξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, ἀφίκετο μετὰ 11 ἀνδρῶν τὴν 27 Δεκεμβρίου 1877 εἰς Βόνιτσαν, ὁπόθεν ἀπέστειλεν εἰς Ἄρταν καὶ Πρέβεζαν ἄνθρωπον πρὸς συνεννόησιν, μεταβάς δὲ καὶ ἐν Κραβασαρᾷ εὔρε τὴν συνήθη ἀντίπραξιν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀφίκοντο ὁ ν. Δ. μετὰ τοῦ Α. Β. οἵτινες τὴν αὐτὴν καὶ πρὸς αὐτὸν μετῴθηον πολιτικὴν, ὡς καὶ πρὸς τοὺς προμνησθέντας βραδύτερον, δι' ὅπερ καὶ πικρῶς ἐν τινι ἐκθέσει αὐτοῦ ἐκφράζεται, ἥς παραθέτομεν τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα :

«Ὁ Α. Β. ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ ν. Δ. εἰς Λουτρὸν ἤρξατο πέμπων ἐπιστολάς καὶ ἀπεσταλμένους εἰς τὸν Βάλτω ὑπισχνούμενος τοῖς κατοικοῖς, ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐ. Ἀ. μ. ὕ. η. ς, ἀφθονα χρήματα, ἐὰν ἀνέμενον τοὺς ἐγχωρίους σωματάρχας καὶ δὲν ἠκολούθουν ξένους. Πρὸς τοῦτο μάλιστα ἐπεμψεν εἰς τὸ ἤδη συγκροτηθὲν σῶμά μου δύο ἀπεσταλμένους μετ' ἐγγράφων, ἵνα ἀποπάσωσιν ὅσους ἄνδρας δυνηθῶσι».

Ἴσως τοιαῦτα ἐνεργῶν ὁ νεαρὸς Α. Β. ἐνόμιζεν ὅτι, ἄλλοι ἐγχωριοὶ σωματάρχαι ἦσαν καταλληλότεροι τοῦ προρηθέντος διὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ' ἀφοῦ ἅπαξ οὗτος ἐτύγχανε τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρμοδίων καὶ ἤδη τὰ καθήκον αὐτοῦ ἐνήργει, αἱ τοιαῦται ἀντενεργεῖαι οὐ μόνον ἀδικαιολόγηται, ἀλλὰ καὶ καταστρεπτικαὶ ἦσαν.

Ἐν τούτοις ὁ Μίσσιος, βλέπων τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀποτυγχάνον ἐν Βάλτῳ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὀθωμανικὸν ἔδαφος μετὰ 2 φορτίων ὀπλῶν καὶ πολεμοφοδίων, μετ' ὁπαδῶν δὲ 26 !

Μεταβάς εἰς Βελεντσικὸν διὰ Πατνῆ-Καμάρας ἐγένετο ὑποδεκτὸς ὑπὸ τῶν εὐαρίθμων κατοίκων, εἶτα δὲ διελθὼν πρὸ τοῦ

χωρίου Βουλγαρέλι, ἐπροχώρησε πρὸς τὰ Καλύδια-Φτέρη, ἀλλὰ, προδοθεὶς ὑπὸ τινος Μήτρου Λάμπρου, ἠναγκάσθη νὰ κρύψῃ τὰ ὅπλα καὶ 4 κιβώτια φυσιγγίων καὶ ἀναχωρήσῃ εἰς τὸ χωρίον Χόσεψ.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου ἤκουσαν τὰ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐνθουσιωδῶς, ζητωκραυγάζοντες οἱ ἀτυχεῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ βασιλέως!

Ἐκείθεν μετέβη εἰς Σκουρέτσινα, ἵνα συνεννοηθῇ καὶ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς κατ' αὐτὸν ἐνεργείας μετὰ τινων προκρίτων τοῦ χωρίου, οὓς εὔρε προθύμους, ἐκτὸς τοῦ Ἠγουμένου τῆς ἐκεῖ Μονῆς, ὅστις, πληροφορηθεὶς τὰ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως, εἰδοποίησε τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων διὰ τρόπου συντελέσαντος εἰς τὴν ἀποθάρρυνσιν τῶν ἐγχωρίων. Ταῦτα ἠνάγκασαν αὐτὸν, ὑποσχεθέντα νὰ μὴ προσβάλλῃ τὸν ὀθωμανικὸν σταθμὸν τῆς πλησιοχώρου Πλάκας, νὰ μεταβῇ εἰς τὰ χωρία Ἀγναντα καὶ Πράμαντα, ἐλπίζων ἐνίσχυσιν παρὰ τῶν κατοίκων.

Ἀλλ' ἄρ' αὖ γε ἦτο δυνατόν νὰ κατορθωθῇ τοιοῦτο τι δ' αὖ τοιούτων ἐνεργειῶν καὶ μέσων, ἅτινα μόνον τὴν καταστροφὴν τῶν χωρίων ἠδύναντο νὰ ἐπιφέρωσι;

Δικαίως οἱ κάτοικοι μετὰ ψυχρότητος καὶ δυσκολίας ὑπεδέχοντο ἤδη τὸ εὐαριθμὸν αὐτὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα, ὅσημέραι ἐπίσης ἀποθαρρυνόμενον.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 3 Φεβρουαρίου ὁ ἄπελπις ἤδη Μίσσιος εὐρίσκετο ἐν τῷ χωρίῳ Σκλούπω, ὅτε εἰδοποιήθη ὅτι, ἄγνωστον ἐπαναστατικὸν σῶμα ἐμάχετο κατὰ τῶν ἐν τῷ σταθμῷ τῆς Πλάκας Ἀλβανῶν, ὅθεν ἔσπευσε μετὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς συμπλοκῆς.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἀφίκετο παρὰ τοῖς ἀγωνιζομένοις ἡ μάχη εὐρίσκετο εἰς τὸ πέρας αὐτῆς.

Κοτίκας τις, ἐγχώριος δημοδιδάσκαλος, μετ' εὐαριθμοῦ σώματος, ὅπερ εἶχε σχηματίσει ἐκ συνεννόσεως μετὰ τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς, κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς ἐν τῷ σταθμῷ Ἀλβανούς, μὴ ἀναμένων ἤδη ἐτέραν βοήθειαν διὰ τὰς συνεπείας τοῦ κινήματος.

Ἐν τούτοις τὴν ἐπιούσαν συνελήφθη ἀπεσταλμένος τις ἐξ

Ἄρτης, κομίζων τὰ ἐξῆς ἔγγραφα τοῖς ἐκ τοῦ σταθμοῦ ἐκδιωχθεῖσι :

*Πρὸς τὸν ζαπτιὲ-μεμούρην Μουσταφᾶ ἐφέντην
καὶ μοναβιὲν-γιούζμπαση Σιεμετεττίναγα.*

Τὸ ὑπὸ χθεσινὴν ἡμερομηνίαν γράμμα σας ἔλαβον καὶ τὰ γράφομενά σας καλῶς ἐκατάλαβα καὶ αὐτοῦ ὅπου εἴσθε ἄμα φανοῦν νὰ τοὺς κτυπήσετε μὲ μεγάλην γενναϊότητα καὶ νὰ τοὺς κατασυντρίψετε, διὰ νὰ λάβωσι τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των καὶ μὲ στρατεύματα θέλομεν σᾶς προφθάσει καὶ μάλιστα σᾶς ἐστείλαμεν καὶ τὸν Ρακίπ-ἀγᾶ μὲ 40 τόσους Γκέγκιδες.

Ἀκόμα σᾶς λέγω ὅτι, σήμερον ἦλθεν ἐν γράμμα ἀπὸ χωρίον Πράμαντα πρὸς τὸν Κομαντάρ-πασα ἐφένδη κτλ. ὅτι εἰς τὸ σύνορον, ἀνάμεσα Πράμαντα καὶ Κουκουλίστα, ἐφάνησαν ἕως 20 Ἑλληγες διὰ νὰ βάλουν φῖτι εἰς τὸν κόσμον καὶ φαίνεσθαι βεβαίως θὰ ᾔνοι ἐξ αὐτῶν τῶν 30 ὅπου τοὺς ἐπήρατε τὸν τορὸν ἀνάμεσα Σχορέτσιανα καὶ Ἄγναντα καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ᾔσθε προσεκτικοὶ καὶ τοὺς ἐχθροὺς νὰ κατασυντρίψετε καὶ ἡμεῖς καθημερινῶς νὰ μᾶς γράφητε τὰ αὐτοῦ διατρέγοντα πρὸς γνῶσίν μας.

Σᾶς λέγω δὲ προσέτι ὅτι, πάρα πολλὰ στρατεύματα μᾶς ἔρχονται ἀπὸ Κωνστ/πολιν καθὼς καὶ 2 ταμπούρια ἀπὸ Ἰωάννινα, τὰ ὅποια ἀπόψε-αὔριον πρῶτ' εἶναι ἐδῶ ἀφύκτως καὶ νὰ τὰ κοινοποιήσῃτε εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸν Κόσμον, ὅπως ἐνθαρρυνθοῦν καὶ ἕκαστος ἄνευ υποψίας νὰ τηρᾷ τὸ ἔργον του.

Ἄρτα, 3 Φεβρουαρίου 1878.—Ο Καϊμακάκης Ἄρτης ΧΑΣΑΝΗΣ.

Ἡ ἐτέρα ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς αὐτοὺς καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἀναφέρουσα ἐγράφετο ὑπὸ τοῦ Κομαντάρ-πασα Ἄρτης, Μιριλιβᾶ Ἀλῆ-Ριζᾶ, ὅστις ἐν ὑστερογράφῳ προσέθετε :

«Δὲν ἐντρέπεσθε, γυναῖκες, ἐνῶ ἀκόμη μίαν φορὰν δὲν ἐπολεμήσατε, τὰ στρατεύματα ζητεῖτε»!

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐπιστολῶν ἐγένετο δῆλον ὅτι, ἡ ἀναμενομένη ἐχθρική δύναμις δὲν θὰ ἐβράδυνε, τὰ δ' ἐνοχοποιηθέντα ἤδη χωρία διὰ τῆς προσβολῆς τοῦ σταθμοῦ τῆς Πλάκας οὐδεὶς ἄλλος ἐπρόκειτο νὰ προστατεύσῃ ἢ ὁ δημοδιδάσκαλος καὶ ὁ Μίσσιος μετὰ 50 μόλις ἀνδρῶν!

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα ἴσως κατωρθοῦτο ἡ ἀναχαίτισις τῶν Τούρκων ὡς ἐκ τῆς φύσει ὀχυρᾶς θέσεως, ἂν τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν χωρικῶν κατελαμβάνετο ἡ γέφυρα, ἥς ὁ ἐχθρὸς ἦτο ἡ-ναγκασμένος νὰ διέλθῃ.

Τὴν 6 Φεβρουαρίου ἐφάνη ἐρχόμενος ἐξ Ἰωαννίνων ὁ τουρκικὸς στρατὸς, συγκείμενος ἐκ 2,000 περίπου, ὅστις, διελθὼν ἀκωλύτως τῆς ἀφρουρήτου γεφύρας, ἤρξατο προχωρῶν κατὰ τῶν χωρίων.

Καὶ τότε ὁ μὲν ἐγγχώριος δημοδιδάσκαλος ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Μίσσιος, κατὰ παράκλησιν τῶν ἐγγχωρίων ἀναχωρήσας ἐπίσης, ἐπανέκαμψε μετὰ 35 ἡμερῶν ἐκδρομὴν εἰς τὴν μεθόριον. Ἐνταῦθα, ἐνῶ ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἐνισχύετο, ἠναγκάσθη νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐπὶ τοῖς τελουμένοις ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐ. Ἀμύνης, πρὸς ἣν δι' ἐκτενοῦς ἐκθέσεως ἐξέθετο ταῦτα πάντα, περαίνων ὡς ἐξῆς :

«Μεταβαίνω εἰς Φλωριάδα παρὰ τῷ ἀντιπροσώπῳ τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς, ὅστις οὕτως ἢ ἄλλως ἐβέλησε νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πειναλέους ἄνδρας, προσποιούμενος ὅτι δὲν εἶχε μεταβαίνω εἰς Κραθασαρά παρὰ τῷ ν. Δ. παρὰ τοῦ ὁποίου ἤλπιζον θεραπείαν, πλὴν ἠπατήθην, διότι οὗτος προσεπάθει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάστασιν παντὶ θένει, ἀφ' ἐνὸς λέγων, ὅτε μὲν ὅτι δὲν ἔχει ἐντολὴν νὰ τὴν ἐνισχύσῃ, ἄλλοτε ὅτι ὁ τόπος δὲν θέλει αὐτὴν καὶ ἄλλοτε ὅτι, οἱ Ζηκαῖοι δὲν θέλουν νὰ προχωρήσωσιν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἔδιδεν ἄλλοις ὀλίγα χρήματα πρὸς στρατολογίαν ἀνδρῶν, οἵτινες ἤρκει νὰ ἐξήρχοντο τοῦ Κραθασαρά, ἐκείθεν δ' ἀδιάφορον ποῦ θὰ διηυθύνοντο».*

Ὑποθέτομεν ὅτι καὶ ὁ ἐν λόγῳ σωματάρχης, ὡς καὶ οἱ προαναφερθέντες, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν καταγγελλομένων ἀνάξιος καὶ συνδρομῆς καὶ υποστηρίξεως· καὶ ἐν τοιαύτῃ ὁμῶς περιπτώσει ἡ διαγωγὴ αὐτῶν εἶναι ἐπίσης κατακριτέα, ἡ δὲ εὐθύνη τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων συγχύσεως ἐπιβαρύνει σοβαρῶς τὴν Κ. Ἐπιτροπὴν, ἥτις, ἄνευ προηγουμένου σχεδίου, ἄνευ διοργανώσεως καὶ τάξεως, μὴ ἐπιτρεπούσης τοιαύτας μονομερεῖς, ἀνεξαρτήτους καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας, προητοιμάζε τὴν βεβαίαν καταστροφὴν τῶν ὁμόρων χριστιανικῶν χωρίων καὶ τὴν ἐπιβαρύνει τοῦ Δ. Γαμείου διὰ τῆς ἐκ καθήκοντος καὶ φιλανθρωπίας συνδρομῆς τοσούτων θυμάτων τῆς τουρκικῆς ἐκδικήσεως.

* Ὡς τοιοῦτοι ἀναφέρονται πρόσωπά τινα, ὧν τὰ ὀνόματα παραλείπομεν.

ΜΑΧΑΙ ΔΗΜΑΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΛΕΙΤΣΟΒΟΥ

Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Μίσσιος μετὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐπανάκαμπτεν εἰς τὰ ἴδια, ὁ Α. Ζέρβας μετὰ τῶν ἐγγχωρίων σωματορχῶν Α. Σκαλτσογιάννη, γενναίου, νοήμονος καὶ δραστηρίου ἀνδρὸς, Θ. Σκαλτσοδήμου, Β. Χαντσάρα, Ν. Φουρνέλη, Δ. Ζέρβα καὶ Σ. Ζέρβα ἀναχωρήσας τὴν 28 Φεβρουαρίου ἐκ Κραθασαρά μετὰ 188 ἀνδρῶν κατέλαβε τὴν παρὰ τὸ Δημαρεῖο θέσιν τῆς Ὑψηλῆς-Παναγιᾶς, 2 ἡμέρας ἀπεχούσης τοῦ Κραθασαρά.

Ὁ πηγαίνοντες τῶν ἐπαναστατικῶν αὐτῶν σωμάτων εἶχε δώσει τοιαύτην ὄψιν τῇ ἐλληνικῇ ταύτῃ τῶν μεθορίων πόλει, ὥστε ἀθῶς καὶ ἐνθουσιώδης ἀνταποκριτῆς ἀθηναϊκοῦ φύλλου *Π. λέβγαρ* τῆς Ἑλλάδος ἀπεκάλεσε, δι' ἧς, ἔγραφεν, *ἐθελονταὶ καθ' ἐκάστην ὀπλιζόμενοι ἐβάδιζον εἰς βοήθειαν τῶν ἐπαραστατῶν Ἡλείου!*

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι, ἐν Κραθασαρά φοβερά ἐτελέσθησαν ὄργια ψευδεπανάστασεως, τοὺς ἐνόχους τῶν ὁποίων οὐ μόνον ἡ ἐθνικὴ ἱστορία, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κράτους οἱ νόμοι ἔχουσι καθήκον νὰ τιμωρήσωσι, καὶ ὡς χρηματικῶς ζημιώσαντας καὶ ὡς ἠθικῶς βλάψαντας τὸ πανελλήνιον.

Ἐν τούτοις τὸ νέον ἐπαναστατικὸν σῶμα, ὅπερ ὁμολογούμενως ἐμπεριεῖχε καλὰ τινα τοῦ τόπου στοιχεῖα καὶ ἐλπίδας παρῆχεν ἐπομένως ἐπιτυχίας, διέμενεν ἀπρακτοῦν μέχρι τῆς 2 Φεβρουαρίου, ὅτε τάγμα τουρκικόν, ἐδρεῦον ἐν Δημαρεῖῳ, ἐξεκίνησε κατ' αὐτοῦ, ἐνισχυόμενον καὶ ὑπὸ τινων ἀτάκτων.

Ἡ θέσις τῶν ἐπαναστατῶν οὐ μόνον ἀκροσφαλὴς ἦτο, τῶν ἀπὸ Χελώνης-Δημαρεῖοῦ σταθμῶν, πρὸς οὓς καὶ ἡ ὑποχώρησις, ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένων, ἀλλὰ καὶ ἀκατάλληλος διὰ τὸ γυμνὸν καὶ ὁμαλὸν τοῦ ἐδάφους.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς 4 πρόσκοποι τοῦ ἐχθροῦ ἐπλησίασαν τὰ ἐπαναστατικὰ ὀχυρώματα, προσκληθέντες δὲ νὰ προσέλθωσιν ἀνεχώρησαν δρομαῖοι, χωρὶς νὰ πυροβοληθῶσι. Μετὰ 2 ὥρας ὁ ἐχθρὸς, ἐξελθὼν τοῦ χωρίου, ἐπετέθη μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ὀρμῆς, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ ὀλιγάριθμον τῆς ἐλληνικῆς δυνάμεως.

Εὐτυχῶς, 50 εὐζώνοι ὑπὸ τὸν ἀνδρειότατον ἀξιωματικὸν Κολλῆνον Μπαϊρακτάρην, σπεύσαντες, ἐνιτχύουσι τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἡ μάχη ἐξακολουθεῖ φονικῇ μέχρι τῆς 3 1/2 μ. μ.

Καί τοι δ' ἐπληρώθη κατὰ τὸν ἀριστερόν βραχίονα ὁ γενναῖος Α. Σκαλτσογιάννης, ὁ ἀγὼν διήρκεσε μέχρι νυκτός, ἐκ μὲν τῶν Τούρκων φονευθέντων καὶ πληγωθέντων 76, ἐκ δὲ τῶν ἐπαναστατῶν, ἄνευ ἄρτου καὶ ὕδατος καθ' ἅπαν αὐτὸ τὸ διάστημα ἀγωνισαμένων, τραυματισθέντων 7· τοῦ Α. Ζέρβα, Α. Λιάπη, Α. Ἀθανασίου, Β. Σαποκοιλιά, Α. Κλίτση, Γ. Κλίτση, δυστυχῶς δὲ καὶ τοῦ Α. Σκαλτσογιάννη, ὡς ἑρρέθη, ἐνὸς τῶν κυριωτέρων μοχλῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτοῦ κινήματος διὰ τὴν προσωπικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Κάτω-Ραδοβυζίου. Τὴν νύκτα οἱ ἐπαναστάται διηυθύνθησαν πρὸς τὴν μεθορίαν, ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν, συνεπεία τῆς περὶ ἀνακλήσεως διαταγῆς τοῦ ὑπὸ τὸν Κ. Μπαϊρακτάρην ἀποσπάσματος ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ τάγματος τῶν εὐζώνων, συναπῆλθον ὁ Σκαλτσοδῆμος, Σκυλοδῆμος καὶ ἄλλοι, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ ὑπὸ τὸν Α. Ζέρβα δύναμις περικρίσθη εἰς 50—70 καὶ μόνον ἄνδρας.

Τὴν 6 Φεβρουαρίου ἀφίκοντο εἰς Ἄγ. Νικόλαον, ἔνθα παρήμενεν ὁ Α. Ζέρβας, οἱ πεπειραμένοι ἀδελφοὶ Ζηκαῖοι μετὰ τοῦ Ζ. Ζωῖδη, Α. Χοστέβα καὶ ἄλλων δεδοκιμασμένων μαχητῶν, ἀπῆλθον δὲ ἅπαντες τὴν 10 εἰς Κλειτσοβον, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Β. Χαντσάρας, οἱ ἀδελφοὶ Ρηγαναῖοι καὶ ὁ Β. Σκαλίδης ἐπυρπόλησαν τοὺς παρακειμένους τῇ μεθορίᾳ γραμμῇ τουρκικοὺς στρατῶνας.

Περὶ τὴν ἐσπέρην οἱ Νάκο-Νάρρες καὶ Φουρνέλης μετὰ 40 ἀνδρῶν τοῦ Γάκη-Ζήκου κατέλαβον τοὺς λόφους τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, αἵτινες δεσπόζουσι τοῦ Κλειτσοβου, τὴν δ' ἐπιοῦσαν, ἐνισχυθέντες ὑπὸ τοῦ Α. Χοστέβα καὶ Λάμπρου-Ζήκου μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς 100 ἀνδρῶν, ἀνήγειρον ἐκ τοῦ προχείρου ὀχυρώματά τινα.

Πρὸς τὸ ἐσπέρας τῆς ἐπιούσης ἐπληροπορήθησαν ὅτι—ἐκτὸς τῆς ἐξ Ἄρτης ἀρίστως 2 τουρκικῶν ταγμάτων μετὰ 2

πυροβόλων—ἐν τῷ χωρίῳ Σκουληκαρυᾶ, κειμένῳ ὀπίσθεν καὶ πρὸς ἀριστερὰ αὐτῶν, ἐστάθμευον 80 Ἀλβανοί.

Ὁ Α. Ζέρβας, ὅστις ἐγίνωσκε τοῦ ταγματάρχου Ἐμὶν τὰς ἐνεργείας παρὰ διαφόροις ἰσχύουσιν Ὄθωμανοῖς, ὅπως συμμετάσχωσι τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, εἶχε προαποστείλει αὐτοῖς συστατικὰς τινὰς ἐπιστολάς.

Εἰ δὲ καὶ μαθὼν ὅτι, τινὲς αὐτῶν περιῆλθον εἰς χεῖρας τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ἐπωφελούμενος τῆς εὐκαιρίας, ἔγραψεν αὐθις αὐτοῖς ἐκ Κλειτσόβου, προτείνων συνεννόησιν.

Ὁ λοχαγὸς Μεχλούαγας, πρὸς ὃν ἐπίσης εἶχε γράψει, ἀπήντησεν αὐτῷ :

«Μετὰ δύο ἡμέρας θ' ἀνταμωθῶμεν»

Τὴν 12 Φεβρουαρίου ἀφίκοντο ἐκ Προγονάτου δύο Τούρκοι ὑπαξιωματικοί, οἵτινες ὑπέσχοντο ὅτι, ἤθελον προσέλθει μετὰ 15 στρατιωτῶν, ἵνα συμπολεμήσωσι.

Αὐθιμερὸν μ. μ. ἀφίκοντο ἐν Κλειτσόβῳ καὶ οἱ Σκαλτσᾶς, Σκυλοδῆμος, Ἴσκος, Στουρνάρας καὶ ἄλλοι, καταστάσης οὕτω τῆς δυνάμεως τῶν ἐπαναστατῶν οὐκ εὐκαταφρονήτου.

Τὴν αὐγὴν τῆς 13 παρατεταμένον ζήτην ἐκ τοῦ μέρους τῆς Φλωριάδος ἤγγειλεν αὐθις τὴν ἔλευσιν λόχου εὐζώνων ἐξ 130 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν φιλοπόλεμον καὶ ἀξίον γόνον τοῦ ἐκ Σουλίου ἥρωος, Κ. Μπαῖρακτάρην, ὅστις μετὰ μίαν ὥραν διεκρίθη σπεύδων εἰς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν.

Μόλις ἡ ἐπικουρία αὕτη κατέλαβε θέσιν παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Κλειτσόβου, ἠκούσθησαν δύο πυροβολισμοὶ καὶ σάλπισμα συναθροίσεως· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἤχημα τροϊάδην ἐκ τοῦ μέρους τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων, ἐνῶ πρὸς τὸ τῆς Μπότσης δύο στῆλαι καπνοῦ εἶχον προσελκύσει τὴν περιέργειαν τῶν ἐπαναστατῶν.

Ὁ Α. Ζέρβας, ἀφίς ἐν τῷ χωρίῳ Κλειτσόβῳ 50 εὐζώνους καὶ 40 ἐθελοντάς, ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν μετὰ τοῦ Κ. Μπαῖρακτάρη καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν λοιπῶν εὐζώνων, τοῦ Γάκη-Ζήκου, Σκαλτσᾶ καὶ ἀδελφῶν Ρηγαναίων μεθ' 120 ὀπαδῶν αὐτῶν εἰς δύο διηρημένων τμήματα, ὧν τὸ μὲν ἀπῆλθε κατ' εὐθείαν εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐν ταῖς θέσεσι τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων

προκινδυνεύοντων, τὸ δὲ, ὑπὸ τὸν Ζ. Ζωϊδην, κατέλαβε θέσιν ἐπικαιρον ἐκτὸς τοῦ χωρίου καὶ πρὸς ἀνατολάς, ἐνῷ οἱ Θ. Σκυλοδῆμος, Α. Αἰόντος, Τ. Ἰσχος, Στουρνάρας καὶ ἀδελφοὶ Καρδωμηαῖοι μετὰ τινων ἐθελοντῶν κατέλαβον τὴν ἀνατολικωτέραν πρὸς τὴν Μπότσην θέσιν, Ἀγ. Γεώργιον, ἵνα ἐμποδίσωσιν ἀναμενομένην ἐκεῖθεν ἐπικουρίαν ὑπὸ τὸν Ἰβραῖμ-βέην.

Ὁ ἐχθρὸς, ὅστις ἤδη διεκρίνετο, προχωρήσας ταχέως ἤρξατο μετ' ὀλίγον τοῦ πυρὸς ἀκροβολιστικῶς.

Οἱ λόφοι, ἐφ' ὧν οἱ ἐπαναστάται ἦσαν ὠχυρωμένοι, ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῶν καταστάσεως, ἀργιλλώδους ὄλως, δὲν παρεῖχον τὰ μέσα ἱκανῶν ὠχυρωμάτων, πρὸς ἐπίμετρον δὲ δὲν κατελήφθη ἐπικαιρον πρὸ τοῦ Κλειτσόβου παρεκκλήσιον. Τούτων ἕνεκεν ὁ ἐχθρὸς, πλησιάσας εὐκόλως πρὸς τὴν θέσιν τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων, τὴν δεξιὰν ἀποτελοῦσαν πτέρυγα τῆς παρκατάξσεως, προσεπάθει, ὅπως ὑπερφαλαγγίσῃ ταύτην καὶ καταλάβῃ τὸ χωρίον.

Τὰ δύο ὄρεινὰ τηλεβόλα ἤρξαντο κανονισβολοῦντα τοὺς καρτερικῶς ἀμυνομένους ἐπαναστάτας, ἐξ ὧν τραυματίζονται διὰ τεμαχίου σφαίρας ὁ Δ. Κορδοπώλης καὶ ὁ σηματοφόρος τοῦ Γάκη-Ζήκου Κουρεμένος, προπορευθέντων δὲ τῶν ἀτάκτων Ἀλβανῶν ἀποτολμᾶται ἤδη ἡ πρώτη ἔξοδος, πλὴν σφοδρὸν καὶ εὐστοχον πῦρ ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων ματαιοῖ, ἀναχαιτισθέντων τῶν Τούρκων καὶ ἀναγκασθέντων νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς προτέρας θέσεις αὐτῶν.

Μετὰ παρέλευσιν βραχείας χρονικοῦ διαστήματος ἡ ἔξοδος ἐπαναλαμβάνεται σφοδροτέρα, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ ἐχθρὸς ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν ἀταξίᾳ.

Ἐπῆρχον ἐκεῖ οἱ εὐζωνοὶ, εὐπειθεῖς καὶ συντεταγμένοι μετὰ τῶν Γκρά αὐτῶν!

Μέχρι τῆς 3 1/2 μ. μ. οἱ Τούρκοι ἐξηκολοοῦν ἐπανειλημμένως ποιοῦμενοι ἐφόδους πρὸς ὑπερφαλάγγισιν τῶν ἐν Ἀγ. Ἀποστόλοις καὶ κατάληψιν τοῦ χωρίου, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐπανάληψιν μετὰ ζημιῶν ἀπεκρούοντο. Στιγμαῖα σιγὴ ἐπύρχετο ἐκατέρωθεν, μεθ' ἣν ἡ μάχη ἐπαναλαμβάνετο μετὰ λύσσης ἀφ' ἐνός, μετὰ καρτερίας ἀφ' ἐτέρου τῶν ἀντιμαχομένων,

ὅτε μὲν καταδιωκόντων, ὅτε δὲ καταδιωκομένων εἰς ἀπόστα-
σιν ὀλίγων βημάτων.

Περὶ τὴν 11 1/2 προσήλθον τοῖς ἐν Ἀγ. Ἀποστόλοις οἱ Ζ.
Ζήκου καὶ Ζ. Ζωΐδης μετὰ τινων ἀνδρῶν καὶ οἱ ἐν τῇ Θέσει
δὲ Ἀγ. Γεώργιος βλέποντες ὅτι, ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐφαίνετο ἐκ
Μπότσης, ἔσπευσαν τὴν 3 μ. μ. πρὸς τὸ μέρος τῆς συμπλο-
κῆς. Οἱ Τοῦρκοι πρὸ τῆς νέας ταύτης ἐπικουρίας ἤρξαντο ὑ-
ποχωροῦντες, ἀμυνόμενοι ὀπισθεν τῶν δένδρων τοῦ πλησιο-
χώρου δάσους, ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται ἐξηκολούθουν προσβάλλ-
οντες αὐτοὺς ἐπιμόνως, καὶ τοι ἡ νύξ ἐπῆρχετο ἤδη εἰς ἐπι-
κουρίαν τῶν ἡττηθέντων.

Παρὰ πολλῶν ἐπιβεβαιοῦται ὅτι, οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται,
βλέποντες τοὺς ἐπαναστάτας ἐξακολουθοῦντας τὸ πῦρ, ἐνῷ
οὗτοι εἶχον ἀπαυδήσει, καὶ περ μετὰ γενναιότητος μαχόμενοι,
ἐκραζον βλασφημοῦντες : *Ἰσάφ, γτομιούζ, ἀξάμ !*

Ἐπὶ τέλους, ἀφέντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 103 φο-
νευμένους, ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ὑπεχώρησαν εἰς Δημαρεϊό,
ἐνθα καὶ ἐκ φόβου ὠχυρώθησαν. Οἱ ἐπαναστάται ἐκτὸς τριῶν
πεσόντων, ὧν τὰς κεφαλὰς οἱ Ἀλβανοὶ ἀπέκοψαν, ἔσχον 20
τραυματίας, τοὺς ἐξῆς : Κ. Ψελλιάνον, Ι. Καλαμπόκαν, Γ.
Σερακιώτην, Μ. Παληκοκούτσην, Σ. Κουκούλην, Σ. Γαρουφαλὴν,
τὸν σαλπικτὴν Δειμόνην, Σ. Κρητηκάκην, Α. Καλυσιώτην,
Ι. Κάϊκον, Γ. Γέρονταν, Α. Τόλιον, Φ. Ρόδιον, Α. Βιβῆν, Π.
Κουτὴν, Κ. Ἡπειρώτην, Γ. Βαρελλᾶν καὶ τοὺς προαναφερ-
θέντας.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ εὐζωνοὶ ἐτίμησαν τὰ ἑλληνι-
κὰ ὅπλα, διακριθέντος ἐπ' ἀνδρείᾳ ἰδίως τοῦ ὑποδεκανέως Ι.
Μακρῆ, ὅστις κατεκερματίσθη, ἀφοῦ τρεῖς τῶν ἐχθρῶν διὰ τῆς
λόγχης ἐφόνευσε, καὶ τοῦ λαβόντος τὴν αὐτὴν τύχην γαμβροῦ
τῶν ἀδελφῶν Ζηκαίων ἀτρομῆτου Μήτρου Κώστη, μεθ' οὗ συ-
νερονεύθη καὶ ὁ Λάμπρος Μπουκοβινιώτης, ἐκ Σουλίου.

Ἐπίσης διεκρίθησαν ὁ λειποτάκτης δεκανεὺς τῶν εὐζώνων
Τσάκαλος, ὅστις ἐμάχετο ὀρθιος, τὰς ἐχθρικὰς σφαίρας ἀψη-
φῶν, ὁ ἐπιλοχίας τῶν εὐζώνων Σαγώνας προμαχήσας, ὁ Νά-
κο-Νάρρες, οἱ ἐκ Κλειτσόβου ἀδελφοὶ Τσαφαῖοι, ἐν γένει δὲ

πάντες γενναιοψύχως ἠγωνίσαντο ὑπὸ τοὺς πεπειραμένους καὶ γενναίους ἀρχηγοὺς αὐτῶν.

Ἡ νίκη αὕτη τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἐπαναστατῶν κατέπληξε τοὺς Τούρκους, ἐμβυαλοῦσα αὐτοὺς εἰς φόβους σπουδαίους περὶ τοῦ μέλλοντος, οὓς ἐπέπρωτο ν' ἀποκαταστήσῃ φρούδους καὶ αὔθις ἡ διαγωγὴ τῶν ἐλληνικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς.

Ἄνευ πολεμοφοδίων, νήστεις καὶ ἀπνηδυνήστες, οἱ ἐπαναστάται ἀπῆλθον εἰς Χελώνην, ἀποστείλαντες εἰς Φλωριάδα τοὺς τραυματίας ἐπὶ προχείρων φορεῖων ἐκ κλάδων δένδρων, ἵνα τύχῃσι περιθάλψεώς τινος καὶ νοσηλείας, ἀλλ' ἐνταῦθα συνέβησαν ἀπανθρωπίας καὶ σκληρότητος ἀπροσδόκητοι σκηναί.

Ἐν Φλωριάδι, ἔνθα στρατιωτικαὶ μόνον ἀρχαὶ ὑπῆρχον, τοιαύτη ἐξεδηλώθη κατὰ τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἀποστροφή, ὥστε οὐ μόνον περιποιήσεώς τινος καὶ ἱατρικῆς βοήθειας δὲν ἔτυχον, ἀλλ' οὔτε στέγης καὶ, ἵνα παρὰδώσωσι τὸ πνεῦμα.

Δίκην κυνῶν, κόπρον ζώων ἐπὶ τῶν πληγῶν αὐτῶν ἀντί μοτοῦ καὶ ἄλλου τινὸς φάρμακος φέροντες, οἱ ἄνδρες τοὺς τραυματίας τοῦ λόχου τῶν εὐζώνων ἀπέθνησκον ἕκ τε τῆς ὀδύνης τῶν πληγῶν καὶ τῆς ἀσιτίας.

Μάτην ἐπεκαλοῦντο ἱατρικὴν ἀρωγὴν καὶ τεράχιον ἄρτου.

— Ὑποφῆστε σκηνίδια! ἦτο ἡ μόνη ἀπάντησις.

Ὀλίγας ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ εἰς τῶν ἐνδόξων τραυματιῶν τοῦ Κλειτσόβου, παραπονούμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἔλεγε :

— Ἄμ, ἀδελφοῦλι μου, οὐδὲ νερὸ, οὐδὲ ψύχα φωμί μ' ἔδωκαν, μπίτ!

Τὰς λέξεις ταύτας ἐπακριβῶς ἐπρόφερε καὶ ἡ Ἱστορία ὀφείλει νὰ τὰς ἀναγράψῃ, διότι τὸ ἐκ τούτων συμπέρασμα εἶναι τιμητικὸν διὰ τὸν ἐλληνικὸν λαόν, ὅσῳ καταδικαστικὸν διὰ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος.

Τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν πρὸς τοὺς τραυματίας γνωστῆς γενομένης, οἱ ἀδελφοὶ Ζηκαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Φλωριάδα, ἵνα φροντίσωσιν αὐ-

τοπροσώπως, καὶ μ' ὅλα ταῦτα οἱ τραυματῖαι ἐξεβάλλοντο τῶν οἰκιῶν, ἵνα καταλύσωσιν ὕγιεις στρατιῶται !*

Ἄλλ' ἐὰν τοιαῦτα ἔπασχον οἱ τραυματῖαι, ὧν ἀπεβίωσαν μετ' οὐ πολὺ ὁ Δ. Πάτριος, Μ. Παληοκούτσης, Κ. Κουρεμένος, Γ. Γέροντας, Γ. Βαρελλᾶς, Γαρουφαλῆς, Λεημόνης καὶ Σ. Κρητηκάκης, ἡ θέσις τῶν λοιπῶν δὲν ἦτο καλλιτέρα.

Οἱ μὲν εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν, μετὰ τὴν μάχην, ἐπανελθόντες εὐζωνοὶ, ὡς ἀμοιβὴν τῆς ἀνδρείας καὶ αὐταπαρνήσεως αὐτῶν, ἐδέξαντο ὕβρεις καὶ ὑπέστησαν φυλακίσεις πρὸς ἐξάγνησιν τοῦ φοβεροῦ ἐγκλήματος, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἐθελοντῶν ἐν ὑπαίθρῳ ἐγκατετεθήσαντες ἐπὶ τοῦ χιονοσκεποῦς ὄρους τῆς Χελώνης ἐκορέσαντο τὴν πείναν αὐτῶν δι' ἀραβοσίτου ἀθλίου, καὶ τούτου χάρις ταῖς προσπάθειαις τοῦ ἐν Φλωριάδι νοσηλευομένου Σκαλτσογιάννη· πλὴν τὸ χεῖριστον πάντων, οἱ ἀρμόδιοι, ὥστε φοβούμενοι τὴν διάδοσιν σοβαρᾶς ἐπαναστάσεως, ἤρνούντο ν' ἀποστείλωσιν αὐτοῖς πολεμοφόδια.

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς μάχης ὁ φιλόπατρις καὶ γενναῖος Σκαλτσογιάννης ἔγραψε τῷ Ζέρβῃ :

«Κουμπάρε, καπετὰν Ἀντώνη. — Φυσέικα ἐξήτήσαμεν, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ μᾶς δώσουν» !

Αὐτὸς οὗτος, ὁ τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς ἀντιπρόσωπος, ἐφ' οὗ αἱ ἐπαναστάται τὰς πλείστας τῶν εὐθυνῶν ἀδίκως ἴσως ἐπέρριψαν, ἔγραψε αὐθημερόν τῷ προμνησθέντι :

«Πέντε γράμματα τοῖς ἔγραψα σήμερον πρὶν ἀκούσω τὸ τουφέκι. Τὸ φαρμάκι ἔπια σήμερον δὲν μετρίεται διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν φυσεκίων . . . δὲν πιστεύω οἱ κακοῦργοι νὰ μᾶς ἐγκαταλείβουν».

Καὶ ὅμως τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἐφ' οὗ ἡγωνίζοντο ὑπάρξεις εὐγενεῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ὁμοφύλων καὶ τῆς δόξης τοῦ ἐλληνικοῦ ὀνόματος, μόλις $1\frac{1}{2}$ ὥραν ἀπέχετο.

Δύο μετὰ τὴν μάχην ἡμέρας ὁ ν. Δ. ὑπεραπολογούμενος διὰ ταῦτα πάντα ἔγραψε τοῖς ἐπαναστάταις :

«Ἡ ἔλλειψις ζώων μὲ κάμει νὰ φαίνωμαι ἐπιλήσμων
Μὴ πιστεύετε ὅτι, θὰ πέσῃ ἡ ἐπανάστασις καὶ ὅτι δὲν θὰ φροντίσω-

* Ὡς λ. χ. ἐκ τῆς ἐν Θηρακισίῳ οἰκίας Ραμαντάνη.

μεν δι' ὑμᾶς πλέον. Εἶναι ψεῦδος κακότηες τοῦτο καὶ ἔχετε πεποι-
θησιν.»

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁμῶς τοιαῦτα ἐγράφοντο πρὸς δικαιολό-
γησιν τῆς δολοφονουμένης ἐπαναστάσεως, ἐν μὲν τῇ Μονῇ Ἀ-
ρέθῃ, ὥρας ἀπεχούσῃ τῶν ἐπαναστατικῶν θέσεων, καὶ ὅπλα
καὶ πολεμοφόδια ἄφθονα ἦσαν ἐναποθηκευμένα, ἐν δὲ τοῖς
προθύροις τοῦ Κραβάσαρᾶ ἀρκετοὶ ἡμίονοι ἐσταυρίζοντο πρὸς
μεταφορὰν αὐτῶν καὶ παντὸς ἄλλου χρειώδους.

Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις παντὶ
σθένει προσεπάθει νὰ προλάβῃ καὶ καταστείλῃ τὴν ἐξάπλω-
σιν σοβαροῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, δι' ὅπερ καὶ ὁ νομάρχης
Αἰτωλοακαρνανίας ἔγραψε:

«Διαταγὴ αὐστηρὰ ἀπαγορεύει τὴν παραχώρησιν καὶ ἐνὸς μόνοῦ
φυσεγγίου Γκρᾶ»

Ἐν τοιαύτῃ θέσει εὐρίσκοντο τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ
Α. Ζέρβα μεταδάντος ἐκ Ξελώνης εἰς Παληοκουτσῆν μετὰ
τῶν λειψάνων τοῦ διαλυθέντος σώματος, ὅτε σκοπίμως διε-
τάχθη ἡ ἐκ τῶν μεθοριῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους ἀ-
πομάκρυνσις τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ὅπερ οὐ μόνον τοὺς ἐπα-
ναστάτας ἀπεθάρρυνε, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς μεθορίου χωρι-
κοὺς εἰς φόβον ἐνέβαλλε· ταῦτα δὲ πάντα συνέβαινον καθ' ἣν
στιγμὴν οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δελβίνου ἀτυχέστεροι ἀγωνισταὶ
ἀνέμενον ἀρωγὴν ἐκ τῆς ἐν Ραδοβυζίῳ κατευοδώσεως τοῦ ἐ-
παναστατικοῦ κινήματος!

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΡΑΔΟΒΥΖΙΟΥ

Δύο ἀκριβῶς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐν Κλειτσόβῳ νίκης τῶν ἐπα-
ναστατῶν, ὁ Φ. Κοντονίκας, ὅστις δὲν ἐπαύσατο ζητῶν ὅπλα
πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων, ἃς ἀνεδέξατο μετὰ τῶν
ἐν Ραδοβυζίῳ ὁμοφρόνων, κατῴρθησε νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν
τινα μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς. Ὅθεν τὴν
11 Φεβρουαρίου διενεμήθησαν δι' αὐτοῦ τοῖς ἐγγχωρίοις 500
ὅπλα ἐμπροσθογεμῇ καὶ 43 κιβώτια πολεμοφοδίων, ἀποφυλα-
κισθέντος δὲ καὶ τοῦ σωματάρχου Σ. Κοσσυδάκη νέα κατε-

βλήθη ἐνέργεια, τῇ συμμετοχῇ καὶ τοῦ ἀτυχοῦς προδρόμου τῆς Ἀλβανικῆς προσπελάσεως, Ἑμὶν-ἐφέντη, πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐπαναστάσεως, συστάτης ἐν σπουδῇ καὶ Πρ. Διοικήσεως.

Καὶ ἐδόθη μὲν αὐτοῖς ὑπόσχεσις περὶ 700 ἔτι ὅπλων Σασσεπὼ μετὰ τῶν ἀναγκαίων πολεμοφοδίων, οὕτινος συνεπεία ἐνθαρρυνθέντες καὶ προκέρυξιν ἐπαναστατικὴν ἐδημοσίευσαν, ἀλλ' αἱ αὐταὶ ἀντενέργειαι καὶ τὰ αὐτὰ κωλύματα αὐθις ἡνάγκασαν αὐτοὺς νὰ διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τῶν ἀντενεργούντων.

Ἐκ τῶν ἐξῆς ἐπιστολῶν δύνανται τις νὰ συμπεράνῃ περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συμβαινόντων :

... Φ.—Ἡ Π. Διοίκησις μὲ διέταξε τὴν 10 τρέχοντος ὅπως ἐνεργήσω τὴν ἀναστάτωσιν τῶν χωρίων Δημαρίου καὶ Χόσεν, ὅπου εἰσακούομαι, ἀλλὰ πρὸ τῆς διαταγῆς τῆς Διοικήσεως ἐγὼ ἐνήγγησα καὶ ἐπανεστάτησα τὰ δύο χωρία καὶ ἤθελε προβῇ ἡ ἀνωτέρω ἐνέργεια, ὡς ὠμιλήσαμεν, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Β. ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ν. ἦλθεν εἰς Θερικῆσι καὶ συνεννοήθη μετὰ πολλῶν ἀπὸ τὸ Κάτω Ραδοβύζι, προτρέπων αὐτοὺς νὰ μὴ παραδεχθῶσι τὴν Π. Διοίκησιν τοῦ Ἄνω Ραδοβύζιου, διότι ὁ ν. θὰ κατατρέξῃ ἐκείνους τοὺς ἐπαναστάτας· λόγος δὲ γίνεται ἐξ Ἄρτας ὅτι κτλ.

Δημαρεῖω, τὴν 18 Μαρτίου 1878 — κ. ι. μ.

... Φ.—Μάθε ὅτι ὁ Β. φροντίζει κακῶς διὰ τὴν ἐπανάστασιν, ὅτι, καθὼς σᾶς εἶναι γνωστὸν, ἐκ Ξηροκάμπου καὶ Βελεντζικού ἐκ τῶν κατοίκων ἐκεῖ μᾶς ὠμολόγησαν ἐνώπιον καὶ τοῦ Ἑμὶν-ἐφέντη ὅτι ἐραδιούργησε τὸ Κάτω Ραδοβύζιον νὰ κρεμίσουν τὴν Π. Διοίκησιν νὰ κάμουν νέαν, διὰ νὰ ἐλθοῦν εἰς τὰ πράγματα νὰ παύσῃ ἡ ἐπανάστασις ὅλως διόλου. Καὶ ἐνταῦθα ὅπου ἦλθεν ἔμαθα θετικώτερα, ἐπειδὴ εἶναι μερικοὶ ἀπὸ Βριστενίτζα ὅπου συμμερίζονται τὴν ἰδέαν αὐτὴν καὶ ἐπληροφορήθη ἀπὸ ἀνθρώπους ἀξιόπιστους ὅτι, ἔχει αὐτὸν τὸν σκοπὸν καθὼς καὶ ἐξ Ἄρτας μᾶς ὠμολόγησαν ἄνθρωποι ἐμπιστευμένοι μυστικῶς ὅτι, ὁ ἴδιος συνεννοήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Καὶ ὡς βλέπομεν τὰ κινήματα ὅπου διευθύνει εἰς τὸ Κάτω Ραδοβύζιον καὶ νουθετεῖ τοὺς κατοίκους νὰ κάμουν ἑτέραν Π. Διοίκησιν καὶ νὰ ρίψουν τὴν πρώτην δὲν εἶναι διὰ πρόβodon τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' εἶναι νὰ σθυσθῇ !

Βρεστενίτζα, τῇ 14 Μαρτίου 1878. — λ. ν. μ.

Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν ἀμφιβολία ὅτι, ἥτε Προσωρινὴ Κυβέρνησις, περὶ ἧς πρόκειται, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆς ἐνεργούμενα ἐλαχίστην εἶχον τὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατ' αὐτῆς ἀσύγνωστα καὶ ἀξιόμειπτα ἦσαν. Τοιαῦτα πάντοτε κατεργάζε-

ται ἡ κακὴ διεύθυνσις καὶ ἀτελής διοργάνωσις ὑποθέσεως, ἥτις, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, γεννᾷ ἀναποφεύκτους ἀνωμαλίας καὶ προσκόμματα, ἅτινα δύναται μὲν νὰ ἐξομαλύνῃ καὶ ὑπερπηδήσῃ ἡ ἰκανότης καὶ εἰλικρίνεια, ἐπαυξάνει δὲ ἡ μετριότης καὶ ὀπισθοβουλία τῶν ἀναλαμβάνοντων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐνεργείας ἢ τὴν εὐθύνην τῆς συνδρομῆς.

Ἐνῶ τὰ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐνεργείας ἐν οἰκτρᾷ συγχύσει διατελοῦσιν, οἱ Τοῦρκοι, λαβόντες ἤδη ἐγγράφως γινῶσιν αὐτῆς, ἀπεφάσισαν νὰ προλάβωσι καὶ καταστείλωσιν ἐν τῇ ἐστίᾳ αὐτοῦ πᾶν κίνημα. Ὅθεν τὴν 12 Μαρτίου, ἐνῶ οἱ εἰς Αὐλάκι πρὸς παραλαβὴν ὅπλων Σασσεπὼ μεταβάντες, ματαιῶς ἤτουν ταῦτα, ἀφίκετο ἡ εἰδήσις ὅτι, ὁ ἐχθρὸς συμποσούμενος εἰς 2,000 καὶ ἐπέκεινα ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Ἰμβραήμ-βέην, Ὁσμάν-βέην, Γιαχάμ-βέην καὶ Δερβίς-βέην, κατέλαβε τὴν ἐπικαιρὸν θέσιν Πλάτανον. Οἱ ἐπαναστάται ἐξοπλισθέντες διὰ 200 Σασσεπὼ, ἅτινα μόλις καὶ μετὰ βίας παρέδωκεν αὐτοῖς τότε ὁ λοχαγὸς Α. Μπίνας, σπεύδουσιν εἰς τὰ ἐκ τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς κινδυνεύοντα χωρία τοῦ Ραδοβυζίου.

Ἄλλ' ἦτο ἤδη ἀργά!

Οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο τοῦ συνήθους αὐτοῖς ἔργου, ἐπιδραμόντες τῶν χωρίων Μπότση, Σομεροῦ, Μηλιανῶν, Σεκλήστας, Καταβόθρας, Βρουστενίτσας, Μισοῦντος καὶ Βραστίτσας, ὧν τὸ μὲν πρῶτον μετέβαλον εἰς τέφραν, τὰ δὲ τέσσαρα μετ' αὐτὸ κατέστρεψαν, λαφυραγωγήσαντες τὰ λοιπὰ.

Οἱ ἐπαναστάται, καταλαβόντες τὴν θέσιν Κράβαρα, μόλις ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσι τὰ γυναικόπαιδα, τῇ βοήθειᾳ τοῦ γενναίου λοχίου Δ. Μπίνη, σπεύσαντος ἐξ Αὐλακίου μετὰ 40 στρατιωτῶν.

Τοιοιυτοτρόπως 1200 περίπου ψυχὰι ἀθώων καὶ ἀδυνάτων πλατριάτων, πεινῶντων καὶ γεγυμνωμένων, κατέφυγον εἰς Αὐλάκι, Δειβάδι, Συντέκνου καὶ Φλωριάδα, ματαιωθείσης οἰκτρῶς τῆς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην τῆς Ἡπείρου ὑπὸ διαφόρων κατ' ἰδίαν ὑποκινηθείσης ἐπαναστάσεως.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΔΕΛΒΙΝΟΥ

Ἡ μέχρι τοῦδε ἀφήγησις τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ραδοβυζίου ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν ἀποδεικνύει μὲν, ὡς νομίζομεν, ἐναργῶς τὴν ἀνεπιτυχῆ τοῦ κινήματος διεύθυνσιν, δὲν παρουσιάζει ὅμως τὰς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δελβίνου ἐπισυμβάσας τραγικὰς καὶ ἀπαισίους σκηναίς, ἡ ἀφήγησις τῶν ὁποίων συμπληροῖ τὸ πολὺδακρυ μέρος, τὸ εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν ἐπανάστασιν ἀφορῶν.

Ἡ ἐν Κερκύρᾳ ἐπιτροπὴ ὑπῆρξεν ἡ πασῶν ἀτυχεστέρα ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῆς καὶ, χωρὶς νὰ ἐκζητηθῶσι βαρύτεραι τοῦ πρέποντος εὐθύναι, ἀναγκάζεται τις νὰ μεμνηθῇ αὐτῆς ὡς ἀποστείλατῆς ἐπὶ σφαγὴν ἀριθμὸν τινα θυμάτων, ὧν τὰ πλεῖστα ὄψεαν καὶ ἀπώλοντο.

Ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1876, ὅτε καὶ ἡ ἐν Ἑπίρῳ πρώτη συνεννόησις πρὸς ἐξέγερσιν τῶν ἐγχωρίων ἤρξατο, πάντες σχεδὸν οἱ πρόκριτοι τῶν χριστιανικῶν κομποπόλεων συνεφώνησαν ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους.

Πρῶτον μὲν ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν Τουρκαλθανός τις ἐκ τῶν ἐγκρίτων ἐκείνων, οἵτινες ἐφαίνοντο πρόθυμοι καὶ εἶχον ἐπίσης ὑποσχεθῆ νὰ συμμετάσχωσι τοῦ ἀγῶνος.

Δεύτερον δὲ νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως σῶμα ἐθελοντῶν ἐκ 3—4,000 τοῦλάχιστον ἀνδρῶν, καλῶς κατηρτισμένων καὶ μετὰ πυροβολικοῦ.

Αἱ συνεννοήσεις ἐξηκολούθουν μέχρις Αὐγούστου 1877, ὅτε διαφόρων λόγων ἔνεκα διεκόπησαν.

Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους νέα ὄθησις ἐδόθη εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας, ἀλλ' ἐπιπολαίως καὶ ἀπερισκέπτως. Ἡ ἐν Ἀθήναις Κ. Ἐπιτροπὴ ἐνόμισεν ὅτι, διὰ τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἡδύνατο νὰ παρασκευάσῃ μετὰ τινος ἐπιτυχίας τὸ σοβαρότατον τῆς ἐξεγέρσεως ἔργον διὰ μέσων ἀνεπαρκεστῶν καὶ προσώπων οὐ τῶν καταλληλοτέρων.

Οὕτως ἀπεφασίσθη ἡ ἐν Ἐρικούσῃ συγκέντρωσις σώματος Ἑπειρωτῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἐθελοντῶν περὶ τοὺς 500, ἔν' ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Β. ἄκρας τῆς νήσου Ἑπειρωτικὴν ἀκτὴν, μὴ φέρον μὲν μεθ' ἑαυτοῦ, ὡς προαπεφασίσθη,

2 ὄρεινὰ τηλεβόλα, ἀλλ' ἀναμένον αὐτὰ ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς γῆς μετὰ νέας ἐπικουρίας.

Ἡ Κ. Ἐπιτροπὴ, ἀποφασίσασα τὴν ἀποστολὴν τοῦ εὐαριθμοῦ αὐτοῦ καὶ κακῶς συγκεκριημένου σώματος, ἤλπιζεν ἐκ τῶν ἐξῆς κυρίως.

Πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δελβίνου καὶ Χειμάρρας γνωστοῦ ἐπὶ τόλμῃ καὶ διακεκριμένου ἐν ἀξιώμασι Τουρκαλθανοῦ βέη Γ. καθ' ὅσον μάλιστα ἡ πρὸς αὐτὸν δυσμένεια τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἦτο προφανής, ἡ φιλοδοξία του γνωστῇ, λίαν δὲ ἐνθαρρυντικαὶ αἱ μετ' εἰλικρινοῦς πολλάκις εὐθυρημοσύνης ἐκδηλώσεις τῆς γνώμης αὐτοῦ ὅτι, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, καθ' ἃς αἱ περὶ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγ. Στεφάνου φῆμαι ἦσαν συγκεχυμένοι καὶ ἄνευ τινὸς αὐθεντίας, ἡ τουρκικὴ δεσποτεία ἐξέπνεε καὶ ἀναποφεύκτως κατελύετο.

Δεύτερον δὲ ἐκ τῆς ἀγανακτήσεως τῶν ἐγχωρίων, οὓς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην ἡ ληστεία καὶ ἀναρχία δεινῶς ἐπίεζον.

Καὶ τρίτον ἐκ τῶν ἀπὸ ἐπιτηδεύας πηγῆς προσερχομένων ἀγγελιῶν περὶ τῆς θριαμβευτικῆς δῆθεν πορείας τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ραδοβυζίῳ.

Ἐπὶ τέλους ἡ ὥρα τῆς ἐνάρξεως ἐκρίθη κατάλληλος, διότι οἱ πλείστοι τῶν Ἀλβανῶν, μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν ἐν τοῖς χειμαδίοις εἰσέτι εὐρισκόμενοι, δὲν ἤθελον τολμήσει, οὔτε ἠδύναντο νὰ ἀντιμετωπίσωσιν ἐπιτυχῶς εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελον συνταχθῇ αὐτῷ.

Ἀνεξαρτήτως τῶν περὶ τῆς ἐν Ραδοβυζίῳ ἐπαναστάσεως ἀγγελιῶν, δι' ἃς αἱ ἀρμόδιοι ἐπιτροπαὶ καὶ τὰ ἄλλα ἐκεῖ πρόσωπα εὐθύνονται, αἱ σκέψεις καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ τῶν ἐν Κερκὺρᾳ δὲν ἦσαν μὲν παράλογοι, ἐστηρίζοντο ὅμως ἐπὶ βάσεως ψευδοῦς· διότι οἱ μεμνημένοι Τουρκαλθανοὶ θὰ συμμετεῖχον ἴσως τοῦ ἀγῶνος, ἐὰν τὸ ἀποσταλὲν σῶμα ἦτο οἷον ἀνεμένετο, οὕτω δὲ συντεταγμένον καὶ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν θὰ κατεβάλλετο, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἐγχωρίους ἀποτελεσματικῶς καὶ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Δυστυχῶς, πρὶν ἢ τὰ πράγματα τακτοποιηθῶσι καὶ αἱ συνε-

νοήσεις ἀποπερατωθῶσιν, ἐν ἀγνοίᾳ δὲ τοῦ Τουρκαλθανοῦ βέβη-
τῆς Χειμάρρας, συμβουλευόντος ἐπὶ μικρὸν ἔτι ἀναβολήν, καὶ
ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς μετὰ τῶν τηλεβόλων προσεχούς ἐπικου-
ρίας, ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως ὑπὸ σώματος 460 ἀν-
δρῶν ὑπὸ τοὺς ἐξῆς σωματάρχας καὶ ἀποσπασματάρχας :

Κ. Τριτάκην, νεαρόν μὲν στρατιωτικὸν ἀλλ' εὐφυᾶ καὶ ἱκα-
νὸν, προηγουμένων δὲ ἀγώνων ἔν τε τῇ Κρήτῃ καὶ Γαλλίᾳ
εὐδοκίμως συμμετασχόντα.

Μ. Λάππαν, ἐκ Δόβριανης, νέον εὐπαίδευτον, μετὰ τοῦ ἀ-
δελφοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐκ Κερκύρας πρώην στρατιωτικοῦ Κ. Λα-
ζαρέτου, μεθ' ὧν καὶ οἱ φιλέλληνες Ἴταλοι Λ. Πενάτσης καὶ
Λ. Κοντούρβιας.

Α. Γκιούζην ἐκ Χειμάρρας, νέον φιλοπάτριδα καὶ νοήμονα.

Π. Καλκαντήν καὶ Θ. Γρηγοράκην, νέον πρόθυμον καὶ καρτε-
ρικόν, ἐν Κρήτῃ δ' ἄλλοτε ἀγωνιζάμενον, 20 Λάκωνας ὁδηγοῦν-
τας καὶ ἐκ Γυθείου δι' ἰδίων ἐξόδων ἐπιβάντας.

Ἐπίσης ἠκολούθησεν ἐκ Κερκύρας ὁ Ἠπειρώτης βλαχοποι-
μὴν Νάσος Πίνας, ὡς ὁδηγὸς καὶ ἀποσπασματάρχης βραδύ-
τερον, ἰδὼν παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ πεσόντας δύο ἀδελφούς.

Τοῦ σώματος τούτου τὴν Γ. ἀρχηγίαν ἀνέλαβεν ὁ ἐξ Ἠπεί-
ρου μοίραρχος τῆς χωροφυλακῆς Γ. Στεφάνου, ἂν οὐχὶ ἐξόχου
διοικητικῆς ἱκανότητος καὶ μεγάλων στρατιωτικῶν γνώσεων,
ὁμολογουμένως ὅμως πεπειραμένος καὶ ἀγαθός, ἀτρόμητος καὶ
καρτερικὸς ἀνὴρ.

Ἀμὰ τῇ ἀποδίψει περὶ τὸ μετονύκτιον τῆς 12 Φεβρουα-
ρίου ἐπὶ τῇ κατέναντι τῆς Β. ἄκρας τῆς Κερκύρας θέσει Μπορ-
τενέζι, ὁ Κ. Τριτάκης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν ἀπελθὼν
κχτέλαβε τὸ πρὸς Β. τοῦ ὅρου Λυκουρτίου ὁμώνυμον χωρίον,
2 1/2 ὥρας ἀπέχον, ἐπὶ δὲ τῶν κατηρειπωμένων ἐπ' ἄλλξεων μι-
κροῦ τινος φρουρίου, ὑπὸ Ἀλῆ-πατᾶ κτισθέντος, ἀνεπέτασσε τὴν
ἐλληνικὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν.

Τὴν ἐπιούσαν περὶ τὴν 4 μ. μ. μεταδάντων εἰς Λυκούρ-
σιον καὶ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τὸν Γ. Στεφάνου σωμάτων, ἀπό-
σπασμα ἐκ τῆς ὅλης ἐπαναστατικῆς δυνάμεως κατέλαβε
τὰς Μονὰς τῶν Ἀγ. Σαράντα καὶ Ἀγ. Γεωργίου, παραδοθέν-
των τῶν ἐν αὐταῖς Ἀλβανῶν, τοῦ τελώνου καὶ ἄλλων ὑπαλ-

Ἀλλων, εἰς 22 συμποσούμενων, πάντων δ' ἐλευθέρων ἀφεθέντων.

Ὁ Μ. Λάππας καὶ Κ. Λαζαρέτος μετὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐθελοντῶν κατέλαβον τὸ $\frac{3}{4}$ ἀπέχον τοῦ Λυκουρσίου χωρίον Τσοῦκα, ὃ δ' ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Γ. Στεφάνου Σ. Καμπούτσης τοὺς πύργους τῆς Γκιάστης, εἰς ἔτι μικροτέραν ἀπόστασιν.

Εἰς τὰς θέσεις ταύτας παρέμεινον, ἵνα διανείμωσιν ὅπλα καὶ πολεμοφόδια τοῖς ἐγχωρίοις τῶν πέριξ, μετὰ παρέλευσιν δὲ 5 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἀποβάσεως αὐτῶν οἱ πρόκριτοι Ὀθωμανοὶ τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Βοστίτσης Μοχαμέτ-Χουσεϊναγας, μετὰ τινων χριστιανῶν καὶ τοῦ Ἀρχιερέως, ἦλθον εἰς Βρυώνιον, ὥρας σχεδὸν ἀπέχον τοῦ Λυκουρσίου, ἵνα συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ὑπάρχει ὑπόνοια ὅτι, ὁ ἐκ μέρους τῶν ἐπαναστατῶν ἀποσταλὴς ἀντιπρόσωπος ἐπληροφόρησε τοὺς ὀθωμανοὺς περὶ τοῦ εὐαριθμοῦ τῶν μαχητῶν, διαβεβαιώσας ὅτι καὶ διὰ λίθων ἡδύναντο νὰ ἐκδιωχθῶσι!

Ἐκ τοιαύτης ἀφετηρίας καὶ ὁ Δρυϊνουπόλεως Ἀνθιμος, ἀνὴρ δουλόφρων καὶ μισελεύθερος, ἀπ' ἀρχῆς μετὰ δυσμενείας τὰ περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐπαναστάσεως ἀκούσας, ἤρξατο ἐκφραζόμενος περιφρονητικῶς περὶ τῶν ἐπαναστατῶν, ἐξερεθίζων καὶ ἅμα ἐνθαρρύνων τοὺς Τούρκους, πρὸς οὓς ἀπεκάλει τοὺς ἐθελοντάς παιδία καὶ ὄχι.lor.

Τοιοιτοτρόπως ὁ πρὸ τῆς ἀποβάσεως ἔτι αὐτῶν πανικὸς τῶν Τούρκων ἤρξατο ἐκλίπων, ὃ δὲ πόθος καὶ προθυμία πρὸς συνεννόησιν νὰ μεταβάλληται εἰς αἵσθημα ἐχθρικὸν καὶ ἀπόφασιν δυσμενῆ.

Ἐνῷ λοιπὸν καὶ ὁ ἐκ Χειμάρρας ἰσχυρὸς Τουρκαλβανὸς, ἀντὶ νὰ σπεύσῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Στεφάνου, ἐζήτει προθεσμίας καὶ παρατάσεις ἐπὶ παρατάσεων, ἕνεκα τῶν περὶ Ρωσσοτουρκικῆς ἀνακωχῆς καὶ εἰρήνης ὑποτονθοριζομένων φημῶν, οἱ δὲ ἐπαναστάται διέμενον σχεδὸν ἄπρακτοι παρὰ τὴν παραλίαν, ἔχοντες ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄγθονα τὰ μέσα οὐ μόνον τῆς εὐζωίας, ἀλλὰ καὶ τῆς κραυπάλης, οἱ Ὀθωμανοὶ συνεννοηθέντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθῶσιν αὐτοῖς.

Ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν ἐπαναστατῶν ἤρξατο

ἤδη εἰδύοντα ἀπαισία τις προαίσθησις, καθόσον τὸ ἐπικίνδυνον τῆς θέσεως αὐτῶν ἦτο δῆλον, ἀφ' ἧς αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Τουρκαλβανοῦ τῆς Χειμάρρας ἀπεδείχθησαν φροῦδοι, ἂν οὐχὶ καὶ δόλια· ὅπως δ' εὐθαρσῶς ἀντιμετωπίσωσι τὰ σοβαρὰ ταῦτα κωλύματα, ἀπητοῦντο νέαι ἐπικουρίαι κατεσπευσμένως. Αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ γράφοντες ὅτι, ἡ ἐπαναστατικὴ δρᾶξ περιεβάλλετο ὑπὸ σιδηρᾶς ἀλύσου μαχιμωτάτων λαῶν, τῶν Λιάπιδων, τῶν Τσάμιδων καὶ τῶν ἀγρίων Τόσκιδων, καλῶς προέβλεπον ὅτι, ἐν ἀτυχεῖ περιστάσει οὐδεμία ἄλλη διέξοδος πρὸς σωτηρίαν ὑπελείπετο ἢ ἡ διὰ θαλάσσης!

Ἐν τούτοις, μεθ' ἅπαντας τοὺς ἀπαισίους αὐτοὺς οἰωνοὺς καὶ τὰς τραγὰς ἐνδείξεις τῆς οἰκτρᾶς ἀποτυχίας τῆς μετὰ τῶν Ἀλβανῶν συνεννοήσεως, ὁ Γ. Στεράνου ἐξηκολούθει ἐλπίζων τῷ βέβῃ τῆς Χειμάρρας, συντεινούσης εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Λυκουρσίῳ διαμονῆς του καὶ τῆς προσδοκίας ἰσχυρᾶς μετὰ 2 τηλεβόλων ἐπικουρίας.

Ἀλλ' ἐνθ' οὔτε ὁ Τουρκαλβανὸς ἐφαίνετο ἀποφασίζων, ἵνα συμμετάσχῃ τοῦ κινήματος, καὶ περ παραλαβὼν, ὡς λέγεται, χρηματικὸν ποσὸν 1,500 λιρῶν περίπου, οὔτε τὰ τηλεβόλα καὶ αἱ ἐπικουρίαι ἐκ Κερκύρας ἀφικνούμενα, οἱ ἐνθουσιωδέστεροι τῶν ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις Νιβίτσης καὶ Ἀγ. Βασιλείου ἀποφασίσαντες νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα καὶ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἐθελοντῶν, κατερραδιουργοῦντο ὑπὸ ἐγγχωρίων προσωπικῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀρχηγοῦ.

Εἰς ταῦτα πάντα ὁ ἀγαθὸς καὶ γενναῖος, ἀλλ' ἀτυχὲς Στεράνου δὲν ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ, διότι οὔτε μεγάλην ἐπιτόπιον ἐπιρροὴν εἶχεν, οὔτε ἰσχυρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν.

Ἐν τοιαύτῃ πραγμάτων καταστάσει ἀπεφασίσθη, ἵνα μέρος τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος ἀπέλθῃ εἰς Διόρην πρὸς ἐξοπλισμὸν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἐγγχωρίων.

ΜΑΧΑΙ ΚΑΡΑΛΙΜΠΗ ΚΑΙ ΓΚΙΑΣΤΗΣ

Τὴν 17 Φεβρουαρίου τὰ ὑπὸ τὸν Κ. Τριτάκην, Μ. Λάππα καὶ Λαζαρέτον σώματα, ἐν οἷς οἱ ὑπὸ τοὺς Θ. Γρηγοράκη καὶ Π. Καλκαντή 20 Λάκωνες καὶ οἱ Ἴταλοι Πενάτση καὶ Κοντούρδια, ἀπῆλθον ἵνα καταλάβωσι τὴν ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Κα-

ραλίμπεη, δι' ἧς νὰ προχωρήσωσιν εἰς Δίβρην. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι λόφος δεσπόζων τῆς πεδιάδος, ἐφ' ἧς κατὰ τὸν χειμῶνα λιμνάζουσιν ὕδατα, διέρχεται δὲ ὁ ποταμὸς Μεγάλος Βιστρίτσας. Ἡ μὲν πρὸς τὸ τσιφλίκιον Καραλίμπεη ὁδὸς διήρχετο γεφύρας τινὸς, ἐντεῦθεν τῆς ὁποίας ἀνοήτως εἶχον ὀχυρωθῇ οἱ Τοῦρκοι, συμποσούμενοι εἰς 250 περίπου.

Ἡ μάχη ἤρξατο ἐξ ἀποστάσεως βολῆς, τοῦ ὑπὸ τὸν Τριτάκην σώματος, ἔχοντος ὡς ἐμπροσθοφυλακὴν τοὺς ἀνδρείους Λάκωνας, ἐπιτεθέντος διὰ τῆς ἐλώδους πεδιάδος, ἐνῶ οἱ ὑπὸ τὸν Αἰζαρέτον Λάππα καὶ Πενάτση ἀριστερόθεν καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος αὐτῶν ὑπὸ τὸν Κοντούρβια δεξιόθεν ὑπεστήριζε τὴν προσβολήν.

Οἱ δι' ἐμπροσθογεμῶν ὅπλων μαχόμενοι Ἀλβανοὶ, κατανοήσαντες τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐπαναστατῶν μετ' ἀντίστασιν 1 1/2 ὥρας, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀπολέσαντες 2 σημαίας, κυριευθεῖσας ὑπὸ τῶν Κρητῶν Μ. Κοσμαδάκη καὶ Σ. Βεργανελάκη, διάφορα ὅπλα, 16 φονευμένους καὶ 20 τραυματίας. Ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν ἐφρονεύθη μόνον ὁ Ι. Βαρουζάκης ἐπληγώθησαν δὲ ὁ Ι. Πελάκης καὶ Γ. Σκαράκης, ἅπαντες Κρητὲς ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν Τριτάκη σώματος, οὗτινος προΐσταντο οἱ Ι. Μακροποδάκης, Δ. Μαντσουρανῆς, Σ. Μακρῆς, Ε. Ἡλιομαρκάκης, Ι. Μποδογιαννάκης, Δ. Ἀγγελόπουλος καὶ ἄλλοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Κρητὲς ἀξιόμαχοι.

Οἱ ἐν τῷ χωρίῳ ἐννοήσαντες ὅτι, πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ἀνωφελὴς, παρεδόθησαν ἄνευ ὅρων, ἀνερχόμενοι εἰς 56 μετὰ τοῦ αἰμοδόρου Φεΐζου-Μοχαμὲτ Ἀμπάζη, διοικητοῦ τῆς φρουρᾶς καὶ τοῦ προκρίτου Ρακίπ-Τσαρτσάνη.

Καθ' ἣν ἡμέραν οἱ ὑπὸ τὸν Τριτάκην καὶ λοιποὺς ἐμάχοντο ἐπιτυχῶς ἐν Καραλίμπεη, ὁ Στεφάνου, ἐτοιμαζόμενος ν' ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ Καμπούτση καὶ Α. Γκιούζη εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐν Καραλίμπεη ἀγωνιζομένων, ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ ἐπίσης ἐπιτυχῇ μάχην καθ' ἑτέρου ἐχθρικοῦ σώματος, ἐπιτεθέντος κατὰ τῶν ἐν Γκιάστη.

Ἡ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκουρσίου Γκιάστα εἶναι ὁ

ψωμα, τοὺς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου 3 πύργους εἶχον καταλάβει οἱ ἐπαναστάται.

Οἱ Τοῦρκοι ὀρμηθέντες ἐκ Γούλης καὶ εἰς 300 συμποσούμενοι, ἐπετέθησαν ζωηρῶς καὶ μετ' ἐπιμονῆς κατὰ τοῦ ἐξ 80 ἀνδρῶν ἀποσπάσματος ὑπὸ τὸν Σ. Καμπούτση, εἰς ἐπικουρίαν τοῦ ὁποίου σπεύσας ὁ Γ. Στεφάνου ἐκ Λυκουρσίου, οὐ μόνον ἀπέκρουσε τὰς ἐπανειλημμένας αὐτῶν ἐφοδούς, φονευθέντων καὶ τραυματισθέντων περὶ τοὺς 40, ἐνῷ ὀλίγοι τῶν ἐπαναστατῶν ἔπεσον, ἀλλὰ καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγὴν.

Μετὰ τὴν καλὴν αὐτὴν νίκην, ὁ μὲν ἀρχηγὸς ἐπανῆλθεν εἰς Λυκουρσίον, ὁ Σ. Καμπούτσης ἔμεινεν ἐν Γιάστῃ, καταληφθέντων καὶ τῶν τῆς Τσοῦκας ὑψωμάτων ὑπὸ τοῦ Α. Κίτσου μετὰ 15 ἀνδρῶν, ὁ δὲ Τριτάκης, Λάμπας καὶ Λαζαρέτος μετὰ τῶν λοιπῶν ἐξήκολούθουν κατέχοντες τὸ τσιφλίκιον τοῦ Καραλίμπεη.

Εὐθὺς μετὰ τοὺς πρώτους αὐτοὺς, ἀλλ' ἐφημέρους θριάμβους τῶν ἐπαναστατικῶν ὅπλων, τὰ σπέρματα τῆς διχονοίας καὶ ἀντιζηλίας μεταξὺ τῶν διαφόρων σωματάρχων ἤρξαντο καλλιστεροῦμενα ὑπὸ τῶν βραδιούργων, ἐνῷ ὁ κακὸς τῶν ἐθελοντῶν καταρτισμὸς ἐπὶ ἤλανε τὴν ἀναρχίαν καὶ ἐπετάχυνε τὴν καταστροφὴν.

Τὰ ἐξῆς ἐκ τινος ἐπιστολῆς ἐκ Λυκουρσίου κατὰ τὰς παραμονάς τῆς καταστροφῆς ἐξεικονίζουσι τὴν ἐκρουθμον κατάστασιν, ἐν ἣ τὰ τῶν ἐπαναστατῶν διετέλουν.

« . . . τὸ μόνον, ὅπερ μὲ δυσαρρεστὴ εἶναι ἡ μεγάλη ἀναρχία καὶ ἀπειθεία, ἣτις ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα· δὲν γνωρίζεται τίς ὁ ἀνώτερος καὶ τίς ὁ κατώτερος . . . ἡ κατάστασίς μας ἐν γένει εἶναι ἀθλιωτάτη, ἐντὸς ὀλίγου ἀκούετε τὴν καταστροφὴν μας».

Ἐν τοσοῦτῳ, μετὰ παρέλευσιν 3 ἡμερῶν ἀπὸ τῶν μαχῶν Γιάστῃς καὶ Καραλίμπεη, ὁ Κ. Τριτάκης ἐπροχώρησεν εἰς Δίβρην, παραλαβὼν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐκτὸς τῶν δύο προκρίτων, οἵτινες ἔμεινον παρὰ τῷ Μ. Λάμπᾳ ἐν Καραλίμπεη.

Ἐνῷ ὁ κυριώτερος οὗτος σωματάρχης ὤδευεν εἰς Δίβρην, κατὰ τὴν ἀρχικὴν συμφωνίαν, πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐξοπλισμὸν τῶν ἐτοίμων πρὸς ἐπανάστασιν κατοίκων, οἱ ἐν Καραλίμπεη ὑπὸ τὸν Μ. Λάμπᾳ καὶ τοὺς ἄλλους ὑπολειφθέντες, φοβούμενοι,

ὡς ἐκ τοῦ εὐαριθμοῦ αὐτῶν, τὰς ὀλεθρίους συνεπειὰς ἐχθρικῆς προσβολῆς, ἤρξαντο δυσφοροῦντες καὶ ἀποθηκρυνόμενοι. Καὶ ἔσπευσαν μὲν οἱ Θ. Γρηγοράκης, Πενάτσης καὶ Λαζαρέτος, ἵνα ζητήσωσιν ἐπικουρίας ἐκ Λυκούρσιου καὶ Κερκύρας, ἀλλ' οἱ τοῦ Καραλίμπεη σωματοάρχαι ἐν τῷ μεταξὺ ἐν ἀμνηχανία εὐρεθέντες, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ συγκρατήσωσι τοὺς ἐθελοντάς, ἀπεφάσισαν, ὅπως ὁ μὲν Μ. Λάππας ἀπέλθῃ ὡσαύτως εἰς Δίβρην πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἔργου τῆς ἐξεγέρσεως, ὁ δὲ Π. Καλκαντῆς μετὰ τοῦ Κοντούρβια, συναπαγόμενοι καὶ τοὺς δύο αἰχμαλώτους, ἐπανακάμψωσιν εἰς Λυκούρσιον παρὰ τῷ ἀρχηγῷ.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ θέσις τοῦ Καραλίμπεη ἐνεκαταλείφθη, ἀποκλεισθείσης τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἐν Λυκούρσιῳ.

Καὶ ἡ μὲν εἰς Δίβρην προέλασις οὐ μόνον δεδικαιολογημένη, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαιοτάτη φαίνεται· διότι ἡ ἐκ Λυκούρσιου ἐξάπλωσις τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο δυσχερὲς, ἄλλως τε αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ θέσις αὕτη οὔτε ἀσφαλὲς, οὔτε ἀρκούντως ὀχυρὰ ἦτο, παραθαλάσσιος μάλιστα καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Τουρκαλβανικῶν πληθυσμῶν κειμένη· ἡ ἐγκατάλειψις ὅμως τοῦ Καραλίμπεη, ἅπαξ περιελθόντος εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν, ἄνευ δεδικαιολογημένου καὶ ἰσχυρῶς συνηγοροῦντος λόγου, πρὶν ἢ καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Γ. Στεφάνου ἀπέλθωσι διὰ τῆς μόνης ταύτης διόδου πρὸς τὰ μετογειότερα χωρία τῶν Ῥιζῶν, ἔργον ἐσχάτης ἀφροσύνης ἦτο.

Ἐπίσης φαίνεται μὲν ὅτι, ὁ Κ. Τριτάκης οὐχὶ αὐτοπροαιρέτως καὶ αἰφνιδίως, ἀλλὰ μετὰ προηγουμένην συμφωνίαν ἐπρωχώρησε, διότι καὶ ἡ τοῦ Καραλίμπεη, ἐπὶ τῆς εἰς Δίβρην ἀγούσης κειμένου καὶ δεσποζόντος αὐτῆς, προσβολὴ δι' οὐδένα ἄλλον λόγον ἐγένετο· ἐὰν δὲ μετὰ τὴν μάχην οἱ ἐν Καραλίμπεη ἀναγκαστὴν τὴν ἀναβολὴν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Τριτάκη ἐθεώρησαν, μὴ συγκατανεύσαντος εἰς τοῦτο, δύσκολον εἶναι νὰ διευκρινίσῃ τις ἐν τῷ μέτῳ πολλῶν ἀντεγκλήσεων καὶ ἀντιφωνιῶν, οὐδενὸς τεκμηρίου ὑπάρχοντος, ἐνῷ βέβαιον εἶναι ὅτι, ὅτε ὁ Στεφάνου ἀπέστειλε ἐπιστολὴν περὶ τούτου, ὁ Τριτάκης εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει.

Ἀλλὰ τίνος ἔνεκεν ἄρα γε ὁ Γ. ἀρχηγὸς ἐξηκολούθει παρτείνων καὶ μετὰ ταῦτα τὴν εἰς Λυκούρσιον διαμονὴν αὐτοῦ,

ἀντί, ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον μεταβαίνων, νὰ ἐπιδιώξῃ τὸν κυριώτερον τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ σκοπὸν ;

Ὁ Γ. Στεφάνου, ἀνὴρ γενναῖος, εἰλικρινὴς καὶ ἀπλοῦς, διετῆρει εἰσέτι ἐλπίδας περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Τουρκαλβανοῦ τῆς Χειμάρρας, ἐνῷ οὗτος, πονηρὸς καὶ ἐπιτήδεις, ἰδὼν τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπιπόλαια, πληροφορηθεὶς δὲ καὶ τὰ τῆς Ρωσσοτουρκικῆς ἀνακωχῆς, οὐ μόνον ν' ἀποστῇ ἔσπευσε, ἀλλὰ καὶ θάττον ἢ βράδιον κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἡναγκασμένος ἦτο.

Ἐκτὸς τούτου, ὁ Στεφάνου διέμενον ἐν Λυκουρσίῳ καὶ ἐφ' ἐτέρα τινὶ ἐλπίδι, ὡς προερρέθη. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἀνεμένοντο ἐκ Κερκύρας αἱ μετὰ δύο τηλεβόλων ἐπικουρίαι, πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν ὑποίων εἶχον μεταβῆ εἰς τὴν νῆσον ὁ Λαζαρέτος, Πενάτσης καὶ Θ. Γρηγοράκης.

Ἐν Κερκύρᾳ ματαία ἐπὶ πολὺ εἶχεν ἀποβῆ πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀνεύρεσιν πυροβολητῶν εἰς χρησιμοποίησιν τῶν τηλεβόλων, μέχρις οὗ ὁ εὐγενὴς καὶ ἐκ καλῆς οἰκογενείας νέος Δ. Κυριάκης, ἐκγυμνασθεὶς ἄλλοτε ἐν τῷ πυροβολικῷ, προσηνέχθη ὅπως ὑπηρετήσῃ ἀφιλοκερδῶς καὶ γενναίως.

Εἰς τὰς προτροπὰς αὐτοῦ* πεισθέντες, προσηνέχθησαν ἐπίσης προθύμως καὶ ἕτεροί τινες, ἐν οἷς καὶ ὁ πρῶν ὑπαξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ Α. Πατσιαδῆς.

Τὴν διεκπεραίωσιν τῶν δύο αὐτῶν τηλεβόλων ἡ ἐν Κερκύρᾳ ἐπιτροπὴ ἀνέθετο τῷ ἐκ Χειμάρρας Ι. Γκιούζῃ, ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ πεπειραμένῳ, πατρὶ δὲ τοῦ ἐν Λυκουρσίῳ μαχητοῦ. Ἐπιβὰς οὗτος μικρᾶς ἀτμακάτου, δι' ἧς ἐρρυμουλκεῖτο τὸ τὰ τηλεβόλα φέρον πλοιάριον, ἀπέπλευσεν ἐκ Κερκύρας μετὰ τινων ἐθελοντῶν, παρακολουθησάντων, ἐν οἷς καὶ οἱ ἀξιόλογοι νέοι Σ. Νίκας καὶ Φούλιας.

Ἐνῷ οἱ ἐκ τῆς Ἑπαιρωτικῆς ἀκτῆς ἀποσταλέντες καὶ οἱ μετὰ τοῦ Ι. Γκιούζῃ ἐθελονταί, περὶ τοὺς 80, διέμενον εἰς τὸ ἀπέναντι τῶν Ἀγ. Σαράντα νησιόριον Ἀγ. Στέφανον, ἀναμένοντες καὶ τὴν μετ' αὐτῶν συνένωσιν ἐτέρου σώματος ἐξ

* Καθὼς καὶ τοῦ φιλοπάτριδος διευθυντοῦ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ξενοδοχείου τῆς «Κω ν σ τ α ν τ ι ν ο υ π ό λ ε ω ς».

100 περίπου ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ γράφοντος, ὅπως διεκπεραιωθῶσιν ἐν εὐθέτῳ στιγμῇ μετὰ τῶν τηλεβόλων εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν, πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Λυκουρσίῳ πολ-
λαχόθεν ἤδη ἀπειλουμένων, φρικῶδες δρᾶμα ἐκεῖ ἐξετυλίσσετο.

Η ΕΝ ΛΥΚΟΥΡΣΙΩ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Τὴν 23 Φεβρουαρίου ὁ ἐν Γκιάστη ἀποσπασματάρχης Σ. Καμπούτσης παρατηρήσας ἰσχυρὰν ἐχθρικὴν δύναμιν ἐξ Ἰωαν-
νίνων καὶ Πρεβέζης, καταλαμβάνουσιν τὰς ἀπέναντι θέσεις
τῶν χωρίων Βρυώνιον καὶ Ἀγ. Γεώργιος, τοποθετοῦσιν δ' ἐπὶ
τοῦ Κούλα-Βρυώνη τηλεβόλα, ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν ἐν
Λυκουρσίῳ διαμένοντα ἀρχηγόν.

Ἐν τούτοις εἰς τὸ σύνθημα τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως τῶν τη-
λεβόλων ἡ ἐχθρικὴ δύναμις, συνισταμένη ἐκ 2 ταγματῶν τα-
κτικοῦ στρατοῦ καὶ τινῶν ἀτάκτων, μετὰ 200 ἱππέων καὶ 4
τηλεβόλων, ὤρμησε κατὰ τῶν ἐν Γκιάστη, Μονῇ Ἀγ. Σαράν-
τα καὶ Ἀγ. Ἀθανασίου ἐπαναστατῶν, ὑπὸ τοὺς Σ. Καμπού-
τσην, Α. Γκιούζη, Ν. Δούλα καὶ Α. Γκίκα.

Οἱ ἐν Γκιάστη εὐάριθμοι ἐπαναστάται, μετὰ βραχεῖαν ἀν-
τίστασιν, ἠναγκάσθησαν, πρὸ τῆς ἰσχυρᾶς ἐχθρικῆς δυνάμεως,
νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὴν Μονὴν τῶν Ἀγ. Σαράντα· ἐπεὶ δὲ
ὅμως καὶ οἱ ἐνταῦθα εἶχον ἤδη ὑποχωρήσει, ὁ Σ. Καμπούτσης
μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀλίγων ἀπῆλθε πρὸς τὸν Ἀγ. Ἀθανάσιον,
ἐνθα εἶχε σπεύσει ὁ Γ. Στεφάνου μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ Κοντούρ-
βια, μὴ δυνήθεις νὰ προλάβῃ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς λίαν ἐπι-
καίρου θέσεως τῆς Γκιάστης.

Μετ' ἀνωφελῆ μέχρι δύνσεως ἡλίου ἀντίστασιν, ἠναγκάστη-
σαν ἅπαντες καὶ ἐντεῦθεν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς Λυκούρσιον,
ἐνθα ὁ Γ. Στεφάνου, προβλέπων τὴν καταστροφὴν, ἀπεφάσισε
ν' ἀποθάνῃ ἐνδόξως μετὰ τῶν γενναιοτέρων τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώ-
ματος. Ὅθεν καταλαβόντες τὰς περὶ τὸ Λυκούρσιον ὀχυρὰς θέ-
σεις ἀντέταξαν καρτερικὴν μέχρι νυκτὸς ἀμυναν κατὰ τοῦ
ἀπὸ τῶν θέσεων Γκιάστης καὶ Μονῆς Ἀγ. Σαράντα ἐφορμῶν-
τος πολυαριθμοῦ ἐχθροῦ.

Αυστυχῶς τὴν νύκτα ἐκείνην πολλοὶ τῶν ἐθελοντῶν ἀπώ-

λεσαν τὸ θάρρος, γινώσκοντες δ' ὅτι, ἡ διὰ τοῦ ἐγκαταλειφθέντος Καρχλίμπεη ὑποχώρησις ἦτο κινδυνώδης, ἐτράπησαν πρὸς Ἑξαμίλια, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι διεκπεραιώσεως εἰς Κέρκυραν, ἐνῶ περὶ τὸ μεσονύκτιον τὸ πολεμικὸν Μαχμουδιὲ νέαν ἀπεβίβασεν ἐπικουρίαν ἐκ 500 τακτικῶν, οὕτω πανταχόθεν ἐν στενῷ σιδηρῷ κύκλῳ περισφυγχθέντων τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων θυμάτων.

Τὴν αὐγὴν τῆς ἐπιούσης τὸ πῦρ ἤρξατο πανταχόθεν.

Ὁ ἀρχηγὸς Γ. Στεφάνου μετὰ τοῦ ἀνδρείου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Νικολάου, τοῦ Καμπούτση, Γκιούζη καὶ 70 περίπου ἐθελοντῶν ἀνθίστατο ἀπηλπισμένος κατὰ 6—7,000 τακτικῶν καὶ ἀτάκτων, ἐνῶ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λ. Κοντούρβις, τῇ συγκαταθέσει τοῦ Στεφάνου, ἀπῆλθεν εἰς τὴν παραλίαν, ἵνα ζητήσῃ σωτηρίαν ἐπὶ τοῦ συνήθως εἰς Ἑξαμίλια προσορμιζομένου Αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου.

Περὶ τὴν 8 $\frac{1}{2}$ ὥραν, βλέπων ὁ ἀρχηγὸς ματαίαν πᾶσαν περαιτέρω ἀντίστασιν, καθ' ὅσον ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἠτοιμάζετο νὰ καταλάβῃ τὸ ἐρειπωμένον φρούριον ἐξ ἐφόδου, ἀπεφάσισεν ἀπόπειραν πρὸς ἐξοδον, καίων τὰ πολεμοφοδία καὶ παραλαμβάνων τοὺς δύο προκρίτους αἰχμαλώτους, οὓς ἐφύλαττεν ἐν τινὶ ὀχυρᾷ οἰκίᾳ ἡ ὑπὸ τὸν Π. Καλκαντῇ ἐκ Λακωνῶν φρουρά. Οὗτος ὅμως διαπραγματευσάμενος μετ' αὐτῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐπὶ τῇ βεβιαίᾳ ἐλπίδι τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν, ἴσως δὲ καὶ πλουσιῶν λύτρων, ἤρνηθη ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Στεφάνου, μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἐν τῇ οἰκίᾳ κλεισθεὶς, οὐδ' ἐννοῶν νὰ παραδώσῃ αὐτοὺς, ἐνῶ δι' αὐτῶν πάντες νὰ σωθῶσιν ἠδύναντο.

Ἐνταῦθα ὀλίγου δεῖν συνέβαινεν ἀλληλοκτονία ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης προδοτικῆς διαγωγῆς τοῦ Π. Καλκαντῇ, μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐξαίρετον διαγωγὴν τηρήσαντος· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀφεθέντων τοῖς Λάκωσι τῶν δύο αἰχμαλώτων, τοῦ δὲ Νέστορος Κωνσταντίνου μείναντος, ἵνα θέσῃ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν λοιπῶν, πῦρ εἰς 213 κιβώτια πολεμοφοδίων, οἱ ὑπὸ τὸν Στεφάνου ἐτράπησαν ἀπαρτῆρητοι πρὸς τὴν Τσοῦκαν.

Ἐσπευδον εἰσέτι πρὸς τὴν θέσιν ταύτην, ὅτε φοβερὸς ἠκούσθη κρότος καὶ νεφέλη πυκνὴ, ὥστις ὁμίχλη, ἐκάλυψε τὸ χωρίον. Σωλὴν ὅπλου Σατσεπῶ ἐξεσπενδονίσθη εἰς ἀπόστασιν

$1\frac{1}{2}$ ώρας τοῦ Λυκουρσίου, ἐκ τῶν οἰκιῶν τοῦ ὁποίου 4 κατέπεσον καὶ ἄλλαι τινὲς διερράγησαν.

Τὸ συμβᾶν τοῦτο διηυκόλυνε τὴν φυγὴν τῶν ἐπαναστατῶν, διότι ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ τινα χρόνον ἔστη ἀμηχανῶν καὶ ὑποπτευόμενος, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔσπευσεν εἰς καταδίωξιν αὐτῶν.

Δυστυχῶς, ἐπειδὴ αἱ γέφυραι τοῦ παρὰ τὴν Τσοῦκαν ποταμοῦ Καλασιώτῃ ἢ Μικροῦ Βιστρίτσα ἦσαν κατεστραμμέναι, ἠναγκάσθησαν, προσδέσαντες διὰ πολλῶν κόπων σχοινίον ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην ἐπὶ ὕψηλων πασσάλων, σχινοβατικῶς νὰ διεκπεραιωθῶσιν.

Εἶχον διέλθει περὶ τοὺς 40, ὅτε, πλησιάσαντος τοῦ ἐχθροῦ, οἱ ἐναπομείναντες 12, μὴ προλαμβάνοντες νὰ διαβῶσιν, ἐτράπησαν πρὸς τὸ κατώτερον μέρος ἄνευ ἐλπίδος σωτηρίας, ἐὰν μὴ ὁ ἐκ τῆς Ὀ.Ι.γας λειποτάκτης ναύτης, Ν. Στερ. Ἰκοκτσόρης, ἀνὴρ ῥωμαλέος καὶ ἐπιτηδειότατος, κατεσκευάζε, πεσὼν ἐν τῷ ποταμῷ, πρόχειρον ἐκ ξύλων γέφυραν, δι' ἧς ἅπαντες διέβησαν μαχόμενοι· διότι οἱ Τσάμιδες εἶχον ἤδη καταλάβει τοὺς περὶ τὸ Καραλίμπη λόφους.

Ἐνταῦθα ἔλαβε χώραν ἀξιωμανημόνευτόν τι ἐπεισόδιον.

Ὁ γενναῖος καὶ ἀκάματος ναύτης, προπορευόμενος τῶν λοιπῶν, παρετήρησεν ἐπὶ τινος ὑψώματος φουστανελλοφόρους, οὓς ἐξέλαβε μὲν κατ' ἀρχὰς ὡς ἐχθροὺς, οὗτοι ὁμῶς ὀρκιζόμενοι εἰς τὴν *Παναγίαν* καὶ τὸν *Σταυρόν* ὅτι εἶναι χριστιανοί, κατέπεισαν αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ.

Τοιοιουτρόπως ὁ εὐπιστος ναύτης ἐνέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν πανούργων καὶ φανατικῶν Τσάμιδων.

Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦτο ἀναπόφευκτος, διότι οἱ ἐκδικητικοὶ Ἀλβανοὶ ἐσκέπτοντο ὅπως ἀπαλλαγῶσι τοῦ ἀτήμου τούτου αἰχμηλῶτου, ἀφοπλισθέντος ἤδη καὶ σχεδὸν γυμνωθέντος, ὅτε ὑπὸ σωτηρίου ιδέας ἐμπνευσθεῖς :

— Στῆτε, λέγει αὐτοῖς Ἀλβανιστὶ, καὶ δύνασθε δι' ἐμοῦ ν' ἀποκτήσῃτε λεῖαν πλουσίαν. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος διέρχεται πλησίον, φέρων μεθ' ἐαυτοῦ χρήματα πολλὰ· ἂν μὲ συνοδεύσῃ τινες πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, θὰ τὸν προσταλέσω νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι, οὐδένα θὰ κακοποιήσῃτε· σὰς ἀρκοῦσι τὰ χρήματα.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἐπείσθησαν καὶ, καταλαβόντες ἀμυντικὰς θέσεις, ἀπέστειλον τὸν Ἰκοκτσόρην μετὰ συνοδίας δύο ἀνδρῶν πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν διήρχετο τὸ ὑπὸ τὸν Γ. Στεφάνου σῶμα.

Οἱ τοῦρκοι φρουροὶ ἐβάδιζον ἀνυπόπτως εἰς τὰς ἐκ διαλειμάτων προσκλήσεις καὶ κραυγὰς τοῦ γενναίου ναύτου προσέχοντες, ὅτε διὰ πυκνοῦ τινος δάσους οὗτος τρέπεται εἰς φυγὴν, διαφυγὼν ἀβλαβῆς καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος, ἀγνοοῦντες τὰ κατ' αὐτόν.

Οἱ ὑπὸ τὸν Στεφάνου ἀνευ ἄλλου τινὸς ἀπευκταίου, διελθόντες τοῦ ποταμοῦ τῆς Τσοῦκας, ἐτράπησαν εἰς Δίβρην διὰ πεδιάδος ἐλώδους, μέχρι γόνατος ἐν τῷ βορβόρῳ βυθιζόμενοι.

Δυστυχῶς οἱ κατὰ τὴν νύκτα τῆς πρώτης ἐν Αὐκουρσίῳ ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων ἀποδειλιάσαντες καὶ πρὸς τὰ Ἐξαμίλια τραπέντας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀσφαλεστέρας σωτηρίας, καταδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατεκρουρήθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ εὐγενὴς Ἰταλὸς Λ. Κοντούρβιας*, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπιβῇ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου, 124 δὲ ἡχμαλωτίσθησαν.

* L. CONTURBIA. — Ὁ ἀνδρεῖος καὶ εὐγενὴς οὗτος νεανίας, καταλιπὼν τὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ζυρίχης σπουδὰς του καὶ μεταβὰς εἰς Γαλλίαν, ἐπολέμησεν ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἐθελοντῶν κατὰ τῶν Γερμανικῶν στρατιῶν.

Ἐκεῖ συσχετισθεὶς μετὰ τοῦ ὁμογενοῦς αὐτοῦ ἱλάρχου L. Penazzi καὶ φιλίαν συνδέσας ἠκολούθησε βραδύτερον ἐν Ἀθήναις, συμμετασχὼν τῆς ἀτυχοῦς Ἡπειρωτικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ θάνατος αὐτοῦ ὑπῆρξε ἡρωϊκὸς ἅμα καὶ μαρτυρικός.

Μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπιβῇ τοῦ συνήθως παρὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἀκτὴν διερχομένου αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου, ὅπερ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς καταστροφῆς, ἐκ φόβου τῶν μέχρις αὐτοῦ ἀφικνουμένων σφαιρῶν, δὲν ἐπλησίασεν ὡς ἄλλοτε, κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ μετ' ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν, πληγωθεὶς, συνελήφθη.

Ἐκληφθεὶς ὡς ἐκ τῆς στολῆς αὐτοῦ ἀρχηγὸς, ὀλίγου δεῖν ἐγίνετο ἀφορμὴ ἐμφυλίου ρήξεως, διαφόρων Ἀλβανῶν ἀντιποιοιμένων τὴν δόξαν τῆς αἰχμαλωσίας αὐτοῦ καὶ τὸ γέρας ἀπαιτούντων.

Τὸν κίνδυνον αὐτὸν προλαμβάνων γηραιὸς τις Ἀλβανὸς σωματάρχης, ἔσπουε τὸ ξίφος καὶ κράζων ὅτι: δὲν πρέπει δι' ἐν ἑαπιστον νὰ ἐρίζωσι τόσοι ἀνδρεῖοι, ἀπέκτεινεν αὐτὸν ἐλεεινῶς.

Ὀλίγοι μόνον, κρυβέντες εἰς τὴν παραλίαν, μόλις κατῴρθωσαν νὰ σωθῶσι διὰ τῶν ἄμα τῇ εἰδήσει τῆς καταστροφῆς σπευσασῶν ἐκ Κερκύρας ἀτμακάτων καὶ διαφόρων λέμβων, ἅπαντες συμποσούμενοι εἰς 413.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πολλὰς καὶ ἀξιεπαίνους πρὸς τοῦτο κατέβαλον προσπάθειας διὰ τοῦ κινδύνου τῆς ἐαυτῶν ζωῆς οἱ Σ. Κοντογούρης, Α. Φρασκοδῆμος, Σ. Χρόνης καὶ ἄλλοι, διερχομένου δ' ἐκείθεν τὴν 24 Φεβρουαρίου αὐστριακοῦ τινος ἀτμοπλοίου τοῦ Λούδ, 14 ἐβελονταὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, παρελείφθησαν δὲ ὑπὸ τῶν λέμβων, ἃς πρὸς τοῦτο ὁ πλοίαρχος ἐρρίψεν.

Οἱ Ὀθωμανοὶ, εἰσελθόντες εἰς Λυκούρσιον καὶ τὰ πέριξ, ἤρξαντο λεηλατοῦντες, πυρπολοῦντες καὶ σφάζοντες, ὡς συνήθως, οὐ μόνον τοὺς ἀόπλους ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ τὰ γυναικόπαιδα, ἐνῶ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας εἰς παντοῖα ὑπέβαλλον βασανιστήρια.

Τὴν εἰς Ἰωάννινα ἀπαγωγὴν τῶν δυστυχῶν τούτων ἐξιστορεῖ αὐτόπτης μάρτυς ἐκ τῆς ἐν λόγῳ πόλεως ὡς ἐξῆς :

«Τὴ Σάββατον ἀπὸ πρωῒας ἀστραπηδὸν διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν ὅτι, φέρουσι τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ οἱ μὲν Τούρκοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐξῆλθον εἰς προὑπάντησιν μέχρις Ἀσφάκας, τρεῖς ὥρας μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων, τινὲς δὲ τῶν Τουρκισσῶν ὠπλίσθησαν καὶ διὰ μαχαίριδιων ὅπως κεντήσωσι τοὺς αἰχμαλώτους. Τὸ ἐβραϊκὸν στοιχεῖον προέπεμψε τὸ ἄγριον τοῦτο σκυολόγιον μέχρι Μ. Μπεζδενῶν, εἰς τὰ ὄμματα δὲ πάντων, Τούρκων καὶ Ἑβραίων, ἦτον ἡ χαρὰ ἐζωγραφισμένη, ἐνῶ θανάσιμος λύπη ἐθέριζε τὰς καρδίας τῶν χριστιανῶν, θρηνοῦντων ἀδιαλείπτως.

»Περὶ τὴν 10 ὥραν τουρκιστὶ εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν ἡ θριαμβευτικὴ αὕτη πομπή, ἥς προηγούντο 3 ἱλαὶ ἵππικοῦ με

Ὁ ἐκ Λευκάδος ἐθνικὸς ποιητὴς ἐποίησε τὸ ἐξῆς ὠραῖον ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ εὐγενοῦς φιλέλληνος :

Τώρα ποῦ ἡ μαύρη μας ἡ γῆ, ἀνήμερο λιοντάρι,
ἔλαβε ἀνέλπιστον τιμὴν ἐς τὸν κόρφο νὰ σὲ πάρῃ,
τὸ ἀνδρειωμένο αἷμα σου θὰ γίνη ἐς τὸν αἰῶνα,
ἀνάμεσό μας ἀφθαρτὴ, παντοτεινὴ ἀραβῶνα.

γυμνά τὰ ξίφη, ἐν ἡμίταγμα μουςταχαφιζ, καὶ εἰς μακρὰν ἀπόστασιν ἤρχοντο τὰ δῦματα.

»Οἱ Ἕλληνες αἰχμάλωτοι, ἐναντίον παντὸς πολεμικοῦ νόμου, ἦσαν δεδεμένοι ἀνὰ δύο, ὡς λησταί. Προηγούντο τούτων δύο ἄνδρες ὑψηλοῦ ἀναστήματος, πωγονοφόροι, ἀρειμάνιοι, ὑψηλοὶ καὶ ὑπερῆφανοι· ἡ θεία πρόνοια ἐπέτρεψε νὰ μὴ ἀποθάνωσιν εἰς τὴν μάχην, ἵνα παρασταθῶσι μάρτυρες τῆς θλιβεραῆς ταύτης σκηνῆς. Εἰς τὸν ἕνα τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐδόθη ἡ ἐλληνικὴ σημαία καὶ ραβδισμοὶ ἄφθονοι. Κατόπιν τούτων ἠκολούθουν 2 τηλεδόλα Κρούπ καὶ 4 ἐμπροσθογεμῆ, ὅπισθεν δὲ αὐτῶν ἀναμιξ μουςταχαφιζ καὶ ρεδίφ. Ἡ ἄδοξος αὕτη πομπὴ δὲν ἠκολούθησε τὸν φυσικὸν δρόμον τῆς, ἀλλὰ κάμψασα ἐπίτηδες καὶ ἀπολέσασα $1/4$ δρόμου, διήλθε διὰ τῆς συνοικίας Ἀρχιμανδραίου, ὅπου εὕρεσκειται καὶ τὸ δεύτερον ἐλληνικὸν προξενεῖον. Ὁ πρόξενος κ. Λόντος, πληροφωρηθεὶς ἐγκαίρως τὰ διατρέχοντα, εἶχε διατάξει νὰ κλεισθῶσι τὰ παράθυρα ὑπὸ τὸ δεύτερον ἐλληνικὸν προξενεῖον ἤρχισεν ἡ τουρκικὴ μουσικὴ παιανίζουσα τὸν γνωστὸν τῆς Κρήτης ὕμνον τοῦ 1867.

»Ὁ Ἕλλην στρατιώτης Κοσκινᾶς, ὁ φέρων τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν, ἅμα ἀντικρύσας τὰ ἐλληνικὰ παράσημα ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ προξενείου, ἀποκαλύπτεται εὐσεβάστως καὶ κλίνει τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ ἐλληνικοῦ Θυρεοῦ, προσφέρων τὸν στρατιωτικὸν χαιρετισμὸν εἰς τὰ ἐλληνικὰ σήματα. Τοῦτο ἤρκεσε. Φωνὴ ἀγρίας λύσσης διεδέχθη τὴν εὐγενεστάτην ταύτην πρᾶξιν τοῦ Ἕλληнос στρατιώτου· λυσσῶντες οἱ Τοῦρκοι τακτικοί, ἄτακτοι, τουρκόπουλα, τούρκισσαι ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ Ἕλληнос καὶ χάλαζα ραβδισμῶν, γρονθοκοπημάτων, λακτισμῶν, ἐμπτυσμῶν, ὕβρεων, γχιασουλαιρισμῶν πίπτουσι κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ δεσμοῦ Ἕλληнос! Γυμνοὶ, τρέμοντες ἐκ τοῦ ψύχους, πειναλέοι, κάτισχνοι, ἄνευ ὑποκαμίσσων, μὲ τοὺς ὀνυχας ἔξω τῶν ὑποδημάτων, ἄνευ καλυμμάτων εἰς τὴν κεφαλὴν, ἄνευ παρηγορίας ἠκολούθουν οἱ Ἕλληνες αἰχμάλωτοι! Εἰς 128 συμποσούμενοι ἐρρίφθησαν, ἀφοῦ χιλιοστὴν φορὰν ἐδάρησαν καὶ ὕβρίσθησαν, εἰς τὰς γνωστὰς φρικτλέας φυλακὰς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ὅπου νήστευς, γυμνοὶ καὶ ἀ-

πέλπιδες θ' ἀποθάνωσι βεβαίως ὅλοι, καὶ θ' ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὰ ἀνυπόφορα ταῦτα βασανιστήρια, καθ' ἣν στιγμὴν πολλοὶ αὐτῶν ἀσθενοῦν, ἐν οἷς καὶ ὁ Κοσκινᾶς».*

Η ΕΚ ΔΙΒΡΗΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΙΣ

Ὁ Γ. Στεφάνου ἀφικόμενος μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ σώματος αὐτοῦ εἰς Δίβρην τὴν 25 Φεβρουαρίου, οὐδένα εὔρε δυστυχῶς αὐτόθι, ὅθεν καὶ ἠναγκάσθη νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Θεολόγου.

Ὁ Κ. Τριτάκης, ὅστις μετέβη ἐν Δίβρῃ τὴν 21 Φεβρουαρίου, τοποθετήσας τοὺς αἰχμαλώτους, ἔλαβεν ἐκ Σάρτου ἐπιστολὴν ἐγγχωρίου τινὸς Ν. Μανθοπούλου, ὅστις ὁδηγῶν 90 ἀνδρας, προστεκάλει αὐτὸν ὅπως προσβάλωσι 350 Γκέγκιδας ἐν Δοβριανῇ εὐρισκομένους καὶ βιασιοπραγοῦντας. Μεταβάς πλὴν αὐτόσε παρεκλήθη ὑπὸ τῶν χωρικῶν ὅπως μὴ εἰσέλθῃ ἐν τῷ χωρίῳ πρὸς ἀποφυγὴν ἐκδικήσεων ἀπὸ μέρους τῶν Γκέγκιδων, ὅθεν ἐπανῆλθεν εἰς Δίβρην, ἔνθα περὶ τὴν ἐσπέραν ἀρίκετο καὶ ὁ Μ. Λάμπας μετὰ 40 ὁπαδῶν.

Τὴν 23 πληροφορηθέντες ὅτι, δύναιμι ἐχθρικὴ προσελάνει κατ' αὐτῶν ἐκ Σοπητοῦ καὶ Ναβαρίτσης, μετέβησαν εἰς τὴν 1 ὥραν ἀπέχουσαν Μονὴν τοῦ Θεολόγου, ἵνα συσχεφθῶσι μετὰ τοῦ ἡγουμένου Φιλήμονος καὶ τινων ἐκεῖ εὐρισκομένων ἐγγχωρίων ὀπλαρχηγῶν Α. Τρίχα, Ζ. Σταύρου καὶ Δ. Παπάζογλου.

Ἐνταῦθα ὁ Κ. Τριτάκης, ἀρεῖς φρουρὰν 10 ἀνδρῶν καὶ τὸν Μ. Λάμπαν μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἐν θέσει τινὶ πρὸ τῆς Μονῆς, ἐπροχώρησεν, ἵνα προσβάλῃ τοὺς ἐν Δοβριανῇ Τούρκους, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπετραπή αὐθις ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ὅθεν ἐν ἀμνηχανίᾳ εὐρισκόμενος καὶ τὸν μέγιστον διατρέχων κίνδυνον, ἐν τῷ μέσῳ πολυπληθῶν καὶ μαχίμων ἐχθρῶν, ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ εἰς Ασπινίτσαν, χωρίον ὀχυρὸν, μετὰ τοῦ Μ. Λάμπρα, ὅστις κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀπέλυσε τοὺς 56 αἰχμαλώτους, ταῖς παρακλήσεσι τῶν ἐγγχωρίων πειθόμενος.

* Εὐτυχῶς ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτῶν κακορθώθη βραχύτερον.

Τὴν ἐσπέραν τῆς 24 ἀφίκοντο εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον, ἔνθα ἔλαβον ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Θεολόγου, ἐπιστολὴν τοῦ Γ. Στεφάνου, ἀγγέλλοντος τὴν τύχην τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ ἐρωτῶντος περὶ τοῦ πρακτέου.

Ὁ Μ. Λάμπας ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι, ἡναγκασμένοι ὄντες νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν πορείαν, ἔνεκα τοῦ ἐξ Ἀργυροκαστροῦ καταδιώκοντος αὐτοὺς ἐχθροῦ, δὲν ἠδύναντο ν' ἀναμείνωσι.

Τοιοιουτρόπως ἅπαντες οἱ ἐβελονταί, ὑπὸ τὸν Κ. Τριτάκην ταχθέντες καὶ εἰς 180 μὲν συμποσούμενοι, ἐξηκολούθησαν τὴν ἐπίπονον καὶ ἐπικίνδυνον αὐτῶν πορείαν, ἀποτεθαρρυμένοι καὶ εἰς ἄκρον καταπεπονημένοι.

Τὴν 24 Φεβρουαρίου, ἀναχωρήσαντες ἐκ Λεπινίτσης, ἐξηκολούθησαν νύκτωρ τὴν πορείαν αὐτῶν διὰ Κλεισαρίου, Σελιᾶ, Λαύδου, Λουβίνας, Λίγκου, Κουσοβίτσης, Ἀχουρίων καὶ Ζιλίστης, ἔνθα ὁ μὲν Λάμπας ἔμεινεν, ἀδυνατῶν νὰ προχωρήσῃ ἐκ τῆς κοπώσεως, ὁ δὲ Τριτάκης προσεπάθησε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τινος τῶν ἐν Ἰωαννίνοις μεμνημένων, ἐνεργοῦντος δραστηρίως κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, τοῦ καθηγητοῦ Ν. Γ.

Τούτου ἔνεκεν ὁ ἐκ Ζιλίστης μεμνημένος Χ. Χ. καὶ ὁ ἐν Κρετσουνίστῃ Δ. Π. ἀνέλαβον τὴν ἀποστολὴν σχετικῶν ἐπιστολῶν πρὸς τὸν διὰ τοῦ Καλαμᾶ διελθόντα Γ. Στεφάνου, μὴ ἐπιτυχόντες ὅμως αὐτοῦ καὶ τῇ συμπτύξεως ἐπομένως ἀδυνατοῦ οὔσης ὁ Κ. Τριτάκης ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν, διευθυνόμενος ἐπίσης πρὸς τὸν Καλαμᾶ.

Ἐνταῦθα προχωρήσαντες διέβησαν τὸν ποταμὸν, οὗτινος τὸ ὕδωρ μέχρι μαστῶν ἐξικνεῖτο, ὁδηγούμενοι ὑπὸ βοσκοῦ ὠδεύσαν διὰ Βροστίνης, Σινίκου, Ζαραβίτσης, Βαλανιδιᾶς, Πραδέλης, Γρχτσιάνης καὶ Λιβίτσης, ἔνθα ὁ Τριτάκης μαθὼν ὅτι, ὁ Γ. Στεφάνου μετὰ τοῦ Μ. Λάμπα καὶ 56 ἀνδρῶν εὕρισκετο κάτωθι τοῦ χωρίου, ἔπεμψεν αὐτῷ τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν :

Σεβαστέ μοι κ. Στεφάνου !

Ταύτην τὴν στιγμὴν ἔφθασα ἐνταῦθα καὶ ἐχάρην μαθὼν ὅτι, εὕρισκεσθε αὐτοῦ. Ὀλίγον ἄρτον θὰ λάβω καὶ θὰ σπεύσω εἰς ἀντάμωσίν σας.

Ὁ Γ. Στεφάνου ἀπήντησε :

..... — Ἡμεῖς ἀπόψε ἔχομεν καὶ θούλια* καὶ πρέπει νὰ τὰ πιάσωμεν ἀμέσως. Αὐρίον ἂν διευκολυνθῇ ἡ πορεία μας θ' ἀνταμωθῶμεν. Σὲ συμβουλεύω νὰ πορεύησαι μόνον νύκτα διὰ νὰ μὴ ἐνοχοποιηθοῦν τὰ χωριά καὶ πρὸς τὸ συμφέρον σας.

Ἐν τοσούτῳ τὰ δύο σώματα δὲν συνηντήθησαν ἔκτοτε.

Ὁ Τριτάκης ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ Βουκοβίνης, Κουπάκια καὶ Παπαδάτες, ὅθεν ἀνελθὼν τὸ ὄρος Ἄσπρο-Πηγάδι, 1 ὥραν ἀπέχον τῆς Ἄρτης, μικροῦ δεῖν κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων.

Ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου ἀναπαυθεὶς ὀλίγον, ἐπροχώρησε δι' ἔλους βορβορώδους καὶ ἀφίκετο εἰς Λοῦρον, ὅθεν, ἐπιβιβασθέντες πλοιαρίων καὶ διαφυγόντες τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ, κατέπλευσαν εἰς Βόνιτσαν τὴν 5 μ. μ. τῆς 5 Μαρτίου.

Ἐνῷ ὁ Κ. Τριτάκης ἔδρεπε τὰς φιλικὰς δάφνας τῆς αἰσίας αὐτοῦ ἐπανόδου ἐν Ἑλλάδι, ὁ πολὺ ἀτυχέστερος Γ. Στεφάνου διήρχετο εἰσέτι ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν τῆς ὁδοῦ, ἣν διεχάραξεν αὐτῷ ἡ ἰδία παράτολμος ὄντως ἀπόφασις καὶ ἀπρονοησία τῆς εὐθυνομένης Ἐπιτροπῆς.

Ἀναχωρήτας, ὡς ἐρρέθη, τὴν 25 Φεβρουαρίου ἐκ Δίβρης, ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν αὐτοῦ μετὰ μεγαλειτέρων δυσχερειῶν, καθ' ὅσον οἱ ὑπ' αὐτὸν ἄνδρες εἶχον ὑποστῆ ἀσυγκρίτως περισσοτέρας καὶ σκληροτέρας δοκιμασίας, διὰ τῆς Μονῆς Θεολόγου, Κλεισάρει καὶ Ἐπισκοπῆς, διελθὼν δὲ κάτωθι τῆς Κλεισοβίτης, ἐπροχώρησεν εἰς Καλύβια-Λεπτοκαρυᾶς, ὅθεν καὶ διέβη τὸν Καλαμᾶν.

Ἐκεῖθεν διὰ τῶν μεταξὺ Παρχαμυθιάς καὶ Ἰωαννίνων Δερβενίων ὠδευσεν εἰς Καλογερικοὺς-Μύλους, διὰ διαφόρων δὲ τουρκικῶν τσιφλικίων ἀφίκετο εἰς Σούλι, ἐνῷ ὁ Μ. Λάμπας ἐζήτησεν ἄστυλον παρὰ τῷ ἐν Πρεβέζῃ Ἑλληνι Προξένῳ κ. Σούντια, ἀνδρὶ φιλανθρώπῳ καὶ εὐγενεστάτῳ. Εἰς Ἀγ. Παντελεήμονα, 3 ὥρας ἀπέχοντα τῆς Πρεβέζης καὶ παρὰ τὸν Λοῦρον τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα μικροῦ δεῖν ἐνέπιπτεν εἰς τὰς ἐχθρικὰς χεῖρας, ἐὰν τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ τοῦ φοβεροῦ κινδύνου δὲν συνήντα τὴν

* Τοποθέτησις προσκόπων.

συμμορίαν τοῦ Μαριόλη καὶ Στούπα, ἥτις ὠδήγησεν αὐτὸ εἰς ἀσφαλὲς μέρος καὶ μεγάλως περιεποιήθη, περὶ παντὸς ἀναγκάου φροντίσασα.

Τοιουτοτρόπως, κατὰ περίεργον εἰρωνεῖαν τῆς τύχης, ὁ πρῶτον φοβερός τῆς ληστείας καταδιώκτης καὶ ὀλεστήρ αὐτῆς ὑπὸ ληστῶν σώζεται καὶ φιλοξενεῖται.

Ὑπερβάλλουσιν ἐπεδείξατο καὶ ἀγάπην καὶ τρυφερότητα πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐθελοντάς ὁ Στούπας, καταπεισθεὶς ἅμα νὰ συμπαρακολουθήσῃ εἰς Τζουμέρκα, ἔνθα ὁ Στεφάνου ἐνόμιζεν ὅτι, ἡ ἐπανάστασις ὑφίστατο, ἐπομένως ἤλπιζε νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὰ ἐν Δελβίνῳ.

Ὅτε τῆς πρὸς ὁδοιπορείαν στιγμῆς ἀρικομένης, τινὲς τῶν ἐθελοντῶν, καταβεβλημένοι ὑπὸ τοῦ καμιάτου, ἡρνοῦντο ν' ἀκολουθήσωσι, σύρας τὴν πάλαν αὐτοῦ ἀπειλητικῶς :

— Ἐμπρὸς, ἀνέκραξεν ὁ ἀρχιληστής, ἢ σᾶς παίρνω τὸ κεφάλι, παρὰ νὰ σᾶς τὸ πάρῃ Τοῦρκος !

Ἐπὶ τέλους ἀνεχώρησαν πάντες καὶ διὰ Κρανιαῆς ἀφίκοντο εἰς Ἀγ. Γεώργιον, θερμῆς τυχόντες ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν κατοίκων. Διαβάντες εἷτα τὸν ποταμὸν Ἀρτης ὠδυσαν εἰς Βουλγαρέλι καὶ διὰ τοῦ ὄρους τοῦ Πέτα διελθόντες τοῦ Δημκρειοῦ, ἔνθα ἐσώζοντο ἔτι τὰ ἔχνη τῆς πρὸ ἡμερῶν ἐνδόξου μάχης, ἀφίκοντο εἰς τὴν παρὰ τὴν μεθόριον γραμμὴν κωμόπολιν Πηλοκούτσην, συναντήσαντες ἐνταῦθα τὰ ὑπὸ τὸν Α. Ζέρβα, ἀδελφ. Ζηκαίους καὶ ἄλλους τινὰς λείψανα τῆς ἐπαναστάσεως Ραδοβυζίου, παρ' οἷς κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας εἶχον σπεύσει διάφοροι ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐθελονταί*.

Ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐκπνεύσει, ὥς γνωστὸν, καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ἐν Κλειτσόβῳ μάχης δι' ὀλιγωτέρας μὲν ἀγωνίας, ἀλλ' ἐν κυκεῶνι ἀντιπράξεων καὶ ραδιουργιῶν.

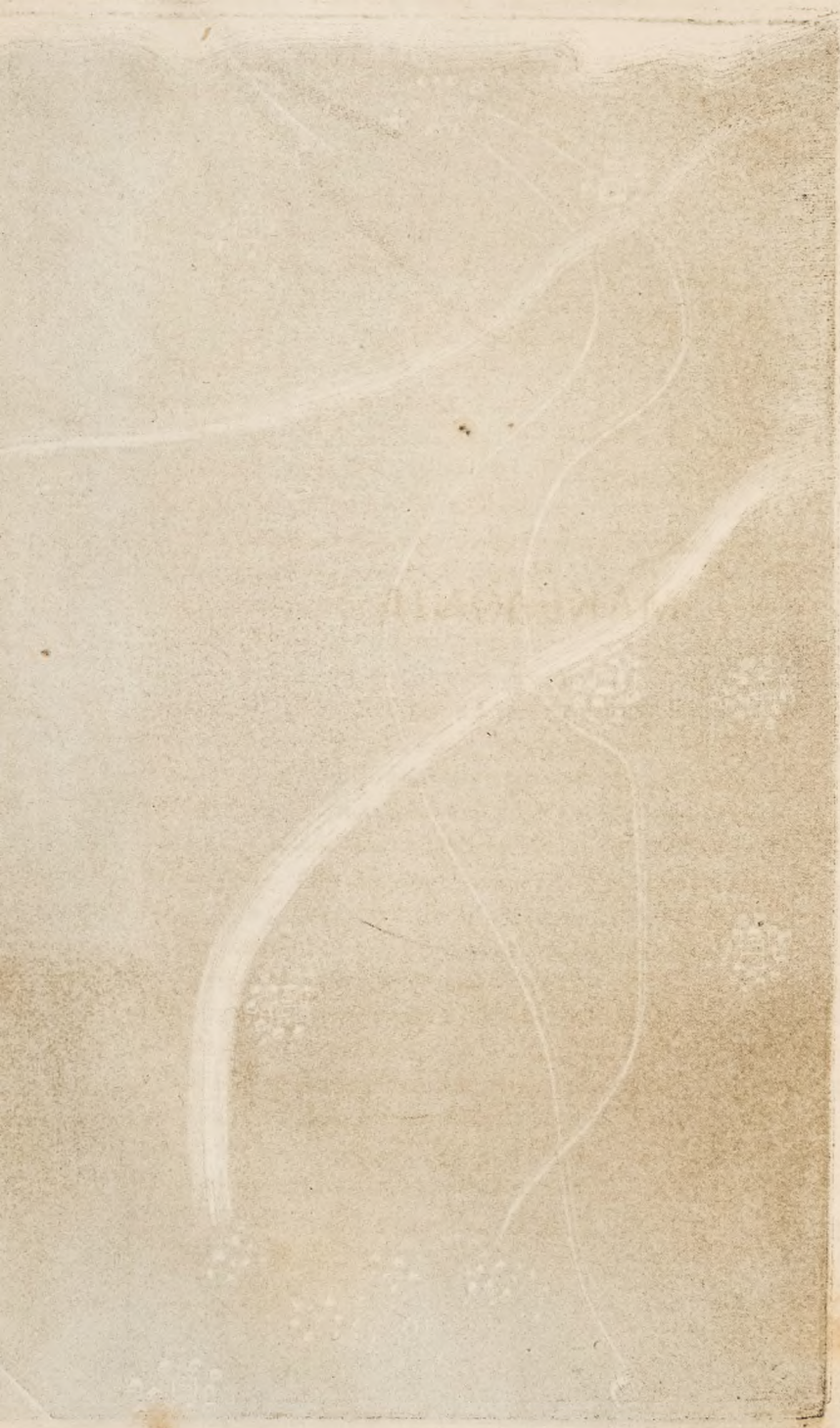
Τοιουτοτρόπως ἐπανέκαμψαν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὰ ἴδια καὶ οἱ τελευταῖοι ἐν Ραδοβυζίῳ ἐγκκρτερήσαντες μετὰ τῶν ὀλιγῶν ἐκ Λυκουρσίου διασωθέντων.

* Ἐν οἷς οἱ εὐγενεῖς καὶ φιλοπάτριδες νέοι Κ. Συννεφιάς, Α. Βραναῆς καὶ Δ. Σταυριανός.

ITEALON TON EN KAPPAIMITEH KAI TIKIAETA MAXON

- 1 Ανοχώριον—2 Τικιάετα—3 Τσούχα—4 Καρζάκιπτεν—5 Καϊνόριο—6 Σοτρίχον—7 Μονή Θεολόγου—8 Δέβριαν
9 Νερεπέντεν—10 Χωρία Ριζών—11 Μικρ. Βασιρίτσα—12 Μεγ. Βασιρίτσα.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1207 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
U.S.A.
1984

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ

Ἡ σπουδαία καὶ ἐκτεταμένη αὕτη ἐπαρχία, λόγῳ ἱστορικῷ καὶ ἐθνολογικῷ, ἀναμφερίστως ἀνήκουσα ταῖς Ἑλληνικαῖς ὑποδοῦλοις ἐπαρχίαις, ὀφείλει νὰ περισπᾶται τὴν συντονωτάτην προσοχὴν, οὐ μόνον τῶν ἰθυνόντων τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ καθόλου εἰπεῖν παντὸς κηδομένου ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

Ἡ Μακεδονία καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐμπορικὴν καὶ στρατηγικὴν, ἰδίως δὲ καὶ μάλιστα ὑπὸ ἔποψιν πολιτικὴν, εἶναι ἡ σημαντικωτάτη ὑπόδουλος ἑλληνικὴ ἐπαρχία.

Ἡ ἑξοχος γεωγραφικὴ θέσις τῆς χώρας, τὸ γόνιμον τοῦ ἐδάφους, οἱ πλωῖμοι ποταμοὶ, τὰ ἀπέραντα δάση καὶ τὰ νεκρὰ μεταλλεῖα, καθιστῶσιν αὐτὴν περίβλεπτον καὶ περιμάχτην ἐν πολλοῖς. Ἀλλ' ὅ,τι διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν δέον νὰ ᾖ σημαντότατον φιλοτίμημα, δὲν εἶναι ὁ ἀμύθητος φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας, οὐδὲ τὸ πολυάνθρωπον, ἀλλ' ἡ προσφευεστάτη αὐτῆς θέσις, ἣτις καθίστησιν αὐτὴν ὡς τὸν ὑπερμεγέθη κρίκον, τὸν συνενοῦντα τὸν ἐντεῦθεν τοῦ Ὀλύμπου Ἑλληνισμὸν πρὸς τὸν ἐκεῖθεν τῆς Ῥοδόπης.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Μακεδονία προφανῶς εἶναι ἡ καρδιά τῆς ἐν τῷ μέλλοντι μεγάλης Ἑλλάδος.

Κατὰ λόγον φυσικόν, τοιαύτη χώρα δέον νὰ παράγῃ ἄνδρας, ἀνάλογον φρόνημα κεκτημένους πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτῆς καλλονὴν καὶ ἀρετὴν καὶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν εὐκλειαν. Καὶ ὄντως, οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Ἕλληνες διακρίνονται ἐπὶ ἀκράτῳ φι-

λοπατρία, ὁ δὲ πνευματικὸς βίος, ὃν ἐφιλοτέχνησαν ἐσχάτως, δημιουργοῦντες συλλόγους σοβαροὺς, σχολὰς πολυπληθεῖς καὶ καθολικωτέραν τινὰ πνευματικὴν ἀναμόρφωσιν, εἶναι ἀνώτερος παντὸς ἐπαίνου.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τελευταίαις δοκιμασίαις, πολλοὶ καὶ γενναῖοι Μακεδόνες ἔδραμον, ἐνθα ἡ φωνὴ τοῦ καθήκοντος ἐκάλει αὐτοὺς, εἰς Ἑπείρον, Θεσσαλίαν, Ὀλυμπον καὶ Πιέριαν.

Εἶναι δὲ ἀντικειμενικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι, ἐν οὐδεμιᾷ τῶν ἄλλων ἐπαναστασῶν ἐπαρχιῶν συνέδραμε τὸ ἐγχώριον στοιχεῖον κατὰ τοσαύτας ἀναλογίας, ὥς ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀλλ' ὅ,τι θεωροῦμεν σπουδαιότερον, εἶναι ἡ ἐν ἀπάσῃ τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀναπτέρωσις τοῦ φρονήματος, ὅπερ, ἐὰν δὲν ἔλαβεν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν, ἀποδοτέον ἀλλαχοῦ, πρώτιστον δὲ καὶ μάλιστα εἰς ἐξωτερικὰς πιέσεις.

Ἡ Μακεδονία ἦτο ἀπανταχοῦ ὑπονενομευμένη καὶ δὲν ἀνέμενεν ἢ ἓνα σπινθῆρα, ἵνα ἀναφλεγῇ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἐτέρου. Ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἡ παραστρυμόνεις, ἦν ἤδη αὖθις ιδιοποιοῦνται οἱ Βούλγαροι, ἦν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μέρος ἐτοίμη καὶ συγκεκροτημένη· ἂν δὲ ἀνδράνεια κεντρικὴ καὶ ἐπήρειαι ἐπιβαλλόμεναι ἀλλαχόθεν ἐκώλυσαν τὴν ἔκφανσιν καὶ πραγμάτωσιν πολυσήμάντων ἐνεργειῶν, εἰς τοῦτο οὐδαμῶς πταίουσιν οἱ τῶν πάντων ἀφειδήσαντες, ὅπως παρασκευάσωσιν, ὡς ἐνδέχεται καλῶς, τὰ πράγματα, ἵνα μὴ ἄλλαι φυλαὶ δραστηριώτεραι καὶ εἰς κραταιὰν ἀντίληψιν ἐρεϊδόμεναι, διὰ τῆς βίας περιποιηθῶσι τοσοῦτον πολυτίμους χώρας, δυναμένως καταδείξει τὴν Ἑλληνικὴν αὐτῶν φύσιν καὶ ἀτομικότητα.

Ἐνῷ ἡ ἐπαναστασις ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἐνταῦθα σπουδαιότερον χαρακτῆρα, διὰ πάσης θυσίας ἐνεργουμένη, τὸυναντίον ἐσβέσθη ἐν τῇ γεννήσει τῆς, ἡμέρας καὶ μόνον διαρκέσασα.

Ἀλλ' ὥς ὅσον θλιβεράς συνεπείας ἡδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ ἀποτυχίας νὰ προμηνύῃ ἀπομεμονωμένη καὶ ἀσθενὴς ἐπανάστασις ἐν τῇ Μακεδονικῇ χώρᾳ, τόσῳ ἐξ ἐναντίας ἰσχυρὰ τυγχάνουσα καὶ μετὰ τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ συσχετιζομένη, μεγάλας τὰς διαστάσεις ἡδύνατο νὰ λάβῃ καὶ καρποφορήσῃ, ἐπὶ τῆς συνεϊδήσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἐπιδρῶσα, καθ' ὅσον ἐνταῦ-

θα ὁ Ἕλλην ἐπαναστάτης οὐ μόνον κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ προττατευομένου τῆς Δύσεως ἐξάνίστατο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ ἰσχυροῦ αὐτῆς φοβήτρον ἀντεπεξήρχετο.

Ἐκ τοιαύτης τινὸς ἀφετηρίας ἴσως ἄλλην τροπὴν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐλάβανεν, ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας, πρὸς ἐπιτευξιν τῆς ὁποίας πολὺ διαφόρως καὶ μᾶλλον ἐγκαίρως ἔπρεπε νὰ ἐργασθῶσιν οἱ ἀρμόδιοι.

Αἱ πρὸς ἐπανάστασιν τῶν ἐγχωρίων ἐνέργειαι δὲν ἦσαν μὲν ὅλως ἀτήμηντοι, ὡς ἐρρέθη, ἢ πρὸς ἐνίσχυσιν ὅλως τῶν ἐγχωρίων ἀποστολὴ σώματος ἐκ 500 περίπου ἐθελοντῶν, οὔτε ἐπαρκῆς, οὔτε ἐπιτυχῆς ἦτο.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπερασίσθη ἡ ἐξ ἐθελοντῶν ἐπικουρία ν' ἀποσταλῇ, κατὰ τὴν ὀρθοτάτην τῶν ἐγχωρίων γνώμην, εἰς τρία σημεῖα διαμεμοιρασμένη· τὴν Χαλκιδικήν, τὴν ἐπαρχίαν Κίτρους καὶ τὸν Ὀλυμπον, βραδύτερον δὲ ἡ ἀποστολὴ περιωρίσθη εἰς Ὀλυμπον καὶ μόνον ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν ὁποῖον οἱ λοιποὶ σωματάρχαι δὲν ἦταν προδιατεθειμένοι ν' ἀναγνωρίσωσι καὶ ὑποταχθῶσιν αὐτῷ, ὅστις δὲ οὐδεμίαν ἄλλην βοήθειαν ταχέως ἄλλοθεν ποῦ ἀνέμενεν ἐκτὸς τοῦ Ἀγ. Κίτρους.

Ὁ ἀξιοσέβαστος ἐπίσκοπος Κίτρους, Νικόλαος Λούσης, ἐκ Στενημάχου, ἀνὴρ ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ὁμοφύλων, εὐπαιδευτος δὲ ὢν καὶ καρτερικὴν φέρων καρδίαν ἐν ἀσθενεῖ καὶ μικρῷ σώματι, εἶχεν ἀπὸ τινος ἀριεωθῆ τῇ ἐπαναστατικῇ ιδέᾳ μετ' ἀληθοῦς αὐταπαρνήσεως, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Π. Πατραλέξη καὶ ἄλλων, ἀποβλεπόντων κυρίως εἰς τὸν ἀρματωλὸν Βαγγέλην Χοστέβαν.

Ἐπίσης ἐν Βερροίᾳ, Ναούσῃ καὶ Σελίῳ εἰργάζοντο ἄλλοι ἀδελφοί, ἐν Αἰκατερίνῃ δὲ καὶ Αἰτοχώρῳ ὁ ἐπὶ φρονήσει διακρινόμενος Ε. Κοροβάγγος καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλοι. Μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἤρχουν πρὸς τόσῳ μέγᾳ καὶ δύσκολον ἔργον αἱ προθέσεις καὶ ἐνέργειαι ὀλίγων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐστεροῦντο τῶν ἀπαιτουμένων μέσων, καθ' ὅσον δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν πλέον τῶν 500 ἐμπροσθογεμῶν ὅπλων, μετ' ἀναλόγου ἀριθμοῦ πολεμοφοδίων, ὅθεν καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀνέμενον τὴν ἀποστολὴν καὶ ἄλλων, κατὰ τὰς ὑποσχέσεις τῆς

Μ. Ἐπιτροπῆς, μετὰ τῶν ἐπικουριῶν σωμάτων, ἅτινα ὄφειλον νὰ δώσωσι τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως.

Τούτων ἕνεκεν ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἄλλοι μὲν περιεπόλουν καθ' ἐκάστην νύκτα τὰ παράλια, ὅπου ἐθεωρεῖτο πιθανὴ ἡ ἀπόβασις, ἄλλοι δὲ διέτρεχον ἀπὸ Βερροίας εἰς Σέλιον ἐκεῖθεν δὲ εἰς Κολλυνδρόν, Νάουσσαν, Θεσσαλονίκην καὶ τανάπαλιν, ἵνα ᾧσι ἐνήμεροι τῶν διατρεχόντων καθ' ὅλα τὰ σημεία.

ΑΠΟΒΑΣΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΧΗ ΕΝ ΛΙΤΟΧΩΡΩ

Τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14 Φεβρουαρίου κατέπλευσεν εἰς Σκιάθον τὸ ἀτμόπλοιον *Υδρα*, κομίζον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Μακεδονικοῦ σώματος μετὰ διαφόρων σωματαρχῶν καὶ 220 ἐθελοντῶν καὶ τῶν μελῶν τῆς Μακεδονικῆς Ἐπιτροπῆς κ.κ. Σ. Δραγούμη, Α. Δοσίου καὶ Α. Πασχάλη, ὧν οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν νῆσον, ὁ δὲ τρίτος παρηκολούθησε τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα ὡς σύμβουλος παρὰ τῷ Ἀρχηγεῖ.

Ἐν Σκιάθῳ ἀνέμενε καὶ τὸ *Βυζάντιον* μετὰ 230 ἐτέρων ἐθελοντῶν ὑπὸ διαφόρους σωματάρχας καὶ τοῦ Μιλτ. Ἀποστολίδου Ἀλεξίμου, ὅθεν τὰ δύο ἀτμόπλοια, ἀποπλεύσαντα τὴν πρωΐαν τῆς 15 Φεβρουαρίου, προσωρμίσθησαν εἰς Πελαγόνησον, νησίδριον ἔρημον, ἀνῆκον τῇ ἐν Ἀθῶν Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου, ἐκεῖθεν δ' ἔπλεον πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ὀλύμπου, 85 περίπου μίλλια ἀπέχουσιν.

Ἡ ἐκ Μακεδόνων καὶ ἐθελοντῶν τινων ἐκ Ξηροχωρίου καὶ Ἀταλάντης ἐπαναστατικὴ δύναμις συνεποσοῦτο εἰς 450 ἄνδρας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κ. Δουμπιώτου, λοχαγοῦ, γενναίου καὶ τιμίου ἀνδρός, οὗτινος ὅμως ἡ μετρία ἔως διοικητικὴ ἱκανότης ἐξετέθη εἰς φοβεράς δοκιμασίας, ἕνεκα τῆς φιλαρχίας ἐνίων τῶν μετ' αὐτοῦ σωματαρχῶν, τῆς ἀπειθείας καὶ ραδιουργίας ἄλλων.

Οἱ μετ' αὐτοῦ σωματάρχαι ἦσαν οἱ ἐξῆς :

Τ. Λάζος, γηραιὸς ὀπλαρχηγὸς ἐκ γνωστῆς ἀρματολικῆς οἰκογενείας καὶ ἐκ τῶν συμματσχόντων τῆς κατὰ τὸ 1854 ἐπαναστάσεως, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Λάζος, ἱατρός, ἀνὴρ εἰλικρινὴς καὶ ἐκ φιλοτιμίας αὐστηρός.

Γ. Ζαχείλας, ἀνήκων ἐπίσης τοῖς γηραιοῖς σωματάρχαις τοῦ κατὰ τὸ 1854 ἀγωνισαμένου Μακεδονικοῦ σώματος, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ ἀνεψιὸς του Δημήτριος.

Ν. Βλαχάδας, καρτερικὸς καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ.

Α. Οἰκονόμου Κοκουράδας καὶ Γ. Μαλάμας, Μακεδόν.

Μετ' αὐτῶν παρηκολούθουν καὶ ἄλλοι τινὲς μὴ ἔχοντες μὲν ἴδια σώματα, ἀλλὰ μνείας ἄξιοι καὶ σωματαρχῶν τινων ἀξιολογώτεροι, ὡς ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Μ. Τσίμας, ὁ Κ. Ἰερικλῆς νέος εὐπαίδευτος, χρὴν δὲ γραμματέως παρὰ τῷ ἀρχηγείῳ ἐκπληρῶν, ὁ τελειόφοιτος τῆς ἱατρικῆς Δ. Ν. Καλοστύπης, νέος κατὰ πολλὰ ἀξιόλογος καὶ διάφοροι φοιτηταὶ, ἐν οἷς ὁ Α. Πετρίδης, Α. Λεβῆς, Σ. Χριστέας, Δ. Βρούδας, Χ. Χριστακέας, Δ. Λούθαρης, Δ. Κανᾶς, ὁ νεαρὸς Ἰ. Στρατηγόπουλος καὶ ἄλλοι.

Ὁ μᾶλλον ὅμως διαπρέψας ἐν τῇ Μακεδονικῇ ταύτῃ ἐπαναστάσει διὰ τε τὴν τόλμην, τὴν δραστηριότητα, τὴν ἐν γένει ἱκανότητα εἶναι ὁ Μιλτ. Ἀποστολίδης Ἀλέξιμος, νέος εὐπαίδευτος καὶ νομομαθὴς εὐδοκιμήσας ἐπίσης καὶ κατὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ προηγουμένους ἐπαναστατικούς ἀγῶνας.

Βεβαίως ἐν τῷ Μακεδονικῷ σώματι ὑπῆρχον στοιχεῖα ἔντιμα καὶ ἀξιόλογα, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀλλαχοῦ ἐπαναστατικοῖς σώμασι, δὲν ἔλειπον ὅμως δυστυχῶς καὶ τ' ἀντίθετα τούτων, κυρίως δὲ τῆς φιλαρχίας ὁ ὀλεθριώτατος σπινθήρ, ὅστις ὀλίγου δεῖν κατὰ τὸν πλοῦν ἔτι καταστρεπτικὰς ἀνέδιδε φλόγας.

ὑπὸ τοιοῦτους οἰωνοὺς περὶ τὴν 1 τοῦ μεσονυκτίου τῆς 15—16 Φεβρουαρίου τ' ἀτμόπλοια προσωρμίσθησαν, ἄνευ ἀπευκταίου τινός, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Λιτοχώρου, ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ ὁποίου οἱ ἐγχώριοι εἶχον ἀνάψει ὡς σημεῖον πυρᾶς, πρῶτος δὲ ἐγχώριος ἐπαναστάτης, ὃν ἀπῆντησαν οἱ ἀποβάντες ἦτο ὁ ἀγαθὸς Β. Ακλάμης.

Ἡ θέσις Πλάκα, ἐφ' ἧς τὸ σῶμα ἀπεβιβάσθη ἀπέχει 2 σχεδὸν ὥρας τῆς κωμ. Λιτοχώρου, συγκειμένης ἐκ 560 οἰκιῶν, ἐκτεινομένης δὲ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ χειμάρρου Βύθου* καὶ

* Ἀρχίου Ἐνιπέως.

ὕψωματος ὑπερχειμένου τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κατοπτεῖται τις τὴν παράλιον ἐπαρχίαν, πρωτεύουσα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ πολίχνη Αἰκατερίνη.

Τὴν ἐπιοῦσαν, ἀφικομένου περὶ τὴν μεσημβρίαν τοῦ ὁρσιεῖου Π. Καλογήρου καὶ Δαβέλλη, μετὰ 40 ἀνδρῶν, τοῦ ἐκ Λιτοχώρου Γκατσάρα καὶ ἄλλων ἐγχωρίων, συνελήφθησαν αἱ ὀθωμανικαὶ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ τῶν Ἀγ. Θεοδώρων καὶ Λιτοχώρου, συγκείμεναι ἐκ 15 ἀτόμων, μετηνέχθησαν δὲ εἰς τὸ Μετόχιον τῆς Σκάλας τοῦ Ἀγ. Διονυσίου 2,000 ἐμπροσθογεμῶν ὅπλων καὶ 500 κιβώτια πολεμοφοδίων, ἅτινα οἱ ἐθελονταὶ ἔφερον μεθ' ἐαυτῶν πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν αἰτούντων τοιαῦτα ἐγχωρίων.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Λιτοχώρου ὑπεδέξαντο τοὺς ἐπαναστάτας ἐνθουσιωδῶς, ὀρισθείσης δὲ τῆς κώμης ταύτης ὡς ἑδρας τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως—καὶ τοὶ ἐγχωριοὶ τινες ὑπέδειξαν ἀντ' αὐτῆς ὡς καταλληλοτέραν θέσιν συγκεντρώσεως τὴν Μονὴν τῆς Πέτρας διὰ πολλοὺς λόγους, μάλιστα δὲ διὰ τὸ ὄχυρόν αὐτῆς—ἐξελέγη Π. Κυβέρνησις διὰ τοῦ ἐξῆς πρακτικοῦ:

Πρακτικὸν συνεδριάσεως

διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ἐπαναστ. Κυβερνήσεως Ὀλύμπου Μακεδονίας.

Σήμερον, δεκάτην ἐνάτην τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, ἔτους χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδοῦ, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Κυριακὴν, συνελθόντες ἐν Λιτοχώρῳ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας Ὀλύμπου τῆς Μακεδονίας ἐξελέξαντο μετὰ σύσκεψιν τὰ ἐξῆς μέλη τῆς Π. Κυβερνήσεως: Α. Α. ἱατρὸν, Εὐάγγελον Κοροβάγκον, Γεώργιον Β. Ζαχαριάδην ἱατρὸν, Νικηφόρον Ἱερομόναχον τῆς Μονῆς Πέτρας, Ἰωάννην Γ. Βεργίδην, Ἀθανάσιον Γεωργίου ἱερέα καὶ Ἰωάννην Νικολάου.

Ἐπὶ τούτῳ συνετάχθη τὸ παρὸν πρακτικόν, ὅπερ ὑπεγράφη, ὡς ἔπεται:

Α. Α.	Ἱερ. Νικηφόρος	Τ. Β. Ζαχαριάδης
Ε. Κοροβάγκος	Π. Α. Γεωργίου	Ἰ. Γ. Βεργίδης.

Ἐπονται ὑπογραφαὶ πολλῶν Λιτοχωριτῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν χωρίων Λεπτοκαρυᾶς, Σκοτίνης, Παντελεήμονος, Πούρλιας, Αἰγάνης, Πυργητοῦ, Ραψάνης, Κρανιας, Ὀζη-

ροῦ, Σκαμνιδῶν, Βολιανῶν, Καρυᾶς, Σέλλας, Κοκκινόπλοῦ, Λει-
βαδίου, Ἀγ. Δημητρίου, Βροντοῦς, Κοντοριώτισσας, Μαλα-
θρίας, Καρίτσας, Στυπίου, Ζιάσιακου, Καρυῶν, Μηλέας, Μό-
ρινας, Μπριάζης, Ραδαίνης, Σκουτέρinas, Δράνιτσας, Ἀδριανοῦ,
Κουλουκουρίου, Κεραιμειδίου, Κολλυνδροῦ, Ρετινιανης, Κόκο-
θας, Βόσοθας, Μπόστιανης, Δράτσκου, Βελθενδοῦ καὶ Κατα-
φυγίου.

Καὶ ὡς πρόεδρος μὲν ἐξελέγη ὁ ἐκ Λιτοχώρου πρόκριτος
Ε. Κοροθάγγος, ἀποχωρήσαντος ἐτέρου τινὸς τῶν σπουδαιότε-
ρων μελῶν, βραδύτερον δὲ προσετέθη τῇ Π. Κυβερνήτει ὁ Ἀγ.
Κίτρους, εἰς τὴν ἀνετέθη ἡ ἀνωτέρα διεύθυνσις τῶν ἐπαναστα-
τικῶν ἐνεργειῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς
Π. Κυβερνήσεως, ἥτις καὶ ἐξέδοτο τὴν ἐξῆς προκήρυξιν :

Πρὸς τὰς Κυβερνήσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

Τὰ πολυχρόνια δεσινὰ, ὧν γινώσιν ἔλαθον κατὰ καιροὺς διὰ τῶν
ἀντιπροσώπων αὐτῶν αἱ σεβασταὶ κυβερνήσεις καὶ τὰ ὅποια ἐπετά-
θησαν ἐπ' ἐσχάτων, ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους τῆς Μακεδονίας νὰ
δράζωνται τῶν ὅπλων, ὅπως προστατεύσωσι τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν
καὶ τὴν ιδιοκτησίαν ἐαυτῶν.

Συνελθόντες σήμερον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων κοινοτήτων
τῆς Μακεδονίας, κατέλυσαν τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτά-
νου, ἀνεκήρυξαν τὴν ἑνωσιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλά-
δος καὶ ἐξελέξαντο ἡμᾶς, ὅπως σχηματίσωμεν προσωρινὴν κυβέρνη-
σιν τῆς ἐπαναστάσεως μετὰ τῆς υποχρεώσεως νὰ ἀποταθῶμεν πρὸς
τὰς χριστιανικὰς Δυνάμεις καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἰσχυρὰν αὐτῶν
προστασίαν ὑπὲρ τοῦ δικαίου τοῦ ἀγώνος μας καὶ τὸ ἔλεος αὐτῶν
ὑπὲρ τῶν κινδυνευόντων, ἐκ τῆς τουρκικῆς θηριωδίας, γυναικοπαί-
δων ἡμῶν.

Πεποιθήμεν ὅτι, ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀνατολῆς μέριμνα
τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, θέλει ἐπεκταθῇ καὶ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς
Μακεδονίας, ἡ ὁποία εἶναι ἐτοίμη, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της καὶ
ὑπὲρ τῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἐνώσεώς της, νὰ παραδοθῇ εἰς
τὸ πῦρ καὶ τὸν ὄλεθρον, ἐάν εἶναι ἀνάγκη, ἢ νὰ ἐξακολουθῇ δου-
λεύουσα εἰς τὴν ἐπενείδιστον ἐξουσίαν, ἥς τὰ ὄργανα, οἱ Κιρκάσιοι,
οἱ Γκέκκι, οἱ Ζεϊμπέκκι καὶ οἱ Βασιβουζοῦκιοι ἠρήμωσαν τὴν πα-
τρίδα ἡμῶν καὶ ἐβεβήλωσαν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰσότητά της οἰκογε-
νειακῆς ἡμῶν ἐστίας.

Πᾶσαι αἱ υποσχέσεις καὶ υποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβεν ἡ ἐξουσία
αὕτη, ἀπέναντι τῶν ὑπηκόων της καὶ ἀπέναντι τῶν μεγάλων Δυνά-

μεων, ἀπεδείχθησαν μέχρι τοῦδε ἐσκεμμένως δόλαιοι καὶ ἀπατηλαί. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις πολλάκις παρεχώρησε δικαιώματα, ἀλλ' ἡ τυραννία οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἐχαλαρώθη· ἀπεναντίας τὰ δεινὰ ἡμῶν παρίστανται ἀτελεύτητα καὶ φοβερώτερα, καθόσον ἡ κυβέρνησις αὕτη χαλαροῦται καὶ ἐκμηδενίζεται. Διὰ ταῦτα ἠναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰ ὅπλα, ἵν' ἀποθάνωμεν τοῦλάχιστον ὡς ἄνθρωποι καὶ Ἕλληνες, ἐάν δὲν μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ζήσωμεν ὡς ἄνθρωποι λογικοὶ καὶ ἐλευθεροί.

Ἐν Λιτοχώρῳ Ὀλύμπου τῇ 19 Φεβρουαρίου 1878.

Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις Μακεδονίας

Ε. Ι. Κοροβάγκος πρόεδρος.

Α. Α.

Ἰερομ. τῆς Μ. Πέτρας, Νικηφόρος.

Ἰωάννης Γ. Βεργίδης

Γ. Β. Ζαχαριάδης.

Παπᾶ Ἀθανάσης Γεωργίου.

Ἰωάννης Νικολάου.

Τὴν ἐπιούσαν τῆς εἰς Λιτόχωρον μεταβάσεως τῶν ἐπαναστατῶν, ἀφίκοντο ἐξ Αἰκατερίνης ὁ Ἕλλην τὸ γένος καὶ προῦχων Ν. Μπίτζος ἐκ Ζαγορίου μετὰ τοῦ προκρίτου Ὀθωμανοῦ Δερβις-μπαμπᾶ, ἵνα δῆθεν προσφέρωσι τὴν ὑποταγὴν τῶν κατοικίων Αἰκατερίνης, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ εἰσέλθωσιν ἐν αὐτῇ οἱ ἐπαναστάται.

Ἡ Αἰκατερίνη, 4 ὥρας ἀπέχουσα τοῦ Λιτοχώρου, κατοικεῖται ὑπὸ πλουσίων Ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων γεωργικῆς τάξεως, ἐνταῦθα δὲ γίνονται αἱ ἐκ Θεσσαλονίκης ἀποβιβάσεις διὰ τὴν ἐπαρχίαν ἅπασαν.

Ὅθεν οἱ ἐπαναστάται ἔπρεπε νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν πάραυτα, ἵνα ἐθαρρύνωσι τοὺς ἐγχωρίους τῶν πέριξ καὶ ἐπισπεύσωσι τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν προθυμοτέρων, πολλοὶ δὲ τοιοῦτοι πολλαχόθεν προσήρχοντο ἤδη ζητοῦντες ὅπλα. Ἄντ' αὐτοῦ περιορισθέντες εἰς τὴν ἐκ προχείρου ὀχυρώσιν τοῦ Λιτοχώρου καὶ ἀφέντες τοὺς ἐν Αἰκατερίνῃ ἀνενοχλήτους καὶ ἐλευθερούς, ἵνα συνενναθῶσιν ἐγκαίρως μετὰ τῶν ἐν Θεσσαλονικῇ περὶ τοῦ πρακτέου, ἀπέστειλον τὸν Μ. Ἀποστολίδην, μετὰ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Μ. Τζίμα, Δ. Ν. Καλοσύπη, τοῦ Γερμανοῦ Α. Βόλκερ, Β. Πανᾶ καὶ 35 ἀνδρῶν, πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν κατοικίων τοῦ χωρίου Παντελεήμονος, κειμένου ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ἄλωσιν τοῦ παραπλάσσιου φρουρίου Πλαταμῶνος.

Συγχρόνως ὁ Ζαχείλας, ἀποσπασθεὶς τοῦ κυρίου σώματος, ἀπῆλθεν εἰς τὰ περὶ τὴν γεννέτειραν αὐτοῦ Ραψάνην χωρία.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ

Τὴν 18 Φεβρουαρίου ὁ μὲν Ν. Μπίτζος καὶ Δερβις-μπαμπᾶς ἐπανῆλθον εἰς Αἰκατερίνην, παραλαβόντες τοὺς παραδοθέντας αὐτοῖς ὀθωμανοὺς αἰχμαλώτους, ἐκτὸς τοῦ ἁλβανοῦ Ἰβραήμ, ἔχοντος μητέρα ἐν Πλαταμῶνι, ὁ δὲ Μ. Ἀποστολίδης μετὰ τῶν προρηθέντων ἐθελοντῶν, παραλαβὼν τὸν τε Ἰβραήμ καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Δερβις-μπαμπᾶ πρὸς τὸν φίλον του χόντσα τοῦ Πλαταμῶνος, προτρεπτικὴν εἰς παράδοσιν, ἀπῆλθεν εἰς Παντελεήμονα μετὰ τῶν ὑπὸ τοὺς Β. Παπαθανασίου καὶ Παπαχειμῶνα ὀλίγων ἀνδρῶν.

Μεταξὺ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐγγχωρίων ὑπῆρχε καὶ τις Β. Γ. Βασιλείου, συνδεόμενος μετὰ τοῦ φρουράρχου Πλαταμῶνος διὰ φιλίας στενῆς καὶ ὑποχρεώσεων ἀλληλοδοθείας, οὗτος δ' ἐπέεστη ἔν' ἀπέλθῃ καὶ προδιαθέσῃ τὸν τοῦρκον φρούραρχον εἰς παράδοσιν τοῦ φρουρίου. Ἐκτὸς τούτου καὶ ἕτερός τις νεαρὸς ὀθωμανός, ἐξελλθὼν τοῦ Πλαταμῶνος πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Ἰβραήμ καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἐκρατήθη ὡς μέλλων νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Μετὰ τὴν ἐξόπλισιν λοιπὸν κατοίκων τινῶν τοῦ ἐκ 300 περίπου ψυχῶν χωρίου τοῦ Παντελεήμονος καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀποσπάσματος, ὁ Μ. Ἀποστολίδης ἐβάδισε δι' ἀτραποῦ τινος πρὸς τὸ φρούριον, συναντήσας δὲ καθ' ὁδὸν ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς ἀποστολῆς του τὸν Β. Γ. Βασιλείου, ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν αὐτοῦ.

Περὶ τὴν 5 μ. μ. εὐρίσκοντο πρὸ τοῦ φρουρίου.

Τὸ φρ. Πλαταμῶν,* ἀπέχον 4 ὥρας τοῦ Λιτοχώρου, κεῖται ἐπὶ λόφου ἀποτόμου καταλήγοντος εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ

* Ἐνταῦθα ἔκειτο ἄλλοτε τὸ ἀρχαῖον Ἡράκλειον, ὅπερ καταλαβὼν δόλῳ ὁ ὑπάτος Φίλιππος διετήρησεν ἐπὶ τινα χρόνον, κατὰ δὲ τὴν 11 ἑκατονταετηρίδα ἤχμαζεν εἰσέτι ἡ βυζαντινὴ πολίχνη Πλαταμῶνος, περιελοῦσα εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑνετῶν καὶ Φράγκων.

σειράς δὲ ἀρχομένης ἐκ τοῦ ὀπισθεν αὐτοῦ διήκοντος μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, ἐνῶ εἰς τὸ βάθος τῆς παρ' αὐτῷ χαράδρας ρεῖι ὀρμητικὸς τις χεῖμαρρος, ὁ κατὰ Πλίνιον Ἀπίλας.

Τὸ κτίριον εἶναι ἐπιμελεημένον ἔργον βυζαντινὸν μετὰ τινων τουρκικῶν ἐπιδιορθώσεων, σχηματιζόμενον ἐκ πυργωτοῦ τετραγώνου, ἔχοντος ἐν τῷ μέσῳ ὑψηλὸν ὀκτάγωνον πύργον ἐκ πλατέων τοίχων. Καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ὅπως οὖν ἰσχυρὸν, ἄλλοτε δὲ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν δυσποροθήτων, ὥστε καὶ ὁ Σουλτάν Μαχμουτ, παρηγορούμενος διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου, ἔλεγε : *Σὰρ ὁλοοὺν Πλαταμῶν !* *

Οἱ ἐπαναστάται, βαδίζοντες εἰς τάξιν ἀραιάν καὶ διεσπαρμένοι, μὴ ὄντες δὲ καθαρῶς ὁρκοὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ, ἔστησαν ἐν τινι πρὸ αὐτοῦ δάσει, ὅτε ἀπεστάλη ὁ ἀλβανὸς Ἰβραήμ μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Δερβίς-μπαμπᾶ πρὸς τὸν Χότσαν τοῦ Πλαταμῶνος.

Τῷ εὐπίστῳ Ἰβραήμ εἶχεν ἐμπνευσθεῖ ὁ φόβος ὅτι, ἐν περιπτώσει ἀντιστάσεως θὰ ἐπῆρχετο κατὰ τοῦ φρουρίου ἅπανα ἢ ἐν Λιτοχώρῳ δυνάμεις, ἣν ὑπελόγιζεν εἰς χιλιάδας, μετὰ τηλεβόλων, κλιμάκων καὶ τῶν ἄλλων πρὸς ἐκπόρθησιν φρουρίου ἀναγκαίων.

Ὅθεν βεβαίαν θεωρῶν τὴν καταστροφὴν, ἥς θύμα ἐπίσης καὶ ἡ λίαν ἀγαπητὴ αὐτῷ μήτηρ θὰ ἐτύγχανε, παρέστησε τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ τὸν κίνδυνον φοβερὸν καὶ τὸν ὀλεθρον ἀναπόδραστον ἐν περιπτώσει ἐλαχίστης ἀντιστάσεως.

Πανικὸς τότε κατέλαβε τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ, αἱ δὲ γυναῖκες, προεξαρχούσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἤρξαντο διὰ γόων καὶ θρήνων, ἀπαιτοῦσαι τὴν παράδοσιν.

Ἐνῶ οὗτος ἔξωθι τῶν σιδηροφράκτων διπλῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου εὐρίσκετο, μέρος τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀποσπάσματος ἐπεφάνη ἐν τάχει βαδίζον κατὰ τοῦ φρουρίου, ὅπερ ἅπαξ καὶ μόνον ἐκαγονιοβόλησεν, ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται ἐξηκολούθησαν προχωροῦντες χωρὶς ν' ἀντιπυροβολήσωσιν.

Αἰφνης τότε ἠκούσθη ὁ Ἰβραήμ καλῶν γεγονυῖα τῇ φωνῇ

* Ἦτοι: ἅς ἦναι καλὰ ὁ Πλαταμῶν.

τὸν Μ. Ἀποστολίδην ἐξ ὀνόματος τοῦ φρουράρχου, ἵνα προσέλθῃ εἰς συνδιάλεξιν.

Εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην οὗτος συνήνεσεν εὐθαρσῶς, ἔσπευσε δὲ εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ ἐκ Πλαταμῶνος ὁ Χόντσας, ὅστις εἶχε λάβει τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Δερβίς-μπαμπᾶ.

Εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Μ. Ἀποστολίδη ὁ Χόντσας ἐφάνη πειθόμενος, καθ' ὅσον, ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος τὸ γένος ἔλκων, δὲν ἡγνώνει τὴν ἀδελφικὴν συμβίωσιν καὶ εὐημερίαν τῶν ἐν Χαλκίδι καὶ ἀλλαχοῦ ὁμογενῶν του.

Ἐν τούτοις ὁ Μ. Ἀποστολίδης ἀνελθὼν μεθ' ἑνὸς μόνον ἐθελοντοῦ, τοῦ Β. Πισιμίση, πρὸς τὸ φρούριον ἤρξατο τῆς μετὰ τοῦ φρουράρχου συνδιαλέξεως, ἑξωθεν τῶν κεκλεισμένων θυρῶν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς συνομιλίας ἐφάνησαν κεφαλαίαι τιναί καὶ ὅπλα ἀπειλητικῶς προβάλλοντα τῶν ἐπάλλεων, ὅτε ὁ φρούραρχος, στραφείς μεθ' ὀρμῆς καὶ θυμοῦ, σφοδρὰς ἐπιπλήξεις τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ τουρκιστὶ ἀπηύθυνε.

Ὀλίγου δεῖν ὁ Μ. Ἀποστολίδης ἔπιπτε θῦμα τοῦ φανατισμοῦ στρατιωτῶν τινων, ὅθεν ὁ Ἰβραήμ. ὠδήγησεν αὐτὸν ὀπισθεν φυλακείου πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ φρουρίου, ἐκεῖθεν δὲ αἱ περὶ παραδόσεως διαπραγματεύσεις ἐξηκολούθησαν ἐπὶ δύο σχεδὸν ὥρας, τοῦ φρουράρχου δισταζόντος ν' ἀναλάβῃ τοιαύτην εὐθύνην, ἐπιμένοντος δὲ νὰ κρατήσῃ τὸν ἐσωτερικὸν πύργον, ὅπερ ὅμως ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ πολιορκουμένου.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ μὲν φρούραρχος ἀντέτεινε, ὁ δὲ Μ. Ἀποστολίδης ἤρξατο λαμβάνων ἀπειλητικότερον ὕφος, φωνὴ ἡγέρθη τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ κατοίκων, ἀπαιτούντων τὴν παράδοσιν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καταστροφῆς, ἣν ὁ Ἰβραήμ. δὲν ἔπαυεν ἀναπόφευκτον παριστῶν, καθ' ὅσον εὐφυῶς ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀποστολίδου προστρέπετο, ἵνα τρόπον εὐρίσκων ἐξαγάγῃ ἐκεῖθεν τὴν μητέρα του καὶ σῶσιν ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν καταστροφῆς.

Ὁ δυστυχὴς Ἰβραήμ, οὐδόλως ἀμφισβάλλων περὶ τοῦ ἐπικειμένου ὀλέθρου, ὅτε μὲν τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ ἐξόρκιζε νὰ παραδοθῶσιν ἀφόβως, ὅτε δὲ, ὑποδεικνύων τῷ Μ. Ἀποστολίδῃ τὴν θέσιν, ἐφ' ἣς ἡ πατρικὴ οἰκία ἔκειτο, ἰκέτευε νὰ λάβῃ πρόνοιαν, ὅπως φεισθῇ τοῦλάχιστον αὐτῆς.

Ἐνῷ ἡ κομωδία αὕτη ἐξηκολούθει, ἐπιφανεῖς μετὰ τινων ἐθελοντῶν καὶ ὁ Μ. Τσίμας, ὥσπερ ἀπολέσας τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐξοργισμένος, ἤρξατο ἐπίσης δι' ἀπειλῶν ταχεῖαν τὴν καταστροφὴν παριστῶν.

Ἐπαναληφθεῖσιν τότε διὰ τελευταίαν φορὰν τῶν περὶ ἀσφαλείας τῆς ζωῆς τῶν παραδιδομένων ἱκεσιῶν καὶ ὑποσχέσεων, ἀναλαβόντος δὲ τοῦ Χόντσα τὴν εὐθύνην τῆς παραδόσεως, αἱ πύλαι τοῦ φρουρίου ἠνεώγησαν, τὰ δὲ κλειθρα παρεδόθησαν τῷ Μ. Ἀποστολίδῃ.

Ἦδη διὰ συνθήματος οἱ ἐπαναστάται εἶχον ἀνέλθει πρὸς τὸ φρούριον, εἰσῆλθον δὲ—ἐκτὸς τῶν ἐγγχωρίων κατὰ παράκλησιν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ ἐκ φόβου ἐκδικήσεων—πάντες ἐν τάξει, ἐνῷ ἡ νύξ ἐπλησίαζεν, οἱ δὲ κάτοικοι ἔντρομοι ἔσπευδον νὰ κλεισθῶσιν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν.

Ἡ φρουρά, συγκειμένη ἐκ τοῦ ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ (Βουδρουμ) ἀνθυπαυτοῦ Χασὰν Μουσταφᾶ καὶ 15 στρατιωτῶν μετὰ τριῶν πυροβόλων, κατέθετο τὰ ὅπλα, ἀλλὰ τῷ φρουράρχῳ ἀφέθη τὸ ξίφος, τεθέντι μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπὸ φύλαξιν ἐν τῷ στρατῶνι.

Τοιοιτοτρόπως, ἄνευ οὐδεμιᾶς ῥανίδος αἵματος, διὰ μόνης δὲ τῆς εὐφυΐας καὶ ἱκανότητος τοῦ Μ. Ἀποστολίδου Ἀλεξίου κατελήφθη ὁ Πλαταμῶν, μόνον φρούριον, ὅπερ καθ' ἅπασαν τὴν ἀτυχῆ ταύτην ἐπανάστασιν τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπειροθεσσαλίας ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν.

Περὶ τὴν 8 τῆς νυκτὸς χωρικός τις ἐκομίσατο ἐπιστόλιον, δι' οὗ ἠγγέλλετο ὅτι, 300 ἵππεῖς ἀφίκοντο εἰς τὰ περίξ· μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἐτέρη εἶδησις ὅτι, 1600 πεζοὶ ἀφικνούνται ἐκ Λαρίσσης εἰς Πυργητὸν, προτιθέμενοι νὰ μεταβῶσιν εἰς Πλαταμῶνα, κατεθορύβησε τοὺς ἐπαναστάτας, εὕρισκομένους ἐν φρουρίῳ, οὗτινος ἠγνόουν ἔτι τὸ ἐσωτερικόν, οἱ δὲ κάτοικοι ἤσαν ἐχθροὶ αὐτοῖς, κινδυνεύοντας δὲ νὰ πολιορκηθῶσιν ὑπὸ πολυαρίθμου δυνάμεως, ἐνῷ οὐδεμίαν βοήθειαν ἠδύναντο ν' ἀναμείνωσιν ἐκ τῶν ἐν Λιτοχώρῳ. Ὅθεν ἀπεφασίσθη ἡ μεταφορὰ τοῦ ὕλικου καὶ ἐγκατάλειψις τοῦ φρουρίου.

Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ πλεῖστον ὕλικόν ἀπέστειλον διὰ ζώων

εἰς Παντελεήμονα, ἀνῆλθον ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων πρὸς καθήλω-
σιν τῶν δυσμετακομίστων τηλεβόλων.*

Μετὰ ταῦτα οἱ ἐπαναστάται, παραλαβόντες τοὺς αἰχμαλώ-
τους καὶ ὑποκρύψαντες τῷ Ἰβραήμ τὴν ἀληθινὴν τῆς ἀναχω-
ρήσεως αἰτίαν, συστήσαντες δὲ αὐτῷ τὰ δέοντα, ἀπῆλθον νύ-
κτωρ εἰς Παντελεήμονα.

Τὴν ἐπιούσαν ἐθεάθησαν 22 ἔφιπποι χωροφύλακες, οἱ μόνου
εἰς τὰ πέριξ ἀναφανέντες, πρὸς τὸν Πλαταμῶνα ἀνερχόμενοι,
πληροφορηθέντες δὲ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου ἀπῆλθον διὰ
Πυργητοῦ εἰς Λάρισσαν.

Τὸ ἐπαναστατικὸν ἐντούτοις ἀπόσπασμα, μεταβὰν εἰς τὰ
χωρία Πούρλια καὶ Ἀβαρνίτσα, ὧν οἱ κάτοικοι εὐχαρίστως
καὶ προθύμως ἔλαβον τὰ ὅπλα, ἐπανῆλθεν εἰς Παντελεήμονα.

Ἐντεῦθεν ὁ μὲν Μ. Ἀποστολίδης μετὰ μέρους τοῦ σώμα-
τος καὶ τῆς αἰχμαλώτου φρουρᾶς τοῦ Πλαταμῶνος καὶ τοῦ
ὕλικου τοῦ φρουρίου μετέβη εἰς Λιτόχωρον, ἔμεινε δὲ ὁ Μ.
Τσίμας μετὰ τοῦ λοιποῦ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ Χατὰν Μου-
σταφᾶ, κατὰ παράκλησιν τοῦ ιδίου, ἵνα ἐξωμαλύνῃ λογαρια-
σμοὺς δοσοληψιῶν τινῶν μετὰ τῶν ἐγγχωρίων.

Ἦδ' ἡ τὰ πλεῖστα τῶν ὀπλῶν εἶχον διανεμηθῇ τοῖς ἐγγχω-
ρίοις, οἵτινες ἐφαίνοντο μὲν πρόθυμοι καὶ κῦχοντο τῆς ἐπανα-
στάσεως τὴν ἐξάπλωσιν, οὐχ ἥττον ὅμως ἀμφέβαλλον περὶ
τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς. Δὲν εἶχον τὴν πεποιθήσιν ἐκείνην, ἥτις
ὑπὸ πραγμάτων ἱκανῶν ἐμπνέεται καὶ δι' ἧς καὶ μόνης τὰ
μεγάλα ἔργα κατευσδοῦνται.

Ὡς ἀποθήκη τῶν πολεμοφοδίων εἶχεν ἐκλεχθῇ, ὡς ἐρρέθη,
τὸ $\frac{1}{4}$ ὥρας ἀπὸ τοῦ Λιτοχώρου πρὸς τὴν θάλασσαν Μετό-

* Ἐνταῦθα ὅμως ὀλίγου δεῖν ἔπιπτε θῦμα τῆς προθυμίας αὐτοῦ
εἰς τῶν ἀξιολογωτέρων ἐθελοντῶν, ὁ ἱατρὸς Δ. Καλοστύπης.

Ἡ νύξ ἦτο ζοφερά, ἡ δὲ ὥρα 3 τοῦ μεσονυκτίου ὅτε δι' ἐνὸς καὶ
μόνου ἀμυδροῦ φανοῦ ἡ ἐργασία τῆς καθηλώσεως μετὰ κόπου ἤρ-
ξατο, κατ' αὐτὴν δὲ ὁ μνημονευθεὶς ἐθελοντὴς ἐξολισθήσας κατέπε-
σεν ἀπὸ τῶν ἐπάλλεων μετὰ τοῦ ὅπλου αὐτοῦ ἐξ ὕψους 8 μέτρων
περίπου. Εὐτυχῶς ἐνῶ ὁ μὲν κόπανος τοῦ ὅπλου ἐθραύσθη ὁ δὲ σω-
λὴν ἐλύγισεν, οὗτος οὐδεμίαν βλάβην ὑπέστη.

χιον τῆς Σκάλας τοῦ Ἀγ. Διονυσίου, ὅπερ ὠχύρωσαν, ὡς ἡδυνήθησαν, ἀφέντες φρουράν 22 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Α. Πετράντην.

Μέχρι τῆς 22 Φεβρουαρίου τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα οὐδὲν ἄλλο ἐποίησατο διάβημα, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο προετοιμαζόμενοι εἰς ἐπίθεσιν· τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην 40 πρόσκοποι ἵππεῖς Κιρκάσιοι ἐξ Αἰκατερίνης, πλησιάσαντες τοὺς ἐπαναστάτας καὶ καταδιωχθέντες, ἐπανέκαμψαν εἰς τὰ ἴδια μετὰ τὸν φόνον ἐνὸς αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐλήφθη εἰδήσις ὅτι, τουρκικὸς στρατὸς ἐμελλε νὰ ἐκκινήσῃ ἐκ Λαρίσσης, ἀπεστάλη αὖθις ὁ ἀκάματος Μ. Ἀποστολίδης μετὰ 45 ἀνδρῶν, ἵνα, συγκεντρῶν καὶ ἄλλας δυνάμεις ἐκ τῶν καθ' ὁδὸν χωρίων, καταλάβῃ τὰ στενὰ τῶν Τεμπῶν.

ΜΑΧΑΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΕΤΡΑΣ ΚΑΙ ΡΑΔΑΙΝΗΣ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΓ. ΚΙΤΡΟΥΣ

Τὴν 23 Φεβρουαρίου ὁ ἱατρὸς Ι. Λάζος καὶ Π. Κολόγῃρος μετὰ 60 περίπου ἀνδρῶν ἀπῆλθον, ἵνα προσβάλωσι σῶμα Γκέγκιδων, ἀναμενόμενον ἐκ τῶν πέριξ.

Ἐνεδρεύσαντες ὅθεν τὸν ἐχθρὸν ἄνωθεν τῆς Μονῆς Πέτρας καὶ καταδιώξαντες αὐτὸν, ἐφόνευσαν καὶ ἐτραυματίσαν 29, ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν φονευθέντων 3· τοῦ Α. Ζαήμη, Δ. Ζιζικιώτη καὶ ἐτέρου ἐκ Βουδονίτσης τῆς Λοκρίδος, παρέμεινον δὲ μετὰ τὴν μάχην ἀναμενόντες εἰς Ζάζακον.

Τὴν 24 Φεβρουαρίου καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα τῶν ἐπαναστατῶν μετὰ 100 ἐγχωρίων ἀνεχώρησεν ἐκ Λιτοχώρου, ἵνα προσβάλῃ τὴν Κιρκασιανὴν κωμόπολιν Τόχοβαν, ἀφέν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸν ἐπιλοχίαν Ραῖζην μετὰ φρουρᾶς 24 ἀνδρῶν, ἐνισχυομένων ὑπὸ 200 περίπου ἐγχωρίων, διελθὼν δὲ τοῦ Βροντοῦ καὶ συναντηθὲν μετὰ τοῦ Ι. Λάζου καὶ Π. Καλογήρου ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν αὐτοῦ εἰς Ραδαίνην.

Καθ' ὁδὸν οἱ ἐπαναστάται παρετήρησαν ὅτι, παρηκολουθοῦντο μακρόθεν ὑπὸ τινων ἱππέων Κιρκάσιων, κατοπτευόντων τὴν πορείαν αὐτῶν, ἅμα δ' ὡς ἐπλησίασαν τὸ ἀπέναντι τῆς

Τοχόβης ἑλληνικὸν χωρίον, οἱ μὲν Κιρκάσιοι ἀπεμακρύνθησαν, χωρικός τις δὲ παῖς, τέως ἐκ φόβου ἐν τινὶ θάμνῳ κεκρυμμένος, ἀναθαρρήσας καὶ προσέλθὼν τοῖς ἐπαναστάταις, διηγέθη ὅτι, πρὸ ὀλίγων λεπτῶν οἱ Κιρκάσιοι εἶχον λεηλατήσει τὸ χωρίον, τῶν κατοίκων σωθέντων ἐν τοῖς δάσεσι.

Ἐν τούτοις οἱ Κιρκάσιοι ἱππεῖς, οἵτινες ἦσαν οἱ τὴν Ραθαίνην λεηλατήσαντες, ἐνωθέντες μετὰ 40 περίπου πεζῶν ὁμοφύλων, ἐκεῖ που παραμενόντων, ἐπλησίασαν αὐθις τοὺς ἐπαναστάτας.

Ἀπόσπασμα τότε ὑπὸ τὸν καρτερικὸν Α. Πασχάλην, τὸν Γ. Μαλάμον καὶ Π. Καλόγηρον, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τινος λόφου, ἡ δὲ μάχη ἐξηκολούθει μετὰ τινος ἐπιμονῆς ἐκατέρωθεν.

Οἱ ἱππεῖς ἀπολέσαντες 2 νεκροὺς καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ πολεμῶσιν ὥς ἐκ τοῦ δασώδους τῆς τοποθεσίας, προέταξαν αὐτῶν τοὺς πεζοὺς, οἵτινες ἠπεύλουν ἤδη τὸ μικρὸν ἐπαναστατικὸν ἀπόσπασμα, ὅτε ἔσπευσεν εἰς ἐπικουρίαν ὁ ἀνθυπ. Μ. Τζίμας μετὰ τινων ἀνδρῶν.

Τοιοιυτοτρόπως οἱ Κιρκάσιοι ἐξεδιώχθησαν, φονευθέντων καὶ τραυματισθέντων περὶ τοὺς 12, ἐν οἷς καὶ ὁ υἱὸς προκρίτου τινὸς τῆς Τοχόβης, μεθ' ὃ οἱ ἐπαναστάται ἐισῆλθον ἐν τῷ χωρίῳ.

Ἡ κωμόπολις Ράδαϊνα, καὶ περ ἐξ ὀλίγων μόνον οἰκιῶν συνισταμένη, ἦνθι καὶ ἤχμαζε μετὰ τῶν κωμοπόλεων τῶν πέριξ, διότι ἡ γῆ αὐτῆς εἶναι εὐφορωτάτη, οἱ δὲ κάτοικοι φιλόπονοι γεωργοί.

Οἱ ἄγριοι γείτονες, εἰσελθόντες ἐν αὐτῇ, τὴν μὲν ἐκκλησίαν ἐσύλησαν, καταστρέψαντες μέρος αὐτῆς, καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας, ἐκ δὲ τῶν οἰκιῶν λαβόντες ὅ,τι ἠδυνήθησαν τὰ λοιπὰ διεσκόρπισαν ἐν ταῖς ὁδοῖς.

Σίτος, ὄρυζα, ἔλαιον, μέλι καὶ οἶνος, ὧν ἀφθονία ὑπῆρχεν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν ἀγροτῶν, διεχύθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς ὑπὸ τῶν ἀτιθάσων Κιρκασίων, παρ' αὐτοῖς δ' ἔκειτο πτώμα γέροντος, φοβερῶς ἠκρωτηριασμένον.

Ὀλίγα λεπτά μετὰ τὴν ἐν Ραθαίνῃ ἄφιξιν τῶν ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτη ἐφάνη μακρόθεν ἐρχόμενον ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κολυμβόρου σῶμα ἄγνωστον.

Ἦτο ὁ Κίτρος μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβαν σώματος ἐγχωρίων, ἐν οἷς διεκρίνοντο ὁ Β. Ναούμ, Σ. Κώστας, Α. Κώστας, Ν. Σαραψῆς καὶ Ἡ. Ζαρκάδας.

Ἡ συγκίνησις ὑπῆρξε βαθεῖα καὶ ζωηρὰ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τῆς συναντήσεως τοῦ φιλελευθέρου Ἱεράρχου.

Ἐνταῦθα, διακόπτοντες πρὸς στιγμὴν τὴν διήγησιν τῶν ἀπορρώντων εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην σῶμα, ἀνάγκη ν' ἀνατρεῖξωμεν εἰς τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κίτρος συμβάντα ἀπὸ τῆς ἀρίξεως τῶν ἐθελοντῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης.

Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΙΤΡΟΥΣ

ΚΑΙ Η ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚ. ΚΟΛΛΥΝΔΡΟΥ

Πρὸ τῆς ἐπομένης ἐκθέσεως τοῦ σεβαστοῦ ἱεράρχου θεωροῦμεν περιττὴν πᾶσαν ἄλλην ἀφήγησιν περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κίτρος ἐπαναστατικῶν συμβάντων :

«Τὴν 16 Φεβρουαρίου ἐμάθομεν ὅτι, ἀπεβιδάσθη σῶμα 500 περίπου ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κ. Δουμπιώτην εἰς Λιτόχωρον καὶ ὅτι ἐμελλε νὰ ἐπιπέσῃ ταχέως κατὰ τῆς Αἰκατερίνης καὶ Τόχοβας. Ἡ Αἰκατερίνη ἀπέχει τοῦ Λιτοχώρου μὲν 3 ὥρας Β. Δ. τοῦ δὲ Κολλυνδρουῦ, ἑδρας τῆς ἐπισκοπῆς Κίτρος, 5 ὥρας Ν. Μεταξὺ Αἰκατερίνης καὶ Κολλυνδρουῦ ἐξ ἔσης σχεδὸν ἀποστάσεως κεῖται ἡ ὑπὸ 400 περίπου οἰκογενειῶν Κιρκασίων ἀποτελουμένη κωμόπολις Τόχοβα.

»Ταῦτα πληροφορηθέντες, ἐσπεύσαμεν νὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς ἀρμοδίους, ἂν ἤλθε καὶ δι' ἡμᾶς ἡ ὥρα ἢ ἂν ὠφείλομεν εἶτι νὰ περιμένωμεν καὶ ἄλλην ἀπόβασιν. Ἐλάβομεν ῥητὴν ὁδηγίαν καὶ προτροπὴν νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν μίαν ὥραν ταχύτερον, χωρὶς ν' ἀναμένωμεν καὶ ἄλλην ἀπόβασιν, οἷα ἐμελλε δῆθεν νὰ γίνῃ ὅσον οὕπω !

»Μετὰ ταῦτα ἐσπεύσαμεν νὰ συνεννοηθῶμεν μετὰ τοῦ ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Κολλυνδρουῦ διαιωμένου Βαγγέλη Χοστέβα, ὅστις πρὸ δύο περίπου ἐτῶν εἶχεν ἐξέλθει εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μετὰ τοῦ γνωστοῦ Καραπατάκη, ἀφ' οὗ δὲ ὁ Καραπατάκης

ἐν τινι μετὰ τῶν χωροφυλάκων συμπλοκῇ ἐφρονεύθη, ὁ Βαγγέλης Χοστέβας ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν 17 περίπου κλεπτῶν. Λέγω δὲ κλεπτῶν καὶ οὐχὶ ληστῶν, διότι οὐδεμίαν ληστοπραξίαν κατεδέξατο νὰ διαπράξῃ, ἐξ ἐναντίας δὲ περιερχόμενος τὰ χωρία ἐνεθάρρυνε τοὺς χριστιανοὺς καὶ προητοίμαζεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ μόνη παρεκτροπὴ τοῦ ὑπῆρξεν ἀπαγωγὴ 2 Ἑβραίων, παρ' ὧν ἐζήτει ἱκανὸν ποσὸν λύτρων, ἄχρις οὗ κατὰ τὴν ἀτυχῆ μάχην τῶν Ἀγίων Πάντων, 15 Μαρτίου, προσέφυγον εἰς τὸν καταλαβόντα τὴν θέσιν ἡμῶν ἐκείνην τουρκικὸν στρατόν. Ὁ Β. Χοστέβας μετὰ τῶν περὶ τὸν Παῦλον Πατραλέξην εἶχε κατορθώσῃ τὴν παραλαβὴν καὶ ἀπόκρυψιν τῶν ἀποσταλλέντων ἡμῖν 500 ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων. Ὁ αὐτὸς ἦτο πάντοτε συνεννοημένος μεθ' ἡμῶν καὶ δὲν ἄφινε καμμίαν εὐκαιρίαν εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Κιρκασίων καὶ Γκέγκιδων, ἐνεδρεύων καὶ φονεύων ὅσους ἐξ αὐτῶν κατῴρθου νὰ συναντήσῃ, αὐξήσας ἐσχάτως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ εἰς 120.

»Τὴν 19 Φεβρουαρίου νυκτὸς ἦλθον πρὸς ἡμᾶς δύο ἐξ αὐτῶν καὶ παραλαβόντες τὸν κλητῆρα ἡμῶν καὶ 10 Κολλυνδρινοὺς, ἔφερον ὁδηγηθέντες ὑπὸ τοῦ Χοστέβα 200 ὅπλα καὶ ἀνάλογα πολεμεφόδια ἐκ τῶν κεκρυμμένων καὶ ἐναπέθεσαν αὐτὰ εἰς τὸ κοιμητήριον Κολλυνδροῦ. Τὰ ἐπίλοιπα 300 εἶχον λάβει οἱ μεταξὺ τῶν χωρίων Κίτρου καὶ Πάλιανης κατασκευοῦντες Ἀλβανιτόβλαχοι ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι θέλουν ἐνωθῇ μεθ' ἡμῶν.

»Τῇ ἐπαύριον, 20 Φεβρουαρίου, ἀπὸ πρῶτας διεδίδοντο πολλὰ ἐν Κολλυνδρῷ καὶ τοῖς πέριξ ὑπὸ τῶν μὴ μεμυημένων: ὅτι πλῆθος πολὺ ληστῶν ἔμελλε νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ Κολλυνδροῦ καὶ τῶν πέριξ αὐθημερόν. Ὅθεν τινὲς τῶν τοῦ Κολλυνδροῦ ἔστειλαν εἰς Βέρροιν ζητοῦντες παρὰ τῆς Διοικήσεως στρατόν πρὸς φύλαξιν· οἱ δὲ ἐν τοῖς πέριξ Μωαμεθανοὶ, Τουρκαλβανοὶ καὶ Γκέγκιδες οἱ πλεῖστοι, ἦσαν κατεπτοημένοι, ἅτε γινώσκοντες ὅτι, οὐδεμίαν βοήθειαν ταχεῖαν ἠδύναντο νὰ τοῖς στείλωσι μήτε ἐκ Βερροίας μήτε ἐκ Θεσσαλονίκης.

»Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν κατοικοῦσιν εἰς τὸ μίαν ὥραν πρὸς Β. τοῦ Κολλυνδροῦ παρὰ τὸν Ἀλυάκμονα κείμενον χωρίον

Διμπάνοβον, οἵτινες ἔστειλαν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀζάδες τοὺς χριστιανοὺς, παρακαλοῦντες νὰ τοὺς εἰδοποιήσω ἐγκαίρως, ἂν συμβῇ κακόν τι.

»Τῆς αὐτῆς ἡμέρας, 20 Φεβρουαρίου, τὴν ἑσπέραν, μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, εἰσῆλθεν εἰς Κόλλυνδρόν μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, 120 ἀνδρῶν περίπου, ὁ Βαγγέλης Χοστέβας. Καὶ πρῶτον μὲν διηυθύνθησαν εἰς τὸν ἀστυνομικὸν σταθμὸν, ἔνθα ἐρύλαττον δύο τρεῖς ζαπτιέδες, ὧν ὁ εἰς ἐπιλοχίας. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον κλεισθῇ οἱ δυστυχεῖς εἰς τὸν σταθμὸν καὶ δὲν παρεδίδοντο, ἔθραυσαν τὴν θύραν καὶ ἐμβάντες ἐφόνευσαν αὐτοὺς. Ἐπειτα δὲ ἀναζητήσαντες μὴ τις καὶ ἄλλος Τοῦρκος ὑπάρχῃ εἰς τὴν κωμόπολιν καὶ μὴ εὐρόντες, διενεμήθησαν εἰς διαφόρους οἰκίας καὶ κατέλυταν.

»Τὴν ἐπαύριον, 21 Φεβρουαρίου, διενεμήθησαν τὰ 200 ὄπλα, καὶ κατεγράψαμεν τοὺς τε λαβόντας αὐτὰ καὶ ὅσους εὗρομεν ἔχοντας ἰδικὰ τῶν, προτεκαλέσαμεν δὲ καὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων τοὺς κατοίκους, ὅπως συναχθῶσιν εἰς Κόλλυνδρόν. Ἦλθον ἅπαντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι μετὰ τῶν γυναικοπαίδων ἐκ τῶν χωρίων Ἐλευθεροχωρίου, Καστανιᾶς, Ραδαίνης, Βουλτσίστης, Νεοκάστρου, Μενλίκης, τὰ δὲ λοιπὰ χωρία ἐξησφαλίζοντο ἀλλաχοῦ.

»Οὕτω, τῶν τριῶν τσιφλικίων τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Α. Παπαῖ Γεωργίου, Παλατίτσια, Μπάρμπες καὶ Κούτλες, εἶχον ὀχυρωθῇ εἰς Παλατίτσα, ὁ δὲ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ὀπλιτῶν ἀνῆλθε τότε εἰς 350 ἐντὸς τοῦ Κόλλυνδρόν.

»Τὴν 22 Φεβρουαρίου τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἐν Κόλλυνδρῷ πληθυσμοῦ ἐξῆλθε τῆς κωμοπόλεως εἰς θέσιν τινα ἐξέχουσαν, ἐκεῖ δὲ περιστοιχούμενος ὑπὸ πάντων τῶν ὀπλιτῶν δεηθεὶς ὑπὲρ τοῦ ἀρχομένου ἀγῶνος καὶ εὐλογήσας τὴν σημαίαν, ὕψωσα αὐτὴν ἐν ζητωκραυγαῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐνώσεως ἡμῶν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, μεθ' ὃ ἐνεχείρησα αὐτὴν τῷ προσκλεχθέντι σημαιοφόρῳ.

»Τὴν τελετὴν ταύτην ἐπεσφράγισαν πολλοὶ τῶν ἐγγχωρίων πυροβολισμοί.

»Τὴν 23 ἐστείλαμεν 10 φορτηγὰ συνοδευόμενα ὑπὸ τινῶν ὀπλιτῶν εἰς Πέτρον, ὅπου ἐμάθομεν ὅτι, ἤτο ἡ ἀποθήκη τῶν

όπλων και πολεμοφοδίων τοῦ Κ. Δουμπιώτη, μετ' ἐπιστολῆς μου πρὸς αὐτὸν, δι' ἧς, κοινοποιῶν τὴν ἐξέγερσιν τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας μου, παρεκάλουν νὰ μοὶ σταλῶσιν ὅπλα καὶ πολεμοφοδία. Μετὰ δὲ τρεῖς ἢ τέσσαρες ἡμέρας ἐπανῆλθον φέροντες μόνον 2 φορτεῖα φυσιγγίων ἐμπροσθογεμῶν ὅπλων, μίαν χελώνην μολύβδου καὶ 5 ὀκ. πυρίτιδος.

»Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔλαβον ἐπιστολὴν τουρκαλβανῶν τινων, ἐπιστατούντων εἰς τὰ ἐν τῷ χωρίῳ Λιμπάνοβα κτήματα τοῦ Γερασ. Κωνσταντίνου καὶ ἄλλων κτηματιῶν, δι' ἧς με παρεκάλουν νὰ τοῖς γράψω ὡς φίλος, ἂν οἱ ἐλθόντες εἰς Κολλυνδρὸν εἶναι βασιλικοὶ ἄνθρωποι δηλ: Ἕλληνες στρατιῶται τακτικοὶ ἢ κλέπται, καὶ, ἂν εἶναι βασιλικοὶ, νὰ μισιτεύσω ὅπως ἐρχόμενοι εἰς Κολλυνδρὸν προσκυνήσωσι, νὰ τοῖς κοινοποιήσω δὲ τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς εἶναι παραδεκτὴ ἡ ὑποταγὴ των. Ἐγραψα λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς, ἀορίστως μὲν ἀπαντῶν εἰς τὴν πρώτην ἐρώτησίν των: ἂν ᾖναι οἱ ἐπαναστάται βασιλικοὶ ἢ μὴ, βεβαιῶν δὲ αὐτοὺς ὅτι, ἂν διώξωσι πρότερον ἐκ Λιμπάνοβας τοὺς Γκέγκιδας, οἵτινες ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως εἶχον συναθροισθῇ ἐκεῖ, καὶ ἔπειτα προσέλθωσιν οἱ ἐγκριτώτεροι αὐτῶν εἰς Κολλυνδρὸν ἄσπλοι, θέλει γείνη δεκτὴ ἡ ὑποταγὴ των, χωρὶς νὰ πάθωσι τίποτε μήτε αὐτοὶ μήτε τὸ χωρίον αὐτῶν.

»Αὐτῆμερὸν τότε μοὶ ἀπήντησαν ὅτι, συγκατανεύουσι, θέλουσι δὲ παρακινήσει τοὺς Γκέγκιδας νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας των, καὶ εἴτα θέλουσιν ἐλθεῖ πρὸς ἡμᾶς, ἵνα προσκυνήσωσιν.

»Ὅντως τὴν ἐπιούσαν ἐπληροφορήθημεν ὅτι, οἱ Γκέγκιδες μετὰ τῶν ποιμνίων των, συνοδευόμενοι ὑπὸ τινων ἐκ τῶν ἐν Λιμπάνοβα τουρκαλβανῶν, διαβάντες τὸν Ἀλυάκμονα, ἔλαβον τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ἄγρουν. Οἱ ἐν Λιμπάνοβα ὅμως Τοῦρκοι δὲν ἤρχοντο νὰ προσκυνήσωσι, προφασιζόμενοι ὅτι περιμένουσι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν μέχρι Θεσσαλονίκης συνοδευσάντων τοὺς Γκέγκιδας, οἵτινες ὅμως συμβουλευθέντες ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲν ἐπέστρεψον, ἀλλὰ ἐπερίμενον νὰ ἐπανεέλθωσι μετὰ τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐμελλε νὰ σταλῇ καθ' ἡμῶν.

»Τὴν 24 φεβρουαρίου, γνωστῶν ἤδη γενομένων ἐν Βερροία

τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ μὴ ὑπάρχοντος στρατοῦ ἐκεῖσε, ὁ γιούζ-μπασης Βερροίας μετὰ 20 περίπου χωροφυλάκων ἤλθεν εἰς τὸ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλυάκμονος χωρίον Γκριζάλη, ἰδιοκτησίαν βέη τινός, ὅστις πρὸ ἔτους ἦτο καϊμακάμης εἰς Ἅγιον Ὅρος, καὶ ἐκεῖ προτεκάλεσε, πλὴν τοῦ βέη τούτου, τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ παρὰ τὸν Ἀλυάκμονα χωρίου Μυλοβοῦ Μαξοῦτ-ἀγᾶν καὶ ἄλλους τινάς, συσκεφθέντες δὲ περὶ τοῦ πρακτέου, ἀπεφάσισαν καὶ ἔστειλαν δύο ἐπιστολάς, μίαν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἄλλην πρὸς τοὺς προκρίτους τοῦ Κολλυνδρόου.

Ἡ πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολή, ἑλληνιστὶ γεγραμμένη, ἐμπεριεῖχε τὰ ἑξῆς :

Τιμημένε φίλε Δεσπότη-ἐφένδη !

Μανθάνομεν ὅτι εἰς τὸ Κολλυνδρόν ἤλθαν κλέφταις καὶ κάμνουν πολλὰ ζουλούμια. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δίνομεν πίστιν εἰς τὰ λόγια τοῦ κόσμου, ὅπου καὶ πολλὰ ψέμματα λέγουν, περιμένομεν ἀπὸ τὴν ἀφεντιάν σου, ὡς ἄνθρωπος τοῦ βασιλέως μας καὶ μιλέτ-μπασ-σῆς τῶν χριστιανῶν, νὰ μᾶς γράψῃς τὴν ἀλήθειαν, τί ζητοῦν αὐτοὶ ὅπου ἤλθαν αὐτοῦ, πόσοι εἶναι καὶ ἂν ᾔναι βασιλικοὶ ἄνθρωποι (ἀσκέρι) ἢ κλέφταις. Καὶ νὰ διατάξῃς τοὺς ἀξάδες νὰ ἔλθουν ἐδῶ νὰ ὁμιλήσωμεν.

Σὲ χαιρετοῦμεν, Δεσπότη-ἐφένδη, καὶ περιμένομεν τὸ καρσιλίκι σου. (ἔπεται ἡμερομην. καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες ὑπογραφαὶ καὶ σφραγίδες).

Ἡ πρὸς τοὺς προκρίτους ἐπιστολή, ἐπίσης ἑλληνιστὶ γεγραμμένη, ἦτο τοιαύτη :

Μουχτάριδες καὶ ἀξάδες χωρίον Κολλυνδρόν.

Λαμβάνοντες τὸν τεσκερέν μας νὰ ἔλθητε εἰς Γκριζάλη τὸ δίχως ἄλλο, ἔχω νὰ σᾶς ὁμιλήσω ἀπὸ μέρος τοῦ καϊμακάμη, βέη-ἐφένδη τῆς Βερροίας.— (Τ. Σ.) Γιούζ-μπασης Μεμέτ-ἀγᾶς.

»Καὶ τοὺς μὲν προκρίτους ἀπέτρεψα ν' ἀπέλθωσιν, ἐγὼ δὲ ἀπήντησα τοῖς Ὀθωμανοῖς τοιαῦτα :

Καλοὶ μου φίλοι ἄλ.

Ἐλαβα τὸ τίμιον γράμμα σας· θέλετε νὰ σᾶς γράψω τί ζητοῦν οἱ κλέφταις εἰς τὸ Κολλυνδρόν καὶ πόσοι εἶναι. Σᾶς ἀπαντᾷ λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι κλέφταις μόνον, ἀλλὰ καὶ τακτικὸς στρατὸς, καὶ δὲν εἶναι μόνον εἰς τὸ Κολλυνδρόν, ἀλλ' εἶναι γεμάτα ὅλα τὰ οὐρμάνια ἀπὸ αὐτοὺς. Ζητεῖτε νὰ ἔλθουν αὐτοῦ οἱ μουχτάρδες καὶ οἱ ἀξάδες τοῦ Κολλυνδρόου· παρακαλῶ νὰ μὲ πληροφωρήσητε ποίους ἀξάδες θέλετε, διότι τώρα οὔτε εἰς τὸ Κολλυνδρόν οὔτε εἰς τὰ ἄλλα χω-

ρία υπάρχουν πλέον αζάδες και μουχτάριδες, αλλά διοικοῦν οἱ καπετανεοί.

Σὺς χαιρετῶ φιλικῶς καὶ εἶμαι πάντοτε πρόθυμος.

(Τ. Σ. Τουρκ.). † ὁ Κίτρος ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

»Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης ὅτε Γιούζ-μπασης Βερροίας μετὰ τῶν χωροφυλάκων καὶ οἱ ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις εὐρισκόμενοι Ὅθωμανοὶ ἐπιστάται καὶ ὑπηρεταὶ ἀπῆλθον εἰς Βέρροϊαν.

»Αὐθιμερὸν 24 Φεβρουαρίου, μαθόντες ὅτι Γκέγκιδές τινες περιφέρονται εἰς τὰ πέριξ χωρία καὶ κακοποιοῦσι τοὺς τυχόντας, ἀφ' ἐτέρου δὲ κατανοήσαντες τὴν ἀπάτην τῶν ἐν Λιμπάνοβα, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπιτεθῶμεν κατ' αὐτῶν, φοβούμενοι ὅμως μήπως ἐν τοῖς πέριξ τσιφλικίοις κρύπτονται που ἐκ τῶν τουρκαλθανῶν, περὶ ὧν ἐμάθομεν ὅτι ἀπῆλθον, ἐστείλαμεν ἄνδρας τινὰς μετ' ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ἐν Πάλιανη Ἀλβανιτοβλάχους, οἵτινες εἶχον λάβει τὰ 300 ὅπλα, προσκαλοῦντες αὐτοὺς νὰ ἔλθωσι πρὸς ἡμᾶς, ὅπως ἐπιτεθῶμεν κατὰ τῶν Γκέγκιδων καὶ τῶν ἐν Λιμπάνοβα Τούρκων ἐκ δύο σημείων συγχρόνως. Ἀλλ' οἱ Ἀλβανιτόβλαχοι, διατελοῦντες ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰ. Μπίτσου, ἀπῆντησαν ἡμῖν ὅτι, διετάχθησαν παρ' αὐτοῦ νὰ κρύψωσι τὰ ληφθέντα ὅπλα καὶ νὰ μὴ λάβωσιν αὐτὰ μηδὲ νὰ ἐξεγερθῶσι πρὶν ἢ λάβωσι ὁδηγίαν του· διότι δῆθεν ἐμελλε νὰ ἔλθῃ αὐτὸς μετὰ τοῦ Ἀγγλου Προξένου, ὅπως θέσωσι τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν εἰς τὰ δύο ιδιόκτητά του τσιφλίκια, τὸ Κίτρος καὶ τὸν Ἀγιάννην, ὥστε νὰ ᾔναι ἀσφαλῆ κατὰ πάσης τουρκικῆς ἢ ἐπαναστατικῆς προσβολῆς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ καλύβαι των ἦσαν μεταξὺ τῶν δύο εἰρημένων χωρίων καὶ ἐπομένως ἐξησφαλίζοντο καὶ αὐτάς, διὰ τοῦτο οἱ γενναῖοι Ἀλβανιτόβλαχοι μᾶς ἀπῆντων ὅτι, λυποῦνται μὲν διότι οἱ Γκέγκιδες κάμνουν τόσα κακὰ εἰς τὰ ἀδελφία, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ ἔλθουν μεθ' ἡμῶν, ἐὰν δὲν λάβωσι ὁδηγίαν παρὰ τοῦ φιλογενεστάτου κ. Μπίτσου· τούτου ἕνεκα παρητήθημεν καὶ ἡμεῖς πάσης ἐπιθέσεως, ὁ δὲ Βαγγέλης Χοστέδας ἠθέλησε τότε ν' ἀπέλθῃ μετὰ τῶν ὀπλιτῶν εἰς Πάλιανην, ἵνα εἴτε δι' ἀπειλῶν εἴτε διὰ τῆς βίας παραλάβῃ τὰ 300 ὅπλα ἢ πείσῃ τοὺς Ἀλ-

θανιτοβλάχους νὰ ἔλθωσι μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἐγὼ ἠμπόδισα αὐτὸν, φοβούμενος μήπως ἐγερωθῶσιν ἐμφύλιοι ἐριδες.

» Ἐν τούτοις ἅπαντες οἱ ἐν Κολλυνδρῷ συνηθροισμένοι ἐκ τῶν περίξ χωρίων καὶ οἱ κάτοικοι εἰργάζοντο εἰς κατασκευὴν προχωμάτων ἢ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ὅπλων μετὰ πολλοῦ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

» Τὴν 25 Φεβρουαρίου ἐλάβομεν ἐπιστολὴν ἐκ Θεσσαλονίκης, δι' ἧς εἰδοποιούμεθα ὅτι, ἐπρόκειτο μὲν αὐθιμαρὸν, ἀνεβλήθη δὲ διὰ τὴν αὔριον ἡ ἀναχώρησις 2,000 τουρκικοῦ στρατοῦ μετὰ τηλεβόλων διὰ θαλάσσης, καὶ ἐτέρων 2,000 διὰ ξηρᾶς ὅπως προσβάλωσιν ἡμᾶς ἐκ δύο σημείων συγχρόνως, καὶ προετρεπόμεθα νὰ ἀναμετρήσωμεν καλῶς τὰς δυνάμεις ἡμῶν καὶ τὸ ὄχυρόν τῆς θέσεως, ἵν' ἀποφασίσωμεν ἀναλόγως. Συσκεψάμενοι λοιπὸν, εὔρομεν εὐλογον νὰ φύγωμεν ἐκ Κολλυνδρῷ, ἀφοῦ ἡ θέσις αὐτοῦ ἀλούται εὐχερῶς διὰ τηλεβόλων, ὅπως μὴ ἀναγκασθῶμεν νὰ πράξωμεν αὐτὸ μετὰ τὴν προσβολὴν τῶν Τούρκων. Ἀμέσως λοιπὸν, συγκαλέσαντες τοὺς ἐγκρίτους τῶν κατοίκων, ἐπροτείναμεν τὴν γνώμην ἡμῶν, μεθ' ἧς ἀπεφασίσθη τὴν ἐπαύριον ὁρθροῦ βαθέος νὰ φύγωμεν ἅπαντες μετὰ τῶν γυναικοπαίδων καὶ καταλάβωμεν τὴν ὄχυράν θέσιν τῶν Ἀγίων Πάντων, ἀπέχουσαν 2 1/2 ὥρας περίπου τοῦ Κολλυνδρῷ.

» Ἄπαντες, ἐκτὸς ὀλίγων δειλῶν καὶ μεμψιμοίρων, εὐρέθησαν σύμφωνοι εἰς τοῦτο καὶ ἤρξαντο νὰ ἐτοιμάζωνται. Τὴν νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Φεβρ. ὁ Β. Χοστέβας, παραλαβὼν περὶ τοὺς 80 ὀπλίτας καὶ πάντα τὰ πρὸς ἐμπρησμόν ἀναγκαῖα, ἀπῆλθεν εἰς Λιμπάνοβαν, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐκεῖ Τούρκων, ἀλλὰ κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐπανῆλθεν ἄπρακτος. Εἶχον φθάσει ἐκεῖ πρὸ τινων ὥρῶν τὰ διὰ ξηρᾶς σταλέντα τουρκικὰ στρατεύματα, ἀνερχόμενα εἰς 2,000· τοῦτο δὲ μαθὼν παρὰ τῶν ἔξω τοῦ χωρίου εὐρεθέντων ποιμένων, δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ριψοκινδυνεύσῃ καὶ ἐπέστρεψεν.

» Ἀμα ἐπανελθόντος τοῦ Β. Χοστέβα ἐκ Λιμπάνοβας ἤρχισα νὰ ἐτοιμάζω τὰ τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ἔλαβον τὰ πολυτιμότερά μου πράγματα. Ἀλλ' ἡ ἐπισκοπὴ μου ἦτο πλήρης ἐπιπλῶν καὶ σκευῶν, τὰ ὁποῖα ἦτο ἀδύνατον νὰ φυλαχθῶσιν.

Εἶδα ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ ἔλθωσι Τοῦρκοι τὴν μὲν ἐπισκοπὴν — μέγα καὶ ὀχυρὸν οὔσαν κτίριον, πέριξ δὲ διὰ προαυλίου καὶ ἐτέρου περιτειχίσματος φυλαττομένην — θέλουσιν εὗρει ἑτοιμον κονάκι, τὰ δὲ ἐπιπλά μου θέλουσι διαρπάσει. Ἀπεφάσις λοιπὸν νὰ παραδώσω ταῦτα πάντα τῷ πυρί. Ἐξέφρασα τὴν γνώμην μου τῷ Β. Χοστέβα καὶ τόσον μόνον ἤρκεσε. Μετὰ μίαν ὥραν ἡ ἐπισκοπὴ καὶ τὸ περιεχόμενον παρίστων μεγαλοπρεπὲς θέαμα, καταδιβρωσκόμενα ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος πυρός. Μεγαλοπρεπὲς ὄντως μοι ἐφαίνετο, ὅπως ἔβλεπον αὐτὸ, ἱστάμενος μετὰ τὴν ἐκ τοῦ χωρίου ἐξοδὸν εἰς ὑψωμά τι, δέκα λεπτά τῆς ὥρας ἀπέχον· διότι ἐγὼ μὲν ἤμην κατελιγμένος ὑπὸ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐνόμιζον δὲ ὅτι, τοῦτο θέλει διεγείρη τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἔτι μᾶλλον συντείνῃ εἰς τὸ νὰ σχηματίσωσι τὴν ἰδέαν ὅτι, δὲν ἔχομεν πλέον σκοπὸν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰς οἰκίας ἡμῶν ἀνδρῶν δὲν ἐλευθερωθῶμεν, ὅταν δ' ἐλευθερωθῶμεν εὐκόλως κτιζόμεν νέας οἰκίας. Δυστυχῶς ὅμως δὲν μᾶς ἠκολούθησαν, ὡς ἐπρόκειτο, ἅπαντες.

» Ἐν ᾧ ἀφ' ἐσπέρας εἶχον συμφωνήσει πάντες νὰ φύγωσι μεθ' ἡμῶν, τὴν πρωτὰν τῆς 26 Φεβρουαρίου ὁρῶν βαθέος, ἀφ' οὗ ἐξήλθομεν τοῦ χωρίου, εἰς ἀπόστασιν $1\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας, ἐστημεν ἵνα πάντες συναχθῶσιν, ἐκεῖ δ' ἐμάθομεν ὅτι, 4—5 πρόκριτοι τοῦ χωρίου Κολλυνδροῦ, ἀποφασίσαντες νὰ μείνωσι καὶ προσκυνήσωσι τοῖς Τούρκοις, παρέστuron τὸ ἥμισυ τῶν τοῦ Κολλυνδροῦ κατοίκων. Οὕτω δὲ μόνον τὸ ἕτερον ἥμισυ τῶν γυναικοπαίδων ἠκολούθησεν ἡμᾶς, ἐκ δὲ τῶν πέριξ χωρίων τὸ πλεῖστον. Οἱ μέιναντες ἔστειλαν τὴν ἐπαύριον πρεσβείαν εἰς Αἰμπάνοθαν, προσκυλοῦντες τοὺς Τούρκους καὶ λέγοντες ὅτι, παρεπεισθήσαν καὶ ἐδιάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως αὐτῶν καὶ τῶν κλεπτῶν. Τότε δὲ οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον ἀνενόχλητοι εἰς Κολλυνδρόν, καὶ μέρος μὲν ὑπὸ τὸν Ἀσσάφ-πασσᾶν ἔμεινεν ἐκεῖ, μέρος δὲ εἰς Αἰκατερίνην καὶ οἱ λοιποὶ εἰς Βέρροϊαν.

» Ἐκ τῶν κατοίκων τῶν λοιπῶν χωρίων, ὅσοι δὲν ἠκολούθησαν ἡμᾶς, δὲν ἐπροσκύνησαν ἀλλ' ἀπελθόντες εἰς τὰ χωρία τῶν ὠχυρώθησαν, ἀπόφασιν ἔχοντες νὰ πολεμήσωσιν.

» Ἐνταῦθα σημειωτέον ὅτι, ἅπαντα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας

Κίτρους εἶναι πολεμικώτατα, μυηθέντα δὲ πρὸ καιροῦ εἶχον δεχθῇ ἐνθουσιωδῶς τὴν ἐπανάστασιν. Ὡσαύτως καὶ τὰ περίξ χωρία τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν. Ἄλλαις λέξεσιν, ἅπαντα τὰ χωρία τῆς Πιερίας, ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ὀλύμπου τῶν πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Ἀλυάκμονος, πρὸς τε βορρᾶν καὶ δυσμᾶς ὀρίζοντος τὴν Πιερίαν, ἥτοι τὰ ἀπὸ Λιτοχώρου καὶ Αἰκατερίνης μέχρι Λιμπάνοδας πρὸς βορρᾶν, καὶ πρὸς δυσμᾶς τὰ ἀποτελοῦντα τὸ λεγόμενον *Παλάτι* χωρία τοῦ Ὀλύμπου, μαχιμωτάτους ἔχοντα κατοίκους, ἐδέχθησαν προθύμως τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τώρα δ' ἐσμὲν βέβαιοι ὅτι, εὐκολώτατα ἐξεγείρονται ἐν ἀνάγκῃ, μεθ' ὅλας τὰς ζημίας ἃς ἐπέστησαν ἀνευ ἀποτελέσματος.

»Ἐξαιρετέον μόνον τὸ Κολλυνδρόν.

»Τὸ χωρίον τοῦτο, ἔχον 400 περιῖπου οἰκίας, διεκρίθη καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821 διὰ τὴν δουλοφροσύνην τῶν κατοίκων του, οἵτινες εἶχον καταπροδώσει τὸν Ἀδαμάντιον Ὀλύμπιον, προσκαλέσαντες καὶ τότε τουρκικὸν στρατὸν ἐκ Θεσσαλονίκης. Νῦν δὲ, εἶχε μὲν ἀκολουθήσει ἡμᾶς τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων, ἀλλὰ πλὴν τοῦ ὅτι καὶ αὐτοὶ μετρημελοῦντο καὶ βία σχεδὸν ἐκρατοῦντο, δὲν ἦσαν μεταξὺ αὐτῶν πλείονες τῶν 100 ὀπλοφόρων, ὧν μόλις 45 ἠκολούθησαν μέχρι τέλους τῆς ἐπαναστάσεως.

»Ἐκ Κολλυνδροῦ ἀναχωρήσαντες, μιᾶς δὲ καὶ ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπὸ πρωΐας μέχρι μεσημβρίας καὶ ἐπέκεινα διανύσαντες, ἔνεκα τῶν γυναικοπαίδων, κατεσκηνώσαμεν εἰς θέσιν τινὰ ἐντὸς τοῦ δάσους τοῦ μεταξὺ Κολλυνδροῦ καὶ Ἀγ. Πάντων, καλουμένην *Γαλακτόν*. Ἐκεῖ ἀναφθεῖσῶν πυρῶν πολλῶν καὶ διαιρεθέντων τῶν γυναικοπαίδων καὶ λοιπῶν κατὰ μικρὰς συστάσεις, πρῶτον μὲν κατεμετρήθησαν καὶ εὗρέθησαν ἅπαντες ὀπλίται καὶ ἄοπλοι, γυναῖκες, ἄνδρες καὶ παιδιά, τὸ ὅλον ὑπὲρ τὰς 2,000 εἴτα δὲ διενεμήθησαν τὰ τρόφιμα.

»Τὴν ἐπαύριον, ὁδοιπορήσαντες μιᾶς ὥρας δρόμον εἰς διαστήμα τριπλάσιον, κατελάβομεν τὴν λαμπράν θέσιν τῶν Ἀγ. Πάντων, ἐν ᾗ διεμείνομεν μέχρι τῆς 15 Μαρτίου.

»Τὸ μονύδριον τῶν Ἀγ. Πάντων εἶναι μικρὸν καὶ ἐγκαταλειμμένον ἐντὸς προαυλίου καλῶς τειχισμένου, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου

υπάρχουσι περὶ τὰ 20 κατερειπωμένα δωμάτια καὶ σταῦλοι. Ἐντὸς λοιπὸν τῆς Μονῆς καὶ περὶ αὐτῆς κατεσκήνωσαν πάντες, κατασκευάσαντες καλύβας. Ἡ θέσις εἶναι ὑψηλοτάτη, περικλείεται δὲ ὑπὸ ὑψηλοτέρων ἀδάτων βράχων, ὥστε εἶναι ὀχυρωτάτη, ἔχει δὲ δύο μόνον εἰσόδους σχηματιζομένας ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ λάκκου καὶ μικροῦ ποταμίσκου, τὴν μὲν Β.Α. πρὸς τὸν Γαλακτὸν, τὴν δὲ πρὸς Μ. Ἡ πρώτη εἴσοδος φέρει ἐκ τῶν ὄρειων τοῦ Ὀλύμπου μερῶν καὶ ἐκ Κολλυνδροῦ, ἡ δὲ δευτέρα, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῶν Ἀγ. Πάντων, ἐκβάλλει εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Βερροίας. Αἱ δύο αὗται εἰσοδοὶ, φυλαττόμεναι ὑπὸ 100 ἀνδρῶν ἐκάστη, εἶναι ἀπόρρητοι καὶ καθιστῶσιν ἀκαταμάχητον τὴν θέσιν ταύτην.

»Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐκ Κολλυνδροῦ φυγῆς ἡμῶν, ἅμα κατασκηνώσαντες εἰς Γαλακτὸν, ἐγράψαμεν πρὸς τὸν Κ. Δουμπιώτην, κοινοποιοῦντες τὰ καθ' ἡμᾶς. Τὴν δὲ ἐπαύριον, 27 Φεβρουαρίου, ἐν Ἀγίοις Πάσι ὄντες, ἐλάβομεν ἀπάντησιν αὐτοῦ, δι' ἧς παρεκάλει ἡμᾶς ἵνα, ἀφέντες μικρὰν φρουρὰν εἰς Ἀγ. Πάντας διὰ τὰ γυναικῶπαιδα, ἀπέλθωμεν μετὰ τῶν λοιπῶν ὀπλιτῶν εἰς Ραδαίνην, χωρίον ἀπέχον 4 ὥρας ἐκ Κολλυνδροῦ, 3 ἐξ Ἀγ. Πάντων καὶ 4 ἐξ Αἰκατερίνης, πατρίδα δὲ τοῦ μακαρίτου Ἀδαμαντίου Ὀλυμπίου, ἔνθα ἐμελλε νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ Κ. Δουμπιώτης μετὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅπως ἐκ συμφώνου προσβάλλωμεν τοὺς Κιρκασίους τῆς Τοχόβης. Τοιοῦτοτρόπως συνηντήθημεν ἐν Ραδαίνῃ, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς 28 Φεβρουαρίου».

ΑΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΑΓ. ΚΙΤΡΟΥΣ

ΚΑΙ ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἐν Ραδαίνῃ συναντήσεως, ἀναβληθείσης ἐν πολεμικῷ συμβουλίῳ τῆς κατὰ τῆς Τοχόβης ἐπιθέσεως διὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων, ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς Λιτόχωρον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦλάχιστον αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, ἀφοῦ ἡ προσβολὴ τῆς κωμοπόλεως τῶν Κιρκασίων δὲν ἐμελλε πλέαν

νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ἀπομακρύνῃ τοῦ ἀτυχοῦς Λιτοχώρου.

Τὸ μὲν λοιπὸν ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβα σῶμα μετὰ τοῦ Ἀγ. Κίτρου, ἐνισχυθὲν δι' ἐπικουρίας τῶν ὑπὸ τὸν Α. Κουκουράβα 80 ἐθελοντῶν μετὰ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Μ. Τσίμα, τοῦ ἐγγχωρίου καὶ φιλοπάτριδος, ἀπὸ πολλοῦ δ' ἐργαζομένου σωματάρχου Κ. Κιρκοπούλου, συνακολουθήσαντος καὶ τοῦ ἱατροῦ Δ. Ν. Καλοστύπη, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μοκὴν τῶν Ἀγ. Πάντων, ἐνθα εἰχον συναθροισθῇ περὶ τὰς 2,570 γυναικοπαίδων, ἐκ τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Κίτρου, Κολλυνδροῦ, Ἐλευθεροχωρίου, Μελενίκου, Προδρόμου, Γριζάλης, Νεοκάστρου, Παλατίτσας, Βούλτσιστας, Κατοχῆς, Λιμπανόβου κ.λ.

Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Κ. Δουμπιάτου μετὰ τῶν ἄλλων ἐγγχωρίων καὶ ἀρματωλῶν ἐπορεύθη πρὸς τὴν Μοκὴν τῆς Πέτρας.

Ἐνῷ τὰ δύο ταῦτα ἐπαναστατικὰ σώματα ἐπορεύοντο ἰδίαν ἑκαστον ὁδὸν, ὁ Μ. Ἀποστολίδης καὶ Ζαχρείλας εὐρίσκοντο εἰς τὰ περὶ τὴν Ραψάνην χωρία, ὅθεν ἀνάγκη νὰ παρακολουθήσωμεν ἰδιαίτέρως ἐν ἑκαστον τῶν σωμάτων, ἀφηγούμενοι τὰ συμβάντα αὐτῶ. Πρὸ τούτου ὅμως ὀφείλομεν νὰ ρίψωμεν βλέμμα πρὸς τὸ ἀπειλούμενον Λιτόχωρον καὶ τὸ Μετόχιον τῆς Σκάλας, ἐν ᾧ ἡ ἀποθήκη τῶν πολεμοφοδίων ὑπὸ τὰς γνωστάς ἡμῖν εὐαρίθμους φρουράς.

Τῇ ἀληθείᾳ καὶ ὁ κοινότερος νοὺς διαβλέπει τὸ ἀσύγνωστον λάθος τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐκ τοῦ κέντρου τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀποθήκης τῶν πολεμοφοδίων, πρὶν ἢ ἡ περιφέρεια αὐτῶν ἐνισχυθῇ ὑπὸ ἰσχυρῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐξ ἐγγχωρίων, ἐνῷ ἡ ἐν Τοχόδῃ φωλεὰ τῶν Κιρκασίων μένει ἄθικτος, ἐμπερικλείουσα 750 περίπου θηριώδεις πολεμιστὰς καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ ἐξ Αἰκατερίνης ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ἀναπόφευκτος, καθόσον πρὶν ἢ ἀναχωρήσωσιν ἐκ Λιτοχώρου οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο ἀποβιβάζοντες ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Αἰκατερίνην.

Ἄμα τῇ ἐν Πλάκα ἀποβάσει τῶν ἐθελοντῶν ὁ Διοικητὴς Αἰκατερίνης ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ τηλεγραφικῶς στρατιωτικὴν συνδρομὴν ἐκ Θεσσαλονίκης, οἱ δὲ τὸ πρῶτον συλληφθέντες,

εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ἀπολυθέντες Ὀθωμανοὶ ὑπάλληλοι τῆς περιφερείας Λιτοχώρου, ἀπελθόντες ἐπίσης εἰς Θεσσαλονίκην, κατέθεντο ἐν λεπτομερείᾳ τὰ περὶ τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὴν 17 Φεβρουαρίου, ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Ν. Μπίτσος καὶ τῆς ὀθωμανικῆς Δερβίς-μπαμπᾶς προσέφερον τοῖς ἐπαναστάταις τὴν ὑποταγὴν τῆς Αἰκατερίνης ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ μὴ εἰσέλθωσιν ἐν αὐτῇ, ἀνεχώρει ἐκείθεν, μεταβαίνων εἰς Θεσσαλονίκην, ὁ Σουλεϊμὰν-ἐφένδης, ἵνα διακοινώσῃ τὰ διατρέχοντα τῷ Διοικητῇ, μεθ' ὃ ἐπανεκάμψεν εἰς Αἰκατερίνην, ἄγων 250 στρατιώτας.

Συγχρόνως ὁ Διοικητὴς, συνεπείᾳ ἀνακριβῶν πληροφοριῶν περὶ ἐμφανίσεως νέων ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κασσάνδρας, ἐτηλεγράφησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, στρατιωτικὴν δύναμιν ἐξαιτούμενος.

Τῇ 19 ἀφίκοντο ἐκ Κοσσυφοπεδίου τὰ 4 πρῶτα ἐκ τῶν 14 ταγμάτων, ἅτινα διετάχθησαν νὰ κινήσωσι κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ὑπὸ τὸν Ἀσσάφ-πασᾶ, τῇ δὲ 20 ἀπεβιβάσθησαν εἰς Αἰκατερίνην διὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ πολεμικοῦ, ὅπερ ἔκτοτε ἐξηκολούθη δραστηρίως τὸ ἔργον τῆς μεταφορᾶς στρατοῦ καὶ πολεμοφοδίων.

Εἶναι ἄπορον τῇ ἀληθείᾳ πῶς αἱ ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Αἰκατερίνην καὶ τὰ πλησιόχωρα κινήσεις αὗται τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων διέφυγον τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ἀφέντες τῇ τύχῃ τό τε Λιτόχωρον καὶ τὴν Μονὴν τῆς Σκάλας μετὰ τῶν πολεμοφοδίων, καθ' ὧν ὥδευεν ἡδὴ ἡ τουρκικὴ στρατιά, ἀπεμακρύνθησαν ἄνευ σταθερᾶς ἀποφάσεως καὶ διεχωρίσθησαν ἄνευ ἐλπίδος ἀλληλοβοηθείας.

Ἐνῶ ἡ δύναμις αὕτη τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ συνηθροίζετο ἐν Αἰκατερίνῃ διὰ θαλάσσης, ὥδευε διὰ ξηρᾶς κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ οὐκ εὐκαταφρόνητος ἐξ ἀτάκτων δυνάμεις.

Ἐπέκεινα τῶν 500 ἀνδρῶν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βερροίας, στρατολογηθέντες ὑπὸ τῶν προκρίτων τοῦ τόπου, προεξάρχοντος φανατικοῦ τινος Γιαχγιάβεη, ἠπειλουν ἤδη τὴν παντελεῆ καταστροφὴν τῶν κωμοπόλεων, ἐν αἷς οἱ ἐπαναστάται εἶχον θάσει τὸν πόδα.

Ὁ Κ. Δουμπιώτης ἐπληροφορήθη τὴν ἐπαπειλοῦσαν τὸ Λιτόχωρον καταστροφὴν ἅμα ὡς ἀφίκετο εἰς Ραδαίνην, διέταξεν ὅθεν τὸν σωματάρχην Γ. Μαλάμαν καὶ τὸ ἐξ 70 ἀνδρῶν σῶμα τῶν Λιτοχωριτῶν νὰ προηγηθῇ τὴν νύκτα ἐκείνην, προτιθέμενος τὴν αὐτὴν νὰ λάβῃ ὁδὸν μετὰ τῆς λοιπῆς δυνάμεως.

Τὸ ὑπὸ τὸν Γ. Μαλάμαν σῶμα, ἐκ 58 ἐθελοντῶν συγκείμενον, ἀνεχώρησε πάραυτα μετὰ τῶν ἐγγχωρίων, ἀφικόμενον ὅμως εἰς Μ. Ρεῦμα, ἄνωθεν τῶν Καλυβίων Μαλαθρίας,* συνήντησεν ἔνοπλον σῶμα βλαχοποιμένων, οἵτινες διηγήθησαν αὐτῷ ὅτι, τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχον συμπλακῇ μετὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, ἀποπειραθέντος ν' ἀνέλθῃ πρὸς τὰ ὑψώματα, ἐφ' ὧν εὐρίσκοντο τὰ ποίμνια αὐτῶν καὶ ὅτι ἐξηνάγκασαν αὐτὸ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ καὶ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ ἐν Καρυᾷ κυρίου σώματος, προσέθεντο δὲ καὶ τὴν θλιβεράν εἰδήσιν ὅτι, οἱ Τοῦρκοι, πυρπολήσαντες τὰ Καλύδια-Μαλαθρίας, Καρυὰν καὶ Καλύδια-Λιτοχώρου, εἶχον ἤδη εἰσβάλλει εἰς Λιτόχωρον, οὗτινος ἡ φρουρὰ ὡς καὶ ἡ τοῦ Μετοχίου ἐτράπη εἰς φυγὴν, τὰ δὲ ὀλίγα ἐναπομείναντα γυναικόπαιδα ἀπεμακρύνθησαν εἰς τὰ πλησιόχωρα ὄρη.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν βλαχοποιμένων, ὀδηγήσας τὸν Γ. Μαλάμαν ἐπὶ τινος ὑψώματος, ἔδειξεν αὐτῷ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Λιτοχώρου.

Στήλη καπνοῦ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἀνέλαμπον ἐκ διαλειμμάτων ζωηρὰ πυρὸς γλῶτται, ἀνήρχετο πρὸς τὸν οὐρανόν!
— Ἰδοὺ τὸ Λιτόχωρον! εἶπε μετ' ἀγανακτήσεως.

Ἡ πυρπολήσις τοῦ ἀτυχοῦς Λιτοχώρου εἶναι ἐν τούτοις ἀξία γραμμῶν τινων θλιβερᾶς περιγραφῆς.

Ὅλιγον μετὰ τὴν ἐκείθεν ἀναχώρησιν τοῦ Κ. Δουμπιώτου, ὁ Ἀσσάφ-πασας ἐξεκίνησε κατὰ τῆς κωμοπόλεως μετὰ δυνάμεως 5 ταγματῶν, 2 τηλεβόλων καὶ τινων ἀτάκτων ἱππέων.

Κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ ἐχθροῦ ἡ ὑπὸ τὸν Ρεῖζην καὶ Β. Τσουκάνην εὐχρίθμος φρουρὰ καὶ οἱ 200 περίπου ἐγχώριοι, δι'

* Τοῦ ἀρχαίου Δίου.

ὅπλων ἐμπροσθογεμῶν ὀπλισμένοι, μετὰ βραχεῖαν ἀντίστασιν, ἀπεχώρησαν πρὸς τὰ ὄρη, ἐκτὸς 5—6 ἐβελοντῶν, οἵτινες ἐξηκολούθησαν ἐπὶ $1\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας κατὰ τινων ἱππέων Κιρκασίων ἀπεγνωσμένως μαχόμενοι.

Ὁ Ἀσσάφ-πασας, εἰσελθὼν ἐν τῷ χωρίῳ, ἐπέτρεψε τὴν λαφυραγωγίαν αὐτοῦ, εἴτα δὲ ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς πυρπολήσεως, ὥστε ἐκ τῶν 550 οἰκιῶν τοῦ Λιτοχώρου αἱ 280 ἀπετεφρώθησαν· οἱ ναοὶ μετεβλήθησαν εἰς σταύλους καὶ ἐχρησίμευσαν δι' ἄλλας ἀνάγκας τῶν στρατιωτῶν, ὁ δὲ τοῦ Ἀγ. Δημητρίου ἐκρημνίσθη διὰ τηλεβόλων. Γραῖαι τινες γυναῖκες ἐσφάγησαν ἢ ἐκάησαν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν, ἐν αἷς ἡ Ἀσιμὴ-να Γεροθεοχάρη, καὶ 2 γέροντες ἐφρονεύθησαν, ἀδυνατοῦντες νὰ παρακολουθήσωσι τοὺς λοιποὺς κατοίκους.

Ὅταν περὶ τὴν νύκτα τὸ ὑπὸ τὸν Γ. Μαλάμαν ἀπόσπασμα ἀρίκετο ἐπὶ τῶν ἀπέναντι τοῦ Λιτοχώρου ὑψωμάτων, ὁ ἐχθρὸς διενυκτέρευεν οὐ μακρὰν αὐτοῦ, τὰ δὲ γυναικόπαιδα, πρὸ πολλοῦ εἶχον καταφύγει ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγ. Διονυσίου.

Καὶ τότε, ἐπεὶ δὴ τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην ἐπαναστατικὸν σῶμα ἀπεῖχεν ἀρκοῦντως, τὸ ὑπὸ τὸν Γ. Μαλάμαν, φοβηθὲν μὴ περικυκλωθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἐτόρπη διὰ τῶν ἀτραπῶν τοῦ Ὀλύμπου πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ κυρίου σώματος, μὴ κατορθῶσαν νὰ πράξῃ τι πρὸς διάσωσιν τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Σκάλας πολεμοφοδίων, ἅτινα περιῆλθον μετ' οὐ πολὺ εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ.

Τὴν αὐτὴν περίπου στιγμὴν, καθ' ἣν τὸ Λιτόχωρον ἐπυρπολεῖτο καὶ ἡ ἀποθήκη τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ περιέπιπτε, τὸ *Βυζάντιον* ἔρριπτεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῶν Ἀραβοσίτων, μεταξὺ Λεπτοκαρυᾶς καὶ Ἀγ. Θεοδώρου, τὸ ἐκ 2,500 ὅπλων νέον φορτίον του, περιελθὼν ἐκ τύχης εἰς τὰς αὐτὰς ἐπίσης χεῖρας! *

Ἐν τούτοις τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην σῶμα, οὐδεμίαν λαβὸν παρὰ τῶν προπορευθέντων εἰδήσιν, ἀλλὰ μαθὼν τὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Λιτοχώρου, ἀπῆλθεν εἰς τὴν φύσει ὀχυρὰν

* Ἡ ἀπώλεια αὕτη φαίνεται πάντι ἀδικαιολόγητος.

Μονὴν τῆς Πέτρας,* τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Γ. Μαλάμαν ἀπόσπασμα, πληροφορηθὲν τοῦτο ἐν Βροντοῖς, διηυθύνθη πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος, ἀφίκετο δὲ καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα ἤτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν· ὅθεν μετὰ 7 ὥρων πορείαν διὰ στενοτάτης ἀτραποῦ ἀφίκοντο εἰς τὸ χωρίον Κοκκινοπλὸν, 5 ὥρας ἀπέχον τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου, ἔνθα μετέβη καὶ ὁ Ζαχεΐλας ἐκ Ραψάνης, μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν διαφόρων μαχῶν καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς, ὡς θέλομεν παρακατιῶν ἀναφέρει.

ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΒΟΛΙΑΝΩΝ

Τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα ἀνεπαύθη ἐπὶ 5 ἡμέρας ἐν Κοκκινοπλῷ, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς ὑπὸ τινων σωματαρχῶν γενομένης συζητήσεως περὶ τῆς προσβολῆς τοῦ Βλαχολειβάδου,* πρῶτος, δοὺς τὸ κακὸν παράδειγμα, ἀνεχώρησεν ὁ ἀποσπασματάρχης Μπῆτος μεθ' 70 ἀνδρῶν, ἀπελθὼν εἰς Χάσια τῆς Θεσσαλίας.

Ἐν τούτοις, ἐνῷ ἡ κατὰ Βλαχολειβάδου προσβολὴ συνεζήτητο αὖθις, κυρίως ἐπιμένοντος τοῦ Π. Καλογήρου, ἀνεμύνετο δ' ἀπάντησις τῶν προκρίτων, παρ' ὧν εἶχε ζητηθῇ ἐπικουρίᾳ ἐγγχωρίων πρὸς τοῦτο, ἀπεσταλμένος ἐκομίσατο τῷ ἀρχηγῷ τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν :

* Ἡ ἐν λόγῳ Μονὴ, κτισθεῖσα ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, κεῖται ἐν τῷ μέσῳ πυκνοῦ δάσους περὶ τὰς ἀποκρημνοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου. Ἡμίσειαν λεύγην μακρὰν πρὸς τὰ δεξιὰ. ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου ὑψώματος τῆς φάραγγος, ἐφ' ἧς ἡ Μονὴ κεῖται, εἶναι τὸ περιώνυμον στενὸν τῆς Πέτρας διὰ τὴν διάβασιν τοῦ Παύλου Αἰμιλίου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κύκλωσιν τῶν Μακεδόνων.

Διὰ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ διέβη ὁ Ξέρξης ὅτε εἰσέβαλεν εἰς Θεσσαλίαν, ὁ Βρασίδης ὅτε κατέλαβε τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ὁ Ἀγησίλαος ἐπιστρέφων ἐξ Ἀσίας.

* Τὸ Βλαχολειβάδον, κωμόπολις συγκειμένη ἐκ 400 οἰκιῶν ἀγροτῶν καὶ ποιμένων, κεῖται ἐφ' ὕψηλῳ λόφῳ τῶν ἀποκρήμνων πλευρῶν τοῦ ἀρχαίου Τιταρίου, νῦν Σάπκας, οὗτινος ὑπέρκειται μακρόθεν τὸ Φλάμπουρον, ἡ ὑψηλότερα κορυφὴ τῆς δειράδος τῶν ὀρέων αἰῆς Πιερίας, 1878 μέτρων ὕψους.

Κύριε Κυδερνίδη.—Ταύτην τὴν στιγμήν μετὰ θεικότητος πληροφθοῦμαι ὅτι, ὁ ἐν Λιτοχώρῳ τουρκικὸς στρατὸς αὖριον θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Μονὴν Πέτρας καὶ ἐκείθεν εἰς "Ἁγίον Δημήτριον" ταῦτα πρὸς γνῶσίν σας.

Πολὺ μοὶ κακοφαίνεται νὰ βλέπω ὅτι, διατελεῖτε εἰς παντελεῇ ἄγνοιαν τοῦ ἐν Κατερίνῃ καὶ Λιτοχώρῳ τουρκικοῦ στρατοῦ. Εἰς δὲ τὸ πρὸς τοὺς προκρίτους Λειβαδίου γράμμα τῶν ὀπλαρχηγῶν κρίνω περιττὸν ν' ἀπαντήσω, διότι ὑποθέτω ὅτι, ἐννοεῖς ὅτι οἱ πρόκριτοι τοῦ Λειβαδίου μετὰ τῶν 50 ἀόπλων ὀπλιτῶν, οὓς αὐθεντικῶς τὸ ἀρχηγεῖον ζητεῖ νὰ ἔλθωσιν αὖριον εἰς Κοκκινόπλυν, ἐνῷ θὰ ἐκκινήσωσιν ἐντεῦθεν, θὰ κατασφαγῶσιν ὑπὸ τῶν Γκέγκιδων ἐν αὐτῇ τῷ Λειβαδίῳ καὶ τοιοῦτον ἡρώισμὸν ὅλως ἀνωφελεῖ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δεῖξωσιν οἱ Λειβαδίται.

Φροντίσατε τάχιστα περὶ τῆς ἀσφαλείας σας, ἵνα μὴ σῆς εὐρὴ ἀποπροασκεύους ὁ ἐκ Λιτοχώρου ἐλαύνων τουρκικὸς στρατός.

Ἐν Λειβαδίῳ, τῇ 7 Μαρτίου 1878.—Ψ.

Συνεπεῖα τῆς τοιαύτης ἀπαντήσεως τὸ σῶμα διετάχθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ εἰς Σκαμνιά, ἐνθα ἀφίκετο μετὰ 4 ὥρῶν πορείαν, ἐκείθεν δ' ἀπῆλθεν εἰς τὸ γειτνιαζόν χωρίον Βολιανά.

Δυστυχῶς οἱ ἐπαναστάται δὲν ἐνισχύοντο ἤδη ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ἐνῷ πολλοὶ τῶν ἐθελοντῶν ἤρξαντο λειποτακτοῦντες.

Οἱ μὲν Κοκκινόπλιται ἐδίσταζον νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα, πρὶν ἢ καταληφθῇ τὸ Βλαχολεῖβαδον, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἐπακόλουθα προγενεστέρων ἀγώνων, οἱ δὲ ἐθελονταί, διχονοοῦντες καὶ δυσπιστοῦντες, διαφόρους δὲ ὑπονοίας συλλαμβάνοντες, ἐγκατέλιπον τὸν ἀτυχῇ ἀρχηγὸν καὶ τὴν σημαίαν τοῦ ἀτυχεστέρου μακεδονικοῦ ἀγῶνος.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὕρισκετο τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην, ἐξασθενῆσαν ἤδη καὶ ἀποτεθαρρυσμένον σῶμα, ὅτε τὴν ἐπιούσαν τῆς εἰς Βολιανά ἀφίξεως αὐτῶν καὶ καθ' ἣν στιγμήν ἐγευματίζον, ἵν' ἀναχωρήσωσιν εἰς Χάσια, ἐνεφανίσθη ὁ ἐχθρός.

Τὰ Βολιανά εἶναι τουρκικὸν τσιφλίκιον, κατοικοῦμενον ὑπὸ 500 περίπου Ἑλλήνων, κεῖται δ' ἐπὶ τῶν πρηνῶν βουνῶν, ὀνόματι Γουλενά· οὐ μακρὰν αὐτοῦ ἐκτείνεται ἡ λεγομένη κοιλάς τοῦ Σπαρμοῦ, εὐφορος καὶ πλήρης ἀμπέλων, πλησίον δὲ παρὰ τὴν Μ. πλευρὰν τοῦ Ὀλύμπου κεῖται καὶ ἡ Μονὴ τῆς Ἁγ. Τριάδος.

Οἱ Τοῦρκοι, συμποσούμενοι εἰς 1500 ἄνδρας μετὰ 2 τηλεβόλων, κατέλαβον αἰφνιδίως τὸ πλησίον μετόχιον τῆς Μονῆς, ἀναπτυχθέντες δ' ἐν ἡμισελήνῳ ἤρξαντο προχωροῦντες κατὰ τὸν ἐν ἀταξία καὶ συγχύσει διατελούντων ἐπαναστατῶν, μάλιστα συμποσουμένων εἰς 360.

Περὶ οὐδενὸς σχεδίου, περὶ οὐδεμιᾶς σκέψεως ἀντιστάσεως καὶ ἀμύνης ἐδόθη αὐτοῖς καιρός.

Ὁ Ν. Βλαχάβας μετὰ τοῦ Γ. Μαλάμα, Χρυσοπούλου, Σκυβαλλίδα καὶ 100 περίπου ἀνδρῶν καταλαμβάνουσιν ὑπερκείμενον τῆς ἐχθρικῆς θέσεως λόφον, ἄρχεται δὲ ἡ συμπλοκὴ ζωηρά, ἐνῷ ὁ μὲν Π. Καλόγηρος καὶ ἄλλοι καταλαμβάνουσιν ἥκιστα ἐπικαίρους θέσεις, οἱ πλείστοι δὲ τῶν λοιπῶν ἐθελοντῶν, ἀντὶ νὰ σπεύσωσι προθύμως εἰς ἐπικουρίαν τῶν μαχομένων, ἀπεμακρύνοντο τοῦ κινδύνου ἐν σπουδῇ.

Μάτην ὁ γενναῖος Βλαχάβας ζητεῖ ἐσπευσμένως βοήθειαν παρὰ τοῦ Κ. Δουμπιώτου, πρὸς ὃν ἦδη, ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἐχθρικὰς σφαίρας καὶ πᾶσαν καταβάλλοντα προσπάθειαν, οἱ ἐθελονταὶ δὲν ὑπακούουσι.

Ἐν τούτοις οἱ ὀλιγάριθμοι μαχηταὶ δις ἀποκρούουσι τὴν ἔφοδον τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὅπλα τινὰ καθίστανται ἄχρηστα, περὶ τοὺς 7 δὲ φονεύονται καὶ τραυματίζονται.

Ἦτο 4 μ. μ. ὅτε εἰς τὴν τρίτην ἐχθρικὴν ἔφοδον, μετὰ πείσματος γενομένην, δὲν δύνανται ν' ἀνθέξωσιν ἐπὶ πλεόν καὶ ὁ Γ. Μαλάμας πρῶτος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, εἴτα δὲ ἅπαν τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα ὑποχωρεῖ, τραπὲν διὰ τῆς πεδιάδος τῆς Ἐλασσῶνος, εἰς τὴν πρὸς τὰ Χάσια ἄγουσαν.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν ὁ Δ. Χαραλάμπου, Ν. Ψύχας, Κ. Ξηροχωρίτης καὶ Ι. Θεοχ. Κασιδογιάννης, ἐκ Λιτοχώρου· ἐτραυματίσθησαν δὲ ὁ Β. Καϊλατσόπουλος ἐκ Τριπόλεως, Β. Κοσκινᾶς ἐκ Μακεδονίας, ὁ Βασίλειος ἐξ Ἀταλάντης καὶ ὁ Ἀθανάσιος ἐκ Φθιώτιδος. Ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν περὶ τοὺς 30.

ΑΨΙΜΑΧΙΑ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΝΤΩΝ

Ἐνῷ τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην σῶμα τῶν ἐθελοντῶν, καταλιπὸν, μετὰ τὴν προεκτεθεῖσαν μάχην, τὴν μακεδονικὴν χώραν, τρέπεται τὴν εἰς Θεσσαλίαν ἄγουσαν, παρακολουθήσωμεν τὸ ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβαν μετὰ τοῦ Ἀγ. Κίτρους, ὅπερ, χωρισθὲν τοῦ πρώτου ἐν Ραδαίνῃ, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἀγίων Πάντων, ἐνθα εἶχον συναθροισθῇ τὰ ἐκ τῶν χωρίων τῆς μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος πεδιάδος γυναικόπαιδα.

Ἐνταῦθα ἀφικομένου τοῦ Ἀγ. Κίτρους ἐλήφθη φροντίς περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ ἀσύλου τόσων ἀθῶων πλασμάτων κατὰ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς, συγχρόνως δὲ καὶ περὶ τῆς τακτικῆς αὐτῶν διατροφῆς καὶ συντηρήσεως.

Κυρίως οἱ χωρικοὶ τῆς Κόκοβας ἀνέλαβον νὰ φυλάττωσι τὸν πλησίον τοῦ χωρίου αὐτῶν πόρον, ἐξ οὗ καὶ ὁ μεγαλείτερος κίνδυνος.

Τὴν 4 Μαρτίου, γνωστοῦ γενομένου ὅτι εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα χωρίον Πρόδρομον εὐρίσκοντο ὠχυρωμένοι ἐν τινὶ πύργῳ 100 περίπου Ἀλβανοὶ, συναθροίσαντες ἐκ τῶν ποιμένων περὶ τὰς 3,000 αἰγοπροβάτων, τὸ ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβαν ἐπαναστατικὸν σῶμα, ἀναχωρῆσαν ἐξ Ἀγ. Πάντων, ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις μετὰ τρίωρον μάχην ἐτράπη εἰς φυγὴν, ἀφείς ἐν τῷ χωρίῳ τὴν πλουσίαν λείαν καὶ περὶ τοὺς 16 φονευμένους, ἐνῷ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν εἰς μόνον ἐπληρώθη, ὁ Ἀναστάσιος Χρονάκης, εἰς χεῖρας μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐλθὼν καὶ διακριθεὶς ἐπὶ γενναιότητι.

Τὴν 8 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὸ ἐν λόγῳ σῶμα ἐπετέθη αὖθις κατὰ τῶν ἐν τινὶ δυσπορθήτῳ πύργῳ τοῦ παραποταμίου χωρίου Γριζάλας ὠχυρωμένων 30 Ἀλβανῶν, ἀλλ' οὐδὲν δυνήθην κατ' αὐτῶν μέχρις ἐσπέρας νὰ κατορθώσῃ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγ. Πάντας, ἀφοῦ πρῶτον ἐπυρπόλησε 2 παρακειμένους πύργους καὶ παρέλαβε τὰ ἐν αὐτοῖς δημητριακά.

Ἐν τούτοις ὁ ἐκ Βερροίας φανατικὸς Γιαχγιᾶ-βης μετὰ σώματος ἐκ 300 Τουρκαλβανῶν τετράκις ἐπεχείρησε νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν καὶ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἀγ.

Πάντων, ἀλλ' ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν ἀγρύπνως τὰς εἰσόδους φρουρούντων, ὅθεν ἀπελπισθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς Βέρροϊαν.

Τὴν 10 Μαρτίου ὁ Κίτρος εἰδοποιήθη ὅτι, ὁ Ἀσσάφ-πασας μετ' ἀποσπάσματος 500 τακτικῶν στρατιωτῶν, ἀναχωρήσας ἐκ Κολλυνδρου καὶ διελθὼν τῆς Αἰκατερίνης, κατέλαβε τὴν Δράνισταν, κομόπολιν τοῦ Παλατίου τοῦ Ὀλύμπου, ἀγνοῶν πλὴν τὴν τύχην τοῦ Λιτοχώρου καὶ νομίζων ὅτι, τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην σῶμα εὕρισκεται εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πέτρας*, ἔγραψεν αὐτῷ νὰ σπεύσῃ εἰς Δράνισταν, ἀφ' ἧς $1\frac{1}{2}$ ὥραν μεταβάς παρέμενε τὸ ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβα σῶμα, ἵνα συγχρόνως ἐκ δύο μερῶν προσβάλωσι τὸν ἐχθρόν.

Ἐπελθούσης ἐσπέρας καὶ οὐδεμιᾶς ληφθείσης, ὡς εἰκὸς, ἀπαντήσεως παρὰ τοῦ Κ. Δουμπιώτου, τὸ ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβα σῶμα διενυκτέρευσε εἰς Κόκοβαν, τὴν δ' ἐπιοῦσαν, ἐνῶ ἤτοιμάζετο αὖθις ν' ἀπέλθῃ κατὰ τῆς Δρανίστης, ἐγένετο γνωστὸν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι, ὁ Δουμπιώτης ἀπέχει πολὺ τῆς Πέτρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ὁ Ἀσσάφ-πασας ἐπανέκαμπτен εἰς Αἰκατερίνην.

Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα μετέβη εἰς Σπορλίταν, χωρίον καίμενον μεταξὺ Δρανίστης καὶ Ἀγ. Πάντων εἰς διάστημα 2 ὥρων.

Ἐνταῦθα διέμεινε ἐπὶ 3 ἡμέρας, κατέχον μὲν θῆσιν ἐπικαιρον μεταξὺ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν ἐν τῇ Μονῇ γυναικοπαίδων, ἀλλὰ μὴ ἐνισχύον καὶ τὴν ἐν αὐτῇ φρουράν, συγκεϊμένην ἐκ 30 μόνον γενναίων βλαχοποιμένων καὶ τινῶν ἀνάνδρων Κολλυνδρινῶν, οἵτινες, ἀνευ ἐπιτηρήσεως μένοντες, περιωρίσθησαν νὰ τοποθετήσωσι τὰ ὅπλα αὐτῶν μετὰ τῶν ἐπίπλων εἰς μέρος ἀσφαλές, ἵνα μὴ βλαβῶσιν ἐκ τῆς ὑγρασίας.

Εἰς ἐπίμετρον τοῦ κακοῦ καὶ οἱ προορηθέντες 30 φρουροὶ, ἐξεληθόντες τῆς πρὸς βορρᾶν εἰσόδου τῶν Ἀγ. Πάντων, ἐστάθμευσαν ἐν τῷ χωρίῳ Παλατίτσια, ἵνα ἐκεῖθεν κατοπτεῦωσι τὴν πρὸ αὐτῶν πεδιάδα· οὕτω λοιπὸν ἡ Μονὴ ἔμενε ἐντελῶς ἀνυπεράσπιστος.

Τοῦτο πληροφορηθέντες οἱ Τοῦρκοι παρὰ τινος προδότου ἀπὸ

* Μόλις τὴν 13 ἐπληροφορήθη ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Κ. Δουμπιώτου περὶ τῶν διατρεξάντων.

Μηλεῶν τοῦ Κολλυνδροῦ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσι γενικὴν κατὰ τῆς Μονῆς ἐφοδον ἐκ 3 σημείων· ἐκ τῶν δύο δηλονότι προρρηθεισῶν εἰσόδων καὶ ἐκ τρίτης τινὸς μυστικῆς ἀτραποῦ, στενῆς καὶ λίαν δυσβάτου, γνωστῆς μόνον τοῖς κατόικοις τῶν πλησιοχώρων.

Τῇ 14 Μαρτίου 2000 περίπου τακτικοί, μεθ' ὧν καὶ οἱ 300 ὑπὸ τὸν Γιαχγιά-βέην ἄτακτοι, ἀναχωρήσαντες ἐκ Βερροίας, ἀφίκοντο τὴν ἐσπέραν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, τὴν δὲ 15 ἐξεκίνησαν ἐπίσης 2,200 ἔτι ἀπὸ Κολλυνδροῦ καὶ Αἰκατερίνης πρὸς τὸ αὐτὸ σημεῖον.

Τὴν νύκτα τῆς 14—15 οἱ ἐν Παλατίτσια 30 βλαχοποιμένες, παρατηρήσαντες τοὺς ἐκ Βερροίας, διαβαίνοντας τὸν ποταμὸν καὶ πλημμυροῦντας τὰ παραποτάμια χωρία, ἔσπευσαν ἵνα εἰδοποιήσωσι τὸν ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἀγ. Πάντων Π. Πατραλέξην, ὅστις πάραυτα ἔπεμψεν ἀπεσταλμένον πρὸς τοὺς ἐν Σπορλίτᾳ διαμένοντας.

Εἰς τὴν εἰδησιν ταύτην φαίνεται ὅτι, δὲν ἐδόθη πίστις, ἐκλειφθέντων ὡς ὑπερβολικῶν τῶν ἀγγελλομένων, ὅθεν ἀντὶ νὰ σπεύσωσι πάραυτα, μόλις ἐκίνησαν τὴν ἐπιούσαν πρὸς τὴν Μονὴν τῶν Ἀγ. Πάντων, καθ' ἧς ἤδη ἐπῆρχετο πολυάριθμος ἡ τουρκικὴ στρατιὰ, ἐκ δυσμῶν μὲν διὰ τῆς δυσβάτου ἀτραποῦ, ἧτις φέρει εἰς τὴν Μονὴν ἀπὸ τοῦ χωρίου Κούτλαις, ἐκ νότου δι' ἐντελῶς ἀνυπερασπίστου ὁδοῦ καὶ τέλος ἐκ βορρᾶ, ἔνθα ἐφύλαττον οἱ ἐν Παλατίτσια 30 ὀπλίται. Οὗτοι κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ ἐχθροῦ, ὀχυρωθέντες ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Α. Παπαγεωργίου καὶ τοῖς πέριξ οἰκήμασιν, ἀντέστησαν ἐπὶ 1 ὥραν καρτερικῶς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἄνευ πολεμοφοδίων μείναντες ὑπεχώρησαν ἀβλαβῶς πρὸς τὴν Μονήν.

Τοὺς πυροβολισμοὺς τούτους ἀκούσαντες οἱ ἀπὸ Σπορλίτας βραδῆως καὶ μετὰ δυσκολίας διὰ τὸ χιονῶδες τῆς ἡμέρας ἐρχόμενοι, ἀφῆκαν τὰς κάπας αὐτῶν καὶ ἐπέσπευσαν τὴν πορείαν, διευθυνόμενοι διὰ τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς καὶ οἱ ἀπὸ Κολλυνδροῦ Τοῦρκοι ὤφειλον νὰ διέλθωσι, πορευόμενοι κατὰ τῆς Μονῆς.

Ὅθεν ἐν Γαλακτῷ συναντηθέντα τὰ δύο ἐχθρικὰ σώματα

συνεπλάκησαν μετὰ πείσματος, τῆς μάχης διαρκεσάσης ἐπὶ 1 1/2 ὥραν, καθ' ἣν ἐκ μὲν τῶν Τούρκων ἔπεσαν περὶ τοὺς 35, ἐκ δὲ τῶν ἐπαναστατῶν ἐφονεύθησαν 3 καὶ ἐπληγώθησαν 5, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀπὸ Κορυτσᾶς γενναῖος Ναοὺμ.

Οὗτος, ἐν τῇ ἐξάψει τῆς μάχης εὑρεθείς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀλίγων ἐπὶ τινος ράχεως βουνοῦ καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἀναζητῶν σῶμα, ἤκουσε τῆς τουρκικῆς σάλπιγγος ὅπισθεν τῆς ράχεως, ἐκλαβὼν δ' αὐτὴν ἐπαναστατικὴν, ἔσπευσε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, τῶν χειρῶν τῶν ὁποίων μόλις διέφυγε, τραυματισθεὶς εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα.

Ἐπὶ τέλους οἱ Τούρκοι ὑπεχώρησαν πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ὅμως καθ' ἣν στιγμὴν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὴν Μονὴν, εἶδον τὰ ἐν αὐτῇ δυστυχῇ γυναικόπαιδα σπεύδοντα πρὸς αὐτοὺς σωρηδὸν ἐν ὁδурμοῖς καὶ θρήνοις καὶ πολλῷ θορύβῳ.

Οἱ ἀπὸ Βερροίας ἐχθροί, μετὰ τὴν ἐκ Παλατίτσας ἐκτόπισιν τῶν 30 βλαχοποιμένων, εἰσῆλθαν ἀκωλύτως εἰς τὴν Μονήν, τὰ δὲ γυναικόπαιδα, ἐξελθόντα διὰ τῆς μεσημβρινῆς εισόδου, ἡδυνήθησαν νὰ σωθῶσι, φεύγοντα πρὸς τὸν Ἄγ. Κίτρου, ὅστις ἀκαταπόνητος καὶ ἀκλόνητος πρὸ τῆς κραταιᾶς μοίρας ἐνεθάρρει καὶ παρηγόρει αὐτά.

Οἱ Τούρκοι, εἰσελθόντες ἐν τῇ Μονῇ, διήρπασαν πανθ' ὅσα εὔρον ἐν αὐτῇ, ἐν οἷς καὶ ὅ,τι πολῦτιμον τοῦ ἱεράρχου, οὗτινος ὁ ὑπηρέτης, μὴ δυνήθεις νὰ παραλάβῃ ταῦτα καὶ διστάζων νὰ φύγῃ ἄνευ τῶν πολυτίμων, τῆς ἀλληλογραφίας καὶ τῶν κωδίκων τῆς ἐπισκοπῆς, συνελήφθη μετὰ τινων ἄλλων, οὐδόλως ὅμως κακοποιηθείς.

Λέγεται μόνον ὅτι, δύο γυναῖκες βλαχοποιμένων, ὧν ἡ καλύτερ ἦτο ἐπὶ τινος ἀποτόμου λοφίσκου, μὴ προλαβοῦσαι νὰ φύγωσιν, ἐρρίφθησαν ἀπὸ τῶν βράχων καὶ ἐφονεύθησαν, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Κιρκασίων, οἵτινες εὑρίσκοντο μετὰ τῶν ἀπὸ Βερροίας ἐχθρῶν.

Τοιοιτοτρόπως ἔπεσεν εὐκόλως εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων τὸ ὄχυρόν αὐτὸ ἄσυλον, ὅπερ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ ἐπὶ πολὺ εἰς πολυάριθμον δύναμιν δι' ὀλίγων καρτερικῶν μαχητῶν.

Ἀναμφιβόλως ἀξιοκατάκριτος εἶναι ἡ ὀλιγωρία καὶ βραδυ-

της τῶν μὴ σπευσάντων ἀπὸ Σπουρλίτης ἅμα τῇ εἰδήσει τοῦ κινδύνου, ἐκ τῶν ὑστέρων ὅμως κρίνοντες ἀποφαινόμεθα ὅτι, ἡ βραδύτης αὕτη καὶ ὀλιγοῦρα ὑπῆρξε σωτήριος διὰ τε τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα καὶ τὰ ἐν τῇ Μονῇ γυναικόπαιδα· διότι, ἂν οἱ ἐπαναστάται εἰσῆρχοντο ἐ αὐτῇ ἐγκαίρως καὶ ἐπολιορκῶντο ἄνευ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, ἀδύνατον ἦτο ν' ἀνθέξωσι πλέον τῶν 10 ἡμερῶν, ἐνῶ τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην σῶμα πολὺ μακρὰν εὐρισκόμενον οὔτε νὰ μάθῃ ἦτο δυνατόν, πολλῶ μᾶλλον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν· τὰ ἐν Λιτοχώρῳ ἀποβιβασθέντα ὅπλα καὶ πολεμοφόδια, περιελθόντα εἰς τὰς ἐχθρικὰς χεῖρας, δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐξοπλισμὸν ἐγχωρίου ἐπικουρικοῦ σώματος, ἡ δὲ μόνη ἐναπομένουσα ἐλπίς βοηθείας διὰ τοῦ ἀναμενομένου ὑπὸ τὸν Ι. Ὀλύμπιον σώματος ἐξέλιπε, μὴ δυνηθέντος νὰ ἀποβιβασθῇ εἰς τὰς μακεδονικὰς ἀκτάς. Ἀπασαὶ αἱ ἀποτυχίαι αὗται συνέβαινον καθ' ἣν στιγμὴν πολυάριθμα τουρκικὰ στρατεύματα ἤρξαντο διασπειρόμενα κατὰ τὸ ἐπαναστὰν τῆς Μακεδονίας μέρος, ἐπομένως οἱ ἐν τῇ Μονῇ πολιορκούμενοι ἢ αἰσχροῦς θά παρεδίδοντο ἢ ἐνδόξως μέχρις ἐνός θά κατεστρέφοντο, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος ἀνταξίου τοιαύτης δυσίας.

Ἐν τούτοις οἱ ὑπὸ τὸν Χοστέβα καὶ λοιποὺς μετὰ τοῦ Ἀγ. Κίτρους καὶ τῶν γυναικοπαίδων ἐπανῆλθον εἰς Σπουρλίταν περὶ τὴν ἐσπέραν τῆς ἀπαισίας ἐκείνης ἡμέρας, τὴν δ' ἐπιούσαν ὁ Ἀσσάφ-πασᾶς ἔπεμψεν αὐτοῖς δύο ἐπιστολὰς ἄνευ ἐπιγραφῶν, ἀντὶ δ' ὑπογραφῶν φερούσας μόνον τὸν στρατιωτικὸν αὐτοῦ τίτλον *Κομανδὰρ-πασᾶς*.

Καὶ διὰ μὲν τῆς μιᾶς προέτρπε τοὺς φέροντας ὅπλα νὰ προσέλθωσιν αὐτῷ ἄνευ τινὸς φόβου, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ἀόπλους, γέροντας, γυναῖκας καὶ παιδιὰ, συνεβούλευε νὰ ἐπανακάμψωσιν ἐπίσης εἰς τὰς ἐστίαις αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἀσσάφ-πασᾶς ἐθεωρεῖτο εἰλικρινής, τὰ δὲ γυναικόπαιδα καὶ οἱ ἀόπλοι πολὺ δύσκολον ἦτο νὰ παρκαλοῦθήσωσιν εἰς τὸ ἐρεξῆς τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα, ἀπεφασίσθη ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὰ χωρία αὐτῶν.

Τοιοῦτοτρόπως ὅθεν παρέμεινον ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβα καὶ Ἀγ. Κίτρους, τοὺς Μ. Τσίμιν, Α. Ο. Κουκουράβα καὶ λοιποὺς

ἐθελονταί τε καὶ ἐγγώριοι περὶ τοὺς 350, ἀλλ' ἄνευ πολεμοφοδίων καὶ ἐλπίδος τινὸς βοηθείας, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι, πολυαριθμώτεροι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν καὶ εἰς πολλὰ διαιρεθέντες σώματα, ἤρξαντο καταλαμβάνοντες τὰς ἐπικαιρωτέρους θέσεις, Πέτραν, Δράνισταν, Βλαχολείβαδον καὶ ἄλλας, ἵνα περικυκλώσωσι πανταχόθεν τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα.

Συνεπεῖα τούτων ἀπεφασίσθη, ἵνα, καταλιμπάνον ἐπίσης τὴν Μακεδονίαν, τραπῇ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Κ. Δουμπιῶτου ὅπισθεν τοῦ Ὀλύμπου.

ΜΑΧΑΙ ΔΕΡΕΛΗ ΚΑΙ ΠΑΛΑΜΟΥΤ

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΡΑΨΑΝΗΣ

Καθ' ἣν στιγμήν ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστατικὴ δύναμις, εἰς δύο μεμοιρασμένα σώματα, ἀναγκάζεται ν' ἀποσυρθῇ εἰς Θεσσαλίαν, ὁ ἀκάματος Μ. Ἀποστολίδης ἐναπομένει ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ραψάνης σὺν ὀλιγαρίθμοις ἐγγωρίοις, ὡς μόνος ἐπαναστατικὸς σπινθὴρ, μετὰ διαφόρους πρὸς τοὺς ἐγγωρίους ὁθωμανοὺς μάχας, περὶ ὧν ἤδη ὁ λόγος.

Ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐρρέθη, συνεπεῖα εἰδοποιήσεως ὅτι, ὁθωμανικὸς στρατὸς ἐπῆρχετο ἀπὸ Λαρίσσης κατὰ τῶν ἐν Λιτοχώρῳ, ἀπεστάλη τὴν 21 Φεβρουαρίου μετὰ 45 ἐθελοντῶν ἵνα, συγκεντρῶν καὶ ἄλλας ἐξ ἐγγωρίων δυνάμεις, ἐξεγείρων δὲ καὶ τὰ διάφορα καθ' ὁδὸν χωρία, καταλάβῃ τὰ στενὰ τῶν Τερμπῶν καὶ ἀποκρούσῃ τὸν ἐχθρόν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διῆλθε διὰ τῶν χωρίων Λεπτοκαρυᾶς, Παντελεήμονος καὶ Πούρλιας, ἔνθα εἰδοποιήθη ὑπὸ τῶν κατοίκων Κρανιάς ὅτι, εἰς Δερελὴ ἀφίκετο ἐχθρική δύναμις.

Καὶ ἔσπευσε μὲν νὰ ζητήσῃ ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Κ. Δουμπιῶτη, ἀλλ' οὗτος, ὡς εἶκός, δὲν ἠδυνήθη νὰ διαθέσῃ ἐκ τῆς ἐν Λιτοχώρῳ δυνάμεως, προκειμένου νὰ ἐνεργήσῃ ἀλλαχοῦ, ἔγραψεν ὅμως τῷ σωματάρχῃ Ζαχείλᾳ, ἵνα κατέλθῃ εἰς Ραψάνην καὶ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Μ. Ἀποστολίδου, ὅστις καὶ πρὶν ἢ λάβῃ τὴν παρὰ τοῦ Κ. Δουμπιῶτου ἀπάντησιν, συγκεντρώσας

περὶ τοὺς 120 ἄνδρας, μετέβη εἰς Κρανιαῖ, ἐκείθεν δὲ, συνεννοηθεὶς μετὰ τινων προκρίτων τοῦ τόπου, ἀπῆλθεν εἰς Ραψάνην, γενόμενος ὑποδεκτὸς μετὰ συγκινήσεως βαθυτάτης ὑπὸ τῶν καλῶν κατοίκων, ὧν τινες εἶχον ἤδη λάβει τὰ ὅπλα ὑπὸ τὸν τολμηρὸν Θ. Ν. Δομούζαν.

Ἐνταῦθα ὑπῆρχον ἄρκετοὶ ἄνδρες ἐκ Κρανιαῖς καὶ Πυργητοῦ, οἵτινες ἐπίσης προθύμως ἔλαβεν τὰ ὅπλα πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κατὰ τῆς Ραψάνης ἀπὸ Δερελῆ καὶ Παλαμούτ ἐπερχομένου ὀθωμανικοῦ στρατοῦ.

Ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ διέμενε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιος Καισαράς, ἀνὴρ φιλελεύθερος καὶ ἔμπλεως φιλοπατρίας, ὃν καὶ ἐπεσκέψατο ὁ Μ. Ἀποστολίδης, ὅστις, βλέπων τὴν μεγάλην προθυμίαν τῶν κατοίκων, ἔγραψεν αὐθις τῷ Κ. Δουμπιώτῃ, ἐξαιτούμενος τὴν ταχεῖαν ἀποστολὴν ὀπλων καὶ πολεμοφοδίων.

Τῇ 22 Φεβρουαρίου πυροβολισμοὶ ἠκούσθησαν τῆς ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τῆς Ραψάνης καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 $\frac{1}{2}$ ὥρας ὅρους, πρὸς τὴν θέσιν Σελιὸ, ἐπαναστατικῆς προφυλακῆς, εἰδοποιούσης ὅτι, οἱ Τοῦρκοι ἐκίνουν ἐκ Παλαμούτ.

Ὁ Μ. Ἀποστολίδης, συναθροίσας πάραυτα ὅσους ἠδυνήθη ὀπλοφόρους, ἐν οἷς καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Θ. Ν. Δομούζαν, ἀνερχομένους εἰς 500, ἔσπευσεν εἰς Σελιὸ, ἀφίκετο δὲ ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἐχθρὸς, ἀντιθέτως βαδίζων, προσήγγιζε ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, ἅτινα, μόλις προλαβόντες, κατέλαβον οἱ ἐπαναστάται.

Τὸ πῦρ τότε ἤρξατο σφοδρὸν ἐκατέρωθεν ἀπὸ τῆς θέσεως Πρ. Ἡλιοῦ καὶ Σελιοῦ, καὶ τοι δὲ ἡ ἐχθρική δύναμις ἦτο σχεδὸν τριπλασία, ἐκ Ζεϊβέκων, Γκέγκιδων καὶ ἐγχωρίων ἀποτελουμένη, καθὼς καὶ εὐαρίθμων τακτικῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ, καθ' ὅσον τὰ Σασσεπὼ εὐστόχως καὶ μακράν βάλλοντα, οὐ μόνον τὰς τάξεις τῶν ἐφορμῶντων ἐθέριζον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῷ ἀπέναντι ὀθωμανικῷ χωρίῳ Βαμπᾶ ἠνώχλουν.

Περὶ τὴν 3 μ. μ. ἀφίκετο ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐν ἀκμῇ εὐρισκομένης, ὁ ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος, ἐκτεθεὶς ἀπροσέκτως εἰς τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, συνεπεῖα εἰδήσεως ὅτι, οἱ ἐπαναστάται περικυκλωθέντες διέτρεχον τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

περὶ δὲ τὴν δεῖλὴν ἀφίκετο καὶ ὁ Ζαχαρίας μετὰ 65 περίπου ἐθελοντῶν καὶ τινῶν ἐγχωρίων ἀπὸ Νιζηροῦ καὶ Καρυᾶς, μὴ δυνηθεὶς νὰ σπεύσῃ ἐγκαίρως εἰς ἐπικουρίαν. Ἦδ' ὁ οἱ ἐχθροὶ εἶχον ἀποκρουσθῇ, οἱ δ' ἐπαναστάται, ὧν εἷς καὶ μόνος ἐτραυματίσθη, ἀφέντες φρουρὰν ἰσχυράν, ἐπανῆλθον εἰς Ραψάνην περὶ τὸ μεσονύκτιον.

Τῇ 23 τὰ ὑπὸ τὸν Μ. Ἀποστολίδην καὶ Ζαχαρίαν ἐπαναστατικὰ σώματα ἀνεχώρησαν ἐκ Ραψάνης, ὁδεύοντα εἰς Σελιό, ὅτε δύο χωρικοὶ ἠγγειλαν αὐτοῖς ὅτι, ἐν Νιζηρῷ μάχῃ ἐξηκολούθει ἀπὸ τινος, ὅθεν καὶ ἔσπευσαν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο· φθάντες ὁμῶς πλησίον τοῦ Δερελῆ μάχης μὲν οὐδένα κρότον ἤκουον, τινὲς ὁμῶς τῶν ἐθελοντῶν ἤρξαντο προκαλοῦντες διὰ πυροβολισμῶν τοὺς ἐγχωρίους, τοιοῦτοτρόπως οἱ τῶν πέριξ χωρίων κάτοικοι ἐπέπεσον πολυάριθμοι κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν πρὶν ἢ ληφθῇ πρόνοιά τις πρὸς ἄμυναν!

Μ' ὅλα ταῦτα οἱ ἐπαναστάται ἐτήρησαν τὰς θέσεις αὐτῶν καρτερικῶς, ὥς ἐκ τοῦ ἐπελθόντος δὲ σκοτόυς μὴ δυνάμενοι ν' ἀπομακρυνθῶσιν, ἀπεσύρθησαν πρὸς τὰ ὑψώματα, ἐνθα διηρυκτέρευσαν ὑπὸ χιονώδη βροχῇ.

Τῇ πρωτῇ τῆς ἐπιούσης, 14 Φεβρουαρίου, οἱ ἐπαναστάται κατήλθον εἰς Σελιό, ἐν τῷ μέσῳ πυκνοτάτης ὀμίχλης, συνήθους κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, ταύτης δ' ἐπωφελοῦμενοι ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ χωρίον Παλχμούτ. Ὅθεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξεκίνησαν ὁ μὲν Μ. Ἀποστολίδης ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὁ δὲ Ζαχαρίας τῆς ἀπὸ Ραψάνης.

Δυστυχῶς, ἐγγύτατα εὕρισκομένων τοῦ χωρίου, ἀλλὰ πρὶν ἢ δυνηθῶσι νὰ ἐπιπέσωσιν αἰφνιδίως κατὰ τῶν ἐν αὐτῷ, τῆς ὀμίχλης διαλυθείσης, ἐγένοντο καταφανεῖς, ὥστε περιζώσαντες τὸ χωρίον ἤρξαντο σφοδροῦ πυροβολισμοῦ. Τότε θρήνος καὶ κοπετὸς ἠκούσθη τῶν ἐν αὐτῷ ἐντρόμων γυναικοπαίδων, φεγγόντων ἐν συγχύσει καὶ ἀλλαλαγμῷ πρὸς διαφόρους διευθύνσεις, τοῦτ' αὐτὸ δ' ἔπραττον καὶ τὰ ἐν τῷ γειτονικῷ χωρίῳ Βαμπᾶ, ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τοῦ Σαλαμβριᾶ ὁχθης.

Οὐχ ἥττον ὁ ἐξ ἀτάκτων καὶ ὀλίγων τακτικῶν συγκεϊμένος τουρκικὸς στρατὸς ἐξελθὼν καὶ καταλαβὼν διαφόρους πέριξ τοῦ χωρίου ὀχυράς θέσεις, ἀπέκρουε τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐπαναστάτας· ὅσῳ δὲ ἡ ἡμέρα προέβαινε τόσῳ καὶ ἡ μάχη σφοδρωτέρα καθίστατο, πανταχόθεν τῶν πέριξ ὀθωμανικῶν χωρίων εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐν Παλαμουτ προσερχομένων, ὥστε ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ θέρσις ἦν κατεῖχον οἱ ὑπὸ τὸν Μ. Ἀποστολίδην καθίστατο ἀκροσφαλῆς, πλαγίως ἤδη προσβαλλομένης ἐκ τῶν ἐν τῷ χωρίῳ Βαμβᾶ, οἵτινες ἀποπειραθέντες ἐν τῷ μεταξὺ ν' ἀποβῶσιν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης, πολυάριθμοι τοῦ ἐπὶ τούτῳ πορθμείου ἐπιβάντες, μετὰ ζημιῶν ἀπεκρούοντο.

Ἄνωθεν τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου κεῖται ἡ χριστιανικὴ κωμόπολις Ἀμπελάκια, ἧς οἱ ἄοπλοι κάτοικοι συναθροισθέντες ἐθεῶντο περιδεεῖς τὰς περιπετείας καὶ φάσεις τῆς μάχης, ἥτις ἐπὶ πολὺ μετέωρος διατελέσασα, ἐπὶ τέλους ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν, φονευσάντων καὶ τραυματισάντων ὑπὲρ τοὺς 60 τῶν ἐχθρῶν, λαβόντων δὲ ὡς λείαν 1200 περίπου πρόβατα, ὀλίγους μόνον τραυματίας ἀριθμούντων. Περί τὴν ἐσπέραν οἱ ἐπαναστάται, καὶ τοι μὴ δυνηθέντες νὰ εἰσέλθωσιν ἐν τῷ χωρίῳ, ἀλλ' οὐχ ἥττον στενωῶς ἐν αὐτῷ τὸν ἐχθρὸν περιελείσαντες, ἐπανῆλθον εἰς Σελιὸν, ἐνθα ἀφῆκαν ἰσχυράν φρουράν, μεταβάντες εἰς Ραψάνην.

Τῇ πρώτῃ τῆς 25 Φεβρουαρίου, ἐνῷ ὁ Μ. Ἀποστολίδης ἡτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ αὐθις εἰς Σελιὸν ἔλαβεν ἐκ Λιτοχώρου τὰς ἐξῆς δύο ἐπιστολάς:

Α.—Τοὺς ὀθωμανοὺς κατοίκους τοῦ φρ. Πλαταμῶνος ν' ἀφοπλίσητε τὰ δὲ πυροβόλα νὰ ρίψητε εἰς τὴν θάλασσαν, διότι οἱ πλησίον κατοικοῦντες χριστιανοὶ πολὺ παραπονοῦνται. Πάντα τ' ἄνωτέρω νὰ ἐκτελέσητε λίαν ταχέως ᾗ.

Λιτοχώρῳ, 23 Φεβρουαρίου. 1878.—Κ. Δ.

Α.—..... Ἐπειδὴ ὁ καπετὰν Ζαχειλάς ἐπιφορτίζεται νὰ φυλάξῃ τὰ Στενά, σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ ἐπιστρέψητε εἰς Πλαταμῶνα καὶ καταστρέψητε τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ν' ἀφοπλίσητε πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῶν..... Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀνωτέρω ἔρχεσθε εἰς Λιτόχωρον.

Λιτοχώρῳ, 24 Φεβρουαρίου. 1878.—Κ. Δ.

Εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ ἀκριβῆ τῶν ἀνωτέρω ἐκτέλεσιν παρώτρυνεν αὐτὸν δι' ὑποσημειώσεως καὶ ὁ Α. Πασχάλης, ὥστε εἰκάζων ὅτι, σπουδαιοτάτη ἀνάγκη ἐπέβαλλε τὰ τοιαῦτα, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Ραψάνης εἰς Πλαταμῶνα, ἀφικόμενος δὲ εἰς Παντελεήμονα προσεκαλέσατο τὸν ἐν τῷ φρουρίῳ ὑποτεταγμένον Ἰβραήμ, ἀπαντήσαντα αὐτῷ ὡς ἑξῆς :

« Ἐλαβον σήμερον τὴν διαταγὴν σας χθὲς ἐπῆραν τὸν χόντσαν καὶ τὸν πᾶνε εἰς Λιτόχωρον εἰς τὸν ἀρχηγὸν διὰ νὰ τὸν ὀμιλήσῃ, ὅμως ἐγὼ ἐκίνησα διὰ νὰ ἐρθῶ καὶ δὲν μὲ ἄφινεν ἡ μητέρα, ἀρχίνησε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ σκούζῃ διὰ τοῦτο δὲν ἦλθα».

Συνεπεῖα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ μετὰ τὴν δέουσαν ἐξέτασιν, ἵνα μὴ τυχὸν ἐμπέσῃ εἰς παγίδα, ὁ Μ. Ἀποστολίδης ἀπῆλθεν εἰς τὸ φρούριον, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν φιλοφρόνως καὶ μετὰ σεβασμοῦ, ἐπωφεληθεῖς δὲ τῶν φρόνων αὐτῶν καὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ μετοικήσωσιν ἐκεῖθεν, αὐτοὺς μὲν ἀπέστειλεν εἰς Λιτόχωρον, τὰς δὲ πύλας τοῦ φρουρίου κατέστρεψε, κρύψας ὑπὸ τὴν γῆν τὰ τηλεβόλα, μεθ' ὧν ἐπανῆλθεν εἰς Παντελεήμονα, ἀφοῦ, μάτην ἀποπειραθεὶς τὴν καταδάφισιν τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου, ἔθετο πῦρ εἰς τὸν στρατῶνα καὶ τὰς ἄλλας οἰκίας.

Οὕτω, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δοθεισῶν αὐτῷ διαταγῶν, ἐνῷ ἡτοιμάζετο τὴν 27 Φεβρουαρίου ν' ἀπέλθῃ εἰς Λιτόχωρον θλιβεράν ἐκομίσατο αὐτῷ εἶδῃσιν ὁ ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος, τοῦτέστι τὴν ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τοῦ Σελιοῦ καὶ Πυργητοῦ, δι' ὧν ὥδευε κατὰ τῆς Ραψάνης. Περὶ τῆς ἐπικειμένης ἀναποφεύκτου καταστροφῆς, ἐλθὼν μετ' οὐ πολὺ, ἐπεβεβαίωσε καὶ ὁ Ζαχειλάς, νύκτωρ ἐκεῖθεν ἀναχωρήσας μετὰ αἱματηρὰν συμπλοκὴν, ὡς ἑξῆς :

Τῇ 26 Φεβρουαρίου οἱ ἐν Δερελῇ καὶ Παλαμοῦτ Τοῦρκοι εἰς 4,000 περίπου συμποσούμενοι ἐκ τακτικῶν καὶ ἀτάκτων ἐξεκίνησαν κατὰ τῶν ἐν Ραψάνῃ, ἐν δὲ τῇ θέσει Προφήτου Ἥλιου 100 περίπου ἐπαναστάται ὑπὸ τὸν Ζαχειλά καὶ Θ. Ν. Δομούζαν, καρτερῶς ἀντιστάντες μέχρις ἑσπέρας, ἀπέκρουσαν αὐτοὺς, φονευθέντων τῶν ἀπὸ Ραψάνης Δ. Λάμπρου, Ζ. Χελιδονᾶ καὶ Γ. Τραμαντσᾶ.

Μετὰ τὴν μάχην, νυκτὸς ἐπελθούσης, ὁ Ζαχείλας ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, ὥστε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ραψάνης ἀπέμεινον 25 μόνον ἐγχώριοι ἄνδρες ὑπὸ τὸν συμπολίτην αὐτῶν Θ. Ν. Δομούζαν.

Οὕτω περὶ τὴν πρωΐαν τῆς τετάρτης, ἐπελθόντος αὖθις τοῦ πολυαριθμοῦ ἐχθροῦ, οἱ ὑπὸ τὸν Θ. Δομούζαν ἡναγκάσθησαν νὰ φύγωσιν εἰς Κρανιά, τῶν γυναικοπαίδων μεταβάλλοντων εἰς Ἀβαρίτσαν, Πούρλιαν καὶ Παντελεήμονα.

Οἱ Τοῦρκοι εἰσελθόντες ἐν τῇ κωμοπόλει καὶ λεηλατήσαντες αὐτήν, παρέδωκαν τὸ πλεῖστον τῶν οἰκιῶν εἰς τὸ πῦρ, περὶ τοὺς 7 δὲ γηραιούς ἄνδρας καὶ 2 γυναῖκας, μὴ δυνηθέντας νὰ παρακολουθήσωσιν, ἐλεεινῶς κατέσφαξαν.

Ἐν τούτοις ὁ ἀκαταπόνητος Μ. Ἀποστολίδης, ὅστις εἶχεν ἀποστείλει ζητῶν ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Κ. Δουμπιώτου, ἔν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, οὐδεμίαν λαμβάνων, ὡς εἰκός, καὶ πληροφορηθεὶς περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 4 Μαρτίου τὰ περὶ τῆς οἰκτρᾶς καταστροφῆς καὶ λεηλασίας τῆς Ραψάνης, μετέβη εἰς Κρανίαν, συγκεντρῶνων ὅσας ἡδύνατο δυνάμεις πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐνῶ ὁ Ζαχείλας ἀπῆλθε διὰ Σκουτίνας εἰς Νιζηρόν, ἐκεῖθεν δὲ μεταβὰς εἰς Κοκκινόπλόν ἠνώθη αὖθις, ὡς προεξετέθη, μετὰ τοῦ ὑποχωροῦντος κυρίου σώματος.

ΥΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΕΙΣ ΧΑΣΙΑ

Πρὶν ἢ παρακολουθήσωμεν τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην ἐπαναστατικὸν σῶμα φεύγον πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, δὲν ἔχομεν ἄρα γε καθῆκον νὰ ρίψωμεν βλέμμα θλιβεροῦ ἀποχαιρετισμοῦ πρὸς τὴν αἰμόφυρτον ἥδη καὶ εἰς τὸ ἔλκος τῶν ἀγρίων Κιρκασίων καὶ Ἀλβανῶν τοῦ Γιαχιᾶ-βση καταλιμπανομένην γῆν τῆς ἀτυχεστάτης, ἀλλ' ἐνδόξου καὶ πεφιλημένης Μακεδονίας;

Σθέννυνται οἱ σπινθῆρες τῆς ἐπαναστατικῆς πυρκαϊᾶς, φεύγουσιν οἱ πρόμαχοι τῆς ὄνειροποληθείσης ἐλευθερίας, ἀλλ' ἐν τῇ ἐθνικῇ ταύτῃ στάκτῃ, ἐν τῇ ἀπογοητεύσει τοῦ διαλυθέντος ὀνείρου, ἐν τοῖς ἔχνεσι τῶν φευγόντων καὶ τῇ ἀπομονώσει τῶν ἐγκαταλιμπανομένων βλέπομεν εἰκόνα ζοφεράν ἔχουσαν

τὰ χρώματα καὶ παντοίας σκελετώδεις μορφὰς ἀγωνιωδῶς τὸν ἱστορικὸν ἐξωθούσας κάλαμον, μέχρι τοῦδε ξηρὰ γεγονότα ἐν μετριοπαθείᾳ περιγράφοντα, ἀλλ' ἤδη ὑπείκοντα εἰς αἶσθημα ἀγανακτήσεως διὰ μιᾶς καὶ μόνης φράσεως ἐκφραζόμενον :

— Τίνι τρόπῳ ἐνισχύθη ἡ ἐπανάστασις ἐν Μακεδονίᾳ ;

Ἐν Μακεδονίᾳ, ἄνευ τῆς ὁποίας Ἑλλάς ἀξία τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ· ἐν Μακεδονίᾳ, ἥτις εἶναι τὸ μεταίχμιον τῆς μεταξὺ σλαβικῆς καὶ ἐλληνικῆς φυλῆς μοιραίας καὶ ἀναποφεύκτου πάλης· ἐν Μακεδονίᾳ, ἥτις σήμερον ταράσσεται ὑπὸ τὴν πυρετώδη τῶν Σλάβων ἐνέργειαν, ἐνῷ ὁ ἐλληνικὸς κόσμος διαπληκτίζεται κοινοβουλευτικῶς καὶ ἀποσυντίθεται ἐθνικῶς ;

Τί ἐξήτει, τί ἤλπιζε, τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην ἐπαναστατικὴ ἐκείνη δράξ καὶ κατὰ πόσον ἠδύνατο νὰ συμβάλῃ εἰς τόσῳ μέγαν ἀγῶνα ἡ πυρπόλησις μιᾶς ἐπισκοπῆς καὶ τὸ ἐν τοῖς δρυμῶσι τῆς Σπορλίτης διασχιζόμενον ράσον ἐθνουσιώδους Ἱεράρχου, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου, δίκην προβάτων ἐπὶ σφαγὴν, ἑκατοντάδες γυναικοπαίδων τρέχουσιν, ἵνα μετ' ὀλίγων ἀκούσωσι τῆς φοβεράς φωνῆς :

— Ἐπαρέλθετε εἰς τὰς τουρκικὰς ἀγκάλας !

Ἐπρόκειτο ἀπλῶς νὰ πείσωμεν τὸν ἔξω κόσμον διὰ νέων θυσιῶν ὅτι, ἡ ἐλληνικὴ φυλὴ δὲν ἀπώλεσε τὸν ἡρώισμόν αὐτῆς καὶ ὅτι εἶναι ἐτοιμὴ εἰς νέας καὶ μεγάλας θυσίας, ἐὰν οἱ τὰς τύχας αὐτῆς διέποντες ρίψωσιν ἀποφασιστικῶς καὶ ἐλληνοπρεπῶς τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον ;

Ἐὰν περὶ αὐτοῦ καὶ μόνου ἐπρόκειτο, τὰ ἀθῶα θύματα ἡσχον περιττὰ καθὼς καὶ ἡ σπατάλη τῆς ἐθνικῆς περιουσίας.

Δὲν θρηνοῦμεν ἐνταῦθα τὰς εὐγενεῖς καὶ γενναίας ψυχὰς τῶν μαχητῶν ἐκείνων, οἵτινες ὑπὲρ τῆς **μεγάλης ἰδέας** τῆς φυλῆς αὐτῶν ἀγωνισάμενοι, ἐθριάμβευσαν ἐν τῇ συνειδήσει παντὸς τιμίῳ καὶ εὐγενεῶς χαρακτῆρος καὶ ὑπέδειξαν τὸ καθῆκον τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ ἐνέπνευσαν τοῦ ἡρώισμου τὸ αἶσθημα.

Διὰ τὰς ἐπερχομένας γενεὰς οὔτε κόκκος ἀρετῆς, οὔτε ραβδὸς αἵματος τῶν προγενεστέρων ἀνωφελῶς ἀπόλλυται, οὐδεὶς δὲ ἄλλος δεσμὸς ὅσῳ ὁ τοῦ αἵματος οἰουδήποτε ἐθνικοῦ μάρτυρος συνδέει τὰ ἄτομα λαοῦ τινος ἢ τὰς γενεὰς αὐτοῦ καὶ

ἐνισχύει εἰς τὸ ἔργον τοῦ μέλλοντος, ὅπερ κληροδοτεῖ ἐνδοξὸν παρελθὸν καὶ ἐπιβάλλει παρὸν ἄνευ τιμῆς καὶ δόξης, ἄνευ εὐκλείας καὶ εὐημερίας.

Θρηνοῦμεν τὴν δωρεὰν ἀπώλειαν, τὰς ἀγόνους καταστροφάς, τὰς ἀσκόπους ἐρημώσεις, αἵτινες, ὅποταν ᾧσι συνέπεια ἰδέεας σοβαρῶς ἐπιδιωκομένης, ἔτι μᾶλλον ἀνυψοῦσι τὸ φρόνημα καὶ θερμαίνουσι τὴν καρδίαν, ὡς τούναντίον ἀποθαρρύνουσι καὶ δυσπιστίαν ἐμπνέουσιν ἐν τῷ μέλλοντι ὅταν αὕτη κακῶς καὶ ἀνοήτως ἐνεργῇται.

Δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ περιγράψωμεν ἐξ ἰδίων τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Μακεδονίᾳ καταστροφὴν ἐξ αἰτίας τοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ἀφροσύνης ἐπαναστατικοῦ κινήματος, τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα ἐκθέσεως τῆς Π. Κυβερνήσεως ὑπὸ ἡμερ. 3 Ἀπριλίου παρέχει ἀρκούντως ζωηρὰν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἰκόνα :

« ὁ τόπος, ὃν ἡναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ μακεδονικὸν σῶμα,* εἶναι ἤδη ἐκτεθειμένος εἰς παντὸς εἶδους βιαιοπραγίας τῶν ὀθωμανῶν, καθ' ὃν χρόνον 300 περίπου ἄνδρες ἐκ πάντων τῶν χωρίων τῶν ἐπαναστάντων παρακολουθοῦσι τὸ σῶμα· αἱ οἰογενεῖαι αὐτῶν περιπλανῶνται ἀνὰ τὰ ὄρη, πάσχουσαι τὰ πάνδεινα.

Ἐν τοῖς Ἀγ. Παῖσι τρεῖς γυναῖκες φεύγουσαι τὴν Σηριωδίαν τῶν Τούρκων κατεκρημνίσθησαν ἀπὸ τῶν βράχων.

Ἐν Μπολιάνῃ οἱ Τούρκοι τακτικοὶ κατέσφαξαν μίαν παρθένον τυφλὴν ἐξ εὐλογίας, μίαν γραῖαν κατὰκοιτον ἐκ γηρατειῶν καὶ ἓνα γέροντα ἀσθενῆ.

Ζεῖδέκai ἀνακαλύψαντες τὰς κεκρυμμένας ἐν τισὶ δάσεσι οἰογενείας τῶν χωρικῶν τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος, ἐγύμνωσαν παντελῶς ἀπάσας τὰς γυναῖκας, τὰς ὁποίας ἀτιμάσαντες, μετέφερον οὕτω γυμνάς ἐκ τοῦ δάσους εἰς τὸ χωρίον Ἀγ. Παντελεήμονα.

Αἱ εὐπορώτεραι τῶν οἰογενειῶν Λιτοχώρου μετηνάστευσαν ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ αἱ λοιπαὶ φεύγουσιν ἀπὸ σπηλαίου εἰς σπήλαιον τὴν ἀτιμίαν καὶ τὸ ὄνειδος.

Ἐπυρπολήθησαν καθ' ὅλοκληρίαν σχεδὸν τὸ Λιτόχωρον, ἀριθμοῦν πρότερον 500 καὶ ἐπέκεινα οἰκίας· ἡ Μπολιάνα περὶ τὰς 200, ἡ Καρυὰ περὶ τὰς 200 ἐπίσης, ἡ Ράδαινα 15.

Κύριος οἶδε μέχρι τίνος θὰ ἐπιταθῶσι τὰ δεινὰ τῶν ἐπαναστάντων χωρίων καὶ πότε θέλουσι παύσει »

* Τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιῶτην.

Ἰδοὺ καὶ ἐτέρας ἐκθέσεως ἀπόσπασμα :

« Ἐκ τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν προτροπῶν τῶν ἐν Σερβίῳ φανατικῶν ὀθωμανῶν ἱταμώτεροι γεγνημένοι οἱ ἄτακτοι Γκέγκιδες, ἀφοῦ τὰ τε βαλάντια καὶ τὰ δισάκια των ἐπλήρωσαν, προσέβησαν καὶ εἰς ἐμπαιγμοὺς ἀσεβεῖς· καὶ δὴ ἐσύλησαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Νικολάου, πωλήσαντες ἐν πληθούσῃ ἀγορᾷ τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἄμφια, τὰ ἀργυρᾷ σκεύη καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία· ὑπεχρέωσαν διὰ τῆς βίας τὸν αἰδεσιμώτατον Παπᾶ-Δημήτριον, τὸν ἀντιπροσωπεύοντα τὸν Ἁγιον Σερβίων καὶ Κοζάνης εἰς τὸ Μενζιλίς-ἱράδῃ (διοικητικὸν συμβούλιον) Σερβίων νὰ πλύνη ἰδίαις χερσὶ τοὺς ρυπαροὺς πόδας τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ξενιζομένων Γκέγκιδων. Εἰσβαλόντες εἰς τὴν οἰκίαν πτωχοῦ χριστιανοῦ, οὐτινος τὸ μονογενὲς τέκνον, ἡλικίας δύο ἐτῶν, πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀποθάνει, ἐπειδὴ δ' ἐν καὶ μόνον δωμάτιον εἶχεν ἡ πενιχρά οἰκία, ἐνῶ οἱ δυστυχεῖς γονεῖς ἔκλαιον τὸ ἀποθάνον αὐτῶν τέκνον, ἐν μέσῳ τοῦ δωματίου ἐκτάδην κείμενον, κατὰ τὰ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς Σερβιώταις εἰθισμένα, ἀπεπειράθησαν νὰ ρίψωσιν ἔξω τοῦ δωματίου τὸν νεκρὸν διὰ τῶν ὑβριστικῶν λέξεων: "Ατ σοῦ μποκοὺ δις ἄρῃ!"

Δηλ: ρίψον τὸν κόπρον τοῦτον ἔξω! καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας κατεπείσθησαν ν' ἀποχωρήσωσι τῆς οἰκίας διὰ τῆς ἀποτίσεως 300 γρ. ἀντιτίμου τῆς διατροφῆς των.

Ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις ἐν τίνι ἀλλαλαγμαῷ ἀπῆλθον αἱ Ἀρβυαὶ αὗται εἰς Λειβαδίον καὶ ἡλικας εἰσελθόντες εἶχον ἀκορέστους ἀξιώσεις, ὡς προκατεληγμένοι μάλιστα περὶ τῆς εὐπορίας τοῦ χωρίου. Εἰσῆλθον εἰς ἀπάσας τὰς οἰκίας, παραβιάζοντες διὰ πελέκεων τὰς εἰσόδους τῶν κεκλεισμένων, ἔπαιον καὶ διὰ τῶν μεγαλειτέρων γαταγανίων ἐξεδίωκον τοὺς οἰκοῦντας ἐν αὐταῖς, ἵνα εὐχερέστερον καὶ ἀνετώτερον διαρπάσωσι τὰ πολυτιμότερα τῶν οἰκιῶν, ἐφόρτωσαν ταῦτα εἰς τὰ τῶν Λειβαδιωτῶν ὑποζύγια καὶ τὰ ἀπέστειλον εἰς τὰς πατρίδας των. Εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι οἱ πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως ἀποστελλόμενοι εἰς τὴν ἡσυχοτάτην ταύτην χώραν ἦσαν ἐφωδιασμένοι μὲ ὀρμαθοὺς κλείθρων διαφόρων διαστάσεων καὶ κατασκευῆς, ἵνα ἀνεξελέγκτως διανοίγωσι τὰ κεκλεισμένα κιβώτια, μὲ μοχλοὺς καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα ἵνα εὐχερέστερον παραβιάζωσι τὰς θύρας τῶν κεκλεισμένων οἰκιῶν καὶ τὸ τολμηρότερον μὲ κλίμακας, δι' ὧν ν' ἀναβαίνωσι, οὐχὶ βεθαίως εἰς ἐχθρικά φρούρια. Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἐζήτουν ζῶα πρὸς μετακόμισιν τῆς ἐναπολειφθείσης ἐτι λείας των καὶ μὴ εὕρισκομένων τοιούτων, ἐφόρτωσαν, δίκην ὑποζυγίων, δέκα ἐκ τῶν προστυχόντων πολιτῶν καὶ τότε μόνον ἀπῆλλαξαν αὐτοὺς τοῦ φορτίου, ὅταν εὗρον 40 ὀθωμαν. λίρας. Πρὸς πάντα δὲ ταῦτα τὰ πραττόμενα, ὃ ἐν Λειβαδίᾳ σταθμεύων Γιούς-βασης τῶν Μουσταφαζάδων μετὰ τῶν

100 στρατιωτῶν του οὐχὶ μόνον δὲν παρέσχεν οὐδεμίαν ἀντίληψιν εἰς τοὺς κακοποιουμένους καὶ διαρπαζομένους Λειβαδιώτας, ἀλλὰ τὸ χεῖριστόν, συνέταιροι καὶ αὐτοὶ τῶν Γκέγκιδων γενόμενοι, ἐλήστευσαν πλείστας οἰκίας, ὧν οἱ κάτοικοι εἶχον διασπαρῇ εἰς τὰ ὄρη, τὴν δὲ λείαν των μετέφερον εἰς τὴν πέριξ τοῦ Ἀλιάχμονος πατρίδα των, Σαριγκόλ.

Ἐκ Λειβαδίου δ' ἄραντες οἱ Γκέγκιδες κατῆλθον εἰς Ἑλασσῶνα, οὐχὶ πλέον διηρημένοι εἰς δύο σώματα, ἀλλὰ καθ' ὁμάδας, καὶ διεσπάρησαν εἰς τὰ μεταξὺ Λειβαδίου καὶ Ἑλασσῶνος μικρὰ χωρία, εἰς ἃ τὸν φόβον διέσπειρον καὶ τὸν τρόμον· διήρπασαν πᾶν τὸ κινήτῳ καὶ εὐμετακόμιστον καὶ διεσχόρπισαν τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς τὰ ὄρη, ἀπὸ πολλῶν δ' ἐξ αὐτῶν ἐλάμβανον χρήματα, 2—3000 γρ. ἀπειλοῦντες ὅτι, ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως, θά καταλύσωσιν εἰς αὐτὰ καὶ κατὰ συνέπειαν θά τὰ διαρπάσωσιν.

Εἰς Ἑλασσῶνα δ' ἀφικόμενοι ἠρνήθησαν νὰ διαμείνωσιν ἐν αὐτῇ, διότι οἱ κάτοικοι εἶναι ὀθωμανοὶ καὶ ἐπρωτίμησαν νὰ καταλύσωσι μέρος μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἐν Ἑλασσῶνι Μονὴν τῆς Ὀλυμπιωτίσης, ἐνθα διήρπασαν τὸ ἱερὸν τοῦτο σκῆνωμα, κακοποιήσαντες τοὺς Πατέρας πάντας, μέρος δ' εἰς Τσαριτσάνην, χριστιανικὴν κωμόπολιν, ἡμίσειαν ὥραν τῆς Ἑλασσῶνος ἀπέχουσιν, ἐνθα διεπράξαντο ὅσα καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἐνταῦθα ἤθελον παραθιάσει καὶ τὴν Μητρόπολιν τοῦ σεβασμιωτάτου Ἀγίου Ἑλασσῶνος, ἐὰν δὲν ἐπληρόνοντο ἄδρῳς ὑπ' αὐτοῦ· πρὸς δὲ, ὅχι μόνον ἐφόρτωσάν τινες τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐγαλίνωσαν ἕνα ἐξ αὐτῶν διὰ χαλινοῦ ἵππου, δι' οὗ ἔσυρον αὐτὸν εἰς τὰς ὁδοὺς.

Εἰς δὲ τῶν κατοίκων ἀπώλεσε τὰς φρένας ἐκ τοῦ τρόμου καὶ μέχρι σήμερον εἰσέτι διατελεῖ παράφρων. Ἰνα μὴ μείνωσι καὶ ἐνταῦθα ἄνευ καινοφανοῦς τινος πραξικοπήματος, ἀνώρυξαν νεαρὸν τάφον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀποθανόντος παιδίου, ἐλπίζοντες νὰ εὕρωσι πλούσια τὰ νεκρώσιμα ἐνδύματα ἐν αὐτῷ οἱ τυμβωρύχοι καὶ ἀποτυχόντες ἐγκατέλιπον τὸν νεκρὸν βορὰν τοῖς κυσί»

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην ἐπαναστατικὸν σῶμα, μεθ' οὗ καὶ ὁ πρόεδρος τῆς Π. Κυβερνήσεως Ε. Κοροβάγγος, κατέλιπε τὴν χώραν τῆς Μακεδονίας, μετὰ τὴν ἐν Βολιανοῖς μάχην, πορευόμενον εἰς Χάσια τῆς Θεσσαλίας.

Διελθὼν νύκτωρ εἰς $1\frac{1}{4}$ ἀπόστασιν ἐκ Τσαριτσάνης, ἀφίκετο τὴν ἐπιούσαν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγ. Ἀναλήψεως, ἐνθα συνέλαβεν Ἀλβανούς τινα, ἀποσταλλέντας διὰ τοῦ Ἡγουμένου καὶ κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ εἰς Ἑλασσῶνα.

Ἀπὸ τῆς Ἀγ. Ἀναλήψεως ὤδευσε διὰ Βερδεκούσης καὶ

Σμόλιανης εἰς Γερακάρη—ἐνθα ὁ Π. Καλόγηρος ἀποχωρισθεὶς καὶ παραλαβὼν ἐθελοντάς τινας ὑπέστρεψε πρὸς τὸν Πηνειὸν—ἐπροχώρησε δὲ διὰ Μαυρηλίου εἰς Φλαμπουρέσιον, ὅπου καὶ ἕτερος σωματάρχης, ὁ Γ. Μαλάμας μεθ' 100 περίπου ἀνδρῶν ἀποχωρισθεὶς ἐπίσης ὤδευσεν εἰς Ἀγρχα. Τοῦτον ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλαι τινὲς ἀπειθῶν ἐθελοντῶν ομάδες, ὥστε τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην σῶμα ἀνέικετο εἰς Κοντσικὸ ἀποτελούμενον μόλις ἐξ 160 ἀνδρῶν.

Ἐνταῦθα ἐλήφθη ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ἀποστολίδου ἐκ τῶν πέριξ τῆς Κρανιᾶς καὶ Ραψάνης, δι' ἧς εἰδοποιεῖ ὅτι, νέον σῶμα ἐπρόκειτο ν' ἀποσταλῇ εἰς Μακεδονίαν, ἐπομένως ἐζήτει ὁδηγίας περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἀπεστάλη ὅθεν ὁ Ι. Σκυβαλλίδης μετὰ 22 ἀνδρῶν, ἵνα ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ παρευρεθῶσι κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν ἀναμενομένων κατόπιν ἐορτῆς ἐπικούρων.

Καὶ τὸ μὲν ἀναμενόμενον ὑπὸ τὸν Ι. Ὀλύμπιον σῶμα δὲν ἡδυνήθη, ὡς γνωστὸν, ν' ἀποβιβάσθῃ εἰς Μακεδονίαν, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ Ι. Σκυβαλλίδας νὰ συναντήσῃ τὸν Μ. Ἀποστολίδην, ὅστις ἀπὸ τῆς εἰς Κρανιὰν μεταβάσεως, κατὰ τὴν 2 Μαρτίου, πολλὰς προσπαθείας ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐξηκολούθησε καταβάλλων· πληροφορηθεὶς ὅμως τὴν καταστροφὴν τοῦ Λιτοχώρου καὶ μὴ ἐλπίζων τῇ μετὰ τοῦ Δουμπιώτου ἐφεξῆς ἐνώσει του, εὑρέθη ἐν θέρσει ἀπελπιστικῇ καὶ κινδυνωδεστάτῃ· καθ' ὅσον ὁ μὲν τόπος εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ στρατοῦ ὀθωμανικοῦ, αὐτὸς δὲ, μετ' ὀλίγων ἐθελοντῶν ἐναπολειφθεὶς, ἠγγόνει ἐντελῶς τὸν τόπον, ἐν ᾧρα χειμῶνος δριμυτάτου ἐν ὑπαίθρῳ ἄσιτος πολλάκις τὰς τε ἡμέρας καὶ νύκτας διερχόμενος, μέχρι τῆς δι' ἰστιοφόρου ἐν Ἑλλάδι ἐπανόδου του.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΣΩΜΑΤΩΝ

ΑΥΙΜΑΧΙΑΙ ΒΕΛΕΜΙΣΤΑΣ ΚΑΙ ΣΑΡΑΚΙΝΗΣ

Ἐν τούτοις τῇ 17 Μαρτίου τὸ ὑπὸ τὸν Χοστέβα, Τσίμα καὶ λοιποὺς μετὰ τοῦ Ἀγ. Κίτρου σῶμα, μεθ' οὗ καὶ ὁ Π. Πατραλέξης, ἀναχωρήσαν ἐκ Σπουρλίτης πρὸς ἀνιζήτησιν τῶν ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην, διῆλθε τῶν Πιερίων ἐν μέσῳ χιόνων καὶ πολλῶν ταλαιπωριῶν πλησίον τῆς ὠραίας κωμοπόλεως Βελβενδοῦ ἐπὶ τῆς Δ. κλιτύος τῶν Πιερίων καὶ τοῦ ἄκρου τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀλιάκμονος, ἐκ 400 χριστιανικῶν οἰκιῶν καὶ 30 ὀθωμανικῶν συγκεκλιμένης, διανυκτερεῦσαν ἐν τῷ $\frac{1}{4}$ μακρὰν τοῦ χωρίου κειμένῳ Μετοχίῳ, ἔνθα προσελθόντες τὴν νύκτα οἱ πρόκριτοι τοῦ τόπου ὑπεδέξαντο τοὺς ἐπαναστάτας μετ' ἐνθουσιασμοῦ, διαβεβαιῶντες αὐτοὺς ὅτι, ἐν Βελβενδῷ καὶ Κοζάνῃ 1,000 τοῦλάχιστον ἄνδρες ἦσαν πρόθυμοι νὰ ἐπαναστατήσωσιν, ἀλλ' ἐστεροῦντο ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων, παρεκάλουν δ' αὐτοὺς ἵνα ἐπανεέλθωσι μεθ' ἱκανῶν τοιούτων.

Ἀπὸ Βελβενδοῦ τὸ ἐπαναστατικὸν αἶμα ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του, διαβὴν τὰ Πιέρια κατὰ τὸ ὕψιστον σημεῖον αὐτῶν, κατὰ τὰς ταπεινότερας ὁμῶς κορυφὰς ἢ διάβασις τῶν φορτηγῶν ἀδύνατος καθίστατο ἔνεκα τῶν χαράδρων, ὅφ' ὧν αἱ στενοπορεῖαι κατετέμνοντο· ὅθεν οἱ μὲν ὀπλίζεται ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν αὐτῶν βραδέως καὶ ἐπιπόνως, τὰ δὲ φορτηγὰ ὠδηγήθησαν λάθρα πλησίον τῶν Σερβίων*.

* Τὰ Σέρβια κεῖνται ἀκριβῶς εἰς τὴν πύλιν τῶν στενῶν τοῦ Σαραντοπόρου ἢ Πορτῶν, δύο δὲ σεираὶ μεγάλων καὶ ὀξέων βράχων καθιστῶσι τὴν θέσιν αὐτῶν ὀχυρωτάτην.

Ἡ πόλις αὕτη ἐθεμελιώθη ὑπὸ τῶν Σέρβων, ἐξ ὧν καὶ τὸ ὄνομα, εἰς οὓς ὁ Ἡράκλειτος εἶχε παραχωρήσει χώρας πρὸς οἴκησιν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο, ἵν' ἀντιτάσῃ τὴν πολεμικὴν αὐτὴν φυλὴν εἰς τὰς συνεχεῖς ἐπιδρομὰς διαφόρων βαρβάρων, ἐπαπειλούντων ἕκτοτε τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ Βούλγαρι ἐκυρίευσαν αὐτὴν περὶ τὸ τέλος τῆς 10 ἑκατονταετηρίδος, ἐκδιωχθέντες μετὰ τινα χρόνον ὑπὸ τοῦ Βασιλείου.

Κατὰ τὴν τὴν 13 ἑκατονταετηρίδα ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξε τὸ ὄριον τῶν Φράγκων αὐτοκρατόρων καὶ τοῦ Δεσπότης τῆς Βλαχίας, κυριευθεῖσα δ' ὑπὸ τῶν Τούρκων κατωκλήθη ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτῶν, μέχρι τῆς σήμερον ὑπερτεροῦντος τῶν ἄλλων μερῶν.

Διερχόμενοι νύκτωρ διὰ τῆς βαθείας φάραγγος τοῦ Σαρανταπόρου, ὀλίγου δεῖν οἱ ἐπαναστάται συνεκρούοντο μετὰ σώματος Γκέγκιδων φυλαττόντων αὐτό· εὐτυχῶς, διαλαθόντες αὐτούς, ἀφίκοντο εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου ἐπὶ τῶν Θετταλομακεδονικῶν συνόρων καὶ τὴν ἐπιοῦσαν διὰ Δισκάτης τῶν Χασίων ἀπῆλθον εἰς Κοντσιακόν, ἔνθα τῇ 25 Μαρτίου συνήντησαν τὸν Κ. Δουμπιώτην.

Ἐνταῦθα προσῆλθεν αὐθις ὁ Π. Καλόγηρος μετὰ 80 ὁπαδῶν, ὥστε, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Α. Οἰκ. Κουκουράβαν καὶ Μ. Τσίμαν ἐθελοντῶν, τὸ ἐπανασχηματισθὲν ἰσχυρὸν σῶμα ἀνήρχετο εἰς 500 περίπου ἄνδρας.

Τῇ 29 Μαρτίου ὁ Α. Κουκουράβας καὶ Β. Χοστέβας μετὰ τοῦ τολμηροῦ Ν. Πασχάλη καὶ 100 περίπου ἀνδρῶν ἐπετέθησαν ἐν Βελεμιστή κατὰ συνοδίας Τουρκαλβανῶν, πορευομένων ἀπὸ Λαρίσσης εἰς Γρεβαινὰ μετὰ 4,000 αἰγοπροβάτων καὶ βοῶν καὶ 100 περίπου ἵππων, φονεύσαντες δὲ 3 αὐτῶν, αἰχμαλωτίσαντες 4 Ἀραβὰ καὶ τρέψαντες τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν, ἔλαβον περὶ τὰς 2,000 αἰγοπροβάτων καὶ 20 ἵππους.

Τῇ 6 Ἀπριλίου ἀπεφασίσθη νὰ διαβῶσι τὸν Πηνειὸν καὶ προχωρήσωσιν· ὅθεν ἀναχωρήσαντες εἰς Δισκάταν καὶ Φλαμπουριάν, ἐκείθεν δὲ πρὸς τὴν γέφυραν τῆς Σαρακίνης, διῆλθον αὐτῆς νύκτωρ, προηγηθέντος τοῦ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην σώματος, ἀγνοοῦντες δὲ ἂν ἐφυλάττετο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνταῦθα ἀφέντες φρουράν 50 ἀνδρῶν διενυκτέρευσαν ἄλλοι μὲν εἰς τὸ πέραν τοῦ Πηνειοῦ μετόχιον τῆς Βότομας, ἄλλοι δὲ εἰς Πρεβέντον.

Ἡ νῦν πόλις σύγκειται ἐκ 500 οἰκιῶν περίπου, ὧν ὀλίγαι αἱ χριστιανικαί, ἐπὶ τῶν κατωτάτων κλιτύων τοῦ ὄρους. Σῶζονται δὲ πολλὰ ἐρείπια βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἄλλοτε περιφήμου φουρίου καθαρῶς βυζαντινοῦ, περὶ οὗ καὶ τὸ δημῶδες :

Ἐὰν τῆς Ὠρηᾶς τὸ Κάστρο, Κάστρο δὲν εἶδα
 Νά 'χ' ἀσημένναις πόρταις καὶ χρυσᾷ κλειδιᾷ,
 Τοῦρκοι τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δώδεκα,
 Κι' ἄλλους δεκατεσσάρους δὲν τὸ πήρανε ἄλ.

Τῇ ἐπιούσῃ 80 περίπου Τοῦρκοι στρατιῶται, οἵτινες πρὸς τινων ἡμερῶν εἶχον διαβῆ τὴν γέφυραν πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῶν τηλεγραφικῶν συρμάτων, ἀποπειραθέντες νὰ διαβῶσιν αὐτῆς καὶ ἐπιστρέψωσιν εἰς Καλαμπάκκην, ἐπυροβολήθησαν ὑπὸ τῆς προφυλακῆς, ὅτε καὶ κατέφυγον ὀπίσθεν τῶν παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ βράχων, φονευθέντος τοῦ ἐρίππου ἀρχηγοῦ.

Τοῖς βοήθειαν αὐτῶν σπεῦσαν τότε ἀπὸ Καλαμπάκκας ἰσχυρὸν σῶμα, ἅμα εὐρὸν τὴν γέφυραν κατελημμένην ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ παρὰ τὴν ὄχθην ὑψουμένην τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν ὑπὸ τοῦ γενναίου σημαιοφόρου τοῦ Κ. Δουμπιώτου, ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς Βότομας, ἀκούσαντες τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ πληροφορηθέντες περὶ τῶν συμβαινόντων, ἔπεμψαν εἰς βοήθειαν περὶ τοῦ 100 ὁπλίτας ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβαν καὶ Π. Καλόγηρον, οἵτινες καὶ περιεκύκλωσαν αὐτοὺς στενωΐ· ἐκ δεξιῶν μὲν ἐθελονταὶ τινες, ἐν οἷς καὶ ὁ Κ. Ἰεροκλῆς, γενναίως ἐπιτεθείς, ἐξ ἀριστερῶν δὲ οἱ ὑπὸ τὸν Μ. Τσίμαν* καὶ Π. Καλόγηρον, καὶ ἄλλοι ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην, Ν. Βλαχάδαν, Α. Κουκουράδα καὶ λοιποὺς, ἐν οἷς καὶ ὁ πρόεδρος τῆς Π. Κυβερνήσεως Ε. Κοροδάγγος, τολμηρῶς μαχόμενοι ἀπὸ τῆς κορυφῆς λόφου, εἰς οὕτως τοὺς πρόποδας εἶχε συσπειρωθῇ ὁ ἐχθρὸς. Ἐπὶ τέλους οἱ Τοῦρκοι ἀναγκασθέντες νὰ καταλίπωσι τὴν θέσιν αὐτῶν ὥρμησαν πρὸς τὸν ποταμὸν, ἵνα σωθῶσιν, ἀλλὰ κατὰδιωχθέντες ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν 9 ἐφρονεύθησαν, καὶ τινες ἐπνίγησαν, ἐνῶ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν ὀλίγοι μόνον ἐλαφρῶς ἐτραυματίσθησαν.

Τῇ 9 Ἀπριλίου, ἐνῶ τὸ ὑπὸ τὸν Β. Χοστέβαν, Μ. Τσίμαν καὶ λοιποὺς μετὰ τοῦ Ἀγ. Κίτρου σῶμα ἠτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ τοῦ Μετοχίου, σῶμα τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ 1000 περίπου τακτικῶν ἐξερχόμενον τῶν Τρικκάλων ἐπορεύετο πρὸς τὸν ποταμὸν, ἀλλὰ περιορισθὲν νὰ κανονιοβολήσῃ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης ἐπαναστάτας διὰ δύο τηλεβόλων, ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀνενοχλήτους

* Ὅστις καὶ ἰδιοχείρως δι' εὐστόχου πυροβολήματος ἓνα τῶν ἐχθρῶν φεύγοντα δρομαίως ἐφόνευσεν.

ν' ἀπέλθωσιν εἰς Πόρτας τῶν Ἀγράφων, ἔνθα ἠκολούθησαν ἀπὸ τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην.

Ἐντεῦθεν τὸ μὲν μετὰ τοῦ Ἀγ. Κίτρου σῶμα μετέβη εἰς Σμόκοβον, ἔνθα πολλὰ καὶ ἄλλα σώματα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρίσκοντο, τὰ μὲν ἐπανελθόντα ἐκ τῶν πεδίων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ μαχῶν, τὰ δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας καταρτισθέντα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος—ἵνα συνενιοθῇ μετὰ τοῦ διευθύνοντος κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην Κ. Ἰσχομάχου. Ὁ δὲ Κ. Δουμπιώτης, διαμείνας εἰς Πόρτας, ἀπέστειλε τὸν Ε. Κοροβάγγον μετὰ τοῦ Α. Πασχάλη παρὰ τῷ προμνησθέντι, ἵνα παραλάβωσιν ὅπλα καὶ ἐπανελθωσιν εἰς Ὀλυμπον.

Ἀπροσδοκίτως, διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἐπισήμων ὑποσχέσεων αὐτῆς ἐπέπρωτο νὰ δοθῇ ἀντὶ παντὸς ἄλλου, ὡς θέλομεν ἶδει ἐν τέλει τῆς παρούσης ἱστορίας, τὸ πρόωρον σύνθημα τοῦ ἀδόξου ἀγῶνος τῆς ὑπομονῆς.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ

Ἐν Θεσσαλίᾳ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ 1878 πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ὅτι μεγάλας διαστάσεις θὰ ἐλάμβανε καὶ βαθείας τὰς ρίζας αὐτοῦ θὰ ἐξέτεινεν ἀπὸ τριῶν κυρίως σημείων, τῆς ἐπαρχίας Ἀλμυροῦ, Πηλίου καὶ Ἀγρᾶφων, ἐφ' ὧν ἀνεφάνη καὶ περὶ ὧν ἰδίᾳ θ' ἀναφέρωμεν.

Δυστυχῶς καὶ ἐνταῦθα αἷτια πολλά, κυρίως δὲ ἡ ἔλλειψις καταλλήλων ἀρχηγῶν καὶ καλῶς μεμελετημένου σχεδίου ἐνεργείας, αἱ ἀντιζηλῖαι καὶ ἀπείθεια αὐτοκεφάλων σωματαρχῶν κατέστρεψαν ἐν τέλει τὸ ἔργον οὐκ ὀλίγων χρηματικῶν θυσιῶν καὶ ἡμαύρωσαν τὴν δόξαν τῶν ἐν ἀρχῇ θριαμβῶν.

Ἐν Πηλίῳ κυρίως ὁ ἐγγώριος πληθυσμὸς, πολυάριθμος, ἀμιγῆς καὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένους ἐφαίνετο πρόθυμος, ἵνα δράζηται τῶν ὅπλων πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, οὐδόλως ἀναλογιζόμενος τὸ παράλιον τῆς χώρας καὶ τὴν γειτνιάσιν αὐτῆς ἐνὶ τῶν κυριωτέρων κέντρων τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, τῷ Βῶλῳ.

ὑπὸ τοιοῦτου μὲν πνεύματος οἱ κάτοικοι ἐν γένει τοῦ Πηλίου ἐνεφοροῦντο, πολλοὶ δὲ τῶν προκρίτων καὶ εἰς τὰ καθ' ἑκάστα τῆς ἀπὸ τοῦ 1876 προπαρσχευαζομένης ἐπαναστάσεως μεμυημένοι ἦσαν*.

* Οἱ ἀξιέπαινοι νέοι Κ. Σακελλαρίδης ἐξ Ἀγ. Λαυρεντίου καὶ Ν. Τσάμης, τέκνα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μεταβάντες εἰς Πήλιον, Λάρισσαν καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ Κάμπου τῆς Θεσσαλίας εἶχον μυσήσει πολλοὺς τῶν ἐγγχωρίων.

Καὶ τῶν μὲν ὀπλῶν κυρίως ἐδράζαντο οἱ ἐν Μηλέαις ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Γαρέφῃ καὶ Βογιατσῇ καὶ οἱ ἐν Κερασιᾷ ὑπὸ τὸν Κ. Ράϊκον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς χωρίοις στρατιωτικῶς τε καὶ πολιτικῶς δραστηρίως εἰργάζοντο καλοὶ τινες καὶ ρέκται ἄνδρες, ὥς ἐν Βυζίτῃ ὁ Ν. Χ. Διανέλλος καὶ Δ. Ψυχούλης, ἐν Ἀργαλαστῇ οἱ ἀδελφοὶ Σταμούλῃ, ἐν Ἀγ. Γεωργίῳ ὁ Ζ. Χ. Κιτελῆς, ἐν Δρακίᾳ οἱ ἀδελφοὶ Μπαντῇ, ἐν Προμηρίῳ ὁ Δ. Δάμιτσας, ἐν Συκῇ ὁ ἐφημέριος Παπαγεώργιος Ρωμαντισίδης, ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ πρὸ τοῦ 1854 ἐν Σμύρῃ δεδάξας, ἐν Κισσῷ ὁ Ι. Κόϊας, ἐν Ζαγορά ὁ πολλῆς τιμῆς ἄξιος οἶκος τῶν Κασσαθέτη μετὰ τοῦ ἱατροῦ Κ. Ζαμανοῦδῃ Παπακώστα καὶ τοῦ Γ. Χρυσοῦδῃ, ἐν Νεοχωρίῳ ὁ Γ. Μαστέλλος καὶ Ε. Κουρμπέτης, ἐν Ἀγ. Λαυρεντίῳ οἱ ἀδελφοὶ Σακελλαρίδῃ, ἐν Μακρονίτῃ ὁ Α. Μπασαρδάνης καὶ ὁ γηραιὸς Δ. Καλωβὸς μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δημητρίου καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Ἐπίσης συνέδραμον εἰς τὸ ἔργον οἱ ἀπὸ Καραμπασίου ἀδελφοὶ Τσάμη, ὁ ἀπὸ Πορταριάς Γ. Ἑλληνας, οἱ ἐν Κατωχωρίῳ ἀδελφοὶ Ζαγγλίδαι, ὁ ἀπὸ Μακρονίτσης Φ. Τουρτούρης καὶ Ι. Μπάρλας ὁ ἀπὸ Πινακωτῶν Α. Κρομμύδας κτλ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀξιεπαίνων ἀνδρῶν κατ' ἀρχάς συμμετέσχον καὶ συνειργάσθησαν πολλοὶ καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς τινες τῶν μᾶλλον διακεκριμένων καὶ προκρίτων τοῦ Πηλίου, ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τοῦ κινδύνου ἀπέσχον διαφόρων λόγων ἕνεκα, περὶ ὧν βραδύτερον.

Οὕτω προπαρασκευαζόμενον τὸ Πήλιον ἀνέμενε τὴν συμπεφωνημένην ἡμέραν τῆς ἐξεγέρσεως, ἀναβληθεῖσαν ἀπὸ τῆς 15 Αὐγούστου 1877 εἰς τὴν 15 Ἰανουαρίου 1878, καθ' ἣν πολλοὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παρεπιδημούντων θὰ ἔσπευδον εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς τάξεις. Δυστυχῶς ὅμως ἀπρόοπτον καὶ ἀτυχὲς συμβὰν ἐπέπρωτό νὰ διαταράξῃ τὴν πορείαν τῶν διενεργουμένων ἐθνικῶν σκοπῶν καὶ παραβιάσῃ ἐπιπολαίως τὴν μυστικότητα αὐτῶν, προκαλοῦν ἐγκαίρως τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ καθόδον τῶν ἀγρίων καὶ πολυπληθῶν Γκέγκιδων.

Μεταξὺ τῶν προσώπων τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπαναστατικῆς ἐνεργείας ἐξ ὑπαρχῆς διακεκριμένην φαίνεται καταλαμβάνων Δέσιν ὁ Α. Βούλγαρης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σπουδαίαν ἐπιρροὴν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ προέδρου τῆς Κ. Ἐπιτροπῆς ἐξασκῶν.

Οὐδεὶς, νομίζομεν, δύναται ν' ἀρνηθῇ τῷ ἐν λόγῳ ἀνδρὶ φιλοπατρίαν καὶ ἀγαθὴν ἐν γένει πρόθεσιν, καθ' ὅτι εὐαπόδεικτοι αἱ δραστήριαι ἐνέργειαι αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων ἀπὸ τοῦ 1854. Κατὰ τὸν τελευταῖον ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα οὐ μόνον προσωπικῶς εἰργάσθη καὶ μετὰ θάρρους κατῆλθεν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐν Ρωσσίᾳ φίλων αὐτοῦ τὴν Κ. Ἐπιτροπὴν προθύμως συνέδραμεν εἰς τὰ κυριώτερα ἐφόδια τοῦ πολέμου. Τούτων ἔνεκεν ἀφ' ἐνὸς μὲν παρὰ τοῦ προέδρου αὐτῆς Π. Καλλιγᾶ πολλῆς τῆς περιποιήσεως ἀπήλαυε, τιμῆς δὲ καὶ ἐκτιμῆσεως ἄξιος ἐθεωρεῖτο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης — εἰς ὑπερβολὰς ἐνόητε παρεκτρεπομένης — ρωσσικὸν ὄργανον ὑπελαμβάνετο. Ὅπως δὴ ποτε ὅμως ἐν ταῖς ἀνέκαθεν ἐπαναστατικαῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ δὲν διεκρίθη ἐπὶ μετριοφροσύνῃ, φρονήτει καὶ σοβαρότητι· διότι ὑπὸ ὑπερβολικῆς φιλοδοξίας πολεμικῶν διαφορῶν παρκαφερόμενος οὔτε τὸ κατάλληλον τῶν περιστάσεων, οὔτε τὰς ἀτομικὰς δυνάμεις καὶ τὰ προσόντα αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ ἐκτιμήσῃ, πολλῶ δὲ ἤττον περὶ τοῦ ἀρμοδίου τρόπου τῆς ἐνεργείας νὰ σκεφθῇ. Ὅθεν προτρέχων, ἂν οὐχὶ τῶν πρᾶγματων, τῆς τῶν ἀρμοδίων ὅμως ἀποφάσεως, ἀνώτερα αὐτοῦ διανοούμενος καὶ ἐπιδιδῶν, ἐπιδεικτικῶς δὲ καὶ ἀπατηλῶς, ἔστιν ὅτε, ἐνεργῶν, οὐ μόνον σκανδάλων ἐν Ἀθήναις παραίτιος ἐγένετο ἀλλὰ καὶ συγχύσεως τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστάσεως.

Τῇ 26 Δεκεμβρ. 1877, ἐνῶ ἡ ἐπαναστατικὴ φλῆξ οὐδένα σπινθῆρα εἶχεν ἔτι ἀναδῶσθαι, ὁ Α. Βούλγαρης σχηματίσας ἴδιον σῶμα ἐκ Μακεδόνων καὶ ἄλλων τινῶν ἐθελοντῶν ἀπεπειράθη ν' ἀποβῇ εἰς τὴν γενέτειραν Μακεδονίαν, ὅπως ἐκ τῶν πρώτων ἐνισχύσῃ τοὺς πρὸς ἐπανάστασιν παρασκευαζομένους ἐγχωρίους. Ὅθεν ἐπιβὰς τοῦ Λαέρτου, ἀτμοπλοίου τοῦ Θεοφιλάτου, ἔπλεε πρὸς τὰς Μακεδονικὰς ἀκτὰς. Διελθὼν τῆς Σκοπέλου ἐξήκολούθησε τὸν πλοῦν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, ἀλλὰ σφο-

δρὰ τριχυμία διαρπάσσα 2 λέμβους τοῦ πλοίου καὶ τινὰ ἀ-
τυχῇ ἀπὸ Σμύρνης ἐθελοντὴν τοῦ ἱππικοῦ* ἠνάγκασε τὸ ἀ-
τμόπλοιον πρύμναν ἀνακροῦν νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς Πάνορμον
τῆς Σκοπέλου, ἐκεῖθεν δ' αὖθις εἰς Σκιάθον.

Ἡ ἀποτυχία αὕτη τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἀποβάσεως ἐνέπνευ-
σεν αὐτῷ τὴν ἀτυχῇ ιδέαν τῆς εἰς Πήλιον ἀποστολῆς τοῦ εὐ-
αριθμοῦ σώματος. Ὅθεν αὐτὸς μὲν ἔμεινεν ἐν τῇ νήσῳ, ἵνα
ἐπανεέλθῃ εἰς Ἀθήνας πρὸς νέαν στρατολογίαν, οἱ δὲ ὑπ' αὐ-
τὸν ἄνδρες ἀπέπλευσαν εἰς Προμήριον τοῦ Πηλίου ἐπὶ τῆς Α.
ἀκτῆς τοῦ Παγασσητικοῦ κόλπου.

Τοῦ ἐξ 76 ἀνδρῶν πρώτου τούτου ἐπικουρικοῦ ἐπαναστατι-
κοῦ σώματος προΐσταντο ὡς ἀποσπασματάρχαι ἄνδρες κατὰ
τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κοινοί, ἀλλ' ὑπὸ φιλοπατρίας ἐμπνεόμενοι,
τολμηροὶ τινες μάλιστα καὶ δεξιοὶ μαχηταί.

Ὁ Ναοὺμ Κωνσταντινίδης, Μακεδὼν, ὁδηγῶν τοὺς πλεί-
στους τῶν ἐθελοντῶν—ἐν οἷς οἱ ἀλλογενεῖς Α. Ἀμεδαῖος καὶ Κ.
Ὁν ἐκ μητρὸς Σμυρναίας καὶ πατρὸς Ἰρλανδοῦ—ὅστις καίτοι
ἄνευ πολεμικῆς πείρας διεκρίνετο ἐπὶ εὐψυχίᾳ καὶ μάλιστα
τῷ ἀγνῷ καὶ ἐνθουσιῳδεῖ χαρακτῆρι αὐτοῦ.

Δ. Ἐξάρχος ἀπὸ Ζαβλανίου τῶν Χασίων, ἀπλοῦς τὸν χαρα-
κτῆρα καὶ καρτερικὸς, μὴ στερούμενος ὡς ἐκ τῶν προηγουμένων
αὐτοῦ πείρας τινὸς εἰς ἃν ἤδη ἀπεξεδύετο ἀγῶνα, καὶ ἀκολου-
θούμενος ὑπὸ ἐκλεκτῶν τινῶν ἀνδρῶν

Θ. Κολωνιάτης, ἄσημὸς τις νεοφώτιστος Ἀλβανός, μὴ δια-
κρινόμενος ἐπὶ νηφαλιότητι, οὐχ ἥττον ὅμως καὶ μὴ στερούμενος
γενναιότητος μετὰ πονηρίας. Τοῦτον ἀπλοῦν ἄλλοτε ἀγροφύ-
λακα ὁ Α. Βούλγαρης παρέστησεν ὡς βέην ἐπιρροῆς καὶ ἀξίας,
ὡς τοιοῦτος δὲ ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Κ. Ἐπιτρο-
πῆς ἐθεωρεῖτο !

Α. Ζαχαρόπουλος καὶ τέλος ὁ Μ. Τσέλιος ἀπὸ Κυνουρίας,
ἐν Κρήτῃ ἄλλοτε ἀγωνισάμενος καὶ ὡς δεξιὸς σκοπευτὴς πρὸ
πάντων διακρινόμενος, ᾧ τινι καὶ ἡ Γ. ἀρχηγία ἀνετέθη, ἔχον-
τι ὡς γραμματέα νεανίαν τινὰ Ι. Κατσικόπουλον.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπῆρχε καὶ ἕτερός τις, οὐδένα μὲν βαθ-

* Τὸν ἀπὸ τοῦ χωρίου Κουκλουτσᾶ ἀθλητικὸν Θωμᾶν Γεωργίου.

μόν φέρων τότε, τῶν προμνησθέντων ὁμῶς ἀξιολογώτερος διὰ τὸν τίμιον χαρακτῆρα, τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὴν παραδειγματικὴν γενναϊότητα, πολλάκις ἐκδηλωθεῖσαν καὶ κατὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ ἀγῶνας, ἦν δ' οὗτος ὁ Ν. Γιαννακόπουλος.

ὑπὸ τοιούτων ἀνδρῶν ὠδηγεῖτο τὸ ἐν λόγῳ ἀπόσπασμα, ὃπερ τῇ ἐσπέρᾳ τῆς 1 Ἰανουαρίου ἀπέβη εἰς τὴν θέσιν Ἀγ. Γεώργιον, τὸ ἀρχαῖον ἀκρωτήριον τῆς Σηπιάδος ἄκρης, μὴ δυνηθὲν ὁμῶς ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν κωμόπολιν Προμηρίον διενυκτέρευσε ἐν ὑπαίθρῳ, πολλὰ παθὼν ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν χρειῶν καὶ τοῦ νιφετώδους βορρᾶ, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἐμυκάτο ἐν τῇ παραλίᾳ ταύτῃ, ἐνθ' ἄλλοτε ὁ μέγας Περσικὸς στόλος ὑπέστη τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο ναυάγιον.*

Τῇ ἐπαύριον τὸ μικρὸν ἐπαναστατικὸν σῶμα ἐπορεύθη εἰς Προμηρίον, ἐκτισμένον ἐν τῷ βάθει φάραγγος καὶ κατοικούμενον ὑπὸ 200 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν· τῇ δ' ἀμέσως ἐπιούσῃ συνέλαβεν ἐν τῇ θέσει Πλατανιά τελωνοφύλακας τινὰς Ἀλβανούς, τὸν τοῦ Προμηρίου Μεχμέτ ἐφένδην καὶ ἄλλους, οἵτινες μετὰ τινὰς ἀνακρίσεις ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, προτραπέντες νὰ μὴ συμμετάσχῳσι τοῦ κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἀρχομένου ἀγῶνος!

Εἰς τὴν ἀγγελίαν ταύτην, ἣν καὶ ἐγγράφως ὁ Μ. Τσέλιος ἔσπευσε νὰ διαβιβάσῃ τῷ ἐκεῖ διοικητῇ, οὐ μόνον οἱ Τοῦρκοι ἀλλὰ καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐταράχθησαν. Οἱ μὲν διότι στερούμενοι στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐφοβήθησαν τὸ κίνημα ὡς σπουδαιότερον, οἱ δὲ διότι ἔβλεπον παρὰ τὰ συμπεφωνημένα τὴν ἐπανάστασιν προδιδομένην ὑπὸ τῆς προώρου ἀφίξεως τοῦ εὐαριθμοῦ καὶ ἀνισχύρου τούτου σώματος. Καὶ τότε ὀλίγου δεῖν ἀπευκαταῖν τι συνέβαινεν! Ἐν τούτοις τὸ ἐπαναστατικὸν ἀπόσπασμα ἀναχωρῆσαν ἀπὸ Προμηρίου ἀφίκετο εἰς Νεοχώριον διὰ τῶν κωμῶν Συκῆς καὶ Μπιστενίκας ἐν τῷ μέσῳ χιόνος ἡμίσεως μέτρου.

* Μεταξὺ τῆς παραλίας ταύτης καὶ τῆς Σκιαθοῦ ὑπάρχει βράχος ὁ «τοῦ Μύρμηκος» καλούμενος, ἐφ' οὗ αἱ 10 πρόσκοποι νῆες τῶν Περσῶν στήλην ἐκ λίθων ἀνέγειραν.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Νεοχωρίου ἔσπευσαν νὰ ὑποδεχθῶσι τοὺς ἐπαναστάτας $1\frac{1}{2}$ σχεδὸν ὥραν μακρὰν τοῦ χωρίου των καὶ ὑποδείξωσιν αὐτοῖς, ὅτι προτιμώτερον ἦτο νὰ καταλάβωσι Μονὴν τινὰ ἀπέχουσαν 40 λ. τοῦ χωρίου· αὐτοὶ δ' ἀπέστειλαν αὐτοῖς τρόφιμα ἀγγέλλοντες συνάμα, ὅτι τουρκικὸς στρατὸς ἀπεβίβάζετο εἰς τὴν παραλίαν τῆς Συκῆς. Ὅθεν οἱ ἐπαναστάται ἔγραψαν πρὸς τὸν ἐν Μηλείαις Κ. Γαρέφην γνωστοποιοῦντες τὴν ἀφίξιν αὐτῶν. Συγχρόνως δ' ἀφίκετο καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δ. Γαρέφης ἢ Κατσούδας, ὅστις ὠδήγησε τὸ ἐπαναστατικὸν ἀπόσπασμα εἰς τινὰ ἐλαιῶνα, 3 ὥρας τῆς Μονῆς ἀπέχοντα. Ἐκεῖ οἱ μὲν λοιποὶ κατέλυσαν ἐν τινι ἐξοχικῷ κτήματι, ὁ δὲ Κατσούδας μετὰ τοῦ Ν. Γιαννακοπούλου καὶ Ἰ. Κατσιοκοπούλου ἀπῆλθον εἰς τὴν κωμόπολιν Μηλεῶν.*

Ἐν τῇ πολίχνῃ ταύτῃ οἱ προμνησθέντες συνδισκέψαντο μετὰ τοῦ Κ. Γαρέφης, παρόντων καὶ τῶν Ν. Φιλιππίδου, Κ. Σακελλαρίδου, Π. Παλαμηδᾶ καὶ ἄλλων, περὶ τοῦ πρακτέου, εἴτα δ' ἐπέστρεψαν εἰς τὸν ἐλαιῶνα, ἐν ᾧ ἐκρύπτετο τὸ ἀπόσπασμα, ὅπερ ὠδηγήθη αὐθις ἀλλαχού.

Ὁ καλὸς Δ. Κατσούδας ἐδυσχέραине μὲν διὰ τὴν πρόωρον ἀφίξιν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τὸ ριψοκίνδυνον τοῦ ἀπομεμονωμένου τούτου κινήματος, οὐχ ἦττον ὅμως δὲν ἐπαύσατο ἐνθαρρύνων τοὺς ἐπαναστάτας, οὓς ἔβλεπεν ἐκτεθειμένους εἰς σκληρὰ δεινοπαθήματα, ὡς στερουμένους τῶν μέσων τῇ συντηρήσει ἐν χώρᾳ μὴ ἔτι ἐπαναστατημένη καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ δριμυτάτου χειμῶνος.

Περὶ τὴν 9 μ. μ. τῆς 6 Ἰανουαρίου, ἐνῷ ὁ Ν. Χ. Διανέλλος ἀπὸ Βυζίτσης, κομισάμενος τοῖς ἐπαναστάταις διάφορα τρόφιμα, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν προκρίτων συνεσκέπτοντο περὶ τοῦ πρακτέου, ἀφίκετο ἐκ Μηλεῶν ἀγγελία ὅτι, οἱ Τούρκοι

* Αἱ Μηλῆαι εἶναι μία τῶν πλουσιωτέρων καὶ ὠραιωτέρων κωμοπόλεων τοῦ Πηλίου κατοικουμένη ὑπὸ ἐπέκεινα τῶν 1500 Ἑλλήνων. Ἐκάστη οἰκία αὐτῆς ἔχει περιοχὴν κατάρυτον ὀπωροφόροις δένδρεσιν, ἰδίᾳ μωρέαις, ὧν ἡ φυτεία τυγχάνει ἰδιαζούσης ἐπιμελείας. Καυχωμένη ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ καὶ ἄλλων νεωτέρων λογίων τοῦ ἔθνους καλλιεργεῖ καὶ σήμερον ἔτι κατὰ τὸ ἐνὸν τὰ γράμματα.

ἐξῆλθον εἰς τὸ χωρίον Καραμπάση. Ὅθεν οἱ ἐπαναστάται ἀνεχώρησαν ἐσπευσμένως καὶ μετὰ 2 $\frac{1}{2}$ ὥρων πορείαν ἀφίκοντο εἰς δασῶδες μέρος, ἐνθα διενυκτέρευσαν ἀφθόνου χιόνος πιπτούσης, τῇ δ' ἐπιούσῃ ὁδηγὸς ἀπὸ Καραμπάση ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς Κρουσταλεῖκα-Καλύβια. Ἡ θέσις αὕτη κεῖται πρὸς Ν. καὶ ἀπέχει 2 ὥρας τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ἐνθ' ἀφίκετο ἤδη ὁ Καϊμακάμης μετὰ 360 στρατιωτῶν, περὶ ὧν γράφων αὐτοῖς ὁ ἀπὸ Καραμπάση Τσάμης εἰδοποίη ὅτι, ἡ στρατιωτικὴ αὕτη δύναμις ἐπρόκειτο μὲν ν' ἀναχωρήσῃ μετ' ὀλίγον κατευθυνομένη εἰς Καλὰ Νερά, διερχομένη πλησίον τῶν ἐπαναστατικῶν προφυλακῶν, δὲν ἔπρεπεν ὁμῶς νὰ ἐπιτεθῶσιν αὐτῇ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ προὔχοντες τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καθικέτευον ἵνα μὴ προσβληθῇ ὁ ἐχθρὸς πρὸ τῆς 15 Ἰανουαρίου, πρῶτον διότι ἡ ἡμέρα αὕτη εἶχε συμφωνηθῇ ὡς ἡμέρα τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν, καὶ δεύτερον διότι ἔλειπον πολεμεφρόδια καὶ τὰ ἄλλα χρειώδη, οἱ ἐπαναστάται ἀρῆκαν τὸν ἐχθρὸν νὰ διαβῇ ἀνενόχλητος, περιορισθέντες μόνον εἰς τὴν κατόπτευσιν τῶν κινήσεων αὐτοῦ. Ἐπὶ τούτῳ τῇ αὐγῇ τῆς ἐπιούσης ἀπεστάλη ὁ ἀπὸ Ἀγ. Γεωργίου Α. Βογιατζῆς, νέος πλήρης φιλοπατρίας καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, καταβάλλων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἀπ' Ἀργαλαστῆς Θ. Βασιλείου καὶ τινων ἄλλων μεγάλας φροντίδας πρὸς περιθάλψιν τῶν ἐπαναστατῶν.

Τῇ 8 Ἰανουαρίου περὶ τὴν 8 $\frac{1}{2}$ ὥρ. μ. μ. διέβη ὁ Καϊμακάμης μετὰ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως μόλις 10 λ. μακρὰν τοῦ οἰκίσκου, ἐν ᾧ ἐκρύπτοντο οἱ ἐπαναστάται, κατευθυνόμενος εἰς Καλὰ Νερά. Ἡ ἀπὸ Ἀγ. Γεωργίου μέχρι τοῦ ὀρμίσκου Καλῶν Νερῶν ἀπόστασις ἦτο μόλις 3 ὥρων, καὶ τὸ μὲν ἔδαφος ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ χιόνος, ἡ δὲ θέσις τόσῳ ὀχυρὰ, ὥστε οἱ ἐπαναστάται εὐχερῶς ἴσως ἠδύναντο νὰ καταστρέψωσιν ἅπασαν τὴν ὀθωμανικὴν ταύτην δύναμιν, ἀλλὰ τὰ πράγματα δυστυχῶς δὲν ἦσαν προητοιμασμένα καὶ διὰ τὰς μελλούσας συνεπειάς τοιούτου διαβήματος.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς αὐτῆς νυκτὸς αἴφνης ἀφικόμενος εἰς Καραμπάση ὁ προρρηθεὶς Τσάμης ὠδήγησε τοὺς ἐπαναστάτας εἰς νέαν θέσιν καλουμένην Δύο-Ρεύματα, φοβούμενος μὴ προὔδῃ ἡ πρώτη. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Α. Βογιατζῆς ἀποστα-

λεις ὑπὸ τοῦ Ζ. Χ. Κιτελῆ ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ν' ἀλλάξωσι πάραυτα καὶ ταύτην ὡς ἀνακαλυφθέντες. Κεκοπιακότες λοιπὸν καὶ τὰ πάνδεινα ἐκ τοῦ χειμῶνος ὑφιστάμενοι ἀπεχώρησαν κατεσπευσμένως πρὸς τὸ χωρίον Ἀγ. Γεώργιον. Πρὸ αὐτοῦ ὅμως εὗρον τοὺς προκρίτους ἰκετεύοντας νὰ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτό· διότι τοῦτο ἔρκει ὅπως τὸ καταστρέψωσιν οἱ Τοῦρκοι. Οἱ ἐπαναστάται τότε ἐζήτησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ὀλίγον ἀπωτέρω Μονὴν τῶν Ταξιαρχῶν, ὑπαγομένην τῷ αὐτῷ χωρίῳ, ἀλλὰ καὶ πάλιν αἱ αὐταὶ ἰκεσίαι καὶ παρακλήσεις διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους. Ὅθεν ἀναχωρήσαντες ἐκείθεν περὶ τὴν 5 μ. μ. ἀφίκοντο περὶ τὴν 7 εἰς τὸ χωρίον Ἀγ. Λαυρέντιον. Ἐνταῦθα καταλύσαντες ἐν τῇ ὁμονύμῳ Μονῇ τοῦ χωρίου, οὗτινος οἱ κάτοικοι ἀνέρχονται εἰς 1300 περίπου, περιεστοιχίσθησαν μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν προϋχόντων καὶ πολλῶν ἄλλων, οἵτινες ἐφαίνοντο καὶ ἦσαν οἱ ἐπαναστατικώτεροι πάντων τῶν μέχρι τοῦδε, δι' ὧν διήλθον χωρίων, προεξάρχοντος τοῦ Κ. Σακελλαριδῆ. Περὶ τὴν 3 ὥρ. π. μ. συγκροτηθέντος συμβουλίου ἐκ τῶν σωματάρχων καὶ τῶν προκρίτων τοῦ τόπου ἀπεφασίσθη νὰ καταληφθῇ ἡ ἄνωθεν τοῦ χωρίου Δρακίας ὀχυρὰ θέσις Ἀλικόπετρα, κειμένη πρὸς Β. καὶ ἀπέχουσα τοῦ φρουρίου Βώλου 4 ὥρας.

Τὸ ἐπαναστατικὸν ἀπόσπασμα διελθὼν τῆς Δρακίας ἐγένετο ὑποδεκτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἐφαίνοντο πρόθυμοι εἰς τὸν ἀγῶνα, τὴν σημαίαν τοῦ ὁποίου ἔβλεπον τὸ πρῶτον κυματίζουσαν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν. Οὕτω λοιπὸν τὸ πρῶτον ἡ Ἀλικόπετρα κατελήφθη ὑπὸ ἐπαναστατῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτῆς εἶδον τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο πανόραμα, τὸ ἐκ μεγάλης σειρᾶς ὀρέων μεγαλοπρεπῶν καὶ καταλεύκων ἐκ χιόνος σχηματιζόμενον. Ἀλλὰ κατὰ παράκλησιν τῶν προκρίτων τῆς Πορταρίας καὶ τινων ἄλλων ἀπεχώρησαν καὶ ἐντεύθεν περὶ τὴν ἐσπέραν καὶ κατέλαβον τὴν ὠραιότητα καὶ ὀχυρὰν Μονὴν τῆς Σουρβιάς ἀπέχουσαν 4 ὥρας τοῦ Βώλου, 3 δὲ τῆς Μακρυνίτης καὶ τοῦ ὑπερκειμένου αὐτῆς Προφήτου Ἡλιοῦ ἐπὶ μικροῦ ὄροπέδιου, ἔχουσα τὴν πρόσοψιν πρὸς τὴν κομόπολιν Κάπρουναν.

ΜΑΧΑΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΟΥΡΒΙΑΣ

Οἱ Τοῦρκοι ἐν τούτοις εὐρισκόμενοι ἤδη εἰς τὰ ἔχνη τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀποσπάσματος καὶ σπεύδοντες εἰς καταδίωξιν αὐτοῦ ἐφάνησαν ἀμέσως τῇ ἐπιούσῃ, 12 Ἰανουαρίου, προελαύνοντες ἀπὸ Μακρυνίτης, Κερασιᾶς καὶ Καπούρνης, συμποσούμενοι εἰς 700 καὶ ἐπέκεινα τακτικούς μετ' ὀλίγων ἀτάκτων καὶ ἐνὸς ὀρεινοῦ τηλεβόλου.

Ἦν ἡ 10 τῆς πρωῒας, ὅτε οἱ ἐπαναστάται, παρατηρήσαντες τὸν ἐχθρὸν κατερχόμενον τῶν ἀπέναντι χιονοσκεπῶν λόφων καὶ μετὰ δυσκολίας κατὰ τῆς Μονῆς βαδίζοντα, κατέλαβον θέσεις εἰς ἀπόστασιν $1\frac{1}{4}$ αὐτῆς, προφυλασσόμενοι ὅπισθεν δενδροστοιχίας. Οἱ Τοῦρκοι πλησιάσαντες εὗρον πρὸ αὐτῶν τὸ κάτωθεν τῆς Μονῆς ὀρμητικὸν ρεῦμα, ὅπερ πλήρες χιόνος δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ διαβῶσιν εὐκόλως καὶ περικυκλώσωσι τοὺς ἐπαναστάτας. Ὅθεν βραδέως καὶ μετὰ δυσκολίας μέρος αὐτῶν διαβὰν κατέλαβε παρεκκλήσιόν τι καὶ ἤρξατο τῆς ἐπιθέσεως.

Ἐν ταῖς πρώταις τῶν ἐπαναστατῶν τάξεσιν ἐμάχετο θαρραλέως ὁ Ν. Γιαννακόπουλος μετὰ τῶν Γ. Ἀγγελίδου Σερραίου, Γ. Α. Βόλτση καὶ Ἀδὰμ Ἰωάννου Ναουσσαίων, Δ. Κωνσταντίνου, Θ. Τσέτσου καὶ Θ. Κολωνιάτου. Ἀνωθεν αὐτῶν ὁ Α. Ζαχαρόπουλος, δεξιόθεν ὁ Δ. Ἐξαρχος καὶ ἄνωθεν τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς Μονῆς ὁ Ναοὺμ Κωνσταντινίδης. Ὁ δὲ Μ. Τσέλιος μετὰ τοῦ Ι. Κατσικοπούλου καὶ τινων ἄλλων κατεῖχον τὴν Μονὴν διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον.

Ἡ μάχη ἐξηκολούθει μετὰ τινος σφοδρότητος, τὸ δὲ τηλεβόλον ἤρξατο τοῦ ἔργου αὐτοῦ, μηδεμίαν ὅμως προξενοῦν βλάβην. Ὅθεν ὁ ἐχθρὸς ἀπεπειράθη νὰ προχωρήσῃ μετ' αὐτοῦ πρὸς τ' ἀριστερά, ἵνα καταλάβῃ τὰ νῶτα τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλ' οἱ πυροβοληταὶ τίθενται ἐκτὸς μάχης ὑπὸ τῶν σφαιρῶν δεξιῶν τινων σκοπευτῶν. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὸν κίνδυνον μεταθέτουσι τὸ τηλεβόλον, ἀλλὰ τὸ εὐστοχον τῶν ἐπαναστῶν πῦρ τοὺς παρακολουθεῖ θανατηφόρον, ὥστε μετὰ τρεῖς κανονιοβολισμοὺς ἀναγκάζονται νὰ τὸ ἀπομακρύνωσι καὶ παραιτηθῶσιν αὐτοῦ. Περὶ τὴν 1 $\frac{1}{2}$ ὥρ. μ. μ. ἐφάνησαν σφοδρότε-

ρον ἐπιτιθέμενοι, τότε ὅμως ἐπελθόντος ἐπικούρου τοῦ Ι. Κατσκοπούλου μετὰ τινων ἐθελοντῶν ἀναχαιτίζονται αὖθις, μὴ τολμῶντες νὰ προχωρήσωσι.

Οὕτως ἡ μάχη ἐξηκολούθησε μέχρι βαθείας νυκτός, καθ' ἣν ἐν τέλει ἀμφοτέρωθεν ἀντεπυροβολοῦντο ὑπὸ τῆς λάμψεως τῶν πυροβολημάτων ὁδηγούμενοι.

Τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐπιμονὴ τῶν Τούρκων καὶ ἡ καρτερίαι τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ περ ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμοτέρων. Τέλος οἱ μὲν πρῶτοι ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν, οἱ δ' ἐπαναστάται εἰσῆλθον εἰς τὴν Μονὴν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἀνῆψαν πυράς, ἵνα διατηρήσωσι τὸν ἐχθρὸν ἐν ἀνησυχίᾳ.

Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐν Θεσσαλίᾳ ἀξιωμακρόνευτον μεταξὺ Τούρκων καὶ ἐπαναστατῶν συμπλοκὴν ἐφρονεύθησαν καὶ ἐπληρώθησαν ἐκ μὲν τῶν πρώτων περὶ τοὺς 50, ἐκ δὲ τῶν δευτέρων μόνον 2 ἐτραυματίσθησαν, ὁ Κορίνθιος ὑποδεκανεὺς τοῦ ἱππικοῦ Ν. Ράλλης καὶ ἐλαφρῶς ὁ Μεσσήνιος Ἰταλὸς ἐθελοντῆς Ἰωάννης.*

Ἡ δυσαναλογία αὕτη τῶν πεσόντων Τούρκων καὶ ἐπαναστατῶν, ἣτις παρατηρηθήσεται καὶ ἐν ταῖς ἐφεξῆς μάχαις, δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξος· διότι οἱ Τούρκοι πλὴν τῶν Ἀλβανῶν ἀπεδείχθησαν πολλῶ κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων σκοπευταί, ὀρμητικώτεροι δὲ καὶ ἥττον προφυλακτοί. Πεποιηθότες ἐπὶ τὴν νίκην ὥς ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς διεφλέγοντο τίς πρῶτος νὰ προβῇ εἰς σφαγὴν περισσοτέρων ἐχθρῶν καὶ πλουτήσῃ ἐκ τῆς σκυλεύσεως αὐτῶν. Πρὸς τοῦτοις ἀνίκανοι ἐν γένει εἶναι νὰ ἐπωφεληθῶσι τῶν ἐδαφικῶν ἀνωμαλιῶν, οὐχὶ μόνον κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀτάκτων πολέμων, ἀλλὰ καὶ τῆς νεωτέρας τακτικῆς.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἰδίως ἠρίστευσαν ὁ Ν. Γιαννακόπουλος καὶ Δ. Ἐξαρχος, οἱ λιποτάκται ἱππεῖς Γ. Βόλτσης καὶ Γ. Ἀγγελίδης, ὁ ἀπὸ Μηλεῶν Α. Βογιατζῆς, ὁ Γιάννο-παπᾶς, Θ.

* Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐφρονεύθη ἐξ ἀπροσεξίας ἐν τῇ Μονῇ ὑπὸ συστρατιώτου του καὶ ἑτερός τις ἐθελοντῆς.

Τσέτσο, Β. Δαΐλας καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Μ. Βούλγαρης, ἔχων ὑπ' αὐτὸν ὀλίγους τινὰς ἄνδρας.

Τῇ αὐγῇ τῆς ἐπιούσης, ἐν ᾧ ἄνδρες τινὲς ὑπὸ τὸν Γιάννο-παπᾶ κατώπτευν τὸν ἐχθρὸν, ἐξελθόντες τῆς Μονῆς, προσεκλήθησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν, τῶν διαφόρων σωματαρχῶν ἀποφασισάντων ν' ἀντιταχθῶσιν ἐνδοθεν τῆς Μονῆς διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐχθροῦ, ἐνισχυθέντος ἤδη καὶ ὑπὸ τινων ἀτάκτων.

Μετ' οὐ πολὺ οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν καταλαμβάνοντες διαφόρους θέσεις, ἀφ' ὧν ἤρξαντο προχωροῦντες μετὰ θάρρους καὶ ἀποφάσεως τοιαύτης, ὥστε τινὲς αὐτῶν ἔφερον πελέκεις, ὅπως συντρίψωσι τὴν θύραν τῆς Μονῆς.

Μεταξὺ τῶν ἐθελοντῶν ὑπῆρχε καὶ τις Θεσσαλονικεὺς, ὀνόματι Λάζος Καψιμάλης, ὅστις προέτεινε σχέδιον τολμηρὸν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ὁποίου πολλοὶ τῶν ἐχθρῶν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ θὰ κατεστρέφοντο. Οὗτος, ὑπονομεύσας ἱκανὸν μέρος τοῦ πρὸ τῆς θύρας τῆς Μονῆς ἐδάφους, ἤθελε ν' ἀνατινάζῃ αὐτὸ διὰ δυναμίτιδος, ἧς ποσότητά τινα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ παρεκάλει ν' ἀφήσωσι τὸν ἐχθρὸν νὰ περικυκλώσῃ τὴν Μονὴν καὶ συσσωρευθῇ πρὸ τῆς θύρας. Ἀναμφιβόλως ἐὰν τὸ σχέδιον ἐπετύγχανεν, οἱ ἐπαναστάται ἐπωφελοῦμενοι τῆς συγχύσεως, εἰς ἣν ὁ ἐχθρὸς θὰ περιέπιπτεν, ἀκινδύνως θὰ ἐξήρχοντο καὶ θὰ διέφευγον τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ. Πρὶν ἢ ληφθῇ ὁμως ἀπόφασις τις περὶ τούτου οἱ ἐχθροὶ ἤρξαντο πολιορκοῦντες τὴν Μονήν. Τότε ὁ Θ. Κολωνιάτης, παρατηρήσας Γκέγκαν πλησιάζοντα πρὸς τὴν θύραν καὶ μὴ ὑπακούων εἰς τῶν λοιπῶν τὰς προτροπὰς, πυροβολεῖ ἀπὸ τοῦ παραθύρου, τὸν μιμοῦνται καὶ ἕτεροί τινες τῶν ἱππέων ἐθελοντῶν καὶ οὕτως ἡ μάχη ἀρχεται ἤδη σφοδρά. Τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὸ τηλεβόλον ἔχει ἀδιακόπως, 50 δὲ περίπου σφαῖραι ἐρρίφθησαν κατὰ τῆς Μονῆς.

Μικρόσωμός τις ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ 10 μοναχῶν, ὁ γηραιὸς Καλλίνικος, ἐνεθάρρυνε τοὺς μαχητὰς διαβεβαιῶν αὐτοὺς περὶ τοῦ ἀπορθήτου τῆς Μονῆς.

«Βαρᾶτε, μῶρ, βαρᾶτε — ἀνεφώνει ἐνθουσιωδῶς — τὸ μοναστήρι δὲ μᾶς τὸ χαλαῖτε! Πρώτη φορὰ δὲν ἔξερσεν τὸ τούρκικο μολῶν!»

Πραγματικῶς ἡ Μονὴ ἀντεῖχεν, οἱ δ' ἐπαναστάται ἡμύνοντο ἐπιτυχῶς καὶ ἡ μάχη διήρκεσε μέχρι τῆς ἐσπέρας, ὅτε οἱ Τούρκοι ἐπαύσαντο τοῦ πυρὸς καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς ὀχυρὰς πέριξ τῆς Μονῆς καὶ ἐγγὺς αὐτῆς θέσεις, ἀριθμοῦντες περὶ τοὺς 40 φονευμένους καὶ τραυματίας. Ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν, καλῶς ἐν τῇ Μονῇ προφυλαττομένων, οὐδεὶς ἐφρονεῦθην, ἐπληρώθησαν δ' ἐλαφρῶς 3 ἐκ συντριμμάτων λίθων. Μία τῶν σφαιρῶν τοῦ τηλεβόλου πεσοῦσα ἀπὸ τῆς ὀροφῆς ἐντὸς δωματίου, ἐν ᾧ ἐμάχοντο ἱππεῖς τινες ἐθειλονται, οὐδεμίαν ἐπήνεγκε βλάβην· ἐτέρα εἰσελθοῦσα διὰ τοῦ παραθύρου τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ ὁ Δ. Ἐξαρχος, καὶ διατρύσασα τὸν τοῖχον ἐξῆλθεν ἄνευ οὐδενὸς ἀπευκταίου. Ἐν τούτοις ἡ θέσις τῶν ἐπαναστατῶν, πολιορκουμένων ἤδη ὑπὸ δεκαπενταπλασίως μεγαλειτέρου ἐχθροῦ, ἦτο σχεδὸν ἀπελπίς· διότι οὗτοι μὲν δυσκόλως ἠδύναντο νὰ τύχωσι βοηθείας, ὁ δ' ἐχθρὸς ἐπρόκειτο νὰ ἐνισχυθῇ ἐν τάχει ἀπὸ Βώλου καὶ Λαρίσσης.

Ἡ πρώτη αὕτη ἐπαναστατικὴ ἀπόπειρα διέτρεχεν ἀληθῶς τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἐν τῇ Μονῇ τῆς Σουρβιάς· διότι εἶχε μὲν συγκεντρωθῇ ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τῆς Μακρυνίτης εὐάριθμος ἐξ ἐγγχωρίων ἐπικουρία ὑπὸ τοὺς Ρ. Τσάμην καὶ Γ. Ἑλληνα, ἀναμένονσα τοὺς ἤδη ἐκκινήσαντας Ι. Μπαντῆν ἀπὸ Δρακίας μετὰ 60 ἀνδρῶν, τὸν Κ. Οἰκονόμου ἀπὸ Ἀγ. Λαυρεντίου μετὰ 30 καὶ τὸν Δ. Γαρέφην ἀπὸ Μηλεῶν μετὰ 40, ἀλλ' ἡ ἀπὸ Πορταριάς ἀρικομένη ἀγγελία, ὅτι τὸ ἐν Σουρβιά ἐπαναστατικὸν ἀπόσπασμα κατεσφάγη, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐπανακάμψωσιν οἱ πάντες εἰς τὰ ἴδια ἐν θλίψει καὶ ἀδημονίᾳ. Οὕτως οἱ ἐπαναστάται ἔμειναν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης βοηθείας, ἐν ᾧ ὁ χειμὼν ἦτο δριμύτατος καὶ εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν τῆς Μονῆς τὸ ἔδαφος ἐκαλύπτετο ὑπὸ χιόνος 1 1/2 ὥς ἑγγίστα μέτρου.

Ἀφ' ἐνὸς εἶχον ἤδη μεθ' ἑαυτῶν τραυματίαν ἀδυνατοῦντα νὰ βαδίσῃ καὶ ἄλλον πάσχοντα τοὺς πόδας, ἀνίκανον ὡσαύτως ν' ἀκολουθήσῃ αὐτοῖς· ἐκ τῶν 40 μοναχῶν δύο, ὧν ὁ εἰς ἀόμματος, ἦσαν ἐπίσης ἀνίκανοι εἰς ὁδοιπορίαν, νυκτερινὴν μάλιστα καὶ ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ τοῦ ἔτους.

Ἀφ' ἐτέρου ἐν τῇ Μονῇ ὑπῆρχον τροφαὶ δι' ὀλοκλήρους μῆ-

νας καὶ ἀφθονία ὕδατος ὡσαύτως, καὶ τοι τὸ πρῶτον ἔργον τῶν ἐχθρῶν ἦν νὰ στερήσωσιν αὐτοῦ τοῖς πολιορκουμένοις, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ αὐτοῖς καὶ ἡ ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Μονῆς χιὼν.

Οἱ ἀνωτέρω λόγοι ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς ἐξόδου τῶν πολιορκουμένων συνεζητήθησαν ὑπὸ τῶν σωματορχῶν καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 14, ἀλλὰ τέλος ἀπεφασίσθη ἡ ἐξόδος.

ΕΞΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΟΥΡΒΙΑΣ

Βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐξόδου τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου μετὰ πολυχρόνιον καὶ πεισματώδη ἀντίστασιν, καὶ ὅμως ἐν σμικρογραφίᾳ οἱ 72 πολιορκούμενοι τῆς Σουρβιάς ὑπομιμνήσκουσιν ἡμῖν κατὰ τὴν προκειμένην ἐξοδὸν τὸν ἡρωϊσμόν καὶ τὴν ἱκανότητα τῶν πρωτοεργῶν τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας. Ἐὰν ὁ παρὼν ἀγὼν ὡς πρὸς τὸ μεγαλεῖον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ συνέχεια ἐκείνου, εἶναι ὅμως σπινθὴρ τῆς αὐτῆς πυρκαϊᾶς, δεόμενος καταλλήλου αναρριπισμοῦ, ἵνα τὰς αὐτὰς ἀναδώσῃ φλόγας.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐλληνο-τουρκικῶν ἀγώνων ὡσάκις ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντιμαχομένων ἐτύγχανεν ἴσος, ἡ νίκη ἦτο πάντοτε ἀχώριστος σύντροφος τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων· ἀλλ' ἡ ἀμφοτέρωθεν ἰσότης τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολεμιστῶν εἶναι σπάνιον ἐν αὐτῇ φαινόμενον, τοῦναντίον δ' ὁ ἀριθμὸς τῶν Τούρκων πάντοτε σχεδὸν ὑπέρτερος, ὥστε ὁ μικρὸς Δαυὶδ συνείθισε νὰ ἐξέρχηται κατὰ τοῦ Γολιάθ, λησμονῶν ὅτι ὁ καιρὸς τῆς σφενδόνης παρῆλθε! Καὶ οἱ 72 τῆς Σουρβιάς εἶχον λησμονήσει βεβαίως τοῦτο καὶ ἤδη ἠναγκασμένοι ἦσαν νὰ διαφύγωσι τὸν ἐχθρὸν νύκτωρ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς χιόνος, προσέχοντες μὴ ἐννοηθῶσιν, καθ' ὅσον αἱ τουρκικαὶ πυραὶ ἔκαιον εἰς διαφόρους περὶ τὴν Μονὴν ἀποστάσεις.

Οἱ δυστυχεῖς μοναχοὶ μετὰ τινὰς δισταγμοὺς ἀπεφάσισαν ν' ἀκολουθήσωσι τοῖς ἐπαναστάταις πλὴν τῶν δύο γηραιῶν, οἵτινες ἤλπιζον ὅτι δὲν θὰ ἐκακοποιῶντο χάρις τῷ γήραϊ καὶ τῇ καταστάσει αὐτῶν, ὡς εἰ ὁ λύκος ἠὲ σπλαγχνίσθη ποτὲ τὸ

τυφλὸν καὶ γηραιὸν πρόβατον, ὅπερ κατὰ τὴν πορείαν τοῦ μένει ὀπίσω τοῦ λοιποῦ ποιμνίου!

Ἐν ἀγνοίᾳ τῶν 2 μεινάντων μοναχῶν οἱ ἐπαναστάται ἐκρυψαν ἐν τινι ἀποκρύφῳ ὑπογείῳ τὸν τραυματίαν Ν. Ράλλην, ἐν δὲ τῇ ὁπῇ τῆς κενῆς δεξαμενῆς τὸν ἐκ τῶν ποδῶν τοῦ πάσχοντα ἐβελοντὴν Θ. Καραμανλλῆν, ἀφέντες αὐτοῖς ἄρτον καὶ ὕδωρ ἡμερῶν τινων.

Ὡς ὁδηγὸς ἐχρησίμευσεν ὁ γηραιὸς Δ. Κατσούρας, ὁ πραγματικὸς σωτὴρ τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος, πρῶτοι δ' ἐτάχθησαν ὁ Γιάννο-παπᾶς, Μ. Βούλγαρης, Ντάϊλας καὶ Ν. Γιαννακόπουλος, ἐξ ὧν ὁ προηγούμενος ἐκ διαδοχῆς ὥφειλε νὰ διανοίγῃ διὰ τῆς χιόνος, μέχρι σχεδὸν τῆς ὁσφύος ἐχούσης βάθος, στενὴν δίοδον διὰ τοὺς λοιπούς. Οἱ μοναχοὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μέσῳ φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ ἅγια λείψανα, πάντες δ' οἱ στρατιῶται ἐτάχθησαν εἰς γραμμὴν, ὧν τινες τὴν λόγχην εἶχον ἐπὶ τοῦ ὅπλου. Ἐν τοιαύτῃ τάξει ἡσύχως καὶ μετὰ προσοχῆς ἐξῆλθον τῆς ὀπισθίας θυρίδος κατὰ τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14, βαδίσαντες κατ' εὐθείαν 50 μέτρα περίπου· τότε, παρατηρήσαντες τὰς πυράς τοῦ ἐχθροῦ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, ἀπεμακρύνθησαν ὀλίγον αὐτῶν διὰ παρακάμψεως καὶ εἰτα ἐξηκολούθησαν αὖθις τὴν κατ' εὐθείαν πορείαν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ διέλθῃ ἡ ἐπιφυλακὴ ἐννοηθέντες ὑπὸ τῶν παρὰ τὰς πυράς διανυκτερευόντων ἐπυροβολήθησαν ἀνευ ἀπευκαίτου, χωρὶς δὲ ν' ἀντιπυροβολήσωσιν ἐπέσπευσαν τὸ βῆμα καὶ οὕτω διέφυγον τοὺς ἐχθρούς.

Ἡ ὁδοιπορία ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιούσαν ἐν τῷ μέσῳ χιόνος δι' ἀτραπῶν καὶ ἀνωφερειῶν, καθ' ἃς οὐδεὶς ἴσως θὰ ἤρνεϊτο τοῖς μαχηταῖς τῆς Σουρβιάς τὰ πολυθρύλητα πετρώματα!

Μετὰ κοπωδεστάτην καὶ ἐπικίνδυνον πορείαν 12 ὥρῶν ἀφίκοντο τῇ 5 μ. μ. εἰς τὸ χωρίον Πωρὶ ΒΔ. τῆς Ζαγοράς καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 $\frac{1}{2}$ ὥρας περίπου, κατοικοῦμενον ὑπὸ 600 Ἑλλήνων, ἔνθα καὶ διενυκτέρευσαν.

Ἐκ τῆς ἐν Σουρβιά ἐχθρικῆς δυνάμεως 45 Γκέγκιδες ἅμα τῇ αὐγῇ τῆς ἐπιούσης παρηκολούθησαν τὰ ἔχνη τῶν ἐπαναστατῶν μέχρι τοῦ χωρίου τούτου· ἐντεῦθεν δ' εἰσελθόντες λά-

θρα εἰς Δρακίαν συνέλαβον ὡς ὁμήρους δύο τῶν δημογερόντων μεθ' ὧν κατελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν ἐζήτουν ἀπειλητικῶς κοινάκια ! Τότε ἐγγωρίος τις προσποικηθεὶς ὅτι προθύμως θὰ ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἐκπληρώσεως πάσης ἐπιθυμίας αὐτῶν διέταξε νὰ ἐτοιμασθῶσι τὰ κοινάκια. Μετ' ὀλίγον ἀπόσπασμα ἐνόπλων ἐγγωρίων, περικυκλῶσαν αὐτοὺς, οὐ μόνον ἠνάγκασε τοὺς ὁμήρους ἐλευθέρους ν' ἀφίσωσιν, ἀλλὰ καὶ ἔμφοβοι ἐκ Δρακίας ταχέως ν' ἀπέλθωσι.

Δυστυχῶς ὁ ἐναπομείνας τακτικὸς στρατὸς εἰσελθὼν τῇ ἐπιούσῃ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν Μονὴν ἔθετο πῦρ καὶ ἀπετέφρωσεν αὐτὴν μετὰ τῶν δύο δυστυχῶν μοναχῶν, ὧν τὸν μὲν ἔσφαξε, τὸν δὲ τυφλὸν ζῶντα ἐν τῇ πυρρᾷ ἔρριψε ! Μάρτυρες αὐτήκοοι τῆς φοβερᾶς ταύτης σκηνῆς ἐγένοντο οἱ δύο ἐν ἀσφαλείᾳ κεκρυμμένοι ἐπαναστάται. Εἰς μάτην ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀγρίων Τούρκων ἐζήτηε ν' ἀποτρέψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοιαύτης θηριωδίας. Οὗτοι ἐδίψων ἐκδίκησιν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοσούτων ἐταίρων καὶ εὗρον αὐτὴν ἐν τῇ πυρπολήσει τῆς ὠραίας Μονῆς καὶ τῷ μαρτυρικῷ θανάτῳ τῶν δύο ἀθώων γερόντων !

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων ἐξελθὼν τῆς κρύπτης αὐτοῦ ὁ Θ. Καρκαμανλλῆς μετέβη μετὰ κόπου εἰς Μακρονήτσαν, ὁδηγηθεὶς ὑπὸ χωρικῶν ὁδοφυλάκων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γ. Δ. Παπαμπατσέλλα. Οὗτος ὅμως, ἀνὴρ φαῦλος καὶ τοῖς Τούρκοις ὑπηρετῶν, ἠθέλησε νὰ πέμψῃ αὐτὸν πάχυτα δέσμιον πρὸς τὸν Καϊμακάμην· καὶ θὰ ἐξετέλει τὴν σκληρὰν ταύτην καὶ προδοτικὴν πράξιν, ἐὰν δὲν ἔσπευδεν ὁ φιλόπατρις Α. Μπασαρδάνης, ὅστις πᾶν μέσον ἐξαντλήσας καὶ εἰς τὴν δωροδοκίαν τῶν φυλάκων κατέφυγε· οὕτω δ' ἔτωσε τὸν κινδυνεύοντα, ἀποστείλας αὐτὸν εἰς Νέαν Μιζέλλην. Ὁ αὐτὸς ἐπίσης ἐφρόντισε ν' ἀποστείλῃ χωρικοὺς εἰς τὴν Μονὴν τῆς Σουρβιᾶς πρὸς εὔρεσιν τοῦ τραυματίου Ν. Ράλλη, ὃν μετῆνεγκον ὕγιως ἔχοντα.

Ἐν τούτοις τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του εὐθὺς τῇ ἐπιούσῃ τῆς 15 Ἰανουαρίου, περὶ τὴν ἐσπέραν τῆς ὁποίας ἀφίκετο εἰς Ἀνήλιον. Τῇ πρωΐᾳ δὲ τῆς 16 ἀναχωρήσας ἀπὸ τοῦ ἀφιλοξένου τούτου χωρίου ἀφίκετο περὶ μεσημβρίαν εἰς Μούρеси καθεῖθεν εἰς Τσαγκαράδαν, μετὰ

προθυμίας δεκτὸν γενόμενον, κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Ποδαρίκη· μετὰ μικράν δ' ἀνάπαυσιν ἐν τῷ φιλοξένῳ τούτῳ χωρίῳ μετέβησαν εἰς τὴν παρακειμένην Μονὴν τῆς Παναγίας Κουτίκας. Αὐθημερὸν τῆς αὐτόθι ἀφίξεώς των ἀπεβιβάσθη εἰς Μελίναν, πρὸ τοῦ χωρίου Λαύκου, μετὰ 250 ἀνδρῶν ὁ ἔμπειρος καὶ δραστήριος ταγματάρχης τῆς χωροφυλακῆς Ἀμοῦς-ἀγάς, ἔν' ἀποκόψῃ τὴν μεταξὺ τῆς νήσου Σκιαθοῦ καὶ Πηλίου συγκοινωνίαν, καταλαμβάνων τὸ πεδινὸν τμήμα τῆς Ἀργαλαστῆς μέχρι Νεοχωρίου, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ συγκεντρωθέντων ἐγχωρίων καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ εἰς Βῶλον, καί τοι ἐγίνωσκεν ἤδη ὅτι ἐν Πηλίῳ ἐπεκράτει ἐπαναστατικὴ κίνησις, τῆς ἐλαιοδεκάτης τῆς κυβερνήσεως κατασχεθείσης ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

Ἐν τούτοις τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα προσκληθὲν ὑπὸ τοῦ Δ. Γαρέφη μετέβη εἰς τὸ χωρίον Μηλέαι, ἔνθα σύσκεψις ἐγένετο περὶ τῶν μελλουσῶν ἐνεργειῶν. Ἐπειδὴ ὁμως κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀνεμένετο ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Πηλίου ὁ Ζ. Μπασδέκης μετὰ 200 ἐθελοντῶν Πηλιωτῶν καὶ ἄλλων, ἀπεφασίσθη ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς κατάλληλον θέσιν ἀναμένοντες αὐτόν. Τῇ ἐπιούσῃ ταχυδρόμος ἐκ Προμηρίου ἠγγειλε τὴν ἐκεῖ ἀφίξιν αὐτοῦ, ὅθεν ἔσπευσαν διὰ δύο διαφορῶν ὁδῶν εἰς συνάντησιν τῶν ἐν Προμηρίῳ. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἐναργῶς ἐκδηλούμενον τὸ ἐν Πηλίῳ ἐπαναστατικὸν φρόνημα.

Τὸ ὑπὸ τὸν Ζ. Μπασδέκην σῶμα δὲν ἦτο μὲν πολυάριθμον, ἐμπεριεῖχεν ὁμως καλὰ τινα ἐγχώρια στοιχεῖα καὶ νεαροὺς σπουδαστάς, ἐνθουσιῶντας ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδας γῆς, ὡς τὸν ἀπὸ Πορταριάς ἀποσπασματάρχην Π. Ζησάκην, τοὺς Ζαγοραίους Κ. Χρυσοχοῖδην καὶ Γ. Μηλίτσην, τὸν Νεοχωρίτην Α. Πανταζάραν, τὸν ἀπὸ Μηλεῶν Κ. Κωνσταντᾶν, τοὺς ἀπὸ Ἀγ. Λαυρεντίου Γ. Σακελλαρίδην ἀποσπασματάρχην καὶ Κ. Παπαθανασίου, τὸν ἀπ' Ἀργαλαστῆς Παρήσην, τὸν Σ. Τριανταφυλλίδην καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Μ. Ἀσίας Ὀμηρον Περζεζόγλου φοιτητὴν τῆς ἱατρικῆς.

Ἡ πρώτη αὕτη ἐν Πηλίῳ συγκεντρωθεῖσα ἐπαναστατικὴ δύναμις, ἀνεπετάσασα τὴν σημαίαν τῆς ἀνεξαρτησίας ἐν τῷ μέσῳ ἐνθουσιῶντος πλήθους διὰ τῶν σημαιοφόρων Νικολάου

Μακρυνιτσιώτου καὶ Γ. Κώστα Κεχαγιᾶ ἀπὸ Μαινεμένης τῆς Σμύρνης, ἀπῆλθεν εἰς Μηλέας.

Κατὰ τὴν διάβασιν αὐτῶν οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Ἀργαλαστῆς καὶ Νεοχωρίου ἐξεδήλωσαν τὴν χαρὰν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτῶν διὰ ζητωκραυγῶν καὶ πυροβολισμῶν. Ἐν γένει οἱ ἐγχώριοι ἐνεθαρρύνθησαν καὶ ἐξηγέρθησαν εὐέλπιδες καὶ τολμηροί, ἵνα θραύσωσι τὰ ἐσκωριασμένα δεσμὰ. Οἱ γέροντες ἠυχαρίστουν τὸν Θεόν, διότι ἔβλεπον οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τὸ σωτήριόν του, αἱ γυναῖκες προέτρεπον τὰ τέκνα αὐτῶν ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, οἱ δὲ νεώτεροι τῶν παιδῶν, βλέποντες τοὺς πρεσβυτέρους ἀρπάζοντας τὰ ὅπλα, ἤρπαζον τὸν πατρικὸν πέλεκυν καὶ ἀπῆρχοντο εἰς τὰ δάση, ἵνα κόψωσι δένδρα πρὸς ὀχύρωσιν τῶν χωρίων.

Ἐθελοντῆς τις ἀπὸ Μ. Ἀσίας, παρατηρήσας παιδα μόλις 14 ἐτῶν καταβάλλοντα κόπους πολλῶ τῶν δυνάμεων του ὑπερέτους πρὸς ἀποκοπὴν μεγάλης δρυὸς, ἔστη μετὰ περιεργείας καὶ ἠρώτησεν αὐτόν :

— Πῶς τόσον μικρὸς εἰς ἐργασίαν μεγάλου καταγίνεσαι ;

Οὗτος δὲ, ὥσει ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ ἐρωτῇ καὶ τὴν κεφαλὴν μετὰ σοβαρότητος ἀνυψῶν, ἀπήντησε :

— Τώρα μεγάλοι καὶ μικροὶ πρέπει νὰ βάλωμε τὰ δύνατά μας διὰ τὴν ἐλευθερίαν !

Ὅντως τῇ 20 Ἰανουαρίου ἀπὸ Προμηρίου μέχρι Μακρυνίτσης τὰ χωρία τοῦ Πηλίου ἐπανέστησαν, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Ζαγοράς.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει καταλείποντες τὴν ἐπαρχίαν ταύτην τῆς Θετταλομαγνησίας μεταβαίνομεν εἰς τὴν τοῦ Ἀλμυροῦ, ἔνθα τὰ πολεμικὰ γεγονότα προηγήθησαν, εἴτα δ' ἐπανερχόμενοι θέλομεν συνεχίσει τὴν διήγησιν τῶν ἐν Πηλῷ.

- Πῶς τόσον μικρὸς εἰς ἐργασίαν μεγάλου καταγίνεσαι ;
— Τώρα μεγάλοι καὶ μικροὶ πρέπει νὰ βάλωμε τὰ δυνατὰ μας
διὰ τὴν ἐλευθερίαν !

ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΛΜΥΡΟΥ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ

Ἀκριβῶς, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως θαρ-
ραλέως ὑψοῦτο ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πηλίου, ἔδρεπε καὶ τὰς πρώτας
δάφνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ. Ἐνταῦθα προθύμως ἐγκολ-
πώθεις τὴν ιδέαν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ
τόπου Δ. Οἰκονομίδης Πατσούρας ἀπὸ πολλοῦ μετ' ἄλλων εἰρ-
γάζετο, προπαρασκευάζων τὸν τόπον καὶ ἀρμοδίως συνεννοού-
μενος. Ὁρεσιβίοι τινες ἐν τοῖς πέριξ δικαιτῶμενοι καὶ τὰς τουρ-
κικὰς ἀρχὰς ἐκ διαλειμμάτων ἐνοχλοῦντες, ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ
τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ταχέως ἤρξαντο συγκεντρούμε-
νοι καὶ ἀξιόμαχα ἀποσπάσματα καταρτίζοντες, ἵνα συμμετά-
σχῃσι τοῦ ἀγῶνος. Ἐκ τούτων τὰ ὑπὸ τὸν Ζῆκον καὶ Ζοῦρκον
ἦσαν τὰ ἰσχυρότερα καὶ ἀξιολογώτερα.

Ὁ Ι. Ζῆκος εἶναι τύπος ὑπερηφάνου, νοήμονος καὶ τολμη-
ροῦ ὀρεσιβίου, οὐτινος ἡ λεπτὴ καὶ ἐκφραστικὴ φυσιογνωμία
κινεῖ τὴν περιέργειαν ἅμα καὶ συμπάθειαν τοῦ ἀρεσκομένου.
εἰς τὴν μελέτην τῶν τοιούτων ἀκατεργάστων χαρακτῆρων.
Τὸ ὑπ' αὐτὸν καὶ τὸν πεπειραμένον Σκόντρον ἀπόσπασμα συ-
νέκειτο ἐκ 40 περίπου βλαχοποιμένων, ἐξησχημένων κατὰ τὸ
μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων συμπλοκάς.

Ὁ Β. Ζοῦρκος ἀνὴρ καθ' ὅλου κατωτέρας φύσεως τοῦ πρῶ-
του, χυδαῖος καὶ βίαιος, ἔμπειρος μᾶλλον ἢ ἀνδρεῖος ἦτο ἀρ-
χηγὸς ἀποσπάσματος 50 ἀνδρῶν, ἐν οἷς ὁ Δαλίπης ὁ ἀξιώ-
τερος πάντων.

Μετὰ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ πρώτου εἶχε συνενωθῇ ὁ λι-
ποτάκτης δεκανεὺς Σ. Λαμπρινάκος, τολμηρότατος νεανίας ἐπὶ
κεφαλῇ 20 ἀνδρῶν· ἐν δὲ τῷ ἀποσπάσματι τοῦ δευτέρου
συνεχωρεύθησαν οἱ ὑπὸ ταῦς ἀδελφοὺς Τσουμπέτα ὀλίγοι ἐ-
πίσης βλαχοποιμένες.

Ὁ καλὸς ἀρχιπομπὴν Ἀῆμος Κωστούλας εὐρίσκετο ἐπίσης ἐν
τοῖς ὅπλοις ἄγων 25 περίπου ἀνδρας. Οὐ μακρὰν δὲ τῶν ἀ-
ποσπασμάτων τούτων καὶ ἄλλοι τινὲς ἤρξαντο συνάγοντες
μαχίμους τινὰς ὁπαδοὺς.

Τῇ 13 Ἰανουαρίου ἀφίκετο εἰς Στυλίδαν καὶ τὸ ἐξ 60 ἀνδρῶν πρῶτον ἀπόσπασμα τοῦ ὑπὸ τοῦ Α. Μήτσα καταρτιζομένου σώματος ὑπὸ τὸν λοχίαν Λακκιώτην καὶ τὸν ἀπ' Ἀλεξανδρείας ἐθελοντὴν τοῦ ἵππικοῦ Γ. Γούσιον, νέον εὐπαίδευτον καὶ δεδοκιμασμένης γενναιότητος ἐν τῷ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν Ἰταλικῷ ἀγῶνι, μεθ' οὗ ὁ Ζακύνθιος Σ. Μάργαρης, ἐθελοντὴς ἐπίσης τοῦ ἵππικοῦ καὶ ἀντάξιος ἐκείνου φίλος καὶ συστρατιώτης, τοῦ Ι. Ἀναστασάτου καὶ ἄλλων ἀγνοτάτων αἰσθημάτων καὶ διαπύρου φιλοπατρίας ἐθελοντῶν. Δυστυχῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπόσπασμα ἐλλείψεως ἔνεκα τῶν πρὸς συντήρησιν μέσων διελύθη ἅμα τῷ εἰς Στυλίδαν κατάπλω· οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Γ. Γούσιον καὶ Λακκιώτην ἐναπομείναντες 19 Ἀλεξανδρεῖς καὶ 2 Σπαρτιαῖται ἀπελθόντες συνηνώθησαν μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ι. Ζῆκον.

Τὰ ἐν λόγῳ ἀποσπάσματα διέμενον ἐπὶ τῆς ἀπὸ Στυλίδος μέχρι Σούρπης ὁροθετικῆς γραμμῆς πρὶν ἢ οἱ ἀδελφοὶ Βελλέντσα κατέλθωσιν εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἐπαναστάσεως καὶ δώσωσιν αὐτῇ σθένος καὶ σπουδαιότητα· διότι εἰς τὰ μέρη ταῦτα τῆς δούλης Ἑλλάδος, ὅθεν καὶ κατήγοντο, ἀπήλαυνον ἐπιρροῆς.

Δίδυμοι υἱοὶ τοῦ Ι. Βελλέντσα, ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐλληνικοῖς ἀγῶσι, ὡς γνωστὸν, διακριθέντος, ἐκληρονόμησαν πλήρη τὴν στρατιωτικὴν ἐκείνου ἀρετήν*. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, μεθ' οὗ ὁ Ι. Βελλέντσα εὐρίσκετο ἐν σχέσεσιν, ἐτράπη εἰς τὸν ἀρματωλικὸν βίον, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀγωνισάμενος ὡς ἐμπειροπόλεμος σωματάρχης ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Καρατάσσον, τὸν Ἀστυγγα καὶ Ὑψηλάντην, φέρων δύο πληγὰς.

* Ὁ πάππος αὐτῶν, Γ. Δούμας καλούμενος, ἔλαβε τὸ ὄνομα ὅπερ ἤδη φέρουσιν οἱ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ἐξ αἰτίας τοιαύτης: Ἀγνωστος καὶ ἄσημος κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἐπαναστάσεως ἔτη ἀπεκεφάλισεν ἐν τινι πεισματώδῃ συμπλοκῇ πελώριόν τινα Ἀραβὰ, τοῦ δὲ ἀρχηγοῦ ἐρωτῶντος περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδραγαθήσαντος οὐδεὶς ἐγίνωσκεν αὐτὸ, ὅτε ἰδὼν τις αὐτὸν ἡμίγυμνον καὶ τῇ βελλέντσα τοῦ Ἀραβὸς περιτετυλιγμένον ἀνεφώνησε: ἰδοὺ αὐτὸς μὲ τὴν βελλέντσαν! Ἐκτοτε ὁ ἀνδρεῖος ἀγνωστος ἐπωνομάσθη Βελλέντζας.

Τῇ κατὰ τοῦ Ὁθωνος στάσει ὁ φιλοπόλεμος ἀγωνιστὴς συμμετέσχε ὑπὸ τὸν Καρατάσσον, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέα, καθὼς καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα.

Ἐκ δὲ τῶν στασιαστῶν τοῦ 1847 οὗτος καὶ μόνος μετὰ τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ διετέλεσεν ὀρεσίβιος καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς στάσεως μέχρι τοῦ 1850, ὅτε ἔτυχεν ἀμνηστίας. Ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ διέμεινεν ἐν Κυθήροις μετὰ τινων ὀπαδῶν μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854, ὁπότε κρύφα μεταβάς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀλμυροῦ ἠνώθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Θρασύβουλου, ἀμφοτέροι δὲ σχηματίσαντες ἰσχυρὸν σῶμα ἠγωνίσαντο ὑπὸ τὴν γενικ. ἀρχηγίαν τοῦ Παπακώστα. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἀμνηστευθεὶς καὶ ὁ Α. Βελλέντσας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς χωροφυλακῆς λαβὼν τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιμοιράρχου.

Τοιαύτη ἡ καταγωγὴ καὶ τὸ παρελθὸν τῶν διδύμων ἀδελφῶν Βελλεντσαίων, ὧν ὁ μὲν Θρασύβουλος ἐν πολιτικῇ διατελεῖ ὑπηρεσία, σῶφρων καὶ καρτερικὸς καὶ τοι δὲ τὸ ἦθος καὶ τὸ παράστημα ἱεραπόστολος μᾶλλον ἢ πολεμιστὴς φαινόμενος διεκρίθη ἐπὶ γενναιότητι καὶ παραδειγματικῇ ἀταραξίᾳ ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Ἀλμυροῦ μάχαις καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν Μακρυνίτῃ τοῦ Πηλίου ἱκανὸς πρὸ πάντων ἀποδείχθης δι' ἔργων νὰ ὑποδείξῃ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν τὴν θέσιν τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος, ὡς ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος τῶν 300 τῆς Σπάρτης, ἀνευ ἐπιδείξεων καὶ ἐγκαυχήσεων.

Ὁ Ἀχιλλεὺς, ἀπλοῦς καὶ τραχὺς στρατιώτης, ἔχων κάρδιαν ἀγαθὴν καὶ ἀτρόμητον, ἔμπειρος δ' ἐν ταῖς μάχαις καὶ μὴ ὑπεῖκων εἰς τὸν κίνδυνον αἰσθάνεται ὑπερβολικὴν πρὸς τοὺς Τούρκους περιφρόνησιν. Οὗτος, καὶ τοι τὸ πρὸς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Ἰωάννην φίλτρον μεγάλως ἐπίεζε τὴν καρδίαν του, δὲν ἐδίστασε νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ τὴν συμμετοχὴν ἐν τῷ Θεσσαλικῷ ἀγῶνι, καθ' ὃν διέπρεψεν ὁ νεαρὸς σωματάρχης, διαφόρους λαβὼν πληγὰς καὶ μόλις διασωθεὶς.

Πρὶν ἢ ὁ πατὴρ καὶ θεῖος αὐτοῦ σπεύσωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀλμυροῦ οὗτος μετὰ σώματος 20 περίπου ἐκλεκτῶν ἐγχωρίων, ἐν οἷς ὁ ἀπὸ Βρύνιας Τριαντάφυλλος Βαρβαρέσος φοιτητὴς, ὁ Μητρολάπης, Π. Μαντσαβῖνος, Γιάννης Πάλλας, Α.

Κρίκης, ὁ ἀπὸ Πλατάνου γηραιὸς Δεσποτόπουλος καὶ ἄλλοι, εὗρίσκετο παρὰ τὰ σύνορα ποθῶν νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου πάππου του, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θείου αὐτοῦ.

Τῇ 15 Ἰανουαρίου ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ Ν. Ἀξελὸς ἀκολουθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ζωηροῦ νεανίου Ζ. Ι. Ζαφειροπούλου*, χρέη γραμματέως ἀναλαβόντος, ἡγούμενος δὲ 60 ἐθελοντῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ πρόην ἐπιλοχίας Λ. Μαντσαβίνος, ἀφίκετο εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς χωρίδιον Ἅγιον Ἰωάννην οὐ μακρὰν τῆς Σούρπης, ἔνθα διέμενε καὶ ὁ προμνησθεὶς Ι. Βελλέντσας.

Ὁ Ν. Ἀξελὸς, τοῖς ἐν Κρήτῃ ἄλλοτε ἀγωνισαμένοις ὑπαξιωματικοῖς συγκαταριθμούμενος, ἀνήκει ἤδη τῇ τάξει ἐκείνῃ τῶν στρατιωτικῶν, οἵτινες καὶ περ ἐστερημένοι εὐρέων στρατιωτικῶν γνώσεων καὶ ἄλλης μαθήσεως, εἶναι μ' ὅλα ταῦτα ἱκανοὶ ἐν ὀρισμένῳ τινὶ καὶ μετρίῳ κύκλῳ πολεμικῆς ἐνεργείας· διότι καὶ θέλησιν μετὰ φιλοτιμίας ἔχουσι καὶ γενναϊότητος δὲν στεροῦνται.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἀνησύχου μᾶλλον καὶ μετὰ τινος ἐπιτηδεύσεως ὀρηκτικοῦ ἢ σοβαροῦ καὶ περιοσκεμμένου, ἴσως ἡδύνατο νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἀποτελεσματικώτερον, ἐὰν τύχῃ δυσμενὲς ἢ ἀπρονοησία ἄλλων δὲν ἐκράτει αὐτὸν μακρὰν τῶν λοιπῶν κατὰ τὰς κρίσιμωτέρας στιγμὰς τῶν ἐν Ὀσση καὶ Πηλίῳ συμπλοκῶν. Οὐχ ἤττον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ ὑπῆρξαν ὁ σπουδαιότερος μεταξὺ τῶν σωματαρχῶν, οἵτινες κατ' ἀρχὰς ἐφάνησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ ἀγῶνος.

Περὶ τὴν ἐσπέραν αὐθημερὸν ἀφίκοντο εἰς Ἅγιον Ἰωάννην ἀπὸ Σούρπης ὁ Γ. Σκούρης μετὰ 35 ἀνδρῶν, ὁ Φ. Ἀθανασίου καὶ ὁ ἱατρὸς Δροσόπουλος μετὰ 15 περίπου ἀνδρῶν ἕκαστος, ὁ ἀρχιποιμὴν Ἀἴμος Κωστούλας καὶ Β. Ζοῦρκος μετὰ 70 περίπου βλαχοποιμένων.

Τῇ 16 Ἰανουαρίου τὰ σώματα Ν. Ἀξελοῦ, Ι. Βελλέντσας καὶ ἄλλων μετέβησαν εἰς τὸ χωρίον Βρόνιαν, κείμενον ἐπὶ

* Ἰὺς ἀρχαίου καὶ γνωστοῦ δημοσ. υπαλλήλου, λιποτακτῆσας ἀπὸ τοῦ ἐν Στυλίδι 9 πεζικοῦ τάγματος.

λόφου τῆς πρὸς Δ. τῆς Σούρπης σειρᾶς καὶ κατοικοῦμενον μόνον ὑπ' Ἑλλήνων, ἐνθα μετέβη καὶ ὁ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἀλμυροῦ Δ. Οἰκονομίδης. Ἐνταῦθα ἐνθουσιωδῶς ἀνεπετάσθη ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως μετὰ ζητωκραυγῶν καὶ πυροβολισμῶν τῶν ἐγγυρίων, προεξάρχοντων τοῦ Α. Ταλαδούρου, Β. Κρικελλᾶ καὶ ἄλλων· ὁ δὲ Ἱερομόναχος Ἀγαθόγγελος Τσιακμόπουλος, τὴν ἐπαναστατικὴν περιενδυθεὶς στολὴν, ἐτέλεσε τὴν νενομισμένην δοξολογίαν.

Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ τῇ 16 Ἰανουαρίου ἀνερρίπτετο ὁ ἐπαναστατικὸς κύβος! Τῇ ἡμέρᾳ δὲ ταύτῃ οἱ διάφοροι σωματάρχαι συνεζήτησαν περὶ τοῦ πρακτέου· καὶ ὁ μὲν Ν. Ἀξελὸς προσέτεινε τὴν ἐξ ἐφόδου κατάληψιν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τὴν διὰ δυναμίτιδος καταστροφὴν τῆς μεταξὺ Βρύνιας καὶ Σούρπης Μονῆς τῆς Ξενιάς, ἐν ᾗ εὕρισκοντο 30 περίπου ὀθωμανοί· ὁ δὲ Δ. Οἰκονομίδης δὲν ἐνέκρινε μήτε ἡ ὠραία Μονὴ νὰ καταστραφῇ, μήτε οἱ ἐν αὐτῇ μοναχοὶ νὰ συγκатаστραφῶσι χάριν 30 ἐχθρῶν.

Ὅθεν τῇ ἐπιούσῃ τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα περιορίσθησαν εἰς κατοπτεύσεις τῶν πέριξ τῆς Μονῆς, ἐπανελθόντα δὲ περὶ μεσημβρίαν εἰς Βρύνιαν εὗρον τοὺς ὑπὸ τὸν Ι. Ζῆκον καὶ Σ. Λαμπруνάκον, Γ. Γούσιον, Λακκιώτην καὶ Σ. Μάργαρην, εἰς 80 περίπου ἀνερχομένους, δοξολογίαν ἐπίσης τελούντας.

Τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἦν ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ κατὰ τὴν 16 Ἰανουαρίου συγκέντρωσις τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων.

Α' ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΞΕΝΙΑΣ

Περὶ τὴν 1 μ. μ. τῆς 17 Ἰανουαρίου, ἐν ᾧ οἱ ἄνδρες τῶν προρρηθέντων ἀποσπασμάτων κατεγίνοντο εἰς τὰ τῆς τροφῆς, φωναὶ γυναικοπαίδων «οἱ Γκέγκιδες! οἱ Γκέγκιδες!»! ἀντήχησαν ἀγγέλλουσαι τὴν ἄφιξιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἦδη ἡ σάλπιγξ καλεῖ τοὺς πάντας εἰς τὰ ὅπλα, θαρραλέος δὲ καὶ πρόθυμος ἕκαστος σπεύδει εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ.

Ὁ Ι. Ζῆκος ὠδήγησε τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑπερκειμένου τῇ Βρύνιᾳ βουνοῦ, ἐνθα κατέλαβε θέσεις ὀχυράς·

περὶ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου χωρικός τις ἐφάνη δρομαῖος βαδίζων ἀπὸ τῆς κάτωθεν τοῦ ὄρους ὁδοῦ τῆς Μονῆς, ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατεχομένης. Ὁ Ι. Ζήκος σταματήσας τότε αὐτὸν ἠρώτησε ποῦ ὑπάγει;

— «Νὰ εἰδοποιήσω, ἀπεκρίθη ὁ χωρικός, τοὺς Βруνιαίους, ὅτι ἐὰν δὲν διώξωσι τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ Γκέγκιδες θὰ καύσωσι τὸ χωριό»!

— «Νὰ εἰπῇς τῶν Γκέγκιδων, ἀπήντησεν ὁ Ζήκος, ὅτι οὐχὶ τῶν Βруνιαιῶν, ἀλλ' ἰδικὸν των ἔργον εἶναι νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς ἐπαναστάτας».

Ἐν τούτοις ἀφῆκεν αὐτὸν ἐλεύθερον, ἵν' ἀναγγεῖλῃ καὶ τοῖς ἐγγχωρίοις, ὅτι 300 Γκέγκιδες μεθ' ἐνὸς ὀρεινοῦ τηλεβόλου καταλαβόντες τὴν Μονὴν ἠπείλουν τὴν καταστροφὴν τῆς Βруνιας. Ὅθεν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἐτέθησαν προφυλακαὶ εἰς ἀπάσας τὰς ἐπικαίρους θέσεις καὶ οἱ σκοποὶ ἀγρύπνως καὶ προσεκτικῶς ἐφύλαττον, ἀναποφεύκτου θεωρουμένης τῆς μάχης τῇ ἐπιούσῃ.

Τὸ σχέδιον τῆς ἀμύνης ἀπεφασίσθη ἀφ' ἐσπέρας ἐν συμβουλίῳ, ὥστε ἕκαστον τῶν ἀποσπασμάτων κατέλαβεν ἐγκαίρως τὴν οἰκείαν του θέσιν ὡς ἐξῆς :

Τὸ σῶμα τοῦ Ι. Ζήκου μετὰ τοῦ Σ. Λαμπруνάκου, Γ. Γουσίου, Λακκιώτου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀλεξανδρέων ἐθελοντῶν κατέλαβε τὸ κέντρον ἀπέναντι τῆς Μονῆς, ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου ἄνωθεν τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς.

Τὸ τοῦ Ν. Ἀξελοῦ ἀνώμαλόν τινα ὁδόν, ἄγουσαν εἰς τὸ γειτνιαζόν χωρίον Δρυμῶνα.

Ὁ Ι. Βελλέντσας ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς 17 μετὰ τοῦ Δήμου Κωστούλα, Ζούρκου, Φράγγου καὶ Πάλλα ἀπελθὼν εἰς Κοκκωτοὺς, 2 ὥρας ἀπέχοντας τῆς Βруνιας, ἵνα ἐμψυχώσῃ τοὺς κατοίκους, ἠγγέλθη ἵνα ἐπιστρέψῃ καὶ καταλάβῃ τὸ ΒΔ. τῆς Μονῆς ὕψωμα Ἀγ. Παρασκευῆν, τοῦ Φράγγου Ἀθανασίου μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν ἀπολειφθέντος ἐν Κοκκωτοῖς.

Μεταξὺ τοῦ Ι. Ζήκου καὶ τοῦ Ι. Βελλέντσα ἐτάχθη ὁ λιποτάκτης δεκανεὺς Κυριακίδης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀλίγων.

Τὰς θέσεις ταύτας κατεῖχον οἱ ἐπαναστάται ἀπὸ τῆς πρώιας

τῆς 18, ὅτε περὶ τὴν 11 π. μ. νέον σῶμα 500—600 Γκέγκιδων ἀφ' Ἀλμυροῦ ὤρμησε κατὰ τοῦ ἐν Ἀγ. Παρασκευῇ I. Βελλέντσα, ὅστις σχεδὸν περικυκλωθεὶς διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς Μονῆς ἐκανονιοβόλει διὰ τοῦ ὀρεινοῦ τηλεβόλου, καὶ τοι πεσόντος μετ' ὀλίγον τοῦ διευθύνοντος αὐτὸ λοχαγοῦ καὶ τινων ἄλλων ὑπαξιωματικῶν. Τότε χωρικός τις σπεύσας πρὸς τὸν Ζῆκον ἤγγειλεν αὐτῷ τὸν κίνδυνον τῶν ὑπὸ τὸν I. Βελλέντσαν, οἵτινες ἤρξαντο ἤδη ὑποχωροῦντες πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ σώματος ἐκείνου κατεχόμενον λόφον*.

Οἱ πλεῖστοι τοῦ σώματος τοῦ Ζήκου, βλέποντες ὑποχωροῦντας τοὺς ἐν Ἀγ. Παρασκευῇ καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων παρακολουθουμένους, ἤρξαντο ἐπίσης ὑποχωροῦντες πρὸ τῆς ἐχθρικῆς πληθύος. Μεταξὺ ὅμως αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ τινες γενναιότατοι, ὡς ὁ Λαμπρυνάκος, Λακκιώτης καὶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐβελονταὶ Γ. Γούσιος, Ε. Μάργαρης, Ε. Κόκκινος, I. Ἀναστασάτος καὶ ἄλλοι οἵτινες προχωροῦσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ ἀτρόμητος I. Ζῆκος διὰ τῆς φωνῆς καὶ τοῦ παραδείγματός του ἐμψυχώνει καὶ τοὺς μᾶλλον ἀτόλμους, οἱ δὲ Τούρκοι πλησιάσαντες εἰς τὴν κορυφὴν ἀναγκάζονται νὰ σταματήσωσι πρὸ τοῦ σφοδροῦ πυρὸς τοῦ νέου σώματος, ὅπερ ἤδη ἀντιμετωπίζουσιν ἀπροσδοκῆτως. Τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπωφελεῖται ὁ Ζῆκος καὶ ξιφήρης ὀρμᾷ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἠλεκτρίζει ἅπαντας καὶ οὕτω μετ' ὀλίγον ὁ ἐχθρὸς τρέπεται εἰς φυγὴν.

Τὸ σῶμα τοῦ N. Ἀξελου σπεῦσαν ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι τῆς Μονῆς μετημβρινοῦ μέρους καὶ ἐνθαρρυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ συνέβαλεν ἐπίσης εἰς τὴν τροπὴν τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τὴν κρίσιμον δ' ἐκείνην στιγμὴν τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἐπαναστατῶν ὁ Ἀθηναῖος ἐβελοντῆς Περικλῆς Μαρμαράς, ἀνὴρ γενναιότατος, θεὶς τὴν λόγχην ἐπὶ τοῦ ὅπλου ὤρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἐπίσης ἐπέπεσον διὰ τῆς λόγχης ὁ λοχίας I.

* Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀγωγεῖς τις ἀπὸ Κοκχωτῶν συλληφθεὶς μετὰ τῆς ἡμίονου του ὑπὸ τῶν ἀγρίων Γκέγκιδων κατεσφάγη ἀνηλεῶς.

Παναγιώτου, ὁ Ζ. Ζαφειρόπουλος καὶ Δῆμος Δέμος, ὅστις τραυματίζεται καὶ ἄλλοι.

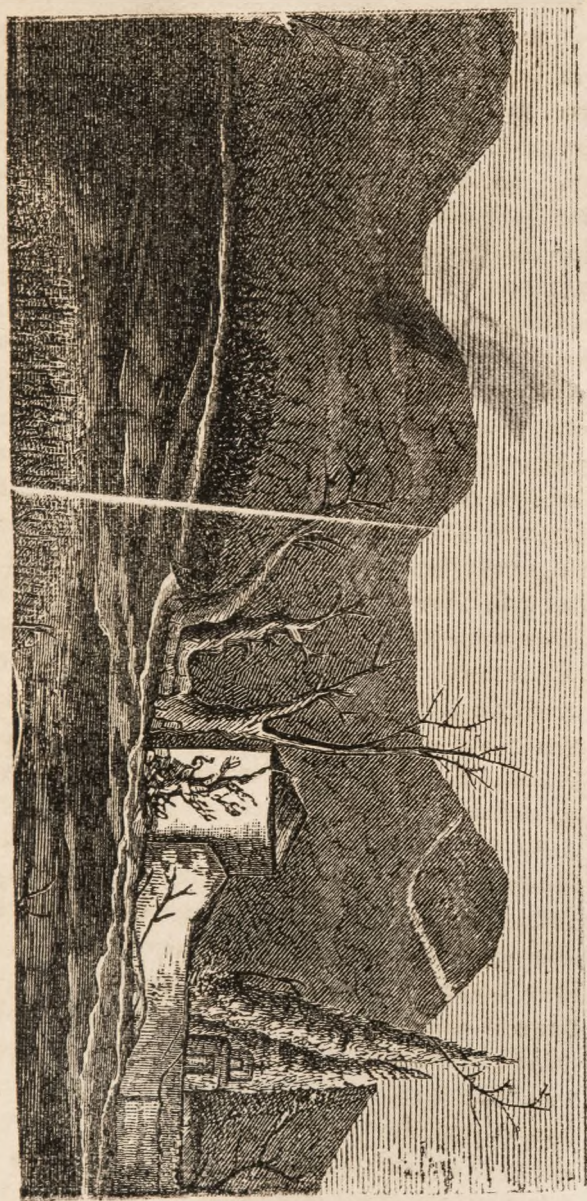
Ὡσαύτως μετὰ τοῦ Ι. Βελλέντσα γενναίως ἠγωνίσαντο ὁ Γιάννης Πάλλας, Διάπης, Π. Μαντσαδίνος, διεκρίθησαν δὲ ὁ ψυχογυὶς τοῦ Ι. Ζήκου, εἰκοσιπενταέτης ἱεανίας, ὅστις καὶ ἐφρονεύθη. Ὁ γενναῖος σηματοφόρος τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Μήτσα, ὀνόματι Β. Πετσᾶς, διώκων ἐπιμόνως ἓνα τῶν ἐχθρῶν διαπερᾶ αὐτὸν διὰ τῆς σιδηρᾶς αἰχμῆς τῆς σημαίας. Σπανίαν δὲ τόλμην ἔδειξε καὶ χωρικός τις ἀπὸ Βρύνιας ὁ Κ. Καρκάτσης, ὅστις, πρὶν ἢ ὁ Ν. Ἀξελὸς ἀποφασίσῃ νὰ σπύσῃ εἰς ἐπικουρίαν, ὥρμησε μετὰ 4 ἀνδρῶν πρὸς τὴν Μονὴν καὶ μικροῦ δεῖν ἠχμαλωτίζετο.

Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τὸ πῦρ ἔπαυσεν, ὁ δ' ἐχθρὸς κακῶς ἔχων ἐπανεκκμψεν εἰς τὴν Μονὴν, ἐν ᾗ καὶ ὠχυρώθη. Τοσαύτη ἦτο ἡ διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην μανία τῶν Τούρκων, ὥστε ὁ υἱὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γκέγκιδων Ἀβδουρχμάν-ἀγά ἔσυρε τὸ ξίφος ἵνα φρονεύσῃ τὸν ἡγούμενον τῆς Μονῆς, ἀλλ' ὁ ταγματάρχης Ἀλμυροῦ παρεκώλυσε αὐτὸν λέγων ὅτι, οὐδόλως ἐνέχονται οἱ ἄθωοι αὐτοὶ γέροντες.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐφρονεύθησαν 4, ὁ Κρητικὸς ψυχογυὶς τοῦ Ι. Ζήκου, ὁ Σ. Καλαφάτης, Ἰωάννης Καραβίδας, ὁ Μῆτρος Ἀλθανόβλαχος, καὶ ἐτραυματίσθησαν ὁ Ι. Παπανικολάου, ὁ Δῆμος Δέμος, Δ. Ἀρβανίτης καὶ Γ. Νικολάου. Ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφρονεύθησαν καὶ ἐπληρώθησαν πλείονες τῶν 70, ἐν οἷς διάφοροι βαθμοφόροι.

Τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ ὁ δῆμαρχος Γ'. Σκούρας καὶ ὁ ἱατρὸς Δροσόπουλος, οἵτινες ἐτήρουν θέσιν ἐπικουρικὴν, ἀπελθόντες εἰς Σούρπην μετὰ τοῦ Δήμου Κωστούλα καὶ 30 ἀνδρῶν δὲν ἐπανῆλθον, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπῆλθον εἰς Βρύνιαν, ἔνθα σκέψις ἐγένετο περὶ τοῦ πρακτέου· διότι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μόλις συνεποσούτο εἰς 300, ἐν ᾧ ὁ τοῦ ἐχθροῦ εἰς 1000 ἄνδρας. Ὁ Ν. Ἀξελὸς ὑπεστήριζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ καταληφθῇ θέσις ὀχυρώτερα, ὡς τοιαύτη δ' ἐνεκρίθη ἡ τοῦ χωρίου Κοκκωτῶν, πρὸς δ καὶ ὠδευσαν περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους καὶ τῆς κακοκαιρίας ἠναγκάσθησαν νὰ διανυκτερεύσωσιν εἰς $1\frac{1}{4}$ ἀπόστασιν τῆς Βρύνιας. Τῇ ἐπιούσῃ, καθ' ἣν στιγ-

THE MONTICELLO

μὴν ἡτοιμάζοντο νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν πρὸς τοὺς Κοκκω-
τοὺς πορείαν, ἐφάνη ἀπὸ Σούρπης ἀπόσπασμα 80 λιποτα-
κτῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν τοῦ 2 λόγου τοῦ 2 πεζικοῦ τάγ-
ματος, ὁδηγούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Κ. Φιλιώτου. Τό-
τε οἱ ἐπαναστάται ἰδόντες ἑαυτοὺς σπουδαίως ἐνυσχυθέντας
ἐπανῆλθον εἰς Βρύνιαν, ἔχοντες ἀπόφασιν νὰ προσβάλωσι τὸν
ἐχθρὸν, ἐὰν οὗτος προέβαινεν εἰς κατὰληψιν τοῦ χωρίου.

Περὶ τὴν 10 π. μ. ἐξῆλθον τῆς Μονῆς Γκέγκιδές τινες, ἵνα
συλλέξωσι τὰ πτώματα τῆς προτεραίας, αἱ δὲ προφυλακαὶ
τῶν ἐπαναστατῶν ἤρξαντο τοῦ κατ' αὐτῶν πυροβολισμοῦ, ὅτε
ἅπαντες οἱ σωματάρχαι διέταζαν γενικὴν συνάθροισιν. Δυστυ-
χῶς ὅμως ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Φιλιώτης, ἐνωρὶς μετаноήσας διὰ
τὸ τόλμημα αὐτοῦ, διέταξε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας νὰ ἐ-
πανακάμψωσιν εἰς τὰ ἴδια. Καὶ οἱ πλεῖστοι μὲν αὐτῶν ὑπή-
κουσαν βαρυθύμως, ἀλλ' ὁ τότε μὲν λοχίας ἤδη δ' ἐπαξίως
ἀνθυπασπιστῆς Γ. Ἀρβανίτης μετὰ τοῦ δεκανέως καὶ ἤδη λο-
χίου Α. Οἰκονομοπούλου καὶ μετὰ 30 στρατιωτῶν ἀρνηθέντες
νὰ ἐπανέλθωσιν ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἕνεκα πυκνοτάτης ὁμίχλης
ἐπεκράτησεν ἡσυχία, περὶ δὲ τὴν ἐσπέραν οἱ ἐπαναστάται ἀ-
πεφάσισαν ν' ἀνέλθωσιν αὖθις εἰς Κοκκωτούς.

Β' ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΞΕΝΙΑΣ

Περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 20 Ἰανουαρίου ἅπαντα τὰ σώματα
διευθύνθησαν κατὰ τὰ συμπεφωνημένα εἰς Ἀλώνια, ἐνθα οἱ
ἄνδρες ἤρξαντο καταχινόμενοι εἰς τὰ τῆς τροφῆς, τινὲς δ' οὐ-
τῶν μεταβάντες εἰς Βρύνιαν μετέφερον οἶνον, ὃν οἱ χωρικοὶ
κατέλιπον ἐν ἀφθονίᾳ· ὅθεν μετ' οὐ πολὺ ὁ πέριξ τόπος ἀν-
τήχει ἐκ τῶν ἀσμάτων αὐτῶν.

Αἰφνης ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ τῶν ἐπὶ τῆς θάλασσης Προ-
φήτου Ἡλιοῦ προφυλακῶν, ἅπαντες δ' ἔσπευσαν εἰς τὰ ὅπλα.
Ἀλλ' οἱ Τούρκοι, ἐπωφεληθέντες τῆς ὁμίχλης, εἶχον καταλά-
βει μεθ' ἐνὸς ὀρεινοῦ τηλεβόλου πάσας τὰς ἐπικαίρους θέσεις,
ἐκτὸς μόνον τῆς κορυφῆς, ἐφ' ἧς ἡ προφυλακὴ τῶν ἐπαναστα-
τῶν ἔμενεν.

Ὁ λοχίας Γ. Ἀρβανίτης μετὰ τοῦ δεκανέως Α. Οἰκονομοπούλου, παρατάξας πρῶτος τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας, λέγει τότε αὐτοῖς :

«Στρατιῶται εἶναι χρέος μας νὰ προηγηθῶμεν καὶ τιμήσωμεν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα».

Οἱ 30 οὗτοι ὀπλῖται ἀποκρίνονται δι' ἐνθουσιώδους κραυγῆς καὶ ὁρμῶσι 18 μὲν ὑπὸ τὸν Γ. Ἀρβανίτην, παρακολουθούμενοι καὶ ὑπ' ὀλίγων ἐθελοντῶν, κατὰ τοῦ κέντρου τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως, 15 δὲ ὑπὸ τὸν Α. Οἰκονομόπουλον κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος.

Ὁ Ι. Ζῆκος, ἀποτεινόμενος τοῖς περὶ αὐτὸν 60 :

«Παιδιά, κάτω ταῖς κάπαις, κράζει, καὶ ἀπάνω τους.»

Οὕτω καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα σπεύδει μετὰ τοῦ Σ. Λαμπρινάκου, ἀπειλοῦν τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ διὰ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

Ἐπίσης ὁ Ι. Βελλέντσας καὶ Β. Ζούρκας προσβάλλουσι τὴν ἀριστερὰν τοῦ ἐχθροῦ πτέρυγα, ὁ Ν. Ἀξελὸς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἐπέρχονται τέλος κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες καὶ τοὶ καλῶς ὠχυρωμένοι καταπλήσσονται ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ταύτης ἐπιθέσεως, πρὸς στιγμὴν κλονοῦνται, ἀλλ' οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτῶν διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ ὄντως παραδείγματός των τοῖς ἐμπνέουσι θάρρος καὶ καταφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον.

Κυρίως ὁ Γ. Ἀρβανίτης διέτρεχε τὸν μέγιστον κίνδυνον, ὅτε δρομαῖος εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ ἀφίκετο ἐξ Ἀγ. Ἰωάννου ὁ λοχίας Ν. Κουκούλης μετὰ 6 ἀνδρείων στρατιωτῶν.

Ἡδὴ ἡ μάχη φαίνεται πεισματώδης καὶ λίαν ἀμφίβολος· ἐν τῷ μέσῳ δ' αὐτῆς 4 χωρικοὶ ἐκ Βρύνιας ἐκ φόβου μᾶλλον ἐτράπησαν πρὸς τὴν θέσιν Γελαδόγραικα, ἵνα ἐν περιπτώσει ὑποχωρήσεως καταφύγωσιν εἰς τὸ χωρίον Δρυμῶνα. Δεληθότως ὅθεν κατέλαβον τὰ νῶτα τοῦ ἐχθροῦ, καθ' οὗ ἤρξαντο πυροβολοῦντες. Τὸ τυχαῖον τοῦτο συμβῆν οὐ μικρὸν φόβον ἐνέσπειρεν εἰς τὸν ἐχθρὸν, νομίσαντα ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ μέρους ἐκείνου ὑποχώρησις σπουδαιότερον ἠπειλεῖτο.

Οἱ ἐπαναστάται ἐν τούτοις ἐφαίνοντο ἀκάθεκτοι καὶ εἶχον ἀναγκάσει τοὺς ἀπὸ τοῦ ὑψώματος Σταυροῦ κανονιοβολοῦντας ν' ἀποσύρῳσι τὸ τηλεβόλον ἐν τῇ Μονῇ, ἀφοῦ πολλοὶ

πυροβοληταὶ καὶ βαθμοφόροι ἐξηπλώθησαν παρ' αὐτό. Δύο ὁμῶς στρατιῶται τοῦ πεζικοῦ, I. Νικογιάννης καὶ Ἰωάννης Λάμπρου, ἐν καταστάσει μέθης ἐξαπατηθέντες ὑπὸ τῶν προσκλήσεων τῶν Γκέγκιδων, οὓς ἐξέλαβον ὡς χριστιανούς Ἀλβανούς, ἐμπίπτουσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ ὁ μὲν φονεύεται καταπυροβοληθεὶς, ὁ δὲ κατασφάζεται.

Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἰδόντες οἱ πλησιαιότεροι τῶν συστρατιωτῶν ἀφῆκον φωνὴν ἐκδικήσεως, εἰς τὴν ἔκκλησιν ταύτην, ἀπὸ ομάδος εἰς ομάδα μεταδοθεῖσαν, φοβερὰ ἤκούσθη κραυγὴ, οἱ πυροβολισμοὶ μετριάζονται καὶ πολλοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ὀρμῶσι κατὰ τῶν Τούρκων ξιφῆρεις. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐφάνη ἀπὸ Σούρπης σπεύδουσα νέα ἐπικουρία τοῖς ἐπαναστάταις, ὁ δὲ Ὁθωμανὸς ταγματάρχης βλέπων τὸν κίνδυνον διατάσσει ὑποχώρησιν, ἥτις ἐν ἀκαρεῖ εἰς ἄτακτον φυγὴν μεταβάλλεται καὶ ἀνηλεὲς σφαγὴ ἐπακολουθεῖ.

Χάριν τῆς ἀληθείας ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, οὐδεὶς τραυματίας εὔρεν ἔλεος! Μάτην οὗτοι ἐζήτουν συγγνώμην, ἱκετευτικῶς λέγοντες: «Μὴ μᾶς χαλάτε, παιδιὰ, ἄλλοι μᾶς ἔφεραν ἐδῶ νὰ κτυπήσωμε τοὺς κλέφτας».

Οὐδεὶς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐφάνη καμπτόμενος, ἀλλ' ἕκαστος ἐφιλοτιμεῖτο νὰ καταβάλῃ περισσοτέρους ἐχθρούς.

Οἱ Γκέγκιδες, σπεύδοντες νὰ κλεισθῶσιν ἐν τῇ Μονῇ καὶ ἠναγκασμένοι νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ περιβόλου αὐτῆς, ἐπιπτον ἐκ τοῦ πλησίον ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν καταπυροβολούμενοι· ἐκεῖ πρὸ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ ἐφονεύθη ἑρππος ἀξιωματικός.

Οὐδεὶς τῶν ἐχθρῶν ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ ὀλίγον θάρος κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην στιγμὴν, ἀλλ' οἱ πάντες, ρίπτοντες καὶ ὄπλον, καὶ ξίφος, καὶ πυριτιδοβολὰς καὶ δίπυρα, ἔφευγον πρὸς τὴν Μονὴν, ἵνα σωθῶσι.

Αὐτόπτης μάρτυς καὶ ἀγωνιστὴς χαρακτηρίζει ὡς ἐξῆς τὴν μάχην ταύτην:

«Τὸ ὥραϊον αὐτὸ θέαμα διήρκεσε πλεόν τῆς ὥρας. δὲν ἤκουέ τις πλεόν πυροβολισμοὺς, ἀλλὰ κτύπους ξιφῶν καὶ γοερὰς κραυγὰς σφαζομένων Γκέγκιδων. Ἐνόμιζέ τις ὅτι οὐχὶ μάχη ἀλλὰ σύγκρουσις Βλάχων γίνεται· διότι πολλοὶ τῶν

ἐχθρῶν ἐκυνηγήθησαν διὰ πετρῶν καὶ εἶτα κατεσφάγησαν δια τῆς ξιφολόγχης».

Ὁ Γάλλος Βίκτωρ Συρίλλ, ἀξιωματικὸς τῆς ἐθνοφρουρᾶς τῶν Παρισίων, ὅστις ἀφίκετο ἀπὸ Βρύνιας, φέρων ἐγκαίρως πολεμεφόδια, συνεκινήθη ἐπὶ τῇ θῆρ τῆς σκληρᾶς ἐκείνης ἀνθρωποσφαγῆς.

Ἐν τούτοις ὁ ἐχθρὸς ἀφείς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης περὶ τοὺς 80 φονευμένους καὶ τραυματίας, ἐν οἷς καὶ ἀρκετοὺς βαθμοφόρους, κατέφυγε καὶ ὀχυρώθη ἐν τῇ Μονῇ Ξενιάς. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ οἱ ἐπαναστάται ἐφόνευσάν τινας, πυροβολοῦντες κατὰ τῶν παραθύρων. Ἴσως δὲ καὶ σήμερον ἔτι φαίνονται ἐπὶ τῶν τοίχων ἑνὸς τῶν κελλίων τὰ διατηρηθέντα ἔχνη διασκορπισθέντος κρανίου.

Πέριξ καὶ ἐν τῇ περιβόλῃ οἱ σκελετοὶ τῶν Γκέγκιδων ἐπὶ πολὺ διατηρηθήσονται· διότι πολλὰ τῶν πτωμάτων δὲν ἐτάφησαν, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς Μονῆς εἰς Βρύνιαν ὁδεύων ἀρκετοὺς τοιούτους θ' ἀπαντήσῃ ἔνθεν κάκειθεν.

Ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν ἐφονεύθησαν μόνον οἱ προμνησθέντες στρῆχτιῶται καὶ ὁ ἀπ' Ἀλεξανδρείας γενναῖος ἐθελοντῆς Ἐμμανουὴλ Κόκκινος, ταφεὶς ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ ταῖς νενομισμέναις στρατιωτικαῖς τιμαῖς.

Διεκρίθησαν κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ οἱ λοχίαὶ Γ. Ἀρβανίτης καὶ Ν. Κουκούλης, οἱ δεκανεῖς Α. Οἰκονομόπουλος καὶ Κ. Σιαρμάντσος μετὰ πάντων τῶν στρατιωτῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν Π. Γαλανέα, Ν. Κανατζέλου, Ι. Κωνσταντίνου, Π. Καραντούγια καὶ Π. Ἀσημάκη· ὁ σωματάρχης Ι. Ζῆκος, ὁ δεκανεὺς Σ. Λαμπруνάκος, ὁ Ι. Βελλέντσας, οἱ ἀπ' Ἀλεξανδρείας ἐθελονταί, ὁ τραυματισθεὶς Δῆμος Δέμος καὶ ἄλλοι.

Καὶ ἡ μὲν νίκη εἰς πάντας μὲν ὀφείλεται, ἰδίως ὅμως συνετέλεσαν οἱ ὑπὸ τὸν Γ. Ἀρβανίτην στρῆχτιῶται.*

Οἱ Τοῦρκοι καταληφθέντες ἤδη ὑπὸ πανικοῦ ἐσκέπτοντο τίνι τρόπῳ νὰ διασωθῶσιν εἰς Ἀλμυρὸν ἐξερχόμενοι τῆς Μο-

* Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης ἀφίκοντο οἱ ἀπὸ Σούρπης 2 οὐλαμοὶ ὑπὸ τοὺς λοχαγοὺς Τριάντον καὶ Μήλιον, οἵτινες τῇ ἐπιούσῃ ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια μετὰ τοῦ Ν. Ἀξελου.

νῆς νύκτωρ. Κατὰ τὴν ὁμολογίαν δὲ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν τινὲς τῶν Γκέγκιδων ἐν τῇ ἀπογνώσει τῶν ἐφέροντο εὐλαβῶς πρὸς τὰς εἰκόνας τῶν Ἀγίων, ἱκετεύοντες κυρίως τὴν Παναγίαν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ἥτις ἀναμφιβόλως δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο ἄνευ τῆς καθ' ὅλην τὴν ἐπιούσαν διαρκεσάσης ῥαγδαιοτάτης βροχῆς. Ὡς ἐκ τούτου ὁ μὲν Ν. Ἀξελὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διέμενε ἐν Σούρπην, ὁ δὲ Ι. Βελλέντσας μετὰ τοῦ Ζούρκα κατεῖχον τὴν ὀλίγον ἀπομεμακρυσμένην θέσιν Καστρὶ, ἐπομένως οἱ ἐν τῇ Μονῇ ἐχθροὶ δὲν ἦσαν πεπολιορκημένοι. Καὶ ὅμως τοιοῦτος φόβος εἶχε καταλάβει αὐτοὺς, ὥστε πολλάκις ἀπορασιζόντες νὰ ἐξέλθωσι τῆς Μονῆς κατὰ τὴν ζοφώδη ἐκείνην καὶ βροχεράν νύκτα ἐπανήρχοντο ἔντρομοι ἐκ τοῦ ἐλαχίστου θορύβου, νομίζοντες ὅτι στενῶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν πολιορκοῦνται. Ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθωσι μετὰ 32 τραυματιῶν ἐπειδὴ δὲ τινες ἐξ αὐτῶν προέτειναν νὰ σφάξωσι πρότερον τοὺς ἐν τῇ Μονῇ 8 μοναχοὺς ὁ ταγματάρχης Ἀλμυροῦ ἔμεινε τελευταῖος πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν. Ἀφ' οὗ δ' ἐξήγαγε πάντα τοὺς Γκέγκιδας καὶ ἡ Μονὴ ἐκλείσθη, ἠκολούθησεν ὡς γενναῖος ἀλλὰ καὶ φιλάνθρωπος στρατιώτης.

Ἡ ὁδοιπορία τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ καὶ διὰ τότῳ ἀνωμάλου χώρου, οἷος ὁ ἀπὸ τῆς Μονῆς εἰς Ἀλμυρὸν, ἦτο κοπωδεστάτη κατὰ δὲ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Ξηριᾶ ὀρητικοῦ καὶ βαθέος τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἐπνίγησαν περὶ τοὺς 15 Γκέγκιδες, ὧν τὰ πτώματα εὐρέθησαν μετὰ ταῦτα.

Τῇ ἐπιούσῃ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἐχθροῦ οἱ ἐπαναστάται εἰσῆλθον εἰς τὴν Μονὴν ἀγγελθέντες ὑπὸ τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησιν αὐτῶν φέροντες τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰς Ἀγ. εἰκόνας καὶ ψάλλοντες δοξολογίαν*. Εὐρον δ'

* Τῇ πρωΐᾳ τῆς 22 ὁ λοχίας Γ. Ἀρβανίτης πληροφορηθεὶς ὅτι, πολλοὶ Ὀθωμανοὶ εὐρίσκονται ἐν τοῖς παρὰ τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν ὀθωμανικοῖς σταθμοῖς ἐγνωστοποίησε τοῦτο πρὸς τὸν Ζῆκον, ἀλλ' οὗτος ἐπέμενε νὰ εἰσέλθωσι πρῶτον εἰς τὴν Μονήν. Τοῦ δὲ λοχίου ἐπιμένουτος εἰς τὴν σύλληψιν τῶν ἐν τοῖς σταθμοῖς εὐρισκομένων Ὀθωμανῶν, ὁ Ζῆκος ἀνέκραξε : «τόσον ἀκριβὸν τὸ ἔχετε σεῖς οἱ στρατιωτικοὶ τὸ αἶμα» ; — «Πᾶς ἐπὶ κεφαλῇς ἀρχηγὸς πρέπει νὰ

ἐν αὐτῇ ἀρκετὸν διπυρίτην ἄρτον, 4000 φυσιγγίων Σνίξιδερ, πολλὰ ἐφαπλώματα καὶ ἄλλα τινὰ εἶδη. Καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Γ. Ἀρβανίτην ἐπανεκάμψαν αὐθημερόν εἰς Σούρπην κατ' ἀνάγκην, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα ἀνεχώρησαν εἰς Κελλέρια καὶ τῇ ἐπιούσῃ εἰς τὸν σταθμὸν Κεφάλων, ὃν εὗρον ἐγκαταλελειμμένον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ πλήρη τροφῶν.

Ἐνταῦθα καταλαβόντες διαφόρους θέσεις μεταξὺ Πλατά-νου καὶ Σούρπης ἐξηκολούθουν ποιοῦντες διαφόρους ἐκδρομὰς καὶ κατοπτεύσεις πρὸς τὸν Ἀλμυρὸν καὶ τὰ περίξ, ὅτε ἀφίκοντο νέα ἐπαναστατικὰ σώματα ὑπὸ τοὺς γνωστούς ἡμῖν Βελλεντσαίους, τὸν Α. Μήτσαν καὶ Γ. Νικολαΐδην βουλευτὴν μετὰ τοῦ Χ. Λελοῦδα, περὶ ὧν ἀνάγκη ὀλίγα νὰ εἰπῶμεν.

Ὁ βουλευτὴς καὶ λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ Α. Μήτσας, οὐδό-λως ἐπὶ μορφώσει διακρινόμενος, ἐθεωρεῖτο ὅπως οὖν ἐξησχημέ-νος εἰς τὰ τῶν ἀτάκτων πολέμων, καθόσον κατὰ μὲν τῷ 1854 νεαρὸς ἔτι ὢν διεκρίθη ἐπὶ τόλμῃ, κατὰ δὲ τοὺς ἐν Κρήτῃ ἀγῶνας τὸ ὄνομα αὐτοῦ συνωδεύθη ὑπὸ φήμης τινος ἀγαθῆς, ἥτις δυστυχῶς οὐ μόνον δὲν ἐνισχύθη κατὰ τὸν τελευταῖον ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἡμαυρώθη ὑπὸ τινων ὑπερβολῶν καὶ συκοφαντιῶν.

Ὁμολογουμένως οὔτε ἐπὶ στρατηγικῇ ικανότητι ἀνεδείχθη, οὔτε ἐπὶ τόλμῃ διέπρεψεν, φαίνεται δὲ μᾶλλον, ὅτι τῆς πο-λεμικῆς δόξης ὠρέγετο μετὰ τινων ἀτομικῶν προφυλάξεων, μὴ ἐπιτρεπομένων πάντοτε τοῖς ὀφείλουσι ἡγεῖσθαι καὶ προ-κινδυνεύειν τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων.

Ἐπίσης οὔτε ἀφιλοκερδὴς κατὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ σώ-

φείδεται τοῦ αἵματος τῶν ὑπ' αὐτὸν», ἀπήντησεν ὁ ὑπαξιωματικὸς καὶ λαβὼν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς τὸν ἀρχιληστὴν λέγει: Λοιπὸν εἰσέλ-θωμεν οἱ δύο μόνοι ἄνευ ὀπλιτῶν εἰς τὴν Μονὴν καὶ διὰ τῆς μεγά-λης θύρας κρατούμενοι ἀπὸ τῶν χειρῶν». Τοιοῦτοτρόπως τὰ ὅπλα ἀνηρτημένα ἔχοντες ἐβάδιζαν πρὸς τὴν Μονὴν ἀκολουθοῦμενοι παρὰ τὴν θύλησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ δεκανέως Α. Οἰκονομοπούλου μετὰ 3 στρατιωτῶν. Ἀμα δ' ἀφίκοντο εἰς ἀπόστασιν 50 βημάτων ἡ με-γάλη θύρα ἠνεώχθη, ἀντὶ δ' ἐχθρῶν ἐφάνησαν οἱ μοναχοὶ δραχμόντες πρὸς ὑποδοχὴν των.

ματος αὐτοῦ, οὔτε μετρίοφρων καὶ συμβιβαστικός ἐν ταῖς μετὰ τῶν λοιπῶν συνεννοήσεσι ὑπῆρξε. Πλὴν ταῦτα πάντα οὐδὲν δόλως δικαιολογοῦσι δυσμενεστάτας τινας περὶ αὐτοῦ κρίσεις καὶ ἀνυποστάτους κατηγορίας, καθόσον οὔτε στάδιον ἀνδραγαθίων εὐρὺ πρὸ αὐτοῦ εἶχε, οὔτε γενικὴν τινα ἀρχηγίαν ποτὲ ἀνέλαβε. Φίλος τῶν ἐπιδείξεων καὶ μεγαλαυχήσεων, ἔχων παράστημα ἀρρενωπὸν καὶ πολὺ τὸ θράσος, γινώσκων δὲ καὶ νὰ περιποιητῇ διέψευσε δυστυχῶς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν πραγμάτων τὰς παρ' αὐτοῦ προσδοκίας· οὐχ ἥττον ὅμως τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα ἐξ 150—200 ἀνδρῶν ὑπῆρξε τῶν ἀξιολογωτέρων τῆς Θεσσαλίας διὰ τὸ ἐκλεκτὸν ἐν γένει αὐτῶν καὶ ἐμπειροπόλεμον τῶν ἀποσπασματαρχῶν καὶ βαθμοφόρων, οἳ ἐτύγγανον ὁ ἐν Κρήτῃ διακριθεὶς Π. Λυκάκης, οἱ Κρήτες Ι. Κλίνης καὶ Σ. Σκορδίλης, ὁ Ν. Μόσχος, οἱ ἀδελφοὶ Στάμου ἢ Κοῦκοι, ὁ Μ. Ροῦσος, Γ. Κούσκουρας, Κ. Ψαλτήρας, Γ. Ἐλευσινιώτης, Α. Ἀδάμ καὶ Π. Φλώρις μετὰ τοῦ σημαιοφόρου Π. Χρήστου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω συμπαρακολούθησε τῷ πατρὶ ὁ φιλότιμος καὶ γενναῖος αὐτοῦ υἱὸς Σταμάτιος, μαθητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων καὶ οἱ σπουδασταὶ Σ. Μερκούρης, Ι. Σάμιος καὶ Ε. Βαρδόπουλος.

Ὁ Γ. Νικολαΐδης βουλευτὴς ἐπίσης καὶ ἀνθυπολοχαγὸς δὲν παρουσίασε πρόσωπον στρατιωτικῆς τινος ἀξίας, μὴ δυνάμεις νὰ συγκατῇ τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, οὔτινος τὸ πλεῖστον ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια μετὰ τὴν πρώτην σύγκρουσιν, ἐνῶ τὸ λοιπὸν ἠκολούθησεν εἰς Ὅσσαν καὶ Πήλιον τὸν στρατολογήσαντα Χ. Λελοῦδαν, ἄνδρα τοῦ πυροβόλου καὶ πρίνου, ἀλλὰ μνείας ἀξίον διὰ τὸ ἐνεργὸν μέρος, ὅπερ καρτερικῶς ἐν τῷ παρόντι ἀγῶνι ἔλαβε, γνωστὸν δὲ διὰ τὴν ὑπὸ τῆς *Ὀλγας* σύλληψιν τοῦ παρὰ τὴν Κέα κατὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν τῆς εἰς Μακεδονίαν ἀποβάσεως, μηνὶ Ἀπριλίῳ τοῦ 1877.

Ὅπως δὴ ποτε ἡ νέα αὕτη ἐπικουρεία ἦτο λόγου ἀξία, χαροποιήσασα τοὺς ἐπαναστάτας, συγχρόνως ὅμως ἡ ἀγγελία τῆς ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ τοὺς πάντας, ὡς εἰκὸς, εἰς ἀθυμίαν ἐβύθισεν· οὐχ ἥττον τὰ ἄτακτα σώματα ἀπεφάσισαν νὰ παραμείνωσιν ἐνισχύοντα τοὺς ἐγχωρίους μαχητάς. Καὶ τότε

πολλοὶ μὲν τῶν στρατιωτῶν ἠθέλησαν ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτοῖς, ἀλλὰ διὰ παντοίων τρόπων ἀπετράπησαν καὶ ἐκωλύθησαν, ὀλίγοι δὲ μόνον ζωηρότεροι ἐλιποτάκτησαν ἐκ διαλειμμάτων· ὥστε πλὴν τοῦ ὑπὸ τὸν Τερτίπην καὶ Λάϊον ἰσχυροῦ σώματος τῶν ἐν Ἀγράφοις ὑπαξιωματικῶν καὶ τινες ἄλλοι προσῆλθον εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐν Ἀλμυρῷ ἐπαναστατῶν.

Τῇ 30 Ἰανουαρίου, ἐνῷ τᾶν ρηθέντα σώματα εὕρισκοντο συγκεντρωμένα ἐν Κεφάλοις καὶ Κελλερίοις, ὁ Ν. Ἀξελὸς ἀπελθὼν μετέβη εἰς Σέσκουλον τοῦ Πηλίου· ἐκεῖθεν δ' ἐπορεύθη εἰς Μακρυνίτσαν, συλλαβὼν καθ' ὁδὸν σιτοπομπεῖαν ἀπὸ Ἀλμυροῦ καὶ ἔφιππον χωροφύλακα κομιστὴν ἐπισήμου ἀλληλογραφίας, οὕτω δ' ἠνώθη μετὰ τῶν ἐκεῖ ἐπαναστ. σωμάτων.

Α' ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ

Τῇ 2 Φεβρουαρίου οἱ ἐν τῷ χωρίῳ Κελλέρια 650 περίπου ἐπαναστάται ὑπὸ τοὺς Βελλέντσας μετὰ τοῦ Κυριακίδου, τὸν Α. Μήτσαν, τὸν βουλευτὴν Γ. Νικολαΐδην μετὰ τοῦ Χ. Λελούδα, τὸν Ι. Ζῆκον, Β. Ζοῦρκον καὶ λοιποὺς ἀπεφάσισαν νὰ καταλάβωσι τὸν Πλάτανον. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ τινὲς τῶν ἐθελοντῶν ἐξέφρασαν φόβους περὶ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν δυνάμεων καὶ μέσων αὐτῶν, οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐφάνησαν πρόθυμοι καὶ περιχαρεῖς ἐπὶ τῷ πρώτῳ τούτῳ ἐπαναστατικῷ τολμήματι.

Ἐν τούτοις ἡ τοῦ Πλατάνου προσβολὴ ἀπεφασίσθη ὡς ἑξῆς:

Ὁ Θ. Βελλέντσας, ὁδηγούμενος ὑπὸ Πλατανιωτῶν, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ χωρίον διὰ νυκτός.

Ὁ Ι. Βελλέντσας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν γηραιὸν καὶ ἔμπειρον Ἀκριδὸν, Λιάπην, Π. Ζαδὲν καὶ ἄλλους ἐκλεκτοὺς ἀνδρας, νὰ καταλάβῃ τοὺς ὑπερκειμένους τοῦ χωρίου βράχους.

Ὁ Γ. Νικολαΐδης μετὰ τοῦ Χ. Λελούδα νὰ καταλάβωσι τὸ Μ.Α. πλησιόχωρον χωρίδιον Βακλαλῆ.

Ὁ Α. Μήτσας, Ι. Ζῆκος καὶ Β. Ζοῦρκος νὰ μείνωσι Β.Α. ἔξωθεν τοῦ Πλατάνου ἐν τοῖς ἀμπελώσι τῆς πεδιάδος, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἀπὸ Ἀλμυροῦ ἐπικουρείαν· καθ' ὅτι γνωστὸν

ἦτο ὅτι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχον 4000 τακτικοὶ καὶ 500 περίπου Γκέγκιδες.

Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον ἐν τῷ Πλατάνῳ εὕρισκοντο 160 Τοῦρκοι ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ τοῦ χωρίου Ἀγ. Ἀντωνίου, ἀπεφασίσθη νὰ προσβάλῃ αὐτοὺς συγχρόνως ἐκ τῶν νώτων ὁ Α. Βελλέντσας.

Ἀφ' οὗ οἱ πάντες ἔμειναν σύμφωνα περὶ τοῦ σχεδίου τῆς προσβολῆς ἐκίνησαν ἐκ Κελλερίων τῇ 10 μ. μ. τῇ αὐγῇ δὲ τῆς ἐπιούσης κατέλαβον τὰς ὁρισθείσας θέσεις αὐτῶν.

Ὁ Πλάτανος ἦτο πλουσία καὶ ὠραιότατη χριστιανικὴ κωμόπολις ἐκ 320 οἰκίων ὑψηλῶν καὶ λιθοκτίστων ἐπὶ τῆς κλιτύος δύο βουνῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων διέρχεται ποτάμιον ῥεῦμα, διαιροῦν οὕτω τὸ χωρίον εἰς δύο συνοικίας, τὴν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου καὶ Ἀγ. Ἰωάννου. Κατὰ τὸν χειμῶνα πρὶν ἢ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸ χωρίον ὀφείλει νὰ διέλθῃ χεῖμαρρον ὀνόματι Ματάζη. Β.Δ. τοῦ χωρίου ἐκτείνεται ἡ πεδιάς τοῦ Ἀλμυροῦ, πρὸ αὐτῆς δὲ οἱ ἀμπελώνες τοῦ Πλατάνου πρὸς Ν. ὑπέρεκται τοῦ χωρίου ἀπότομος λόφος, ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου, πλαγίως δ' αὐτοῦ λόφος χθαμαλὸς καὶ ἐπιμήκης, ὀπισθεν τοῦ ὁποίου ἄρχεται ὑψηλὸν ὄρος.

Ὁ Ἀλμυρὸς, κωμόπολις συγκειμένη ἐκ 400 περίπου ἀθλιῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλινθοκτίστων οἰκιῶν, περιτοιχιζομένη ὑπὸ δενδροφυτείας καὶ προστατευομένη ὑπὸ στρατῶνος ὀχυροῦ, ἐν εἵδει φρουρίου, ἐκτὸς τῆς κωμοπόλεως κειμένου καὶ ὑπὸ τάφρων ἐπίσης ἐξησφαλισμένου, ἀπέχει τοῦ Πλατάνου $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας. Δύο ὁδοὶ ἄγουσιν ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος· ἡ μὲν πρὸς Μ. διὰ Πλατάνου, ἥτις εἶναι καὶ εὐθυτέρα, ἡ δὲ Μ.Α. διὰ τῶν Κεφάλων κατεχομένων ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς ὁ Θ. Βελλέντσας μετὰ τοῦ δεκ. Κυριακίδου ἤρξατο τοῦ πυρὸς ἀπὸ τῶν ὁδῶν τοῦ χωρίου κατὰ τῶν ἐντισιν οἰκίαις ὠχρωμένων ἐχθρῶν, ἀκολουθήσαντος καὶ τοῦ Ι. Βελλέντσα ἀνωθεν τοῦ χωρίου, ἐνῶ ὁ Α. Βελλέντσας ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐν τῷ Ἀγ. Ἀντωνίῳ διαμενόντων.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης καὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα ἤχησαν τρεῖς, δύνამις δ' ἐχθρι-

κὴ ἀπὸ Ἀλμυροῦ συμποσούμενη εἰς 2000 μετὰ τινων τηλεβόλων ἐφάνη ἐξερχομένη κατὰ φάλαγγας καὶ σπεύδουσα εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐν τῷ Πλατάνῳ πολιορκουμένων καὶ ἤδη κινδυνεύοντων.

Ὁ τακτικὸς οὗτος στρατὸς προέβη ἀκροβολιστικῶς καὶ ἤρξατο τοῦ πυρὸς κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Μήτσα ἀποσπασματος, ὅπερ κατ'ἀρχὰς μὲν ἐταράχθη καὶ ἤρξατο ὀπισθοχωροῦν ὡς ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότερον, ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ ἀντεπετέθη ἐρρωμένως ὑπὸ τοὺς βαθμοφόρους Κούκην, Λυκάκην καὶ Σαρρδίλην. Ἡ πάλιν ὁμῶς ἦτο ὅλως ἀνίστος καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Α. Μήτσαν ἐκινδύνευον, ἐὰν ἐγκαίρως εἰς βοήθειαν αὐτῶν δὲν ἔσπευδον ὁ Ι. Ζῆκος, Σ. Μήτσας, Γ. Γούσιος καὶ Λακκιώτης μετὰ τινων ἀνδρῶν, ὅτε ὁ ἐχθρὸς ἐτράπη εἰς φυγὴν.

Συγχρόνως κατὰ τῶν ἐν τῷ χωρίῳ Βακλαλῇ Γ. Νικολαΐδου καὶ Χ. Λελοῦδα μετὰ 200 περίπου ἀνδρῶν ἐφάνη ἐπερχόμενον σῶμα Γκέγκιδων, καθ' ὧν ἐπετέθησαν ὀρμητικῶς καταλιπόντες τὴν ἐπίκαιρον αὐτῶν θέσιν. Μόλις ὁμῶς προχωρήσαντες ὀλίγον ἠναγκάσθησαν ὑπὸ ἰσχυρᾶς τουρκικῆς ἐπικουρίας νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν ἐν ἀταξίᾳ. Καὶ ὁ μὲν Νικολαΐδης ἀνῆλθε τὴν Ὑψηλὴν Πράχιν, ὁ δὲ Λελοῦδας παρακάμψας ἠνώθη μετὰ τοῦ Μήτσα καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ πεδιάδι. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐπίκαιρος θέσις τοῦ Βακλαλῆ ἔμεινε κενή, δι' αὐτῆς δὲ πρῶτον οἱ Γκέγκιδες ἤρξαντο προχωροῦντες ἀμαχητεὶ εἰς Πλάτانون.

Ἐν τούτοις οἱ ἐν τῇ πεδιάδι Τοῦρκοι καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν λοιπῶν σωμάτων ἐξηκολούθουν φεύγοντες δρομαῖοι πρὸς τὸν Ἀλμυρόν· τοῦτο δὲ τόσῳ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐπαναστάτας ὥστε κατεδίωξαν αὐτοὺς ἀτάκτως καὶ ὀρμητικῶς, χωρὶς νὰ λάβωσι τὰ κατάλληλα μέτρα κατ' ἐνδεχομένης ἐπικουρίας.

Τὰ ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ στρατῶνι τηλεβόλα ἐσίγων εἴτε δι' ἔλλειψιν φρουρᾶς, ὅπερ ἀπίθανον, εἴτε διότι ὁ ἐχθρὸς ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ὀρμῆς τῶν ἐπαναστατῶν, ὅθεν ἡ πρὸς τὸν Ἀλμυρόν καταδίωξις ἐξηκολούθησε σχεδὸν μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ στρατῶνος. Αἰφνης, ἐνῶ ἡ πεδιάς ἦτο πλήρης ἐπαναστατῶν τῇδε κάκεισε διεσπαρμένων, σῶμα 300 περίπου Γκέγκιδων, ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ Β. μέρους τοῦ Ἀλμυροῦ, ὥρμησεν ἵνα

καταλάβῃ τὰ νῶτα αὐτῶν· εἶχε δὲ προχωρήσει ἀρκούντως πρὶν ἢ οἱ ἐπαναστάται ἐννοήσωσι τὸν κίνδυνον καὶ ἄρξωνται τῆς ὑποχωρήσεως, δυσκόλου καὶ ἐπικινδύνου, διότι ἦσαν ἤδη ἐκτεθειμένοι ἐν τῇ πεδιάδι καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἀπομεμακρυσμένοι τοῦ κυρίου σώματος πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐκ τῶν τελευταίων ὑποχωρησάντων ἦσαν ὁ Ι. Ζῆκος, ὁ ἀξιόλογος καὶ γενναῖος υἱὸς τοῦ Α. Μήτσα Σταμάτιος, διακριθεὶς κατὰ τὴν μάχην, καὶ οἱ ἀπ' Ἀλεξανδρείας ἐθελονταί, ἐν οἷς ὁ ἐνθουσιώδης καὶ τολμηρὸς Γ. Γούσιος.

Δυστυχῶς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ὑποχωρήσεως οἱ Γκέγκιδες ἐπωφελοῦμενοι τῆς ἀπομονώσεως ἐθελοντῶν τινων ἠδυνήθησαν νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ συμπλοκὴν πετόντας ὁμοφύλους αὐτῶν· δύο δ' ἐθελονταὶ ἀπὸ τῶν Σχράντα Ἐκκλησιῶν, συλληφθέντες ζῶντες, κατεσφάγησαν πάραυτα.

Ὁ γενναῖόψυχος ἀρχηγὸς τῶν Γκέγκιδων Ἀβδουρχμάν-ἀγᾶς ἔφιππος καὶ ἀψηφῶν χάλαζαν σφαιρῶν παρώτρυνε τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰς τὴν μάχην, οἵτινες μεγίστην πρὸς τὸν θάνατον δεικνύοντες περιφρόνησιν τυφλοῖς ὄμμασι διὰ τῶν γιαταγανίων ἐπετίθεντο καὶ ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν συστρατιωτῶν αὐτῶν ἐβαινον.

Οὕτω τινὲς αὐτῶν εἰσελθόντες εἰς τινα τῶν συνοικιῶν τοῦ χωρίου ἔθηκαν πῦρ καὶ ἀπετέφρωσαν ἐν ἐργαστήριον, ἤρξαντο δὲ θραύοντες τὴν θύραν γειτονικῆς οἰκίας, ὅτε ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ ἐξωστέγου αὐτῆς ὁ ἱατρὸς Γ. Παπαδόπουλος λέγει αὐτοῖς ἀφόδως: — Τί ζητεῖτε παρ' ἡμῶν; ἐδῶ δὲν ὑπάρχουσιν ἐπαναστάται, εἴμεθα ὅλοι ραγιαδες! . . .

Μόλις προέφερε τὰς λέξεις ταύτας καὶ σύγχρονος πυροβολισμὸς 10—12 ὅπλων Γκέγκιδων ρίπτουσιν αὐτὸν νεκρόν. Εἰς τὴν αἱματόφυρτον θέαν τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ, οὔτινος τὸ αἷμα ἤρξατο καταρρέον ἀπὸ τοῦ ἐξωστέγου εἰς τὴν ὁδόν, οἱ ἄγριοι Γκέγκιδες ἐτι μᾶλλον ἀποθηριοῦνται καὶ σύρουσι τὰ ξίφη κατὰ τῶν ἀόπλων καὶ ἀπροστατεῦτων κατοίκων τῆς συνοικίας ἐκεῖνης τοῦ χωρίου. Γείτων τις τοῦ ἱατροῦ φονεύεται ἐπίσης καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀποκόπτεται διὰ μαχαίριου, πληγώνεται δὲ ὁ Κ. Τσέτας, οὔτινος τὸ τέκνον φονεύεται. Ἐπίσης

φονεύεται τὸ τέκνον τῆς χήρας Βησάρενας καὶ διάφοροι ἄλλοι τραυματίζονται καταδιωκόμενοι· τὸ δὲ κακὸν δὲ ἐλάμβανε μεγαλειτέρας διαστάσεις, ἂν τὴν στιγμὴν ἐκείνην δὲν ἀφικνεῖτο ὁ ἀρχηγὸς Ἀβδουρχμάν-ἀγᾶς, ὅστις συναγαγὼν αὐτοὺς ἐξῆλθε τοῦ Πλατάνου οὐτινος κατὰ μέγα μέρος ἐκράτουν οἱ ἐπαναστάται.

Τοιοιτοτρόπως οἱ ἐχθροὶ ἀριθμοῦντες ἤδη περὶ τοὺς 180 φονευμένους καὶ τραυματίας δὲν κατέλαβον τὸν Πλάτανον, ἀλλ' ἀπεσύρθησαν εἰς Ἀλμυρὸν, καταλιπόντες καὶ τὸν Ἅγιον Ἀντώνιον, πλὴν τῶν ὀλίγων Γκεγκιδῶν καὶ Αἰγυπτίων, οἵτινες ὠχυρώθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ Δεσποτοπούλου τῶν τῆς συνοικίας τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ εὐνους αὕτη τοῖς ἐλληνικοῖς ὅπλοις μάχη, καθ' ἣν ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 10, ἐν οἷς ὁ Ε. Φορτοτῆρας, Α. Πανταζώνας ἢ Καραβάνας, Δ. Γκαβάσος, Γ. Μακεδὼν, Γ. Δράλης καὶ Χ. Βλάχος· ἐτραυματίσθησαν δὲ ὁ Π. Χρήστου, Κ. Τσιγγοδημητρόπουλος, Π. Σακελλαρίου, Κ. Βεργόπουλος, ὁ σωματάρχης Ι. Βελλέντσας κατὰ τὸν μηρὸν καὶ ὁ πολύτιμος Γ. Γούσιος, ἀπολέσας τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμόν.

Καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Α. Μήτσαν καὶ Ζαῦρκον ἀπῆλθον εἰς Κελλέρια, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Γ. Νικολαΐδην καὶ Δελοῦδαν εἰς Κοκκωτοὺς, τῶν λοιπῶν σωμάτων διαμεινάντων ἐν τοῖς Μ.Δ. μέρεσι τοῦ Πλατάνου.

Τῇ ἐπιούσῃ ὁ ἐχθρὸς ἀπεπειράθη καὶ αὖθις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ χωρίον, ἀλλ' ἀποκρουσθεὶς ὑπὸ τῶν Βελλεντσαίων, τοῦ Ζήκου, Λαμπρυνάκου καὶ τινῶν Πλατανιωτῶν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀλμυρὸν. Τῇ 5 ὅμως Φεβρουαρίου οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πλατάνου 3 Γκεγκιδες μετὰ 35 Αἰγυπτίων ὑπὸ τὸν Τσαρσαμᾶν-ἀγᾶν καὶ Μαχμούτ-ἀγᾶν, βλέποντες ἐπερχόμενα αὖθις ἐκ τῶν πέριξ καὶ τὰ λοιπὰ ἐπαναστατικὰ σώματα, ἐτόλμησαν ἐξοδὸν καὶ κατέφυγον εἰς Ἀλμυρὸν, φονευθέντων 2.

IHEION TOUN EN HATTANG MAXUN

1 Άγυρὸς—2 Παράκλιτος—3 Καρδία—4 Κρηθραῖος—5 Τετρακτίον.

Β' ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ

Μέχρι τῆς 8 Φεβρουαρίου ὁ ἐχθρὸς ἡσύχαζεν ἐν Ἀλμυρῷ κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην ἀφίκοντο ἀπὸ Βώλου Ζεῖβέκοι τινὲς ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ὀλίγοι τακτικοί, συγχρόνως ὁμῶς ἀφίκοντο καὶ 25* περίπου φοιτηταὶ ὑπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ν. Νικολαΐδην ἄνδρα εὐρωπαϊκῆς φήμης περὶ τὰ μαθηματικά, εὐτολμίας δὲ σπάνια δείγματα παρασχόντα κατὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ προηγουμένους ἀγῶνας, ἀλλ' ἤδη ἐν ψυχικῇ ταραχῇ καὶ συγχύσει διατελοῦντα ὡς ἐκ τῶν ὀδυνηρῶν τοῦ βίου αὐτοῦ περιπετειῶν. Ὅθεν τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα τῆς ἐπαρχίας Ἀλμυροῦ συνεκεντρώθησαν εἰς Πλάτανον, ἐνθα ἤρξαντο ὀχυρούμενα ἐκ τοῦ προχείρου, καθ' ὅτι ἡ ἐπίθεσις τῶν Τούρκων ἐθεωρεῖτο βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος.

Πραγματικῶς τῇ 6 π. μ. τῆς 12 Φεβρουαρίου ἡμέρας Παρασκευῆς, ἐν ᾗ συνήθως συνάπτουσιν οἱ Τούρκοι τὰς μάχας, πολυάριθμος ὀθωμανικὸς στρατὸς ἐφάνη ἐξερχόμενος τοῦ ἀπέναντι Ἀλμυροῦ.

Περὶ τῆς δυνάμεως ταύτης μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ ἰδίου τηλεγραφήματος, ὅπερ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς, ἀντιστράτηγος Μουχλῆ πασᾶς, διεβίβασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Ἠπειρο-Θεσσαλίας Ἀβδῆ πασᾶ, ἔχον ὡς ἐξῆς :

«Πρὸς ἀνάγκησιν ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν χειρῶν τοῦ χωρίου Πλατάνου εἵχομεν ἐκτελέσει προηγουμένως τὰς ἀπαιτούμενας κατοπτεύσεις. Ἐπὶ τούτῳ ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ἀ-

* Ἐν οἷς ὁ Μ. Στελλάκης, Γ. Φικιώρης, Π. Ι. Πολίτης, Ι. Α. Καϊάφας, Δ. Παπούλας, Ν. Σπυρόπουλος, Ξ. Ἰορδανίδης, Μ. Ἐβερειτ, Σ. Καραβίτης, Α. Τσαγρῆς, Γ. ΚARIOΦΥΛΛΗΣ, Α. Δινάρδος, Δ. Γκάτσης, Τ. Τριανταφυλλόπουλος, Ι. ΚΑΡΚΑΞΗΣ, Μ. Παπαδιαμαντόπουλος, Α. Λυκομητρόπουλος, Α. Σισίνης, Ν. Πεζόπουλος, Ξ. Κωστόπουλος, Ὁ. Μαυρογέννης, Ν. Γιαννοῦτσος, Κ. Μαροῦγκας, Μ. Λυμπερόπουλος ἄλ. Ἐπίσης μετὰ τῶν ἀνωτέρω παρευρέθησαν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Πλατάνου οἱ φοιτηταὶ Π. Κουρῆς, Γ. Κανδυλῶρος, Κ. Βελίνης καὶ Ν. Ματζαράκης· ἐν Πηλίῳ δὲ προσῆλθον αὐτῷ ἀπὸ ἄλλων σωμάτων ὁ Γ. Κασιμάτης, Δ. Πολυζωγόπουλος, Ε. Σιλαΐδης, Ν. Καίρης, Κ. Κουρῆς ἄλ.

κιάχ-βέην στρατιωτικῆς μοίρας, συνισταμένης ἐκ 3 ταγμάτων πεζικοῦ, 1 ὀρεινοῦ καὶ 2 πεδινῶν τηλεβόλων, 2 ἰλῶν ἱππικοῦ καὶ 4000 ἀνδρῶν ἐπικουρικοῦ στρατοῦ, ἀπεστάλη 1 τάγμα πεζῶν εἰς τὰ στενὰ τῶν Κοκκωτῶν, ὅπως ἀποκόψῃ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ ὑποχώρησιν τῶν ἐχθρῶν· συνάμα δὲ οἱ Ζεῖβέκοι μετὰ 1 ἱλῆς ἱππικοῦ ἀπεστάλησαν πρὸς τὰ μέρη Σούρπης, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἐκεῖθεν ἐπέλευσιν ἐχθρικῆς ἐπικουρίας. Εἴτα ὁ ἐπικουρικός στρατὸς ὠρίσθη, ἔν' ἀπασχολήσῃ τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸ μέτωπον, ἐν ᾧ 4 τάγματα ἐκ τῆς ἀριστερᾶς καὶ 2 ἱλαὶ ἱππικοῦ μετὰ Ζεῖβέκων ἐκ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος ὠρίσθησαν πρὸς ἔφοδον. Οἱ μένοντες Ζεῖβέκοι μεθ' ἑνὸς τάγματος καὶ τῶν τηλεβόλων ἐτάχθησαν εἰς τὸ μέτωπον».

Κατὰ τῆς δυνάμεως ταύτης οἱ ἐπαναστάται δὲν εἶχον ν' ἀντιτάξωσι πλέον τῶν 680 ἀνδρῶν μετὰ τινων ἐγγχωρίων· οὐχ ἥττον ἀπεφάσισαν νὰ ὑπερασπίσωσι τὸ χωρίον ἐρρωμένως, καταλαβόντες τὰς ἐξῆς θέσεις :

Τὸν Ἀγ. Ἀντώνιον κατέλαβεν ὁ Α. Βελλέντσας καὶ ὁ καθηγητὴς Ν. Νικολαΐδης μετὰ σώματος 160 ἀνδρῶν, μέρος τοῦ ὁποίου ἐτοποθετήθη εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸ χωρίον Βακλαλῆ.

Τὰ πρὸς Α. καὶ ὀπισθεν τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου ὑψώματα, ἀντὶ τοῦ προσυμφωνηθέντος Βακλαλῆ, ὁ βουλευτὴς Γ. Νικολαΐδης μετὰ τοῦ Χ. Αελοῦδα, Α. Φιλίππου καὶ τοῦ Γάλλου V. *Cyrill* μετὰ 50 ἀνδρῶν.

Τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ λόφου τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου ἐπίμνηκες ὑψωμα κατέλαβον ὁ Α. Μήτσας μετὰ 60 ἀνδρῶν καὶ τῶν ἀποσπασματάρχων Λυκάκη, Λακκιώτη καὶ Ψαλτήρη.

Ὁ Ι. Βελλέντσας, καὶ τοὶ τραυματίας, κατέλαβε τὴν θέσιν Πλάκες ὀπισθεν τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου, σημεῖον ὑποχωρήσεως, μετὰ 30 ἀνδρῶν.

Τοὺς Δ. τοῦ Πλατάνου παρὰ τὸ Βακλαλῆ λόφους ὁ Ι. Ζῆκος, Σ. Λαμπруνάκος καὶ μέρος τοῦ σώματος Α. Μήτσα ὑπὸ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταμάτιον καὶ τοὺς ἀποσπασματάρχας Σχορδίλην καὶ Ροῦσον μετὰ 60 ἀνδρῶν.

Ὁ Θ. Βελλέντσας μετὰ τοῦ δεκ. Κυριακίδου καὶ 65 ἀνδρῶν κατέλαβε τὴν Α. πλευρὰν τοῦ χωρίου.

Τὰ πρὸ τοῦ χωρίου ἐγεγνημένα ὀχυρώματα 50 Πλατανιώται ὑπὸ τὸν Καρακώσταν, Καρβουνάρην Πεταλοδῆμον καὶ Εὐδάς.

Οὕτω παρατεταγμένοι οἱ ἐπαναστάται ἐσχημάτιζον ἡμικύκλιον, οὗτινος τὰ μὲν δύο ἄκρα ἀπετέλουν ὁ Ἀγ. Ἀντώνιος καὶ οἱ παρὰ τὸ Βακλαλῆ λόφοι, τὸ δὲ βάθος ἡ ὀπισθεν τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου ράχης καὶ τὰ ἄνωθεν αὐτῆς ὑψώματα. Πρὸ τοῦ ἡμικυκλίου τούτου ὡς προφυλακὴ ὑπῆρχον τὰ πρὸ τοῦ Πλατάνου ὀχυρώματα καὶ ἡ Δ. πλευρὰ τοῦ χωρίου ἡ ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τοῦ Θ. Βελλέντσα μετὰ τοῦ Κυριακίδου. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ Βακλαλῆ, ἡ Θέσις Ἀλωνάκια καὶ Ἀγίος Ἰωάννης μέχρι Μύλου Χ. Ἀλέξη, ἅτινα ἔπρεπε καὶ ἀπεφασίσθη νὰ καταληφθῶσιν, ἀρέθησαν ἐλεύτερα εἰς τὴν ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν!

Περὶ τὴν 9 τῆς πρωῒας ὁ ἐχθρὸς προχωρήσας βραδέως διηρέθη εἰς 3 κύρια σώματα, ὧν τὸ μὲν α'. διευθύνθη κατὰ τῶν ἐπὶ τῶν λόφων Βακλαλῆ I. Ζήκου καὶ Λαμπруνάκου· τὸ β'. μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ κατὰ τῶν ἐν Ἀγ. Ἀντωνίῳ καθηγητοῦ Ν. Νικολαΐδου καὶ Α. Βελλέντσα καὶ κατὰ τῶν προχωμάτων τῶν Πλατανιωτῶν καὶ ἄλλων ἐγχωρίων· τὸ γ'. διαιρεθὲν ἐπίσης εἰς 2 τμήματα κατὰ τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ χωρίου, ἔνθα ὁ Θ. Βελλέντσας καὶ δεκανεὺς Κυριακίδης, ὁ λοχίας Παπαγεωργίου καὶ ὁ δεκανεὺς Ἀνδρέοπουλος μετὰ 60 στρατιωτῶν καὶ 15 ἐγχωρίων, ἐν οἷς ὁ Ἰωάννης καὶ Χρῆστος Καταραχιᾶ, Π. Μαργαρίτης κλ.

Ἡ μάχη ἤρξατο διὰ σφοδροῦ πυρὸς τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ κατὰ τῶν ἐν Ἀγ. Ἀντωνίῳ, ἐνῷ τὰ 2 τμήματα τοῦ γ'. σώματος, διελθόντα διὰ τῆς θέσεως Ἀλωνάκια, ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ χωρίου μετὰ τάξεως καὶ πονηρίας· διότι μετὰ τοὺς πρώτους πυροβολισμοὺς ὀρθίως καὶ ἐν πυκνῇ τάξει εἰς ἀπόστασιν 600 βημάτων, τὸ δεύτερον τμήμα προχωρήσαν δεξιόθεν τοῦ πρώτου προσεποιήθη ὅτι πυροβολεῖ κατ' αὐτοῦ, ἵνα ἐξαπατήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας, ἀναμένοντας ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐκ Σούρπης τὸν λόχον τῶν Θεβαίων. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν τὸ τέχνασμα ἔφερε μικρὰν σύγχυσιν εἰς

τοὺς ἐπαναστάτας, ἐγκαίρως ὅμως ἐννοηθὲν ἀπέτυχε, ἡ δὲ μάχη ἐξηκολούθησε πρὸς στιγμὴν πεισματώδους, κρατηθέντος τοῦ ἐχθροῦ ἐν ἀμνηχανίᾳ παρὰ τοὺς ἀμπελώνας τοῦ χωρίου· ἀλλὰ τέλος ἄτακτοί τινες κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὸ καὶ θέσωσι πῦρ, ἀρξάμενοι τῆς λεηλασίας, τῶν ἐν τοῖς ὀχυρώμασι Πλατανιωτῶν ἀναγκασθέντων νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὸν Ἑλ. Ἀντώνιον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Θ. Βελλέντσας ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν ἐν αὐτῷ καὶ τῶν παραπλεύρως αὐτοῖς μαχομένων Α. Βελλέντσα, καθηγητοῦ Ν. Νικολαΐδου, Α. Μήτσα καὶ λοιπῶν, καθ' ὧν διευθύνετο τὸ πυροβολικὸν καὶ ἰσχυρὰ πεζικὴ δύναμις, δι' ἧς καὶ εἰς δυσχερεστάτην περιελθόντων θέσειν, καθ' ὅτι καὶ οἱ παρὰ τὸ Βακλαλῆ, τρεῖς ἀποκρούσαντες τὴν ἐχθρικὴν ἔφοδον μετὰ μεγάλων ζημιῶν, εἶχον ἀναγκασθῆ τέλος νὰ ὑποχωρήσωσι, τραυματισθέντος καὶ τοῦ ἀνδρείου δεκανέως Σ. Λαμπруνάκη. Τοιοῦτοτρόπως οὐ μόνον κίνδυνος ἐπέκειτο νὰ περικυκλωθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀλεθρία ὥσθι καὶ συνήθης ἔλλειψις τῶν πολεμοφοδίων ἤδη ἤρξατο.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἡ ὑποχώρησις ἤρξατο πρὸς τὰς Πλάκας, καταβάντος ἀπὸ τῆς Ὑψηλοράχους καὶ τοῦ βουλευτοῦ Νικολαΐδου· ἐξετελέσθη δὲ μετὰ τινος τάξεως, καὶ τοι τεμάχια 4—5 σφαιρῶν καὶ λίθων εἶχον τραυματίσει μέχρι τοῦδε τὸν ἀπὸ Χαλκίδος Μαρμαρᾶν, Ἀκριθὸν, Ι. Σοφαδίτην, Γ. Πάλλαν, Δ. Μιχάλην, ἐλαφρῶς δὲ τὸν Α. Σισίνην καὶ τὸν Α. Βελλέντσαν, ὅστις, βλέπων τὴν βακτηρίαν τοῦ θραυσθεῖσαν ὑπὸ ἐχθρικῆς σφαίρας, ᾔκτειρε τὴν σκοπευτικὴν τοῦ ἐχθροῦ ἀνικανότητα, διὰ φράσεων ὑπενθυμιζουσῶν τὴν ἀπλοϊκότητα καὶ τὸ ἀπότομον, ἀλλ' ἅμα καὶ ἀτρόμητον τῶν πολεμιστῶν ἐκείνων πατέρων τοῦ 1821.

Ὁ Ι. Βελλέντσας ἐπροστάτευσε τολμηρῶς τὴν ὑποχώρησιν μετὰ τοῦ δεκανέως τοῦ πεζικοῦ Ν. Μαρμαρᾶ καὶ Ἀσημαχοπούλου μετὰ 10 στρατιωτῶν, καθ' ἣν εἰς καὶ μόνος ἐφρονεῖθη.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν 2 μ. μ. ἀφίκετο εἰς Κεφάλους ὁ τῶν Θεβαίων λόχος ὑπὸ τοὺς Κουκούλεζαν, Πετούσην καὶ Α. Μπέλλον ἱατρὸν, μεθ' ὧν καὶ ὁ τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων Ματθαίουπουλος.

Μέρος τοῦ λόχου τούτου, ᾧ εἶχον ἀκολουθήσει καὶ τινες

ἀπὸ Σούρπης ὑπὸ τὸν Φράγγον Ἀθανασίου, συνεπλάκη μετὰ Ἑλλης τουρκικοῦ ἱππικοῦ, καθ' οὗ ἐρρωμένως ἐμάχετο· οὐχ ἦν τὸν ὅμως ὁ κίνδυνος ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καθίστατο μεγαλύτερος, ὥς ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρικῶν δυνάμεων. Εἰς ἐπικουρίαν ὅθεν αὐτοῦ ἔσπευσεν ὁ Θ. Βελλέντσας μετὰ τῶν ἀπὸ Πλατάνου Παντελῆ καὶ Μαργαρίτη, καὶ ὁ Κυριακίδης μετὰ 10 στρατιωτῶν, ἐνωθύντες δ' ὑπεχώρησαν ἐν τάξει πρὸς τοὺς Κεφάλους, ἀπολέσαντες 2 μόνους ἄνδρας καὶ ἓνα αἰχμαλωτισθέντα, ἐν ᾧ ἐκ τῶν Τούρκων ἐφρονεύθησαν περὶ τοὺς 30.

Περὶ τὴν 4 μ. μ. ἡ μάχη ἔπαυσε καὶ ἐν Πλατάνῳ, τῶν ἐπαναστατῶν στερουμένων ἤδη πολεμοφοδίων καὶ ἀποσυρθέντων ἐν τάξει εἰς Κελλέρια, Βρύνιαν καὶ τᾶλλα ἀπέναντι τῆς Σούρπης χωρία, μετ' ἀπώλειας 16 φονευμένων, ἐν οἷς ὁ Ν. Γιαννιώτης, Κ. Παναγιώτου, Δ. Κατσιγιάννης, Θ. Σικιώτης, Δ. Παραλῆς, καὶ 14 τραυματιῶν ἐν οἷς Σ. Μερκούρης, Δ. Βάθης, Κ. Βαροῦς, Α. Μαλακατάς, ἐν ᾧ αἱ τοῦ ἐχθροῦ ἀπώλειαι ἀνῆρχοντο εἰς 130 περίπου φονευμένους καὶ τραυματίας.

Καὶ τοι οἱ ἐπαναστάται ὑπεχώρησαν, ἡ ἀντίστασις ὑπῆρξεν ἀρκούντως κρατερὰ, ὥστε ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ ὁ Μουχλῆ-πασᾶς διετείνετο ὅτι: «ἡ φρουρά τοῦ Πλατάνου συνέκειτο ἐκ 2,000 τακτικῶν στρατιωτῶν»!

Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἐπαναστατῶν οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὸν Ἄγ. Ἀντώνιον κατέκαυσαν καὶ αὐτὸν, ὥστε ἡ ὠραία τοῦ Πλατάνου κωμόπολις κατὰ τὴν ἀπαισίαν ἐκείνην ἡμέραν μετεβλήθη σχεδὸν εἰς ἐρείπια, τὸ τέταρτον ἤδη πυρποληθεῖσα ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἀναφέρουσι καὶ τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον. Παῖς δεκατετραέτης, ὀνόματι Ι. Κ. Νικογιαννόπουλος, καταδιωκόμενος ὑπὸ Γκέγκιδων καὶ φέρων ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ τὸν νεώτερον ἀδελφόν του ἐπληγώθη εἰς τὸν πόδα, καὶ ὅμως κρατῶν μετὰ στοργῆς τὸ δυσβάστακτον αὐτοῦ φορτίον διήνυσσε πλεόν τῆς ὥρας καταπυροβολούμενος καὶ τέλος κατῴρθωσε γὰρ σῶσθαι ἑαυτὸν καὶ τὸ δυστυχὲς νήπιον.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΗΛΙΟΥ ΚΑΙ ΟΣΣΗΣ

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΠΗΛΙΩ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐνοϊκῶν τοῖς ἐπαναστατικοῖς ὅπλοις πολεμικῶν συμβάντων, οὐδεμιᾶς ἔκτοτε συμπλοκῆς γενομένης πλὴν τινων ἀσημάντων ἀψιμαχιῶν,* ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Πήλιον ἀφίξεως τοῦ γ. ἀρχηγοῦ, προεκθέτοντες τῆς ἀφηγήσεως τῶν πολεμικῶν γεγονότων τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τοῦ τόπου.

Ὁ Ζ. Μπασδέκης μοίραρχος τῆς χωροφυλακῆς, πατρίδα ἔχων τὸ Πήλιον, ἔφερεν ὄνομα γνωστὸν ἐκ τοῦ μητρόθεν πάππου, ἀνδρὸς φημιζομένου ὅπως οὖν τὰ πολεμικὰ ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἡ νῦν πρὸς τὴν Ζαγοράν σωζομένη *Καλύβα-Μπασδέκη* καὶ τὰ *Ταμπούρια-Μπασδέκη* ἄνωθεν τῆς Μακρονίτσης. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἐπόμενον ὁ ἔγγονος τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου ὀπλαρχηγοῦ νὰ φέρῃ μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐπίσης ἀξίαν· ἐὰν δὲ στερούμενος ταύτης καὶ μὴ ἀναλογιζόμενος ἀρκούντως τὰς τε πρὸς τὴν ἰδίαν πατρίδα καὶ τὸ Πανελλήνιον σοβαρὰς εὐθύνας δὲν ἐδίστασε ν' ἀναλάβῃ τὴν γ. ἀρχηγίαν τοῦ Πηλίου, οὐ μόνον αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τὴν Κ. Ἐπιτροπὴν θεωροῦμεν ἀξιόμειπτον, καθ' ὅσον ἡδύνατο ν' ἀποστείλῃ ἀντ' αὐτοῦ ἄνδρα δεδοκιμασμένης στρατιωτικῆς ἀξίας, ἱκανὸν νὰ ἐπιταχθῇ τοῖς διαφόροις σωματάρχαις καὶ διευθύνῃ ἐπιτυχῶς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ, τὴν ὑπεράνω τοῦ Βώλου μάλιστα σπουδαῖον χαρακτῆρα προσλαβοῦσαν ἐπανάστασιν.

Ἄλλ' ἐὰν ὡς στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς ὁ Ζ. Μπασδέκης ἐστέρειτο τῆς ἀναγκαίας ἀξίας, ὡς μέλος ὅμως τῆς Π. Κυβερνήσεως ἦτο καταλληλότερος οὐ μόνον διότι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ μέρος τῶν κατοίκων τοῦ Πηλίου θαρραλέως ἐδράξατο τῶν ὀπλων, ἀλλὰ καὶ διότι, φιλόπονος ὢν καὶ ἱκανὸς εἰς τὰ τῆς λαιπῆς διοικητικῆς ὑπηρεσίας, μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου καὶ τῆς δραστηριότητος εἰργάσθη.

* Ἐν Καρυσταλῇ καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Φάρσαλα ἀγοῦσης, ὅτε καὶ ἡχμαλωτίσθησαν Τοῦρκοι τινὲς ὑπὸ τοῦ λόχου τῶν Θηβαίων.

Εἶν' ἀληθὲς ὅτι, ὡς στρατιωτικὸς ὑπαρχηγὸς διωρίσθη εἰς τῶν ἐξαδέλφων του, ὥπερ κυρίως ἀνετέθη ἡ περὶ τῶν στρατιωτικῶν μέτρων φροντίς· δυστυχῶς ὅμως οὔτε αὐτὸς ἐτύγχανεν ὁ κατάλληλος καὶ ἀρκούντως ἱκανὸς διὰ τὰ βαρέα καθήκοντα καὶ τὰς μεγάλας εὐθύνas θέσεως τοιαύτης.

Ὁ Κ. Γαρέφης, ὑπηρετήσας τῇ ὀθωμανικῇ κυβερνήσει ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐγχωρίου πολιτοφυλακῆς, εἶναι ἀξιέπαινος ὡς ἐν τοῖς πρώτοις ἀποδεξάμενος τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως, πρῶτον δ' αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δ. Γαρέφη ἢ Κατσοῦδα βλέπομεν ἐν Πηλίῳ προθύμως ὑποδεχόμενον τοὺς ἀπὸ Σουρβιάς διαφυγόντας καὶ παντοίας καταβάλλοντα ὑπὲρ αὐτῶν προσπαθείας. Δὲν ἔπρεπεν ὅμως διὰ τοῦτο ν' ἀνατελῇ αὐτῷ ἔργον ἀνώτερον τῶν διανοητικῶν δυνάμεων καὶ πολεμικῶν γνώσεών του, διότι τὸ κυριώτερον ἴσως προτέρημα αὐτοῦ ὡς στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ ἦν ἡ τῶν τοποθεσιῶν ἀκριβὴς καὶ λεπτομερὴς γνῶσις· ἐκτὸς τούτου οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἠδύνατο νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἑλλειψιν τῶν στρατιωτικῶν προσόντων τοῦ Ζ. Μπασδέκη. Οὕτω λοιπὸν ἐν τοῖς προσώποις ἀμφοτέρων ἡ ἐπανάστασις τοῦ Πηλίου ἐστερεῖτο τῶν προσηκόντων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, ὅθεν ἐντεῦθεν καὶ οἱ ἐκ προσιμίων λόγοι τῆς ἀποτυχίας. Ἀφ' οὗ δὲ οὕτω τὰ κυριώτερα στρατιωτικὰ μέτρα παρημελήθησαν, εἰς τὰ τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς διοικήσεως ἐδόθησαν τύποι ἀπαιτοῦντες πολλὰς τὰς ἐπασχολήσεις, καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν διωργανώθη διοικητικὴ λειτουργία οἶονεὶ παγιωθείσης καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ διατελούσης χώρας.

Ἀναλαβόντες τὴν λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῶν ἀφορώντων τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878, ἐν αὕτῃ τῷ μετέπειτα ἱστοριογράφῳ τῆς μετὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἑλληνικῆς ἱστορίας χρησιμεύσῃ ὡς πηγὴ ἀκριβὴς ὅσον ἔνεστι καὶ λεπτομερῆς, δὲν νομίζομεν ἄπο σκοποῦ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐν Πηλίῳ διοικητικοῦ συστήματος, κατὰ τὴν τρίμηνον καὶ ἐπέκεινα διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Καί τοι ὁ χειμὼν ἦτο δριμύτατος, ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Ζ. Μπασδέκη οἱ κάτοικοι τῶν διαφόρων χωρίων ἔσπευσαν ν' ἀποστείλωσι πληρεξουσίους εἰς Ἀγ. Λαυρέντιον πρὸς ἐκλογὴν τῆς Π. Κυβερνήσεως· οἱ πρῶτοι δὲ τούτων σπεύσαντες διεκοίνω-

σαν πρὸς τοὺς Προξένους τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

Ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους

Ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις τοῦ Πηλίου

Πρὸς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἡμετέρα ἐπαρχία μὴ δυναμένη νὰ ὑποφέρῃ ἐπὶ πλέον τὰς ἀνηκούστους κακώσεις καὶ φοβερὰς καταπιέσεις, εἰς ἃς ἦ τε τιμὴ καὶ ἡ περιουσία ἡμῶν εἶναι ἐκτεθειμένη, καὶ βλέπουσα ὅτι ἡ ἡσυχία αὐτῆς παρεγνωρίσθη καὶ παρεξηγήθη μέχρι τοῦδε, ἤρατο τὰ ὅπλα ὡς εἰς ἄνθρωπος, ὅπως κηρύξῃ τὴν τε ἐλευθερίαν καὶ τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἔνωσιν αὐτῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ συνταγματικοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α'.

Οἱ ὑπογεγραμμένοι διορισθέντες μέλη τῆς Π. Κυβερνήσεως προστρέχομεν ἐξ ὀνόματος τῶν ἐντολέων, οἵτινες ἐξελέξαντο ἡμᾶς πληρεξουσίου των, καὶ πάντων τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν προσφιλῆ ἡμῶν μητρόπολιν καὶ ἐπικαλούμεθα πᾶσαν τὴν δυνατὴν αὐτῆς συνδρομὴν, ὅπως τύχωμεν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν αἰσίων εὐχῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐὰν ἐγκαταλειφθῶμεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς, ὧν ἡ ὕλικὴ δύναμις δυστυχῶς δὲν θ' ἀφθάνη εἰς τὸ ὕψος τῶν ἠθικῶν ἡμῶν δυνάμεων, οἱ αἰμοχαρεῖς ἡμῶν τύρανοι δὲν θ' ἀπόσχωσι τοῦ νὰ ὑποβάλωσιν ἡμᾶς εἰς πάσας τὰς καταστροφὰς τῶν δυστυχῶν Βουλγάρων, ἡ δὲ φωνὴ ὀλοκλήρου δυστυχοῦς ἐθνικότητος ἔσται εἰς τὰ ὅμματα αὐτῶν ἔγκλημα, ὅπερ τιμωρηθήσεται διὰ τῆς ὀλοσηροῦς ἐξαφανήσεως.

Πεπεισμένοι ὅτι ἡ ἡμετέρα φωνὴ θ' ἀκουσθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου μέχρι τοῦ ἰσχυροτάτου, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ὑποσημειωθῶμεν.

Ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις

Z. Μπασιδέκης Α. Βογιατσῆς Κ. Γαρέφης Ε. Σταμούλης
Z. Φυτάλης Γ. Νικολάου Κ. Σακελλαρίδης Κ. Κοτσαμάνης.

Βραδύτερον 60 πληρεξούσιοι ἐκ τῶν διαφόρων χωρίων συνελθόντες ἐν Πορταριά, ἔνθα μετέβη ἀπὸ Δρακίας καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα, ἐξελέξαντο ὡς μέλη τῆς Π. Κυβερνήσεως τοὺς ἑξῆς :

Κ. Σακελλαρίδην, Κ. Γαρέφην, Κ. Κοτσαμάνην, Κ. Ζαμανοῦδην, Α. Βογιατσῆν, Ζ. Χ. Κιτελῆν, Γ. Νικολάου, Ι. Λαυραῖν, Ν. Μπαντῆν, πρόεδρον δ' αὐτῆς τὸν Ἱερώνυμον Κασσα-

θέτην καὶ ἀντιπροέδρους τὸν Ζ. Μπασδέκην καὶ Ε. Σταμούλην ἰατρὸν, ἀγαθὸν καὶ πρόθυμον.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι, καὶ τοὶ ἐντιμοὶ καὶ πλήρεις ζήλου οἱ ἀνωτέρω ἄνδρες, ἐν οἷς πολλοῦ σεβασμοῦ ἄξιος ὁ γηραιὸς μεγάλεμπορος Ι. Κασσαβέτης, ὑπῆρχον ὅμως οὐχ ἥττον ἐν Πηλίῳ πρόσωπα καταλληλότερα πρὸς γενικωτέραν ἐξέγερσιν τῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλὰ ταῦτα προσκληθέντα ἢ δὲν μετέβησαν ποσῶς εἰς Πορταριὰν ἢ μεταβάντα δὲν προθύμοποιήθησαν νὰ μετάρχωσι τῆς Κυβερνήσεως. Τοιοῦτοι οἱ ἀξιοτίμοι πρόκριτοι Ν. Φιλιππίδης ἀπὸ Μηλεῶν καὶ Α. Φρόνιμος ἀπὸ Ζαγοράς, ὧν ἡ φρόνησις ἦτο ὑπερτέρα ἴσως τῆς φιλοπατρίας καὶ αὐταπαρνήσεως. Ἄλλων ὅμως ἀξιομεμπτοτέρα ἡ διαγωγὴ, διότι ἀπὸ πολλοῦ ἀδελφοὶ μεμνημένοι ὄντες εἶχον ὑποσχεθῆ καὶ καθῆκον αὐτῶν ἦν νὰ συνδράμωσι τὴν ἐπανάστασιν ἢ μᾶλλον αὐτοὶ πρῶτοι νὰ ὑψώσωσι τὴν σημαίαν τοῦ ἐν Πηλίῳ ἀγῶνος.

Καὶ ὅμως τινὲς αὐτῶν, ὡς ὁ Δ. Ριζοδήμος ὁ καὶ ἰθαγένειαν ἑλληνικὴν κεκτημένος καὶ σπουδαίως μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως κατ' ἀρχὰς ἐργασθεὶς, προέβησαν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ μέχρις ἀναφορᾶς δουλοπρεπεστάτης πρὸς τὴν ἐν Βώλῳ Τουρκικὴν Διοίκησιν!

Ὅπωςδὴποτε ἡ Π. Κυβέρνησις, ἀκολουθοῦσα πάντοτε τῷ ἀρχηγείῳ τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, ἐπελάβετο δραστηρίως τῆς πολιτικῆς διοικήσεως καὶ διοργανώσεως τῶν ἐπαναστάντων χωρίων, καταστήσασα πολιτοφυλακὰς καὶ ἀστυνόμους, ἔχοντας μέχρι τινὸς δικαστικὴν δικαιοδοσίαν μετὰ τῶν πληρεξουσίων ἐκάστου χωρίου.

Μετὰ τὴν τοιαύτην διοργάνωσιν τὰ διάφορα ἐπαναστατικὰ σώματα μετὰ τῆς Π. Κυβερνήσεως μετέβησαν ἀπὸ Πορταριάς εἰς Μακρινίτσαν, τὴν μεγαλειτέραν καὶ βιομηχανικὴν κωμόπολιν τοῦ Πηλίου, 1 δὲ ὥραν ἀπέχουσιν τοῦ Βώλου, ἧς οἱ κάτοικοι καὶ τοὶ κατ' ἀρχὰς ἀμφέβαλλον περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος, οὐχ ἥττον ὅμως προθύμως ἐδέξαντο τοὺς ἐπαναστάτας, ἐνθαρρυνόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ ἐνθέρμου πληρεξουσίου αὐτῶν, πολλοὶ δὲ μετ' ἄλλων τοῦ Πηλίου χωρικῶν δραξάμενοι τῶν ὅπλων ἐσχημάτισαν ἴδια ἀποσπάσματα ὑπ' ἐγχορίους σωματάρχας, ἐν οἷς κυριώτεροι οἱ ἐξῆς :

Δ. Γαρέφης ἢ Κατσούδας, ἀδελφὸς τοῦ ὑπαρχηγοῦ, διακρινόμενος ἐπὶ φιλοτιμίᾳ καὶ γενναιότητι.

Α. Ζαγκλίδης ἀπὸ Κατωχωρίου, ἐπανεληθὼν ἀπὸ Ῥωσσίας, ὅπως συμμετάσχη τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος.

Ν. Σταμούλης, ἀδελφὸς τοῦ ἱατροῦ καὶ ἀντιπροέδρου τῆς Π. Κυβερνήσεως.

Παπαγεώργης Ῥωματισίδης, ἐφημέριος Συκῆς.

Ι. Μπαντῆς, Ν. Χ. Διανέλλος, Δ. Ψυχούλης, Ι. Βογιατσῆς, Γ. Μαστέλλος, Ε. Κουρμπέτης, Κ. Ράϊκος, Δ. Δάμιτσας, Γ. Ἑλληνας, Ε. Καλογεράς, Γ. Χρυσούδης, Ζωγράφος, Ρ. καὶ Ν. Τσάμη, Α. Συμιώνης, Σ. Ρηγόπουλος, Ι. Κόϊας, Π. Κυριάκου, Δ. Γεωργιάδης, Α. Κρομμύδας, Κ. Οἰκονόμου, Σ. Κουρμπετλῆς, Φ. Π. Τουρτούρης, Παρρησάκης, Κ. Μπουσδούρης ἄλ.

Βραδύτερον συμμετέσχον τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμείνοντες, Ι. Γίδας ἀπὸ Νεοχωρίου, μεταβάς ἀπ' Ἀλεξανδρείας εἰς Μακρυνίτσαν,* ἄγων σῶμα 180 περίπου ἀνδρῶν, ἄξιος μνείας διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τὴν διοικητικὴν ικανότητα, καὶ Ι. Καρτάλης, ὅστις ἀφείς τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις του, μετέβη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀριστείδου εἰς Μακρυνίτσαν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τῆς αὐτόθι συμβάσης καταστροφῆς, ἵνα συναγωνισθῇ μετὰ σώματος ἐγχωρίων.**

Μετὰ τὴν εἰς Μακρυνίτσαν εἴσοδον τῶν ἐπαναστατῶν ὁ Ζ. Μπασδέκης παρώτρυνε τοὺς ἐγχωρίους εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα διὰ καταλλήλου λόγου, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου τὸ παριστάμενον πλῆθος δακρυρροοῦν μιᾷ φωνῇ καὶ ἐνθουσιωδῶς ἀπῆντησε· ἔκτοτε δὲ τὸ ἀρχηγεῖον διέμενεν αὐτόθι, τῆς Μακρυνίτσης θεωρηθείσης ὡς κέντρον τῶν ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν. Ὡσαύτως τὰ πλεῖστα τῶν ἐπαναστατικῶν σωματικῶν συνεκεντρώθησαν ἐνταῦθα, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνῆρχετο ἤδη εἰς 800 περίπου ἀνδρας.

Ἀλλ' ἄρα γε κατεβλήθη καὶ ἡ δυνατὴ προσπάθεια πρὸς ἐ-

* Μετὰ τὴν πρώτην μάχην.

** Ἐν οἷς καὶ ὁ φιλόπατρις Κωνσταντινοπολίτης ἐθελοντὴς τοῦ ἱππικοῦ Α. Κλιτσανίδης.

ξασφάλισιν καὶ στερέωσιν τῆς ἐπαναστάσεως ; Τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ Πηλίου ἐνασχολούμενον κυρίως εἰς πολιτικὰ καὶ ἀστυνομικὰ ἔργα εἶχεν ὀλιγωρήσει περὶ τῶν σπουδαιοτέρων. Ὡς εἰ ἡ ἐπανάστασις ἦτο ἤδη ἐξησφαλισμένη καὶ ἡ Μακρυνίτσα νέον Γιβραλτάρ, ὡς εἰ ἡ αὐτόθι συγκεντρωθεῖσα ἐπαναστατικὴ δύναμις ἦτο ἱκανὴ ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν ὀθωμανικῶν στρατιῶν, αἵτινες ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀνεμένοντο ἐκ Βώλου, ἵνα προσβάλῃσι τὴν ἐπαναστατικὴν δρᾶκα, τὸ ἀρχηγεῖον Πηλείου ἔλαβεν ὄψιν γραφείου τοῦ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργείου, ἐκδίδον ἀπὸ πρῶτας μέχρις ἐσπέρας διαταγὰς καὶ ἐγκυκλίους εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ μόνην τοῦ τόπου διοίκησιν ἀφορώσας. Καὶ ταῦτα μὲν δὲν ἦσαν ἐπίμορφα, πρότερον ὅμως ἔδει νὰ ληθῇ σπουδαία πρόνοια περὶ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ τόπου, τῆς καταρτίσεως καὶ ἐκγυμνάσεως τῶν μαχητῶν ἀντὶ ν' ἀφίνωνται οὗτοι φύρδην μίγδην, ἐκφαιλούμενοι ἐν ἀργίᾳ καὶ ἀταξίᾳ καὶ ἀντὶ τῆς σκοποβολῆς καὶ τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων εἰς τὸ χαρτοπαίγριον καὶ τὸ σφαιριστήριον κατὰ τὸ δοκοῦν ἐν Πορταριᾷ παλλάκις ἐνασχολούμενοι.

Ὁ βίος τῶν ἐν Πηλίῳ ἐπαναστατῶν ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ζ. Μπασδέκη μετεβλήθη εἰς λίαν ἄνετον καὶ ράθυμον, ἡ ἀτυχὴς ὅμως Μακρυνίτσα ἀντὶ νὰ καταστῇ μικρὰ Σίπκα τοῦ Πηλίου κατέστη ἡ Καπύη, ἥτις βραδύτερον ἔμελλε νὰ γείνη ὁ τάφος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐστερημένη ἀξίων λόγου ὀχυρωμάτων κατὰ τῆς κυριωτέρας εἰσόδου τοῦ χωρίου καὶ ἄνευ προσκόπων ἐν ὥρᾳ τοῦλάχιστον νυκτός. Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦσαν χειρόνες τῶν ἐπαναστατῶν ἠδύναντο ἐν μιᾷ νυκτὶ νὰ συλλάβωσι πάντας αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἀρχηγείου, καθ' ἣν στιγμὴν ὠνειρεύοντο τὴν Θεσσαλίαν ἐλευθέραν !

Ἐν τούτοις ὁμολογητέον ὅτι, ἐν Πηλίῳ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως ἡ τάξις καὶ ἡσυχία διετηρήθησαν ἀξιολόγως, τοῦ ἀρχηγείου τὰ μέγιστα φροντίζοντος περὶ τῆς τακτικῆς διατροπῆς τῶν ὀπλιτῶν, τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων. Ἐφ' ᾧ ἡ Π. Κυβέρνησις καταστήσασα ἐπιτροπὴν τῶν οἰκονομικῶν ἐπέβαλε φόρον παντὶ τῷ Πηλίῳ πλὴν τῆς Μακρυνίτσης, ἥτις καθ' ἐκάστην διαρκεῖς δυσίας ὑφίστατο. Προσέτι καὶ ἡ ἐκ τῶν διαφόρων χωρίων ἐλαιοδε-

κάτη τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως κατεσχέθη, ὥστε τὸ ὅλον τῆς χώρας εἰσπραχθὲν ποσὸν ἀνῆλθεν εἰς δραχ. 24,500.

Οὕτω λοιπὸν τὰ τοῦ διοικητικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ κλάδου τῆς ἐπαναστάσεως χώρας ἐβαίνουν ἐξαίρετα. Ἀντικρυ καὶ ὑπεράνω τῆς ἐν Βόλῳ ὀθωμαν. Κυβερνήσεως ἐλειτούργει ἡ ἑλληνικὴ τῆς Μακρυνίτσης, ἐπὶ τῶν βράχων τῆς ὁποίας οἱ πρόξενοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ οἱ εἰς τὸν κόλπον εἰσπλέοντες ἔβλεπον κυματίζουσιν τὴν σημαίαν τῶν ἱερῶν ἐλπίδων τοῦ δούλου ἑλληνισμοῦ. Δυστυχῶς ὅμως αὕτη δὲν εἶχε στηριχθῇ ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων οὐδ' ἀρκούντως ὑποστηριχθῇ, τὸ δὲ ὀνειρον, ὅσῳ καὶ ἂν τυγχάνη γοητευτικόν, εἶναι πάντοτε θλιβερόν, διότι ἡ διάρκεια αὐτοῦ βραχεῖα.

Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἀρχηγείου πάντα ὑπῆρχον τὰ ἀγαθὰ, ποικίλη πολυτέλεια καὶ ἀφθονία ἐφημερίδων, ἀλλὰ σχέδιον ἀμύνης ὠρισμένον οὐδέποτε ἐμελετήθη σοβαρῶς, οὐδὲ διὰ τῆς ἐγκαίρου κατοπτρεύσεως, ἀναγνωρίσεως, καταλήψεως καὶ ὀχυρώσεως τῶν καταλλήλων θέσεων φροντίς ἐλήφθη περὶ τῆς εὐχεροῦς ἐκτελέσεως αὐτοῦ ἐν ὥρᾳ αἰφνιδίου προσβολῆς.

Ἐν τῇ μικρὸν ἀνωτέρῳ προδιαγραφείσῃ στρατιωτικῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀρχηγείου, ἐν ταῖς χρηματικαῖς ἀπαιτήσεσι τῶν πλείστων σωματαρχῶν, ἐν τῇ τρυφηλότητι τοῦ βίου τῶν ἐν Μακρυνίτῃ ὀπλιτῶν δὲν δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν μῆτε ἀξίαν στρατιωτικὴν, μῆτε πρόνοιαν διοικητικὴν, μῆτε αὐταπάρνησιν καὶ λιτότητα· οὐδ' ἀποροῦμεν τίνι τρόπῳ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ Πηλίου 1500 ἐπαναστάται ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ 9,600 τακτικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ· ἀπ' ἐναντίας θαυμάζομεν, πῶς ἐπὶ 3 μῆνας κραιπαλῶντες καὶ κοιμώμενοι ἠδυνήθησαν νὰ διατηρηθῶσιν ἐν τῇ ὑψηλῇ φωλεᾷ τῆς Μακρυνίτσης, πέραξ τῆς ὁποίας ἔχει τὸ θαλάσσιον κύμα, πρὸ τῆς μιᾶς δὲ καὶ μόνης ἐξόδου αὐτῆς ἠγρύπνουν τὰ τηλεβόλα οὐ εὐκαταφρονήτου φρουρίου.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΙΣ

Α' ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΗΣ

Ἐν οἷα περιεγράψαμεν ἡμελημένη καταστάσει εὐρίσκοντο τὰ ἐν Πηλῖω στρατιωτικὰ ἔργα περὶ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐθελοντῶν συνεποσοῦτο μόλις εἰς 800 ἀνδρας μετὰ τῶν ἀπὸ Σουρβιάς διαφυγόντων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Ν. Ἀξελὸν καὶ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Α. Πλατούτσαν, ὅστις ἀπὸ τινος ἐν Παληουρίῳ διαμένων μετὰ τοῦ Α. Τακούση καὶ τινων ἀνδρῶν εἶχε μεταβῆ εἰς Μακρυνίτσαν μεθ' ἡμέρας τινὰς τῆς ἀφίξεως τοῦ Ζ. Μπασδέκη. Ἀλλ' οἱ ἐν Βώλῳ Τοῦρκοι, οἵτινες μετὰ Σηριώδους ἀγωνίας ἐβλεπον ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν αἰωρουμένην τὴν σημαίαν τῆς μικρᾶς ταύτης ἐλευθέρως πολιτείας, διενουῶντο τίνι τρόπῳ καίριον νὰ κατενέγκωσιν αὐτῇ κτύπημα. Ἐν ᾧ λοιπὸν οἱ ἐπαναστάται οὐ μόνον ἀμέριμνοι ἐφαίνοντο, ἀλλὰ καὶ ἐπαισθητῶς εἶχον ἐλαττώσει τὰς ἐαυτῶν δυνάμεις, ἀποστείλαντες τῇ 28 Ἰανουαρίου εἰς Βουλγαρινὴν πρὸς ἐξέγερσιν τῶν ἐκεῖ τὰ μέλη τῆς Π. Κυβερνήσεως Κ. Σακελλαρίδην καὶ Κ. Ζαμανούδην, μετὰ τῶν Α. Γαρέφη, Ν. Γιαννακοπούλου, σωματάρχου ἀναγορευθέντος καὶ ἄλλων, δυνάμει 200 ἀνδρῶν, τοῦ Α. Εἰάρχου, Θ. Κολωνιάτου, Α. Ζαχαροπούλου καὶ Μ. Τσέλιου ἀπομακρυνθέντων τῆς Καπρούνης ἀντὶ, ὡς διετάχθησαν, νὰ καταλάβωσι καὶ παραμείνωσιν ἐν αὐτῇ, οἱ ἐχθροὶ ἤρξαντο προετοιμαζόμενοι εἰς αἰφνίδιον ἐπίθεσιν.

Αὐστηρὰ διαταγὴ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἐξεδόθη ἐν Βώλῳ, ἵνα τῇ 2 τῆς νυκτὸς Τ. κλείωσι τὰ ἐργαστήρια αὐτῶν, οὐδεὶς δὲ ἀπὸ τῆς 3 ὥρας Τ. νὰ περιφέρηται ἐν ταῖς ὁδοῖς. Καὶ ταῦτα ὅπως μυστικὰς τηρήσωσι τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ, προδιδομένας, ὡς εἰκὸς, τοῖς ἐπαναστάταις.

Τῇ 5 Φεβρουαρίου ἡμέρᾳ Κυριακῇ τακτικὸς τουρκικὸς στρατὸς ἐξελθὼν μ. μ. τοῦ Βώλου ἐξετέλεσε γυμνάσια ἐπὶ τῆς πεδιάδος Μπουμπουλήθρας, καταφανοῦς τοῖς ἐπαναστάταις, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἐνθ' ὅμως διέμεινεν ἄγρυπνος ἐν τοῖς καταλύμασιν αὐτοῦ. Περὶ δὲ τὴν 7 τῆς νυκτὸς ἐξελθὼν αὖθις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οὐγγρου Ἰσκενδέρ-πασᾶ ἐβᾶ-

δισε πρὸς τὸ Κλημα, ἔνθα κατὰ προηγουμένην συνεννόησιν ἀφίκετο ἀπὸ Βελεστίνου καὶ ἕτερον ἀπόσπασμα, πρὸ ἐβδομάδος σχεδὸν προαποσταλὲν αὐτόσε, ὡς καὶ τρίτον κεκρυμμένον τέως ἐν τῇ θέσει Σωρῶ· ἄρα ἡ αὐτόθι ἐχθρική δύναμις ἀνῆρχετο εἰς 4,000 περίπου τακτικῶν καὶ τινων ἀτάκτων μετὰ μιᾶς ἱλῆς ἱππικοῦ καὶ 2 ὀρεινῶν τηλεβόλων. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἡ ἐχθρική αὐτῇ δύναμις κατέγιγεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν προχείρων ὀχυρωμάτων πρὸς τὴν θέσιν Τύμπανον.

Τῇ αὐγῇ τῆς ἐπιούσης αἱ προφυλακαὶ αὐτῶν ἤρξαντο ἀνερχόμεναι τὰς ΔΜ. ὑπωρείας τοῦ Πηλίου πρὸς τὸν ἀπέναντι τοῦ Βαθέος-Ρεύματος βραχῶδη Σαρακηνόν.

Οἱ ἐπαναστάται μολὶς τῇ προτεραίᾳ ταύτης εἶχον ἀνεγείρει ὀχυρώματα ἐπὶ τῆς ράχεως Μούρου, κυρίας εἰσόδου τῆς Μακρυνίτης, τῇ δ' ἐπαύριον προὔτιθεντο ν' ἀνεγείρωσι τοιαῦτα καὶ ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ Σαρακηνοῦ, ἄλλως ὀχυρᾶς θέσεως, ἀφ' ἧς δὲν ὑπώπτευν τουρκικὴν ἐπίθεσιν, ὅπερ ὅμως φαίνεται ὅτι προὔδῳθη τοῖς Τούρκοις, ὡς λέγεται μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀποπειραθέντος νὰ παραδώσῃ τοῖς ὀθωμανοῖς δέσμιον τὸν ἀπὸ τῆς Μονῆς Σουρβιάς ἐνταῦθα καταφυγόντα ἐβελοντήν. Ἡ ὀχυρὰ τοῦ Σαρακηνοῦ θέσις, μὴ ὑπαρχουσῶν προφυλακῶν, ἀμαχητὶ θὰ κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐὰν κατὰ τύχην ὁ ἀπὸ Μακρυνίτης ἀγρότης Ἀγγελεῆς-Ἀγγελοῦκος μεταβαίνων πρὸς ξύλευσιν δὲν παρετῆρει τὸν ἐχθρὸν προχωροῦντα πρὸς τὸ μέρος τοῦτο κατεσπευσμένως.

Ἦτο ἡ 6 τῆς πρωῒας καὶ οἱ ἐπαναστάται ἐκοιμῶντο διεσκορπισμένοι ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ χωρίου, ἔνθα διέμενον ὁ Κ. Γαρέφης, Ζ. Μπασδέκης καὶ Α. Πλατούτσας, τοῦ Ν. Ἀξελοῦ μεταβάντος ἀφ' ἐσπέρας εἰς Πορταριάν. Ἡ ἀδικαιολόγητος αὐτῇ τοῦ τελευταίου τούτου ἀπουσία ἐν τῇ παραμονῇ μάχης πρὸ ἡμερῶν ἡδὴ προηγγελμένης, τὸ ἐπίμετρον οὕτως εἶπεῖν ἀπετέλει τῆς ἐκρύθμου τῶν εὐαρίθμων ἐπαναστατῶν θέσεως, οἵτινες μ' ὅλα ταῦτα ἦσαν πλήρεις θάρρους καὶ πεποιθήσεως ἐπὶ τὴν νίκην.

Ὅθεν ἄμα ἡ σάλπιγξ τῆς συναθροίσεως ἤχησε καὶ οἱ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωρίου κώδωνες ἤρξαντο σημαίνοντες τὸν κίνδυνον, ἔσπευσαν οἱ πάντες εἰς τὰ ὄπλα, ἀλλὰ μὴ ἔχοντες ἐπὶ

κεφαλῆς ἀρχηγούς καὶ ὁδηγούς διηυθύνοντο πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἐχθροῦ σποράδην καὶ τυχαίως ὡς ἕκαστος ἠδούλετο. Ὁ Ζ. Μπασδέκης ἐξελθὼν ἐν τούτοις εἰς τὴν κεντρικὴν ἀγορὰν ἐκάλει τοὺς ἐθελοντάς εἰς ἄμυναν κατὰ τοῦ ἐπελθόντος ἐχθροῦ, ἀγνοῶν ποῦ ἀκριβῶς οὗτος εὕρισκετο. Ἐκεῖνοι δ' ἐξήρχοντο τῶν οἰκιῶν ἀνὰ 2—3, διότι οὐδαμοῦ ἐν τῇ νυκτὶ ὑπῆρχε συγκέντρωσις! Πλὴν τοῦ Κ. Γαρέφη καὶ Α. Πλατούτσα αὐδεῖς ἄλλος ὑπῆρχεν, ὅστις νὰ ὁδηγήσῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ αὐτοὺς δεικνύων τὰ κατάλληλα καὶ ἐπικαιρά μέρη, ἀφ' ὧν ἠδύναντο ν' ἀποκρούσωσι τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ. Τέλος 200 περίπου ἔσπευσαν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Τυμπάνου καὶ Σαρακηνοῦ 4 δὲ, οἱ πρῶτοι καταφθάντες, ἤρξαντο τῆς μάχης, προσερχομένων καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ μεταξῷ. Ἐν τοῖς πρώτοις δὲ τούτοις συγκαταλέγονται οἱ σπουδασταὶ Θ. Χριστόδουλος ἀπὸ Ξηροχωρίου καὶ Α. Κυριακόπουλος ἀπὸ Πειραιῶς, ἀμφοτέρω φονευθέντες.

Ἀδιστάκτως ὀφείλει τις νὰ θαυμάσῃ τὴν ἐτοιμότητα καὶ τὴν γενναιοψυχίαν τῶν ὀλίγων αὐτῶν ἐθελοντῶν, ἐν οἷς κυρίως ἔγκειται ἡ μεγάλη διαφορὰ τοῦ Ἑλλήνος καὶ Τούρκου! Ἐκεῖνος μὲν αἰωνίως μάχεται καθ' ὑπερτέρας τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεως ἐγκαταλελειμμένος τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ νοημοσύνῃ καὶ δεξιότητι, οὗτος δὲ τυφλὸς ἐκ θρησκομανίας καὶ ἐπὶ τῷ ὄγκῳ τῆς ὑλικῆς ὑπεροχῆς ἐρειδόμενος ἐπιτίθεται ἀκάθεκτος, περιφρονῶν τοὺς ἀπέναντι αὐτοῦ ὀλίγους καὶ ἀσθενεῖς ἐχθρούς· ἀλλ' ἅπαξ ἀποτυγχάνων ὀπισθοδρομεῖ καὶ δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ αὐτὸν μήτε τὸ βούνευρον μήτε ἡ γυμνὴ σπάθη τοῦ ἀρχηγοῦ, ἥτις κεντᾷ αὐτὸν καὶ πολλακίς ἀνηλεῆς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν του καταπίπτει.

Οἱ 200 ἐπαναστάται δὲν ἐδειλίασαν ἀπέναντι τῆς πολυαριθμοῦ ἐκείνης ἐχθρικῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἀραιωθέντες εἰς ἀκροβολισμόν κατέλαβον τὰς ἀπὸ τοῦ Σαρακηνοῦ καὶ Τυμπάνου μέχρι τοῦ Κλήματος Δ. τῆς Μακρυνίτης ἐκτεινομένης θέσεις. Ὁ Ζ. Μπασδέκης μεταβὰς πρὸς τὸν Κ. Γαρέφην εἰς τὸ κέντρον, καθ' οὗ κυρίως τὸ ἐχθρικὸν πῦρ διευθύνετο, ἀπέρχεται αὐθις ἐκεῖθεν ἵνα συγκεντρώσῃ πολεμιστὰς τινὰς καὶ καταλάβῃ θέσιν ὑποχωρήσεως, προβλεπομένης ἀναπορεύκτου

ἐνεκα τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ· ἐνῷ ὁ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα διευθύνων ἀνθυπολοχ. Λ. Πλατούτσας, παρ' ᾧ οἱ πλεῖστοι τοῦ σώματος τοῦ Ν. Ἀξελοῦ, μάχεται ἐπίσης θαρραλέως ἐπὶ τοῦ Σαρακηνοῦ. Οἱ Τοῦρκοι βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν τηλεβόλων αὐτῶν μάτην πειρῶνται νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς ὀλιγαριθμούς ἐπαναστάτας, οἵτινες διὰ τοῦ εὐστόχου πυρὸς τῶν εὐθυβόλων Σατσεπῶ θερρίζουσι τὰς ἐχθρικὰς τάξεις καὶ ἀναγκάζουσιν αὐτάς δις ἐφορμησάσας νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ μετατοπίσωσι τὰ τηλεβόλα αὐτῶν.

Περὶ τὴν 10 ὥραν ἀφικνεῖται ἀπὸ Πορταριάς καὶ ὁ Ν. Ἀξελὸς, ὅστις δὲν μεταβαίνει μὲν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, ἐφ' ὧν ἡ μάχη συνέβαινε, ἀλλὰ μετὰ 17 ἀνδρῶν καταλαμβάνει τὴν Ἀνωμαλιά, θέσιν κάτωθεν τοῦ πεδίου τῆς συμπλοκῆς, ἀφ' ἧς δ' ἐνοχλεῖ τὸν ἐχθρὸν ἐφ' ὅσον ἡ θέσις αὕτη ἐπέτρεπεν.

Ἐν τούτοις ἡ μάχη ἐπὶ τοῦ Σαρακηνοῦ καὶ Τυμπάνου ἐξακολουθεῖ ἐκατέρωθεν πεισματώδης, Τοῦρκοι δὲ πίπτουσι πολλοί· διότι ἐφορμῶντες ἐκτίθενται εἰς τὸ πῦρ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες εἶχον ἤδη ἐνισχυθῆ καὶ ὑπὸ νέας ἐπικουρίας 18 Κερασιωτῶν ὑπὸ τὸν γενναῖον Κ. Ραΐκον, ἐπιτεθέντων κατὰ τῶν Τοῦρκων πλαγίως, δεξιόθεν τοῦ Τυμπάνου. Ἐπίσης 50 περίπου Μακρυνιτσιῶται ἠγωνίζοντο ἀφόδως καὶ καρτερικῶς ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ δὲ μάχη ἐφαίνετο κλίνοῦσα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τότε ἀπὸ τοῦ ὀχυρώματος τῆς πρώτης γραμμῆς, ἐν ᾧ ἐμάχοντο 60 ἄνδρες, ἐν οἷς καὶ ὁ ἱατρὸς Εὐάγγελος Σταμούλης, ὀλίγον δ' ἀπωτέρω ὁ Ν. Τσάμης, ἐξελθόντες τινὲς προὐχώρησαν βήματά τινα προσβάλλοντες πλαγίως ἀπόσπασμα τουρκικόν, ὅπερ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, πεσόντων πολλῶν ἐχθρῶν, ἰδίως ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν. Οἱ 60 ἐπαναστάται ἀφρόνως ποιῶντες ὥρμησαν τότε εἰς καταδίωξιν τοῦ ὑποχωροῦντος ἐχθροῦ, τοῦ Κ. Γαρέφη παρορμῶντος. Εἰς ἀπόστασιν ὅμως ὀλίγων βημάτων ἰσχυρὰ ἐχθρική φάλαγξ ἀπὸ Βελλεστίνου ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἐφορμώντων καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν αὐθις μετὰ βραχεῖαν ἀντίστασιν.

Ἀπαξ ὅμως καταλιπόντες τὰς θέσεις αὐτῶν οἱ ἐπαναστάται δὲν δύνανται ν' ἀναστειλῶσι τὸν τουρκικὸν χεῖμαρρον,

ὅστις βαθμὴδὸν προβαίνει ὅσῳ ἐκείνοι ὑποχωροῦσι πρὸς τὸν Προφ. Ἡλίαν διὰ τῆς Καλογρήτσας. Ἐὰν ἐν τῇ ὀχυρωτάτῃ ταύτῃ θέσει εὐρίσκετο δύναμις 50 ἀνδρῶν, οἱ Τούρκοι θ' ἀπεκρούοντο μετὰ μεγάλης φθορᾶς, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐκεῖ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποχωρήσεως, δι' αὐτῆς καὶ μόνῃς τῆς θέσεως κατορθωτῆς οὔσης. Οἱ μόνοι δὲ σπουδαίως εἰς τὴν ἐντεῦθεν ὑποχώρησιν βοηθήσαντες ἦσαν ὁ ἐξ ἀριστερῶν μὲν τῆς θέσεως Ε. Σταμούλης, Ι. Οἰκονόμου καὶ Ψυχούλης ἐπὶ τοῦ Σαρακηνοῦ ὑποχωρήσαντες, ἐκ δεξιῶν δὲ ἀπὸ τοῦ Γουστίλλα ὁ Ν. Χ. Διανέλλος, Κουρμπέτης καὶ Συμεώνης μετὰ τοῦ ἀπὸ Κερασιᾶς γενναίου Κ. Ραΐκου.

Ὁ ἐχθρὸς καταλαβὼν τὴν Καλογρήτσαν δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς Πρ. Ἡλίαν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἐξηκολούθησεν ὁ ἐκατέρωθεν πυροβολισμὸς μέχρι νυκτός· διέμεινε δὲ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἀπέναντι τῶν ἐπὶ τοῦ Πρ. Ἡλιοῦ ἐπίσης συγκεντρωθέντων ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν Ζ. Μπασδέκην καὶ λοιπούς.

Οἱ ὑπὸ τὸν Ν. Ἀξελὸν μετὰ τὴν πρὸς τὸν Προφήτην Ἡλίαν ὑποχώρησιν τῶν προμνησθέντων ἐπανήλθον εἰς Πορταριὰν, ἔνθα ὑπεχώρησαν ἐπίσης διὰ Μακρυνίτσης καὶ 70 περίπου μετὰ τοῦ Α. Πλατούτσα, ἀντὶ καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ν' ἀνέλθωσιν εἰς Προφ. Ἡλίαν, ἔνθα ἡ μάχη ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν, καὶ συνδιασκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου.

Κατὰ τὴν μάχην, διαρκέσασαν ἀπὸ τῆς 7 ὥρας π. μ. μέχρι νυκτός, ἔπεσον ἐκ μὲν τῶν Τούρκων φονευμένοι καὶ πληγωμένοι ἐπέκεινα τῶν 600· ἐκ δὲ τῶν ἐπαναστατῶν, ἐκ τῶν ἐθελοντῶν μὲν ὁ ἀνδρεῖος Π. Μαρμαρᾶς, ὁ πρῶν λοχίας τοῦ πεζικοῦ Ι. Παναγιώτου, ὁ Δ. Καλλέργης, Ι. Κελίρης, Α. Ποῦρος ἢ Δέβρος, Α. Δημόπουλος, Α. Κορωνάκης, Θ. Χριστοδούλου, οἱ σπουδασπαὶ Δ. Κυριακόπουλος,* Ν. Στρατηγόπουλος

*Ὁ ΑΔ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ συγκαταλέγεται τοῖς ἐνθουσιώδοις ἐκείνοις καὶ τολμηροῖς νεανίσκοις, οἳ οἱ Ν. Στρατηγόπουλος, Σ. Οἰκονόμος καὶ ἄλλοι, οἵτινες καθηγίασαν τὸ πρῶτον δι' ἐνδόξου θανάτου καὶ πολυτίμου αἵματος τοὺς εἰς τὸ ἐφεξῆς ἱστορικοὺς βράχους τῆς Μακρυνίτσης.

Ἐνίστε μετῃμφισμῆνος εἰσῆρχετο ἀπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρα-

καὶ Ε. Οἰκονομόπουλος· ἐκ δὲ τῶν ἐγγχωρίων ὁ ἀπὸ Μηλεῶν

τοπέδου εἰς Βῶλον, καταμετρῶν καὶ κατασκοπεύων τὴν ἐχθρικήν δύναμιν, πολλάκις δ' ἐζήτησε νὰ τῷ προμηθεύσῃ νηορρήκτην, ὅπως ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἐπιβαίνων λέμβου ἐπιχειρήσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Βώλου ὁρμούντος τουρκικοῦ θωρηκτοῦ.

Ἡ ἐν Πειραιεὶ εὐπόλητος οἰκογένεια τοῦ νεαροῦ μάρτυρος τῆς ἐλευθερίας καὶ οἱ φίλοι αὐτῆς πολλάκις ἐτέλεσαν μνημόσυνα, ὧν τὸ κατὰ Φεβρουάριον ε. ε. τελεσθὲν, διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θ. Ἀφεντούλη ἀπαγγελθέντος λόγου καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ δημοσιογράφου Π. Κηρύκου ἐλεγείου ὑπενθύμησε τὰς πρώτας ἐντυπώσεις τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ εὐσιώνων ἐπαναστατικῶν ἀπαρχῶν.

Ὁ πρῶτος ἀπεφάνθη σὺν ἄλλοις περὶ τοῦ εὐγενοῦς νεανίσκου διὰ γλώσσης δημώδους ὡς ἐξῆς :

Ἀπὸ τοὺς πρώτους, ὅπου ἐσχίρησαν εἰς τὴν κραυγὴν σου, Ἐλευθερία, ἦταν καὶ ὁ Διαμαντῆς τοῦ Κυριακοπούλου, μαθητῆς 18 χρονῶν, χλωμὸς, ἀδύνατος, σιωπηλὸς καὶ θεοφοβούμενος. Τίς δὲν ἐγνώρισε τὸ τρυφερὸ παιδί τὸν καιρὸν ὅπου ἐδιάβαζε τὰ ἱερὰ γράμματα μέσα στὴν ἐκκλησιᾶ, ὅπου στέκεσθε τώρα ; Ἀστραφτενὴ ἡ γλυκεῖά του μορφὴ ἀπὸ τὴν εὐλάβεια μπροστὰ εἰς τὸ εἰκόνημα τοῦ Ἑσταυρωμένου. Εἶχεν ἄρᾳ γε τὸ προαίσθημα, πῶς ἔμελλε μίαν ἡμέραν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου ; Ἐκαταλάμβανεν ἄρᾳ γε, ὅτι ὑπῆρχε συγγένεια μεταξὺ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ Χριστοῦ ;

Ἡ ἑμαρτύρησεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀλήθεια, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς πλάνης τοῦ κόσμου τούτου — ἑμαρτύρησε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του ἀπὸ τῆς σκλαβειᾶς. — Ἐκεῖνος, υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἐλευθερίαν ὅλου τοῦ κόσμου· τοῦτος, υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν ἐλευθερίαν μόνης τῆς πατρίδος του. — Ἐκεῖνος εἶχε παραγγελθῇ ἀπὸ τὸν οὐράνιόν του πατέρα, ὅτι ἔπρεπε νὰ θύσῃ ὡς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων διὰ νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀρετὴν· τοῦτος εἶχε διδαχθῇ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, ὅτι ὁ σκλάβος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ᾄδει καθ' ὀλοκληρίαν ἐνάρετος, ὡς τὸν ἠθέλησεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ :

Ἡ ἐγυμνῶναι ἀπὸ τὸ ἥμισυ τῆς ἀρετῆς ὁ Θεὸς ἐκεῖνον, ὅπου τὸν καταπλακώσῃ ἡμέρα σκλαβειᾶς !

Καὶ λοιπὸν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπρόσφερε τὴ ζωὴν του διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ. — Ἐκεῖνος, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἠσθάνθηκε νὰ πλησιάσῃ ἡ ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου, τέλειος ἄνθρωπος, φέρων ἐπάνω του κάθε ἀδυναμίαν σαρκὸς, ἐγονάτισεν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἐμπρὸς εἰς τὸν οὐράνιόν του πατέρα, ἔκλαυσε καὶ εἶ-

Ι. Δ. Κουκκουβίνος καὶ ἐκ τῶν Μακρυνιτσιωτῶν, οἵτινες λίαν ἀδρῶς ἀπέτισαν τὴν δόξαν τῆς πρώτης ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μάχης, ὁ Γ. Καϊμπαλῆς, Κ. Ἀδαμάκης, Ι. Δαούτης, Ν. Καρκάντσαλος, Ν. Κουφογεώργης, Ν. Κ. Δέτσικας, Γ. Ι. Δέτσικας, Θ. Τσουμάκος, Χ. Μπούσμπουρας, Π. Βαλαβάνης, Ζ. Γιαρέντη, Μ. Βλάχος, Σ. Μπράνου, Ν. Ἀγγελάκης· ἐτραυματίσθησαν δὲ ὁ Π. Τσέκος, Γ. Γρηγοράκης, Β. Περράκης, Ν. Ἀδριανοπολίτης, Χ. Ν. Κουβαρᾶς (μετέπειτα ἀποβιώσας), Ν. Κατσίλας, Σ. Τσουνός, Γ. Κλίτσας, Γ. Κόκκαλος, Ι. Κ. Βατάλης καὶ ἄλλοι.

Ἡ μάχη αὕτη, καὶ τοι ἐπὶ τέλους οἱ ἐπαναστάται ὑπεχώρησαν, ἐτίμησε τὰ ἐλληνικὰ ὅπλα· διότι δρᾶξ ἀτάκτων καὶ ἀπειροπολέμων ἐπαναστατῶν ἀπέκρουσεν ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ ἐκεραυνοβόλησεν ἐχθρικὴν δύναμιν ἐκ τακτικοῦ καὶ ἀτάκτου στρατοῦ συγκεκριμένην μέχρι 4500 ἀνδρῶν.

Ἡρωϊκῇ ὁμῶς ὑπῆρξεν ἡ τῆς πρώτης ταύτης μάχης τοῦ Πηλίου συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν τῆς Μακρυνίτης καὶ τινῶν παίδων, οἵτινες ἔφερον εἰς τὰ ὀχυρώματα πολεμοφόδια, ὕδωρ καὶ ἔλαιον διὰ τὰ ὅπλα. Λόχος ἐξ 70 περίπου γυναικῶν ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς συμπλοκῆς πυρετωδῶς εἰργάσθη πρὸς ἀνέγερσιν

πε: «Πάτερ, εἰ δυνατόν παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ». Τοῦτος, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἤκουσε τὸ κραύγασμα τῆς ἐλευθερίας, ἐγονάτισε μπροστὰ στὸν πατέρα του, καὶ ἀπεκδυθεὶς πᾶσαν ἀδυναμίαν ἀνθρώπου, εἶπε χωρὶς νὰ δακρύσῃ :

Πατέρα, κλαῖς ἀναχωρῶ,
 Νὰ μ' εὐχηθῇς γυρεύω,
 Ἐνὰ παιδὶ σὲ ὕστερῶ!
 Μὰ 'δῶ νὰ ζήσω δὲν μπρῶ
 Τυράννους νὰ δουλεύω.

καὶ τρέξας ὁ Ἀδαμάντιος ὅπου τοῦ ἔγνεφεν ἡ ἐλευθερία μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ἂν ἦναι σημεῖον, ὅπου ὁ ἄνθρωπος συμπίπτῃ μετὰ τὸν Θεόν, εἶναι ὅταν ὡς ἐθελοντῆς σκοτώνεται διὰ τὴν πατρίδα. Ἄν ὁ Θεὸς κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν δὲν καταβαίνει ἐδῶ κάτω στὴν γῆ, ἀλλὰ χωρὶς ἄλλο ἀναβαίνει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν, καὶ οἱ δύο συμπλέκονται, συγχέονται, ἀδελφοποιοῦνται, καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται οὐράνιος, Θεός».

προχείρων ὀχυρωμάτων ἐπὶ τοῦ Σαρακηνοῦ, ἀψηφουσῶν τὸν θάνατον μετὰ Σπαρτιατικῆς γενναιοψυχίας. Τισὶ τῶν σωματορχῶν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ παράδειγμα γενναιότητος ἡ γηραιὰ Σουίπενα, ἡ νεαρὰ Μαργαρίτα Μπασδέκη Μαλιούφα, ἡ Παπαθανάσενα Μητριάνου, ἡ ὑπηρετρία τοῦ Α. Βασαρδάνη Ἑλένη καὶ τόσαι ἄλλαι!

Ὁ υἱὸς τοῦ Γάλλου ναυάρχου τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁρμούσης γαλλικῆς μοίρας ἐπισκεψάμενος μετὰ τινα χρόνον τοὺς ἐπαναστάτας ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὴν καλλιπάρειον Μαργαρίταν, μαθὼν δὲ τὴν εἰς τὸν ἀγῶνα συμμετοχὴν αὐτῆς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἑαυτῆς ἀδελφοῦ ἐνθουσιωδῶς ἀνέκραξεν, ἀσπασθεὶς εὐλαβῶς τὴν χεῖρα αὐτῆς: «Ἐθνος, οὗτινος αἱ παρθέναι ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἡ ἥρωϊς αὕτη, εἶναι ἄξιον τῆς βοηθείας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου»!

Καὶ ὄντως παρὰ πολλῶν ἐπιβεβαιουῦται, ὅτι ἡ εἰκοσιτριετις αὕτη κόρη, βλέπουσα ἐν τῇ ὑποχωρήσει τοῦ κέντρου ἀρχηγόν τινα μεταβαίνοντα εἰς ἑτέραν θέσιν καὶ ἐκλαβοῦσα τοῦτο ὡς φυγὴν, ἐφώνησεν αὐτῷ δεικνύουσα πρὸς τὸ μέρος τῶν Τούρκων: «Ἐ, καπετάνιο ὅχ' ἀπ' αὐτοῦ... μόν' ἀπ' ἐδῶ... ὅπου κ' ἐγὼ πηγαίνω»!

Ὅτι οἱ Τούρκοι ὑπέστησαν φοβεράς ζημίας, δι' ὃ καὶ ἀπεθαρρύνθησαν, καταφαίνεται ἐκ τῆς μετὰ τὴν μάχην προτάσεως αὐτῶν πρὸς συνθηκολόγησιν διὰ τῶν ἀπὸ Βώλου ἀπεσταλμένων Γ. Καρτάλη καὶ Ν. Κουκκουσλῆ.

Ὅθεν ὑπὸ τὸν ὅρον οἱ μὲν ἐπαναστάται ν' ἀπέλθωσιν ἐκ Μακρυνίτης, οἱ δὲ Τούρκοι νὰ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὴν καὶ τὰ ἄλλα χωρία, οἱ μὲν πρῶτοι ἀπῆλθον εἰς Ζαγορὰν διὰ Δρακίας, πολλὰ παθόντες κατὰ τὴν νυκτερινὴν αὐτῶν πορείαν, οἱ δὲ δεύτεροι ἐπανῆλθον εἰς Βῶλον, ἀποκομίζοντες πλὴν 10 Ἑλλήνων νεκρῶν ἡμιγύμνων καὶ τεθλασμένων τὰς κεφαλὰς, δύο τραυματίας, ὧν ὁ μὲν ὑποδεκανεὺς τῶν πυροσβεστῶν, ὁ δὲ μαθητὴς Α. Παπαϊωάννου ἀπ' Ἀργαλαστῆς, ἀποβιώσας μετ' ὀλίγον, καὶ τεμάχιον ὑποκαμίσου, ἐφ' οὗ δι' ἄνθρακος ἐχάραξαν τὰ σημεῖα τοῦ Σταυροῦ, ἵνα παραστήσωσιν αὐτὸ ὡς σημαίαν, καὶ 4—5 ὅπλα.

Τῇ ἐπιούσῃ 8 Φεβρουαρίου, τῶν νεκρῶν παραδοθέντων τῇ

ἑλληνικῇ κοινότητι Βώλου, αὕτη ἐνεταφίασεν αὐτοὺς μετὰ πάσης τιμῆς καταθεῖσα ἐν κοινῷ τάφῳ, παραστάντος καὶ τοῦ φιλέλληνος προξένου τῆς Ἰταλίας κ. Βόρελλ.

ΕΚΔΡΟΜΗ ΕΙΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΝΗΝ ΚΑΙ ΚΟΥΚΚΟΡΑΒΑΝ

Τῇ ἐπιούσῃ τῆς ἐν Μακρυνίτῃ μάχης ὁ μὲν Δ. Ἐξαρχος ἔσπευσεν, ὅπως συνενωθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν Ζαγορά σωματῶν· οἱ δὲ ἀποσταλέντες ὑπὸ τῆς Πρ. Κυβερνήσεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀγυιᾶς πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτοι ὁ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς Κ. Σακελλαρίδης καὶ Κ. Ζαμανούδης, ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῶν τὸν Δ. Γαρέφην Κατσούδαν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν σωματάρχας Ι. Μπαντῆν, Ι. Βογιατζῆν, Γ. Μαστέλον, Ν. Γιαννακόπουλον, Κ. Οἰκονόμου, Ι. Μπάρλαν καὶ Α. Κρομμύδαν μετὰ 250 ἐγγχωρίων ἐπαναστατῶν, ἀφίκοντο καὶ διενυκτέρευσαν εἰς τὰ Καλύβια Κερασιᾶς, ἔνθα κυρίως διαχειμάζουσιν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου· ἀλλὰ περὶ ὄρθρον, ἐνῶ ἡτοιμάζοντο νὰ μεταβῶσιν εἰς Κανάλια καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κεραμίδιον καὶ Βουλγαρινήν, ὅπου ὑπῆρχον καὶ περὶ τὰ 1000 κοιλὰ σίτου τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ἀρχηγείου νὰ μὴ προχωρήσωσιν, ἔνεκα τῆς ἀποβιβάσεως ἐχθρικοῦ στρατοῦ εἰς Βῶλον. Οὕτω δὲ αὐθωρεὶ μετὰ μικρὰν σκέψιν καὶ ἀφοῦ συνεννοήθησαν μετὰ τοῦ Κ. Ραΐκου ἀστυνόμου καὶ σωματάρχου Κερασιᾶς, ὁ μὲν Δ. Κατσούδας μετὰ πάντων τῶν σωματαρχῶν ἐβάδισαν καὶ κατέλαβον τὸ Κλήμα, θέσιν μεταξὺ Καπούρνης καὶ Μακρυνίτσης κειμένην, τὰ δὲ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως, παραλαβόντα τὸν ἀποσπασματάρχην Κ. Οἰκονόμου μετὰ 12 ἐπαναστατῶν, ἐν μέσῳ πιπτούσης χιόνος καὶ ἐκτάκτου κακοκαιρίας ἀφίκοντο εἰς Κανάλια, ἐκεῖθεν δὲ, συνεννοηθέντες ἐπίσης μετὰ τοῦ φιλοπάτριδος πληρεξουσίου Καναλιῶν Ν. Παπαγεωργίου περὶ καταρτισμοῦ σώματ. Καναλιωτῶν, κατέφθασαν εἰς Κεραμίδιον.

Τῇ ἐπαύριον μετὰ δοξολογίαν τελεσθεῖσαν ἐν τῷ ναῷ ἀνεκηρύχθη καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐπανάστασις, διορισθέντος τοῦ μὲν προκρίτου Γ. Νικολάκη ἀστυνόμου, τοῦ δὲ Γ. Γιαννάκη ἀνακηρυ-

χθέντος σωματάρχου τοῦ χωρίου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον ὅπλα τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως ἔπεμψαν αὐθημερὸν λέμβους εἰς Ζαγοράν καὶ ἐκείθεν εἰς Σκιάθον πρὸς μετακόμισιν τοιούτων καὶ μετὰ μεσημβρίαν ἀνεχώρησαν εἰς Βένετον διὰ λέμβων ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐπαναστατήσωσι καὶ τὸ χωρίον τοῦτο, ἔνθα καὶ κατέφθασαν περὶ δειλὴν ἐνθουσιώδους τυχόντες ὑποδοχῆς. Ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ διατρίψαντες μέχρι τῆς 4 Φεβρουαρίου ὁ Κ. Σακελλαρίδης καὶ Κ. Ζαμανούδης, ἀφοῦ ἐπίσης διώρησαν τὸν καλὸν πρόκριτον Κωνσταντάκην ἀστυνόμον καὶ ἀνεγνώρισαν τὸν πεπειραμένον Τεμπέλην ὡς σωματάρχην, ἐπανέκαμψαν εἰς Κεραμίδιον μετὰ 40 περίπου ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν Τεμπέλη καὶ τοῦ ἀξιολόγου ἡγουμένου τῆς Μονῆς Φλαμπουρίου Συμεῶνος, ὅστις οὐχ ἥκιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐφικτὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ.

Τῇ αὐτῇ ἐσπέρᾳ κατέφθασεν εἰς Κεραμίδιον καὶ ὁ Δ. Κατσούδας μετὰ τῶν πλείστων σωματαρχῶν τῇ αἰτήσῃ τῶν μελῶν τῆς Πρ. Κυβερνήσεως καὶ τῇ διαταγῇ τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγείου, ὅπερ, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων ἐκ Βώλου διὰ τὴν πεδιάδα τῶν Φαρσάλων, ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἣν διωργανίζον ἀκαμάτως μοχθοῦντες ὁ Σακελλαρίδης καὶ Ζαμανούδης.

Αὐθημερὸν δὲ ἕτεροι σωματάρχαι, ὁ Ν. Γιαννακόπουλος, Ι. Μπαντῆς, Ι. Μπάρλας καὶ Α. Κρομμύδας, ἀποσπασθέντες τοῦ σώματος τούτου, ἐβάδισαν εἰς Βουλγαρινὴν, εἰς ἣν καὶ εἰσήλασαν ἄνευ τινος δυσκολίας, τῶν ἐκεῖ 4 Γκέγκιδων καὶ ἐνὸς τουρκαλβανοῦ τραπέντων εἰς φυγὴν καὶ ἐνὸς μὲν πληγωθέντος, δύο δὲ συλληφθέντων, ἐξηκοντούτιδος περίπου Ἀλβανοῦ καὶ εἰκοσιτριέτους καὶ ρωμαλέου Γκέκα.

Τῇ 5 Φεβρουαρίου τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως, ἀφιχθέντων τῶν ἀναμενομένων 200 ὅπλων, ἐξώπλισαν τοὺς ἐπαναστάτας τῶν τριῶν χωρίων Κεραμιδίου, Βενέτου καὶ Σκλήθρου ὑπὸ τοὺς ἐγγχωρίους σωματάρχας, τὴν δ' ἐπομένην ἅπαν τὸ σῶμα, ἐκ 400 περίπου ἀνδρῶν, κατηυθύνθη εἰς Βουλγαρινὴν ἐνθ' ἀνέμενον καὶ οἱ τὴν προτεραίαν μεταβάντες, μεθ' ὧν συνηνώθη ἤδη καὶ ὁ Θ. Κολωνιάτης καὶ Μ. Τσέλιος, ἐνῶ ὁ Δ.

Ἐξάρχος καὶ Δ. Ζαχαρόπουλος ἐναπέμειναν εἰς Κανάλια διαφωνήσαντες πρὸς τοὺς πρώτους.

Ἐν Βουλγαρινῇ οἱ συγκεντρωθέντες ἤδη ἐπαναστάται περὶ τοὺς 500—ἀφοῦ τὴν προτεραίαν, πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν μελῶν τῆς Π. Κυβερνήσεως, κατέσχον οἱ προαφικόμενοι περὶ τὰ 750 κοιλὰ σίτου καὶ κριθῆς, 10 ἵππους, 2000 περίπου αἰγοπρόβατα καὶ 200 βοῦς—ἐσκέπτοντο νὰ βαδίσωσι καὶ καταλάβωσι τὸν λόφον Φονιά, ὁχυρωτάτην θέσιν παρὰ τὴν Ἀγυιάν καὶ διακόψωσι τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς Λαρίσσης. Ἀλλ' ἐπιστολὴ παρὰ τοῦ γεν. Ἀρχηγείου, ἀναγγέλλουσα εἰς τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως τὰ κατὰ τὴν μάχην τῆς προτεραίας ἐν Μακρυνίτση, προσεχάλει τὰ σώματα νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Πήλιον καὶ καταλάβωσι τὸν Προφήτην Ἥλιον, ὃν οἱ ἐν Μακρυνίτση ἐπαναστάται ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι συνεπεῖα τῆς συνθηκολογήσεως μετὰ τοῦ Ἰσκανδέρ-πασσᾶ.

Αὐτῇμερὸν οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς γειτονικῆς κόμης Ἀλφακλάρ προσελθόντες προσήνεγκον τοῖς ἐπαναστάταις τὴν ἐαυτῶν ὑποταγὴν, τούτου δ' ἕνεκα ἔλαβον παρὰ τῶν μελῶν τῆς Πρ. Κυβερνήσεως ἔγγραφον, ἐπιτάσσον ἅπαντα τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα νὰ μὴ ἐνοχλῶσιν αὐτοὺς καὶ οὕτως ἐπανέλαβον τὰ πλεῖστα τῶν ἡρπαγμένων κτηνῶν, πάντων τῶν σωματαρχῶν προθύμως ὑπακουσάντων εἰς τὴν διαταγὴν τῶν μελῶν τῆς Πρ. Κυβερνήσεως, πλὴν τοῦ Θ. Κολωνιάτου, ὅστις ἀντέτεινεν ὑπολαμβάνων ἴσως τὴν ἐπανάστασιν ὡς ἐκραγεῖσαν διὰ ληστείας καὶ ἀρπαγᾶς, ἀλλὰ μετὰ ἐντόνους ἐπιτιμήσεις ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ὑποκύψῃ.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ὀθωμανῶν περὶ μεσημβρίαν συνελθόντων ἀπάντων τῶν ἐπαναστατῶν ἐν τῇ κόμῃ καὶ συσκεφθέντων τῶν σωματαρχῶν μετὰ τῶν μελῶν τῆς Πρ. Κυβερνήσεως, ἀπεφασίσθη τὸ μὲν ἡμῖς τοῦ σώματος ὑπὸ τὸν Δ. Κατσούδαν μετὰ τῶν σωματαρχῶν τοῦ Πηλίου καὶ τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς Μακρυνίτσαν, οἱ δὲ Θ. Κολωνιάτης, Γ. Γιαννάκης, Τεμπέλης καὶ ἄλλοι τινες ἐκ τῶν χωρίων Σκλήθρου καὶ Βουλγαρινῆς περὶ τοὺς 300 νὰ καταλάβωσι τὴν ὑπερκειμένην τοῦ χωρίου τούτου Μο-

νὴν τῆς Καμπάνας, θέσιν λίαν ὀχυράν καὶ τεθῶσιν εἰς ἀμυναν ἀπέναντι τοῦ Ἄμου-ἀγά, ὅστις ἀπὸ τῆς προτεραίας εἶχε φθάσει εἰς τὴν μίαν περίπου ὥραν ἀπέχουσαν τῆς Βουλγαρινῆς κώμην Κουκοράβαν μετὰ 700 καὶ ἐπέκεινα στρατιωτῶν ἀτάκτων καὶ τακτικῶν.

Ἐνταῦθα ἀποχωρησάντων πάντων τῶν σωματαρχῶν, τῶν μὲν ὑπὸ τὸν Δ. Κατσούδαν προχωρησάντων καὶ καταλαβόντων τοὺς πρὸ τοῦ χωρίου λόφους ὅπως παρασκευασθῶσι διὰ τὴν εἰς Μακρυνίτσαν πορείαν, τοῦ δὲ Γ. Γιαννάκη καὶ Τεμπέλη ἀποσυρθέντων εἰς τὴν Μονὴν τῆς Καμπάνας, ὁ Θ. Κολωνιάτης, ἐπωφελούμενος τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν σωματῶν, ἤρπασε τὸν αἰχμάλωτον Γκέκαν ἐκ τοῦ δωματίου ἐνθα διέμενον τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως, ἵνα φονεύσῃ αὐτόν· ἀλλ' ἐγκαίρως τούτου γνωστοῦ γενομένου σπεύσαντες ὁ Κ. Σακελλαρίδης καὶ ἄλλοι ἀφήρσαν τὸ θῦμα. Ἐν τούτοις δὲν παρήλθεν ἡμίσεια ὥρα καὶ εἰσορμᾷ εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον, ἐνῷ ὁ Κ. Σακελλαρίδης καὶ Κ. Ζαμανούδης ἐσκέπτοντο μετὰ τινων τῶν προκρίτων τοῦ χωρίου περὶ ἀπολύσεως τοῦ Γκέκα, ὁ Θ. Κολωνιάτης μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ ἐπιμόνως ἀπαιτεῖ τὸν αἰχμάλωτον, ὃν τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως ἠρνοῦντο νὰ παραδώσωσι διὰ τε τὸ ἄδίκον καὶ ἄτοπον ἅμα, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπὸ τῶν ὁμοθησίων του φοβεράς ἀντεκδικήσεις. Ἐνταῦθα ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Θ. Κολωνιάτου κατήντα σκανδαλώδης καὶ σχεδὸν ἐπέκειτο ρῆξις. Μάτην τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως, ὁ Ν. Γιαννακόπουλος καὶ ἄλλοι ὑπεδείκνυν αὐτῷ τὰ πιθανὰ ἐπακολουθήματα τοιαύτης βαρβάρου πράξεως. Μάτην οἱ παρευρεθέντες χωρικοὶ ἐξώρχιζον αὐτὸν νὰ ἀποσυρθῇ, ὁ δὲ Κ. Ζαμανούδης προσήνεγκεν αὐτῷ 10 λίρας, ὁ Θ. Κολωνιάτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἔμενον ἀδυσώπητοι!

Εἰς τὴν ἐπιμονὴν ταύτην τοῦ νεοφωτίστου, προτιθεμένην νὰ κηλιδώσῃ δι' ἀπανθρώπου πράξεως τὴν ἐπανάστασιν, ἀμφοτέρα τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως ἐδέησε νὰ φθάσωσι καὶ μέχρι τῶν ὅπλων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους δὲν κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν αὐτόν. Ὁ Θ. Κολωνιάτης, ἀρπάσας ἰδίαις χερσὶ τὸ δύστηνον θῦμα καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτόν, ἀπώθησεν

ἔξω τῆς θύρας αὐθωρεὶ δὲ πυροβολισμοὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν φρουρέουσιν αὐτὸ ἀνάνδρως καὶ σκληρῶς.

Ὁ ἕτερος ὁμῶς τῶν αἰχμαλώτων, ὁ γηραιὸς τουρκαλβανὸς ἀπὸ τῆς προτεραίας οὐ μόνον ἀφέθη ἐλεύθερος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀφαιρεθέντα χρήματά του καὶ πολύτιμα τῇ διαταγῇ τῶν μελῶν τῆς Πρ. Κυβερνήσεως ἀπεδόθησαν αὐτῷ.

Μετὰ μικρὸν κατευνασθέντων τῶν πνευμάτων, τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος ὑπὸ τὸν Δ. Κατσούδαν καὶ τοὺς λοιποὺς σωματάρχας ἐβάδισαν εἰς Κανάλια, ὁ δὲ Θ. Κολωνιάτης ἐν οἰνοφλυγίᾳ ἔτι διατελῶν, παραπείσας τὸν Γ. Γιαννάκη, Τεμπέλην καὶ λοιποὺς, ἀντὶ νὰ μείνῃ καὶ ὀχυρωθῇ ἐν τῷ χωρίῳ ὡς προαπεφασίσθη καὶ ἐν θέσει ἀμύνῃς, ἐξῆλθεν αὐτοῦ τὴν 2 μ. μ. καὶ πάντες ὁμοῦ ὠδευσαν κατὰ τοῦ Ἀμους-ἀγᾶ. Ἦδη τὴν 3 ὥραν ἀφίκοντο πρὸ τῆς Κουκοράδας, ἀλλὰ τῶν Τούρκων ὄντων ὀχυρομένων καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πεπειραμένου Ἀμους-ἀγᾶ εὗρον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, περιπλακέντες εἰς μάχην, καὶ μετὰ μίαν ὥραν ἀπὸ ἐπιτεθειμένων εἰς ἀμυνομένους καταστάντες, ἀφοῦ ἔπεσον 4 νεκροί, 2 ἐκ τοῦ χωρίου Σκλήθρου, 1 ἐκ τοῦ Κεραμιδίου καὶ 1 ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Θ. Κολωνιάτου καὶ διπλάσιοι περίπου ἐπληγώθησαν, μόλις κατάρθωσαν νὰ ἀπαλλαγῶσι τῆς δεινῆς ταύτης θέσεως, τραπέντες εἰς φυγὴν καὶ ἐγκαταλιπόντες εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ καὶ κάππας καὶ πολεμεφόδια.

Τὸ παράλογον τοῦτο διάβημα ἀνήγγειλεν ὁ Θ. Κολωνιάτης δι' ἐπιστολῆς του εἰς τὰ μέλη τῆς Πρ. Κυβερνήσεως, αὐτὴν καὶ παρεκάλει νὰ ἐπανακάμψωσι καὶ ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν του, ὄντος ἤδη τοῦ σώματος τούτου ἐν κινήσει· ἀλλ' ὁμοφώνως δὲν ἐνεκρίθη ὑπὸ τε τῶν μελῶν τῆς Πρ. Κυβερνήσεως καὶ τῶν σωματάρχων ἢ ἐπιστροφῇ, διότι οὕτω θὰ παρήκουον εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ γεν. Ἀρχηγείου καὶ διότι οὐδεμίαν θὰ προελάβανον νὰ παράσχωσι συνδρομὴν. Οὕτω δὲ ἐβάδισαν καὶ διενευκτέρευσαν εἰς Κανάλια, ὁπόθεν ἐκκινήσαντες λίαν πρῶτ' ἀφίκοντο περὶ δεῖλιν ἐν μέσῳ βαρυτάτου χειμῶνος εἰς Πρ. Ἠλίαν, ὃν τὴν προτεραίαν μόλις εἶχον ἐγκαταλείψει οἱ Τούρκοι, καὶ ἐκείθεν εἰς Ζαγοράν ὅπου ἤδη διέ-

τριβε καὶ τὸ Ἀρχηγεῖον μετὰ πάντων τῶν ἐπαναστατῶν.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κατέλιπε καὶ ὁ Θ. Κολωνιάτης τὴν Βουλγαρινὴν, βαδίσας διὰ Κεραμιδίου εἰς Ζαγοράν, ἐγκαταλιπὼν δὲ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Γκέγκιδων τὰ γυναικόπαιδα, ἅτινα ἤδη βεβαία ἠπείλει καταστροφή διὰ τὸν ἄδικον θάνατον ἐνὸς αἰχμαλώτου.

ΝΕΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΟΣΣΑΝ

Τὰ γνωστὰ ἡμῖν ἐπαναστατικὰ σώματα Πηλίου, ἅτινα μετὰ τὴν πρώτην ἐν Μακρυνίτῃ μάχην εἶχον ἀπομακρυνθῆ αὐτῆς, ὡς προερρέθη, ἐπανῆλθον εἰς αὐτὴν τῇ 16 Φεβρουαρίου· τῇ δὲ 19 ἀφίκετο ἀπὸ Ἀλμυροῦ εἰς Πήλιον καὶ ὁ καθηγητὴς Ν. Νικολαΐδης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν φοιτητῶν. Συγχρόνως καὶ τὰ σώματα Α. Μήτσα καὶ Χ. Λελοῦδα ἀναχωρήσαντα τῇ 14 τοῦ Ἀλμυροῦ ἔσπευσαν εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Πηλίῳ, τοῦ Α. Βελλέντσα καταλαβόντος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τὴν κόμην τοῦ Ἀλμυροῦ Κελλέρια, τοῦ δὲ βουλευτοῦ Γ. Νικολαΐδου ἀποσυρθέντος πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ εἰς Σούρπην. Ὁ Α. Μήτσας καὶ Χ. Λελοῦδας συνηγητήθησαν ἐπίσης ἐν Ἀλμυρῷ τῷ σώματι τοῦ Ι. Φαρμάκη πορευομένου εἰς Ἀγυιάν, ἐνωθέντες δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἐκτελέσαντες τὴν διὰ τοῦ Ἀλμυροῦ ἐπικίνδυνον καὶ κοπώδη νυκτοπορίαν ἀφίκοντο διὰ Κερασσιᾶς εἰς Κεραμιδίον, ἐνθα ἔμαθον ὅτι τὰ περὶ τὸν Βελεστῖνον χωρία λεηλατοῦνται ὑπὸ τῶν Γκέγκιδων, οἵτινες ἰδίᾳ ἐν Βουλγαρινῇ πλείστας ὄσας ὠμότητας διέπραττον. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι οἱ ἐχθροὶ τῷ ὄντι εἶχον ἀποφασίσει νὰ ἐκδικηθῶσι φοβερῶς τὸν ὑπὸ τοῦ Θ. Κολωνιάτου φονευθέντα ὁμόφυλον αὐτοῖς, οὐχ ἥττον ἀνακριβῆ φαίνονται τὰ περὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἀμοῦς-ἀγᾶ, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ὁποίου ἢ ἀγρία αὐτοῦ ὀρδὴ τὴν θηριώδη διεπράξατο δολοφονίαν τῶν προκρίτων Βουλγαρινῆς, κατακρεουργήσασα αὐτοὺς ὡς ἐξῆς:

Ὁ Γ. Κουμπουρδογιάννης, Θ. Χρήστου, Γ. Παπαδόπουλος, Χ. Βασθανᾶς, Α. Σταθόπουλος, Δ. Μακρούλης καὶ Ι. Παπαγεωργίου μετὰ τὴν ἐκ Κουκκοράδας ἐκδίωξιν τοῦ Θ. Κολω-

νιάτου μαθόντες ὅτι ὁ Ἀμοῦς-ἀγᾶς μετέβαινεν εἰς τὸ χωρίον αὐτῶν ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησιν· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπόσπασμα Γκέγκιδων συλλαβὸν αὐτοὺς κατεκρεοῦργησεν οἰκτρῶς καὶ εἶτα κατέκαυσε τὰ πτώματα αὐτῶν πρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ στυγεροῦ ἐγκλήματος. Βραδύτερον ὅμως τὰ ἡμίκαυστα ἄκρα αὐτῶν ἀνεκάλυψεν ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ Ἀγγλικοῦ Χρόνου καὶ πικρῶς ἐπὶ τούτῳ τὸν Ἀμοῦς ἐπέπληξε.

Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς θηριώδους ταύτης πράξεως οἱ κάτοικοι τῆς Βουλγαρινῆς ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη πλὴν 15 περίπου οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐκρατήθησαν ὑπὸ τῶν Γκέγκιδων καὶ μυρίας ὑπέστησαν κακώσεις καὶ ὕβρεις. Ἐνῷ δὲ τοιαῦτα ἐπασχον οἱ ὀλίγοι αὐτόθι κατακρατούμενοι, διὰ τῆς κατωτέρω ἐπιστολῆς προσεκαλοῦντο καὶ οἱ λοιποὶ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἐαυτῶν ἐστίας :

Βουλγαρινῶται. — Ὅπου εἶσθαι φευγάτοι ἀπὸ τὸ χωριὸν σᾶς χαιρετῶ καὶ σᾶς φανερώνω, αὐτοῦ στέλλομεν ἐπίτηδες ἄνθρωπον τὸν Ἰ. Κόκκινον διὰ νὰ συναχθῇτε καὶ ἐλθῇτε εἰς τὸ χωριὸν σας νὰ σιμάσητε τὰ σπιτοσαγιά σας καὶ ὅ,τι ἔχετε ὁ καθένας.

Τὸ σπιτοσάγιον τὸ ἔχομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν βουλομένο καὶ ἂν δὲν ἐλθῇτε νὰ ξεύρητε ὅτι τὰ σπίτια σας καὶ ὅλα τὰ σαγιά σας θὰ τὰ κάμωμεν βεϊλίδικα.

Ἀκόμα σᾶς γράφω νὰ μὴ φοβηθῇτε νὰ ἐλθῇτε πίσω, ὅτι ὁ βασιλέας μας δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ χαλάσῃ τὰ χωριά, ἀλλὰ θέλει νὰ ἔχῃ τὸν μπαξέ του καθὼς τὸν εἶχε.

Σᾶς ἐγράψαμε δύο φορές καὶ δὲν ἤλθατε καὶ τώρα σᾶς γράφω καὶ τὸ κρίμα ἔς τὸ λαιμὸν σας.

Οὕτως ἀκολουθεῖτε.

Βουλγαρινῇ, 18 Φεβρουαρίου 1878.

Καϊμακάμης τοῦ Νιζαμιοῦ καὶ Ἀμοῦς-ἀγᾶς μπίμπασης
(Τ. Σ.) (Τ. Σ.)

Ἐνῷ λοιπὸν τ' ἄνω ρηθέντα σώματα ἡτοιμάζοντο νὰ πορευθῶσι κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρινῇ 800 περίπου Γκέγκιδων προσεκλήθησαν ὑπὸ τῆς Πρ. Κυβερνήσεως Πηλίου νὰ μεταβῶσιν εἰς Κερασιάν, ὅπερ καὶ ἔπραξαν ἀφέντες ἐν Κεραμιδίῳ φρουρὰν 100 ἀνδρῶν πρὸς φύλαξιν τῶν ἐκεῖ γυναικοπαίδων. Ἀλλὰ νέα πάλιν διαταγὴ τῆς Πρ. Κυβερνήσεως ἀφικομένη μετὰ 3 ἡμέρας ἐνέτελλεν αὐτοῖς νὰ ἐπανέλθωσιν ἔνθα ἦσαν καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι τοὺς ἐν Βουλγαρινῇ Γκέγκιδας. Ἐφ' ᾧ τῇ

26 Φεβρουαρίου ἀπελθόντες ἀπὸ Κερασιᾶς ἀφίκοντο αὐθημερὸν εἰς Κανάλια.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον, ἦτοι τῇ 20 Φεβρουαρίου, ἕτερον σῶμα ἐξ 150 ὑπὸ τοὺς σωματάρχας Κ. Λώρην καὶ Θ. Τσακίρην μετὰ τοῦ Γ. Ἀντωνοπούλου καὶ Ι. Κατσικοπούλου ἐπιβιβασθὲν τοῦ *Βυζαντίου* κατευθύνετο εἰς Πήλιον. Διελθὼν δὲ διὰ Χαλκίδος παρέλαβε τὸν Α. Βούλγαρην ἀπὸ πολλοῦ ἀναμένοντα αὐτόθι εὐκαιρίαν ἵν' ἀπέλθῃ εἰς Μακεδονίαν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν 200 περίπου, λειψάνων τοῦ ἀπὸ πολλοῦ συγκροτηθέντος ἀλλὰ διαλυθέντος σώματος.

Πρὶν ἢ παρακολουθήσωμεν τὴν πορείαν καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα τῶν νέων αὐτῶν σωμάτων ἀνάγκη νὰ χαρακτηρίσωμεν ἐν ὀλίγοις τοὺς νεωστὶ ἐπὶ τῆς πολεμικῆς σκηνῆς φαινομένους ἀρχηγούς.

Ὁ Κ. Λώρης ἀπὸ Προμηρίου τοῦ Πηλίου, ὑπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, δὲν προεῖχε μὲν ἐν παιδείᾳ, διεκρίνετο δ' ἐν τῷ γενναίῳ, εἰλικρινεῖ καὶ καθ' ὅλου ἵπποτικῷ αὐτοῦ χαρακτῆρι, μεθ' οὗ συνήγου καὶ πολεμικὴν πεῖραν, ἣν ἐν τοῖς πολέμοις τῆς Κρήτης ἐκτήσατο εὐδοκίμως ἀγωνισάμενος. Ὁξύθυμον μᾶλλον ἢ ὑπομονητικὸν χαρακτῆρα ἔχων, πλὴν ἄνευ ἐγκαυχήσεων καὶ ἐπιτηδεύσεων, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ προσκρούῃ ἐνίοτε τῇ διοικήσει σώματος ἀτάκτων, ἐν οἷς πολλοὶ οἱ θρασεῖς, ὀλιγώτεροι δὲ οἱ θέλοντες νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς εἶδος στρατιωτικῆς πειθαρχίας. Ἐν τούτοις ἄκρως ἐξετιμᾶτο ὑπὸ τῶν ἐθελοντῶν, διότι προηγεῖτο πάντοτε ἐν τοῖς κινδύνοις καὶ οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἀμφίβολον γενναιοψυχίαν ἐδείξε.

Ὁ Θ. Τσακίρης ἦτο ἀπλοῦς διδάσκαλος, εὐχῆς δ' ἔργον ἂν καὶ ἄλλοι πολλοὶ δεινοὶ ἀγορηταὶ ἐμιμῶντο τὸ παράδειγμα αὐτοῦ· διότι τότε μόνον οἱ δούλοι λαοὶ πραγματικῶς εἰς ἐθνικοὺς ἀγῶνας ἀπεκδύονται, ὅταν καὶ διδάσκαλοι, καὶ ἔμποροι, καὶ βιομήχανοι, καὶ πάντες οἱ ὅπωςδήποτε δυνάμενοι νὰ συντελέσωσι σπεύδωσι προθύμως εἰς τὸ πεδίου τοῦ ἀγῶνος, λαμβάνοντες ἕκαστος τὴν προσήκουσαν τῇ αὐτοῦ ἀξίᾳ θέσιν. Οὗτος δ' ἐὰν ὡς στρατιώτης κυρίως δὲν ἠδύνατο νὰ διακριθῇ ἄλλων, συνεβοήθησεν ὅμως λίαν εἰς τὴν δυσχερῆ διοίκησιν τῶν ἀτάκτων ἐκείνων ὀπλοφόρων, ἀφείς παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς ἀγρό-

ταις ἀναμνήσεις ἀγαθὰς διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν πρόνοιαν καὶ ἀποσώδῃσιν πάσης βιαιοπραγίας, συμβοηθὸν ἔχων τὸν νεαρὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ν. Γιαννιόπουλον, ὃν τινα ὁ ἀείμνηστος πατήρ του σπαρτιατικῶς προέπεμψεν εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ὁ Γ. Ἀντωνόπουλος, τελειόφοιτος τοῦ πανεπιστημίου, φιλόπατρις δὲ καὶ καλῶς μεμορφωμένος, συνηκολούθησε τοῖς ἀνωτέροις μετὰ τινων φοιτητῶν, ἐν οἷς ὁ Ι. Καμπάνης, Ζ. Μπίστης, Δ. Σκοῦρος, Κ. Οἰκονομίδης, Γ. Στάδραρης, Ν. Θεοδώρου, Καρδαράς, Ραζέλος, Παλαμάρης, Παναγιωτόπουλος, Σ. Φωτίου, μεθ' ὧν καὶ ὑπέστη τὰς κκουχίας καὶ τὰ δεινοπαθήματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος μέχρι τέλους.

Περὶ τοῦ Ι. Κατσοκοπούλου, γνωστοῦ ἡμῖν ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐν τῇ Μονῇ Σουρβιάς μαχῶν, οὐδεὶς μὲν περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἄλλων ἀσχέτων τῷ παρόντι ἀγῶνι ιδιοτήτων αὐτοῦ ἄξιος λόγος, μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον θὰ ἴδωμεν αὐτὸν οἰκτρὸν θυμῷ ἀπερισκέπτου ὁρμῆς καὶ ἐπιζημίου παραβάσεως τῶν συμπεφωνημένων.

Ὁ Ι. Φαρμάκης ἀπὸ Ἀραχόβης, φοιτητῆς τῆς ἱατρικῆς, ἔχων ὡς ὑπαρχηγὸν ἕτερον φοιτητὴν τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν καλὸν νέον Ι. Τσάμην, παραβαλλόμενος ἐν τῇ νεότητι καὶ ἀπειρία αὐτοῦ πρὸς τινὰς πρεσβυτέρους καὶ ἐμπειροπολέμους τρανῶς κατέδειξεν, ὅτι ἡ φιλοτιμία καὶ τὸ αἶσθημα,* ὑποβοη-

* Ὁ Ι. Φαρμάκης τοὺς πόθους τῆς αὐτοῦ φιλοπατρίας ἐξέφρασε τῇ 9 Νοεμβρίου π. ε. διὰ φλογεροῦ πρὸς τοὺς συμφοιτητάς αὐτοῦ λόγου, ἐξ οὗ παραθέτομεν τὰ ἐξῆς :

«Τὸ Πανεπιστήμιον, ὦ φίλοι συμφοιτηταί, ἡ κοινὴ αὕτη κιβωτὸς τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, πρῶτον αὐτὸ ἃς ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τοῦ Μακεδόνα, Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἡπειρώτου Σκενδερ-βέη καὶ ἃς προσκαλέσῃ πάντα τὸν ἑλληνισμὸν, καὶ ἃς ὁρκίσῃ αὐτὸν ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην, καὶ ἃς ἀνακράξῃ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον τὸ ἢ τέχνα τῆς Ἑλλάδος ὅλα ὁμοῦ νὰ συζήσωσι καὶ νὰ συνδοξασθῶσιν, ἢ, ἐὰν πρόκηται νὰ διασπασθῶσι, νὰ μὴ ὀνομάζωνται πλέον τέχνα τῆς ἐνδόξου Ἑλλάδος, ἀλλὰ νόθα ἔγγονα ἀδόξου μητρικῆς. Τὸ μέγα πρόβλημα τῆς Ἀνατολῆς πρόκειται νὰ λυθῇ. Ἄς δείξωμεν ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ ζῶσιν αἱ παλαιαὶ ἐνδοξαὶ γενεαί. Σὺ φάλαγξ τῶν πανελλήνων φοιτητῶν, ἐλθε ὡς φάλαγξ. Βάδισον ὡς ἀληθὴς φάλαγξ εἰς τὸ στάδιον τῆς τιμῆς. Ἐλθετε, σεῖς Μακε-

θούμενα ὑπὸ τῆς φυσικῆς νοημοσύνης καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, πολλάκις δύνανται νὰ φανῶσιν ὑπέρτερα καὶ τῆς πείρας, ὅταν μάλιστα αὕτη ὑπὸ ἐπιμόρφου κρυψινόας ἐπισκιάζεται ἀντὶ μετὰ τῆς εἰλικρινείας νὰ συμβαδίζῃ.

Οἱ ὑπὸ τὸν Ι. Φαρμάκην 100 περίπου ἐθελονταί, ἐν οἷς καὶ οἱ σπουδασταὶ Α. Χ. Βάρφης, Δ. Περδίκη, Σ. Ἀθροινάρης, σημαιοφόρος, Ι. Καροῦζος, Θ. Δημόπουλος, Ι. Δεῖγούνης, Ι. Ἰωάννου, Καρδαμάτης καὶ ἄλλοι, διεκρίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡς καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, ἐπὶ ἀνθηρᾷ νεότητι, ἀγνότητι αἰσθημάτων καὶ ἐνθουσιασμῷ. Ὡσαύτως οἱ Σάμιοι ἀδελφοὶ Βαλλῇ παρακολουθήσαντες αὐτῷ σὺν τοῖς ἄλλοις ὡς ἀποσπασματάρχαι ἦσαν ἐκ τῶν ὀλίγων ἐκείνων, οἵτινες ὑπὸ τὸν Α. Φιλίππου ἀπετόλμησαν τὴν γνωστὴν ριψοκίνδυνον καὶ ἀτυχῇ εἰς Ἀγυιὰν ἐπιδρομὴν τῇ 7 Αὐγούστου 1877· ὅθεν καὶ τὰς ἐκεῖ τοποθεσίας καλῶς γινώσκοντες ἦσαν ἤδη αὐτῷ λίαν χρήσιμοι ὁδηγοί.

Τοσοῦτοι λοιπὸν καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ εἰς τὰς περὶ τὴν Ὀσ-

δόνες συμφοιτηταί, δεῖξατε τὴν ὁδὸν, ἣ ὁποία θὰ μᾶς φέρῃ πρὸς τοῦ ἔαρος εἰς τὴν πατρίδα τοῦ βασιλέως ἡμῶν Ἀλεξάνδρου καὶ ἀκόμη περαιτέρω. Ἔλθετε, Θεσσαλοὶ, καὶ ὁδηγήσατέ μας εἰς τὸ ἅγιον χωμα, τὸ ὁποῖον ἐπάτησαν οἱ ἱεροὶ πόδες τοῦ μεγάλου πρωτομάρτυρος μας Ρήγα.

Ἔλθετε, Κρήτες, ὅπως συναγωνισθῶμεν τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου χρόνου ἠγωνίσασθε. Ἔλθετε νὰ δεῖξωμεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, ὅτι καὶ τώρα ὑπάρχουσιν Ἀρχάδια. Πετᾶξατε, Ἡπειρώται, συμπολῖται τοῦ μεγάλου ἡμῶν βασιλέως Πύρρου, καὶ τοῦ Σκενδέρ-βέη, καὶ τοῦ Βότσαρη. Δεῖξατέ μας ποῦ εἶναι κρυμμένα τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν προμάχων τοῦ Σουλίου. Δεῖξατέ μας τοὺς βράχους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀχνίζει ἀκόμη τὸ αἷμα τοῦ Φώτου Τσαβέλλα, τῆς Δέσπους καὶ τῶν λοιπῶν Σουλιωτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκ τοῦ βαράθρου αὐτῶν ἀνακράζουσι μὲ τὰ βρέφη των εἰς τὰ στήθη: «Ἕλληνες τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, τί ἐκάμετε τὴν ἐλευθερίαν; Κατεκρημνίσθημεν χάριν τῆς ἐλευθερίας καὶ ὅμως ἄταφοι μέχρι τῆς σήμερον μένομεν καὶ τὰ κόκκαλά μας σήπονται ἐν τῷ σκότει τῆς δουλείας! Ἐλᾶτε, σεῖς ὀλίγα πρὸς δυστυχίαν σας καὶ πρὸς εὐτυχίαν μας ὑπολείποντα τέκνα τῆς Ἡπείρου... Ἀλλὰ ποῖοι εἰσθε καὶ ποῦ;—Συμφοιτηταί, ἅς τοὺς ζητήσωμεν».

σαν κώμας διὰ ξηραῶς καὶ διὰ θαλάσσης μεταβάντες περὶ τὰ μέτα τοῦ Φεβρουαρίου.

Η ΑΨΙΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΑΓΥΙΑΣ

Οἱ ἐπὶ τοῦ *Buζαντίου* Κ. Λώρης, Θ. Τσακίρης, Γ. Ἀντωνόπουλος καὶ Κατσικόπουλος* μετὰ τοῦ Α. Βούλγαρη καὶ 350 περίπου ἐθελοντῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ γενναῖος ταγματάρχης Κάρολος Σοῦτερ ἀπὸ *Saint Marc* τῆς Ἑλβετικῆς ἐπαρχίας *Argovie*, ἀποπλεύσαντες ἐκ Χαλκίδος διήλθον τῆς Σκιάθου καὶ Σκοπέλου, ὅθεν παρέλαβον ἐθελοντάς τινας. Τῇ ἐσπέρᾳ τῆς 24 ζωηρὰ ἤρξατο συζήτησις ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ μεταξὺ τοῦ Κ. Λώρη καὶ Α. Βούλγαρη περὶ τοῦ μέρους τῆς ἀποβάσεως, ὡς τοιοῦτο δὲ τέλος ἀπερασίσθη τὸ μεταξὺ Πηλίου καὶ Ὀσσης Κεραμίδιον. Ὅθεν τῇ 3 μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἡ ἀπόβασις ἐξετελέσθη, ἀλλὰ κατὰ συμπερασμὸν καὶ ἐπὶ θέσεως ἀγνώστου, ἦν τῇ ἐπιούσῃ ὡς τὸν Ἀγυιόκαμπον τῆς Ὀσσης ἀνεγνώρισαν. Ἐν τούτοις καταληφθείσης ὑπὸ τοῦ Α. Βούλγαρη τῆς πλησιοχώρου κώμης Σκήτης ἤρξατο ἡ μεταφορὰ τῶν ὀπλων καὶ πολεμφοδίων, ὧν μέγα μέρος, ἀνῆκον τῷ Κ. Λώρη, μετηνέχθη εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Πολυδένδρου καὶ Σκήτης Μονὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἔνθα καὶ οὗτος μετὰ τῶν λοιπῶν μετέβη.

Ἐνταῦθα ἐπάναγκες θεωροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινα περὶ τῆς Ἀγυιάς καὶ Σκήτης.

Ἡ κώμη Σκήτη κατοικουμένη ὑπὸ 380 ἐλλήνων κεῖται εἰς 20 λεπτῶν ἀπόστασιν τὰς ἀρχαίας Μελιβοίας καὶ εἶναι ἡ τελευταία τοῦ Πηλίου κώμη, ἀφ' ἧς ἄρχεται ὁ Ἀγυιόκαμπος ἔχων πρὸς Δ. τὴν μεγάλην Θεσσαλικὴν πεδιάδα, τὴν διαχωρίζουσαν τὰ ὄρη Πήλιον καὶ Ὀσσαν (Κίσσαβον), ἅτινα ἐνοῦνται πρὸς Α. διὰ χθαμαλῆς σειρᾶς ὀρέων. Ταύτης 4 ὥραν περίπου ἀφίσταται ἡ σπουδαιότερα τῶν κωμοπόλεων τῆς Ὀσ-

* Οὗτος μετὰ τὰς ἐν τῇ Μονῇ τῆς Σουρβιάς μάχας ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας καὶ σχηματίσας σῶμα ἐκ 30 περίπου ἀνδρῶν συνηνώθη μετὰ τῶν προμνησθέντων, ὁ δὲ Α. Ζαχαρόπουλος ἐπανελθὼν ἐπίσης εἰς Ἑλλάδα ἔμεινεν ἔκτοτε.

σης Ἀγυιά, κατοικουμένη ὑπὸ 1800 κατοίκων, ἐλλήνων, ὁθωμανῶν καὶ τινων Ἰουδαίων.

Ἡ κατοχὴ τῆς κωμοπόλεως ταύτης ὡς καὶ τοῦ Ν. Μ. αὐτῆς κειμένου καὶ $1\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας ἀπέχοντος λόφου τοῦ Ἀγ. Νικολάου ἢ Φονιά, φύσει ὀχυρωτάτου καὶ δυσπορθήτου, δεσπόζοντος δὲ τῆς ὁδοῦ Λαρίσσης, διὰ ἧτο μέγα εὐτύχημα τοῖς ἐπαναστάταις· διότι ἐνταῦθα βεβαίως ἠδύνατο ν' ἀπασχοληθῇ μέρος τῆς τουρκικῆς δυνάμεως καὶ συνάμνῃ πᾶσα ἀπὸ Λαρίσσης ἐπικουρίᾳ νὰ παρεμποδισθῇ. Πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως τούτου ἀπητήτετο σχέδιον τακτικόν, ὁμοφωνία καὶ σύμπραξις ἐπαρκoῦς δυνάμεως, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξασφαλισθῶσι τὰ πολεμεφόνδια καὶ ἐξοπλισθῶσιν ἐν πρώτοις οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ. Δυστυχῶς ὁ Κατσιακόπουλος, ἀποσταλὲς παρὰ τοῦ Κ. Λώρη πρὸς ἀνέυρεσιν κτηνῶν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πολεμεφονδίων, ἐπελάθετο τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἐκ φιλοδοξίας καὶ παραφορᾶς νεανικῆς, πορευθεὶς δὲ πρὸς τὸν ἐν Σκήτῃ διαμένοντα Α. Βούλγαρην ἐγένετο παραίτιος ὀλεθρίας ἀποτυχίας, ὡς ἐξῆς :

Τῇ 26 Φεβρουαρίου ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Α. Βούλγαρη μετ' ἀποσπασματος 30 περίπου ἐθελοντῶν, ὅπως κατοπτεύσῃ τὴν Ἀγυιάν καὶ τὴν ὀχυράν θέσιν τοῦ Φονιά, προῦχώρησε μέχρι τῆς θέσεως Περιστερί, μικρὸν τῆς κωμοπόλεως ἀπεχούσης, ἐνῷ ὁ μὲν Κ. Σοῦτερ ὡς ἐπιφυλακὴ μετὰ 400 ἀνδρῶν κατέλαβεν ἐπὶ κείρα σημεῖα ὀπισθεν αὐτοῦ, ὁ Α. Βούλγαρης μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος ἡσύχαζεν ἐν Σκήτῃ, ὁ δὲ ἐν τῇ Μονῇ Κ. Λώρης, ἐν ἣ τὰ πολεμεφόνδια εὕρισκοντο, ἡγνῶει παντελῶς καὶ τὴν ἐλαχίστην αὐτῶν κίνησιν ἢ ἀπόφασιν, ἀναμένων τὰ ἀναγκαῖα πρὸς μεταφορὰν τῶν πολεμεφονδίων κτήνη. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν κατόπτεισιν τῆς κώμης ὁ Κ. Σοῦτερ ἀπέστειλε τῷ Α. Βούλγαρῃ ἔκθεσιν δι' ἧς, γνωστοποιῶν τὰ περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως, συνίστα αὐτῷ τὴν ταχεῖαν μετὰ τῶν λοιπῶν σωματαρχῶν συνεννόησιν, ἵνα τῇ ἐπαύριον ἀπὸ κοινοῦ ἐπιχειρησθῇ ἡ τῆς Ἀγυιάς προσβολή.

Ἐπείραινε δὲ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ οὕτω :

«Je crois d'attaquer dans le cas que nous sommes fort 400 hommes».

Κάτωθεν τῆς ἐπιστολῆς ὁ Κατσιακόπουλος προσέθετο :

«Εἶμαι σύμφωνος αὖριον λυκαυγές νά προσβάλωμεν τὴν Ἀγυιά· ἔστειλα νά μάθω περὶ τοῦ Ἀγ. Νικολάου-Φονιά τί συμβαίνει. Εἰδοποίησον Λώρην νά φροντίσῃ καὶ εἴσθε ἔτοιμοι διὰ πόλεμον».

Ἐν τούτοις ὁ τελευταῖος οὗτος, πληροφορηθεὶς δι' ἐπιστολῆς ὁμογενοῦς ἐν Ἀγυιά διαμένοντος ὅτι, ἐκ τῶν ἐν τῇ κώμῃ 600 Τούρκων οἱ 200 ἀπῆλθον πιθανόν ἵνα καταλάβωσι τὸν λόφον τοῦ Φονιά καὶ διαφλεγόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νά συγκρουσθῇ πρὸς τὸν ἐχθρόν, προέβη εἰς τὸ παράτολμον διὰ βημα τῆς ἀνίσου ἐπιθέσεως μὴ ἀναλογιζόμενος τὰς ἐκ ταύτης ὀλεθρίους συνεπείας. Προχωρήσας λοιπὸν μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν πρὸ τῆς κώμης τριῶν λόφων, ἄγων τοὺς ὑπ' αὐτὸν 30 περίπου ἄνδρας καὶ παρατηρήσας ἔφιππον πρόσκοπον δύο ἐχθρικών ταγμάτων, ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ. Οἱ Τούρκοι ὡς μέλισσαι ἐν τῇ αὐτῶν κυψέλῃ διαταραχθέντες ὥρμησαν κατὰ τῶν ἀνδρείων πλὴν εὐαρίθμων μαχητῶν, οἵτινες μετ' οὐ πολὺ ἄρχονται ὑποχωροῦντες. Σπευσάσης δ' ἐπικουρίας τοῖς ὀθωμανοῖς καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Φονιά ἡ ἐπίθεσις κατ' αὐτῶν γίνεται σφοδρότερα, ὥστε 8 πίπτουσι καὶ ἀποκεφαλίζονται, τραυματίζεται δὲ ὁ λιποτάκτης πυροβολητὴς Θωμᾶς καὶ τινες ἄλλοι διαφυγόντες. Ὁ Σοῦτερ ἀποπειράται νά σπεύσῃ εἰς ἐπικουρίαν, ἀλλ' οἱ ὑπ' αὐτὸν διστάζουσι, καὶ ἤδη σφαῖρα θραύει τὸν δεξιὸν μηρὸν τοῦ Κατσικοπούλου, ὅστις μὴ δυνάμενος νά κινηθῇ αἰχμαλωτίζεται.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Λ. Βούλγαρης ἔσπευσεν μὲν εἰς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων, ἀλλ' ἔφθασεν ὅμως εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀπροσδοκήτου συμπλοκῆς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ὑπευθύνου ἀτυχοῦς θύματος αὐτῆς. Οὐχ ἥττον ὅμως συνετέλεσεν εἰς τὴν διάσωσιν τῶν ἐπιλοίπων καὶ τοῦ Κ. Σοῦτερ, καθ' οὗ οἱ Τούρκοι εἶχον ἐπιτεθῇ μετὰ ἵππικου καὶ δύο τηλεβόλων.

Ὁ Κ. Λώρης ἔνεκα τῆς ἀποστάσεως ἀφίκετο μετὰ τὴν εἰς Ἀγυιάν ἐπάνοδον τῶν ὀθωμανῶν καὶ τὴν ἐντελῇ υποχώρησιν τῶν ἐπαναστατῶν, ὧν τὴν τύχην ἠγνόει.

Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔλαβεν ἡ ἀπαρχὴ αὕτη τῶν ἐν Ἀγυιοκάμπῳ ἀποδάντων νέων ἐπαναστατικῶν σωμάτων. Ἦδη τὰ ἐν τῇ Μονῇ ὅπλα καὶ πολεμεφόδια τοῦ Κ. Λώρη ὡς καὶ τὰ τοῦ Λ. Βούλγαρη ἐκινδύνευον νά διαρπαγῶσιν ὑπὸ τῶν

Τούρκων, οἵτινες ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἠδύναντο νὰ ἐπιτεθῶσι τοῖς ἐν Σκήτῃ ἐπαναστάταις· ὅθεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ταγματάρχου Κ. Σοῦτερ ἔσπευσαν νὰ ὀχυρώσωσι τὰς ἐπικαίρους θέσεις Δένδρα, ἐν ᾧ εἰς τὰς πέρας κώμας ἐστάλησαν ὅπλα καὶ πολεμεφόνδια πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν ἐγγχωρίων.

Τῇ 1 Μαρτίου ἀφίκοντο εἰς Ποταμιὰν καὶ τὰ ὑπὸ τὸν Α. Μήτσαν καὶ Χ. Λελοῦδαν, Ι. Φαρμάκην καὶ Β. Ζούρκον σώματα, ἅτινα μὴ εὐρόντα τοὺς Γκέγκιδας ἐν Βουλγαρινῇ, ἰδόντα δὲ τὰς φοβεράς αὐτῶν ἱεροσυλίας πρὸς ἀντεκδίκησιν ἐπυρόλησαν τουρκικὰς τινὰς κώμας, ἐν αἷς ὑπώπτευνον ὅτι ἐκρύπτοντο, καὶ ἀφοῦ μάτην ἀπεπειράθησαν καὶ οὗτοι νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τοῦ Φονιά, ἣν εὖρον ὑπὸ ἰσχυρᾶς ἐχθρικῆς δυνάμεως κατεχομένην. Ἀπὸ Ποταμιᾶς μετέβησαν εἰς Σκήτην πρὸς συνάντησιν τοῦ Α. Βούλγαρη καὶ συνεννόησιν μετ' αὐτοῦ· ἀπεφασίσθη δὲ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ χωρίον Θανάτι τὰ σώματα τοῦ Ι. Φαρμάκη καὶ Β. Ζούρκου πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν κατοίκων. Ὅθεν παραλαβόντες ὅπλα καὶ πολεμεφόνδια παρὰ τοῦ Α. Βούλγαρη ἐπορεύθησαν εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον ποσῶς μὴ ἐννοηθέντες ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἤρξαντο ἐξοπλίζοντες τοὺς ἐγγχωρίους.

Ὁ Α. Μήτσας μετὰ τοῦ Χ. Λελοῦδα ἔμεινεν εἰς Ποταμιὰν δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ Ι. Φαρμάκη, μεθ' οὗ εἶχεν ἔλθει εἰς διαφοράν, λόγου γενομένου περὶ προσβολῆς τῆς Ἀγυιάς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν φαίνεται ὅτι ὁ Μήτσας ἀπεδοκίμαζε τὴν πρότασιν τοῦ Φαρμάκη, ἐπιθυμοῦντος μὲν νὰ προσεβάλουν τὴν κώμην, ὡς ἀπείρου δ' ἔτι τῶν πολεμικῶν παρακαλοῦντος ν' ἀφεθῇ αὐτῷ ἡ ὑπερκειμένη θέσις τῆς Νεβόλιανης, εἰς ἣ καὶ πάλιν ὁ Μήτσας ἀντέτεινε, λέγων ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἔβλεπε ποίαν θέσιν αὐτὸς δύναται νὰ καταλάβῃ· μετὰ τὴν εἰς Θανάτι ὅμως μετάδασιν τοῦ Φαρμάκη ἀπεφασίσε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἀγυιάς, χωρὶς νὰ συνεννοηθῇ προηγουμένως μετ' αὐτοῦ ἢ μετὰ τῶν λοιπῶν σωματάρχων ἐγκαίρως.

Συγχρόνως σχεδὸν ἀφίκετο ἀπὸ Κλήματος καὶ ὁ Θ. Κολωνιάτης ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Α. Βούλγαρη ᾧπερ καὶ μόνῳ ἡγγειλεν ὁ Α. Μήτσας τὴν εἰς Νεβόλιανην μετάδασιν αὐτοῦ.

Καὶ ἐνταῦθα, ὡς παρατηρεῖται, νέαι διχογνωμίαι καὶ ἐπι-

διώξεις οὐχὶ κοινῶν ἀλλ' ἰδίῳν σχεδίων καὶ μετ' ὀλεθρίου ἐν τοιαύταις περιστάσεσι κρυψινόας. Ὅθεν, ὡς εἰ μὴ ἔρκει ἡ πρώτη περὶ τὴν Ἀγυιὰν ἀποτυχία, καὶ δευτέρα προσιωνίζεται χείρων ἐκείνης· διότι ἐνῷ ἀμφοτέρω τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκουσι σκοπὸν, ἐνῷ σπουδαιοτάτῃ πρόκειται πολεμικὴ ἐπιχείρησις, ἱκανὴ νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ ἐν Πηλίου ἐπαναστατικὸν κίνημα, οὐδεμίᾳ ὑπάρχει συνεννόησις, ἀλλ' ἐκάτερος ζητεῖ νὰ διαλάβῃ τὸν ἄλλον ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς, ἵνα τὴν πρώτην εὗρεθῇ ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, πολεμικὰς δάφνας ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἰδιαιτέρως ζητῶν.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΓΥΙΑΣ

Ἐν ᾧ τὰ ὑπὸ τὸν Ι. Φαρμάκην καὶ Β. Ζοῦρκον σώματα προητοιμάζοντο ἐν Θανάτι εἰς τὴν τῆς Ἀγυιάς προσβολήν, ὁ Α. Μήτσας καὶ Χ. Λελούδης, μεθ' ὧν καὶ ὁ Α. Φιλίππου μετὰ τινων ἀνδρῶν, ἀπῆλθον ἀπὸ Ποταμιᾶς τῇ ἐσπέρᾳ τῇ 8, ὅπως δὲ διαλάβωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ, ὥδευσαν δι' ἀτραπῶν καὶ λίαν δυσβάτων τόπων· ἀλλ' ἔνεκα τῆς ζοφώδους νυκτὸς οἱ ὁδηγοὶ αὐτῶν ἀπεπλανήθησαν, ὅθεν περὶ τὴν 5 1/2 ὥραν τῆς πρωίας οἱ μεταξὺ Νεβόλιανης καὶ Ἀγυιάς Τοῦρκοι πρόσκοποι παρατηρήσαντες αὐτοὺς διαβαίνοντας ἀνήγγειλαν τῷ ἐν Ἀγυιᾷ τουρκικῷ στρατῷ. Οἱ ἐπαναστάται κεκοπιακότες ἐκ τῆς λίαν ἐπιπόνου νυκτερινῆς πορείας δὲν εἶχον εἰσέτι ἀποφορτώσει τὰ ἐφόδια αὐτῶν, πρὶν δὲ ἡ καταλάβωσι τὰς ἐπικαίρους θέσεις ἤρξατο ὁ κατ' αὐτῶν πυροβολισμὸς τῶν τουρκικῶν προφυλακῶν, ἐνῷ ὁ ὑπὸ τὸν ἀκαταπόνητον Ἀμοῦς-ἀγᾶν κάτωθεν τῆς Ἀγυιάς τουρκικὸς στρατὸς, συγκεείμενος ἐκ 2,500 τακτικῶν, 80 Γκέγκιδων καὶ τινων Ζεϊβέκων τῆς Ἀνατολῆς μετὰ ὀρεινοῦ πυροβολικοῦ, ἤρξατο προχωρῶν κατὰ τῶν Α. Μήτσα καὶ Χ. Λελούδα, οἵτινες διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ περικυκλωθῶσι καὶ καταστραφῶσιν ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας ἐχθρικῆς δυνάμεως. Ἐν τούτοις καταλαβόντες καὶ οὗτοι τὰς ἀνωθεν τῆς Ἀγυιάς ὀχυρὰς θέσεις καὶ κέντρον τῆς γραμμῆς αὐτῶν ἔχοντες τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χω-

ρίου τῆς Νεβόλιανης ἡμύονοντο τὸν ἐχθρὸν γενναίως, παραταχθέντες ὡς ἐξῆς :

Τὸ ὑπὸ τὸν Α. Μήτσαν σῶμα, ὅπερ τὸ δεξιὸν κέρας ἐσχημάτιζε καὶ πρὸς Δ. τῆς ἐκκλησίας εὐρίσκετο, διεχωρίζετο ὑπὸ δύο ρευμάτων· καὶ δεξιόθεν μὲν ἐτοποθετήθησαν οἱ ὑπὸ τοὺς Λυκάκην, Λακκιώτην καὶ Σταμάτιον Μήτσαν μετὰ τοῦ ἀνδρείου σηματοφόρου Β. Πετσᾶ, ἀριστερόθεν δὲ οἱ ὑπὸ τοὺς Ροῦσον, Φλώρον, Ψαλτήραν, Κούκκην καὶ Μόσχον. Τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Χ. Λελούδαν, ὅπερ ἀπετέλει τὸ ἀριστερὸν κέρας, κατέλαβε τὰς εἰς τ' ἀριστερὰ τῆς Νεβόλιανης καὶ πρὸς Α. τῆς ἐκκλησίας ἐπικαίρους θέσεις.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Θανάτι Ι. Φαρμάκης καὶ Ζοῦρκος, ὧν αἱ προφυλακαὶ τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἐξέλαβον τοὺς ἀνωτέρω ὡς τουρκικὸν ἀπόσπασμα διελθὼν πρὸ αὐτῶν, οὐδόλως ὑποπτεύοντες ὅτι ὁ Μήτσας εἶχεν ἀπέλθει εἰς Νεβόλιανην, ἀπεφάσισαν ὡσαύτως νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν ἐγκαίρως, ἀμετάτρεπτον σκοπὸν ἔχοντες νὰ προσβάλωσι τὴν Ἀγυιάν!

Οἱ ἐν τῷ σώματι τοῦ Ι. Φαρμάκη ἀδελφοὶ Βαλλῆ ἐγίνωσκον, ὡς ἐρρέθη, τὰς περὶ τὴν Ἀγυιάν τοποθεσίας ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν Φιλίππου κατὰ τὸν παρελθόντα Αὐγουστον ἐπιδρομῆς, καθ' ἣν 52 ἄνδρες ἀπέκρουσαν ἐπὶ τινα χρόνον δύναμιν 300 περίπου Τούρκων· ὅθεν εἰς 3 ἀποσπάσματα διαιρεθέντες — ὧν τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν Ι. Τσάμην καὶ Δ. Βαλλῆν μετὰ 50 ἀνδρῶν ὤδευσε πρὸς τὴν Νεβόλιανην, τὸ δεύτερον ὑπὸ τὸν Ζοῦρκον ἐκ 40 ἀνδρῶν κάτωθεν τῆς Ἀγυιάς καὶ τὸ τρίτον ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ι. Φαρμάκην καὶ Χ. Βαλλῆν ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο προμνησθέντων—προὔχώρησαν ἀρκετὰ, ὅτε καθ' ὁδὸν δι' ἐπιστολῆς τοῦ Μήτσα καὶ Λελούδα ἡγγέλθη αὐτοῖς νὰ σπεύσωσιν εἰς ἐπικουρίαν ὡς συμπλακέντων ἤδη ἐν Ἀγυιά!

Ἡ τοσοῦτω ἀπροσδόκητος ὅσῳ καὶ λυπηρὰ αὕτη τῷ Ι. Φαρμάκῃ ἀγγελία ἐπέτασεν αὐτῷ τὸ καθῆκον τῆς βοηθείας τῶν ἀδελφῶν καὶ συναγωνιστῶν αὐτοῦ, εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ὁποίου ὤφειλε νὰ δράμῃ ἀψηφῶν πάντα κίνδυνον. Οὕτω καὶ τοι δι-
σταζὼν νὰ ἐκθέσῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς μάχην ἐπιθετικὴν, τὸ
πρῶτον ἤδη τὸν ἐχθρὸν ἀντιμετωπίζον, οὐχ ἥττον ὁμοῦς ἐδρα-

μεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης πρῶτος δίδων τὸ παράδειγμα τῆς τοῦ κινδύνου περιφρονήσεως.

Οἱ πρωτόπειροι τῶν μαχῶν ἐν ταῖς πρώταις πολεμικαῖς συμπλοκαῖς δυοῖν θάτερον πάσχουσι· ἢ καταλαμβάνονται ἐξαίφνης ὑπὸ δειλίας καὶ μετὰ δέους καὶ πολλῆς τῆς προφυλάξεως χωροῦσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἢ τούναντίον ὡς ἄπειροι τοῦ κινδύνου πληροῦνται ἐνθουσιασμοῦ καὶ μέχρις ἀνδραγαθημάτων προβαίνουν. Διόπερ νεανίσκοι ἀπειροπόλεμοι πολλάκις ἄφοβοι καὶ τολμηροὶ ἐν ταῖς πρώταις τάξεσι ἐθεάθησαν, ἄνδρες δὲ πεπειραμένοι τῶν μαχῶν μᾶλλον προφυλακτικοὶ καὶ ἤττον εἰς τὸν κίνδυνον ἐκτιθέμενοι. Ἐν τοῖς ἀτάκτοις πολέμοις ὁ μέσος ὅρος ἀποδεικνύει καὶ πείραν καὶ φρόνησιν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν συμβάλλεται· ἄλλ' οἱ ὑπὸ τὸν Ι. Φαρμάκην νεαροὶ ἐθελονταὶ παρεξετράπησαν εἰς τὸ πρῶτον ἄκρον, ριφθέντες ἀκράτῃ κατὰ τῶν κάτωθεν τοῦ χωρίου πρὸς τὴν πεδιάδα ἐχθρῶν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐννοήσαντες ὅτι ἀνωθεν αὐτῶν μάχονται οἱ πεπειραμένοι Α. Μήτσας καὶ Χ. Λελοῦδας.

Οὕτω ἐφ' ἱκανὸν ἡ μάχη ἐφαίνετο ὅτι θ' ἀπέβαιναν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν, ὧν οἱ μὲν ἀνωθεν τοῦ χωρίου ἀψηροῦντες τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν μεγίστην προὔξενουν τοῖς πυροβοληταῖς φθοράν, οἱ δὲ κάτωθεν ἐπελθόντες εἶχον ἐκδιώξει τοὺς τούρκους ἀλληλοδιαδόχως ἐκ 2 ὀχυρωμάτων καὶ τοσούτω πλησιάζει, ὥστε καὶ τινες διὰ λίθων ἤρξαντο νὰ προσβάλωσι τοὺς συσπειρουμένους καὶ μὴ τολμῶντας ν' ἀντεπεξέλθωσι. Σὺν ἄλλοις ὁ Ἀθηναῖος κρεωπώλης Φ. Ἐμμανουήλ,* βλέπων τοὺς Τούρκους φεύγοντας θέτει τὴν λόγχην ἐπὶ τοῦ ὅπλου καὶ ὁρμᾷ κατὰ τοῦ πλησίον ὀχυρώματος παροτρύνων καὶ τοὺς λοιπούς· ἔρχεται εἰς χεῖρας μετὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ σφάζεται.

Οἱ προαγγεληθέντες Α. Βούλγαρης μετὰ τῶν ἐγγχωρίων ἀποσπασματάρχων, ὁ Θ. Κολωνιάτης ἀπὸ Σκῆτης καὶ ὁ Κ. Λώρης μετὰ τοῦ Θ. Τσακίρη καὶ Γ. Ἀντωνοπούλου ἀπὸ τῆς Μονῆς· εἶχον ἤδη ἐκκινήσει, σπεύδοντες εἰς τὸ πεδῖον τῆς μά-

* Πένης οἰκογενειάρχης, ἀδελφὸς δὲ γραμματέως ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν.

χης. Μία ἔτι ὥρα καρτερίας καὶ φρονήσεως καὶ ἡ Ἀγυιά θὰ περιήρχετο εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν. Τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν αὐτῆς, μέχρι τῶν ὁποίων ἐξικνοῦντο αἱ σφαῖραι ἔβριθον ἀνθρώπων, καραδοκούντων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν τὴν θριαμβευτικὴν αὐτῶν εἴσοδον.

Οἱ Τούρκοι ἐννοήσαντες ὅτι διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ περικυκλωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπερχομένων ἐπαναστατικῶν σωμάτων, τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁποίων εἶχον ἐκλάβει πολλῶ ἀνώτερον τοῦ πραγματικοῦ, ἡτοιμάζοντο ἤδη νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὴν Λάρισσαν καὶ ἤρξαντο φορτοῦντες τὰ τηλεβόλα αὐτῶν, ὅτε οἱ ὑπὸ τὸν Α. Μήτσαν, τὴν πρὸς τὸν λόφον τοῦ Φονιά ἐπίκαιρον θέσιν τῆς Νεβόλιανης κατέχοντες, βλέποντες τοὺς λοιποὺς καταδιώκοντας τοὺς Τούρκους πρὸς τὴν Ἀγυιάν καὶ νομίσαντες τὴν νίκην ἐξασφαλισθεῖσαν, καταλείπουσι τὴν θέσιν αὐτῶν καὶ κατέρχονται ὅπου καὶ οἱ λοιποί. Πρῶτος ὁ Ι. Στάμος ἡ Κούρκης νομίσας ὅτι οἱ ὑπὸ τὸν Φαρμάκην εἶχον ἤδη εἰσελάσει εἰς Ἀγυιάν παρώτρυνε καὶ τοὺς λοιποὺς νὰ σπεύσωσιν, ἤδη δὲ παρώτρυνε καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς στεντορεῖως κράζων :

«Χαράμι νὰ σᾶς γίνη τὸ ψωμί»!

Ἐν τούτοις Τούρκοι τινὲς, μετὰ προφυλάξεως προβαίνοντες πρὸς τὴν θέσιν ταύτην ἐκ τῶν νώτων, ἐπωφελοῦμενοι τοῦ μεγάλου τούτου σφάλματος καταλαμβάνουσιν αὐτὴν ἅμα ἐγκαταληφθεῖσαν· οὕτω δὲ οἱ ἐπαναστάται, προσβαλλόμενοι ἤδη ἄνωθεν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ ἐκ τῶν νώτων ἀπὸ τῆς δεσποζούσης ὅλων Νεβόλιανης, ἣν ἐνόμιζον κατεχομένην ὑπὸ τοῦ Μήτσα, συνταράσσονται καὶ ἄρχονται ὑποχωροῦντες ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ· καθ' ὅσον μάλιστα εὐρέθησαν ἐπὶ πεδινοῦ χώρου, φεύγοντες δὲ ἀπαντῶσιν ἐχθροὺς, ὅπου νομίζουσιν ὅτι θὰ εὕρωσιν ἐπικούρους· διότι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ χωρίον τῆς Νεβόλιανης κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων· οὕτως ἐμπεσόντες τινὲς εἰς χεῖρας τῶν Ἀλβανῶν κατεκρεουργήθησαν πάραυτα. Οἱ ἐν τοῖς κατωτέροις τῆς πεδιάδος εὕρισκόμενοι διέτρεχον βεβαίως τὸν ἔσχατον κίνδυνον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀγρίως καταδιωκόμενοι, ἐν τοῖς τοιοῦτοις δὲ συγκαταριθμεῖται καὶ ὁ τοῦ Μήτσα υἱὸς Σταμάτιος, τοῦ ὁποίου τὴν ὑποχώρησιν ἐβοήθησεν ὁ ἀτρόμητος σημαιοφόρος Β. Πετσᾶς.

Ὁ Χ. Αελούδας, ὅστις μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν ἐγκαίρως ἔσπευσεν εἰς ἐπικουρίαν τοῦ ἀπειλουμένου Ι. Φαρμάκη, μικροῦ δεῖν συναλαμβάνετο ζῶν, ἀλλ' ὥς ἐκ θαύματος διαφεύγει. Παρ' αὐτῷ ὅμως κατακρεουργοῦνται 2—3 τῶν ἀτυχῶν τραυματιῶν, ὑπὲρ ὧν οὐδεὶς δύναται νὰ πράξῃ τι, ἀνωφελὲς δ' εἶναι καὶ νὰ σκεφθῇ· διότι οἱ Τοῦρκοι καταδιώκουσι τοὺς ἐν ἀταξία ὑποχωροῦντας κατὰ πόδας καὶ μετὰ λύσσης. Ὀλίγοι τινὲς γενναῖοψυχοι καὶ ὠκύποδες προστατεύουσι τοὺς ἀπειρηκτότας καὶ φονεύουσι πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις τῶν ἐπαναστατῶν ἤρξατο ἤδη μεταβαλλομένη εἰς γενικὴν καὶ ἀτακτον φυγὴν. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην καταφθάνουσιν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης τὰ ὑπὸ τὸν Α. Βούλγαρην, Κ. Σοῦτερ καὶ Θ. Κολωνιάτην σώματα, ἅτινα καταλαμβάνουσι τὰ ΒΔ. τῆς Ἀγυῖας ὑψώματα, ἀποκρούοντα τὴν ἐπερχομένην ὀθωμανικὴν δύναμιν, μετ' ὀλίγον δὲ φαίνεται σπεύδων καὶ ὁ Κ. Λώρης, μετὰ τοῦ Θ. Τσακίρη καὶ Γ. Ἀντωνοπούλου. Ὁ σωματάρχης οὗτος, ὅστις μετὰ τῶν λοιπῶν δρομαῖος εἶχε διατρέξει 4 ὥρων διάστημα, καταφθὰς εἰς τὴν θέσιν Ἀγ. Ἀθανάσιος σύρει τὸ ξίφος καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν, λέγει δεικνύων πρὸς τὴν Ἀγυῖαν· Ἰδοὺ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα! ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ καταισχύνη, προσθέτει δεικνύων εἰς τὰ ὀπίσω.

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ γενναίου ἀξιωματικοῦ ἠλεκτρίζουσι τοὺς περὶ αὐτόν, οἵτινες καταλαβόντες τὰς πρὸς Α. θέσεις, Παληουριά καὶ Προφ. Ἠλίαν κάτωθεν τῆς Ἀγυῖας παντὶ σθένει προσπαθοῦσι ν' ἀναχατίσωσι τὸν ἐχθρὸν, ἐκ διαλειμμάτων κανονικοβολοῦντα. Πᾶσα ὅμως ἀντίστασις καὶ θυσιὰ εἶναι ἤδη ἀνωφελής· διότι καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Α. Βούλγαρην καὶ Θ. Κολωνιάτην ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν σπουδῇ, τέλος δὲ καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Κ. Λώρην.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, διαρκεσάσῃ ἀπὸ τῆς 7 π. μ. μέχρι τῆς 2 μ. μ. ἐκ μὲν τῶν ἐπαναστατῶν ἐφονεύθησαν διὰ σφαيرῶν ἢ κατεκρεουργήθησαν περὶ τοὺς 46, ἐν οἷς καὶ ὁ Γ. Ρεγγούσης, Ι. Ἰωάννου, Ι. Σκαρῆς, Γ. Δ. Παπαδόπουλος, Μ. Γεωργαντᾶς, Γ. Κατραμπᾶς, Φ. Ἐμμανουήλ, Δ. Ἀρβανίτης, Α. Μιχαήλ, Γ. Στέργιος, Π. Γεωργάκης, Α. Κακαρίτσας, Δ.

Κόντος, Ι. Κοροπούλης, Κ. Κουφόπουλος, Κ. Σαμαδόπουλος, Θ. Τοῦκος, Β. Μανιάτης κλ.

Ἐτραυματίσθησαν δὲ ὁ Γ. Ἑλληνας, Δ. Ἀντωνόπουλος, Θ. Δημόπουλος, Α. Δημητρίου, Δ. Βούλγαρης, Πλάτων Συριανός, Β. Πετσᾶς σηματοφόρος, Δ. Διονυσιάδης, Γ. Καστρινογεώργης, Α. Μοσχόπουλος καὶ ἄλλοι.

Ἐκ τῶν Τούρκων ἔπεσον καὶ ἐτραυματίσθησαν 180 περίπου, ἐν οἷς καὶ τινες ἀξιωματικοί.

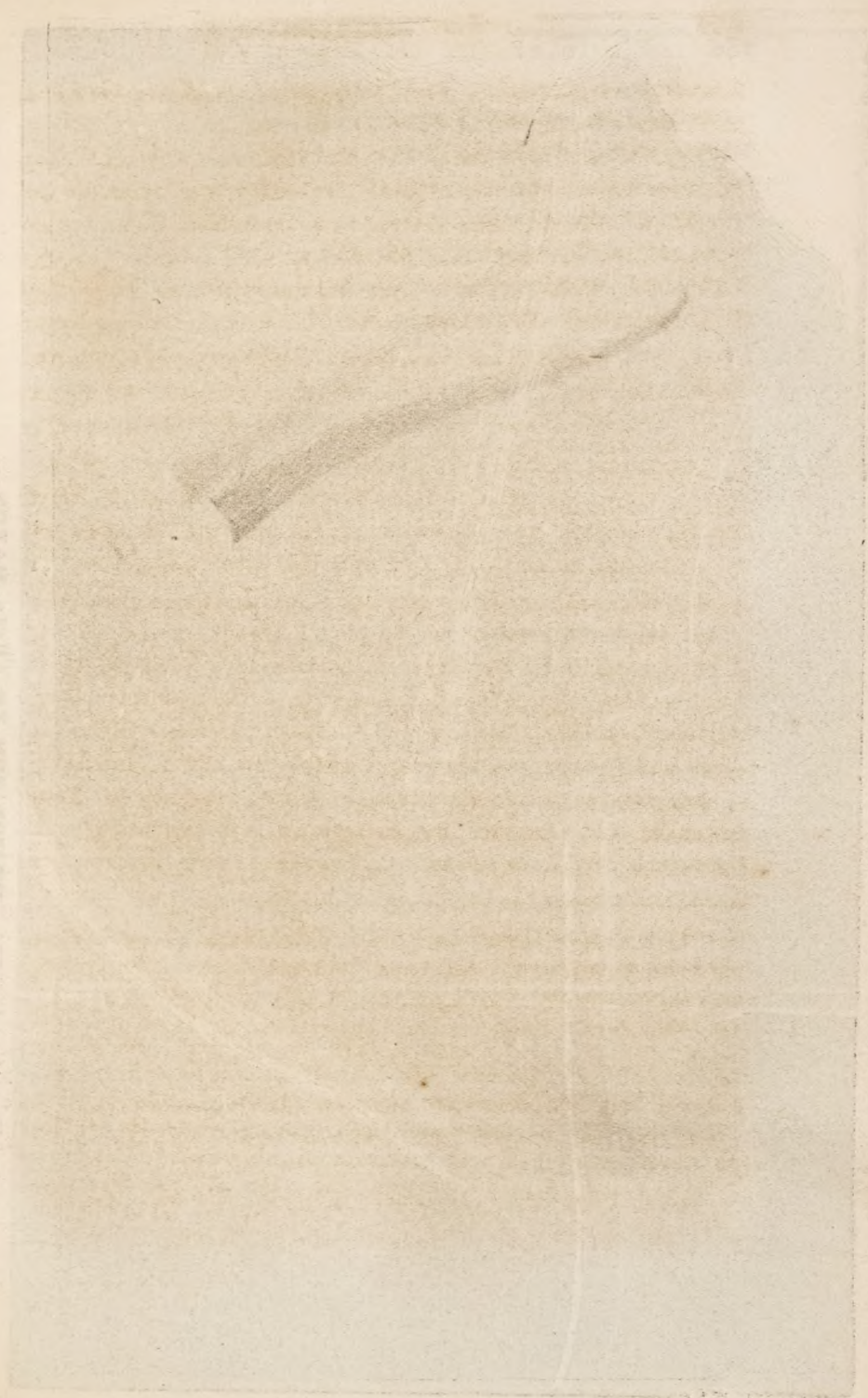
Ἐκ τῶν φονευθέντων διεκρίθησαν ὁ σαλπιγκτὴς Γ. Α. Παπαδόπουλος καὶ ὁ ἀπὸ Πορταριάς παρευρεθείς Ζ. Α. Ἑμμανουήλ, οἵτινες πολλοὺς τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν ἐφόνευσαν.

Ἄξιος ιδίας μνείας καὶ ὁ φονευθεὶς δεκαεξαέτης υἱὸς τοῦ καθηγητοῦ τῶν Λατινικῶν* Κωνσταντῖνος Ι. Οἰκονομίδης, ὅστις καὶ τοι μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου παρηκολούθησε τὸ σῶμα τοῦ Κ. Λώρη καὶ Θ. Τσακίρη μετὰ τῶν ἄλλων σπουδαστῶν.

Ἐν τοῖς μᾶλλον ἐπὶ γενναιότητι διακριθεῖσι συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἀπὸ Σωκίων τῆς Σμύρνης Κλεάνθης Λιμπέρογλους, Δ. Καιρισιάδης, Γ. Σκούρτης, Γ. Κούσκουρης, ὁ Σμυρναῖος Κ. Δημητριάδης, ὁ χωροφύλαξ Ν. Γιαννέας, Β. Χ. Βασιλείου, Μουσουδάκης, Θέμελης, Παναγιώτης Ν. Βρανᾶς, ὁ γηραιὸς Μητάκης, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν νεαρόν αὐτοῦ υἱὸν Ζήσην, καὶ ἄλλοι.

Τῆς μάχης ταύτης συμμετέσχον καὶ οἱ ἐγγχώριοι Κ. Χαρισόπουλος ἀπὸ Ἀγυῖας, Α. Κουκοράβας, ὁ γενναιόψυχος Γ. Γιαννάκος ἀπὸ Κεραμιδίου, Δ. Τεμπέλης ἀπὸ Βενετοῦ καὶ

* Ὁ δυστυχὴς οὗτος πατὴρ καὶ ἀξιολάβαστος γέρον ἀπαντῶν εἰς συλληπητήριον τοῦ Κ. Λώρη ἐπιστολὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ σὺν τοῖς ἄλλοις ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Ἡ καρδιά μου εἶναι καταπληγωμένη διότι ἦτο τὸ στήριγμα τοῦ γήρατός μου, ἡ ἐλπίς καὶ ὁ προστάτης τῶν δύο κορασίων μου καὶ τοῦ ὑπολειπομένου μικροτέρου υἱοῦ μου. Πὲ παρηγορεῖ ὅμως ὅτι ἔπεσεν ἐν τῇ θέσει, πλησίον καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας, καὶ ὅτι ἡ ἄθωα ψυχὴ του εὐχεται εἰς τὸν παντοδύναμον Θεὸν ὑπὲρ ἀναστάσεως τῆς ὅλης πατρίδος, ὑπὲρ τῆς ὁποίας προσέφερε τὸ αἱμά του ὡς ἰλαστήριον θυσίαν. Ταῦτα ἔλεγε ζῶν ἐνταῦθα, καὶ ταῦτα βεβαίως εὐχεται εἰς τὸν Ὑψιστον. Ταῦτα εὐχομαι καὶ ὁ δυστυχὴς ἐγώ. Ἡ ἐκπλήρωσις τῆς εὐχῆς μου δὲ ἔγκειται τὸ βάλασμον τῶν δεινῶν μου. . . .»

τινες ἀπὸ Νεβόλιανης ὑπὸ τὸν Α. Φιλίππου. Ἐν γένει ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ πάντες ἐπολέμησαν ἀνδρείως, οἳ τε πρῶτοι συμπλακέντες καὶ οἱ εἰς ἐπικουρίαν σπεύσαντες, ἡ δὲ εἰς Ἀγυιὰν εἴσοδος τῶν ἐπαναστατῶν ἦτο ἀναπόφευκτος, ἂν ἡ προσβολὴ ἐγένετο συγχρόνως καὶ μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν. Ἄνευ σχεδίου ὁμῶς καὶ ἄνευ συνεννόησεως ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐπέλθῃ καταστροφὴ, ἣτις ὀλεθρίως ἐπηρεάσε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὥς θὰ παρατηρήσωμεν.

Οὕτω λοιπὸν ἀποτυχόντες κατεδιώχθησαν μέχρι τῆς γεφύρας τῆς Ἀλαμάνας, ὅτε ὁμίχλη πυκνὴ ἐκάλυψε τὰ πέριξ. Καὶ ὁ μὲν Χ. Δελούδας καὶ Α. Μήτσας κατευθύνθησαν πρὸς τὴν Ὀσσαν, ὁ δὲ Α. Βούλγαρης ἐπανῆλθεν εἰς Σκῆτην, ὁ Κ. Αῶρης μετὰ τοῦ Θ. Τσακίρη καὶ Γ. Ἀντωνοπούλου εἰς τὴν παράλιον Μορὴν, ὁ Β. Ζοῦρκος εἰς Καρύτσαν, ἔνθα παρεξέτράπη εἰς βιαιοπραγίας, καὶ ὁ Ι. Φαρμάκης εἰς Θανάτι.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἅπαντες οὗτοι συνεκεντρώθησαν ἐν Σκῆτι.

Γ. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΕΝ ΠΗΛΙΩ

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Ἀγυιᾷ ἀποτυχίαν τῶν ἐπαναστατικῶν ὄπλων ἡ Π. Κυβέρνησις Πηλίου μετεκαλέσατο ἐν τῇ αὐτῇ σπουδαίως ἀπειλουμένη Μακρυνίτῃ τὰ ἐν Σκῆτι συγκεντρωθέντα ἐπαναστατικὰ σώματα· ὅτε ὁ Α. Βούλγαρης διὰ παντὸς τρόπου ἠθέλησε νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἀπέλευσιν αὐτῶν καὶ ἐν Πηλίῳ συγκέντρωσιν. Χωρὶς δὲ νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς ἀληθεῖς καὶ πραγματικοὺς λόγους τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι εἶχε ν' ἀντιτάξῃ λόγους ἰσχυροὺς· διότι ἡ τοιαύτη συγκέντρωσις, ἀσύμφορος καθ' ἑαυτὴν τοῖς ἐπαναστατικοῖς σώμασι, παρῆχε τοῖς Τούρκοις τὴν εὐκαιρίαν, μὴ ἀπασχολουμένοις ἤδη ἀλλαχοῦ, νὰ πατάξωσι διὰ πολυκριθμοτέρων δυνάμεων καὶ διὰ μιᾶς τὴν μετρίαν τῆς Θετταλομαγνησίας ἐπαναστατικὴν δύναμιν, ἣτις οὔτε ἔπρεπεν οὔτε ἠδύνατο ἐν περιορισμένῳ χώρῳ καὶ μιᾷ γραμμῇ νὰ προκαλέσῃ εἰς πάλιν ἐκ τοῦ συστάδην ἐχθρὸν ἀσυγκρίτως πολυκριθμότερον καὶ ἐν πολλοῖς πλεονεκτοῦντα.

Ἐκ τῶν ἐν Πηλίῳ μόνος ὁ καθηγητὴς Ν. Νικολαΐδης διετίνετο περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐν Μακρυνίτῃ ἀντιστάσεως καὶ τοῦ ἀσυμφόρου μονίμων ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐν χωρίῳ στερουμένῳ ἐξησφαλισμένης ὑποχωρήσεως, προέτεινε δ' αὐτ' αὐτοῦ νὰ διοργανώσωσιν ἀποσπάσματα μεταβατικά, προσβάλλοντα τὸν ἐχθρὸν συγχρόνως ἐν διαφόροις σημείοις καὶ ὑποχωροῦντα ἐγκαίρως. Ἐν τῇ τοιαύτῃ γνώμῃ αὐτοῦ ἐπιμένων πολλάκις δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκφράσῃ, ὅτι ἐσκέπτετο ν' ἀπέλθῃ τοῦ Πηλίου, ὅπερ καὶ τινες ἄλλοι σωματάρχαι ἐφαίνοντο ἀποδεχόμενοι.

Τοιαῦτα λέγων ὁ μόνος ἐκ τῶν ἐν Πηλίῳ δυνάμενος νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν θέσιν καὶ προῖδῃ τὸ ἀποτέλεσμα ἐκ τοῦ συστάδην ἐν Μακρυνίτῃ πάλης παρεξηγεῖτο διαφόρως ὑπὸ τῶν πλείστων, ἐδίδε δὲ ἀφορμὰς κενῶν καὶ ἀκαίρων ἐπιδειξέων εἰς τινὰς τῶν ἐπιπολαιοτέρων, καὶ τοι μὴ ἀγνοούντων μῆτε ἀρνούμενων τὴν τε εἰδικότητα καὶ γενναιότητα αὐτοῦ.

Καί περ ὅμως ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς καὶ ἐκτιμήσεσιν αὐτοῦ ὁ καθηγητὴς Ν. Νικολαΐδης δὲν ἐλανθάνετο, δὲν ἦτο εὐκολον νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ ἔδρα ἐπαναστάσεως, εἰς ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐδόθη χαρακτὴρ ἐπιβάλλων ἀλλοίαν τὴν διεξαγωγὴν αὐτῆς καὶ οὐχὶ διὰ συστήματος ἐπιδρομικοῦ.

Οἱ ἐγγύριοι ἐνοχοποιηθέντες ἤδη ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως μετὰ δακρύων ἰκέτευσον περὶ τῆς διὰ πάσης θυσίας ὑπερασπίσεως τῆς Μακρυνίτσης, μὴ ἀμφιβάλλοντες περὶ τῆς ἐπὶ μακρὸν ἐπιτυχίας. Τούτοις συνετάσσετο ἡ πλειοψηφία τῶν ἐπαναστατῶν, προεξάρχοντος τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ· διότι ὡραῖον μὲν καὶ ἔνδοξον ἐφαίνετο τὸ ἄρχειν μικρᾶς ἐλληνικῆς πολιτείας, τοῦ Βώλου ὑπερκειμένης καὶ ἀπόπτου τοῖς ἀντιπροσώποις τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ τῶν εἰς τὸν κόλπον εἰσπλεόντων, εὐκολος δὲ καὶ εὐχάριστος ὁ βίος, ὃν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ τῶν στρατιωτικῶν καθηκόντων καὶ ἔργων ὀλιγογρία ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀφθονία τῶν ἐπιτηδείων τρυφηλὸν καὶ ἡδονικὸν εἶχε καταστήσει.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐν Μακρυνίτῃ μάχης τὰ διάφορα ἐπαναστατικὰ σώματα ἡσύχαζον ἢ μᾶλλον διεσκέδαζον· τὸ δὲ τοῦ Ν. Ἀξελοῦ, κατалаβὸν ἰδιοκτητοῦς τινὰς Μονὰς μεταξὺ

Μακρυνίτης καὶ Πορταριάς, ἐξετέλει ἐνίοτε μετὰ τοῦ Δ. Ἐξάρχου καὶ ἄλλων ἀνεπιτυχεῖς τινες ἐκδρομαὶ ἐν τοῖς πέριξ.

Τῇ 1 Μαρτίου τὰ σώματα Δ. Ἐξάρχου, Μ. Τσέλου καὶ Δ. Κατσούδα ἀπῆλθον ἀπὸ Καπρούνης, ἵνα συλλάβωσι σιτοπομπεῖαν 6000 Κ. ἐρχομένων ἀπὸ Φαρσάλων· ἀλλὰ τῶν παρὰ τὴν λεωφόρον Λαρίσσης καταλλήλων θέσεων μὴ καταληφθεῖσών ἀφ' ἐσπέρας, καὶ τοῦ Ν. Ἀξελοῦ κακῶς διευθύνοντος τὰ τῆς ἐνέδρας, ὠρεᾶν μὲν ἐφρονεύθησαν χριστιανοὶ τινες ἀγωγεῖς μετὰ τῶν φορτηγῶν, οἱ δὲ λοιποὶ μακρόθεν πορεῖαν μεταβαλόντες διευθύνθησαν πρὸς τὸ χωρίον Ντεμένι, $\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας μόλις τοῦ Βόλου ἀπέχον.

Οὕτω λοιπὸν ἅπαντα ἡ σιτοπομπεῖα ἐκινδύνευε νὰ διαφύγῃ ἂν ἀτρόμητοὶ τινες ἄνδρες καταδιώξαντες αὐτὴν μέχρι σχεδὸν τοῦ χωρίου καὶ καταφθάντες 60 φορτία δὲν ἠνάγκαζον τοὺς ἀγωγεῖς ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτοῖς.

Τῇ 3 Μαρτίου ἐνθ' ἃ ἐν λόγῳ σώματα εὕρισκοντο ἐν Καπρούνῃ ἐπιστολὴ τῆς Π. Κυβερνήσεως ληφθεῖσα προσεκάλει αὐτὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς Μακρυνίτσαν, τοῦ Χόβαρτ-πασά σκοποῦντος νὰ προσβάλῃ αὐτήν.

Ὅθεν τῇ 5 Μαρτίου τὸ σῶμα τοῦ Ν. Ἀξελοῦ μετὰ τινων ἐγγχωρίων κατέλαβε κατὰ προτίμησιν τὸ διαμέρισμα Πορταριάς, τὰ δὲ λοιπὰ τὰς περὶ τὴν Μακρυνίτσαν ἐπικαίρους θέσεις, τοῦ καθηγητοῦ Ν. Νικολαΐδου ἀποχωρήσαντος ἀπὸ Σταγιάτων εἰς Καλογρήτσαν.

Ἐν τούτοις ὁ Χόβαρτ-πασάς ἀντὶ νὰ προσβάλῃ τὴν Μακρυνίτσαν προσεκάλεσε δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ εἰς συνέντευξιν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς δυσηρεστημένης μερίδος, ἵνα ἐκθέσωσι τὰ κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως παράπονα αὐτῶν· ἔλαβε δ' ἀπάντησιν ὅτι μερὶς δυσηρεστημένων δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ κυβέρνησις ἐπαναστατῶν καὶ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί, οἵτινες ὡς τοιοῦτοι προσκαλούμενοι ὑπ' αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ἔλθωσιν εἰς συνέντευξιν.

Οὕτω τοίνυν ματαιωθείσης τῆς συνεντεύξεως οἱ ἐπαναστάται διέμενον ἐν ταῖς ἐαυτῶν θέσεσι. Τῇ δὲ 8 Μαρτίου ἀγγελθέντες ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος ἀνταποκριτοῦ τοῦ Ἀγγλικοῦ

Χρόνου Καρόλου Ὁγγλ ὅτι Γάλλος ἀξιωματικὸς τῶν ἐν τῷ λιμένι Βώλου σταθμευόντων γαλλικῶν πλοίων ἀπεβίωσε, κατῆλθον εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους μέχρι τῆς ἀνωθεν τοῦ νεκροταφείου θέσεως Γκορίτσας, ἐκεῖ δὲ προσήνεγκον τῷ νεκρῷ τὰς ἐπικηδεῖους τιμὰς πυροβολήσαντες τρεῖς, ἐν ᾧ αἱ σάλπιγγες ἤχουν τὸ ἐπικηδεῖον. Ὡσαύτως εἶχον τιμῆσαι τὴν κηδεῖαν τῶν δύο θανόντων αἰχμαλώτων τραυματιῶν τῆς μάχης τοῦ Σαρακηνοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς τοῦ Χοδάρτ-πασᾶ συνεντευξέως μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἐξηκολούθησε συναθροίζουσα στρατὸν ἐν Βώλῳ, ἵνα ἐρρωμένως καὶ ἀποφασιστικῶς προσβάλῃ τὴν Μακρυνίτσαν.

Ὁ φιλέλλην ἀνταποκριτὴς τοῦ Χρόνου τότε ἀκούσας ὅτι ὁ ὁμογενὴς ναύαρχος τῶν Τούρκων ἠπεῖλει νὰ κανονιοβολήσῃ ἐν τὸς ὀλίγου τὸ χωρίον, ἀπέστειλεν αὐτῷ τὸ αὐτοῦ ἐπισκεπτῆριον μετὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς :

«Ἐξοχώτατε.—Λυποῦμαι ὅτι αἱ ἀσχολίαι μου δέν μοι ἐπιτρέπουν νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ αὐτοπροσώπως. Ἐμαθον ὅτι προτίθεσθε νὰ βομβολίσητε τὴν Μακρυνίτσαν καὶ μεταβαίνω ἐκεῖ χάριν ἀσφαλείας».

Οὕτως ὁ ταλαίπωρος Ὁγγλ ἐπορεύθη μετ' ὀλίγον πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, τινὲς τῶν ὁποίων διὰ τοῦ ἀρειμανίου αὐτῶν παραστήματος καὶ τῶν παιδαριωδῶν ἐπιδείξεων τοσοῦτον εἶχον ἀποπλανήσῃ καὶ ἐνθουσιάσῃ τὴν εὐγενῆ καὶ ἀθῶαν καρδίαν, ὥστε καὶ ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ νὰ τοὺς ἐξυμνήσῃ.

Πανταχόθεν οἱ ἐν Πηλίῳ ἐπληροφοροῦντο ὅτι ἐπίκειται σπουδαία τουρκικὴ ἐπίθεσις, καὶ ὅμως οὐδὲν ἔτι σχέδιον ἀμύνης εἶχεν ἀποφασισθῇ.

Ὁ γ. ἀρχηγὸς Ζ. Μπασδέκης οὐχ ἥττον ἤρξατο ἀφυπνιζόμενος τοῦ ληθάργου καὶ ὡς εἰ προησθάνετο τὸν κίνδυνον ἐφαίνετο ἀνήσυχος καὶ ἀναγνωρίζων τὴν ἑαυτοῦ ἀνεπάρκειαν. Ὅθεν τῇ 12 Μαρτίου μετέβη εἰς Κερασιὰν, ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν εἰς Μακρυνίτσαν μετάβασιν τῶν ἐν Σκήτῃ καὶ Κεραμιδίῳ σωμάτων, ἅτινα εἶχον ἀνακηρύξει αὐτόθι γ. ἀρχηγὸν τὸν Κ. Λώρην ἀλλ' ἐν φοβερᾷ διετέλουν ἐκρυθμότητι καὶ διχονοίᾳ. Τέλος αὐτὰ μὲν ἀπῆλθον εἰς Μακρυνίτσαν, τὰ δὲ ὅπλα καὶ

πολεμεφόδια τοῦ Α. Βούλγαρη καὶ τοῦ Κ. Λώρη περιέπεσον εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, καταλαβόντος τὴν Σκήτην καὶ τὸ Κεραμίδιον, ὅτε ὁ Α. Βούλγαρης ἀπεσύρθη καὶ διέμεινεν ἔκτοτε μετὰ τινων ἐγγχωρίων ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ζαγοράς καὶ Μαυροβουνίου, τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐθελοντῶν διασκεδασθέντων ἐν τοῖς ἄλλοις σώμασι κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ὀλεθρίαν τακτικὴν.

Ὁ Ζ. Μπασδέκης, ὅστις πρόθυμος ἐφαίνετο ν' ἀναθέσῃ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἄλλω τινὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀρχηγίαν, συνεκρότησε πάραυτα συμβούλιον, ἐν ᾧ ἀπερασίσθη τὴν μὲν ἐν Μακρυνίτῃ ὑπαρχηγίαν νὰ λάβῃ ὁ Κ. Λώρης, ὁ δὲ Α. Μήτσας νὰ καταλάβῃ τὴν Λοῦτσαν.

Οὕτω τὸ ὅλον τῆς ἐπαναστατικῆς δυνάμεως ἀνήρχετο ἤδη εἰς 1700 περίπου ἄνδρας. Τοιαύτη καὶ τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως πρόνοια πρὸς ἄμυναν καὶ προπαρασκευή! Δὲν ὑπῆρχε πλέον καιρὸς νὰ ληφθῶσι σπουδαιότερα καὶ καταλληλότερα μέτρα, ὡς ἀπροκαλύπτως δ' ἀνωτέρω προεξεφράσαμεν, οὐδεὶς τῶν ἐν Μακρυνίτῃ συγκεντρωθέντων διαφόρων σωματαρχῶν ἦν ἱκανὸς νὰ ἐπιβάλῃ τοῖς λοιποῖς σέβας καὶ ἐπιταγὴν, ἵν' ἀναλάβῃ τὴν μεγάλην εὐθύνην τῆς ἀναμενομένης μάχης, ἀφ' ἧς ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῆς ἐν Πηλίῳ ἐπαναστάσεως ἐξήρτητο.

Μία εἰσέτι ἐλπίς ὑπελείπετο, ἡ ἐκ 500 περίπου ἀνδρῶν εἰς Μακρυνίτσαν σπεύδουσα νέα ἐπικουρία ὑπὸ τὸν Θ. Βελλέντσαν, Α. Πετρίτσην, Γ. Νικολαΐδην καὶ τὸν γράφοντα τὰς θλιβερὰς ταύτας σελίδας.

Καὶ ὁ μὲν Θ. Βελλέντσας μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ Π. Ζαδὲ ἄγων σῶμα 300 περίπου Θεσσαλῶν χωρικῶν, ἐν οἷς καὶ οἱ τῶν ἐν Ξενιᾷ καὶ Πλατάνῳ μαχῶν συμμετασχόντες πρόκριτοι τοῦ Πλατάνου Παταλοδῆμος, Σ. Καρκώστας, Ι. Καρβούνης, Εὐδαῖοι καὶ ἄλλοι, γνωστὸς ἡμῖν πρὸ πολλοῦ, ὡς καὶ ὁ βουλευτὴς Γ. Νικολαΐδης, ὁ δὲ Α. Πετρίτσης, ὑπηρετήσας ἄλλοτε ἐν τῷ ἐλληνικῷ στρατῷ καὶ βουλευτὴς Σύρου χρηματίσας, τυγχάνει γνωστὸς ἐπίσης διὰ τὸν ἵπποτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ τὰς περιπετείας τοῦ βίου, οὗ ἡ εὐδαιμονεστέρα περίοδος ἀνάγεται εἰς τὴν τῶν Κρητικῶν ἀγώνων εὐδόκιμον συμμετοχὴν.

Ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ στρατολογηθεῖσι 150 περίπου, πλὴν τινων μετ' αὐτοῦ ἐνωθέντων στρατιωτῶν, διεκρίνετο ὁ Σάμιος σηµαιοφόρος Κ. Πασχάλης, ἀνὴρ ἀνδρείος καὶ ἐµπειροπόλεμος· ὁ δὲ ὑπαρχηγὸς τοῦ σώματος, ὁ ἀτυχὴς Γ. Παπαγιανόπουλος ἦτο ἐπίσης ἀξιόλογος καὶ µεµορφωµένος νέος, διακρινόµενος ἐπὶ εὐγενεῖα αἰσθημάτων καὶ συμπεριφορᾶς.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄνω ρηθέντων οὐδεµία ἀµφιβολία, ὅτι πεπειραµένοι, φιλότιμοι καὶ γενναῖοι σπουδαίως ἔµελλον νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὡς πρόσωπα καὶ ὡς σωματάρχαι· ὁ δὲ γράφων, λαβὼν κανονικὴν ἀπουσίας ἄδειαν ἀπὸ τῶν τάξεων τοῦ ἱππικοῦ, ἐν αἷς πρὸ μηνῶν εἶχε καταταχθῆ ὡς ἐθελοντῆς, ἤλπιζεν ἐπὶ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκλογὴν τῶν ἀποτελούντων τὸν λόχον τῆς Ἰωρίας καὶ τὸν σχετικῶς ἐντελῆ καταρτισµὸν αὐτοῦ.

Δυστυχῶς ἡ ἐπικουρία αὕτη ἐπέπρωτο νὰ μὴ ἐπιφέρῃ τὸ δυνατὸν καὶ προσδοκώµενον ἀποτέλεσµα, ὀλίγα δέ τινα περὶ τῶν ἀφορώντων αὐτὴν καὶ ἰδίᾳ τὰς περιπετείας τῆς μεταβάσεως τοῦ λόχου τῶν Ἰώνων εἰς τὸ πεδίον τῆς ἐν Πηλῖῳ ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν κρισιµωτέραν αὐτῆς ὥραν, θὰ καταδείξωσι τὴν κακὴν τῆς ἐπαναστάσεως διεύθυνσιν καὶ τὸ ἐπικρατήσαν πνεῦµα τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν.

ΝΕΑΙ ΕΠΙΚΟΥΡΙΑΙ ΕΝ ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΗ

Καθ' ὃν χρόνον περίπου τὰ ὑπὸ τὸν Θ. Βελλέντσαν, Α. Περίτσην καὶ Γ. Νικολαΐδην βουλευτὴν σώματα εὗρίσκοντο ἐν Σούρπῃ, ὁ λόχος τῶν Ἰώνων, μετὰ τὴν ἐν Λυκουρσίῳ καταστροφὴν, διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἀγραφα τῆς Θεσσαλίας, ἵνα ἐνωθῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ σωμάτων τῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Κ. Ἰσχομάχου.

Ἡ ἐπικουρικὴ αὕτη δύναμις, μικρὸν ἀναδιοργανωθείσα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ὀλίγων Ἑπειρωτῶν ἐθελοντῶν κενοῦ καὶ πολλὰ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν κωλύµατα ὑπερπηδήσασα, ἀπέπλευσε περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 8 Μαρτίου ἐπιβᾶσα τῆς Ἰδρας καὶ τῇ ἐπιούσῃ κατέπλευσεν

εἰς Στυλίδα. Κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐπίτηδες ἀπὸ Λαμίας ἀπεσταλμένος ἐκόμισε τῷ ἀρχηγῷ τοῦ σώματος τὸ ἐξῆς ἐπιστόλιον τοῦ διευθύνοντος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὰς ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας μετὰ ζήλου παραδειγματικοῦ καὶ φιλοπατρίας ἀγνῆς :

« Μ. Σ. — Ἡ Μακρυνίτσα ἀπειλεῖται ὑπὸ πολυαριθμοῦ ἐχθρικῆς δυνάμεως, συναθροισθείσης ἐν Βώλῳ· ὅθεν ἀντὶ ν' ἀπέλθῃτε εἰς Ἀγραφα, ἀνάγκη νὰ σπεύσητε εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐν Πηλῷ κινδυνεύοντων. ἄλ».

Λαμία, τῇ 10 Μαρτίου 1878. — Η. ΠΑΠΑΝΑΙΟΠΟΥΛΟΣ.

Περὶ τὴν αὐγὴν ἀφίκετο καὶ ὁ Θ. Βελλέντσας, ὅστις τὰ αὐτὰ θερμῶς συνιστῶν δικαίως παρίστα τὴν ἀνάγκην κατεπεΐγουσαν. Μετὰ βραχείαν λοιπὸν περὶ τοῦ προκειμένου σύσκεψιν αὐτὸς μὲν ἀπῆλθεν εἰς Σούρπην, ὅπου τὸ αὐτοῦ καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Α. Πετρίτσην σῶμα, ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοῦ λόχου τῶν Ἰώνων ὑπεσχέθη ὅτι θὰ καταφθάσῃ αὐτοὺς ἐκεῖ, ἵνα ἡνωμένοι διέλθωσι διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀλμυροῦ καὶ μεταβῶσιν εἰς Μακρυνίτσαν. Ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ ἐν λόγῳ ἐπικουρικοῦ σώματος διετάχθησαν νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς ἀναχώρησιν, ὅτε ἀπόσπασμα ἱλῆς ἱππικοῦ, νύκτωρ ἀπὸ Λαμίας ἀφικόμενον, διεκοίνωσε τῷ ἀρχηγῷ αὐτοῦ διαταγὴν τοῦ φρουράρχου Λαμίας,* δι' ἧς προσεκαλεῖτο νὰ μεταβῇ πάραυτα εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Ὅθεν τῇ ἀνωτέρᾳ στρατιωτικῇ ἀρχῇ ὑπέκρινεν ἔσπευσεν ἐκείσε ἐλπίζων ὅτι ταχέως θὰ ἐπανήρχετο. Δυστυχῶς ὅμως καὶ παρ' ἐλπίδα ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐκρατήθη ἐκεῖ συνεπείᾳ τηλεγραφήματος τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, δι' οὗ ἐχαρκτηρίζετο ὡς λιποτάκτης, καὶ τοι φέρων κανονικὴν ἄδειαν διμήνου ἀπουσίας. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τὸ ἐν Στυλίδι ἀναμένον αὐτὸν σῶμα ἀδιαλείπτως ἐστενοχωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐκεῖ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ὅπως ἀπέλθῃ τῆς πόλεως, φοβουμένων μὴ στρατιῶται τῶν ἐκεῖ σταθμευόντων ἀποσπασμάτων παρακολουθήσωσιν αὐτό! **

* Περὶ τῆς σκανδαλώδους ταύτης ὑποθέσεως ἴδε λεπτομερείας ἐν ταῖς ἐκδοθησομένοις « Ἐθελοντοῦ Ἀπομνημονεύμασι ».

** Ἐνεκα τούτου ἐπέκεινα τῶν 20 ἀπὸ Βιλλίων ἐθελοντῶν, συμ-

Ἐν τούτοις μετὰ παρέλευσιν δύο ἡμερῶν κατὰ τηλεγραφικὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου ὁ ἐν λόγῳ σωματάρχης ἀφέθη ἐλεύθερος καὶ ἐπανέκαμψεν εἰς Στυλίδαν, συναντήσας καθ' ὁδὸν τοὺς ἄνδρας τοῦ ἑαυτοῦ σώματος, ἀναχωρήσαντας πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ καὶ ὡς ἐκ τῶν ἀδιακόπων ἐνοχλήσεων τοῦ ἐκεῖ φρουράρχου.

Διόπερ πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος χρόνου τὸ ἀδιοκιολογήτως κωλυθὲν ἐπαναστατικὸν σῶμα ἐπέβη πλοίου, ὅπερ ἀποπλεῦσαν τῆς Στυλίδος ὡς ἠδυνήθη, κατέπλευσεν εἰς Γλύφας. Πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς πορείας τὸ σῶμα ἔσπευτε πεζῇ ἐν μέσῳ βροχῆς, κατὰ δὲ τὴν κοπωδεστάτην ταύτην νυκτοπορείαν ὁ Ἰταλὸς ἐθελοντῆς *A. Consolini* καταπεσὼν ἀπὸ κρηνοῦ ἔπαθε τὸ σκέλος καὶ μετηνέχθη ἐν τῷ θεραπευτηρίῳ Σούρπης, δι' ἧς ὁ Ἰωνικὸς λόχος ὤδευσε τῇ ἐπιούσῃ πρὸς τὴν ἐν τῷ τουρκικῷ ἐδάφει ἔρημον κώμην Κελλέρια.

Δυστυχῶς τὰ ὑπὸ τὸν *Θ. Βελλέντσαν*, *A. Πετρίτσην* καὶ *Γ. Νικολαΐδην* σώματα ἀναμένοντα μέχρι πρὸ μικροῦ εἶχον ἤδη ἀπέλθει εἰς Μακρυνίτσαν, μόνος δὲ ὁ *A. Βελλέντσας* μετ' ἀποσπάσματος ἐκ 50—60 ἐγγυρίων ὑπελείφθη ἐνταῦθα ὡς φρουρὰ καὶ μόνῃ ἐπαναστατικῇ δυνάμει τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Ἐνταῦθα εἶχεν ἀφιχθῇ πρὸ μικροῦ, μετὰ τοῦ φοιτητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου *Δ. Σβορώνου*, ὁ ἰατρός *B. Ναθαναήλ*, εἷς τῶν ὀλιγίστων ἐκείνων ἐπιστημόνων, οἵτινες ἀφιλοκερδῶς καὶ ὑπὸ ἀγνοτάτων φιλοπατρίας αἰσθημάτων ἐμπνεόμενοι παρηκολούθησαν καὶ ὡς μαχηταὶ καὶ ὡς θεραπευταὶ τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα. Οὗτοι, προτιθέμενοι ν' ἀπέλθωσιν ἐπίσης εἰς Πήλιον, εἶχον ἀποφασίσει νὰ μεταβῶσι διὰ θαλάσσης ἀπὸ Νέας Μιζέλλης, ὅπου καὶ ἀπῆλθον τῇ ἐπιούσῃ.

Ἐν τούτοις ὁ ἀγαθὸς τοῦ Ἀλμυροῦ σωματάρχης εἰλικρινῶς καὶ ἀπροκαλύπτως δεικνύων τὸν κίνδυνον τῆς δι' Ἀλμυροῦ διαβάσεως τοῦ εὐαρίθμου καὶ ἀπομεμονωμένου τούτου σώμα-

παραληφθέντων ἐν τῷ Ἰωνικῷ λόγῳ κατὰ Φερμὴν σύστασιν ἄνδρες διαπρεπεστάτου τῶν ἐν Ἀθήναις, ἀπεσπάσθησαν αὐτοῦ ἐν τῷ μεταξῷ, ὡς εἶχον πράξει καὶ ἕτεροί τινες ἀπὸ τῶν περιχώρων τῆς Ἀττικῆς.

τος προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν διοικοῦντα, ὅπως παρχμείνῃ αὐτόθι ἀναμμένων νὰ συνενωθῇ μεθ' ἑτέρου τινός· ἀλλ' ἐπειδὴ τοιοῦτο νέον ἐπικουρικὸν σῶμα δὲν ἀνεμένετο, προφανῶς δὲ ἡ Μακρυνίτσα ἐκινδύνευε, συνεχῶν πυροβολισμῶν ἀκουωμένων ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Πηλίου, ἅμα ὡς κατωρθώθη νὰ εὐρεθῶσιν οἱ κατάλληλοι ὁδηγοί, ὁ λόχος τῶν Ἰώνων διετάχθη νὰ ἐτοιμασθῇ πρὸς ἀναχώρησιν. Καὶ τὸν μὲν κίνδυνον οὐδεὶς ἡγνόει, πάντες δ' ἐφαίνοντο περιφρονοῦντες αὐτὸν καὶ πρόθυμοι νὰ σπεύσωσιν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ὅπως σὺν τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν συναγωνισθῶσι τὸν πανελλήνιον ἀγῶνα, εἰς ὃν τῷ 1821 οἱ πατέρες αὐτῶν ἔδραμον πανταχόθεν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διακριθέντες ἐν σώματι. Οὐδ' ὑπάρχει γλυκύτερον καὶ ἱεροπρεπέστερον ἢ οἱ μεταγενέστεροι νὰ βαίνωσιν εἰς τὰ αἱματηρὰ ἔχνη τῶν προγενεστέρων, ἀνανεοῦντες τοὺς πανελληνίους ἐθνικοὺς δεσμοὺς καὶ ἔτι μᾶλλον συσφίγγοντες αὐτοὺς μετὰ παρέλευσιν τοσούτων χρόνων ἐθνικῆς νάρκης καὶ στυγερᾶς δουλείας.

Ἐν τῷ λόχῳ τῶν Ἰώνων ὑπῆρχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκλεκτοὶ ἐθελονταί, νέοι μεμορφωμένοι καὶ σφριγῶντες, ἄνδρες εὐδοκίμως ἐν Κρήτῃ ἀγωνισάμενοι καὶ τινες τῶν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐθελοντῶν ἐπιμόνως τὸ σῶμα παρακολούθησαντες. Ἐν αὐτοῖς δὲ ἰδίᾳς μνείας ἄξιος ὁ ἀπὸ Σμύρνης διακεκριμένος νέος Ι. Παναγιωτίδης, ὁ τελειόφοιτος τῆς νομικῆς Γ. Πάστας, ὁ καταλιπὼν ἐν Σμύρνῃ οἰκογένειαν καὶ ἐργασίαν, ἄλλοτε δ' ἐν Κρήτῃ ἀριστεύσας Α. Τσιγγούνης, ὁ Α. Φωτίου, ὁ νεαρὸς ἀλλὰ καρτερικώτατος Ε. Μαῦρος Ἰλ. Συνηκολούθησαν δὲ πλὴν τοῦ καθ' ὁδὸν παθόντος καὶ ἐν Σούρπῃ ἀπολειφθέντος Ἰταλοῦ λοχαγοῦ Α. Consolini, ὁ Ε. Lopez ὡς βοηθὸς χειρουργὸς καὶ ὁ J. Rē ἐνθουσιώδης φιλέλλην. Ἀξιὸς πλείστου σεβασμοῦ ἦν καὶ ὁ τοῦ λόχου σημαιοφόρος* ἱερομόναχος Σέργιος Δ. Πετρούλιας, ρωμαλέος ὄψῳ καὶ φιλόπατρις κληρικὸς, καταλιπὼν τὴν ἐν Σμύρνῃ ἐφημερίαν αὐτοῦ, ἵνα ἄρῃ τὴν σημαίαν τοῦ ἑλλήνος χριστιανοῦ καὶ προηγηθῇ ἐν τῷ τῶν

* Τὴν σημαίαν αὐτοῦ κατεσκεύασαν αἱ ἀξιότιμοι ἑγγοναὶ τοῦ ἐκ τῶν πρώτων τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας ἀειμνήστου Ξάνθη.

δεινοπαθημάτων ἀγῶνι παρὰ πάντων μακρῷ καὶ δεινῷ ἐκλαμ-
 βανομένῳ. Μετὰ τὴν ἐξόρκισιν τῶν ἐθελοντῶν εἰς τὴν πιστὴν
 τοῦ καθήκοντος αὐτῶν ἐκτέλεσιν ὁ σεβάσμιος οὗτος σημαιο-
 φόρος, μέλαιναν φέρων φουστανέλλαν, ἐβάδισε πρὸς τοὺς Κε-
 φάλους, πάντες δ' ἠκολούθησαν ἐν συγκινήσει καὶ ἐνθουσια-
 σμῷ. Φεῦ ! πόσω πολλάκις ἀπατηλαὶ εἶναι αἱ εὐτυχεῖς ἐκεῖ-
 ναι στιγμαὶ, καθ' ἃς ἐν καλῇ τῇ πίστει νομίζει τις ὅτι πο-
 ρεύεται τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς δόξης !

Ἐν Κεφάλοις ἡ πορεία ἀνεστάλη μέχρις οὗ τὸ νυκτερινὸν
 σκότος ἤρξατο καλύπτειν τὴν πεδιάδα καὶ τότε τὸ σῶμα εἰς
 τρία διαιρεθὲν μέρη καὶ τρία ἄγον φορτία πολεμοφοδίων προε-
 χώρησε μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων διατάξεων καὶ ἀναγκαίων
 προφυλάξεων διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀλμυροῦ.

Ἡ διὰ τοῦ Ἀλμυροῦ νυκτοπορεία τῶν εἰς Πήλιον ἀπερχο-
 μένων ἐπαναστατῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τοῦ ἔτους κοπωδεστά-
 τη καὶ ἐπικίνδυνος· διότι οὐ μόνον ἠναγκασμένοι ἦσαν νὰ
 βαδίζωσι καθ' ὅλην τὴν νύκτα μέχρι τῆς πρωίας ἐν χώρᾳ ἐ-
 λώδει καὶ πολλαχοῦ ὑπὸ ποταμίων καταρροῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ
 διέλθωσι μετὰ τοῦ Ἀλμυροῦ καὶ τοῦ ἐπινείου Τσεγγέλ κέν-
 τρων ἐχθρικῶν δυνάμεων, ἅτινα μὴ δυνάμενα νὰ καταληφθῶσι
 διαρκῶς ὡς παράλια ἔδει νὰ καταστραφῶσι πρὸ τῆς ἐν Πη-
 λίῳ ἐπαναστατικῆς συγκεντρώσεως.

Ἡ ἀπὸ Ἀλμυροῦ μέχρι Τσεγγέλ ἀπόστασις δὲν κατέχει
 πλέον ἢ πεντακισχίλια μέτρα καὶ ἐνταῦθα τουρκικὴ τῆς ἐνέ-
 δρα λίαν ἐπικίνδυνος καθίστατο· ἀλλὰ τοσοῦτος φόβος κα-
 τεῖχε τοὺς τούρκους, ὥστε κατὰ τὴν διάβασιν τῶν διαφόρων
 ἐπαναστατικῶν σωμάτων αἱ μὲν φυλακαὶ τῶν ἐν Ἀλμυρῷ
 στρατώνων περιορίζοντο νὰ σαλπίζωσι συνάθροισιν, οἱ δὲ ἐν
 τῷ Τσεγγέλ ἔνοπλοι ὀθωμανοὶ νὰ ὀχυρῶνται ἐν ταῖς οἰκίαις
 αὐτῶν. Καὶ μόνον τὰ τουρκικὰ ἀτμόπλοια περιπολοῦντα ἐν τῷ
 Παγασητικῷ κόλπῳ ἐφαίνοντο ἐν τῷ ἀμυδρῷ φωτὶ τῶν φα-
 νῶν αὐτῶν ἄγρυπνοὶ ἀλλ' ἀνωφελεῖς φύλακες.

Οὕτω πλὴν τῶν ὀχληρῶν συναντήσεων ληστρικῶν τινῶν
 συμμοριῶν ἄνευ οὐδενὸς ἄλλου ἀπενυκταίου καὶ τὸ σῶμα τῶν
 Ἰωάνων, ὁδοιπορῆσαν καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἀφίκετο τῇ ἐπιούσῃ
 εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Παλαιοῦ. Μετὰ μακρὰν ἐνταῦθα ἀναψυ-

χὴν προὔχωρσε μετ' ἐπιφυλάξεων μὲν ἀνυπόπτως δὲ, ἀγνοοῦν οὐδὲ δυνάμενον νὰ μάθῃ τὰ πρὸ αὐτοῦ συμβαίνοντα.

ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΑΥΡΟΛΙΘΑΡΩΝ

Τῇ 15 Μαρτίου, ἐν ᾧ ἀπόπειρά τις συνεννοήσεως τοῦ Χό-
βαρτ-πασᾶ μετὰ τοῦ ἐν Μακρυνίτση ἀρχηγείου ἐγένετο, ἐν
Καναλίοις ἐξετελέσθη φοβερά γυναικοκτεδὼν σφαγὴ, ἣτις ἐμα-
ταίωσε τὰς μόλις ἀρξαμένας διαπραγματεύσεις.

Ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι ἔτοιμοι πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν ἐπὶ τὸ
Πήλιον μεγάλῃν ἐπίθεσιν ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβωσι τὴν
ὀχυρὰν θέσιν τῶν Μαυρολιθάρων, ἀφ' ἧς διὰ στενῆς ἀνωφερείας
ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσι κατὰ τῆς Μακρυνίτσης, 2 1/2 ὥ-
ρας ἀπεχούσης. Ἀλλ' ἐνῷ ἐν τῷ διαμερίσματι Πορταριᾶς ἔ-
μενον τὰ σώματα Ν. Ἀξελού, Ι. Φαρμάκη καὶ ἄλλων ἐγγω-
ρίων σωματορχῶν διαφόρους θέσεις κατέχοντα, τὴν ἐπίκαι-
ρον ταύτην θέσιν, τῆς Μακρυνίτσης τὸ προπύργιον, ὑπερῆσπι-
ζον οἱ Χ. Αελοῦδας καὶ Ι. Βογιατσῆς μετὰ δυνάμει 150
μόνον ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ τινες τῶν ὑπὸ τὸν Ι. Γίδαν μετὰ
τῆς σημαίας αὐτοῦ.

Τῇ 16 Μαρτίου περὶ τὴν 3 μ. μ. οἱ Τοῦρκοι πρόσκοποι ἐ-
πλησίασαν, προσποιούμενοι ὅτι διώκουσι μικρὰν ἀγέλην βοῶν,
μετ' οὐ πολὺ δὲ 3 περίπου τάγματα τακτικοῦ στρατοῦ μετὰ
3 τηλεβόλων ἐπετέθησαν τοῖς αὐτοῖς ἐπαναστάταις. Συνάμα
ἐτέρα μικρὰ τουρκικὴ δύναμις μετὰ 1 τηλεβόλου ἐξεληθοῦσα
τοῦ φρουρίου τοῦ Βώλου καὶ καταλαβοῦσα τὴν θέσιν Ἑπτὰ-
Πλατάνια ἤρξατο ἐπιδείξεων κατὰ τῶν ἐν Πορταριᾷ.

Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου διαδήματος οὐδὲν ἄλλο ἐσκό-
πει ὁ ἐχθρὸς ἢ ν' ἀπασχολήσῃ εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὰ ἐπανα-
στατικὰ σώματα καὶ συνάμα πειραθῇ τῶν δυνάμεων αὐτῶν,
ἄςτινας κακῶς ὑπελόγιζεν εἰς 5000 ἀνδρῶν. Ὅθεν ὅτε μετ'
ὀλίγον ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἀξελού, τὸ τοῦ
Φαρμάκη καὶ ἄλλων ὀλίγων ἐν ἐλαίωνι προφυλαττομένων, ἀ-
πεμακρύνθη μετὰ τοῦ τηλεβόλου αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρού-
ριον, ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν ἐνὸς καὶ μόνοις τραυματισθέντος.

Ἐν Μαυρολιθάροις ὁμῶς ἐξετέλει πραγματικὴν καὶ πεισματῶδη ἐπίθεσιν, καθ' ἧς γενναίαν ἄμυναν ἀντέτασσον ὁ Ι. Βογιατσῆς καὶ Χ. Λελούδης, ἐκ τοῦ σώματος τῶν ὁποίων εἶχον φονευθῇ ἤδη ὁ Α. Κουτσούκος, Θ. Χαραλάμπης, Σ. Γαλιλαῖος καὶ Γ. Λάϊος, ἐτραυματίσθησαν δὲ ὁ Θ. Κόνιος, Γ. Ἀθανασίου, Β. Μανσούρας, Ν. Λάσκαρης, Ο. Δημητρίου, Κ. Γκούμας, Ε. Διάμτσας καὶ ὁ σημαιοφόρος τοῦ Ι. Γίδα Καταβάτης.

Οὕτω λοιπὸν ἡ θέσις αὕτη ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἐκινδύνευε νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τῆς πολυαριθμοῦ ἐχθρικῆς δυνάμεως, οἱ δὲ ὑπ' αὐτῆς πιεζόμενοι σωματάρχαι ἐζήτουν ἐσπευσμένως ἐπικουρίαν. Ἀλλ' ὁ ἐν Λούτση Α. Μήτσας πάντων πλησιαιτέρος καὶ $1\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας ἀπέχων, δὲν ἐνέκρινε τὰς τοιαύτας αὐτῶν αἰτήσεις καὶ παρακλήσεις, καὶ τοι οἱ ἀπωτέρω αὐτοῦ Α. Πλατούτσας καὶ Ι. Καρτάλης μετὰ τῶν ἀπὸ Μακρυνίτσης ἐγγχωρίων, καὶ ὁ Ι. Γίδας ἀπὸ Καλογρήτσης ἐσπευσαν εἰς τὸν τόπον τῆς συμπλοκῆς, ἀλλ' ἄργά ἤδη, διότι τραυματισθέντος τοῦ Ι. Βογιατσῆ καὶ ἀναγκασθέντος ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς μάχης, τοῦ δὲ ἐχθροῦ ἀδιακόπως προελαύνοντος μετὰ πολλῶν δυνάμεων, ὁ Χ. Λελούδης, ἀφ' οὗ ἐπὶ πολὺ γενναίως ἀπέκρουσεν αὐτόν, ἀπολέσαντα ἐν ταῖς ἀλληλοδιαδόχοις αὐτοῦ ἐφόδοις 30 περίπου, ῥῆξαντο τακτικῆς ὑποχωρήσεως.

Ἡ ἀπώλεια τῆς ἐπικαιροτάτης ταύτης θέσεως ἦν μέγα ἀτύχημα τοῖς ἐν Μακρυνίτση· διότι συνεπῆγαγε καὶ τὴν τῆς Λούτσης, ἧς ἡ ὑπεράσπισις καθίστατο ἤδη δυσχερής. Ὅθεν ὁ Α. Μήτσας καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ Ν. Σταμοῦλος καὶ Β. Ζοῦρκος ἐσπευσαν ν' ἀποσυρθῶσι, καὶ τοι πολλαὶ συζητήσεις ἐπὶ τούτῳ ἐγένοντο, μάτην δὲ ὁ Α. Πλατούτσας μετ' ἄλλων ὑπέδειξεν αὐτοῖς τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἐγκαταλείψεως ταύτης.

Ἦδη ἡ ἐπὶ τὴν Μακρυνίτσαν ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ ἐφαίνετο τῇ ἐπαύριον ἀναπόφευκτος. Τὸ σχέδιον τῆς ἀμύνης, ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τοῦ ὁποίου ἐξηρτᾶτο ἡ σωτηρία καὶ ἡ τιμὴ πάντων, τούναντίον δὲ ἡ καταστροφή καὶ τὸ ὄνειδος τῆς ἐπαναστάσεως, ἔδει ἐγκαίρως ν' ἀποφασισθῇ καὶ ἐκτελεσθῇ· ἀλλ' ἐν τῇ κρίσίμῳ ταύτῃ στιγμῇ ἐπῆλθε δυστυχῶς φοβερά σύγχυσις καὶ διχογνωμοσύνη, οὐ μόνον δι' ἑλλειψίν ἀρχηγοῦ δυναμένου νὰ σκεφθῇ καὶ ἐπιταχθῇ τοῖς περὶ αὐτόν, ἀλλὰ

καὶ διὰ τὴν ὀλίγην προθυμίαν καὶ τὸ ἐκλείψαν θάρρος τινῶν σωματαρχῶν. Ἐν ᾧ οἱ ἐχθροὶ, καταλαμβάνοντες ἡσυχῶς τὰς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ἐγκαταλειφθείσας θέσεις, παρεσκευάζοντο ἀφ' ἐσπέρας εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐπιούσαν προσβολὴν, οὗτοι ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἤρξαντο διαπληκτιζόμενοι καὶ ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους. Τοῦ Α. Μήτσα ἀρνούμενου νὰ καταλάβῃ μετὰ τοῦ Β. Ζούρκου τὴν ἐπικαιρὸν θέσιν Παναγιᾶς-Πουρνάρι, ὁ Ι. Γίδας ἦλθεν εἰς λόγους μετ' αὐτοῦ πικροῦς καὶ ἐπιπληκτικούς, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ὀλεθρίας συνεπείας. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν θέσιν Χαμορίανην ἐπροθυμοποιήθη τις ἐγκαίρως νὰ καταλάβῃ, ἀφ' ἧς τοῦλάχιστον ἠδύναντο ν' ἀντιπροσβληθῇ ὁ ἀπὸ τῶν Πουρνारीων-Παναγιᾶς προσβάλλων ἐχθρὸς. Ὁ δὲ καθηγητὴς Ν. Νικολαΐδης, ὅστις ἀπ' ἀρχῆς ἀντέτεινεν εἰς τὴν ἐν Μακρυνίτῃ διαρκῇ διαμονὴν τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων, μὴ θέλων νὰ θυσιάσῃ ἐν γνώσει τοὺς ὑπ' αὐτὸν φοιτητάς, διέμενεν εἰς τὰ ὑψώματα τῆς Καλογρήτσας. Πρὸς τοῦτοις αἱ ἀναμενόμεναι ἐπικουραὶ, ἦτοι τὰ σώματα Θ. Βελλέντσα, Α. Πετρίτση, Γ. Νικολαΐδῃ καὶ ὁ λόχος τῶν Ἰώνων δὲν εἶχον φανῇ εἰσέτι, ἀλλ' οὔτε πολεμεφόδια ἱκανὰ ὑπῆρχον.

Τὰ σώματα Ν. Ἀξελοῦ καὶ Ι. Φαρμάκη ἀναγκαιότατα κατὰ τὴν τοιαύτην κρίσιμον περίστασιν ἐν Μακρυνίτῃ διέμενον εἰς μάτην μετὰ διαφόρων ἄλλων ἐν Πορταριᾷ· τὸ δὲ πάντων χερίστον ἐκ τῶν ἀπὸ Ἀγυιάς ἀφικομένων πλεῖστοι εἶχον ἀποβάλλει τὸ θάρρος, σχεδὸν δὲ πάντες ἤρξαντο ἀποβάλλοντες αὐτὸ, διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν σύγχυσιν καὶ ἀνωμαλίαν, βλέποντες τὰς μὲν ἐπικαίρους θέσεις ἀλληλοδιαδόχως δωρεὰν ἐγκαταλειπομένας, νέας δ' ἄλλας τοιαύτας μὴ καταλαμβανομένας.

Ὁ ἀρχηγὸς Ζ. Μπασδέκης ἐννοήσας τὸν κίνδυνον ἔγραψε περὶ τὴν 10 ὥραν μ. μ. πρὸς τὸν Ν. Ἀξελὸν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν :

«Μεγάλῃ ἀπελπισίᾳ καὶ ἀποθάρρυνσιν κατέλαβεν ἅπαντας ἕνεκα τῆς ἐλεύσεως τῶν ἀποτεταρτημένων σωμάτων ἐξ Ἀγυιάς ὑπὸ τὸν Α. Μήτσαν καὶ λοιπούς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθῃς ἐπάνω, διότι εἶσαι ὁ μόνος, ὅστις θὰ ἐπαναφέρῃς τὸ θάρρος καὶ θ' ἀντιταχθῇς εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ πολυαριθμοῦ ἐχθροῦ. Ἀφίνεις τὴν ὑπεράσπισιν τῶν θέσεων εἰς τοὺς σωματάρχας Κατσοῦδαν καὶ Φαρμάκην».

Ἐν τῷ αὐτῷ συγχύσει καὶ καταστάσει πραγμάτων ὁ Κ. Λώρης, ἀπὸ δύο ἡμερῶν μάλιστα πάσχων τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀνέλαβε νὰ διευθύνῃ τὰ τῆς μάχης.

Τίς λοιπὸν ἐδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἀποτυχίας ;

Η ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΗΣ

Ἡ αὐγὴ τῆς 17 Μαρτίου ἀνατέλλει κρίσιμος τοῖς ἐπαναστατικοῖς ὅπλοις τοῦ Πηλίου.

Ἡ νίκη τῆς ἡμέρας ταύτης θὰ συνεπήγετο τὸν θρίαμβον τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ ὁ Χόδαρτ ἐφαίνετο πρόθυμος νὰ συνεννοηθῇ καὶ συνάψῃ ἀνακωχὴν μέχρι τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐν Βερολίνῳ συνεδρίου. Ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν μὲν συνέδραμεν εἰς τὴν νίκην, πολλὰ δὲ τοῦναντίον εἰς τὴν μεγάλην καταστροφὴν.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς τὰ ὑπὸ τὸν Θ. Βελλέντσαν καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, τὸν Α. Πετρίτσην καὶ βουλευτὴν Γ. Νικολαΐδην σώματα μετὰ τινων ὑπὸ τὸν Σκόνδραν ἀνδρῶν* ἀπειρηκότα ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ κοπώδους ὁδοιπορίας ἀφίκοντο εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Σαρακηνοῦ, ἐνῶ μένοντα ὀπισθεν τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων θὰ ἠδύναντο ν' ἀπειλήσωσι κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης σπουδαίως τὸν ἐχθρὸν καὶ ματαιώσωσι τὴν γενικὴν κατὰ τῶν ἐν Μακρυνίτσην ἐπίθεσιν. Ὅπως δὲ ἦτοτε ὁ ἀρχηγὸς Ζ. Μπασδέκης ἀναθαρρήσας ἐπὶ τῇ ἀφίξει αὐτῶν ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ πρὸς τὸν Ν. Ἀξελὸν τὰ ἐξῆς :

« Ἀφικθέντων τῶν ὀπλαρχηγῶν Θ. Βελλέντσα, Α. Πετρίτση καὶ Νικολαΐδου, ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ μετὰ πλείον τῶν 500 ὀπλιτῶν ἐπανῆλθε τὸ θάρρος. Μείνατε ὑπερασπιζόμενοι τὴν θέσιν σας ! »

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην λαβὼν ὁ Ν. Ἀξελὸς καθ' ὁδὸν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἐν τῷ διαμερίσματι Πορταριάς ὀχυρώματα αὐτοῦ, ἔνθα διέμενεν ὁ Ι. Φαρμάκης μετὰ τοῦ Ι. Τσάμη, καὶ ἄλλοι ἐγγύρωροι σωματάρχαι. Περὶ τὴν 7 ὥραν π. μ. ἀφίκετο ἀπὸ Μακρυνίτσης καὶ ὁ ἀτυχὴς Ὅγγλ, ὅστις τῇ ἑσπέρᾳ εἶχεν

* Τοῦ Ι. Ζήκου διαμένοντος δυστυχῶς ἀσθενοῦς ἐν Σούρπῃ.

ἀφιχθῇ εἰς αὐτὴν ἀπὸ Βώλου, συνεπῆς τῇ πρὸς τὸν Χόβαρτ ὑποσχέσει αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄχυρμα τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῷ Α. Μήτσα, ἵνα ἐκεῖθεν ἐπισκοπῇ τὰ τῆς μάχης.

Ὀλίγη παρῆλθεν ὥρα καὶ οἱ πρόσκοποι τοῦ ἐχθροῦ ἤρξαντο ἀναφαινόμενοι ἀπὸ τῶν Μαυρολιθάρων καὶ τῆς Λούτσης.

Οἱ ἐπαναστάται ἦσαν παρατεταγμένοι δεξιόθεν τῆς Μακρυνίτσης ἐν πεταλοειδεῖ σχήματι, οὗτινος τὸ μὲν δεξιὸν κέρασ ἦν ἀπέναντι τοῦ λόφου Παναγιᾶς-Προυνάρι, τὸ δὲ ἀριστερόν ἡ Καλογρήτσα καὶ κέντρον ὁ Προφ. Ἥλιος.

Ὁ Β. Ζοῦρκος καὶ Θ. Κολωνιάτης, οἵτινες οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ ταχθῶσιν εἰς θέσιν, ἀφ' ἧς κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιτυχία ἐξηρτᾶτο, κατεῖχον τὸ ἄκρον τοῦ δεξιοῦ κέρατος, μετ' αὐτοὺς δὲ τὰ λοιπὰ σώματα ἦσαν παρατεταγμένα μέχρι Καλογρήτσης ὡς ἐξῆς :

Ζ. Μπασδέκης, Χ. Λελούδας καὶ Χ. Διανέλλος· Α. Μήτσας, Θ. Τσακίρης καὶ Γ. Ἀντωνόπουλος· Ι. Καρτάλης καὶ Α. Πλατούτσας· Ν. Σταμούλης καὶ Μαστέλλος· Ι. Γίδας, Α. Πετρίτσης, Θ. Βελλέντσας, Γ. Νικολαΐδης καὶ διάφοροι ἐγγώριοι. Ὁ Δ. Γαρέφης εὕρισκετο πρὸς τὸ μέρος τῆς Καλιακούδας, ὁ δὲ Ι. Μπαντῆς ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὴν Χαμορίγανην, ὅπερ δυστυχῶς δὲν ἐγένετο· ὁ Ι. Βελλέντσας κατεῖχε τὸ Κλῆμα καὶ ὁ Δ. Ἐξαρχος τὴν πρὸς τὸν Βῶλον Ἀνωμαλιά.

Τοῖς ἀνωτέρω συγκατατακτέοι καὶ οἱ γενναῖοι ἀποσπασματάρχαι Ναοῦμ Κωνσταντινίδης, Ι. Οἰκονόμου, ὁ δεκανεὺς Κυριακίδης καὶ ἄλλοι ἐγγώριοι, περὶ ὧν προηγουμένως ἐγένετο λόγος. Δυστυχῶς καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ τῶν τελευταίων, μὴ εἰδοποιηθέντες ἐγκαίρως, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρευρεθῶσιν ἐγκαίρως ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης.

Ἡ ἐπαναστατικὴ δύναμις ἀνερχομένη εἰς 1700 περίπου ἄνδρας καὶ παρατεταγμένη ἐπὶ μιᾶς σχεδὸν γραμμῆς, δικνουμένης μέχρι $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας, δὲν εἶχεν ἐξησφαλισμένην τὴν ὑποχώρησιν· διότι ἡ ἀπὸ Καλογρήτσης διὰ Μακρυνίτσης καὶ Πορταριάς ἔνεκα τοῦ ἀποκρήνου καὶ τῶν ὑπερκειμένων λόφων, οὓς οἱ Τοῦρκοι ἐδύναντο νὰ καταλάβωσι, οὐ μόνον δυσχερὴς ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπικίνδυνος συνάμα. Ὡσαύτως καὶ ἡ διὰ τοῦ Προφ. Ἥλιου, ἅμα τῇ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ὑποχώρη-

σει, ἥτις ἐμελλε νὰ συμβῇ διὰ τὴν μὴ ὀχύρωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν μὴ ἐκ τοῦ προτέρου κατάληψιν τῆς θέσεως Χαμορίγανης καὶ Καλιακούδας, ἀφ' ὧν ἄλλως ἐδύναντο νὰ προσβάλλωσι καὶ ἀπασχολῶσι τοὺς ἀπὸ Λούτσης ἐπερχομένους ἐχθροὺς κατὰ τοῦ ἄκρου δεξιοῦ κέρατος.

Τῇ 12 περὶ τὴν 8 ὥραν π. μ. ὁ ἐχθρικός στρατὸς, συμποσούμενος εἰς 9,600 περίπου τακτικούς καὶ ὀλίγους ὑπὸ τὸν Ἄμους-ἀγᾶν ἀτάκτους καὶ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ἀνάλογον πυροβολικὸν ὑπὸ τὴν γενικ. ἀρχηγίαν τοῦ Ρετζέπ-πασᾶ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἰσκενδερ, Ρεσίτ καὶ Χασάν, προὐχώρησεν ἀμαχητεὶ διὰ τῶν αἰυπερασπίστων θέσεων Μαυρολιθάρων καὶ Λούτσης, ἀλλὰ διστάζων καὶ ὑποπτευόμενος στρατήγημα τὴν τοιαύτην ἐγκατάλειψιν. Ἀφ' οὗ δ' ἐν σώματι προέβη παρετάχθη εἰς ἀπόστασιν 1000 περίπου μέτρων ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τῶν ἐπαναστατικῶν θέσεων ἐπιμήκους ὑψώματος, τῶν ἄκρων τοῦ ὁποίου, τὸ μὲν ἀντιμέτωπον πρὸς τὸ δεξιὸν τῶν ἐπαναστατῶν καλεῖται Παναγιᾶς-Προυνάρι, τὸ δὲ πρὸς τὸ ἀριστερὸν αὐτῶν μέχρι Καλογρήτης δικνούμενον καλεῖται Γουστίλλας. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης, ἣν ἔπρεπε νὰ καταλάβωσιν οἱ ἐπαναστάται ἅμα τῇ ἀπὸ Μαυρολιθάρων καὶ Λούτσης ὑποχωρήσει, ὁ ἐχθρὸς, ἀπασχολῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ τὸ κέντρον τῆς ἐπαναστατικῆς παρατάξεως, ἀνέπτυξεν ἱκανὴν δύναμιν ἀραιώσας αὐτὴν εἰς ἀκροβολισμόν κατὰ τοῦ ἄκρου δεξιοῦ κέρατος αὐτῶν, ἥτοι τοῦ Β. Ζούρκου καὶ Θ. Κολωνιάτου, εἰς ἐπικουρίαν τῶν ὁποίων εἶχον σπεύσει μετὰ 70 περίπου ἀνδρῶν πρῶτος ὁ Θ. Βελλέντσας ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Α. Πετρίτσης.

Μετὰ τινὰς πυροβολισμοὺς ἡ τουρκικὴ σάλπιγξ παρώρμησεν εἰς ἔφοδον, ἥτις ὅμως μετὰ φθορᾶς τῶν Τούρκων ἀπεκρούσθη, πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὑποχωρησάντων ὀπισθεν τοῦ μεταξὺ τῶν δύο διαμαχομένων λοφίσκου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐχθρική δύναμις τὴν θέσιν ταύτην κυρίως ἠπείλει, ὁ τὴν μάχην διευθύνων ὑπολοχαγὸς Κ. Λώρης διέταξε τὴν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἀλληλοδιάδοχον μετακίνησιν τῶν σωμάτων, ὅπερ ὅμως ἐν τοῖς ἀτάκτοις στρατοῖς ἐν ὥρᾳ μάχης δυσκόλως κατορθοῦντι· διότι οὐ μόνον τάξεις δὲν τηρεῖται ἀλλὰ καὶ πειθαρχία δὲν ὑφίσταται. Ὅθεν, οὕτω τῆς μάχης σφοδρᾶς ἐξα-

κολουθείσης, τὸ δεξιὸν κέρας τῶν ἐπαναστατῶν προφανῶς ἐκινδύνευε, ἐνῷ τὸ ἀριστερὸν ἐν ἀχρηστίᾳ διατέλει μὴ δυνάμενον νὰ μετᾷσχη αὐτῆς. Ὡσαύτως ἀπὸ τῶν θέσεων Χαμορίγανης καὶ Καλιακούδας μὴ ἐπελθόντος τοῦ δυνατοῦ ἀντιπερισπασμοῦ πλαγίως τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως, αὕτη κατὰ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἀκωλύτως ἐφορμῶσα ἠπείλει ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ ἐκδιώξῃ ἐκείθεν τοὺς ὑπὸ τὸν Β. Ζοῦρκον καὶ Θ. Κολωνιάτην 250 ἄνδρας καὶ νὰ καταλάβῃ θέσεις, ἀφ' ὧν ἠπειλεῖτο ἡ ὑποχώρησις καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Κ. Λῶρης ἐννοήσας τότε τὸν κίνδυνον ζητεῖ ἐσπευσμένως ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Ζ. Μπασδέκη, οὗτος δὲ μετὰ παρακλήσεων ἀποτεινέται ἀλληλοδιαδόχως πρὸς τὸν Χ. Αελοῦδαν καὶ Α. Μήτσαν. Καὶ ὁ μὲν Χ. Αελοῦδας βλέπων ὅτι, ἐν τῇ θέσει τοῦ Θ. Κολωνιάτου δὲν ὑπῆρχον τ' ἀναγκαῖα ὀχυρώματα, ἀλλ' οἱ ὑπ' αὐτὸν ἐμάχοντο ὀπίσθεν ὀλίγων παρατυχόντων λίθων καὶ ἐπειδὴ βεβαίως οὐ μικρὸν θὰ διέτρεχε κίνδυνον μεταβαίνων ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ εἰς ἑτέραν ὑπὸ τὸ σφοδρὸν ἐχθρικὸν πῦρ, ἠρνεῖτο λέγων ὅτι, ὁ Μήτσας, ὅστις τῇ παρελθούσῃ ἐσπέρα δὲν ἐβοήθησεν αὐτὸν μαχόμενον καὶ κινδυνεύοντα, ὥφειλε τοῦλάχιστον νὰ σπεύσῃ τῇ στιγμῇ ταύτῃ. Ὁ δὲ Α. Μήτσας ἐπίσης ἠρνεῖτο ἀρκοῦμενος νὰ πέμπῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ταχὺ πῦρ ἀπὸ 700 περίπου μέτρων, ἐν ᾧ πανταχόθεν ἐζητοῦντο πολεμεφόδια, μία δὲ μόνη ἀπόκρισις ἀπὸ τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ ἠκούετο :
— Φειδῶ, ὀλίγιστα ἔχομεν . . . !

Εἶναι ἀπίστευτον καὶ ὁμῶς λέγεται ὅτι, κατὰ τὴν ἐπονείδιστον ταύτην ἡμέραν δὲν ὑπῆρχον ἐν Μακρυνίσῃ πλέον ἢ 12 κιβώτια πολεμεφοδίων, ὧν τὰ πλεῖστα ἀνήκοντα εἰς ὀπισθογεμῇ ὄπλα, ἐν ᾧ ἐν Δρακίᾳ ὑπῆρχον περὶ τὰ 40. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἦτο γνωστὴ τοῖς μαχομένοις καὶ τούτου ἕνεκα δειλία καὶ πτόησις εἶχεν εἰσδύσει ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ κρίσιμῃ στιγμῇ ὁ ἀνδρεῖος Θ. Βελλέντσας, καὶ τοι κεκοπιакῶς ἐκ τῆς νυκτερινῆς ὁδοιπορίας, παρεύεται ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ πρὸς τὸ ἀριστερὸν κέρας, ὅπως τὰ ἐκεῖ διάφορα ἀποσπάσματα παροτρύνῃ εἰς βοήθειαν τοῦ δεξιοῦ μετ' ὀλίγον δ' ἐπ' ἀνέρχεται φέρων ποσότητα πολεμεφοδίων καὶ ὑπ' ὀλίγων ἀνδρῶν ἀκολουθούμενος, ἐν οἷς καὶ οἱ ὑπὸ τὸν

Α. Μήτσαν ἀποσπασματάρχαι Κ. Λακκιώτης καὶ Π. Λυκάκης. Ἦδη ὅμως τὸ σῶμα τοῦ Β. Ζούρκου φαίνεται κλονούμενον μετ' οὐ πολὺ δὲ τρεπεται εἰς φυγὴν, ἐν ταῖς ἐπαναστατικαῖς τάξεσιν ἀστραπηδὸν διαδοθείσης τῆς προώρου ἀγγελίας ὅτι ὑπερεφалаγγίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετ' ὀλίγον καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Θ. Κολωνιάτην ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσι, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ὁ Θ. Βελλέντσας, Α. Πετρίτσης καὶ ὁ διευθύνων Κ. Λώρης· ἀλλ' ὑποχωροῦντες σπεύδουσι νὰ καταλάβωσι νέας θέσεις ὑψηλοτέρας γραμμῆς εἰς 200 βημάτων ἀπόστασιν παρὰ τὸ ὀχύρωμα Ζ. Μπασδέκη.

Ἐνταῦθα συγκεντρωθέντες οἱ πλείστοι τοῦ ἄκρου δεξιῷ τῇ 11 1/2 ὥρᾳ π. μ. μετὰ δῖωρον ἀντίστασιν, νέαν ἀντιτάσσουσιν ἄμυναν κατὰ τοῦ ὀρμητικῶς πανταχόθεν ἐπερχομένου ἐχθροῦ.

Αἰγύπτιοί τινες στρατιῶται πολὺ τῶν ἄλλων προχωρήσαντες καὶ προσπαθοῦντες νὰ διαβῶσι μικρὰν χαράδραν, ἵν' ἀνέλθωσι τὸ ἀπέναντι ὕψωμα, προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ ἀπὸ Ἀγ. Λαυρεντίου Α. Σαρηγιάννη, τοῦ ἐπικαλουμένου Ἀντάρᾳ, μετὰ τινων Ἰταλῶν ἐθελοντῶν καὶ κατασφάζονται.

Ἐνῷ λοιπὸν ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν οἱ προμνησθέντες γενναίως κατὰ τοῦ πλῆθους τῶν ἐχθρῶν ἀνθίστανται καὶ πολλοὺς αὐτῶν φονεύουσιν, ὁ δὲ Κ. Λώρης ἀπὸ τῶν ἐρειπίων παρακειμένης καλύψεως ἀγωνίζεται νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος τοῖς ὑπ' αὐτὸν, ἐκτιθέμενος εἰς προφανῆ κίνδυνον, καὶ οἱ ἐν τῷ ὀχυρώματι τοῦ Ζ. Μπασδέκη Χ. Λελούδας, Κ. Λακκιώτης καὶ ἄλλοι ἐξακολουθοῦσι μαχόμενοι, ἐνῷ ὁ Γ. ἀρχηγὸς ἀπῆλθε πρὸ ὀλίγου, ἵνα φροντίσῃ, ὥς εἶπε, περὶ πολεμεφοδίων.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ προθυμότατοι Ναοῦμ. Κωνσταντινίδης καὶ Ι. Οἰκονόμου μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν, ἐν οἷς διεκρίνετο ὁ Π. Φωκιάδης καὶ ὁ Γεώργιος Λοιδωρικιώτης ἀπὸ δύο διαφόρων θέσεων σπεύδουσι πρὸς τινὰ δεσπόζοντα τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ λόφον, ἵνα ἀποκρούσωσιν ἐκεῖθεν τοὺς ἐκ τῶν νώτων κατὰ τοῦ Χ. Λελούδα ἐπερχομένους ἐχθροὺς, οὓς καὶ ἀναγκάζουσι νὰ χωρισθῶσιν εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν ἐξηκολούθησε τὴν κατ' ἐκείνου πορείαν, τὸ δ' ἐστράφη κατ' αὐτῶν.

Ἀλλὰ μετὰ γενναίαν καὶ ριψοκίνδυνον ἀντίστασιν ἢ ὑπὸ τοῦς Ν. Κωνσταντινίδην καὶ Ι. Οἰκονόμου εὐάριθμος δύναμις,

ἀπολέσασα 2 ἄνδρας, ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρήτῃ πρὸς τὸν λόφον Κοῦκον, οὕτω δὲ οἱ ὑπὸ τὸν Χ. Δελουδαν καὶ Α. Μήτσαν ἰσχυρῶς προσβληθέντες τρέπονται εἰς φυγὴν, κλονοῦνται δὲ καὶ τὰ λοιπὰ σώματα, ὄντως ὑπερβλαγγιζόμενα ἤδη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε μετ' ὀλίγον ἡ φυγὴ καθίσταται γενικὴ.

Ὁ Κ. Λώρης, τὴν φοβερὰν ταύτην καταστροφὴν βλέπων, ζητεῖ τὸν θάνατον καὶ μόλις ἀποσύρεται ὑπὸ Ἰταλοῦ τινος ἐθελοντοῦ· ὁ ἡρώϊσμός τοῦ Θ. Βελλέντσα, ὅστις ἀτάραχος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικών σφαιρῶν ζητεῖ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν, εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀφορμὴ δὲ μόνον γίνεται τοῦ θανάτου δύο γενναίων στρατιωτῶν, τοῦ πυροσθέτου Χ. Μπούσουλα καὶ Θ. Βούλγαρη· εἰς μάτην ὡσαύτως ἡ δεδοκιμασμένη ἀνδρεία τοῦ Α. Πετρίτση.

Οὕτω ἀπὸ διαφόρων θέσεων διὰ τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ καὶ τῆς Μακρυνίτσης τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα ὑποχωροῦσι φύρδην μίγδην, ἐνῷ ἀπόσπασμα τοῦ Ι. Γίδα ἐπὶ τῆς Καλογρήτσης καὶ ἄλλοι ἀπωτέρω ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν Α. Πετρίτσην περικυκλωθέντες ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, οὗτινος τὴν προσέγγισιν δὲν ἐνόησαν, κατακρημνίζονται ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν καὶ πολλοὶ φονεύονται. Ἐνταῦθα τραυματίζεται ὁ σπουδαστὴς Α. Παπαγεωργόπουλος, ὅστις καὶ τοι συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀφίεται κατακείμενος, ὁ δὲ Ι. Γίδας ὡς ἐκ θαύματος διασώζεται ἀμυνόμενος γενναίως τὸν καταδιώκοντα ἐχθρόν.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπαρθεὶς ἐπὶ τῇ τόσῳ μεγάλῃ ὅσῳ καὶ ἀπροσδοκῆτῳ ταύτῃ νίκῃ, ἐνῷ διαρκούσης τῆς μάχης δὲν εἶχεν ἀποτολμῆσαι τὴν ἀποφόρτισιν τῶν ὀρεινῶν αὐτοῦ τηλεβόλων, ὥρμησεν ἀκάθεκτος εἰς καταδίωξιν τῶν διασκορπισθέντων ἐπαναστατῶν, ὧν ἡ ὑποχώρησις ἐν τισι μὲν μέρεσι δυσχερεστάτη, ποῦ δὲ ἐπικινδυνωτάτη ὡς ὑπὸ πολυπληθῶν ἐχθρικών δυνάμεων ἀπειλουμένη. Ἡ φυγὴ ἐξηκολούθει πανταχόθεν πρὸς τὴν Ἀλικόπετραν καὶ τοὺς ἄνωθεν τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τῆς Πορταριάς λόφους, ἡ δὲ ἀγγελία τῆς τοιαύτης καταστροφῆς ἐνέβαλε μέγαν φόβον εἰς τὰ δυστυχῆ γυναικόπαιδα τῆς Μακρυνίτσης, ὧν τὴν φυγὴν προστατεύουσιν ὀλίγοι ἐγγχώριοι μετὰ τοῦ δεκανέως Κυριακίδη, ἐπικαίρον καταλαβόντες θέσιν.

Ἦτο ἡ 2 1/2 ὥρα μ. μ. ὅτε εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἀφί-

κετο ἀπὸ Πορταριάς ἢ ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ ἐν ἀχρηστία διαμείνασα ἐπαναστατικὴ δύναμις, ἥτις ἴσως ἐδύνατο διὰ τολμηρᾶς κατὰ τοῦ Βόλου ἐπιδείξεως ἢ ἐκ τῶν νώτων προσβολῆς νὰ ἐπισύρῃ μέρος τῶν κατὰ τῆς Μακρυνίτης ὁδευόντων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ, ὡς οὗτος κατώρθωσε διὰ τῆς ἀφ' ἐσπέρας πρὸς τὴν Πορταρίαν ἐπιδείξεως νὰ κρατήσῃ αὐτὴν ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἀνωφελῶς.

Πρῶτοι κατέφθασαν οἱ ὑπὸ τὸν Ι. Φαρμάκην καὶ Ι. Τσάμην, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Ν. Ἀξελὸν, Δ. Κατσούδαν καὶ ἄλλους, συναντήσαντες καθ' ὁδὸν τὸν μὲν Β. Ζούρκον φεύγοντα, τὸν Α. Μήτσαν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σταματίου καὶ τινων ἀνδρῶν μένοντα παρὰ τὴν θέσιν Στρογγυλὸ-Ἰσῶμα, ἐνῷ πλῆθος ἐπαναστατῶν, διερχομένων ἐκεῖθεν δρομαίως, οὐδόλως ὑπακούουν εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Ι. Φαρμάκη, ὅπως συσσωματωθῶσι καὶ ἀναχαιτίσωσι τὰ ἐχθρικά ἀποσπάσματα.

Ὁ Ν. Ἀξελὸς ἔφιππος καὶ τὴν σημαίαν κρατῶν ἐνθαρρύνει ὡσαύτως τοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ μάτην καὶ ἀνωφελῶς πλέον. Τότε ἀπὸ τοῦ ἀντικυρῶ λόφου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἐστάθησαν οἱ προμνησθέντες σωματάρχαι, μὴ δυνάμενοι νὰ διαβῶσιν ἔφιπποι τὴν μεταξὺ μικρὰν χαράδραν, φαίνεται κατερχόμενον σῶμα φουστανελλοφόρων μετὰ σημαίας ὑπολεύκου· προχωροῦσιν δὲ ἀμερίμνως εἰς ἀπόστασιν 200—300 βημάτων, ὅτε βλέποντες τοὺς ἐπαναστάτας διευθύνοντας τὰ ὅπλα κατ' αὐτῶν χειρονομοῦσι καὶ στεντορεῖα τῇ φωνῇ ἀνακράζουσι :

— Μὴ μᾶς βαρᾶτε, εἴμεθα ὀικοί σας

Οἱ ἐπαναστάται ἐκλαμβάνουσιν αὐτοὺς ὡς Ἕλληνας καὶ παύουσι πυροβολοῦντες, αἰφνίδιος ὅμως πυροβολισμὸς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ λόφου δύο ρίπτει κάτω νεκροὺς καὶ δωδεκαετὴ ἀπὸ Μακρυνίτης παρατυχόντα παῖδα, τραυματίζει δὲ τὸν Π. Δ. Μαλονέμην, ὑπὸ γενναίου Κρητὸς διασωθέντα, ὁπότε καὶ μόνον ἀναγνωρίζονται οἱ δολεροὶ Ἀλβανοί.

Περὶ τὴν 3 ἢ καταδίωξις ἔπαυσε, τοῦ ἐχθροῦ μὴ προχωρήσαντος μέχρι τῆς Ἀλικοπέτρας, ἀλλ' ἡ Μακρυνίτσα, σὺν αὐτῇ δὲ 3 ἢ ἐν Πηλιῷ ἐπανάστασις, ἔπασσε πτώσιν ὀλεθρίαν 3 ἄδοξον.

Αἱ ζημίαι τῶν ἐπαναστατῶν ἦσαν ὅμως σχετικῶς ἐλάχισαι, διότι οἱ φονευθέντες καὶ τραυματισθέντες συμποσοῦνται μό-

λις εἰς 80, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐξῆς : Ἐκ τῶν ἐθελοντῶν μὲν φονευθέντες ὁ Κ. Γκοῦρος σαλπικτῆς, ὁ Χ. Κανελλόπουλος, Γ. Βάγιας, ὁ ἐν ταῖς προηγουμέναις μάχαις πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν κατασφάξας γενναῖος Κρανιδιώτης Ἑμμ. Στρίγγος, Κ. Μυτιληναῖος, Σ. Μπότσης, Ν. Λίγκος, ὁ μαθητὴς Ι. Δεῖγούνης τραυματισθέντες δὲ ὁ Δ. Ἡλιακόπουλος, Κ. Κριεζῆς, Γ. Χρυσοχέρης, Δ. Κοτρώνης, Ι. Καροῦζος, Θ. Δημόπουλος ᾤχ.

Ἐκ δὲ τῶν ἐγγχωρίων ἐν τοῖς φονευθεῖσι μὲν συγκαταλέγονται οἱ ἀπὸ Μακρυνίτης Ν. Βαλαβάνης, Ι. Κωστής, Θ. Μαρίδης, ὁ γηραιὸς καὶ γενναῖος ἀποσπασματάρχης Χράπαλος, Κ. Παπᾶς, Δ. Ἀδαμάκης, Κ. Καρβουνάρης, Κ. Πατριάρχης, Σ. Κερασιώτης, Α. Κουρδελλῆς, Δ. Μητριάνος, Δ. Ρ. Νίτσιος, Γ. Ι. Βαλόνης, Π. Βάκας, Γ. Ι. Τατάκου, Γ. Ἀναγνώστου· οἱ Ἀργαλαστῖνοι Α. Π. Ἰωάννου, Ε. Σαρᾶς, Π. Βουγαζέας, Ε. Κ. Γραμμένου, Σ. Ι. Καμτσέλης, Δ. Φιρζιάλης· οἱ Νεοχωρίται Ν. Τριαντάφυλλος καὶ Π. Γαληνός, ὁ Λαυκιώτης Ε. Δ. Κουτσουρίδης, ὁ ἀπὸ Μηλεῶν Γ. Ι. Σπανοῦ, ὁ ἀπὸ Ἀγ. Γεωργίου Τσορτογιάννης, ὁ ἀπὸ Πλατάνου γενναῖος Εὐδης καὶ ἄλλοι· ἐν τοῖς τραυματισθεῖσι δὲ ὁ Α. Δ. Κούρου, Ι. Ν. Γαῖτανᾶς, Σ. Ἀθανασίου, Γ. Λεβέντης, Ι. Πέτρου, Γ. Μπόγδανος καὶ ἄλλοι. Ἄπαντες οἱ τραυματαῖα πολλὰ παθόντες καὶ μετὰ μυρίων δυσχερειῶν διεπεραιώθησαν διὰ Τσαγγαράδων εἰς Σκιάθον ἐκεῖθεν δ' εἰς Νέαν Μιζέλλαν.

Προσέτι 25 ἀνήκοντες τοῖς διαφοροῖς σώμασιν ἡχμαλωτίσθησαν καὶ βραδύτερον ἀπελύθησαν, ἐν τούτοις δὲ καὶ ὁ Αὐγουστός Μινώτος ἐλαφρῶς λογχισθεὶς τὰ σκέλη, νέος εὐγενεστάτων αἰσθημάτων καὶ ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅστις σιδηροδέσμιος ἀπῆχθη μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς Λάρισσαν καὶ μόλις τῇ ἐπεμβάσει τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας ἀπελύθη.

Ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν 250 περίπου, ἐν δὲ τοῖς πρώτοις συγκαταλέγεται καὶ συγγενὴς τις τοῦ Ρεσίτ-πασᾶ, ἐπιβαίνων ἵππου λευκοῦ καὶ διακριθεὶς ἐν τῇ μάχῃ, γνωστὸς δὲ διὰ τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ ὠμότητας αὐτοῦ.

Δυστυχῶς θλιβερώτατα ἐπεισόδια διὰ πενθίμου πέπλου περιβάλλουσι τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς ἐν Μακρυνίτῃ καταστροφῆς καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς πικρίαν ἐπαυξάνουσι.

Ὁ θερμότερος τῶν φιλελλήνων Κ. Ὀγγλ, φεύγων διὰ Μακρυνίτσης εἰς Πορταριάν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν γυναικοπαίδων, ἐμπίπτει εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, φονεύεται καὶ ἀποκεφαλίζεται.

Ὁ Π. Φωκιάδης, νέος διακεκριμένων προτερημάτων, ἔπαιον ὡσαύτως ἡρωϊκῶς.*

Ὁ Σ. Μάργαρης, νέος ἐξόχου φιλοπατρίας, προτρεπόμενος νὰ παρακολουθήσῃ τὴν φυγὴν τῶν λοιπῶν ἠρνήθη, προτιμήσας τὸν ἐνδοξόν θάνατον.

Ὁ Θ. Ψαροθεόδωρος, ἀπόστροφος ἀνθυπολοχαγός, ὅστις τραυματισθεὶς τὸν πόδα καὶ προσκληθεὶς νὰ παραδοθῇ ἀπήντησε διὰ τοῦ πολυδόλου αὐτοῦ, τραυματίσας δὲ δύο τῶν ἐχθρῶν κατελογχίσθη. Τὸ στρατιωτικὸν αὐτοῦ πιλίκιον ἐγένετο ἀφορμὴ ἀνακριβῶν τινῶν ἀγγελιῶν τοῦ Ἀθηναίου τύπου περὶ τῆς δῆθεν στολῆς τοῦ ἀρχηγοῦ Ζ. Μπασδέκη.

Παρά τὸν προμνησθέντα συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος ὁ Χ. Βούλγαρης οὐδὲν παθὼν, ἀλλ' ὁ ἀπὸ Ναυπάκτου τραυματίας Χ. Κανελλόπουλος ἀποκεφαλίζεται.

Ὁ ἀνδρεῖος Σάμιος Κ. Πασχάλης, σηματοφόρος τοῦ Α. Πε-

* Ὁ Π. ΦΩΚΙΑΔΗΣ μονογενὴς υἱὸς εὐπόρου ἐν Περγᾶμῳ οἰκογενείας διετέλει ἐσχάτως καθηγητὴς τῆς ὁθωμανικ. γλώσσης ἐν τῷ ἐν Σέρραις γυμνασίῳ, ἀπολαύων πολλῆς τῆς τιμῆς παρὰ τῇ αὐτόθι νεολαίᾳ διὰ τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ ἀκμαίαν αὐτοῦ φιλοπατρίαν.

Ἐλαβε μέρος ἐνεργὸν ἐν τῷ ἔργῳ τῶν αὐτόθι προπαρασκευαστικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῷ θέρει τοῦ 1877 ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας, ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐκ τῶν θεωρούντων τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐνέργειαν ἔργον περισπούδαστον καὶ προϋργαίτατον, προσεκολλήθη τῷ Α. Βούλγαρῃ, ὃν μόνον τότε ἔβλεπε περὶ Μακεδονίας ἐργαζόμενον. Ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῆς Ε. Ἀμύνης ἐτάχθη φύλαξ τῶν ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου ὀπλων καὶ πολεμοφοδίων, αὕτη δὲ ἐκτιμῶσα τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ὥρισεν αὐτῷ μηνιαίαν χορηγίαν 120 δραχ. ἣν ὅμως οὗτος μετὰ μεγαλοφροσύνης ἀπεποιήθη, δαπανῶν ἐξ ἰδίων εἰς τὴν ἑαυτοῦ συντήρησιν. Κατὰ τὸ τέλος Φεβρουαρίου 1878, καὶ τοὶ ἀρχηγὸς ἀνδρῶν τινῶν, ἠναγκάσθη διὰ τὰς παρεμβαλλομένας αὐτῷ δυσχερείας νὰ διαπεραιωθῇ μόνος ἀπὸ Σκιάθου εἰς τὴν ἀντιπέραν τῆς Θετταλομαγνησίας ἀκτὴν, ἔνθα εὗρεν ἡρωϊκὸν θάνατον. βληθεὶς τὸ στῆθος ὑπὸ ἐχθρικῆς σφαίρας, καθ' ὃν χρόνον οἱ συμμαχηταὶ τοῦ βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ ἔστρεφον τὰ νῶτα.

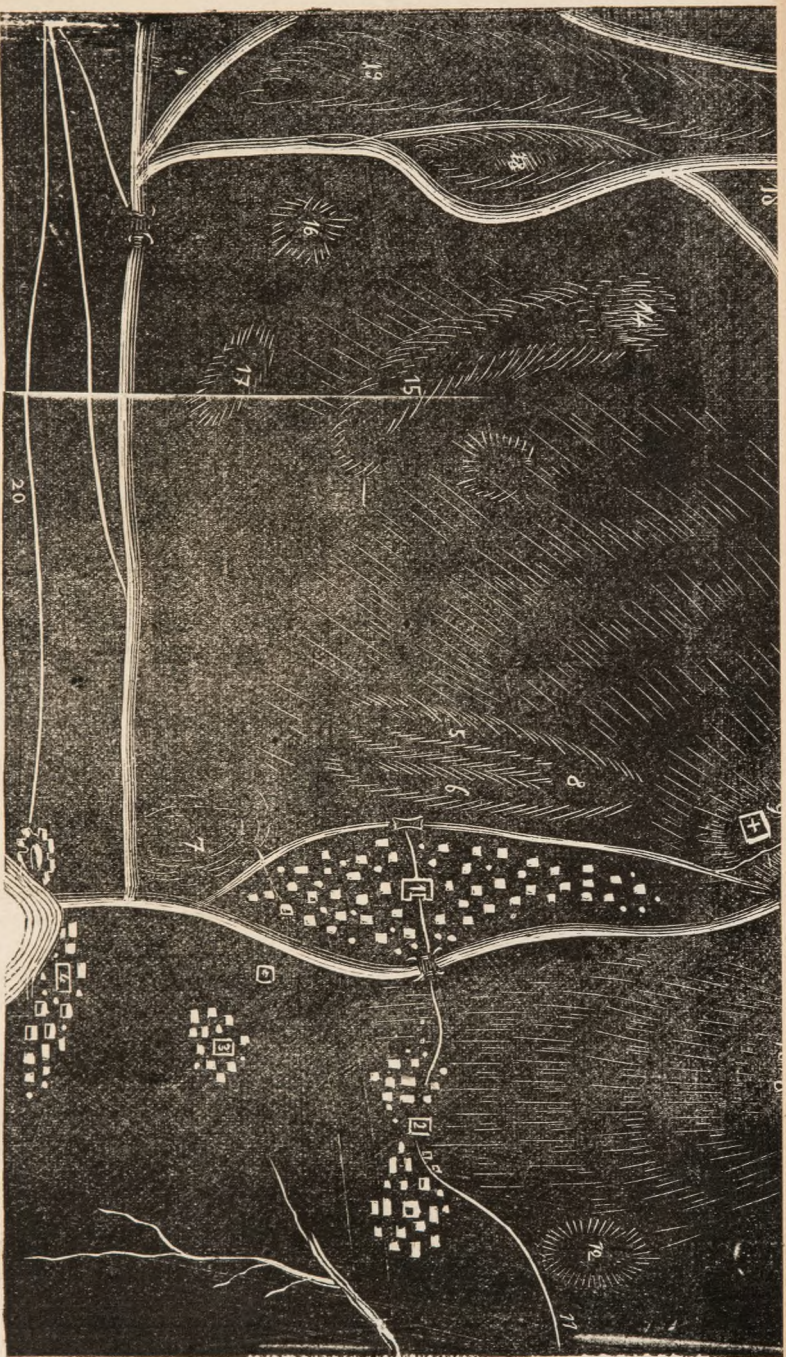
τρίτση, μαθὼν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ, ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ ὁποίου σχεδὸν ἀνετράφη, ἐφονεύθη τάχα ἐν τῇ μάχῃ, διασχίζει πρῶτον εἰς τεμάχια τὴν σημαίαν, εἶτα δ' αὐτοκτονεῖ διὰ τοῦ πολυβόλου αὐτοῦ.

Ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ αὐτοῦ σώματος, ὁ κάλλιστος νέος Γ. Παπαγιαννόπουλος, ἐγένετο ἄφαντος.

Περὶ τοὺς 140 διαλαθόντες τοὺς Τούρκους εἰσῆλθον εἰς Βῶλον μετεμφισμένοι καὶ ἔτυχον ἀσύλου παρ' ἀνδράσι, περὶ ὧν ἡ νεωτέρα ἐλληνικὴ ἱστορία θὰ ὁμιλήσῃ βραδύτερον τὰ δέοντα. Ἐν τοῖς διασωθεῖσι τούτοις συγκαταριθμεῖται καὶ ὁ Σμυρναῖος ἐθελοντὴς τοῦ ἱππικοῦ Ε. Βαρδόπουλος, νέος μεμορφωμένος, μετὰ ζήλου δ' ἐγκαρτερήσας ἐν ταῖς ἐπαναστατικαῖς τάξεσιν ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Πλατάνου.

Πρὸ τῆς γενικῆς εἰς Ἀλικόπετραν καὶ Δράκιαν ὑποχωρήσεως ὁ γ. ἀρχηγὸς Πηλίου εἶχεν ἀπέλθει εἰς τὴν ἀρχαίαν Καλύβην-Μπασδέκη, ἀγγείλας τοῖς λοιποῖς σωματάρχαις ὅτι ἔσπευδεν ἐκεῖσε λαβὼν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ὑποχωρήσεως ἐπιστολὴν ἀπὸ Ζαγοράς, δι' ἧς ἠγγέλθη αὐτῷ ὅτι ὁ Χόβαρτ-πασᾶς κατέπλευσεν ἐκεῖ μετὰ 2 ἀτμοπλοίων καὶ φόβος ὑπῆρχε μὴ ἀποβιβασθῇ στρατὸς καὶ καταληφθῇ ἡ ἐπικαίρος αὕτη θέσις, οὕτω δὲ πᾶσα διέξοδος τοῖς ἐπαναστάταις ἀποκλεισθῇ.

Ὅπωςδ' ἦτοτε ὁ ἐχθρὸς ἀφῆκεν ἀκαταδίωκτα τὰ εἰς Ἀλικόπετραν καὶ Δράκιαν συγκεντρωθέντα ἐπαναστατικὰ σώματα, ὧν οἱ ἀρχηγοὶ μετέβησαν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ πρὸς τὸν Ζ. Μπασδέκην, ὅπως συσχεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ μόλις τῇ ἐπιούσῃ εἰσῆλσεν εἰς Μακρυνίτσαν, λεηλατήσας τὰς οἰκίας, συλῆσας τὰ Μονὰς καὶ ἐν τῷ αἵματι ἀόπλων καὶ ἀδυνάτων ἐκδικηθεῖς. Οὕτω τὸν μὲν γηραιὸν ἱερομόναχον τοῦ Πρ. Ἡλιοῦ Νικηφόρον κατεκερμάτισε, τὸν δὲ φρενοβλαβῇ Κ. Π. Βουργάραν κατεκρήμνισε μετὰ δύο παιδίων καὶ μιᾶς γυναικὸς καὶ 19 γέροντας καὶ γυναῖκας κατέσφαξε, ἐν αἷς καὶ τὴν Αἰκατερίνην Ν. Τσέτσου, τὴν Σ. Α. Κατσιούρα μετὰ τῶν 3 αὐτῆς τέκνων, τὴν δὲ Ε. Ι. Κανάβα καὶ τὴν Α. Γ. Καρχατσάλου ἐτραυμάτισε καὶ ἄλλα πολλὰ, ὡς συνήθως, ἐκακούργησε.

ITEALON TYN EN MAKRYNTZA MAXON

- 1 Μακρυντζα—2 Πορταριά—3 Νέος Βώλος—4 Βώλος—5 Τύμπανον—6 Σαρακηνός—7 Ανωμαδιά—8 Καλογρητσα
9 Προφ. Ήλιας—10 Κοῦρκος—11 Ὁδὸς Δράχια—12 Ἀλικόπετρα—14 Παναγιῆς Προνόμια—15 Γουερτάλας
16 Μαυρολίθρα—17 Λούττα—18 Καλιασκόδα—19 Χαμοσίγανη—1618 Ὑψος Πηλίου—20 Ὁδὸς Δαρίστης.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΟΓΓΛ

Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ τραγικοῦ τέλους, τοῦ πάσῃ ἐλληνικῇ καρδίᾳ προσφιλοῦς ἀνταποκριτοῦ τοῦ Ἀγγλικοῦ Χρόνου Καρόλου Ὁγγλ, σύμπασα ἡ Ἑλλάς ἐξεδήλωσε τὴν λύπην αὐτῆς διὰ τοῦ δημοτελέστερου τρόπου.

Πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ ὑπάλληλός τις τοῦ ἀνταποκριτοῦ τῆς ἀγγλικῆς Σημαίας συνοδευόμενος ὑπὸ 20 Τούρκων στρατιωτῶν καὶ τοῦ ἀρχαίου κλητῆρος τοῦ φιλελληνικωτάτου προξένου τῆς Ἰταλίας Borell, ὀνόματι Χασᾶν, ἀπῆλθε τοῦ Βώλου, ὁ δὲ πλοίαρχος τοῦ αὐτόθι σταθμεύοντος ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ Wizard ὤρισε τῷ Καϊμακάμῃ δῶρον προθεσμίαν καὶ ὁ Ἀγγλος πρόξενος Σούτερ 50 λιρῶν δῶρον τῷ ἀνευρόντι. Τέλος ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Χασᾶν ἀκέφαλος μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐν τῇ πρὸς τὸ Μέγα-Ρεῦμα θέσει Χ α λ ᾶ σ μ α τ α. Ἡ ἐντεῦθεν εἰς Βῶλον πομπὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε συγκινητικὴ διότι πλῆθος γυναικοπαίδων μετὰ δακρύων καὶ θρήνων ἔσπευσαν εἰς προῦπάντησιν, ἐν ᾧ οἱ κώ-

δωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἔχουν πενθίμως, αἱ δὲ σημαῖαι τῶν προξενίων καὶ πλοίων ἐκυμάτιζον μεσίστιοι.

Πλήθος στεφάνων μετ' ἐπιγραφῶν κατετέθησαν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μετηνέχθη μετὰ στρατιωτικῆς παρατάξεως ὑπ' ἄγγλων ναυτῶν ἐν τῷ πολεμικῷ Wizard συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν ἀξιωματικῶν τῶν ξένων πολεμικῶν πλοίων, τοῦ προξενικοῦ σώματος καὶ πλήθους ἰδιωτῶν.

Ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐκηδεύθη τῇ 29 Μαρτίου, νέα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα πομπὴ ἀνέμενεν αὐτόν. Τὸ πανεπιστήμιον, ὁ στρατὸς καὶ ἅπαντα τὰ σωματεῖα συνώδευσαν τὸν νεκρὸν μέχρι τοῦ τάφου, ἡ δὲ ἐπαναστασις ἐν τῷ γηραιῷ κρητὶ Κωσταρῶ, κρατοῦντι μίαν τῶν ταινιῶν τοῦ νεκρικοῦ φερέτρου, τὸν θερμότερον ὑπόστηρικτὴν τῆς.

Ἡ ἐν Ἀθήναις κηδεία τοῦ Κ. Ὅγγλ ὑπερέβαλε κατὰ τὴν λαμπρότητα, τὸ πλήθος καὶ τὴν συγκίνησιν πᾶσαν ἄλλην μέχρι τοῦδε ἀπὸ εἰκοσιετηρίδος· διότι πρὸς τὴν τοῦ ἀπλοῦ τούτου ἐργάτου τῆς ἰδέας τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἐλληνικῶν δικαιωμάτων σφαγέντος, μήτε ἡ τοῦ Κωλέτου, μήτε ἡ τῆς μετακομιδῆς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε', μήτε ἡ τῶν ἐν Δήλῃσι σφαγέντων δημοσθῶν ἐκείνου, μήτε ἡ τοῦ Κανάρη καὶ Βούλγαρη νὰ παραβληθῶσι δύνανται.

Ὁ Κ. Παππαρηγόπουλος καὶ Τ. Φιλήμων ἀπήγγειλον ἐπιταφίους, ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ ὁποίου τὸ νέον τοῦ φιλελληνισμοῦ θύμα ἐχαρκτηρίσθη ὡς ἑξῆς:

«Νέος, πλήρης ἐλπίδων, φαιδρὸς τὴν ὄψιν, ὡς εἶχε τὴν ψυχὴν ἀγαθὴν καὶ φιλόανθρωπον, ἀκηλίδωτος τὸ μέτωπον, τοὺς γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς ὑγροὺς ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ σοβαροὺς ἐκ σκέψεως, κατῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν ὁ Κάρολος Ὅγγλ, πρὸ τριετίας σχεδόν. Κατῆλθε δὲ πλήρης ἐμπνεύσεως ὑπὲρ αὐτῆς καὶ μεστὸς ἐκ τῶν διδαγμάτων, ὅσα περὶ αὐτῆς ἐδίδαξαν οἱ μεγάλοι τῆς πατρίδος αὐτοῦ συγγραφεῖς».

Ἐπέκεινα τῶν 60 στεφάνων μετὰ διαφόρων ἐπιγραφῶν κατετέθησαν ἐπὶ τοῦ βάρου, ἐφ' οὗ ἡ τοῦ μάρτυρος λάρναξ. Ἐν αὐτοῖς δὲ καὶ ὁ τῶν ἐπαναστατῶν Πηλίου, ὁ τῶν διασωθέντων γυναικοπαίδων τῆς Βουλγαρινῆς, ὁ τῶν Κρητῶν, ὁ τῶν Μακεδόνων, ὁ τῆς Ἰουδαϊκῆς κοινότητος Βώλου, οἱ τῶν Συλλόγων, σωματείων, ἡμερησίων, ἐκπαιδευτηρίων καὶ διαφόρων ἰδιωτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ τῆς νεαρᾶς κόρης Ἑλένης Χατζηπέτρου, τῶν κυρίων Μιαούλη καὶ Perkins, Ἀσπασίας Κουβεῶ, Μαρίας Μουλέν, Ἀσπασίας Ἰσιμυρίδου, τῶν νεανίδων Τερψιγόρης Χρυσοβερόνη καὶ Ἀγγλαίας Γάτσου, τῶν κυρίων Α. Καρταντζόγλου, Σ. Τσιτσίνια, Ι. Δέδε, Κ. Πιλαβίου, Ι. Βούρου Μ. Κατσίμπαλη, Κ. Ι. Νικήτα Ἀλ.

Ὁ τῆς κ. Μαρίας Σταμπολῆ ἔφερε τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν :

Φιλελευθέρω Ὅγγλ πνίγει δάκρυ πικρὸν Ἑλληνίδος Θεταλομαγνησίας
Προσφερούσης Σοὶ τόνδε ἀμάραντον ἀνθέων.

Ὁ τοῦ γυμνασίου Πειραιῶς :

Ἐπεσεσ Ὅγγλ, ὦ ὑψηλὸν τῆς ἀληθείας Σῦμα,
Κ' εἰς τῶν Ἑλλήνων τὰς ψυχὰς ἀφθιτον ἔχεις μνῆμα.

Ὁ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐμπόρων :

Ἐκπρεπέ' ἐν Βρεττανῶις Κάρολον πολυδάκρυτον Ὅγγλ
Στίρεα κυκλώπων ἔκτανον οὐχ ὀσίως
Πηλίου ἐν κλιτύσιν κηρὸς μεμιαῶτα μελαίνης
Γῆς ἐξαρπάζειν Θεσσαλίας τέκνεα.

Ὁ δὲ τοῦ Φ. Παρασκευαΐδου τοὺς ἐξῆς στίχους τῶν δύο μεγάλων τῆς
Ἑσπερίας ποιητῶν :

. . . Libertà va cercando ch' è sì cara
Come sa chi per lei vita rifiuta.

. . . Ζητῶντας πάει ἐλευθερίᾳ ποῦ τόσο ἀγαπιέται,
Ὅσῳ τὸ ξέρει ὅποιος γι' αὐτὴ καὶ τὴ ζωὴ του ἀρνιέται.

—

So sinks the day-star in the ocean bed,
And yet anon repairs his drooping head,
And tricks his beams, and with new-spangled ore
Flames in the forehead of the morning star.

Ἐτσι 'ς τὸ στρῶμα τοῦ γυαλοῦ τὸ βράδυ ὁ ἥλιος γέρνει . .

Μὰ τὸ κεφάλι ποῦ ἔγυρε εὐθὺς τ' ἀνασηκόνει·

Μ' ἀχτίνες ὀλοκαίνουργες χρυσάφι νέο σπέρνει

Καὶ βγαίνει ἀστὲρι τῆς Αὐγῆς κί' ἔλη τὴ γῇ χρυσώνει.

~~~~~

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Α. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Ὁ ἀπὸ Ζακύνθου οὗτος σπανίων αἰσθημάτων καὶ διαπύρου φιλοπατρίας νέος ἦτο τύπος γενναίας ἄμα καὶ εὐαισθήτου ψυχῆς.

Διέπρεψεν ἀνδρεία ἐν τῷ Γαλλοπρωσσιῳ πολέμῳ, ἐν ᾧ ὑπὲρ τῶν Γάλλων ἐν Dijon ὑπὸ τὸν Γαριβάλδην ἐκθύμως ἠγωνίστατο, ἅμα δ' ἤκουσεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔμελλε ν' ἀπεκδυθῇ εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα, ἦλθεν ἀπ' Ἀλεξανδρείας εἰς Ἀθήνας ἵνα συμμετάσχη αὐτοῦ· βλέπων ὅμως ὅτι, τὸ τότε κατ' ἀνάγκην προσδοκώμενον ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐβράδυνε, κατετάχθη, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῆς τε ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος, ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ ἱππικοῦ.

Ὅποίας πικρίας καὶ θλίψεις δὲν ὑπέφερεν ἡ εὐγενὴς ἐκείνη καρδιά ἐν τῷ στρατῶνι τοῦ ἱππικοῦ, ἔνθα τότε στρατιωτικῇ κωμῳδίᾳ ἐπαίζετο! Τέλος ἀπελπισθεὶς καὶ δικαίως ὅτι ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς καὶ μάλιστὰ τὸ ἱππικὸν θὰ ἐξήρχετό ποτε εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων πάλιν κατέλιπε τὸν στρατῶνα μετὰ τοῦ Γ. Γουσίου καὶ ἄλλων τινῶν ἀπ' Ἀλεξανδρείας καὶ ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλίαν ἵνα ἀγωνισθῇ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἐπαναστατῶν, ἐν μόνῃ τῇ ιδίᾳ τῆς ὑπὲρ πατρίδος ἐθελουσίας καὶ τοῦ ἀφανοῦς ἡρωϊσμοῦ.

Μετὰ τὰς πρώτας ἐν τῇ Μονῇ Ξενιᾶς ἐνδόξους μάχας παθὼν τοὺς πόνους καὶ μὴ δυνάμενος νὰ βαδίσῃ μόλις κατεπείσθη νὰ δεσθῇ

ἐπὶ τινα χρόνον Θεραπείαν ἐν Σούρπη· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Γ. Γουσίου τραυματισθέντος τὸν ὀφθαλμὸν καὶ ἐπανελθόντος εἰς Ἀθήνας, οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἵν' ἀποτρέψῃ αὐτὸν τοῦ ν' ἀπέλθῃ εἰς Πήλιον πιάσχοντα ἔτι. Οὕτω τῇ παραμονῇ τῆς πτώσεως ἀνῆλθε μέχρι τῶν βράχων τῆς Μακρυνίτσης σταθερὰν ἀπόφασιν ἔχων νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ. Ὅθεν ὅτε ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή καὶ οἱ πάντες ἔφευγον, οὗτος μόνος ἔμεινεν ἐν τῷ ὀχυρώματι. Εἶδον αὐτὸν κατὰ τὰς τελευταίας ἐκείνας στιγμὰς· οὐδόλως ἔστεργε νὰ στρέψῃ τὰ νῶτα καὶ μὲ δεδακρυσμένον ὄμμα ἐλεεινολόγει τὴν γενικὴν ἐκείνην φυγὴν! Ἐξηκολούθει μαχόμενος, ὅτε σφαῖρα ἐχθρική διεπέρασε τὸ ὥραιον αὐτοῦ μέτωπον· δὲν προσέφερε λείξιν ἀλλὰ σταυρώσας τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τὸν ἔσχατον ἀρεῖς στεναγμὸν :

Εὐζὺν' ἀπέπνευσεν ἡλικίαν προμάρχων ἀν' ὅμιλιν.

Μεθ' ὅλας τὰς ἐρεῦνας ἀδύνατον ὑπῆρξε νὰ εὐρεθῇ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐν Ζακύνθῳ τελεσθὲν μνημόσυνον τὴν ἀληθῶς λαμπρὸν καὶ δημοτελές. Τὴν περὶ τούτου πρωτοβουλίαν καὶ ἐκτέλεσιν ἀνέλαβεν ἡ λέσχη Ζάκυνθος, ἥς ὁ ἀξιότιμος πρόεδρος καὶ διακεκριμένος πολίτης Σ. Βουλτσος δραστηρίως ἐνήργησε τὰ δέοντα.

Ἀπλοῦν κενοτάφιον, ὡς ἤρμοζεν εἰς γενναῖον καὶ ἀπέριττον στρατιώτην, ὑψοῦτο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ κεκαλυμμένον διὰ μέλανος ὑφάσματος, φέροντος ἐν τῷ μέσῳ χρυσοκέντητον σταυρὸν λευκῶν ρόδων, κάλυξι περιστεφόμενον.

Ἐπὶ τοῦ κενοταφίου ἐφαίνετο ἡ φωτογραφικὴ αὐτοῦ εἰκὼν ἐν στολῇ ἱππέως, κλάδοις δάφνης ἐκατέρωθεν κοσμουμένη, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἀνεγινώσκοντο οἱ στίχοι :

Δὲν ζῇ πλέον· ἀποθαμμένος
Βρίσκεται ὁ ἀγωνιστής,
Ποῦ μὲ γάλα ἦτο θρεμμένος
Μιᾶς Θεᾶς ἡρωϊκῆς.

Ἐπὶ τῶν βάθρων τοῦ κενοταφίου εἶχον κατατεθῇ διάφοροι στέφανοι μετ' ἐπιγραφῶν, ὡς ὁ τῆς λέσχης Πατρίδος, ὁ τοῦ πολιτικοῦ Συλλόγου Νέας Ἀδελφότητος καὶ ὁ τῆς λέσχης Ἐπτανήσου φέρων τὴν ἐπιγραφὴν :

Ἴδου, πάτερ, σ' ἀντάμωσα εἰς τ' οὐρανοῦ τὸ δῶμα.
Εἰς τῆς πατρίδος τὸν βωμὸν
Τὸ σῶμά μου κεῖται γλωμὸν,
Εἶναι ζεστὸν ἀκόμα.

Τὰ διάφορα τῆς πόλεως ἐκπαιδευτήρια, ἡ συντεχνία τῶν κουρέων, ἡ σύνταξις τοῦ Ζακυνθίου Ἀνθῶνος καὶ πλεῖστοι ὅσοι ἰδιῶται, ἐν οἷς καὶ ὁ Ι. Δ. Μελισσηνὸς, Κ. Μάργαρης, Γ. Δ. Ρώσσης, προσήνεγκον ὡσαύτως τῷ ἐν Προφ. Ἠλίᾳ ἡρωϊκῶς πεσόντι τὸν φόρον τῆς συμπαθείας καὶ τιμῆς.

Ὁ Α. Κεφαλληνὸς κατέθηκε στέφανον ἐξ ἀμαράντων, φέροντα τοὺς ἐξῆς ὡραίους στίχους :

Πόσον γλυκὺς ὁ Θάνατος
Ποῦ ἔρχεται ἀπὸ βόλι·
Τὸν Θάνατον 'ς τὸν πύλεμα
Τιμὴ τὸν ἔχουν ὅλοι.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μνημοσύνου λόγους ἐπικηδεῖους καὶ ἐλέγους ἀπήγγειλον ὁ δικηγόρος Α. Γαήτας, ὁ ἱατρὸς Α. Καντακήτης, ὁ καθηγητὴς Μ. Μαρτζώκης καὶ ἄλλοι, ὧν παραθέτομεν τὰ ἐξῆς ὀλίγα χάριν τῶν ἀγνοούντων τὸν ἡμέτερον ἥρωα :

«Ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ ἤτο ἐξωγραφισμένη ἐπὶ τοῦ ὡραίου καὶ μελαγχολικοῦ προσώπου του. Ἐκ τοῦ βλέμματός του ἐξήστραπτον οἱ σπινθῆρες τῶν φλογερῶν αἰττημάτων, ὧν ἐστία ἦτο ἡ μεγάλη καρδιά του.

Ὁρφανὸς ἐν τρυφερωτάτῃ ἡλικίᾳ, εὗρεν εἰς μὲν τὰς ἀδελφάς του τὴν ἀθρότητα καὶ τὸ θάλπος τῆς ἀγνοήσεως μητρικῆς στοργῆς, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς αὐτοῦ πατρικὴν μέριμναν καὶ ἀγάπην.

Ἄλλ' υἱὸς τοῦ Λαμπρινοῦ Μάργαρη, ἀνδρὸς ἐναρέτου καὶ φιλοπάτριδος, ἔχων πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ παρδείγμα τοῦ πατρὸς του, ἀγωνισθέντος κατὰ θάλασσαν τῷ 1822 καὶ ἀπενίζων ἀδιαλείπτως εἰς τὴν αἴγλην τὴν περικοσμοῦσαν τοὺς ἐνδόξως ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μαχομένους, παιδιόθεν ἐκαρδόκει τὴν εὐκαιρίαν ἵνα πολεμήσῃ καὶ αὐτός. Τοῦτο ἀπετέλει τὸν διακαέστερον πόθον του. Αὐτὸ ἦτο τὸ γλυκύτατον ὄνειρον τῆς ζωῆς του.

Τρεῖς ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, ὥσανεὶ προησθάνετο αὐτὸν ἐπικείμενον, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἀδελφούς του :

—«Ἄν μάθετε ὅτι φονεύθην, μὴ λυπηθῆτε, μὴ κλαύσητε· ὁ θάνατος παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τοὺς μαχητάς. Ἄν φονευθῶ, θ' ἀποθάνω εὐχαριστημένος ὅτι ἐξεπλήρωσα τὸ πρὸς τὴν φιλότιμον πατρίδα καθήκόν μου».—

Ὅθεν ἐπιτυχῶς καὶ ὁ Α. Μαρτζώκης τὸ ἐλεγεῖον αὐτοῦ ἐπέρανε διὰ τῶν ἐξῆς στίχων :

Εἶχε κρυφὸ ἕναν ἔρωτα, μιὰ μυστικὴ ἐλπίδα·
Νὰ φονευθῇ γιὰ τὴν γλυκειὰ πρὸ ἀγάπης πατρίδα
Κ' ἐρύλαξε τὸν ὄγκο του, γιὰτὶ μὲς τὴν καρδιά του
Κρατοῦσε ὡς μέσῃ σ' ἐκκλησιᾷ τὸν ἅγιον ἔρωτά του.

ΥΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΕΙΣ ΑΛΜΥΡΟΝ

Ἐν ᾧ τῇ ἀπαισίᾳ ἐκείνῃ νυκτὶ τῆς 17 πρὸς τὴν 18 Μαρτίου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφορῶν σωμάτων, πλὴν τοῦ Θ. Βελλέντσα διαμεινάντες ἐν Δράκιᾳ, συνελθόντες ἐν τῇ Καλύβῃ-Μπασδέκῃ ἐν συγχύσει καὶ ἀποθαρρύνσει συνεσκέπτοντο περὶ τοῦ πρακτέου, 40 περίπου ἄνδρες ὑπὸ τὸν Ι. Βελλέντσαν καὶ Δ. Ἐξαρχον, κατέχοντες ἐν τῇ μάχῃ τὰς πρὸς τὸν Βώλον θέσεις Κλημα καὶ Ἀνωμαλιὰν καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ τὸν μέγιστον διατρέχοντες κίνδυνον καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἠναγκάσθησαν νὰ διέλθωσι τὴν πεδιάδα τοῦ Βώλου, ἀπολέσαντες μὲν ἕνα, ἕτερον δὲ τραυματίαν μετ' ἐαυτῶν φέροντες, καὶ τραπῶσι τὴν πρὸς τὸ Παληοῦρι, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ λόχος τῶν Ἰώνων ὠδεύει διὰ τῆς θέσεως ταύτης πρὸς τὴν Μακρονίτσαν. Οὕτω λοιπὸν τὰ δύο ταῦτα σώματα συνηντήθησαν ἐν κρισιμωτάτῃ στιγμῇ ἐπὶ θέσεως εὐαλώτου, ἐρ' ἥς ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἠδύνατο ν' ἀναφανῇ.

Ἡ συνάντησις αὕτη τῶν δύο σωμάτων ἦτο τῷ μὲν πρώτῳ αὐτόχρημα σωτηρία—διότι ἄνευ αὐτῆς θὰ περιεκυκλοῦτο ἐντὸς ὀλίγου βαδίζον πρὸς τοὺς ἐχθρούς*—τῷ δὲ δευτέρῳ παρήγορος, καθ' ὅτι ἤδη συνεκροτεῖτο δύναμις ὁπωσοῦν ἰσχυρὰ, δυνάμεν ν' ἀποκρούσῃ ἐνδεχομένην προσβολὴν ἐχθρικοῦ ἀποσπάσματος. Ἀγνώστου ὅμως οὔτης τῆς διαμονῆς τῶν λοιπῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, ἀπεφασίσθη ν' ἀναμείνωσι τὰς ἀπὸ Βώλου ζητηθείσας ὁδηγίας.

Μετὰ 3 ὥρας ἐπανελθόν τις, τῶν ἐπαναστατῶν, ὅστις ἠδυνήθη νὰ παρεισδύσῃ εἰς τὴν πόλιν, ἐκὸμίσατο τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν :

«Υποχωρήσατε ταχέως καὶ ὅπως δύνασθε πρὸς τὴν Σούρπην, ὅθεν θὰ λάβετε ὁδηγίας καὶ ἰσχυρὰς ἐπικουρίας. Οἱ ἡμέτεροι ὑπεχώρησαν εἰς Δράκιαν μετ' ὀλίγων ζημιῶν».

* Ἐκ τοιαύτης καὶ μόνον ὑποθέσεως ἀνακριδῶς διεδόθησάν καὶ ἐδημοσιεύθησαν τὰ περὶ καταστροφῆς τοῦ λόχου τῶν Ἰώνων.

Ἡ πρὸς τὴν Σούρπην ὑποχώρησις οὔτε εὐκολος οὔτε ἀσφαλὴς ἦτο. Καὶ δικαίως ἕκαστος ὑπέθετεν, ὅτι ἡ διὰ τοῦ Ἀλμυροῦ διάβασις τὴν φορὰν ταύτην θ' ἀπῆται ἀναποφεύκτως θύματα τινα, πρὸ παντὸς ὅμως ἡ κόπωσις τῶν ἀνδρῶν παρεῖχεν οὐ μικρὰς δυσχερείας. Τέλος τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα, φέρον ἐν ἵππου τὸν διασωθέντα τραυματίαν, ὠδευσε δι' ἀτραπῶν καὶ δασῶν, τῆς δὲ νυκτὸς ἐπελθούσης κατῆλθεν εἰς τὴν πεδιάδα. Ἐν ἀνησυχίᾳ καὶ κατηφείᾳ διήρχοντο οἱ ἐπαναστάται τὰ μέρη ταῦτα, ἅτινα πρὸ μικροῦ εἶχον διαβῆ πλῆρεις θάρρους, ἐλπίδων καὶ ἀνυπομονησίας. Οὕτως ἡ πορεία ἐξηκολούθησεν ἄνευ οὐδενὸς ἀπευκταίου μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὰ φῶτα τοῦ Ἀλμυροῦ ἐφάνησαν ζωηρὰ ἐπὶ τῆς πεδιάδος.

Ἡ ἀνησυχία ἦτο προφανής, καθ' ὅτι πάντες ἀνέμενον ἐνταῦθα ἐχθρικὴν προσβολήν. Ὅντως δὲ πρὶν ἢ τὸ σῶμα πλησιάσῃ εἰς τὴν κόμην ταυτόχρονος πυροβολισμὸς κατὰ τινων προπορευομένων ἠνάγκασεν αὐτὸ νὰ περικάμψῃ μακρόθεν αὐτὴν καὶ διὰ γαιῶν κεκαλλιεργημένων καὶ καταρρύτων διέλθῃ τοῦ πρὸς τὴν ξηρὰν μέρους. Ὑπὸ τοιαύτης ὅμως κοπώσεως πάντες οἱ ἄνδρες κατείχοντο, ὥστε ἅμα τῇ διαβάσει τοῦ παρὰ τὴν κωμόπολιν ποταμίου ἔστησαν μὴ δυνάμενοι νὰ προβῶσι.

Ἡ θέσις αὕτη ἦτο ἐπικινδυνότατη, διότι μόλις $1/4$ ἀπέειχε τοῦ Ἀλμυροῦ, καὶ ὅμως κεκμηκότες ὡς ἦσαν καὶ καταβεβρεγμένοι παρεδόθησαν εἰς ὕπνον βαρὺν, ἀπαγορευθέντων τῶν πυρῶν. Ἀλλὰ περὶ τὴν αὐγὴν τὸ ὀλίγον πῦρ ἀνδρῶν τινων στερουμένων καπῶν, διαδοθὲν εἰς μεγάλην ἔκτασιν, ἤρξατο ἀναπέμπον ζωηρὰς φλόγας μετὰ πυκνοῦ καπνοῦ, ὥστε ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ἀπέναντι τουρκικῶν σκοπῶν, οἵτινες εἰδοποίησαν τὴν ἐν τῇ πόλει φρουρὰν καὶ ἤδη αἱ τουρκικαὶ σάλπιγγες ἤρξαντο ἠχοῦσαι γενικὴν συνάθροισιν.

Βεβαίως ἂν οἱ Τοῦρκοι ἦσαν οἱοὶ ὑπὸ τινων ὑποτιθέμενοι ἡδύναντο τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ νὰ καταλάβωσι τὰς θέσεις τῆς ὑποχωρήσεως ἢ καὶ αἰφνιδίως νὰ ἐπιπέσωσι τοῖς ἀπηυδηκόσιν ἐπαναστάταις· ἀτολμοὶ ὅμως καὶ ἀνίκανοι νὰ ἐπιχειρήσωσι τι ἐν καιρῷ νυκτὸς οὐ μόνον δὲν διενεόθησαν τοιοῦτό τι, ἀλλ' ἰδόντες τὰ ἐπαναστατικὰ πυρὰ ἴσως καὶ ἐφοβήθησαν περὶ αἰφνιδίας ἐπὶ τὸν Ἀλμυρὸν ἐπιθέσεως, μηδὲν ποτὲ φανταζόμε-

νοι ὅτι τὰ ναυάγια καὶ λείψανα τῆς Μακρυνίτης θὰ ἐτόλμων νὰ διανυκτερεύσωσι πρὸ τῶν πυλῶν τῆς περιφρουρουμένης αὐτῶν πόλεως.

Παρήλθεν ἱκανὸς χρόνος πρὶν οἱ πάντες ἀνέλθωσι τὰ ἀπέναντι ὑψώματα—διότι πλὴν τοῦ ἐφ' ἵππου φερομένου ἀτυχοῦς τραυματίου, προὔκειτο νὰ φορτοθῶσι καὶ δύο ἕτεροι ἵπποι—ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ. Μετ' ὀλίγον δὲ διαυγασάσης τῆς ἡμέρας τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα ἐν ἀραιᾷ τάξει εἰσῆλθεν εἰς τὸν κατηρειπωμένον σχεδὸν Πλάτανον διὰ τοῦ χωρίου Βακλαλῆ. Ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ ὀθωμανοὶ τινες εὐρισκόμενοι αὐτόθι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τὸν Ἄγ. Ἀντώνιον καταλιπόντες 3 κτήνη, ἅτινα καὶ ἀπήγαγον οἱ ἐπαναστάται, προχωρήσαντες εἰς Κεφάλους. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τέλος ἀπηυδῆκότες ἀφίκοντο εἰς Κελλέρια, ἔνθα ὁ Α. Βελλέντσας ὑπεδέξατο αὐτοὺς μετὰ συγκινήσεως καὶ χαρᾶς, πρὸ πάντων δὲ τὸν γενναῖον υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην· διότι οὐδεὶς ἤλπιζε τὴν οὕτως ἀνευ ἀπευκταίου δι' Ἀλμυροῦ διάβασιν.*

Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς ἐπιούσης οἱ ἐν Κελλερίοις ἐπαναστατικοὶ σκοποὶ ἤγγειλαν τὴν ἀφίξιν ἐθελοντοῦ τινος ἐκ τῶν εἰς Δράκιαν ὑποχωρησάντων σωμάτων. Οὗτος προσελθὼν ἀνήγγειλεν ἐν συγχύτῃ ὅτι καὶ τ' ἄλλα ἐπαναστατικὰ σώματα, ὑποχωροῦντα ὡσαύτως δι' Ἀλμυροῦ πρὸς τὰ Κελλέρια, συνεπλάκησαν κατὰ τὴν διάβασιν αὐτῶν μετὰ τουρκικοῦ σώματος, παρακωλύσαντος ταύτην ἄλ. Μετ' ὀλίγον καὶ ἄλλοι τινὲς οἱ μᾶλλον ταχύποδες ἐκ τῶν ὑποχωρούντων καταφθάντες διεβεβαίρουν ὅτι ἐκ παρεξήγησεως αὐτοὶ οἱ ἐπαναστάται συνεπλάκησαν ἀλλήλοις, καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν, τέλος δὲ γνωσθείσης τῆς πλάνης, οἱ λοιποὶ προῦχώρησαν εἰς Κελλέρια.

Τί λοιπὸν συνέβαινε ; Ὁφείλομεν ν' ἀφηγηθῶμεν καὶ τὸ θλι-

* Ἐνταῦθα διέμενον ὁ ἰατρός Β. Ναθαναήλ καὶ ὁ φοιτητὴς Δ. Σβορώνος, οἵτινες ἐν τῇ μεταξὺ εἶχον πορευθῆ εἰς Ν. Μιζέλλαν, ἵνα διὰ θαλάσσης μεταβῶσιν εἰς Πήλιον, ἀλλ' ἐκωλύθησαν ἐγκαίρως ὑπὸ τῆς ἀπαισίτου ἀγγελίας τῆς καταστροφῆς.

θεωρώτατον τοῦτο ἐπεισόδιον τῆς ὑποχώρησης τῶν ἀτυχεστέρων ἐν Μακρονίτῃ ἐπαναστατικῶν σωμάτων.

Τῇ ἐπιούσῃ τῆς αὐτῆς καταστροφῆς τὰ διάφορα σώματα, τὰ ὅποια εἶχον μεταβῆ εἰς Δράκιαν, συγκεντρωθέντα εἰς Ἀγ. Λαυρέντιον διημέρευσαν ἐν τινι Μονῇ, ἐκτὸς τοῦ χωρίου κειμένη, συμβουλίου δὲ γενομένου καὶ διαφόρων ἤττον ἐντίμων μέτρων προτεινομένων, τέλος ἀπεφασίσθη ἡ διὰ τῶν πεδιάδων Βώλου καὶ Ἀλμυροῦ ὑποχώρησις ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀτρομήτου Θ. Βελλέντσα. Ὅθεν τῇ ἐπομένῃ ἑσπέρα ἅπαντες οἱ ἐπαναστάται συμποσούμενοι 1600 περίπου—ἐξαιρουμένων τοῦ Ι. Γίδα, ἀναθέντος τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αὐτοῦ σώματος τῷ Ι. Φαρμάκῃ καὶ παραμείναντος ἐν Πηλίῳ μετ' ὀλίγων ἐγχωρίων, τοῦ Α. Μήτσα, Χ. Αελοῦδα καὶ Μ. Τσέλιου, κατευθυνθέντων πρὸς τὴν Γοῦραν διὰ Ζαγοράς, καὶ τοῦ καθηγητοῦ Ν. Νικολαΐδου διαπεραιωθέντος εἰς Σκιάθον, ἀφοῦ πᾶσαν ὑπὲρ τῶν τραυματιῶν κατέβαλε προσπάθειαν—ἀνεχώρησαν διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Βώλου εἰς Παληοῦρι διατρέχοντες μέγιστον κίνδυνον ἐχθρικῆς προσβολῆς. Κατὰ τὴν τολμηροτάτην ταύτην ὑποχώρησιν 3 ἄνδρες διαφόρων σωμάτων ἠτοκτόνησαν ἐξ ἀπελπισμοῦ, ἀδυνατοῦντες νὰ παρακολουθήσωσι τοῖς λοιποῖς, καὶ ἄλλοι ἀποπλανηθέντες ἐνέπεσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν. Ἐν τῶν ἀτυχῶν τῆς κοπώσεως καὶ ὀλιγοψυχίας θυμάτων ἠτοκτόνησεν ὀλίγα βήματα μακρὰν τῶν τουρκικῶν φυλακῶν τοῦ φρουρίου Βώλου καὶ μικροῦ δεῖν ἐγένετο αἰτία τῆς καταστροφῆς καὶ τῶν λοιπῶν.

Τέλος μετὰ τοιαύτας ζημίας καὶ κακουχίας διήλθον τὴν πεδιάδα τοῦ Βώλου, ὑπελείπετο δ' ἔτι νὰ διέλθωσι τὴν τοῦ Ἀλμυροῦ· ὅθεν ἀναπαθέντες ἐπ' ὀλίγον ἐν Παληοῦρίῳ ἐκίνησαν πρὸς αὐτήν. Περὶ τὴν μεσημβρίαν παρετήρησαν ἐχθρικὸν ἀποσπασμα εἰς ἀπόστασιν βολῆς, μὴ ἐγκριθέντος ὅμως νὰ προσβάλωσιν αὐτὸ ἀνέμενον ἐν τῇ θέσει αὐτῶν τὴν νύκτα, ἵνα διέλθωσι τοῦ Ἀλμυροῦ. Ἀλλ' ἄρά γε σῶμα 1600 ἀνδρῶν δὲν ἔπρεπε νὰ διέλθῃ δι' αὐτοῦ μᾶλλον ἐν τῷ φωτὶ τοῦ ἡλίου ἢ ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτός, καθ' ἣν ἡ ἐξ ἐνέδρας ἐπιθεσις ὀλίγων ἐπὶ πολλοὺς δύναται νὰ ἐπενέγκῃ καταστροφὴν καὶ σύγχυσιν;

Ἐντεῦθεν προῦχώρησαν ὁ βουλευτὴς Γ. Νικολαΐδης καὶ τι-

νες ἐγχώριοι, ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἐπαναστατικῆς δυνάμεως. Αἰφνης πρὸ τοῦ Ἀλμυροῦ σχεδὸν ταυτόχρονος πυροβολισμὸς τῶν προπορευθέντων, ἐκλαβόντων τοὺς ἐπερχομένους ὡς ἐχθροὺς, ἐμβάλει αὐτοὺς εἰς σύγχυσιν καὶ διασκορπίζει τῇδε κάκεισε κατ' ἀλλήλων πυροβολοῦντας.

Εἰς μάτην ἡ σάλπιγξ ἤχει παῦσιν πυρὸς, εἰς μάτην ἡ φωνὴ τῶν ἀρχηγῶν καλεῖ αὐτοὺς εἰς τάξιν, ὁ πυροβολισμὸς ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τινα χρόνον καὶ τέλος ἡ ἐντελής συγκέντρωσις τῶν κατὰ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ διασκορπισθέντων ἀποβαίνει ἀδύνατος· διότι ἀγνοοῦντες τὸν τόπον πολλοὶ ἔσπευδον εἰς τὴν κωμόπολιν τοῦ Ἀλμυροῦ ἢ ἔστρεφον εἰς τὰ ὀπίσω. Τῆς φοβερᾶς ταύτης σκηνῆς 9 ἀριθμοῦνται τὰ θύματα, πεσόντα νεκρὰ καὶ ἐγκαταλειφθέντα, πλὴν ἐνὸς διασωθέντος, ὅστις ἐτραυματίσθη τὸν πόδα. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν περιπλανωμένων ἐν τῇ πεδιάδι συνελήφθησαν τῇ ἐπιούσῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ πολλὰς κακώσεις καὶ ὕβρεις ὑπέστησαν, πολλὰ δὲ πράγματα ἐγκατελείφθησαν ἀπροσδόκητα καὶ ἀναίμακτα λάφυρα!

Καὶ ταῦτα πάντα τοῖς ἐπαναστάταις συνέβησαν ἕνεκα τῆς ιδίας αὐτῶν ἀσυμφωνίας, ἀταξίας καὶ ἀπειθείας, ἥτις πολλάκις εἰς ἀπόγνωσιν φέρει τοὺς ἡγούμενους τοιούτων ἀτάκτων καὶ δυσδιοικήτων σωμάτων.

Ἐν τοῖς ἀποπλανηθεῖσι κατὰ τὴν φοβεράν ἐκείνην νύκτα συγκαταλέγεται καὶ ὁ σωματάρχης Α. Πετρίτσης, ὅστις μόλις μετὰ 3 ἡμέρας ἀφίκετο εἰς τὴν Μονὴν Ξενιάς, ἐξωδηκότας ἔχων τοὺς πόδας ἐκ τῶν ἀκανθῶν καὶ τῆς ὁδοιπορίας.

Τέλος τῇ πρωῒ τῆς ἐπιούσης ἤρξαντο καὶ ἐρ' ἱκανὰς ἡμέρας ἐξηκολούθουν ἀφικνούμενα εἰς Κελλέρια καθ' ὁμάδας καὶ κατ' ἄνδρα τὰ δυστυχῆ συντρίμματα τῆς ἐν Μακρυνίτῃ στρατιᾶς. Ἐκ τῶν τελευταίων ὁ Μ. Τσέλιος μετὰ 80 περίπου ἀνδρῶν ἀπὸ διαφόρων σωμάτων, προσβληθεὶς πλησίον τοῦ Παληουρίου ὑπὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος καὶ ἀνταλλάξας πυροβολισμούς τινας, ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ, φονευθέντος μόνον τοῦ ὁδηγοῦ αὐτοῦ.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΕΝ ΤΗ ΜΟΝΗ ΞΕΝΙΑΣ

Ἐνῷ ἡ ἐν Κελλερίοις συγκέντρωσις τῶν ἐκ Πηλίου ὑποχωρησάντων ἐξηκολούθει, τὸ ὑπὸ τὸν Α. Βελλέντσαν καὶ υἱὸν αὐτοῦ ἀπόσπασμα καὶ ὁ λόχος τῶν Ἰώνων ἐπορεύθησαν ἵνα καταλάβωσι τὴν ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ * πλησίον τοῦ Πλατάνου, ἵνα ἐκεῖθεν ἐπισκοπῶσι τὸν ἐχθρὸν, δυνάμενον νὰ πορευθῇ διὰ τῶν ὁρέων κατὰ τῶν ἐν Κελλερίοις ἀτάκτως συγκεντρουμένων· διότι πολλοὶ μὲν τῶν ἐθελοντῶν εἶχον ἀφιγθῇ ἄνευ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, πολλοὶ δὲ τῶν ἀρχηγῶν ἄνευ τῶν πλείστων ὑπ' αὐτοὺς ἀνδρῶν, καθ' ὁδὸν εὕρισκομένων ἢ περιπλανομένων ἔτι ἐπὶ τῶν ὁρέων.

Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ περὶ τὴν αὐγὴν τῆς ἐπιούσης ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ ἀπὸ τινος ὅπισθεν τοῦ ὄρους λόφου καὶ μετ' ὀλίγον οἱ πρόσκοποι ἀνήγγειλαν ὅτι, πυρκαϊὰ ἐνέμετο τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς κωμοπόλεως Πλατάνου. Ὅθεν μέρος τοῦ σώματος ἐπορεύθη ἐκεῖσε ἐν σπουδῇ, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες περὶ τὴν αὐγὴν εἶχον προσβάλει μικρὸν ἀπόσπασμα ἐπαναστατῶν διαβαῖνον ἐκεῖθεν ὑπὸ τὸν Β. Τσουμπέταν καὶ μετὰ ταῦτα εἶχον θέσει πῦρ εἰς τὰς ἐκ τῶν πρώτων μαχῶν ἀπολειφθείσας οἰκίας τῆς κωμοπόλεως, ἀπῆλθον εἰς Ἀλμυρόν.

Τῇ στιγμῇ ἐκεῖνη προσῆλθε τοῖς ἐπαναστάταις ὁ μύλις ἐκ

---

* Τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ προσῆλθεν αὖθις τῷ λόχῳ τῆς Ἰωνίας ἀπὸ Σούρπης ὁ Ἰταλὸς Α. Consolini. ὅστις αὐτόθι νοσηλευόμενος καὶ παρ' ἄλλων ἀνακριθῶς μαθὼν ἐδημοσίευσεν καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ ἰταλιστῇ τὰ περὶ τῆς ὑποχωρήσεως· τῷ μὲν ἀρχηγῷ τοῦ λόχου τῶν Ἰώνων δωρεὰν ἐπαίνους πολλοὺς ἐπιδαφιεύσας, ἄλλους δὲ ἀδίκως κατηγορῶν καὶ πρὸ πάντων τὰ θεραπευτήρια τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Καθ' ἃς παρατηρήσεις ἐποιήσαμεν ἐν τῷ τῆς Νέας Μιζέλλης, ἐν ᾧ μετέπειτα ἐνοσηλεύθημεν, οὐ μόνον οἱ ἐν αὐτῷ ἀσθενεῖς καὶ τραυματαῖαι ἐξαιρέτου ἀπήλαυνον θεραπείας καὶ περιθάλψεως παρὰ τοῦ ἱατροῦ Ν. Ἀργυροπούλου καὶ τοῦ ἀρχινοσοκόμου Φραντσῆ ἀλλὰ καὶ πάσης περιποιήσεως παρὰ τῶν παντὸς ἐπαίνου ἀνωτέρων κυριῶν Ζ. Παπάζογλου καὶ Ε. Γονίδου.

τῶν ἐχθρικῶν χειρῶν ξιφήρης διαφυγῶν Τσουμπέτας, οὗτινος οἱ ὀπαδοὶ εἶχον διασκορπισθῇ.

Ἐν τούτοις συνεπεία ἐπιστολῆς, δι' ἧς οἱ ἐν Προφ. Ἡλίᾳ προσεκαλοῦντο νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Μονὴν Ξενιάς, ἐνθ' ἅπαντες συνεκεντροῦντο, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, κατέλιπον τὴν θέσιν ταύτην, ἀπελθόντες εἰς τὸ προμνησθὲν μέρος τῆς νέας συγκεντρώσεως.*

Οὕτω τῇ 24 Μαρτίου ἅπαντα ἡ ἐν Πηλίῳ ἐπαναστατικὴ δύναμις συνεκεντρώθη ἐν τῇ ἱστορικῇ Μονῇ τῆς Ξενιάς, ἐνθα γενικὸς ἀρχηγὸς ἀνηγορεύθη ὁ συνετὸς καὶ γενναῖος Θ. Βελέντσας, τοῦ Ζ. Μπασδέκη ἀποσυρθέντος ἐν Σούρπῃ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκ τῶν 1600 ὑποχωρησάντων ἀνδρῶν μόλις 470 παρέμειναν, οἱ πλεῖστοι μάλιστα ἀποτεθαρρημένοι, ἐνῶ οἱ τέως ἐν Ἀλμυρῷ περιορισμένοι Τοῦρκοι, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἀπροδοκίτου ἐπιτυχίας αὐτῶν, ἤρξαντο προχωροῦντες μέχρι Κεφάλων. Ὅθεν ἀναγκαῖον ἐκρίθη τολμηρόν τι κατ' αὐτῶν διάβημα, ὅπερ αὐτοὺς μὲν νὰ σωφρονίσῃ, τοῖς δ' ἐπαναστάταις νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ ἐπαναγάγῃ εἰς πειθαρχίαν, ἧς εἶχον ἀποστῇ καὶ οἱ μᾶλλον εὐπειθεῖς. Ἀλλως δ' ἐπέκειτο ὁλοσχερὴς διάλυσις, ὅσημέραι τῶν ἤττον καρτερικῶν ἀπολιπόντων τὰς ἐαυτῶν τάξεις καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἐπανερχομένων ἐν ταῖς ἐστίαις αὐτῶν. Πρὸ τοιούτου ὅμως ἐπιχειρήματος ἐθεωρήθη ἐπάναγκες νὰ ἐνθαρρυνθῶσιν οἱ ἄνδρες διὰ καταλλήλου προσλαλιᾶς καὶ τελεσθῇ ἀγίασμός, καθ' ὅσον μάλιστα ἀνέτελλεν ἡ ἡμέρα τῆς μεγάλης ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐορτῆς τοῦ πανελληνίου.

Ὅθεν τῇ πρωΐᾳ τῆς 25 Μαρτίου τὰ διάφορα σώματα παρετάχθησαν ἐν τῇ πρὸς Μ. τῆς Μονῆς πεδινῇ περιοχῇ σχηματίσαντα κύκλον, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου καὶ περὶ τὸ ἀγίαστήριον ἐνεπλήχθησαν αἱ σημαῖαι αὐτῶν· ὁ δὲ ἱερομόναχος σηματοφόρος τοῦ λόχου τῶν Ἰώνων Σέργιος Δ. Πετρούλιας ἐτέλεσεν ἐν κατανύξει τὴν ἱεροτελεστείαν, ἀγιάσας τὰς σημαίας

* Ἐν τῷ μεταξύ ἐφρονεύθη διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὅπλου ὁ ἄριστος λοχίτης τοῦ λόχου τῶν Ἰώνων καὶ λιποτάκτης στρατιώτης τοῦ πεζικοῦ Δ. Κωνσταντίνου.

καὶ τοὺς ἐθελοντάς, μεθ' ὃ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ προμνησθέντος λόχου κατ' ἐντολὴν τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἀπήγγειλε τὴν ἐξῆς προσλαλιὰν μετὰ συγκινήσεως, ἣν αἰείποτε προξενοῦσιν αἱ σπάνιαι αὐταὶ στιγμαὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, καὶ μετὰ τῆς αὖθις ἀναζωπυρωθείσης ἐλπίδος, ὅτι ἡ ἐπανάστασις, νέαν ζωὴν ἐντεῦθεν ἀραιομένη, νέας δάφνας ἡδύνατο νὰ δρέψῃ, ἐνῶ ἡ κατάπαυσις αὐτῆς ἐν ὥρᾳ τόσῳ χρυσίμῳ ἡδύνατο νὰ ματαιώσῃ πάσας τὰς προηγουμένας θυσίας.

Στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας!

Ἐξήντα χρόνοι ἀκόμῃ δὲν ἐκλείσανε, ὅπου ἓνα ξημέρωμα γλυκὸ, παρόμοιο μὲ τῆς σημερινῆς ἡμέρας, οἱ σκλαβωμένοι καὶ ἀλυσόδετοι γονεῖς μας, ὀρκισθέντες εἰς τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ εἰς τὴν ἁγιασμένην σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἀπεφάσισαν νὰ σπᾶσουν διὰ παντός τὰ σίδερα, ὅπου τοὺς ἐκράτουν γονατιστοὺς εἰς τὰ τυραννικά τῶν Ἀγαρηνῶν πόδια.

Ἐλευθερίαν ἢ Θάνατον ὀρκίσθησαν μὲ μίαν φωνὴν καὶ τὰ βουνὰ ἐπλημμύρισαν ἀπὸ νέους καὶ γέροντας πολεμιστάς· οἱ χθεσinoὶ δοῦλοι ἔγειναν ἥρωες καὶ ὁ Τοῦρκος, ὁ μαθημένος ἕως τότε νὰ τοὺς τυραννῇ καὶ νὰ τοὺς προστάζῃ, ἔμαθεν ἑνωρὶς νὰ προσκυνᾷ τὴν ἄκρα τῆς λερῆς των φουστανέλλας.

Ἐννέα χρόνους τοῦ χινοσκοπέαστου Ὀλύμπου μας τὰ σπήλαια, τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Κισσάβου αἱ κορυφαὶ καὶ τὰ στενὰ ἐφιλοξένησαν τὰ γυναικόπαιδα τῆς ἀρματωλικῆς γενεᾶς τοῦ 1821. Ἐννέα χρόνους εἰς κάθε βῆμά του ὁ Ἀγαρηνὸς ἔθλεπε μίαν ἀστραπὴν καὶ εἰς τὸν κόρτο τοῦ καριοφυλλιοῦ ἤκουε τὴν φοβεράν διαμαρτύρησιν τῆς ἐλευθερίας. Πολλαῖς φοραῖς τὸ χρυσοσελλωμένο τοῦ Βέη ἄλογον αἵματωμένο ἔτρεξεν εἰς τοῦ Μεγάλου Κάμπου καὶ τῆς Λαρίσσης τὰ χωριά χωρὶς τὸν ὑπερήφανον ἀγᾶ του.

Ἦλθον ὅμως πολλαῖς φοραῖς ἡμέρες στενοχωριῶν καὶ δυστυχημάτων· πολλαῖς φοραῖς ἡ φοῦκτα τῶν ἀνδρείων μας πολεμιστῶν, ὅταν μάλιστα τῆς διχονοίας τὸ μαῦρο φεῖδι ἐδάγκανε τὰ σωθικά των καὶ τῆς ἀπειθείας ὁ φοβερὸς ἀνεμοστρόβιλος τοὺς κατεσκόρπιζε, ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν τὴν πολυάριθμον καὶ ἠνωμένην τοῦ ἔγθρου δύναμιν.

Εἶναι ἀλήθεια, ἔφυγον πολλαῖς φοραῖς καὶ τὰ ἀνδρεῖα τοῦ Καραΐσκου, τοῦ Βότσαρη, τοῦ Νικηταρά καὶ τοῦ Ἀνδρούτσου παλληκάρια, ἀλλ' ἔφυγον διὰ νὰ γυρίσουν φοβερώτερα, καθὼς τὸ κύμα τῆς θαλάσσης τὸ ἀκούραστο, ὅπου χάνεται μία στιγμή διὰ νὰ φανῇ ὑψηλότερο καὶ πλέον ἀφρισμένο. Ὁ Τοῦρκος δὲν ἐχαίρετο εἰς τὴν πρόσκαιρον φυγὴν των καὶ ὁ ὕπνος δὲν ἐκλούσε τὸ φοβισμένο ὕμᾶτι του, διότι πολλαῖς φοραῖς μεσάνυχτα καὶ εἰς τὴν ξηρὰ καὶ εἰς τὴν

θάλασσα ἤκουσε τοῦ χάρου τὴν κραυγὴ ἐπάνω εἰς τοῦ ὕπνου τοῦ τὸ προσκεφάλι. Ἐκεῖ ἐπάνω τοῦ Κανάρη ἡ φωτιά καὶ τὸ λεπίδι τοῦ Βότσαρη ἐτελείωσαν τὰ βάρβαρα καὶ θρηϊώδη ὄνειρά του.

Τί ἤθελον λοιπὸν οἱ γονεῖς μας ἐκεῖνοι οἱ ἀθάνατοι γυμνοὶ καὶ πεινασμένοι νὰ ποτίζουν τὴν τότε σκλαβωμένη γῇ ἄφθονα μὲ τὸ αἷμά των, παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον καὶ ἡμεῖς ζητοῦμεν σήμερον;

Τὸν ἄρτον τῆς ἐλευθερίας τὸν γλυκὺν, διότι τὸ φαρμακερὸ δάκρυ τῆς σκλαβιάς πικρὸν, πολὺ πικρὸν τὸν ἔχει ζυμωμένον. Μίαν καλύβην εἰρήνης καὶ τιμῆς, διότι καὶ εἰς τοῦ πλουσιωτέρου σκλάβου τὸ παλάτι ἡ τιμὴ δὲν ἐμπορεῖ νὰ κατοικήσῃ μιὰ στιγμὴ, οὔτε ἡ εἰρήνη νὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν μίαν ὥραν.

Αὐτὰ ἐζήτουν ἐκεῖνοι τότε ἐπιμόνως καὶ καρτερικῶς μὲ τὸ φλογερὸ στόμα τοῦ καριοφυλλιοῦ των καὶ μὲ τὴν ἄκρα τῆς αἵματοσταζούσης λεπίδος των καὶ τέλος τ' ἀπήλυσαν μαρτυρικῶς ἀλλὰ καὶ τόσον ἐνδόξως.

Καὶ τώρα ἰδέτε ἀντικρὺ εἰς τὰ ριζώματα ἐκεῖ τῆς Σούρπης, ἰδέτε καὶ ἐδῶ, ἰδέτε γύρω τριγύρω ἕως τὰ ὑψηλώματα τῆς φημισμένης Γούρας, ὅπου ἡ χιονισμένη τῆς κορυφῇ σ' ἀν' ἀσπρομάλλης γέροντας πολέμιστῆς μᾶς ἐνθυμίζει τόσα κατορθώματά των. Ἐκεῖ ὁ ἥλιος γλυκογελά ἀπὸ τὴν μάννα εἰς τὸ ἄφοβο καὶ χαρούμενο παιδί, καὶ ἀπὸ τὸ παιδί εἰς τὴν εὐτυχισμένη μάννα. Τοὺς ἐνθαρρύνει ἡ σημαία τοῦ Χριστοῦ, τοὺς γλυκαίνει ὁ ἄρτος τῆς ἐλευθερίας καὶ εἰς τὸν ἴσκιον τῶν δένδρων τοῦ περιβολιοῦ ἢ εἰς τὴν ἐστίαν τῆς καλύβης ἐσκουρασμένος ὁ εὐτυχὴς καὶ ὑπερήφανος πατέρας διηγεῖται τοῦ 1821 τὰ κατορθώματα καὶ εἰς τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν τὰ μέτωπα μεταδίδει τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν εὐτυχίαν.

Ἐδῶ τῶν ἀνθρώπων τὰ πρόσωπα εἶναι συννεφιασμένα καὶ μελαγχολικά καθὼς τὸν οὐρανὸν ὅπου μαῦρο καὶ πυκνὸ σύννεφο δὲν ἀφίνει νὰ φωτίσῃ ἡ λαμπερὰ ἀκτὶνὰ τοῦ ἡλίου. Ἐδῶ τρέχει δειλὸ καὶ δακρυσμένο τὸ παιδί νὰ κρυφθῇ εἰς τῆς φοβισμένης μάννας τοῦ τὸν κόρφο καὶ ταπεινὸς γυρνᾷ τὸ βράδυ ὁ πατέρας τοῦ καὶ χίλιαις φαρμακεραῖς ὑποψίαις ὁ νοῦς τοῦ βάζει! Τρέμει ἡ πατρικὴ καρδιά τοῦ μὴ ὁ βασιβοζούκος καὶ ὁ Γκέγκας ἐπάτησαν τὸ χαμηλὸ κατώφλιο τῆς οἰκογενειακῆς τοῦ εὐτυχίας.

Ἐκεῖ τὸ γλυκογάλασμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ χαρὰ τῆς ἐλευθερίας, ἐδῶ ἀκόμα τὸ φαρμακερὸ, τὸ μαῦρο τῆς δουλωσύνης δάκρυ!

Στρατιῶται τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὀλίγη γῇ ξεχωρίζει τοὺς σκλάβους ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους, τοὺς δυστυχισμένους ἀπὸ τοὺς εὐτυχισμένους ἀδελφούς! Καὶ τάφος μας ἂν μέλλῃ νὰ γείνῃ ἡ γῇ αὐτῇ, δὲν πρέπει νὰ ὀπισθοχωρήσωμεν ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸν ἀγῶνα. Χιλιάδες βλέμματα τὴν στιγμὴν ἐτούτη μᾶς κυττάζουν! Ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαορτάται ἡ δόξα ἢ ἡ ἀτιμία, ἡ σκλαβιά ἢ ἡ ἐλευθερία πολλῶν Ἑλλήνων. Καθὼς οἱ πατέρες μας ὀλίγοι κατὰ πολλῶν καὶ

ἀσθενεῖς κατὰ ἰσχυρῶν ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν, παρομοίως καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ πολεμήσωμεν καὶ θέλωμεν νικήτῃ. Ἡ διαθήκη των εἶναι ἱερὰ, γραμμένη μὲ τὸ ἅγιόν των αἷμα καὶ πρέπει νὰ τὴν ἐκπληρώσωμεν διὰ τοῦ ἰδικοῦ μας αἵματος. Ἐὰν χθὲς ὑπεχωρήσαμεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, αὔριον πάλιν θέλωμεν προχωρήσει· θερίζοντες τὰς πυκνάς του τάξεις· ἀρκεῖ τὸ πάθημα τῆς ἀπειθείας, τῆς διχονοίας καὶ τῆς ἀμελείας νὰ γείνη μάθημα ὁμοιοίας καὶ ὑπακοῆς.

Ἔως τώρα πολλαῖς φοραῖς σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἀπεδείξατε ὅτι τῶν Τούρκων τὸ μαχαίρι νὰ σᾶς φοβίσῃ δὲν εἴμπορεῖ ; Καὶ δὲν ἐστήσατε ἀκόμα χθὲς ἐδῶ τριγύρω ἀπὸ Τούρκικα κορμιὰ τὰ πρῶτα ἐπαναστατικά τρόπαιά σας ; Τὰ τεῖχη τοῦ Μοναστηρίου αὐτοῦ εἶναι βαμμένα ἀπὸ τὸ χθεσινὸν αἷμα τῶν ἐχθρῶν μας. Γύρω τριγύρω ρίψατε μιὰ ῥυμυατὰ καὶ θέλετε ἰδεῖ τὰ ἄταφα κορμιὰ των. Ὁ Γκέγκας βλέπει ὄνειρο τὸ Μοναστήρι τῆς Ξενιάς καὶ ξυπνᾷ ἀκόμα τρομασμένος. Παρακάτω ἐκεῖ ὁ Πλάτανος καὶ ἡ ξηρόμανδρα τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου δὲν ὁμολογοῦν τί δύναται ἡ ἀπόφασις ὀλίγων γενναίων νὰ κατορθώσῃ ; Λοιπὸν διὰ τί νὰ μᾶς ἀποθαρρύνῃ τῆς Μακρυνίτης ἡ ἀποτυχία, ἀπ' οὗ ἡ τύχη τῶν πολέμων πολλαῖς φοραῖς εἶναι τοιαύτη ; Τώρα μάλιστα ἔχομεν χρέος καὶ πρέπει νὰ τοὺς ἀποδείξωμεν ὅτι τῶν μαχῶν αἱ συμφοραὶ καὶ τῶν πολέμων τὰ δεινοπαθήματα δὲν εἴμποροῦν νὰ καταβάλουν τὸ θάρρος μας μῆτε νὰ μεταβάλουν τὴν ἀπόφασίν μας.

Ἀπόφασίς μας εἶναι : Θ ε σ σ α λ ί α ἐ λ ε υ θ έ ρ α ἢ θ ά ν α τ ο ς !

Τὰς σημαίας μας σήμερον ἡγίασεν ὁ ἀγιασμός τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς πρώτης ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἄς φέρωμεν λοιπὸν καὶ πάλιν αὐτὰς δοξασμένας εἰς τὸ μέσον τῶν τυράννων μας καὶ ἄς προσπαθήσωμεν νὰ χαράξωμεν μὲ αὐτὰς καὶ τὸ αἷμά μας τὰ νέα τῆς Θεσσαλίας ὅρια».

Ἐνθουσιώδης κραυγὴ ἐκ τοῦ στόματος 400 ἀνδρῶν ἀπήντησεν εἰς τοὺς λόγους τούτους, πάντες δ' ἐφάνησαν συγκεκινημένοι· διότι ἀληθῶς ἡ θέσις, ἐφ' ἧς ἤδη ἐνεπνεῖτο τοῖς ἐθελονταῖς αἰσθημα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐνθαρρύνσεως πρὸς νέους ἀγῶνας, ὑπενθύμιζε τοῖς χθὲς ἐν Μακρυνίτῃ ἡττηθεῖσι τοὺς προχθὲς νικητὰς τῆς Ξενιάς καὶ τὰς πρώτας εὐέλπιδας ἡμέρας τῆς ἐν Βρύνιᾳ ἀναπετάσεως τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας.

Δυστυχῶς ὅμως οὐ μόνον τὰς καρδίας τῶν στρατιωτῶν ἡ ἀποθάρρυνσις εἶχε κυριεύσει, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν πλείστων σωματάρχων ἡ ἀπογοήτευσις καταλάβει. Ἐνῶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἔπρεπε νὰ μεταβαίνει εἰς Σούρπην χάριν τοῦ καλοῦ παραδείγματος, οἱ πλείστοι διημέρευον καὶ διενυχτέρουν ἐν αὐτῇ δι-

δόντες ολέθριον εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν παράδειγμα, οἵτινες ἄνευ ἀδείας καθ' ὁμάδα εἰς τὴν μεθόριον ταύτην πόλιν μετέβαινον καὶ οὕτως ἡ ἀταξία, ἀπειθεια καὶ ψυχρότης ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν μετεδίδετο καὶ εἰς τὰ εὐπειθέστερα μέχρι τοῦδε σώματα, ἀφ' ὧν ἀνεξαίρετως ἐλιποτάκουν. Ὡστε ὅτε μετ' ὀλίγον ἀπεφασίσθη ἡ ἀπὸ τῆς Μονῆς Ξενιάς ἀναχώρησις, ἡ ἐπαναστατικὴ δύναμις μόλις συνεποσοῦτο εἰς 300 !

Ὁ ἤδη ἀρχηγὸς Θ. Βελέντσας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιταχθῇ, καὶ τοὶ θέλησιν ἀγαθὴν καὶ καρτερίαν εἶχε, διότι πρῶτοι οἱ σωματάρχαι δὲν ἐφαίνοντο εὐπειθεῖς ἅπαντες κατὰ πάντα, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἐπέμενον νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἀγραφα, ἄλλοι δ' ἐθεώρουν τὴν ἐπανάστασιν ὡς ἐκπνεύσασαν ἤδη. Οἱ τὰναντία φρονούντες καὶ ἐπιμένοντες, ἵνα αὕτη διὰ παντὸς τρόπου ἀναζωογονηθῇ διὰ τολμηροῦ τινος ἐπιχειρήματος, ἐθεωροῦντο ριψοκίνδουνοι καὶ ὀρηκτικοὶ ὡς ἄπειροι τῶν ἐκ τῶν μαχῶν παθημάτων, ὁ δὲ πλήρης ζήλου καὶ θάρρους ἱατρός Β. Ναθαναήλ, ὑποστηρίζων τοὺς τελευταίους, ἐθεωρεῖτο ἐπίσης ὡς τοιοῦτος. Ὅθεν γενικὴ ψυχρότης καὶ διαφωνία ἐπεκράτει, ὅτε ὁπωσδήποτε ἡ ἐπαναστατικὴ δύναμις μετὰ δυσκολιῶν ἀπῆλθε τῆς Μονῆς Ξενιάς, καταλαβοῦσα διαφόρους πρὸς τὸν Ἀλμυρὸν θέσεις.

Ἐν τῷ μεταξύ γνωστοῦ γενομένου ὅτι, οἱ Τούρκοι προετίθεντο νὰ καταλάβωσι τοὺς παρὰ τὴν μεθόριον γραμμὴν στρατῶνας αὐτῶν, ἐγκαταλειφθέντας ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἡ ἐπαναστατικὴ δύναμις συνεκεντρώθη ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τῆς Σούρπης λόφου Λιτσόβου, ἔνθα ἀνήγειρεν ὀχυρώματα, ἵνα ἀντιστῇ τῷ ἐχθρῷ, τοὺς δὲ στρατῶνας ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς Ἀλμυροῦ παρέδωκε τῷ πυρὶ.

Οὕτω πρῶτην φοράν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Μακρυνίτης ἡ ἐπαναστατικὴ δύναμις ἀναθαρρήσασα ἔλαβε στάσιν ἀπειλητικὴν κατὰ τῆς ἐν Ἀλμυρῷ τουρκικῆς στρατιᾶς, καθ' ἧς πιθανή τις ἐπιτυχία μεγάλως εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως θὰ συνέβαλλε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἐνίσχυε τῶν προηγηθεισῶν μαχῶν.

Δυστυχῶς τὸ πρὸς τὴν θέσιν τῆς ὑποχωρήσεως τεταγμένον ἀπόσπασμα τοῦ Ν. Ἀξελοῦ, ἰδὼν ἐξερχόμενον τοῦ Ἀλμυ-

ροῦ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ ἵππων, ἀθρόον καὶ μετὰ τῆς σημαίας τὴν θέσιν αὐτοῦ καταλιμπάνει, φεῦγον πρὸς τὴν Σούρπην· συνεπεία τούτου καὶ ὁ ἐν λόγῳ σωματάρχης, ἄκων μὲν ἀλλὰ περιδεὴς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ διαβήματι, προέτεινε καὶ τοὺς λοιποὺς ἠνάγκασε ν' ἀποσυρθῶσιν ἐκείθεν πρὸς τὰ ὄρεινά καὶ ἔρημα τῆς Βρύνιας καὶ τῶν Κοκκώτων χωρία.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης πᾶσα ἐλπίς πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς αὐτόθι ἐπαναστάσεως ἐξέλιπε, διότι αἱ μετὰ στερήσεων καὶ πολλῶν κακουχιῶν ἄνευ δὲ ἐνθαρρυντικοῦ τινος ἀποτελέσματος ἀδιάκοποι νυκτοπορίαι καὶ ἀνεπιτυχεῖς ἀπόπειραι ἠραίουν ἐπαισθητῶς τὰς τάξεις τῶν ἐπαναστατῶν, σὺν ἄλλοις δὲ οἱ ὑπὸ τὸν Θ. Κολλωνιάτην καὶ Δ. Ἐξαρχον, ἀπελθόντες πρὸς τὰ μέρη τῶν Ἀγράφων, συμπαρέσυρον πολλοὺς καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν σωμάτων.

Μάτην αἱ πρὸς τοὺς ἀρμοδίους ἐκθέσεις, ἐκκλήσεις καὶ ἀναφοραὶ, μάτην αἱ προτροπαὶ καὶ διαμαρτυρήσεις. Ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἐπανάστασις εἶχε καταδικασθῇ εἰς φθίσιν ἠθικῶς ἀλγεινὴν καὶ ὕλικῶς ἐπιζήμιον· ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει, ὥς θέλομεν ἶδει ἐν τέλει τῆς παρουσίας Ἱστορίας, ἐπρόκειτο νὰ ὑποδεχθῇ μετὰ δύο μηνῶν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ὑστάτην καταβάλλουσα προσπάθειαν, ἵνα δείξῃ αὐτοῖς ὅτι ὑφίσταται εἰσέτι καὶ ἔχει δύνάμιν ν' ἀντιστῇ καὶ δικαίωμα νὰ συνθηκολογήσῃ.

Η ΔΙΑ ΘΑΛΑΣΣΗΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΩΝ ΕΝ ΠΗΛΙΩ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΜΙΖΕΛΛΗΣ

Πρὸς ἐντελῇ συμπλήρῳσιν τῆς ἀφηγήσεως τοῦ ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Θετταλομαγνησίας ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος ἀνάγκη νὰ ἐκθέσωμεν καὶ ὀλίγιστά τινα, ἀφορῶντα εἰς τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν μεταξὺ Πηλίου καὶ Σκιάθου, μάλιστα δὲ τῆς παρὰ τὸν Παγασητικὸν κόλπον Νέας Μιζέλλης ἢ Ἀμαλίουπόλεως, ἧς οἱ κάτοικοι ὑπῆρξαν μακρόθεν θεαταὶ τῶν ἐν Μακρυνίτῃ ἀγῶνων· διότι ἀπέναντι τῆς κώμης αὐτῶν ὑψοῦται τὸ Πήλιον οἱ δὲ λευκοὶ τῆς Μακρυνίτης οἴκοι εἰσὶ ὁρατοὶ καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ.

Καὶ δὲν ἐμπεριέχονται μὲν ἐν αὐτοῖς συμπλοκαὶ αἱματηραὶ ἢ κατορθώματα ἥρωϊκά, οὐχ ἥττον ὅμως καταδεικνύουσι τὴν τόλμην καὶ δεξιότητα τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν, τὴν ἀνικανότητα δὲ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως περιπολοῦντες ὑπὸ τὸν Χόβαρτ-πασᾶ ἐν τῷ παγασητικῷ κόλπῳ διὰ πολεμικῶν ταχυπλόων, οὐδέποτε κατόρθωσαν νὰ συλλάβωσι μίαν κἄν τῶν ἀλιευτικῶν ἐκείνων τρατῶν, ὧν ἐπιβαίνοντες ὀλίγοι μαχηταὶ ἅμα καὶ κωπηλάται οὐ μόνον τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας μετέφερον ἐν Σκιάθῳ καὶ Νέᾳ Μιζέλλῃ, ἐνθα τὰ Θεραπευτήρια τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἀλλὰ καὶ ὅπλα καὶ πολεμεφόδια πολλάκις τοῖς ἐπαναστάταις.

Οἱ ἀπὸ Τρικκέρων τοῦ Πηλίου ἀδελφοὶ Καραβαγγέλη Εὐστάθιος καὶ Νικόλαος μισθωσάμενοι δαπάναις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης 2 ἀλιευτικὰς τράτας καὶ ἐφοδιάσαντες αὐτάς μετὰ τοῦ ἀναγκαίου πληρώματος, ὁ Ἀνδρέας Κατοχωρίτης, ὁ Ἀλέξιος Ἰωάννου καὶ ὁ Κ. Τσαρούχας εἰσὶν οἱ τολμηροὶ ναυτικοί, οἵτινες κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἐν Πηλίῳ ἀγῶνος διετήρησαν τὴν ἀναγκαίαν συγκοινωνίαν, εἰς προφανῇ κίνδυνον τῆς τε περιουσίας καὶ ζωῆς αὐτῶν ἐκτιθέμενοι.

Οὗτοι διὰ τῶν ἀλιευτικῶν πλοιαρίων αὐτῶν διέλαθον τὴν προσοχὴν τοῦ Χόβαρτ καὶ περιεφρόνησαν τὰ τηλεβόλα τοῦ

Ρεθύμνου καὶ τοῦ *Ἰτζεδίν*, ὑπὸ τὴν πρῶραν αὐτῶν νύκτωρ πολλάκις διερχόμενοι καὶ τὸ ναυτικὸν ἄσμα ἄδοντες.

Καὶ πολλάκις μὲν τὸν μέγιστον κίνδυνον διέτρεξαν, μετ' εὐτολμίας δὲ καὶ δεξιότητος ἀπέφυγον αὐτὸν, θαρραλέοι τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἐπαναλαμβάνοντες καὶ ἐπιτυχῶς ἐκπληροῦντες· ἀξιομνημόνευτος ὅμως ἡ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς πτώσεως τῆς Μακρυνίτης συμπλοκὴ αὐτῶν μετὰ τοῦ *Ρεθύμνου* καὶ τοῦ *Ἰτζεδίν* ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Κεραμιδίου.

Τῇ πρώτῃ τῆς 11 Μαρτίου, ἐνῶ ἐν τῇ ἐν λόγῳ κώμῃ διέμενον τὰ κατὰ τὴν ἐν Ἀγυιᾷ μάχην ἀποκρουσθέντα ἐπαναστατικὰ σώματα, οἱ δὲ ἀδελφοὶ Καραβαγγέλη μετὰ τῶν δύο τρατῶν αὐτῶν ἦσαν ἐλλιμενισμένοι ἐν τῇ παραλίᾳ ταύτῃ, δύο τουρκικὰ πολεμικὰ ἐφάνησαν καταπλέοντα πρὸς αὐτήν.

Ἀμα τῇ εἰδήσει ταύτῃ τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα ἔσπευσαν νὰ κατέλθωσι πρὸς τὴν παραλίαν, ἡμίσειαν ὥραν τῆς κώμης ἀπέχουσιν, πρὸς ἀπόκρουσιν ἐνδεχομένης ἐχθρικῆς ἀποβάσεως.

Συγχρόνως καὶ οἱ Καραβαγγέλη ἀνέσυρον τὰ πλοιάρια εἰς τὴν ξηρὰν καὶ καλύψαντες αὐτὰ διὰ χόρτων ἔλαβον τὰ ὅπλα, μετὰ τοῦ πληρώματος καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαναστατῶν ἐπικαίρου πρὸς τὴν παραλίαν θέσεις καταλαμβάνοντες.

Τὰ δύο τουρκικὰ πολεμικὰ, ὧν τοῦ *Ἰτζεδίν* * ἐπέβαιναν ὁ Χόβαρτ, ἐξηκολούθουν ἐν τοσοῦτῳ προσεγγίζοντα εἰς τὴν παραλίαν, ὥστε εἰς ἀπόστασιν 700—800 περίπου μέτρων τὰ ἐπαναστατικὰ ἀποσπάσματα ἤρξαντο ἀδιακόπου κατ' αὐτῶν πυρὸς, εἰς ὃ ἔσπευσαν ν' ἀπαντήσωσι διὰ κανονιοβολισμῶν, σταματήσαντα ὑπὸ αἱμάτων.

Σφαῖραι καὶ ὀβούζια μεγάλης ὀλκῆς ἐπιπτον καὶ διεργυγνύοντο κατὰ τῶν παραλίων βράχων ἀπὸ τε τοῦ *Ἰτζεδίν* καὶ τῆς ξυλίνης φρεγάτας οὐδεμίαν ὅμως τοῖς ἐπαναστάταις βλάβην προξενοῦντα, ἐνῶ αἱ σφαῖραι τῶν εὐθυβόλων Σασσεπέδ

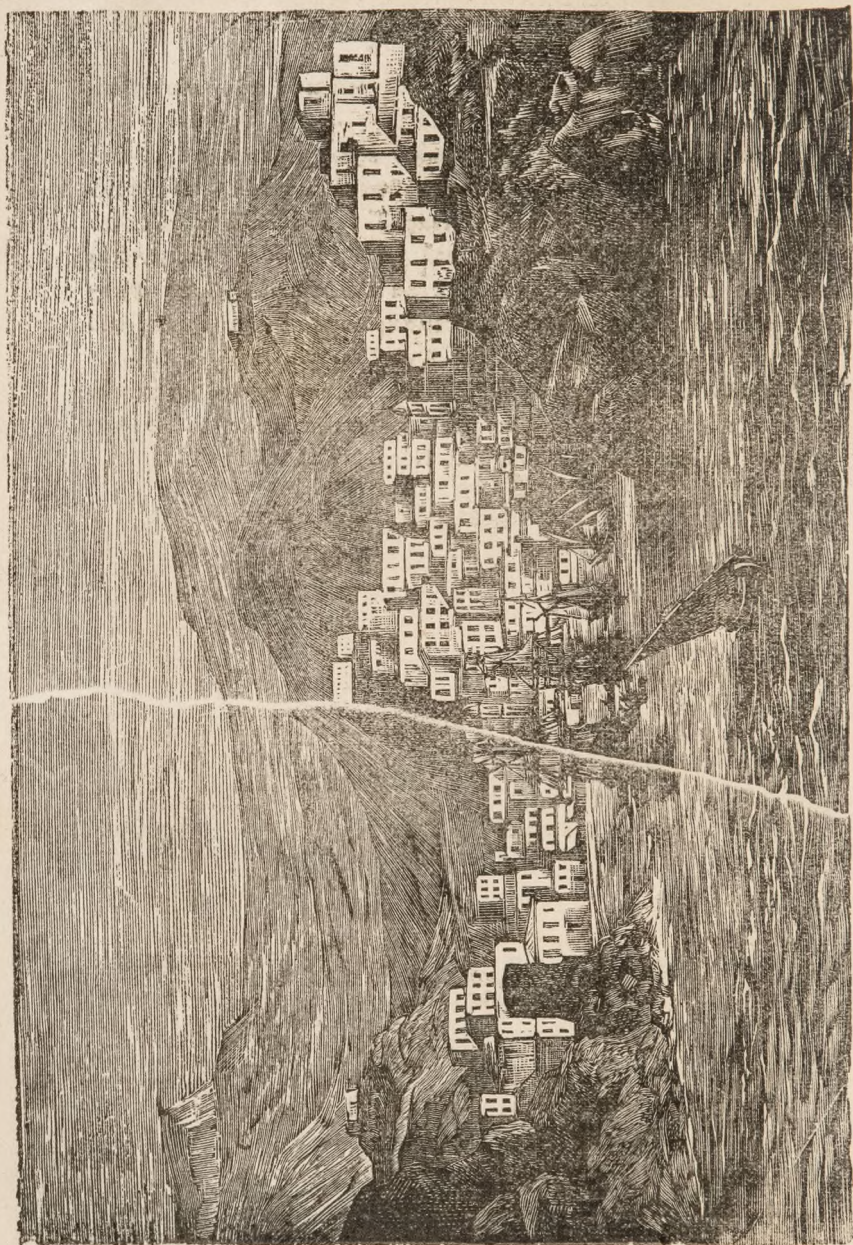
* Ὁ Ε. Καραβαγγέλης ἐν τῇ πρὸς τὴν Κ. Ἐπιτροπὴν ἐκθέσει του ἀναφέρει ὅτι, καθὰ ἐπληροφορήθη ἐν Πορταριᾷ παρὰ πολλῶν κατοίκων τοῦ Βώλου, τὸ *Ἰτζεδίν*, ἅμα καταπλεύσαν αὐτόθι 3 ναύτας τραυματίας ἀπέστειλεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον, 7 δὲ φονευθέντας ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν.

ἐφαίνοντο ἐνοχλοῦσαι ὅπως οὖν τὰ πληρώματα τῶν δύο ἐχθρικών πλοίων.

Οὕτως ὁ πυροβολισμὸς ἐκατέρωθεν ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς 3 μ. μ. ὅτε τὸ 'Ιτζεδιν', παρατηρήσαν μακρόθεν γολέτταν κατηυθύνθη πρὸς αὐτήν, μετὰ τινος δ' ἐξετάσεις ἐπροχώρησεν εἰς 'Αγιοόκχμπον, ἀλλ' ἐπανελθὼν περὶ τὴν 4 $\frac{1}{2}$ μ. μ. καὶ ἐννοῶσαν ὅτι, οὐδὲν ἡδύναντο νὰ κατορθώσωσι, ἐνῶ τὰ πληρώματα αὐτῶν ἐκινδύνευσον, ἀπεμακρύνθησαν τῆς ἀκτῆς τοῦ Κεραμιδίου καταπλεύσαντα εἰς 'Αγ. Γεώργιον.

Διὰ τῶν πλοιαρίων τούτων τῶν Καραβαγγέλη καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐν Πηλίου ἐπαναστάσεως μετηνέχθησαν οἱ τραυματίαι καὶ ἀσθενεῖς εἰς Σκίαθον καὶ Νέαν Μιζέλλην.

NEA MIZEENAH Æ AMALIOYTHOIAIS

ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΓΡΑΦΩΝ

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ

Καθ' ὃν χρόνον ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπαρχίαις Ἀλμυροῦ, Πηλίου καὶ Ὀσσης ἡ ἐπανάστασις ἐνήργει ὅπως οὖν συνδεδεμένως, αὕτη ὑφίστατο καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀγρᾶφων περιφερείᾳ, ἄσχετος μὲν τῇ ἐν ταῖς προμνησθεῖσαις χώραις, ἐπιτυχεστέρα ὁμως. Μέχρι δὲ τῆς μεγάλης πεδιάδος ἐξαπλωθεῖσα, προῶριστο μετὰ τὴν ἐν Μακρυνίτῃ καταστροφὴν, ν' ἀναδώσῃ τὴν τελευταίαν ἀλλὰ καὶ πασῶν λαμπροτέραν φλόγα, ἵνα ἐπὶ τοῦ τύμβου μαρτυρίου πολυκλαύστου κατατεθῇ καὶ θριάμβου τινὸς ὁ θαλερὸς στέφανος.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ἀρκούντως πρὸς ἐπανάστασιν κατηχημένη ἀλλ' οὐχὶ καὶ προπαρασκευασμένη—διότι ὅπλα καὶ πολεμεφόδια δὲν ὑπῆρχον ἐν τοῖς καταλλήλοις κέντροις—τὴν διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν ἐνεργειῶν ἀνέλαθεν ὁ λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Κ. Ἰσχόμαχος, ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀξιωματικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Οὗτος εὐγενὴς, δραστήριος, τίμιος καὶ γνώσεις στρατιωτικὰς κεκτημένος, ἐστερεῖτο οὐχ ἥττον τῆς πείρας τῶν τοιούτων ἀτάκτων πολέμων, ἡγνῶει τὸν καθόλου χαρακτῆρα τῶν ἐπαναστατῶν καὶ δὲν ἔφερε τὸν ὄγκον ἐκείνου τοῦ ὀνόματος, ὅστις ἐν τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ ἐξασκεῖ εἰσέτι δωρεὰν τὴν γοητείαν ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐδημιουργήθη δι' αἱμάτων καὶ στάκτης. Ἐκτὸς τούτου οὐδὲλως ἐπίστευεν ὅτι, ἡ ἐπανάστασις δὲ κατελιμπάνετο εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἀλλ' ἐθεώρει αὐτὴν ὡς ἀφορμὴν καὶ μόνον σοβαροτέρων καὶ ἀξιοπρεπεστέρων ἀγώνων. Ὅπως δὲποτε ὁμως, ὡς διοργανωτὴς μάλιστα αὐτῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀγρᾶφων, ἀνέπτυξεν οὐ τὴν τυχοῦσαν δραστηριότητα, μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ φιλοτιμίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰανουαρίου ἐργασθεῖς, ἐν μέσῳ χιόνων καὶ βετῶν τὴν μεθόριον γραμμὴν διατρέχων πρὸς σύνταξιν τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, ἀφοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν διῆλθε τῆς ἐπαρχίας Ἀλμυροῦ περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ 1878.

Ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ ταύταις εὐτυχῶς συνέτρεχον αὐτῷ δύο μνήμης ἄξιοι καὶ λίαν ἀξιότιμοι ἄνδρες, ὁ ἐνθουσιώδης καὶ φιλόπατρις ἐν Χαλκίδι δημοσιογράφος Γ. Φιλάρετος καὶ ὁ Ι. Ἰγγλέσης, ἀνὴρ πεπειραμένος, καλῶς μεμορφωμένος καὶ χαρακτῆρος ἐξαιρέτου. Σὺν τούτοις ὡς βοηθοὶ τοῦ Ἐπιμελητηρίου παρηκολούθησαν ὁ Γ. Φαρμακίδης γηραιὸς Θεσσαλὸς καὶ λίαν γνωστὸς τῷ τόπῳ καθὼς καὶ ὁ Χ. Βαμβακᾶς.

Οὕτως ἀπὸ τῶν μέσων Ἰανουαρίου αἱ προκαταρκτικαὶ ἐνεργεῖαι τῆς ἐπαναστάσεως ἤρξαντο ἀποκομίζουσαι σπουδαίους καρποὺς πολεμικῆς προπαρασκευῆς, διαφόρων ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐξ ἐγχωρίων καὶ ἐθελοντῶν καταρτισθέντων, ὧν οἱ κυριώτεροι σωματάρχαι τῶν ἐπὶ τῆς πολεμικῆς σκηνῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δρασάντων εἰσὶν οἱ ἐξῆς :

Ν. Κοντογιάννης, δήμαρχος Σπερχειάδος, υἱὸς δὲ τοῦ εὐκλεοῦς ὑποστρατήγου καὶ ἀρχαίου ἀγωνιστοῦ Ε. Κοντογιάννη, κεκτημένος προσωπικὴν ἀνδρίαν καὶ ικανότητα περὶ τὴν διοίκησιν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅπερ καὶ τὸ πολυπληθέστερον, ἐκ 250—300 περίπου κατ'ἀρχὰς συγκεῖμενον, ἐμπεριεῖχε πολλοὺς ἄνδρας ἐκλεκτοὺς, ἐν οἷς ὡς ἀποσπασματάρχαι καὶ βαθμοφόροι ὁ πολὺπειρος καὶ γενναῖος Χ. Δεδούσης, τραυματισθεὶς κατὰ τὸ 1854 πρὸ τοῦ Δομοκοῦ· οἱ υἱοὶ τοῦ ἀποστράτου ταγματάρχου Β. Μυλωνᾶ Παρνασσὸς ἱατρός, Ἀχιλλεὺς καὶ Ἀλέξανδρος· ὁ Α. Βλαχάκης, Α. Τσικῶνης, Δ. Σπανὸς μετὰ τοῦ διακριθέντος υἱοῦ του Ἰωάννου, ὁ γηραιὸς Σ. Κοτρώτσης καὶ ἄλλοι.

Οἱ ἀδελφοὶ Ζουλούμη, ὧν ὁ Κωνσταντῖνος ἄριστος ὀπλίτης, φιλόπατρις, ἀπλοῖκός καὶ εἰλικρινής, ἀλλ' ἀπότομος καὶ βίαιος· ὁ δὲ Τάκης δικηγόρος, ὀρθὴν καὶ ἀσφαλῆ ἔχων τὴν κρίσιν, μειλίχιος δὲ καὶ εὐπροσήγορος. Τὸ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτῶν σῶμα ἦτο ἐπίσης ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἀναφανέντων, ἐμπεριεῖχε δὲ καὶ μεμορφωμένους τινὰς νέους ὡς τὸν μηχανικὸν Ε. Πέρβελην, τοὺς φοιτητὰς Ἀχιλλέα καὶ Χρῆστον Ἀστεριάδας ἀπὸ Λαρίσσης καὶ ἄλλους, βαθμοφόρους δὲ τὸν Σαζώνην, Χαντσάραν, τὸν ἐκ Σεκλύζης Σταθόπουλον κἄ.

Γ. Γαλῆς, δήμαρχος Κτημενίων ἀγαθὸς καὶ εὐθύς, καὶ Ι. Γρανίτσας μετὰ τοῦ ἀποσπασματάρχου Ε. Δασκαλάκη

ὀδηγοῦντες σῶμα 200—250 ἀνδρῶν, ἐν οἷς ὁ Γεωργούλας, Ντούβιας, Οἰκονόμου καὶ Ζαμπάκας.

I. Σισμάνης, γενναῖος, φιλότιμος καὶ πειθαρχικός, ἄγων περὶ τοὺς 80 ἀνδρας.

I. Καλαμάρας, νέος ἀφωτισμένος τῇ ἰερᾷ ἰδέᾳ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πεπειραμένων καὶ γενναίων ἀνδρῶν, εἰς τὴν ἱκανότητα τῶν ὁποίων ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ καλὴ διοίκησις τοῦ ἐκ 200 ἀνδρῶν σώματος καὶ ἡ ἐπιτυχὴς ἐν τῷ ἄγωνι συμμετοχὴ τοιούτοις ὁ νοήμων καὶ δεξιὸς Λαλιώτης, ὁ ἀνδρεῖος Καμάρας, ὁ I. Παπασταθόπουλος, Ν. Σοφιανός, Γ. Παπαλέξης, Α. Σακελάρης καὶ Ε. Λιανός.

Θ. Αἴζος, δικηγόρος, φιλόπατρις καὶ γενναῖος, ἀλλ' ὀλίγους ἀνδρας ὀδηγῶν, 50—70 περίπου.

Ε. Ραχιώτης, χρησιμώτατος διὰ τὴν περὶ τὸν ἐπαναστατικὸν βίον, τὰ στρατηγήματα καὶ τὰς ἐνέδρας πεῖραν, ἡγούμενος δὲ 20—25 ἀνδρῶν.

Ὁ Α. Ρούκης λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ βουλευτὴς Λοκρίδος.

K. Χριστοδουλιᾶς, Χαρμπῆς καὶ ἄλλοι ἤττον ἐνεργὸν μέρος λαβόντες ἐν τῇ ἐπαναστάσει.

Ἐκ τῶν ἐγχωρίων, οἵτινες ἐσχημάτισαν σώματα ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἐπαρχίας κυριώτεροι εἰσὶν :

K. Τσάπαλος ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ τόπου καὶ προὔχων τοῦ Σμοκόβου, ὅστις ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως εἰργάσθη καὶ πολλὰς θυσίας ὑπέστη, ἀνὴρ δὲ μεμορφωμένος καὶ εὐγενής, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὡς ἀποσπασματάρχας τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον, τὸν Μ. Ἀναγνωστόπουλον ἀπὸ Ρεντίνης, καὶ τοὺς φοιτητὰς Ξενοφῶντα καὶ Αἰμίλιον Τσαμαγκίδη ἀπὸ Ρεντίνης, τὸν Φ. Τσαπαλίδην ἀπὸ Σμοκόβου, Β. Δημητράκπουλον Σχ.

Α. Βαταρδάνης ἱατρός, μισότουρκος μέχρι φανατισμοῦ διὰ τὰς ὑπὸ τῆς Ὀθωμ. Κυβερνήσεως καταδιώξεις, ὢν θυμὰ ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐπὶ πολὺ ὑπῆρξε, ἀλλὰ βίαιος τὸν χαρακτῆρα.

Ἀδελφοὶ Ἀλεξάνδρῃ, ὧν ὁ μὲν Δημήτριος μετασχὼν τῆς τοῦ 1854 καὶ 1867 ἐπαναστάσεως, φιλοπόλεμος μὲν καὶ ἱκανὸς ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀφιλοκερδής, ὁ δὲ Γεώργιος ἤττον ἱκανὸς ἀλλ' ἐπίσης φιλοχρήματος μετ' αὐτῶν δὲ συνέπραττε ὁ Ἀθάνασος ἐκ Πλάσδου καὶ ὁ λοχίας Σούλης μετὰ 80—100 ἀνδρῶν.

Ἀδελφοὶ Στουρνάρα, ὧν ὁ Τάκης φοιτητὴς τοῦ Πανεπιστημίου νέος φιλόπατρις καὶ νοήμων, ὁ δὲ Ντούλας ἀπλοῦς καὶ τολμηρὸς ἀνὴρ.

Ε. Κατσαρὸς ὁδηγῶν σῶμα Σλατενίων, Τ. Κουτσόμαθος, Καπάλας ἀπὸ Καρδίτσης, Στράτσος ἀπὸ Μ. Παλαμᾶ, Δόβας ἀπὸ Ροποτοῦ, Γιοβάνης Δημητρίου, Χ. Ζυγούρης, Μ. Κόκκινος, Ι. Ααχτάρας, Α. Καραμπότης, Γιαχουντῆ, Ι. Ἀρβανιτάκος, ὁ γηραιὸς Θεοχάρης Σοφαδίτης. Συνέτρεξαν δ' ἐπίσης ἐκθύμως εἰς τὸν ἀγῶνα οἱ ἀπὸ Σοφάδων Γεωργοῦλας, Σταμούλης, Πόποτας, Βαΐτσης καὶ λοιποί.

Βραδύτερον ἐν τοῖς Δ. Ἀγράφους ἀνεφάνη τὸ ἔνδοξον, ἀλλὰ καταβεβλημένον ὑπὸ τοῦ χρόνου λείψανον τῶν προγενεστέρων ἀγώνων, ὁ Ζάκας τῶν Γρεβενῶν, μεθ' οὗ ἠνώθη ὁ ἐπιλοχίας τοῦ μηχανικοῦ Τσαβάρας, στρατιώτης δραστήριος καὶ τολμηρὸς, λιποτακτῆσας ἐκ τῶν τάξεων αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐπὶ τῶν προμνησθέντων ἀνδρῶν ἐγχωρίων τε καὶ ἐθελοντῶν ἐβασίζετο ἡ ἐπαναστατικὴ δύναμις, ἣν διὰ παντὸς τρόπου καὶ ὡς ἡδύνατο εἶχε διοργανώσει ὁ Κ. Ἰσχόμαχος, συνεννοούμενος μετὰ τῶν ἐν Λαμῖᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις ἀρμοδίων.

Ἦδη εἶχον ριφθῆ οἱ πρῶτοι ἐπαναστατικοὶ πυροβολισμοὶ καὶ γενικὸς φόβος εἶχε καταλάβει τοὺς ὀθωμανοὺς καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἀγράφων· οἱ δὲ ἐν τοῖς παρὰ τὴν μεθόριον στρατῶσι Πιπίλια, Λάβρου, Ζαχαράκη, Δραμάλα, Κουτσόκερα, Ἰτάμου καὶ λοιπῶν ἡτοιμάζοντο πρὸς ἀναχώρησιν, ὅτε χαρμόσυνος εἰδήσις, ἡ τῆς ἐξόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ γιγαντιαίας ἔδωκε διαστάσεις εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν φλόγα.

Η ΕΞΟΔΟΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΟΔΟΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Ἡ εἰς Θεσσαλίαν ἐξοδὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἣν ἡ ἔθνικὴ ἱστορία μετὰ πικρίας πάντοτε θέλει ἀναφέρει, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν τόσῳ κρίσιμον ὑπῆρξε γεγονὸς βαθέως συγκινήσαν τὸ πανελλήνιον, οὕτινος τὸ γενικὸν τότε αἶσθημα πιστῶς διερμηνεύουσι αἱ ἀπὸ Λαμίας περιγραφαί :

«Τῇ 6 πρωΐνῃ τοῦ Σαββάτου, 21 Ἰανουαρίου, ἐπὶ τῷ ἡγήματι τοῦ ἐγερτηρίου πάντες εὗρέθησαν ἐπὶ ποδός. Ψιθυρισμὸς καὶ θόρυβος ἀσυνήθης διέσχιζεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Λαμίαν. Ἐπρόκειτο νὰ χαιρετηθῇ ἐκείνη ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ἣν ὠνειροπόλησε πᾶσα καρδίᾳ γνησίου Ἑλλήνος· ἦτο χαιρετισμὸς γλυκὺς τῆς ἐλευθερίας πρὸς τὴν δούλην Ἑλλάδα· ἦτο ἡ ἡμέρα ἡ συνδέουσα τὸν ἅγιον ἀγῶνα τοῦ 1821 μετὰ τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1878! Εὐτυχῶς ὁ καιρὸς ἦτο ὥραϊος· αἱ πλατεῖαι καὶ αἱ ὁδοὶ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν, οἵτινες δὲν ἐντρέποντο πλέον διὰ τὴν παράταξιν, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ· οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχον τὸ σημεῖον τῆς ὑπηρεσίας, ἀλλ' οὐχὶ βεβαίως λόγῳ τελετῆς τὴν φορὰν ταύτην.

Τῇ ἀληθείᾳ ἀφ' οὗτο ἡ μικρὰ αὕτη γωνία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναπνέει τῆς ἐλευθερίας τὸν ἀέρα, ὠραιότεραν ἡμέραν τῆς τοῦ Σαββάτου βεβαίως δὲν εἶδε. Κρίμα, διότι σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν παρίστατο νὰ ἴδῃ θάμαμα πρωτοφανὲς διὰ τὴν Ἑλλάδα· τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν πορευόμενον νὰ λύσῃ τὰ δεσμὰ τῶν δούλων ἀδελφῶν!

Τὴν 8 $1\frac{1}{2}$ ὥραν τῆς πρωΐας ἔκρουσαν αἱ σάλπιγγες τὸ προσκλητήριον. Περιέργον! Οὐδὲ εἰς ἀπὼν ἐκ τῆς τάξεώς του! Ἔβλεπέ τις ἐνώπιόν του στρατιώτας προθυμοποιουμένους τίς πρῶτον νὰ λάβῃ τὴν θέσιν του· ἤκουε δὲ καὶ πολλοὺς δυσηρεστημένους, διότι δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν πρωτοπορίαν, ἥτις συνέκειτο ἐκ τοῦ 3 εὐζωνικοῦ τάγματος, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ἀντισυντ. Α. Πετμεζᾶ, ὑπὸ τοῦ 9 τάγματος τοῦ πεζικοῦ ὑπὸ

τὸν ταγμ. Δουρδούμαν, ὑπὸ τῆς ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας ὑπὸ τὸν λοχαγ. Π. Κολοκοτρώνην, καὶ ὑπὸ ἱλῆς ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν ὑπὶλαρχ. Κ. Ζέρβαν. Ἐκ τοῦ ἐπιτελείου παρηκολούθει ὁ διαγγελεὺς τοῦ ἀρχηγοῦ Α. Πάλλης.

Πρὶν τῆς ἐκκινήσεως οἱ σωματάρχαι τῆς τε πρωτοπορείας καὶ τῶν ἄλλων σωματῶν ἀνέγνωσαν τὴν διαταγὴν ἢ προσφώνησιν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἔχουσαν ἐπὶ λέξεσιν οὕτω :

«Στρατιῶται! Λογίζομαι εὐτυχῆς ὁδηγῶν ὑμᾶς πρὸς ἐκτέλεσιν ἱεροῦ σκοποῦ· ἔχω ἀκράδαντον τὴν πεποιθήσιν, ὅτι θέλετε φανῇ ἄξιοι τῶν προσδοκιῶν τῆς πατρίδος . . . . .»

Τὴν τελευταίαν λέξιν παρηκολούθησαν ζητωκραυγαὶ μέχρι οὐρανοῦ: Ζήτω ἡ πατρίς, Ζήτω ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, καὶ μύρια ἄλλα ὅμοια, ἅτινα ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης μέχρι βαθείας νυκτὸς ἐξηκολούθουν.

Οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν πρὸ ἡμισείας ὥρας ἐκάλουν τοὺς πιστοὺς νὰ ἐνώσωσι τὰς εὐχὰς των πρὸς τὸν Ὑψιστον ὑπὲρ εὐοδώσεως τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων. Ὅτε δὲ ἠκούσθη τὸ πρόσταγμα ἐμπρός, τὸ δὲ τάγμα τῶν εὐζώνων πρῶτον ἤρξατο βαδίζον πρὸς τὰ σύνορα, ζητωκραυγαὶ παρὰ μυριάδων στομάτων, ὥσπερ ἦτο ἐν καὶ μόνον, κοῦσις κωδῶνων, μουσικὴ παιανίζουσα :

Μαὐρ' εἶν' ἡ νύκτα στὰ βουνά,
Ὡ λιγηρὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου,

ιερεῖς προπορευόμενοι καὶ ψάλλοντες, σταυρὸν δὲ ἀνὰ χεῖρας κρατοῦντες, ἀπετέλουν συναυλίαν, ἣν δυσκόλως δύναται νὰ παραστήσῃ μουσικός. Ἐὰν εἰς τὸ ὥραϊον τοῦτο ἄκουσμα προστεθῇ τὸ θέαμα τῆς ἡρώϊκῆς φουστανέλλας τῶν λεβέντιδων εὐζώνων, οἵτινες ἐκλαίον ἐκ τῆς χαρᾶς, φωνάζοντες δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμένων των: Ζήτω ὁ πόλεμος! τὸ περίχαιρ βλέμμα ὁλῶν τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐφédρων, ἐξ ὧν πολλοὶ γνωστοὶ καὶ ἐπιστήμονες ἢ βιομήχανοι, τὰ ὅπλα τῶν στρατιωτῶν ὑψόμενα, τὰ ξίφη τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἱππέων ἐπίσης, τοὺς πολίτας ἀσκεπεῖς, νέους καὶ γέροντας, γυναικας πάσης ἡλικίας χλαίοντας διὰ θερμῶν δακρύων χαρᾶς, τὰς νεάνιδας ῥιπτούσας ἀνθὴ πρὸς τοὺς διερχομένους, τὰς κυανολεύκους σημαίας κυματιζούσας ὑπερηφάνως εἰς χεῖρας

σημαιοφόρων ἀρειμανίων . . ὦ ! τῇ ἀληθείᾳ εἰς τοιοῦτο ἄκουσμα μελωδικόν, εἰς τοιοῦτο θέαμα μαγικόν μόνον ὃν μὴ ἔχον ζῶν ἡδύνατο νὰ μὴ συγκινηθῇ !

Ὅστις δὲν εἶδε τὴν Λαμίαν τὴν 21 Ἰανουαρίου ἐστερήθη τῆς ὥραιότερας ἡμέρας τοῦ μέχρι τοῦδε βίου τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ὁδοί, τὰ παράθυρα, αἱ πλατεῖαι ἦσαν κεκαλυμμέναι. Εἰς ἀπόστασιν 2000 περίπου μέτρων τῆς πρωτοπορίας εἶπετο τὸ κύριον σῶμα, συγκείμενον ἐκ τοῦ 10 τάγμ. πεζικοῦ διοικουμένου ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Α. Ἀποστολίδου, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ταγματάρχου Καμπάνη, ὑπὸ τοῦ τάγματος τοῦ διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ἀντισυντ. Τσήρου, ἐτέρου ὑπὸ τοῦ ταγματ. Σ. Ἀποστολίδου, καὶ ἄλλου διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ταγματ. Α. Σταμάτη, ἥτοι 4 ταγμάτων πεζικοῦ, 1 λόχου σκαπανέων ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Ρικάκη, 2 πυροβολαρχιῶν ὀρειβατικῶν, τῆς μὲν ὑπὸ τοῦ Ε. Χατσηπέτρου τοῦ καὶ διοικητοῦ τῆς διλοχίας, τῆς δὲ ὑπὸ τοῦ Ε. Στρούμπου. Εἰς ἀπόστασιν τινὰ εἵρχετο ὁ ἀρχηγὸς Σκαρλάτος Σούτσος, ὑποστράτηγος, μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του, ἥτοι τοῦ ὑπασπιστοῦ Σ. Ἀγαλοπούλου, λοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ, καὶ τοῦ Ν. Τσαμαδοῦ, λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ καὶ τοῦ λοχαγοῦ τῶν ἐπιτελῶν Κοκκίδου.

Ὁ λαὸς ἐξέπεμψε τοὺς ἀναχωρήσαντας εἰς ὥρων ἀπόστασιν, καταλαβὼν δὲ τοὺς πέριξ γηλόφους, ἔμεινεν ἐκεῖ μὲ καρφωμένους ὀφθαλμοὺς μέχρις ὅτου δὲν ἐφαίνετο καὶ ὁ τελευταῖος στρατιώτης.

Περὶ τὴν 11 ὥραν αἱ σάλπιγγες ἐκάλουν εἰς τὴν γραμμὴν τὴν ὑστεροπορίαν, ἥτις, συγκειμένη ὑφ' ἐνὸς τάγματος πεζικοῦ ὑπὸ τὸν ἀντισυντ. Ροδοβίτην καὶ μιᾶς ἱλῆς ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Μελέαγρον, ἐξεκίνησεν ἐν τῇ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τῶν σωματαρχῶν ἡ τοῦ ἀρχηγοῦ διαταγή, προσέτι δὲ καὶ προσφώνησις ὑπὸ τοῦ μοιράρχου τοῦ ἱππικοῦ Δ. Τριτάκη».

Περὶ τὴν 2 μ. μ. ἀνεχώρει μετὰ σώματος ἐθελοντῶν ἀτάκτων καὶ τοῦ ἱατροῦ Γ. Δέτσου ὁ υἱὸς τοῦ ὑποσρατήγου Δ. Σούτσος, νῦν δήμαρχος Ἀθηναίων, ἀνὴρ εὐγενὴς, ἀγαθὸς καὶ τολμηρὸς, ἐν τῇ σώματι τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον φοιτηταί τινες, ἐν οἷς κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐν Ματαράγκα μάχης κατετά-

χθησαν καὶ οἱ Μ. Ὀριγώνης, Δ. Ψιμούλης, Θ. Πύργος, Γ. Ματθιάς καὶ ὁ ἀπὸ Λαρίσσης ἱερεὺς Παπανικόλαος Στεφανόπουλος μετὰ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ, Στεφάνου καὶ Βάγια φοιτητῶν.

Μόλις ὁ στρατὸς ἐπλησίασεν εἰς τὸν στρατῶνα τοῦ Δερβέν-Φοῦρκα καὶ ἀμέσως ὁ λοχαγὸς καὶ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ ἀπέναντι ὀθωμανικοῦ στρατῶνος ὕψωσαν λευκὸν ὀθώνιον, μετ' οὐ πολὺ δὲ προσελθόντες ἐνώπιον τοῦ ἀρχηγοῦ, προσήνεγκον τὴν ὑποταγὴν των, ὅστις διεκήρυξεν αὐτοῖς, ὅτι μῆτε αὐτοὶ μῆτε ἄλλός τις ἔχει νὰ φοβηθῇ ἐκ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὅστις δὲν πρόκειται νὰ κακοποιήσῃ τινὰ, ἀλλ' ἔχει τὴν ἀποστολὴν νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἐκλυθεῖσαν τάξιν.

Ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ των ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, αὐτοὶ τε καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦς 28 ὀθωμανοὶ στρατιῶται, οἵτινες ἀπῆλθον εἰς Δομοκὸν, ὅπως ἀναγγεῖλωσι τοῖς συναδέλφοις τὰ καταπληκτικὰ νέα.

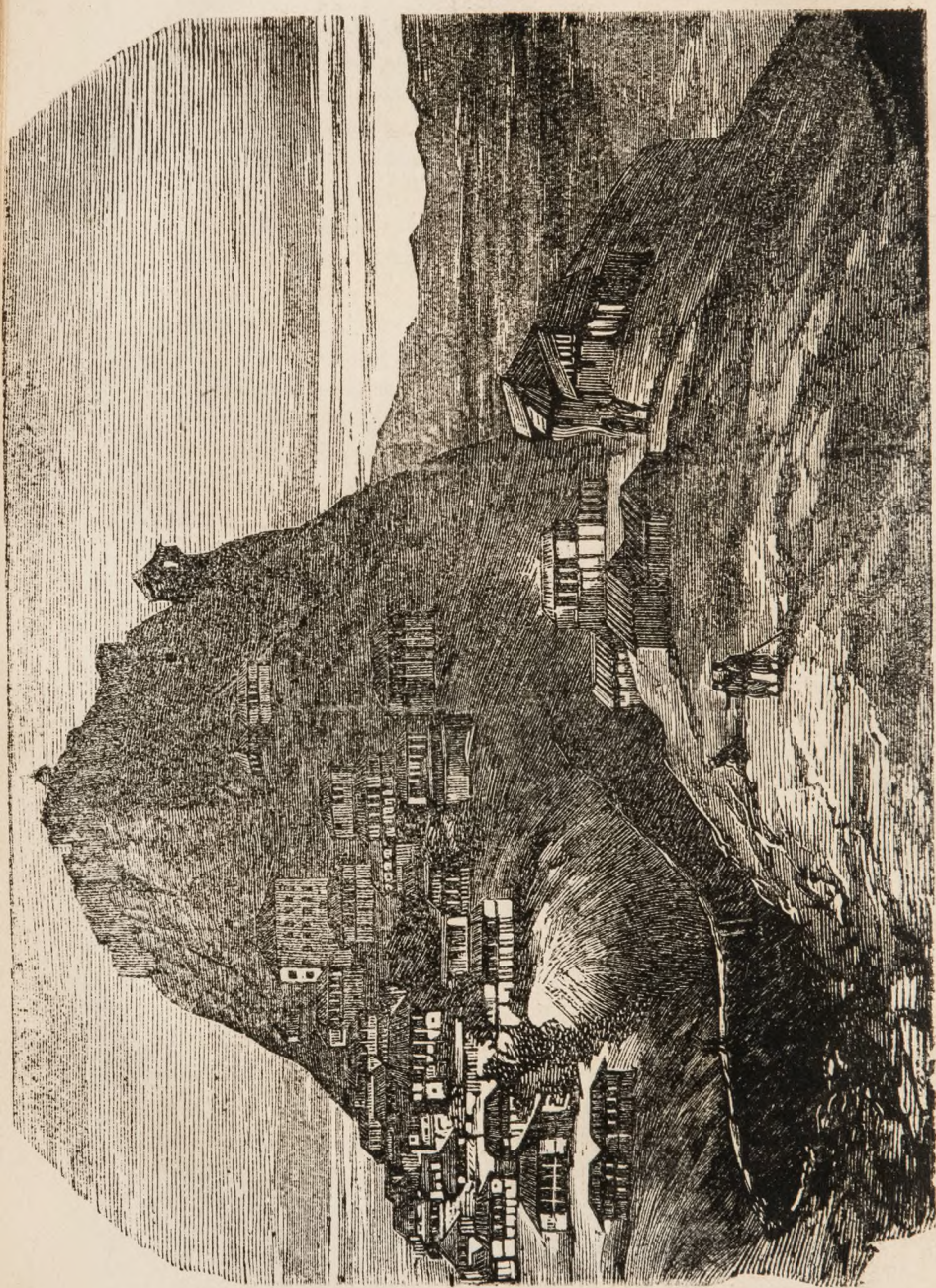
Ὁ στρατὸς τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν διενυκτέρευσε ἐν ὑπαίθρῳ εἰς Δερβέν-Φοῦρκα. Καὶ ἐν ὧσιν μὲν ὁ καιρὸς ἦτο καλὸς τὸ πρῶγμα ἦτο ὑποφερτὸν, ἀλλὰ περὶ ὥραν 8 τῆς νυκτὸς ἤρξατο βροχὴ λεπτὴ καὶ διαρκὴς, ὀχληρά· διότι καὶ σκηνῶν καὶ καπῶν ἐστεροῦντο. Ἐν τούτοις οὐδόλως τοῦτο ἐμετρίασε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἡμέρας· ἤφθησαν πολλαὶ πυραὶ καὶ περὶ αὐτάς ζητωκραυγάζοντες καὶ εὐθυμοῦντες διήλθον τὴν νύκτα.

Περὶ τὴν 4 πρωῒνην ὥραν ἤρξατο χιὼν. Καὶ οὕτως ἐντὸς μικροῦ τὸ Δερβέν-Φοῦρκα ἔλαβεν ὅψιν μικρᾶς Σίπκας. Χιὼν πυκνὴ καὶ ὁμίχλη παχεῖα ἐκάλυπτε τὴν πεδιάδα, εἰς μικρὰν δὲ ἀπόστασιν οὐδὲν διεκρίνετο. Τοιοῦτος διετηρήθη ὁ καιρὸς μέχρι νυκτὸς καὶ ἐν τούτοις οἱ στρατιῶται περὶ τὴν 8 ὥραν τῆς πρωῒας, λαβόντες τὸ πρόσταγμα τῆς ἀναχωρήσεως, ἐπάτησαν ἀπλήστως ἐπὶ τῆς Θεσσαλικῆς γῆς καὶ ἐκαθάριζον τὸν ἀέρα αὐτῆς ἐκ τοῦ μολύσματος τῆς δουλείας.

Κάτοικός τις τοῦ Δομοκοῦ συναντήσας αἰφνης πρὸ τοῦ χωρίου Δαουκλῖ, μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν τοῦ Δομοκοῦ, τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν, ὑπέθεσε ὅτι ἦτο ὀπτικὴ ἀπάτη· ἐφοβεῖτο μὴ ἐκ τοῦ ψύχους εἶχε χάσει τὴν ὄρασιν ἢ μὴ παρεφρόνησε! Δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἀληθῶς εὕρίσκετο ἐνώπιον τόσοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πατοῦντος τὴν δούλην Θεσσαλίαν!

TO APPOINTMENT TO ADOPT

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἐπιούσης ὁ στρατὸς ἐπορεύθη εἰς τὰ πλησιόχωρα τοῦ Δομοκοῦ χωρία, ἤτοι Ζαπάντη, Ἀλχανί, Δαουκλί, Νιζερὸν καὶ Ὀμβριακὴν· πάντες δὲ οἱ ὀθωμανοὶ οὔτινες ὑπῆρχον εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τοῦ Σαββάτου εἰς Δομοκόν.

Τοιοτοτρόπως τῇ 22 Μαρτίου ἡ Ὀμβριακὴ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου Δουρδούμη καὶ τοῦ ὑπιδάρχου Ζέρβα, τῇ δ' ἐπιούσῃ, ἀφικομένου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ, ἡ πρωτοφυλακὴ διετάχθη νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν Σκάρμιτσαν, ἀπέχουσαν τοῦ Δομοκοῦ τετάρτου τῆς ὥρας.

Τῇ ἐπομένῃ, περὶ τὴν 8 τῆς πρωῒας, ἐνῶ ἡ μὲν ὑπὸ τὸν Ζέρβαν ἔλη ἐξετέλει προέλασιν εἰς Πρινάρι, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Δουρδούμην 9 τάγμα τοῦ πεζικοῦ εὐρίσκετο ἀπέναντι τοῦ Δομοκοῦ, 800 περίπου τακτικοὶ καὶ ἄτακτοι Γκέκιδες ἐξεληνόντες τοῦ φρουρίου καὶ καταλαβόντες τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ἤρξατο ζωηροῦ πυρὸς κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν προφυλακῶν, καθ' ὧν ἐκανονιοδύουν καὶ τὰ τηλεβόλα τοῦ φρουρίου. Πάραυτα δύο διμοιρίαι διετάχθησαν ν' ἀναπτυχθῶσιν εἰς ἀκροβολισμόν, ἡ δὲ ἀριστερὰ πτέρυξ ἀνταπεκρίθη ἐνθουσιωδῶς εἰς τὴν πρῶτην ταύτην προσβολὴν τῶν ἐχθρῶν, καθ' ὧν ἀκράτητοι ἐπέτεθσαν καὶ ἄτακτοὶ τινες ἐβελονταὶ ὑπὸ τὸν φιλοπάτριδα καὶ ἵπποτικὸν ἡγούμενον τῆς Μονῆς Ἀνδινίτσης καὶ τινες ἐκ τῶν τοῦ Δ. Σούτσου, ὥστε ὁ ἐχθρὸς ὑποστὰς ζημίας τινὰς ἠναγκάσθη περὶ τὴν 4 μ. μ. νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐβελοντῶν, οὔτινες, ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ κατεχόμενοι καὶ διὰ κραυγῶν περιφρονήσεως εἰς τὸν κρότον τῶν τουρκικῶν ὀβουζίων ἀπαντῶντες, ἐξηκολούθησαν νὰ προχωρῶσι πρὸς τὸ φρούριον, καὶ τοι ἡ σάλπιγξ ἐπαυειλημμένως εἰς ὑποχώρησιν ἐκάλει.

Κατὰ τὴν ἀψιμαχίαν ταύτην οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων ἐφρονεύθη, εἰς δὲ καὶ μόνος στρατιώτης ἐτραυματίσθη τὸν πόδα.

Ὀλίγον μετὰ ταῦτα 4 ἵππεις Κιρκάσιοι ἐξεληνόντες τοῦ Δομοκοῦ ἔλαβον τὴν εἰς Λάρισσαν ἄγουσαν κατεσπευμένως, ἀλλὰ πικρατηρηθέντες ὑπὸ τῶν ἱππέων τῆς ὑπὸ τὸν Ζέρβαν ἔλης κατεδιώχθησαν ἐπιμόνως καὶ δύο μὲν αὐτῶν συνεληφθήσαν, ὧν ὁ εἰς τετραυματισμένως, οἱ ἕτεροι δύο ὁμως, μὴ πα-

ραδοθέντες, ἀλλὰ μέχρι ἐσχάτων ἀντιστάντες, ἐφρονεύθησαν. Οὕτως ἔρρευσεν ἐκατέρωθεν τὸ πρῶτον αἷμα, οὕτως ἐδάφετο ἐν αὐτῷ ὁ Ἑλληνικὸς κύβος, ὅστις ἀναμφιβόλως περὶ τύχης βελτίονος θ' ἀπεφάσιζεν· ἀλλ' ἐνῷ ὁ στρατὸς ἅπας ἐνθουσιῶν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀνέμενε τὸ σύνθημα τῆς κατὰ τοῦ Δομοκοῦ ἐφόδου, ἥτις βεβαίως θὰ ἐπετύγγανε καθότι ἡ ἐκ 1200 μόλις ἀνδρῶν φρουρὰ αὐτοῦ ἦτο κατεπτομένη, ἡκούσθη ἀντ' αὐτοῦ λέξεις, ἥτις καὶ τῆς χιῶνος παγερωτέρα ἐνεφύσησεν εἰς τὰ στήθη τῶν ἀνδρείων ἐκείνων μαχητῶν θλίψιν καὶ ἀπογοήτευσιν.

Ἡ αἰφνίδιος τηλεγραφικὴ διαταγὴ πρὸς ἐπάνοδον τοῦ στρατοῦ ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων ἀλγεινὴν, ὡς εἰκὸς, ἐντύπωσιν προϋξένησεν εἰς τὸ πανελλήνιον ἐν γένει, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον εἰς τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας, οἵτινες ἐξερχόμενοι εἰς τὴν δούλην Ἑλλάδα ἐφρόνουν ὅτι, σύνθημα αὐτῶν ἦτο ν' ἀποδώσωσι αὐτῇ τὴν ἐλευθερίαν ἢ νὰ μὴ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ καταλύματα τῆς προτέρας αὐτῶν ἀργίας καὶ ἀδοξίας.

Τὸ 1 τάγμα τοῦ πεζικοῦ, ἦτοι ὁ 3 καὶ 4 λόχος ἐκ 350 ἀνδρῶν, ἦν εἰς Ἀρχανί, χωρίον παρὰ τὸν Δομοκὸν, τὴν ἐσπέραν τῆς 26 πρὸς τὴν 27 Ἰανουαρίου, καθ' ἣν ἀφίκετο ἡ θλίβερά τῆς ἐπανόδου εἰδήσις, ἐμβαλοῦσα εἰς ἀπελπισίαν μεγίστην τοὺς ἀτυχεῖς κατοίκους, οἵτινες εἰς τὴν θῆαν καὶ μόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ δραξάμενοι τῶν ὅπλων, ἡγέρθησαν, τὸ πᾶν ὀλοκαύτωμα προσφέροντες ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὸς γλυκέως ὄνειροποληθείσης ἐλευθερίας.

Ἄλλ' ἤδη ἀπροσδοκῆτως ἐγκαταλιμπανόμενοι εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκδίκησιν αἰμοβόρου ἐχθροῦ, ἐθρήνουν καὶ ὠδύροντο, πολλοὶ δὲ καὶ εἰς μετανάστευσιν ἡτοιμάζοντο, παρακολουθοῦντες τὸν στρατὸν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν καὶ τῶν πολυτίμων.

Τὸ θῆαμα κατεπτομένων καὶ θρηνοῦντων γυναικοπαίδων, ἀπηλπισμένων καὶ ἀπορούντων ἢ κατηγανακτισμένων ἀνδρῶν ἦτο ὄντως ἀλγεινὸν καὶ ἀξιοδάκρυτον.

- Ποῦ μᾶς ἀφίνετε;
- Τί θὰ γίνωμεν;
- Ποῖος θὰ μᾶς προστατεύῃ;
- Σφάξατέ μας οἱ ἴδιοι!

— Εἶναι προδοσία, εἶναι ἀτιμία νὰ μᾶς ἀρήσητε !

Αὐτὰ καὶ τὰ τοιαῦτα ἠκούοντο πανταχόθεν, ἐνῶ ἐκάστη οἰκογένεια ἐν ἀλαλαγμῷ καὶ θορύβῳ προσεπάθει νὰ διασώσῃ ἐπὶ τῶν ἰδίων φορτηγῶν τὴν ὀλίγην κινητὴν αὐτῆς περιουσίαν.

Ἀπέναντι τοιαύτης σπαραξικαρδίου σκηνῆς πολλῶν στρατιωτῶν ἡ συνείδησις κατεθρομβήθη, ἡ καρδιά συνετρίβη, ἐκ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν ἀνέβλυσαν δάκρυα, καὶ ἄλλοι μὲν ἐβοήθουν τοὺς ἄνδρας εἰς τὴν φόρτωσιν, ἄλλοι δὲ παρηγόρουν τὰς γυναικὰς καὶ ὑπεστήριζον τοὺς γέροντας ἢ ἐλάμβανον εἰς τὴν ἀγκάλην τὰ θρηνοῦντα νήπια τέκνα, ἵνα ἐλαφρύνωσι τὰς δυστυχεῖς μητέρας τοῦ βάρους.

Πλὴν ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων εὐγενῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀγαθῆς τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν καρδίας, ἀξιοματικῶν τιμῶν ἡ διαγωγὴ ὑπῆρξεν ἀξία ἀποδοκιμασίας καὶ στιγματισμοῦ.

Τινὲς αὐτῶν, εὐτυχῶς ὀλίγιστοι, δι' ὕβρεων σκληρῶν καὶ ξυλοκοπημάτων ἀκόμη ἠνάγκασαν τινὰς τῶν ἐγγχωρίων νὰ ἐκφορτώσωσι τὰ φορτηγὰ αὐτῶν, ἵνα φορτώσωσιν ἴδια πράγματα ἢ καὶ ἵνα ἱππεύσωσιν.*

Τὰ ὀνόματα αὐτῶν προτιμῶμεν νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν λήθην καὶ οὐχὶ εἰς τὰς δικαίας τῶν μεταγενεστέρων ἀράς, οὐχ ἥττον ὅμως διατελοῦσι γνωστὰ τοῖς πλείστοις τῶν συστρατιωτῶν αὐτῶν, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ διαγωγὴ αὕτη συνεκίνησε καὶ ἐτάραξε τοὺς ὀπλίτας, ψιθυρισμὸς δὲ ἀποδοκιμασίας ἠγέρθη μεταξὺ αὐτῶν. Ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἀποτεινόμενοι τότε πρὸς τὸν ἐπιλοχίαν Δ. Τερτίπην, εἶπον αὐτῷ :

— Δὲν εἶναι αἶσχος, κ. ἐπιλοχία, νὰ τοὺς κακοποιῶσιν οὕτως ἀπανθρώπως ἀντὶ νὰ τοὺς συνδράμωσι καὶ παρηγοῶσι ;

— Τί νὰ κάμωμεν, ἀπήντησεν ὁ ὑπαξιωματικὸς, ἀφοῦ εἶναι ἀνώτεροι ; Ὅφειλομεν νὰ τοῖς ὑπακούσωμεν.

— Τί νὰ κάμωμεν ; ἀπεκρίναντο ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἐν ὀργῇ· ἀφοῦ αὐτοὶ εἶναι τόσον ἀσπλαγχνοι, οὐδ' ἔλα-

---

* Ἐνταῦθα δεόν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ Κ. Ντόκος, Ε. Μαυροδῆμος καὶ Μ. Μερεντίτης ἐφίλονείκησαν πρὸς τοὺς λοιποὺς συναδέλφους ἐπὶ τῇ ἀπανθρώπῳ συμπεριφορᾷ τῶν ὀλίγων ἐκείνων.

βον τὰ κατάλληλα μέτρα νὰ μείνωμεν ἐδῶ, ἵνα διὰ πάσης δυσίας ὑποστηρίξωμεν τοὺς ἀδελφούς μας. Νὰ μείνωμεν, ναί, σὺ δὲ νὰ τεθῇς ἐπὶ κεφαλῇς.

Καὶ πάραυτα ἄνδρες περὶ τοὺς 170 ἐξῆλθον τῆς γραμμῆς, ἦσαν δὲ μεταξὺ αὐτῶν οἱ ἐξῆς ὑπαξιωματικοί :

Λοχίαὶ μὲν ὁ Ε. Δαλαβέρης, Γκίκας Μάστωρας, Κ. Καραγιαννούλης, Θ. Πολυχρονόπουλος, Ν. Κουρεμένος, Α. Μηνoγιάννης, Β. Δουδουμόπουλος, Α. Μαντζάκος, Α. Παύλου, Α. Κρανιάς, Δ. Χατζηλίας, Δ. Ταγαράς.

Δεκανεῖς δὲ ὁ Α. Παππαγεωργίου, Κωσταδῆμος, Δ. Μπακογεωργος, Α. Λαΐος, Α. Πλάκας, Γ. Τσέλιος, Δ. Κορδοπάτης.

Ὁ ἐπιλοχίας Δ. Τερτίπης, μὴ δυνάμενος τότε νὰ μείνῃ ἀμέτοχος τῆς εὐγενοῦς αὐταπαρνησίας τῶν συστρατιωτῶν αὐτοῦ, καλοῦντων αὐτὸν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀπεκδυομένων εἰς βεβαίους κινδύνους καὶ σοβαροὺς ἀγῶνας, συνηνώθη μετ' αὐτῶν καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς κατοίκους, ἀνέκραξε :

— Θαρρεῖτε! ἰδοὺ χάριν σας μένομεν ἐνταῦθα, καὶ τοι δὲ ὀλίγοι θὰ προσπαθήσωμεν νὰ σᾶς ὑπερασπίσωμεν μέχρις οὗ ληφθῇ ἡ δέουσα πρόνοια παρὰ τῶν ἀρμοδίων.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἑξοχος στρατιώτης ἀπεχώρησε τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐλιποτάκτησεν! Ἀφῆκε τὰς τάξεις τῶν εἰς Λαμίαν καὶ Ἀθήνας ἐπανερχομένων, ἵνα πορευθῇ εἰς τὴν Ματαράγκαν καὶ τὴν Σέκλυζαν. Καὶ τότε διοικητῆς καὶ ἀξιωματικοὶ ἤρξαντο ὑπενθυμίζοντες τοῖς λειποτάκταις τούτοις τὰς συνεπείας τοῦ παρατόλμου αὐτῶν διαβήματος, ὁ δὲ λοχαγὸς Μαμούρης, ἀποτεινόμενος ἐνὶ τῶν διαπρεπεστέρων λοχιῶν, τῷ Ε. Δαλαβέρῃ, ἐρωτᾷ :

— Καὶ σὺ λοιπὸν καὶ σὺ μετ' αὐτῶν ;

Ὡσεὶ δὲ οἰκτεῖρων αὐτοὺς προσέθετο :

— Τὰ καὐμένα τὰ παιδιὰ, θὰ πάγουν χαμμένα !

Ἄλλ' οὐδεὶς ἤκουσεν αὐτοῦ τοιαῦτα προλέγοντος, ὥστε ὁ ὑπολοχαγὸς Σ. Σουμαρίτης, βλέπων ὅτι οὐδὲν ἔσχυε νὰ μεταπείσῃ τοὺς ὀλίγους ἐκείνους ὀπλίτας τῆς τολμηρᾶς αὐτῶν καὶ ριψοκινδύνου ἀποφάσεως, προσελθὼν τῷ διοικητῇ συνεβούλευσε νὰ ἐκκινήσωσιν ὅσον τάχιον, ἵνα μὴ καὶ οἱ λοιποὶ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα ἐκείνων. Ὁθεν ὁ ἀτυχὴς Γ. Ροδοβί-

της, οὗτινος ἡ διαγωγὴ ὑπῆρξεν ἐξαίρετος καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὰ ἴδια, φέρων τὴν βαρεῖαν εὐθύνην τοῦ ἀπροσδοκήτου τούτου διαδήματος.

ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΩΝ ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

ΥΠΟ ΤΟΥΣ Δ. ΤΕΡΤΙΠΗΝ ΚΑΙ Γ. ΛΑΪΟΝ

Πάραυτα οἱ ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Δομοκοῦ ἐναπομείναντες 170 ἄνδρες μετὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν ἀνεκέρουν ὡς ἀρχηγούς τὸν ἐπιλοχίαν Δ. Τερτίπην καὶ Ἐ. Μαυροδῆμον ἀνθυπολοχαγὸν παρακολουθήσαντα, ὅστις ὅμως φαίνεται ὅτι ἔπραξε τοῦτο ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ μεταπείσῃ καὶ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς, ὅπερ βλέπων ἀποτυγχάνον, μόλις δὲ καταπείσας καὶ συμπεριλαβὼν τοὺς λοχίας Δ. Χατσηλίαν, Δ. Ταγαρᾶν, Π. Λάμπρου καὶ Α. Παύλου, ἀπεχώρησε τὴν ἐσπέραν τῆς 28, καθ' ἣν τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν ἀφίκετο εἰς Δαουκλῆ, ἐπανελθὼν δ' εἰς Λαμίαν ἔτυχε τῆς πρεπούσης αὐτῷ ὑποδοχῆς.

Τοιοιουτρόπως ὁ Δ. Τερτίπης μόνος ἐναπομείνας συνέταξε κανονικῶς τοὺς ἄνδρας καὶ διήρπεν αὐτοὺς εἰς διμοιρίας καὶ ἐνωματίας, ἀναθεῖς τὴν διοίκησιν αὐτῶν εἰς τοὺς ὑπαξιωματικούς κατ' ἀρχαιότητα· ἵνα δὲ μὴ παρεξηγηθῇ τὸ εὐγενὲς διάδημα αὐτῶν, καὶ περ μὴ σύμφωνον τῇ στρατιωτικῇ πειθαρχίᾳ, ἀπέστειλον αὐθημερὸν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὑποστράτηγον Σκαρλάτον Σοῦτσον ἀναφορὰν δικαιολογητικὴν, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι καὶ τὰ ἐξῆς :

«Θὰ μείνωμεν, ἵνα κατὰ δύναμιν προστατεύσωμεν αὐτοὺς κατὰ τῶν ἐξαγριωθεῖσων μουσουλμανικῶν ὁρδῶν, μέχρις οὗ ἐν Εὐρωπαϊκῷ Συνεδρίῳ διατεθῇται ἡ τύχη τῶν δούλων ἡμῶν ἀδελφῶν, θέλομεν δὲ εὐπειθῶς προσέλθει εἰς τὰς ἡμετέρας ἀρχάς πρόθυμοι νὰ ὑποστώμεν οἰανδήποτε ἐπιβληθησομένην ποινήν».

Ἐν τούτοις τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν, διανυκτερεύσαν εἰς Δαουκλῆ, συνήντησε τὸν γέροντα Ν. Ζοῦτσον ὄπλαρχηγὸν τοῦ 1854 καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀριστείδην μετὰ 20 περίπου ἐθελοντῶν, τὸν Ι. Τράϊκον Βούλγαρον μετὰ 25 ἐτέρων καὶ τὸν Σ. Καλῳῶραν μετὰ 28. Πάντες οἱ ἄνδρες οὗτοι ἠσχύνοντο, ὅτι ἠναγκάζοντο νὰ ἐπανηκκάμψωσιν ἄπρακτοι καὶ προθύμως

ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν, πορευθέντες εἰς Ζαπάντην, ἐκείθεν δὲ εἰς Δραμπάλαν τῇ 29 Ἰανουαρίου.

Ἐνῷ τὸ ὑπὸ τὸν Δ. Τερτίπην σῶμα τῶν στρατιωτικῶν θαρραλέως ἐξήτει τοὺς πολεμίους ἐπὶ τῆς δούλης Θεσσαλικῆς γῆς, ὁ λοιπὸς Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπανήρχετο εἰς τὴν ἐλευθέραν τεθλιμμένος καὶ ἐν σιγῇ.

Ὅποια ἀντίθεσις τῆς ἐπανόδου ταύτης τῇ πρὸ 6 ἡμερῶν εὐέλπιδι ἐξόδῳ αὐτοῦ! Οὕτω, μετὰ τῆς σημαίας τετυλιγμένης, τῶν σαλπίγγων σιγῶν καὶ τὴν ὄψιν κατηρῆ, ἐπανῆλθεν εἰς Λαμίαν τὸ τάγμα ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλιπον 170!

Εἰς τὴν εἰδησιν ταύτην οἱ ὑπαξιωματικοὶ τοῦ αὐτόθι φρουροῦντος ἀ'. λόχου, προσωπικοὶ φίλοι τῶν προμνησθέντων, συνεκινήθησαν σφόδρα, συνελθόντες δὲ νύκτωρ εἰς συμβούλιον ἀπεφάσισαν νὰ μιμηθῶσι τοὺς συστρατιώτας αὐτῶν, ἀπερχόμενοι αὐθωρεὶ καὶ συνενούμενοι ἐν τῷ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνι.

Οὕτω ἕτερος ἐπιλοχίας, τοῦ Δ. Τερτίπην ἀντάξιός φίλος καὶ συστρατιώτης, ὁ Γ. Λάϊος παραλαβὼν τὸν λόχον νύκτωρ ἐξῆλθε τῆς πόλεως, ἐκεῖ δὲ παρὰτάξας αὐτὸν ἐγνωστοποίησε τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν λοιπῶν ὑπαξιωματικῶν.

Καὶ τότε μὲν πάντες ἐφάνησαν πρόθυμοι καὶ ἀνεκδοιάστως παρηκολούθησαν μέχρι Ναβαρίτσας εἰς ἀπόστασιν 5 ὥρων, καθ' ὁδὸν ὅμως ἤρξαντο, ὡς συνήθως, οἱ ἐνδοιασμοὶ ὥστε ἐκ τῶν 150 μόνον 96 ἠκολούθησαν, ἐν τούτοις δὲ καὶ οἱ ἐξῆς:

Λοχίαὶ μὲν ὁ Ι. Θεοδώρου, Ζ. Κόντου, Ν. Δημητρίου, Α. Πρεμέτης, Ι. Κόντου, Α. Λαγιανδρέας.

Δεκανεῖς δὲ ὁ Γ. Παπαμιχαήλ, Δ. Παπαλεβέντης, Γ. Κωτσάκης, Β. Κύπριος, Α. Ἀναγνωστάρας.

Τοιοιουτρόπως καὶ τὸ σῶμα τοῦτο ἐκκαθαρισθὲν προухώρησεν εἰς συνάντησιν τῶν ὑπὸ τὸν Δ. Τερτίπην, οἵτινες καθ' ἡν στιγμήν ἀπεφάσιζον, συμπληροῦντες τὰ πολεμεφόνδια αὐτῶν, νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀγράφων, ἔμαθον ὅτι ὁ ἐπιλοχίας Γ. Λάϊος μετὰ 100 περίπου στρατιωτῶν ἐξῆλθε τῆς Λαμίας πρὸς τὸν Καλαμᾶν. Ἄμα τῷ ἀγγέλματι τούτῳ χαρὰ ἐπλήρωσε τὰς καρδίας τῶν περὶ τὸν Τερτίπην, ἐξεκίνησαν δὲ καὶ αὐτοὶ πρὸς συνάντησιν τῶν ἐρχομένων.

Οὕτω τὰ δύο σώματα ἠνώθησαν ἐν Δραμπάλλῃ, ἔνθα προσήλθον καὶ οἱ ἐβελονταὶ Γ'. Καραγιαννούλης ἀδελφὸς τοῦ ἐν τῷ α'. σώματι λοχίου, ὁ Α. Τσάκονας, ἀδελφὸς τοῦ ἐν Κρήτῃ φονευθέντος σωματάρχου καὶ ὁ Κ. Σούλης στρατιωτικὸς. Συγκρατεῖσθαι δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ φοιτηταὶ Α. Μαυμιάνος, Ν. Κ. Σακελλαρόπουλος, Β. Πυργόπουλος, Κ. Μαρούγγας, οἱ Χ. Ἀλέκου καὶ Α. Φαρμακίδης Λαρισσαῖοι, ὁ ἐλληνοδιδάσκαλος Μηνᾶς Σαλαμίνιος καὶ ἄλλοι, ἀποτελέσαντες ἰσχυράν καὶ ἐκλεκτὴν ἐκ 330 περίπου ἀνδρῶν δύναμιν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν δύο ἐπιλοχιῶν, οὓς κατ' ἐξοχὴν συνέδει ἀγάπη ἀδελφική.

Τερτίπης ἢ Λαΐος εἶναι καὶ ἔσονται ὀνόματα συνδεδεμένα, δίκην δύο μαργαριτῶν, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ σελίδι τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας· φαίνεται δὲ ὅτι προωρίσθησαν, οὕτως εἰπεῖν, δύματα ἀναπόφευκτα πρὸς ἐξίλεωσιν τοῦ ἀνηλεοῦς δαίμονος, ὅστις τῷ 1878 συνέσχε τὴν Ἑλλάδα ἐν τῇ στρωμνῇ τῆς ἀδόξου ἀπραξίας, εἶτα δ' ἐξώθησεν αὐτὴν εἰς τοῦ ὀνειδους τὸ βάραθρον! "Ἄνευ αὐτῶν, τοῦ μὲν δύματος νεκροῦ τοῦ δὲ ἐπιζῶντος, καὶ τῶν συστρατιωτῶν αὐτῶν δὲν θὰ ὑπῆρχον ἴσως αἱ ὀλίγαι ἐκεῖναι φαεῖναι ἀκτῖνες, αἵτινες διεσκέδασαν τόσπην σκοτίαν καὶ ἀντεστάθμισαν τόσα τοῦ τελευταίου ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος ἀτυχήματα.

Ὁ Α. Τερτίπης ἐκ πατρὸς ἀγωνιστοῦ Κυθωνιάτου καὶ μητρὸς Θεσσαλίδος, τριακονταέτης μόλις ἀλλὰ παραστήματος ἀρρενωποῦ, συνενοῖ μετὰ παιδείας ἀνωτέρας καὶ ἀξιωματικῶν τιμῶν τοῦ πεζικοῦ ὀξύτητα πνεύματος καὶ νοημοσύνην ἐν γένει, ρώμην ψυχῆς καὶ σπανίαν δεξιότητα. Καί τοι ὅμως πάντα τὰ προσόντα διακεκριμένου στρατιώτου ἔχων παρηγκωνίσθη καὶ καρτερικῶς ἠνέχθη ἄλλους ἀσυγκρίτως κατωτέρους αὐτοῦ προβιβαζομένους, διότι μήτε τὴν εἰλικρίνειαν μήτε τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτοῦ ἐκέκτηντο.

Ὁ Γ. Λαΐος ἀπὸ Παλαιοζαρίου τῆς Δωριδος νεώτερος τοῦ προμνησθέντος ἦτο χαρακτῆρος ἡπιωτέρου, αἰσθημάτων τρυφερωτέρων καὶ ἄνευ σχεδὸν φιλοδοξίας, μεμορφωμένος ἐπίσης καὶ τολμηρὸς ἀλλ' ἦττον ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ ὑποδεστέρας διοικητικῆς ἱκανότητος. Οὐχ ἦττον τιμώμενος διὰ τὸ σεμνόν, τίμιον καὶ εἰλικρινές τοῦ χαρακτῆρος τὰ μέγιστα συνεβάλ-

λετο εἰς τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν, ἐν οἷς κυρίως ὑπῆρχε δυὰς ἀρχηγῶν συνενοούντων πολλὰς τὰς στρατιωτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ἀρετὰς πρὸς εὐόδωσιν τοῦ τόσῳ ἱεροῦ ὄσῳ καὶ δυσχεροῦς σκοποῦ. Ὁ μὲν, ὁξεῖαν ἔχων τὴν ἀντίληψιν καὶ μετ' εὐχερείας ἀποφασίζων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἐν αὐτῇ τῇ στιγμῇ τῆς ἐνεργείας τό τε σχέδιον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, ἦτο αὐστηρότερος συνάμα καὶ ἐπιτηδειότερος τοῖς περὶ αὐτόν· ὁ δὲ εὐφυής, ἐπιμελής, φιλότιμος καὶ πρᾶος πάντας ἀδελφικῶς ἀγαπῶν καὶ παρὰ πάντων θερμῶς ἀνταγαπώμενος. Ἀμφότεροι τίμιοι καὶ ἀφιλοκερδεῖς προσήνεγκον ἑαυτοὺς δύματα τῇ πατρίδι, ἔχοντες τὴν θέλησιν καρδιῶν εὐγενῶν καὶ ἀτρομήτων· ἀλλ' οὐδὲν ἐν τούτοις θὰ κατῴρθουν ἄνευ τῶν ἐκλεκτῶν ἐκείνων λοχιῶν, τῶν καλῶν δεκανέων καὶ τῶν εὐππειθῶν στρατιωτῶν, οἵτινες συνεβοήθησαν καὶ ὑπήκουσαν αὐτοῖς.

Τοιοῦτοι οἱ δύο ἐπιλοχίαι, οἵτινες μετὰ δρακὸς συναδέλφων ἔσπευσαν νὰ βοηθήσωσι τὴν ἐπανάστασιν, δι' ἣν ἡ τοῦ στρατοῦ ἀνάκλησις τραῦμα θανατηφόρον ἦτο. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ λοιπὸν τούτῳ μεταβάντες τῇ 30 Ἰανουαρίου εἰς τὸ χωρίον Μαντασσά ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν τὸ ἀπὸ τοῦ χωρίου Ταμβακλῆ ἐχθρικὸν ἀπόσπασμα· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν κατεδίωκον αὐτὸ, ὁ ἀπὸ Στυλίδος λοχίας Π. Ἀθανασίου, ὅστις εἶχεν μείνει αὐτόθι ὡς φρουρά μετὰ 25 στρατιωτῶν, καταλιπὼν τὴν θέσιν του ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος μετὰ 10 ἀνδρῶν. Οὐχ ἥττον τὸ λοιπὸν σῶμα ἐξηκολούθησε καταλαμβάνον τὰ πέριξ χωρία καὶ ἐκδίωκον ἐκεῖθεν τοὺς τε ἀνθισταμένους ἐγγχωρίους Ὀθωμανοὺς καὶ τὰς εὐαρίθμους στρατιωτικὰς φρουράς. Ἐφευγον δὲ οἱ πάντες προτροπάδην ἅμα τῇ θέᾳ τῶν φοβερῶν Καρὰ-Νιζάμ!

Οὕτω μετὰ τινὰς θριαμβευτικὰς ἀψιμαχίας ἐν Μαντασσᾷ, Ταμβακλῇ καὶ Καρατσάλῃ τῇ 3 Φεβρουαρίου μετέβησαν εἰς Παλαμᾶ, ἵνα πορισθῶσι τὰ ἐπιτήδεια καὶ πρὸ πάντων πολεμεφόδια, ἅπερ καθ' ὁλοκληρίαν ἐν ταῖς προμνησθείσαις ἀψιμαχίαις εἶχον δαπανήσει. Δυστυχῶς ἀποτυχόντες διὰ τὴν συνήθη τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἀντίπραξιν, ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀγράφων, ἐνθα τὰ τῆς ἐπανα-

στάσεως διεύθυνεν ὁ Κ. Ἰσχομάχος· ἐνισχυθέντες δὲ καὶ ὑπὸ 35 ἑθελοντῶν τοῦ ἡγουμένου Ἀνδινίτσης Ἰακώβου, ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Σ. Δῆμον, ἐξεκίνησαν ἀπὸ Παλαμᾶ τῇ 4 Φεβρουαρίου. Περὶ τὸ ἑσπέρας ἀφικόμενοι εἰς Δερελί εὗρον 80 ὀπλίτας ὑπὸ τὸν Δ. Στράτσον καὶ Ε. Κόντον, οὗτινος οἱ δύο ἀδελφοὶ διέμενον, λοχίαὶ ὄντες, ἐν τῷ σώματι τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ ἠνώθησαν μετ' ἐκείνων. Τῇ δ' ἐπιούστῃ μετέβησαν εἰς Δρανίσταν, ὅπου εὗρίσκετο ὁ Δ. Σοῦτσος, ἐπανελθὼν μὲν ἐν Λαμῖᾳ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, αὐθις δὲ μεθ' ἡμέρας τινος ἐξελθὼν καὶ ἄγων 200 περίπου ἑθελοντάς μετὰ ὀρεινοῦ τηλεδόλου. Ἐνταῦθα συσκέψεως γενομένης, ἀπεφασίσθη ἡ γενικὴ συνεννόησις μεθ' ὅλων τῶν ἐγγύς ἐπαναστατικῶν σωμάτων πρὸς ἐπιτυχῆ εἰς τὸ ἐφεξῆς σύμπραξιν.

ΑΥΙΜΑΧΙΑΙ ΤΣΑΜΑΣ ΜΑΝΤΑΛΑΡ ΧΑΛΑΜΠΡΕΖΙΟΥ

ΕΚΔΙΩΞΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΦΡΟΥΡΩΝ

Κατὰ τὸ βραχυχρόνιον διάστημα τῆς ἐξόδου καὶ ἐπανόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὰ διάφορα ἐπαναστατικὰ σώματα δὲν ἔμενον ἀργὰ ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους· ἀλλὰ τολμηρὰς ἐπιδρομὰς ἐξετέλουν, ἐκδιώκοντα καὶ ἀπὸ τῶν χωρίων τὰς εὐαρίθμους τουρκικὰς φρουράς. Οὕτως ἡ μὲν φρουρὰ Σμοκόδου ἐξεδιώκετο τῇ 19 Ἰανουαρίου, ἡ δὲ Ρεντῖνα κατελαμβάνετο τῇ 23 τοῦ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν σωμάτων Γαλῆ, Ζουλούμη καὶ Σισμάνη μετὰ τριήμερον πολιορκίαν συνεπεῖα συνθηκολογήσεως. Ὑστερον δ' ἀφικόμενου καὶ τοῦ Κ. Ἰσχομάχου μετὰ τοῦ Ι. Ἰγγλέστη ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων προκρίτων Μ. Ἀναγνωστοπούλου, Χαταπίδου, Τσιλιρίδου καὶ ἄλλων ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπή. Ὡσαύτως τὸ ὑπὸ τὸν Ν. Κοντογιάννην σῶμα ἐμάχετο ἐν Τσαμᾶς κατὰ τῶν ἐγγχωρίων Τούρκων καὶ τινων Ἀλβανῶν, πληγωθέντος τοῦ Δ. Γ. Δεδούση· κατελθὼν δὲ εἰς τὰ πεδινὰ χωρία Καραλάρ καὶ Κιουπριντσι ἐνθουσιωδῶς ἐγένετο ὑποδεκτὸν ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἀλλὰ περὶ τὴν δείλην τῆς 25 συμπλακὲν ἐν Μανταλάρ πρὸς τινὰς Κιρκασίους καὶ ἐγγχωρίους Τούρκους ἀπέκρουσεν αὐτούς, συνέλαβε

δὲ καὶ τινὰς αἰχμαλώτους, ἐν οἷς τὸν ἀπὸ Ἀσλανάρ Καρᾶ-Χαλήλ· δύο μὲν τῶν ἐπαναστατῶν τραυματισθέντων, τοῦ Β. Λεύτου καὶ Δ. Ἀργυρίου, ἐνὸς δὲ, τοῦ ἀπὸ Σπερχειάδος Γεωργούση φονευθέντος.* Οὕτως ἀπὸ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς μέχρι Δομοκοῦ καὶ Χαλαμπρεζίου, τοὔτεστι τῶν χωρίων Ρεντίνης, Θραψιμίου, Σμοκόβου, Δρανίστας, Τσαμᾶς, Καΐτσης, Νιζήρου, Παναγίας, Δαουκλῆ, Δερελῆ, Ὁρχανιῆ, Ἀμαρλάρ, Ἀσλανάρ, Βαλαθανῆ, Πασσαλῆ, Βελεσσιῶτες, Σκαρμίστης καὶ τῶν πρὸς Δ. τοῦ Χαλαμπρεζίου, ἤτοι Λουτροῦ, Παλγουρίου, Βελεσσίου, Ἀγ. Ἰωάννου, Λακρὲ καὶ Ζογλόπη, καὶ τῶν πεδινῶν Ζαρχανάτων, Κουβανάτων καὶ Φίλιων οἱ Τοῦρκοι ἐξεδιώχθησαν, οἱ δὲ ἐπαναστάται κατεῖχον αὐτὰ ἀφόβως, σπουδαιότερα διανοούμενοι, ὅτε ἡ ἀνάκλησις τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ τοῦτους μὲν ἀπενεθάρρυνε, ἐκείνους δ' ἐνεθάρρυνε καὶ τῷ αἰσθηματι τῆς ἀντεκδικήσεως αὐτῶν εὐκαιρίαν παρέσχε.

Ἐν ᾧ λοιπὸν τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν εὐρίσκετο εἰσέτι ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς χωρίοις τοῦ Δομοκοῦ τὰ τοῦ Ζουλούμη καὶ Σισμάνη, ἄγοντος καὶ τὸ τοῦ εἰς Φουρνᾶ μεταβάντος Γαλῆ, κατεῖχον τὸ Χαλαμπρέζιον συμποσούμενοι εἰς 300 περίπου, ὅτε περὶ τὴν 4 μ. μ. τῆς 31 Ἰανουαρίου παρετήρησαν ἀπόσπασμα 400 Τούρκων οἵτινες, ὑποβοηθούμενοι ὑπὸ 200 περίπου ἱππέων, ἐπῆρχοντο κατὰ τοῦ χωρίου ἀπὸ τῆς πεδιάδος καὶ κατέλαβον μετ' ὀλίγον τὸν πρὸ αὐτοῦ μύλον. Οἱ ἐπαναστάται ἐξ ἀπροόπτου σχεδὸν καταληφθέντες ἀντεπεξῆλθον θαρραλέως. Ὁ Δ. Ζουλούμης καὶ ὁ Γ. Βελούλας σπεύσαντες μετὰ 25 ἀνδρῶν διέβησαν τὸν διὰ τοῦ χωρίου ρέοντα Σοφιδίτην ποταμὸν καὶ κατέλαβον τὴν Ἀν. ἐκείνου κειμένην ὄχυρὰν θέσιν Σκάλαν, δεσπόζουσαν τοῦ προμνησθέντος μύλου, ἥρξαντο δ' αὐτόθεν σφοδροῦ καὶ εὐστόχου πυρὸς κατὰ τῶν ἐφορμῶντων ἐχθρῶν.

Πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου ὑπάρχει λόφος, ὃν ἐπαναστάται καὶ Τοῦρκοι ἔσπευδον ἐπίσης νὰ καταλάβωσι, προλαβόντες δὲ οἱ τελευταῖοι ἀνύψωσαν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἡμισέληνον· ἀλλ' ὁ

* Τῆς ἀψιμαχίας ταύτης συμμετέσχε καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ σωματάρχου Δ. Κοντογιάννης, ἀπελθὼν μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ἴδια.

Ι. Σισμάνης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν καὶ τινων τοῦ σώματος τῶν ἀδελφῶν Ζουλούμη ἐφορμᾷ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· πρῶτοι οἱ Η. Γιαταγάνας, Α. Σπανὸς καὶ Ι. Καρπενησιώτης ἐπιτίθενται καὶ ἡ συμπλοκὴ ἐξακολουθεῖ πεισματώδης. Τέλος σὺν τοῖς ἄλλοις φονεύεται καὶ ὁ σηματοφόρος τῶν Τούρκων ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ὁποῖου ὁ Η. Γιαταγάνας ἀρπάζει τὴν ἐχθρικὴν σημαίαν. Οὕτω μετὰ 3 ὥρῶν ἐπίμονον συμπλοκὴν, ὁ ἐχθρὸς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ παραλαβὼν περὶ τοὺς 26 φονευμένους καὶ τραυματίας, ὧν τινες ἀπώλοντο ἐν τῷ ποταμῷ, ἐν ᾧ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν εἰς καὶ μόνος ἐφονεύθη, δύο δ' ἐτραυματίσθησαν.

Περὶ τὴν ἐσπέραν τὰ προμνησθέντα ἐπαναστατικὰ σώματα, ἀμνηχανοῦντα περὶ τοῦ πρακτέου, ἐπορεύθησαν εἰς Θραψίμιον, ὡς καὶ ὁ Ν. Κοντογιάννης διὰ Καίτης τοῦ Δομοκοῦ εἰς Σμόκοβον, ἐνθα τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ Κ. Ἰσχομάχου, ἔχοντος φρουρὰν 100 ἀνδρῶν, ἐν οἷς ὁ Βελούλας καὶ Αέλης. Ἐνταῦθα μετὰ τινας ἡμέρας ἀφίκετο καὶ τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν, μεθ' ὃ ἀπεφασίσθη ἕκαστον τῶν σωμάτων νὰ καταλάβῃ τὰς καταλλήλους θέσεις ἀμύνης, ἵνα πρὶν ἢ προβῶσιν εἰς ἐχθροπραξίας λάβωσι τὴν ἀναγκαίαν πρόνοιαν περὶ ὅπλων, πολεμφοδίων, τροφῶν καὶ τῶν ἄλλων πρὸς σοβαρὰν ἐπανάστασιν ἐπιτηδεῖον.

Ἦτο δὲ ἔργον δυσχερέστατον κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ ἔτους ἡ μεταφορὰ πολεμικοῦ ὕλικου ἀπὸ μεγάλων ἀποστάσεων, δι' ἑλλειψιν φορτηγῶν· συνέβη δὲ ὥστε κιρβάνιον ἐγγχωρίων, οἵτινες προθύμως εἰς τοῦτο συνέδραμον, μεταβὰν ἀπὸ τῶν Α. Ἀγράφων εἰς Λαμίαν ἢ Μάκρеси, τοῦτέστι διανῦσαν 4 ἡμερῶν δρόμον ἵνα μεταφέρῃ ἐκεῖθεν πολεμφοδία τοῖς ἐπαναστάταις, ν' ἀγγαρευθῇ δι' ὑπηρεσίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ ἀποσταλῇ εἰς Καρπενήσιον! Οὕτω δὲ ὁ ζήλος τῶν ἐγγχωρίων ἐξέλιπε φοβουμένων νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἵνα μὴ ἀγγαρευθῶσι τὰ φορτηγὰ αὐτῶν.

Ἐν τοσούτῳ τὰ μὲν σώματα Ν. Κοντογιάννη, Ι. Σισμάνη καὶ αἱ ὑπὸ τοὺς λοχίας Ι. Θεοδώρου καὶ Α. Μινωγιάννη δύο διμοιρίαι τοῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν ἔμειναν ἐν τῷ ἐν Σμοκόβῳ ἀρχηγείῳ, τὸ σῶμα τῶν Ζουλούμη κατέλαβε τὸ Θραψίμιον, ὁ Γαλῆς τὴν Καστανιάν, οἱ Στουρνάραι τὴν Ρεντίναν, τὸ δ' ἐπίλοιπον σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν μετὰ τοῦ

Δ. Σούτσου τὸ Λουτρόν, κέντρον ἐνεργείας τῶν Κάτω Ἀγράφων καὶ τοῦ Κάμπου· τῇ δὲ 6 Φεβρουαρίου ἀπέστειλαν εἰς τὰ πεδινὰ χωρία ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τοὺς Κόντον, Στράτσον, Κιρόζην, Θ. Λάζον, Μιμίκον καὶ ἄλλους πρὸς μεταφορὰν σιτηρῶν καὶ ἄλλων τροφίμων ἀπὸ τῶν ἀποθηκῶν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ὅντως δὲ ἡ εἰς Σμόκοβον μεταφορὰ αὐτῶν ἤρξατο εὐθὺς τῇ ἐπιούσῃ, καθ' ἣν ἀφίκετο καὶ ὁ ἀξιόλογος λοχίας Π. Θεοδώρου μετὰ 64 εὐζώνων.

ΜΑΧΑΙ ΤΗΣ ΣΕΚΛΥΖΗΣ

Μέχρι τῆς 9 Φεβρουαρίου ἡ ὑπὸ τῶν ἀποσπασμάτων κυρίως τοῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ τοῦ Δ. Σούτσου περισυναγωγή τῶν τροφῶν ἐξηκολούθησε τακτικῶς, ὅποτε ἠγγέλθη τῷ τελευταίῳ, ὅτι ὁ ἐν Ζογλόπη διαμένων Γαλλῆς ἀποπειραθεὶς νὰ πολιορκήσῃ τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ Σεκλύζῃ 150—200 Ἀλβανοὺς ἀντεπολιορκήθη ὑπὸ ἐπικουρῶν ἐκ Καρδίτσης καὶ μέγαν διατρέχων κίνδυνον ἐζήτει κατεπειγόντως ἐπικουρίαν. Τὸ ἀγγελμα τοῦτο ἀφίκετο πρὸς τὸ ἐσπέρας ὥστε ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐκκινήσωσι πρὸ τῆς νυκτός. Ἐν τούτοις ὁ Δ. Σούτσος, ὅστις ἔσπευσε ν' ἀγγείλῃ καὶ τῷ Κ. Ἰσχομάχῳ τὰ διατρέχοντα, διέταξε τὸν ἀποσπασματάρχην αὐτοῦ Μιμίκον, ἐγγύτερον εὐρισκόμενον μετὰ τοῦ Δάμιτσα, νὰ σπεύσῃ μετὰ 80 περίπου ἀνδρῶν εἰς Σέκλυζαν καὶ καταλάβῃ θέσιν ἐπὶ καιρὸν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ λοιποῦ σώματος καὶ τοῦ τῶν ὑπαξιωματικῶν. Ὅντως καὶ ἡ δύναμις αὕτη ἐξεκίνησε τῇ δευτέρᾳ τοῦ μεσονυκτίου ἀπὸ τῶν χωρίων Λουτροῦ καὶ Χαλαμπρεζίου, σπεύδουσα εἰς Σέκλυζαν, ὅτε δὲ προσήγγισεν εἰς Παληοῦρι, ὅπου τῇ ἐσπέρᾳ συνεπίεα τῆς αὐτῆς εἰδήσεως κατῆλθον ἀπὸ Θραψιμίου οἱ ἀδελφοὶ Ζουλούμη, ὁ Δ. Σούτσος πορευθεὶς πρὸς αὐτοὺς ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Γαλλῆς, τῇ βοήθειᾳ τοῦ λοχίου Κουσοπούλου μετὰ 17 εὐζώνων ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ σταθμοῦ τοῦ Ἰτάμου καὶ τῶν βλαχοποιμένων ἀδελφῶν Παπαπολύζου, ἠδυνήθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Ζογλόπην, ἀπολέσας 4 ἀνδρας. Μ' ὅλα ταῦτα ἀπερασίσθη νὰ ἐπέλθωσιν ἅπαντες κατὰ τῆς Σεκλύζης

καὶ καταλάβωσιν εἰ δυνατόν αὐτήν, ὅπερ ἄσκοπον ὄλω.

Ἡ συγκέντρωσις τῶν ὑπὸ τοῦς Κόντον, Α. Τζαβάραν, Μιμῖκον, Θ. Λάζον, Ε. Ραχιώτην καὶ λοιποὺς ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις εὐρισκομένων ἀποσπασμάτων, λαβόντων προηγουμένως πρὸς τοῦτο παραγγελίας, ἐγένετο εἰς Βελέσι, ἔνθα ἀφίκετο καὶ τὸ ὑπὸ τοῦς ἀδελφοὺς Ζουλούμη σώμα· μεθ' ὃ προῦχώρησαν εἰς Σέκλυζαν τῇ ὁδηγίᾳ τῶν ἐγχωρίων Λάμπρου, Ζαρκάδα καὶ ἄλλων βλαχοποιμένων, περικυκλώσαντες πανταχόθεν τοὺς ἐχθροὺς, οἵτινες ἀφ' ἑνὸς μὲν κατεῖχον τὴν ἐκτὸς τοῦ χωρίου ἐπὶ τινος λόφου ἐκκλησίαν καὶ τινὰ ὄχυρόν πύργον, ἀφ' ἑτέρου δ' εἶχον ἀνεγείρει ὄχυρώματα ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τῶν πέριξ. Καὶ οἱ μὲν ἀδελφοὶ Ζουλούμη καὶ ὁ Ε. Ραχιώτης κατέλαβον τὰς Δ. τῆς Σεκλύζης θέσεις πρὸς ἀποκρουσιν ἐξόδου τῶν ἐν αὐτῇ ὀλιγαριθμῶν Τούρκων· ὁ Δ. Σούτσοις μετὰ τοῦ ὀρεινοῦ τελεβόλου, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὁποίου παρέλαβε διμοιρίαν στρατιωτῶν, ἀνέλαβε νὰ προσβάλῃ ἀπὸ τῶν λόφων τῶν Μαυρολιθάρων τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ὕψωμάτων ἐχθρικά ὄχυρώματα· ὁ Δ. Τερτίπης μετὰ τοῦ ἡμίσεως σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν διεύθυνε τὴν προσβολὴν ἀπὸ τοῦ πρὸς Β. πεδινοῦ μέρους καὶ ὁ Γ. Λάγιος ἐτοποθετήθη εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ράχews Γκόδας καὶ παρὰ τὸν ΒΔ. ρέοντα χεῖμαρρον, ὅπως ἀποκρούτῃ τὴν ἀπὸ Καρδίτσης, ὥραν περὶπου ἀπεχούσης, ἀναμενομένην τουρκικὴν ἐπικουρίαν.

Μετὰ τὴν ὡς ἄνωθι τοποθέτησιν, τὸ σύνθημα τῆς μάχης ἐδόθη διὰ τοῦ πρώτου κρότου τοῦ τηλεβόλου, ὅπερ δυστυχῶς μετ' ὀλίγον ἐφάνη ὅτι οὐδεμίαν ἡδύνατο νὰ προσενήσῃ βλάβην! Οἱ ἐν τοῖς ὄχυρώμασιν Ἀλβανοὶ, οἵτινες κατ' ἀρχὰς κατελήφθησαν ὑπὸ δέους, ἐννοήσαντες τοῦτο ἤρξαντο ἄδοντες καὶ προκαλοῦντες, ὥστε ὁ Δ. Σούτσος ἠναγκάσθη νὰ μετακινήσῃ αὐτὸ καὶ προσπελάσῃ εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων, ἀλλὰ μετὰ τινὰς ἐκπυρστοκροτήσεις κατέστη ἐντελῶς ἄχρηστον, θραυσθέντος τοῦ κιλλίβαντος αὐτοῦ.

Οὕτως οἱ Τούρκοι θαρροῦντες εἰς τὰς ὄχυράς θέσεις αὐτῶν, καὶ ταχεῖαν ἀναμένοντες τὴν ἀπὸ Καρδίτσης ἐπικουρίαν, ἡμύνοντο καρτερικῶς, πυκνὸν ἐκτοξεύοντες πῦρ διὰ τῶν ὀπισθογεμῶν ὅπλων αὐτῶν κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων ἐπαναστατῶν.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐπεφάνη ἀπὸ Καρδίτσης ἔλη ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ καλπάζουσα καὶ πρὸς τὴν Σέκλυζαν διευθυνομένη. Ταύτην παρατηρήσας ὁ Γ. Λαΐος διέταξε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας καὶ ὀλίγους ἐθελοντάς ν' ἀφήσωσιν ἀνενόχλητον, ἵνα πλησιάσῃ καὶ διαβῇ τὸν ποταμόν· τοῦτου δὲ γενομένου, ἐπετέθη αὐτῇ ἐκ τῶν νώτων. Εἰς τὴν αἰφνιδίαν ταύτην προσβολὴν οἱ ἱππεῖς μὴ δυνάμενοι ν' ἀντιστῶσιν ἐτράπησαν εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Σεκλύζης πεδίον, τιθέμενοι ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ἀπὸ τινος πύργου πυρῶν 20 περίπου Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν ἰδιοκτῆτην βέην τῆς Σεκλύζης.

Εἰς τοὺς πυροβολισμοὺς τοῦ σώματος τοῦ Γ. Λαΐου, ὁ Δ. Τερτίπης ὑποπτευθεὶς τὴν ἄφιξιν ἰσχυρᾶς τουρκικῆς ἐπικουρίας παραλαμβάνει μετὰ τοῦ Η. Θεοδώρου ὑπαξιωματικούς τινας καὶ εὐαρίθμους ἄνδρας καὶ σπεύδει πρὸς ἐνίσχυσιν. Οὕτως ἡ ἐπικουρικὴ αὐτῇ δύναμις τῶν ἐπαναστατῶν συναντήσασα τὴν τῶν Τούρκων ἐπετέθη αὐτῆς κατὰ μέτωπον, ἐν ᾧ ὁ Γ. Λαΐος ἐξηκολούθει τὴν ἐκ τῶν νώτων καταδίωξιν.

Οἱ Τούρκοι ἱππεῖς εὐρεθέντες οὕτω μεταξὺ δύο πυρῶν ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον καὶ δρομαίαν φυγὴν, ἐπανεκάμψαν δ' εἰς Καρδίτσαν διὰ τοῦ χωρίου Ροῦσι, ἀφ' οὗ ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν 18 περίπου ἄνδρες καὶ 20 ἵπποι, ἀφῆκαν δὲ εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν φορτίον πολεμεφοδίων καὶ τινα πολύστροφα, ἅτινα ἔρριπτον φεύγοντες.

Ἦτο ὥραϊον τῷ ὄντι τὸ θέαμα ἱππέων φευγόντων καὶ διωκομένων ὑπὸ πεζῶν ἐν εὐρυτάτῳ καὶ ὁμαλῷ πεδίῳ!

Ἐνθουσιασθέντες οἱ ἐπαναστάται ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιτυχίας, ἐζήτησαν νὰ ποιήσωσιν ἔφοδον διὰ τῆς λόγχης κατὰ τῶν ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν Ἀλβανῶν. Τότε ὁ Τερτίπης καὶ Λαΐος παρετήρησαν ὅτι τὸ τοιοῦτο δὲν ἦτο φρόνιμον, καθ' ὅσον οἱ ἐχθροὶ καλῶς ὠπλισμένοι καὶ ὠχυρωμένοι ἦσαν, ὁ δὲ πέριξ χώρος ὅλος πεδινὸς ὣν οὐδεμίαν παρεῖχεν εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους σκέπη· ἀλλ' ἵνα μὴ τυχὸν παρεξηγηθῶσι, διεκήρυξαν ὅτι ἀποδέχονται τὴν ἔφοδον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ταχθῶσιν ἐν τοῖς προμάχοις. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐγνωστοποίησαν καὶ τῷ Δ. Σούτσῳ, κατελθόντι πρὸς αὐτοὺς, ὅπως συγχαρῇ ἐπὶ τῇ γενναίᾳ τοῖς ἱππεῦσιν ἐπιθέσει. Καὶ οὕτως δὲ

παρετήρησεν επίσης ὅτι ἐθεώρει ῥιψοκίνδυνον τὸ διάβημα, ἀλλ' ὅτι ἅπαξ ἀποφασισθὲν ἀπεδέχετο.

Τοιουτοτρόπως ἡ ἐφοδος διετάχθη καὶ εἰς τὸν ἦχον τῶν σαλπίγγων οἱ ἐπαναστάται ὤρμησαν θαρραλέοι, προηγούμενων τῶν Τερτίπης, Λαΐου καὶ Σούτσου. Καὶ ἐφ' ἱκανὸν μὲν μετ' ἀλαλαγμῶν προέβησαν ἀλλήλους ἀντιφιλοτιμούμενοι, φθάντες δὲ εἰς ἀπόστασιν 150 περίπου βημάτων ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ὀχυρωμάτων ἐξετέθησαν εἰς φοβερὸν φονικὸν πῦρ, ὥστε ἡ δύσις ἦτο μερίστη καὶ ἀνωφελής. Σὺν ἄλλοις δὲ δύμασι πίπτει νεκρὸς καὶ ὁ γενναῖος σημαιοφόρος Ν. Βούλγαρης Μακεδὼν, οὗτινος τὴν σημαίαν κατώρθωσε νὰ διασώσῃ μετὰ προφανοῦς κινδύνου ὁ ἀπ' Ἀγριδίου τῆς Γορτυνίας νεαρὸς ἀλλ' ἀτρόμητος ἐθελοντῆς Κωστῆς Β. Παπαϊωάννου.

Πρὸ τοῦ σφοδροῦ τούτου ἐχθρικοῦ πυρὸς οἱ ἐπαναστάται ἠναγκάσθησαν νὰ πέσωσι πρηνεῖς καὶ ἀναστείλωσι τέλος τὴν ἐφοδον, ἐννοοῦντες ὅτι ἀδύνατον ἦν ἐπὶ πλέον νὰ προχωρήσωσι· μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον ἤρξαντο ὑποχωροῦντες ἐκ διαλειμμάτων, τελευταῖοι δὲ οἱ Σούτσος, Λαΐος καὶ Τερτίπης. Ὁ τελευταῖος μάλιστα πλέον τῶν ἄλλων προκεχωρηκῶς ἠναγκάσθη νὰ ὑποκριθῇ ἐφ' ἱκανὸν τὸν νεκρὸν, οὕτω δ' ἐξαπατήσας τοὺς Τούρκους, ὑπὸ τὰ βλέμματα καὶ ἐντὸς τῶν βολῶν τῶν ὁποίων ἔκειτο, καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸ πῦρ ἐκόπασεν, ἐσώθη διὰ ταχείας φυγῆς.

Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐφόδου τῶν ἐπαναστατῶν κρότος τηλεβόλου εἶχεν ἀγγεῖλει τοῖς πολιορκουμένοις Τούρκοις τὴν προσέλευσιν ἐπικουρίας, ἣν βεβαίως ἐβλεπον ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν θέσεων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν προσεγγίζουσαν, δι' ὅπερ καὶ ἐνεκαρτέρουν. Τῷ ὄντι ὀλίγον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς προεκτεθείσης ἐφόδου 1000 περίπου πεζοὶ καὶ 150 ἵπποι μετὰ τηλεβόλου ἐφάνησαν σπεύδοντες ἀπὸ Καρδίτσας κατὰ τῶν πολιορκουόντων. Τότε οἱ ἐπιλοχαίαι Τερτίπης καὶ Λαΐος μετὰ τοῦ Δ. Σούτσου καὶ τοῦ Ε. Ραχιώτου, ἀφέντες τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας τοῖς ἀδελφοῖς Ζουλούμη καὶ λοιποῖς, ἐπέπεσον μετὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν καὶ τινων ἄλλων ἐθελοντῶν τοῖς ἐπελθοῦσι ἐχθροῖς τετραπλασίοις σχεδὸν καὶ ἐν πεδινῷ χώρῳ.

Ἡ συμπλοκὴ ὑπῆρξε σφοδρά, αἱματηρά καὶ λυσσαλέα, διαρκέσασα ἐπὶ 3 περιόπου ὥρας, καθ' ἃς τὸ σῶμα κυρίως τῶν ὑπαξιωματικῶν ἀπέδειξε τί ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἐκ τοῦ συστάδην τῷ ἐχθρῷ μαχόμενος. Τέλος οἱ Τοῦρκοι χάρις εἰς τὸ ἐπελθὼν σκότος κατώρθωσαν νὰ σώσωσι τὸ τηλεβόλον αὐτῶν, φεύγοντες ἀτάκτως καὶ μετ' ἀπωλείας ἐπέκεινα τῶν 80 φονευμένων καὶ τραυματιῶν, ἐνῶ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν κατ' εὐτυχῇ ὅσῳ καὶ παράδοξον σύμπτωσιν ὀλίγιστοι ἐφονεύθησαν ἢ ἐτραυματίσθησαν.

Ὡμολογουμένως ἡ ἡμέρα αὕτη ὑπῆρξεν ἡμέρα θριάμβου διὰ τὰ ἐπαναστατικὰ ὅπλα, πολλοὶ δὲ τῶν ὑπαξιωματικῶν, στρατιωτῶν καὶ ἐθελοντῶν ἠρίστευσαν. Ἐν τούτοις ὅμως δὲν συγκαταλέγεται δυστυχῶς καὶ ὁ λοχίας Ν. Κουρεμένος, ὅστις μετὰ τῆς διμοιρίας αὐτοῦ ἐθεᾶτο μακρόθεν τὰ γενόμενα, λέγων τοῖς ἐπὶ τούτῳ δυσανασχετοῦσι ὀπλίταις, ὅτι τοιαύτην εἶχε παρὰ τοῦ Τερτίπτη διαταγὴν. Μετὰ τὴν μάχην οἱ τροπαιοῦχοι ἐπαναστάται, οἵτινες ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου διετέλεσαν νήστες, πολλοὶ δὲ καὶ καπῶν ἐστεροῦντο, εὐρέθησαν ἐν δυσχερεῖ θέσει· ὅθεν τὴν νύκτα τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ Δ. Σούτσου μετέβησαν καὶ διενυκτέρευσαν εἰς Καλλιφῶνι, ὁ δὲ λοχίας Π. Θεοδώρου, διακριθεὶς ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ μετὰ τῶν 60 εὐζώνων, εἰς τὸ χωρίον Βελέσι, ὅπου μετηνέχθησαν καὶ οἱ τραυματαῖι ὑπὸ τοῦ παρακολουθοῦντος τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα ἱατροῦ Γ. Δέτσου. Τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ σώματος τοῦ Δ. Σούτσου ὑπὸ τὸν Μιμῖκον καὶ Βαλατσαίους, τὸ τοῦ Ζουλούμη καὶ ἄλλων διενυκτέρευσαν ὀλίγον ἀπωτέρω τῶν ἐν Σεκλύζῃ θέσεων αὐτῶν· ἀλλὰ τὴν νύκτα οἱ Τοῦρκοι—καὶ τοὶ ἀφθόνους τροφὰς καὶ πολεμερόδια ἔχοντες, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τριῶν στρατιωτικῶν κέντρων εὐρίσκόμενοι, τῆς Καρδίτσης, Φαναρίου καὶ Τρικάλων—ἐξεληθόντες λάθρα κατέφυγον εἰς Καρδίτσαν. Ὅταν οἱ ἐπαναστάται ἐνόησαν αὐτοὺς διαφυγόντας καιρὸς πρὸς καταδίωξιν δὲν ὑπῆρχεν· ὅθεν τὸ σῶμα τῶν Ζουλούμη μετὰ τινων ἄλλων ἠρκέσθη νὰ καταλάβῃ τὰς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐγκαταληφθείσας θέσεις.

Ἦδη ἀνέτελλεν ἡ ἐνδοξότερα τῆς 11 Φεβρουαρίου.

Τῇ ἐπιούσῃ οἱ ἐν Καλλιφῶνι ὑπὸ τὸν Δ. Σοῦτσον, Γ. Λαΐον καὶ Δ. Τερτίπην, πληροφορηθέντες τὴν φυγὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ φρονούντες ὅτι αὐθημερὸν μάχη δὲν θὰ συνεκροτεῖτο, ἤρξαντο συλλέγοντες αὐθις καὶ ἀποστέλλοντες τρόφιμα εἰς Λουτρόν, τοῖς δὲ στρατιώταις διέταξαν νὰ καθαρίσωσι τὰ ὅπλα αὐτῶν· ὅτε περὶ τὴν 8 ὥραν καταστάνει ἄγγελμα, ὅτι ἰσχυρὰ τουρκικὴ δύναμις ὤδευε κατὰ τῶν ἐν Σεκλύζῃ.

Ἀληθῶς περὶ τὴν 6 πρωϊνὴν ὥραν ἐξεκίνησεν ἀπὸ Καρδίτσας πολυάριθμος ὀθωμανικὸς στρατὸς ἐκ 2,500 περίπου πεζῶν καὶ τινων ἱππέων μετὰ δύο τηλεβόλων ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Χασὰν-πασᾶ, συμπολεμιστὴν τοῦ Σουλεϊμὰν ἐν Σίπκα, ἤρξατο δὲ πλημμυρῶν τὴν πεδιάδα, ἐρρυθμῶς καὶ βραδέως ἀλλ' ἀδιακόπως προβαίνων.

Οἱ ἐν Σεκλύζῃ ἐπαναστάται, ἤτοι οἱ ἀδελφοὶ Ζουλούμη, ὁ Ε. Ραχιώτης, Θ. Λάζος καὶ τὸ ὑπὸ τοὺς Βαλατσαίους ἀπόσπασμα τοῦ Δ. Σούτσου, κατοπτεύσαντες τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, μόλις θάνατον εἰς Νταούτ καὶ Ζαΐμ, ἀπεφάσισαν μετὰ τινας ἐνδοιασμοὺς ν' ἀντιστῶσιν αὐτοῖς. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι διέμειναν κατέχοντες τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ Ε. Ραχιώτης κατέλαβε τὸν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὑψώματος τῆς ἐκκλησίας ὑδρόμυλον, οἱ δὲ λοιποὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν τοῖς πέριξ.

Οἱ Τούρκοι περὶ τὴν 8 μ. μ. ἤρξαντο τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἐν Σεκλύζῃ διαιρεθέντες εἰς δύο πτέρυγας, ὧν ἡ δεξιὰ προσέβαλε τοὺς ὑπὸ τὸν Ε. Ραχιώτην 50 ἄνδρας, οἵτινες μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ὑπὸ τοὺς ἀδελφούς Ζουλούμη, οἵτινες τῇ βοήθειᾳ τῶν Θ. Λάζου καὶ Βαλατσαίων, ἀποκρούσαντες δύο ἐπανειλημμένας ἐφόδους ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν τηλεβόλων, ἡγωνίζοντο ἤδη καὶ κατὰ τρίτης σφοδρᾶς καὶ ἐπὶ μάλλον πεισματώδους.

Ἡ στιγμὴ ἦτο κρίσιμος ὅτε ἐπεφάνη σπεύδων ἀπὸ Βελεσίου ὁ ἀνδρεῖος ἀλλ' ἀτυχὲς λοχίας Π. Θεοδώρου μετὰ τῶν 60 ὠκυπόδων εὐζώνων αὐτοῦ καὶ 50 ἐτέρων ἐθελοντῶν, ἐπετέθη δὲ πάραυτα μεθ' ὁρμῆς κατὰ τῆς ἀριστερᾶς τῶν Τούρκων πτέρυγος. Ταύτοχρόνως ἀφίκοντο καὶ τὰ σώματα τῶν Ν. Κοντογιάννη καὶ Ι. Σισμάνη, ἅτινα ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἀδελ-

φῶν Ζουλούμη. Μετ' οὐ πολὺν χρόνον καταφθάνει καὶ ὁ Δ. Σοῦτσος μετὰ τοῦ ὑπολοίπου σώματος αὐτοῦ, ὅστις καταλαμβάνει τὴν πρὸς τὰ Μαυρολίθαρα Ἀνατ. θέσιν, διευθύνων καὶ τοὺς εὐρισκομένους ἢ ἀφικνουμένους ἐκεῖ ἐθελοντάς.

Περὶ ὥραν 9 1/2 κατέφθασεν ἐν σπουδῇ τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν, ὅπερ ἐνισχυόμενον καὶ ὑπὸ τινων τῶν τοῦ Ν. Κοντογιάννη παρέσχε δειγμα εὐτολμίας ἀξιοθαυμάστου. Εἰς τρεῖς γραμμὰς ἀναπτυχθὲν ἐν ἀνοικτῇ πεδιάδι ἀμπέλοις πεφυτευμένη, ἤρξατο ζωηρὰς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ὀθωμανῶν, ὧν τὰς στήλας τετράκις παρασαλεύει. Τοῦτο παρατηρήσας ὁ Χασάν-πασᾶς, ἀπομακρύνει τὸν κατὰ τῶν ἐν Σεκλύζῃ ἐπαναστατικῶν ὀχυρωμάτων ἀγωνιζόμενον στρατὸν, ἀφείς ἐπιτηρητικὴν ἀκροβολιστῶν γραμμὴν, καὶ μεθ' ὅλης σχεδὸν τῆς λοιπῆς δυνάμεως ἐπέρχεται τῷ σώματι τῶν ἐν τῇ πεδιάδι ὑπαξιωματικῶν, προσπαθῶν ἅμα διὰ πλασῶν ὑποχωρήσεων νὰ προσελκύσῃ αὐτὸ ἀπωτέρω ὥστε καὶ εὐκολώτερον νὰ δυνηθῇ νὰ προσβάλῃ διὰ τοῦ ἵππικοῦ ἐκ τῶν νώτων, χωρὶς οἱ ἐν τοῖς ὀχυρώμασι ἐπαναστάται νὰ δύνανται νὰ βοηθήσωσιν αὐτό. Τὸ στρατήγημα τοῦτο ἐννοήσαντες οἱ ὑπαξιωματικοὶ δὲν παρεξέτράπησαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν τὴν μάχην πρηνεῖς καὶ ἐν τάξει ἀραιᾷ, λίαν δὲ κρατερῶς μέχρι τῆς 1 μ. μ. ὁπότε ἡ σάλπιγξ καὶ φωναὶ ἀπὸ τῶν περὶ τὴν Σέκλυζαν λόφων ἐκάλουν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν· διότι σῶμα νέον, ὡς ἐχθρικὸν νομιζόμενον, ἠπείλει νὰ καταλάβῃ τὰ νῶτα αὐτῶν. Οἱ ἐπὶ κεφαλῇς τῶν μαχομένων Τερτίπης καὶ Λάϊος, μὴ βλέποντες ὡς ἐκ τῆς χθαμαλότητος τοῦ ἐδάφους τοὺς ἐπερχομένους, δὲν ἐπέτρεπον ἐπὶ πολὺν χρόνον τοῖς στρατιώταις τὴν ὑποχώρησιν, ἀλλὰ τέλος ἰδόντες αὐτοὺς σπεύδοντας μετὰ συνεπτυγμένων σημαίων ἤρξαντο βραδείας καὶ τακτικῆς ὑποχωρήσεως, ἐνῷ ὁ Δ. Σοῦτσος ἔδραμεν ἑφιππος πρὸς ἀσφαλεστέραν ἀναγνώρισιν. Εὐτυχῶς ἀντὶ ἐχθρῶν οἱ ἐπερχόμενοι ἦσαν οἱ ὑπὸ τὸν Καλαμάραν μετὰ τοῦ Λαλιώτη καὶ Καμάρρα, πρὸς οὓς ὁ Δ. Σοῦτσος παρήγγειλε νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν θέσιν, ἐφ' ἧς οἱ στρατιῶται πρὸ μικροῦ ἐμάχοντο καὶ πρὸς ἣν ἔσπευδον αὐθις, συνεπεία τῆς ἀναγνωρίσεως, μετὰ τῆς αὐτῆς τόλμης τὴν πάλιν ἐπαναλαμβάνοντες. Δυστυχῶς ὁμως τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῶν διερ-

χόμενον ἤδη σῶμα τοῦ Καλαμάρα, μὴ προϋθάσαν ν' ἀναπτυχθῇ ἐγκαίρως παρέσχε τοῖς ὀθωμανοῖς σκοπὸν ἀσφαλῆ, πεσόντων δ' αὐθωρεὶ ἀνδρῶν 6, οἱ λοιποὶ ἐτράπησαν πρὸς τοὺς παρακειμένους λόφους, ἐκτὸς τοῦ Λαλιώτη, Καμάρα καὶ Τζερεμε, οἵτινες ἠνωθήσαν μετὰ τῶν μαχομένων στρατιωτικῶν.

Οὕτω ὄθεν ἐξηκολούθει κρατερὸς ὁ ἀγὼν, χωρὶς τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα νὰ ἐπιφέρωσι βλάβην, ἐνῷ οἱ ἐπαναστάται ἐβαλλον εὐστόχως τοὺς πυροβολητὰς ἀπὸ 800—1200 μέτρων. Οὐχ ἥττον ὅμως ἦτο δυσχερὴς καὶ ἀνισος, διότι ἐνῷ τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν, ὁ Δ. Σοῦτσος καὶ τινες ἄλλοι ἐκ τῶν διαφόρων σωμάτων οὕτω γενναίως ἐν τῇ πεδιάδι ἐμάχοντο, οἱ λοιποὶ διετέλουν ἐπὶ τῶν λόφων ἄχρηστοι. Τοῦτου ἕνεκεν ὁ Τερτίπης ἠναγκάσθη, παραλαβὼν τὸν λοχίαν Γκίκαν Μάστωραν, ν' ἀναβῇ πρὸς αὐτοὺς καὶ καλέσῃ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην δὲν ἐδείχθησαν δυστυχῶς ἅπαντες ἐξίσου πρόθυμοι καὶ μόνον ὁ Ν. Κοντογιάννης, Ι. Σισμάνης, Θ. Λάζος καὶ Α. Τζαβάρας μετὰ εὐαριθμῶν ὀπλιτῶν ἔσπευσαν ἐπικουροὶ τῶν στρατιωτικῶν. Ὅπωςδ' ἴποτε ὅμως ὁ ἐχθρὸς προσβαλλόμενος ἤδη ἐξ δεξιῶν μὲν ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ Δ. Τερτίπης προμνησθέντων ἐπικούρων, ἀπὸ δὲ τῶν ἀμπελώνων ὑπὸ τῶν εὐζώνων τοῦ Π. Θεοδώρου καὶ ἐξ ἀριστερῶν ὑπὸ τοῦ Γ. Λαΐτου, ἠναγκάσθη περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου νὰ ὑποχωρήσῃ τακτικῶς, ἀλλὰ μέχρι Ροῦσι διωκόμενος καὶ περὶ τοὺς 250 νεκροὺς καὶ τραυματίας ἀπάγων.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τριημέρου ἐν Σεκλύζῃ μάχης ἀσκόπου μὲν καὶ ἀσυμφόρου, ἀλλ' ἐπιτυχοῦς καὶ ἐνδόξου. Δυστυχῶς κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἡμέραν ἐπληρώθη θανατηφόρως τὴν κεφαλὴν ἡρωϊκῶς μαχομένος ὁ πολυαγάπητος ἐταῖρος, ὁ εὐγενὴς στρατιώτης, ὁ χρηστὰς παρέχων ἐλπίδας λοχίας Περικλῆς Θεοδώρου ἀπὸ Στυλίδος τῆς Φθιώτιδος, ὃν μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας ἐκπνεύσαντα ἐκθῆκεν ἐν μεγάλῃ πομπῇ εἰς Θραψίμιον. Τοιοιτοτρόπως ἐν ταῖς σπλάγχχνοις τῆς δούλης Θεσσαλικῆς γῆς νέα κόκκαλα Ἑλλήνων μαρτύρων κατετίθεντο, νέον αἷμα ἐχύνετο εὐγενῶν θυμάτων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς. Ἐν συνόλῳ ἔπесον κατὰ τὰς ἐνδόξους

ταύτας ἡμέρας τῆς συμπλοκῆς 15 περίπου, ἐν οἷς πλὴν τῶν προμνησθέντων ὁ ἀπὸ Δρακοσπηλιάς στρατιώτης Ι. Γεωργίου καὶ ὁ ἐξ Ὑπάτης Μπελεστίνης ἐτραυματίσθησαν δὲ πλείονες, ἐν οἷς ὁ γηραιὸς καὶ εἰς πληγὰς εἰθισμένος Ν. Ζούτσος, ὁ δημοδιδάσκαλος Κ. Τ. Δεδούσης καὶ ἄλλοι.

Τὴν νύκτα τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα κατέλαβον τὰς πρότερον ὑπ' αὐτῶν κατεχομένας θέσεις, μεθ' ὃ ἤρξαντο συναθροίζόμενα εἰς Λουτρὸν, ἔνθα διέμενον ὁ Κ. Ἰσχόμαχος μετὰ τοῦ Κ. Τσαπάλου καὶ Ι. Ἰγγλέση· ὁ δὲ Δ. Σούτσος, ἐπειδὴ ἐξηντλήθησαν καθ' ὁλοκληρίαν τὰ πολεμεφόδια τοῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν, φερόντων ὅπλα Γκρά, ἐπορεύθη εἰς τὸ παρὰ τὰ σύνορα χωρίον Καρυὰν, ἵνα προμηθευθῇ τοιαῦτα.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΑΣ ΕΝ ΣΕΚΛΥΖΗ ΜΑΧΑΣ

Τὴν μετὰ τὰς προεκτεθείσας μάχας τῆς Σεκλύζης συσώρευσιν τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐν Λουτρῷ παρηκολούθησεν ἀταξία καὶ ἔκλυσις, ἅμα δὲ ἡ ἐπαισθητὴ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν, καθότι καὶ ἡ εἰς Καρυὰν μετάβασις τοῦ Δ. Σούτσου, ἄλλαις ψευδαῖς διαδόσεσι συνταυτισθεῖσα, ἀσυμφόρως παρεξηγήθη δι' ὅπερ καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἀνεχώρησεν ὁ ἀποσπασματάρχης αὐτοῦ Κουτσοπέταλος τὸ πλεῖστον τοῦ σώματος ἐκτὸς καὶ ἄλλων παραλαβὼν, ἐπίσης ἀπῆλθεν ὁ λοχίας Κοσσόπουλος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ 45 ἔτι εὐζώνων ἐκ τῶν τοῦ φονευθέντος Π. Θεοδώρου, ἐπανῆλθεν δὲ εἰς τὰ ἴδια καὶ ὁ υἱὸς Δυοβουνιώτη, ὅστις, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἐξεληθὼν καὶ ἐν Λουτρῷ ἀφικόμενος κατὰ τὴν συγκρότησιν τῶν ἐν Σεκλύζῃ μαχῶν, διέμεινεν αὐτόθι μετὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ τῇ προτροπῇ τοῦ ἀρχηγείου.

Ἐν τούτῳ ὁ Κ. Ἰσχόμαχος πᾶσαν καταβάλλων προσπάθειαν, ἵνα προλάβῃ τὴν ἐκ τῆς συνωστίσεως ἐπίτασιν τοῦ κακοῦ, ἀπέστειλεν εἰς τὰ πέριξ χωρία τὰ διάφορα ἐπαναστατικὰ σώματα, κρατήσας ἐν Λουτρῷ τὸ τῶν ὑπαξιωματικῶν, τῇ δὲ 13 Φεβρουαρίου ἐπανῆλθεν εἰς Σμόκοβον, ὅπως ἐκεῖθεν μεταβῇ εἰς Γιαννιτσὸν πρὸς σύσκεψιν μετὰ τοῦ Ἡ. Παπαηλιοπούλου περὶ κανονικωτέρας διοργανώσεως τῆς ἐπαναστάσεως.

Δυστυχῶς ἐν τῷ μεταξύ πλείστα ὅσα συνέβησαν τείνοντα εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτῆς. Ὁ ἀκάματος Δ. Σούτσος ἐπανακάμψας ἀπὸ Καρυᾶς ἐφαινετο σφόδρα ὠργισμένος διὰ τὴν ἄρνησιν τῆς παραχωρήσεως φυσιγγίων Γκρά καὶ ἠπείλει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Λαμίαν, γνωστοποιῶν τῷ σώματι τῶν ὑπαξιωματικῶν τὰ παρεμβαλλόμενα κωλύματα· ἀλλὰ καὶ ὁ πάντων τούτων αἷτιος ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σ. Πετιμεζᾶς μεταβὰς εἰς Λαμίαν ἀπέστειλεν εἰς Σμόκοβον ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ, ὅστις διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς περὶ τὸν Τερτίπην καὶ Λαΐον, ὅπως ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν, μὴ εἰσακουόμενος δὲ ἠπέλιπεν ὅτι, μήτε ἐν φυσίγγιον Γκρά θὰ δοθῇ αὐτοῖς. Εἰς τὴν ἀπειλὴν ταύτην ὁ Δ. Τερτίπης ἀπήντησεν ἐν ὀνόματι τῶν συνεταίρων αὐτοῦ, ὅτι ἐπρωτίμων νὰ ὀπλισθῶσι καὶ διὰ καριοφυλλίων παρὰ νὰ ἐγκαταλείψωσιν τὴν Θέσιν, εἰς ἣν ἔταξεν αὐτοὺς παρὰ τὰ κανονισμένα μὲν ἀλλὰ κατὰ συνείδησιν ἡ ἐσχάτη τῆς πατρίδος ἀνάγκη. Ὡντως δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος τῶν στρατιωτικῶν ἀντήλλαξε κλήρω τὰ ἐξαιρετά ὅπλα Γκρά διὰ τῶν ἀκροσφαλῶν καὶ μειονεκτούντων Σασσεπῶ.

Τοιαῦτα εὐσταθίας καὶ φιλοτιμίας δείγματα τὸ σῶμα τοῦτο παρέσχε κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν, ἐκτὸς τῶν ὑπαξιωματικῶν Ν. Κουρεμένου, Κρανιά, Πλάκα, Δρόσου καὶ Παπαλεθέντη μετὰ 6 στρατιωτῶν, οἵτινες δελεασθέντες κατέλιπον τοὺς συναδέλφους αὐτῶν, ὑφ' ὧν κατὰ μὲν τὴν ἀποχώρησιν των ἐν γραμμῇ ζωηρῶς ἀπεδοκιμάσθησαν, κατὰ δὲ τὴν εἰς Λαμίαν ἐπάνοδον τῆς πρεπούσης ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ συστρατιωτῶν ἔτυχον.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν, ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ δὲ ἡ τάξις εἶχε σαλευθεῖ ἰσχυρῶς, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ γνωστοποιηθεῖσα ἀπόφασις περὶ μισθοδοτήσεως τῶν ὀπλιτῶν δὲν ἐξεπληροῦτο, ὁ δ' ἐν τοιαύταις στιγμαῖς πολύτιμος Ι. Ἰγγλέσης ἔκειτο κλινῆρης ἐν Σμοκόβῳ, μὴ δυνάμενος νὰ κατέλθῃ εἰς Λουτρόν. Εἰς ἐπίμετρον καὶ ὁ Κ. Ἰσχόμαχος διέμεινεν ἀσθενῶν βαρέως ἐν Γιαννιτσοῦ μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου, ὅτε ἐπανακάμψας εἰς Σμόκοβον ἤρξατο αὐθις ἐνεργῶν καὶ ἀδιακόπως τοῖς ἀρμοδίοις συνιστῶν τῶν ὑπεσχημένων

τὴν ἐκπλήρωσιν καὶ ταχείαν ἀποστολὴν τῶν πολεμοφοδίων.

Κατὰ τοιούτων καὶ τοσούτων προσκομμάτων ἡ ἀτυχὴς καὶ ἀλλόκοτος ἐπανάστασις τοῦ 1878 ἀδιακόπως ἐπάλαιε καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς διευθύνσεις! Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὁ Κ. Ἰσχύμαχος ἔφερε τὴν βαρυτάτην εὐθύνην τοῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ, ὁ δὲ ζῆλος καὶ ἡ δραστηριότης αὐτοῦ προέτρεψε διαφόρους σωματάρχας, καίτοι ἀναγνωρίζοντας αὐτὸν ἐξ ὑπαρχῆς ὡς ἀρχηγόν, καὶ δι' ἐγγράφου τῇ 1 Μαρτίου ὡς τοιοῦτον ἀπὸ κοινοῦ ν' ἀνακηρύξωσι.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων πολλοὶ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων τοῦ Κάμπου καὶ ἰδίως τῶν Σοφάδων καὶ τοῦ Μεγάλου Παλαμᾶ ἦλθον εἰς Σμοκόβον ὅπλα καὶ πολεμοφόδια ζητοῦντες πρὸς ἐξέγερσιν, ὑπισχνοῦντο δ', ἐὰν τῇ βοήθειᾳ ἐπικουρικῶν τινων σωμάτων ἡ τοῦ Παλαμᾶ ἐξέγερσις ἐπετυγχάνετο, νὰ διακόψωσι τὴν μεταξὺ Λαρίσσης καὶ Καρδίτσης συγκοινωνίαν διὰ τῆς κατοχῆς τῶν στενῶν τοῦ Δομβρουζίου.

Ὁ Κ. Ἰσχύμαχος—καὶ τοι ἐθεώρει δύσκολον τὴν ἐπιτυχίαν ἐπαναστάσεως τῶν πεδινῶν χωρίων ἄνευ σοβαροτέρων ἄλλων μέτρων καὶ στρατηγικῶν τινων συνδυασμῶν—τοῖς μὲν κατοίκοις τοῦ Κάμπου ὑπέσχετο νὰ χορηγήσῃ ὅπλα ἐκ τῶν ἐν Σμοκόβῳ ὀλίγων, μετὰ δὲ τοῦ γηραιοῦ Θ. Ζάκα συνεννοηθεὶς παρέδωκε τῷ συμπράττοντι αὐτῷ ἐπιλογίᾳ Α. Τσαβάρᾳ 24 φορτία πολεμοφοδίων, ἵν' ἀπερχόμενοι εἰς Χάσια ἐνισχύσωσι καίτους ἐκεῖ μαχίμους ὄρεινους.

Ταῦτα μετὰ λόγου, φρονήσεως καὶ περισκέψεως ἐνεργῶν, ἔγραφεν ἅμα καὶ τῷ Η. Παπαηλιοπούλῳ ἐν Λαμῖᾳ, ἵνα φροντίσῃ περὶ τῆς ἀποστολῆς ἐπαναστατικῆς τινος δυνάμεως πρὸς τὰ μέρη τοῦ Δομοκοῦ. Συνεπεῖα τούτου ἐξεκίνησαν πρὸς τὸ τμήμα ἐκεῖνο ὁ γνωστὸς λόχος τῶν Θεβαίων ὑπὸ τὸν συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον Κουκούλεζαν, τὸν ἱατρὸν Α. Μπέλλον καὶ Πετούσπην, τὸ ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Ρούκην σῶμα, ἤρξατο δὲ στρατολογούμενον τὸ τοῦ γηραιοῦ ἀγωνιστοῦ Φράγκου καὶ βραδύτερον τὸ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου τῆς φάλαγγος Σαφάκα.

ΑΨΙΜΑΧΙΑ ΚΟΥΒΑΝΑΤΩΝ

Τῇ 24 Φεβρουαρίου, ἐξαντληθεῖσιν τῶν τροφῶν ἐν Θραψιμίῳ, ἔνθα ἦν ἐστρατοπεδευμένον μετὰ τινων ἀνδρῶν τῶν ἀδ. Στουρνάρα τὸ σῶμα τοῦ Ν. Κοντογιάννη, ἀπεστάλησαν 15 ἄνδρες ὑπὸ τὸν δεκανέα τῶν εὐζώνων Κουρμούλην πρὸς προμήθειαν τοιούτων ἀπὸ τινος τῶν χωρίων τοῦ Κάμπου. Ὅθεν ἀφόβως τὸ μικρὸν ἐπαναστατικὸν ἀπόσπασμα μετέβη ἐπὶ τούτῳ εἰς Κουβανάτες, χωρίον ἀπέχον 1 ὥραν περίπου τῶν ὑπωρειῶν καὶ 3 τῆς Καρδίτσης. Οἱ ἐγγῶριοι, ἅμα ἰδόντες τοὺς ἐπαναστάτας, προέτρεψαν αὐτοὺς νὰ φύγωσιν αὐθωρεῖ, ὑπισχυοῦντο δὲ νὰ πέμψωσιν αὐτοῖς τ' ἀναγκαῖα τρόφιμα, καθ' ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἀνεμένετο ἡ καθ' ἑκάστην τὸ χωρίον ἐπισκεπτομένη ἰσχυρὰ ἐξ ἱππέων τουρκικὴ περιπολία. Ἡ προτροπὴ αὕτη ἐθίξε τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες περιφρονοῦντες κατ' ἀρχάς τὸν κίνδυνον καὶ αἰσχυνόμενοι νὰ ἐπανεέλθωσι κεναῖς ταῖς χερσὶ, ἤρξαντο περισυνάζοντες τρόφιμα· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺν χρόνον σῶμα πολυάριθμον ἐπιφαίνεται μακρόθεν καὶ ἐν τάχει πλησιάζει εἰς τὸ χωρίον. Ὅλίγοι παρήλθον στιγμαὶ καὶ 300 περίπου ἱππεῖς ὠπλισμένοι διὰ Μαρτίνη καὶ Βίντσεστερ ἐπέρχονται καλπάζοντες ἐν ἀγρίοις ἀλαλαγμοῖς.

Ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν μόνον ὁ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου εὐζωνὸς λειποτάκτης, ὀνόματι Ζήσης Μπούζουρας ἢ Κουντουριώτης ἦν ὠπλισμένος δι' ὅπλου Γκρά, οἱ δὲ λοιποὶ διὰ Σασεπῶ ὄθεν εἰς τὴν παντοίαν ὑπεροχὴν τοῦ ἐχθροῦ ἀποβλέποντες ἀπεφάσισαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, ἐπὶ τὴν ὠκυποδίαν αὐτῶν ἐλπίζοντες.

— «Δὲν σᾶς μένει πλέον καιρὸς, ἀνέκραζον οἱ Κουβανταῖοι, διότι οἱ ἵπποι θὰ σᾶς καταφθάσωσιν ἐν τῇ πεδιάδι. Μείνατε μεθ' ἡμῶν ἵνα ἀντιστῶμεν τῷ ἐχθρῷ ὠχυρούμενοι ἐν τῷ χωρίῳ».

Τῇ γνώμῃ ταύτῃ μόνον ὁ ἀπὸ Σοφάδων γηραιὸς Θεοχάρης συνεφώνει, ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑπέεικον τῇ πλειονοψηφίᾳ ἐξῆλθε

τοῦ χωρίου μετὰ τῶν λοιπῶν, οἵτινες ἐτράπησαν πρὸς τὰς ὑπωρείας. Ἦδη οἱ Τοῦρκοι ἱππεῖς διακρίνουσιν αὐτοὺς καὶ πάραυτα ἀπόσπασμα 130 περίπου προελαύνει ἐν ὅλῃ τῇ ταχύτητι τῶν ἵππων καὶ καταφθάνει αὐτοὺς ἐν βραχεὶ χρονικῷ διαστήματι ἐπὶ ὀμαλοῦ καὶ εὐρυτάτου πεδίου. Ἡ θῆσις τῆς ἐπαναστατικῆς δρακὸς ἦν ἄπελπις ὅλως, καθ' ὅσον ἡ διὰ τῆς φυγῆς σωτηρία ἀδύνατος πλέον· ὅθεν ἕκαστος τοποθετεῖται ὡς δύναται ἐν τινι παρακειμένῳ μικρῷ χάνδακι καὶ ἄρχεται ἀμυνόμενος ἀπελπιστικῶς. Οἱ ἱππεῖς ἐφορμῶσι ξιφῆρεις καὶ διὰ τῶν πολυστρόφων πυροβολοῦντες· πίπτουσι δ' ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν γενναίως ἀμυνόμενοι ὁ γηραιὸς Θεοχάρης καὶ ὁ Σιγγόπουλος, ἀμφότεροι ἐκ Σοφάδων, ὁ ἀπὸ Κάψι Δ. Καρμπέτσος καὶ ὁ γενναῖος Α. Καλαμπάκας, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν ἱππεῖς τινες καὶ ἵπποι ἐκτείνονται κατὰ γῆς νεκροί.

Πρὸ πάντων ὁ ἀτρόμητος εὐζωνος Ζήσης Μπούζουρας εὖστοχον καὶ ταχὺ πῦρ ἀπὸ τοῦ χάνδακος ἐκτοξεύει, ὅπερ οἱ ἐχθροὶ κατανόησαντες περικυκλοῦσιν αὐτὸν καὶ στενοχωροῦσιν ὥστε, μὴ δυνάμενος νὰ πυροβολῇ, ἄρχεται ἀμυνόμενος διὰ τῆς λόγχης κατὰ τῶν μανιωδῶς ἐφορμώντων ἱππέων.

Ἄλλ' ἐνῶ, τὴν λόγχην αὐτοῦ εἰς τὰ στέρνα τοῦ ἵππου βυθίζων, ἐτοιμάζεται νὰ διαπεράσῃ τὸν καταπεσόντα ἀναβάτην πίπτει νεκρὸς ὑπὸ σφαίρας ἐκ τῶν νώτων βληθεῖς. Τότε οἱ ἐχθροὶ ἀποκόπτουσιν ἐν θριάμβῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ παρατηροῦντες τὸ ἐλληνικὸν στέμμα ἐπὶ τοῦ φεσίου του ἀφίνουσιν ἀλαλαγμοὺς ἐκδικήσεως καὶ βλασφημιῶν.

Ἐν τῷ μέσῳ ὅμως τῆς ἀγρίας αὐτῶν μέθης δὲν παρατηροῦσι ὑπομέλαν σημεῖον, ὅπερ ἀναφανέν ἀπὸ Χαλαμπρεζίου ἀπλοῦται ἀδιακόπως ἐν τῇ πεδιάδι καὶ φαίνεται πλησιάζον εἰς τὸ πεδίου τῆς συμπλοκῆς!

Εἶναι ὁ ἀτρόμητος λοχίας Ἰωάννης Θεοδώρου μετὰ διμοιρίας στρατιωτῶν σπεύδων εἰς ἐπικουρίαν, κατόπιν δ' αὐτῶν ὁ πολύτιμος ἐπιλοχίας Γ. Λάϊος, ὅστις ἅμα τῷ ἀκούσματι τῶν πρώτων πυροβολημάτων παραλαβὼν τὸ πλεῖστον τοῦ σώματος ἐξεκίνησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Οὗτοι ὅμως εἰς τὴν θῆαν τῶν ὀλίγων Καρὰ-Νιζάμ τρέπονται μακρόθεν ἔτι εἰς ἄτακτον φυγὴν καὶ ἐπὶ μακρὸν καταδιώκονται.

Βραδύτερον καταφθάνουσι ἀπὸ τοῦ Παλγουρίου, Λουτροῦ καὶ Θραψιμίου διάφορα ἐπαναστατικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ν. Κοντογιάννη, Ντούλα Στουρνάρα καὶ Ε. Ραχιώτη, ἀλλ' ἤδη ὁ πτοηθεὶς ἐχθρὸς εἶχε γίνεи ἀφαντος, παραλαβὼν 5—6 νεκροὺς καὶ τραυματίας, ἀφῆς δ' ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς συμπλοκῆς διάφορα ὅπλα καὶ τὰ πτώματα 4 ἵππων, ἐκτὸς τῶν ὁποίων περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ὥραϊος τις ἵππος φονευθέντος ἀξιωματικοῦ.

Καθ' ἣν ὥραν συνέβαινον ταῦτα οὐ μακρὰν τοῦ Θραψιμίου, εἰς τι ὀλίγον ἀπ' αὐτοῦ κείμενον χωρίον ἕτερον σῶμα ἐκ 200 περίπου ἱππέων ἐπολιόρκει ἀπόσπασμα τοῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν, προαποσταλὲν ἐκεῖ ὑπὸ τὸν γενναῖον Σ. Καληῶρον. Οὗτος ὅμως κλεισθεὶς ἐν τινι πύργῳ τοῦ χωρίου καρτερικῶς καὶ ἐπιτυχῶς ἐμάχετο, φονεύσας καὶ πληγώσας περὶ τοὺς 6—8 ἱππεῖς μετὰ τῶν ἵππων αὐτῶν, ὅτε τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν, εἰδοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Γ. Ψαλτάκη καὶ Δ. Στράτου, δρῆμαίως ἐπελθὼν ἀπεδίωξε κάκειθεν τὸν ἐχθρόν.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΤΟΥ ΜΟΥΖΑΚΙΟΥ

Ἐνῷ μετὰ τὴν ἐν Κουβανάταις ἀψιμαχίαν ἡ περὶ ἐξοπλισμοῦ τῶν πεδινῶν χωρίων ἰδέα συνεζητεῖτο εἰσέτι, ἐν τοῖς Δ. Ἀγράφοις συνέβαινε ὅπως οὖν ἀξιόλογον πολεμικὸν γεγονός.

Ὁ γηραιὸς Θ. Ζάκας καὶ ὁ ἐπιλοχίας τοῦ μηχανικοῦ Α. Τζαβάρας μετὰ 100 περίπου ἀνδρῶν διέμενον ἐν Βουνίστη, προτιθέμενοι, ὡς προερέθη, ν' ἀπέλθωσιν εἰς Χάσια, ὅτε τῇ 3 Μαρτίου δύο χωρικοὶ ἀπὸ Μουζακίου, τρεῖς ὥρας περίπου ἀπέχοντος, ἐπληροφόρησαν αὐτοὺς ὅτι, τὸ χωρίον αὐτῶν κατέλαβον 63 Ἀλβανοὶ εὐζωνοὶ (χουντουτίδες) ὑπὸ τὸν περιβόητον κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα λοχαγὸν Μουσᾶ-Γκέκα μετὰ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Ρακούπ-ἀγά καὶ τοῦ ἐπιλοχίου Βεῖσέλ, προσεφέροντο δὲ ὁδηγοὶ πρὸς ἐκπολιόρκησιν αὐτῶν.

Τούτου ἀποφασισθέντος μετέβη τῇ ἐπομένῃ νυκτὶ ὁ Α. Τζαβάρας μετὰ 74 ἀνδρῶν εἰς τὸ λεγόμενον Στενὸν τοῦ Κα-

ραισκάκη, ὅπου διέμεναν ὁ ἐγγχώριος σωματάρχης Ε. Κατσαρὸς μετὰ 80 περίπου ἐγγχωρίων, Σλατινίων, Ζεριζιωτῶν καὶ Φλωριτσαίων, μετὰ τὴν συνεννόησιν δ' αὐτῶν καὶ ἐνίσχυσιν ὑπὸ 25 ἔτι ἀνδρῶν ὑπὸ τοὺς Μαυρίαν καὶ Τσέτσην, ἡ ἐπαναστατικὴ δύναμις ὥδευσε διὰ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἰτάμου εἰς Μουζάκιον, ἀφίκετο δὲ πρὸ αὐτοῦ περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 4 πρὸς τὴν 5 τοῦ μηνὸς Μαρτίου.

Ἡ ἐκπολιόρκησις τοῦ χωρίου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ φρουρᾶς ἐξετελέσθη μετ' ἐπιτηδειότητος καὶ ἐπιτυχίας, καθ' ὅσον μάλιστα οἱ Τοῦρκοι ἐκοιμῶντο νήδυμον. Καὶ πρῶτον μὲν κατελήφθησαν αἱ ἄγουσαι ἀπὸ Μουζακίου εἰς Φανάρι, Τρίκαλα καὶ Μπιλέτσι, ἐνθα ἔμεναν ἐχθρικὸν ἀπόσπασμα· εἶτα δὲ μέρος τῆς ἐπαναστατικῆς δυνάμεως, εἰσελάσαν ἀθορύβως ἐν τῷ χωρίῳ, κατέλαβε τρεῖς οἰκίας παραλλήλως κειμένας τῶν τριῶν ἐτέρων, ἐν αἷς ἡ τουρκικὴ φρουρά, καὶ τινα λόφον δεσπόζοντα αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα διετάχθησαν πάντες οἱ κάτοικοι νὰ ἐξέλθωσι τοῦ χωρίου ἀπὸ μόνης τῆς εἰς τὸ Στενὸν τοῦ Καραῖσκάκη ἀγούσης ἐπὶ ἀπειλῇ θανάτου διὰ τὴν παράβασιν. Τούτου ἡ καὶ ἄλλων ἐνοχοποιητικῶν ἴσως λόγων ἔνεκεν ἔπεσε μετ' οὐ πολὺ θῦμα ὁ ἐκ τῶν πλουσίων τοῦ χωρίου Τσικρίκας, καθ' οὗτος οἱ ἐπαναστάται φαίνεται ὅτι εἶχον συλλάβει ὑπονοίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ὑπὸ τὸν Μουσᾶ-Γκέκα Ἀλβανοὶ, ἐννοήσαντες ἐκ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς τῶν ἀπερχομένων γυναικοπαίδων ὅτι ἀπεκλείοντο, ὠχύρωσαν ἐσπευμένως διὰ λίθων τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν ἐν αἷς κατέλυον, ἅμα δὲ τῇ χαραυγῇ πρῶτοι ἤρξαντο τοῦ πυρὸς κατὰ τῶν πολιορκούντων. Εἰς τοὺς πρώτους αὐτῶν πυροβολισμοὺς πίπτει νεκρὸς εἷς τῶν ἐπαναστατῶν, ἕτερος δὲ, ὁ Σίμων Μακεδὼν ὠρμήσας ἵνα θέσῃ πῦρ ἐν μιᾷ τῶν οἰκιῶν τραυματίζεται τὸν πόδα καὶ μὴ δυνάμενος ν' ἀπομακρυνθῇ σύρεται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ἐν τοῖς καταλύμασιν αὐτῶν. Ἐπίσης μετ' οὐ πολὺ φονεύεται γυνή τις ἀσθενὴς ἐν τῷ χωρίῳ διαμείνασα. Οὐχ ἥττον οἱ ἐπαναστάται ἐξηκολούθουν περισφύγοντες ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἔτι μᾶλλον τὸν ἐχθρὸν, καὶ τοὶ ραγδαίας βροχῆς πιπτούσης.

Περὶ τὴν 3 μ. μ. τουρκικὴ ἐπικουρία ἐκ 50 μουσταφαζάδων ὠρμήσεν ἀπὸ Μαυρομμάτι εἰς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκου-

μένων, ἀλλ' ἀποκρουθεῖσα ὑπὸ ἐπαναστατικοῦ ἀποσπάσματος κατέχοντος τὸν πρὸ τοῦ χωρίου Μῦλον-Διάκου ἐπανάκαμψεν εἰς τὰ ἴδια μετ' ἀπωλείας 6 στρατιωτῶν καὶ ἐνὸς ἀνθυπασπιστοῦ μετὰ διπλασίων δὲ τραυματιῶν. Τῇ ἐπιούσῃ περὶ τὴν 6 π. μ. ἰσχυροτέρα ἐπικουρία ἐκ 300 Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν Νταλιάμ-βη ἀπὸ Πόρτας, ἡ ἐν Μπιλέτσι φρουρὰ καὶ 200 περίπου ἀπὸ Φανάριον ἐξεκίνησαν ὅπως λύσωσι τὴν πολιορκίαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ καὶ διάφοροι ἐγγχώριοι σωματάρχαι ἐν Γραλίστα, Μονῆ-Γκούρας καὶ Κερασιν εὕρισκόμενοι εἰδοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ Θ. Ζάκα ἔλαβον τὰ δυνατὰ μέτρα πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῶν τουρκικῶν ἐπικουριῶν. Οὕτως ἀπόσπασμα τῶν ἀδελφῶν Ἀλεξανδρῆ, ὁ Α. Βασαρδάνης, ὁ Ι. Μιλλιωνῆς, οἱ ἀδελφοὶ Στουρνάρα, ὁ Χ. Ντόβας καὶ ἄλλοι καταλαβόντες ἐπικαίρους θέσεις συνέδραμον τοῖς ἐν Μουζακίῳ ἐπαναστάταις, οἵτινες ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπολιόρκουν τὴν ἐν τῷ χωρίῳ ζωηρῶς πυροβολοῦσαν τουρκικὴν φρουράν, ἀφ' ἐτέρου δ' ἐπρόκειτο ν' ἀποκρούσωσι τοὺς πρὸς ἐπικουρίαν αὐτῆς ἐπερχομένους καὶ ἤδη καταλαβόντας τὸν $\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας ἀπὸ τοῦ Μουζακίου ἀπέχοντα λόφον τῆς Ἐπισκοπῆς. Εὐτυχῶς οἱ ἐπαναστάται τὴν φอรὰν ταύτην εἶχον ἀφθονίαν πολεμοφοδίων, καθ' ὅσον ὁ μετὰ τοῦ Α. Τζαβάρα μεμορφωμένος νέος Π. Γκοῦδης, μεταβὰς ἐγκαίρως εἰς Βούνισταν, μετέφερε τὰ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Χασίων προωρισμένα.

Σφοδρὰ καὶ ὀρμητικὴ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τῶν ἐχθρῶν ἔφοδος ἅμα τῇ αὐγῇ τῆς 6 Μαρτίου, ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται ἀκλόνητοι ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν αὐτῶν ἀπέκρουσαν αὐτὴν εὐχερῶς. Μετὰ μικρὰν ὑποχώρησιν ἐπαναλαμβάνεται μάτην ἐκ δευτέρου καὶ τρίτου, ὅτε ἀπηυδισμένοι καὶ ἐξηντλημένοι οἱ Τοῦρκοι μόλις ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβωσι λόφον εἰς ἀπόστασιν 400 βημάτων ἀπὸ τῶν ἐπαναστατικῶν ὀχυρωμάτων.

Ἐκεῖθεν ἡ μάχη ἐξηκολούθησε μέχρις ἐσπέρας, ἀλλὰ τέλος οἱ ἐχθροὶ ὑπεχώρησαν, συγκεντρωθέντες εἰς τὰ χωρία Μπιλέτσι καὶ Ραψίστα, ἀριθμοῦντες περὶ τοὺς 20 νεκροὺς καὶ τραυματίας, ἐνῶ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν μόνον 2 βαρέως ἐτραυματίσθησαν.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ ὑπὸ τὸν Μουσᾶ-Γκέκα πεπο-

λιορκημένοι Ἀλβανοί, οἵτινες δὲν ἐπαύσαντο πυροβολοῦντες ἀπὸ τῶν οἰκιῶν, κατατρυχόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης καὶ δίψης συνεκεντρώθησαν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ, τῇ ὀχυρωτέρᾳ τοῦ χωρίου οἰκίᾳ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εὔρισκον ἐν αὐτῇ τὰ πρὸς ζωάρκειαν, ἀλλ' οὐδὲν εὐρόντες περιῆλθον εἰς θέσιν ἀπελπιστικὴν, ἀγανακτοῦντες δὲ ἔταμον τὴν κεφαλὴν τοῦ τραυματίου Σίμωνος καὶ ἐκδείραντες ἔριψαν τοῖς χοίροις.

Οὕτω παρῆλθε καὶ ἡ δευτέρα ἡμέρα τῆς πολιορκίας χωρὶς νὰ δυνηθῶσιν οἱ ἐπίκουροι νὰ λύσωσι αὐτὴν ἢ ἄλλο τι ὑπὲρ τῆς πεπολιορκημένης φρουρᾶς νὰ πράξωσι.

Τῇ ἐπιούσῃ ὁ Νταλιάμ-βης ἐπανελθὼν ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ νέαν καὶ τολμηροτέραν ἔφοδον. Καὶ μέχρι μὲν τῆς μεσημβρίας οἱ Τοῦρκοι ἐμάχοντο ἀπὸ τῶν θέσεων αὐτῶν ἐπιφυλακτικῶς, περὶ δὲ τὴν 1 μ. μ. νέας ἐπικουρίας ἀφικομένης ἀπὸ Τρικκάλων μετὰ 2 ὀρειῶν τηλεβόλων ὑπὸ τινα συνταγματάρχην τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως, ἐπετέθησαν λυσσῶδῶς ἀφ' ὅλων τῶν σημείων κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ὧν ἡ θέσις δεινὴ καθίστατο. Καὶ ὅμως καρτερικῶς ἀμυνόμενοι ἀπέκρουον τὸν ἐχθρὸν καὶ πολλάκις ἠνάγκασαν αὐτὸν ἐν ἀταξίᾳ νὰ ὑποχωρήσῃ. Οὕτως ἡ συμπλοκὴ ἐξηκολούθησε ζωηρὰ μέχρι τῆς 2 μ. μ. ὅτε ἤρξαντο ἀφικνούμεναι καὶ ἐπικουρίαι τινὲς τοῖς ἐπαναστάταις. Περὶ δὲ τὴν 3 μ. μ. ἀφίκετο καὶ ὁ Γ. Ἀλεξάνδρῃς μετὰ 37 ἀνδρῶν καὶ τοῦ γενναίου ἀποσπασματάρχου Κ. Σούλη, οἵτινες μετ' οὐ πολὺ ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Μονῆς-Γκούρας.

Ἐν τοσούτῳ ἡ μάχη ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς 5 μ. μ. ὅτε ὁ ἐχθρὸς βλέπων, ὅτι μάτην ἐξετίθετο εἰς τὸ πῦρ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες μετὰ γενναιότητος καὶ ἐπιμονῆς τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους ἀπέκρουον, ὑπεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια, ἀφείς τὴν πολιορκουμένην φρουρὰν ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει. Ὅθεν τῇ ἐπιούσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀραιῶν καὶ ἀσκόπων πυροβολημάτων πολιορκουμένων καὶ πολιορκούντων ἠκούσθη ἐπανειλημνῶς ὑπόκωφος καὶ ἀσθενὴς φωνὴ ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ εἶχον συγκεντρωθῇ οἱ Ἀλβανοί: «μπέσα γιὰ μπέσα».

Οἱ δυστυχεῖς πεπολιορκημένοι, ἀποκαμόντες ἐκ τῆς ἀσιτίας καὶ δίψης, ἤρξαντο κλίνοντες εἰς παράδοσιν, ἀπέστειλαν δὲ

ἓνα τῶν ὑπαξιωματικῶν πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ἐν πρώτοις ἐζήτησαν ὁμήρους. Προσελθόντων δὲ ὡς τοιούτων τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Ρακίπ-ἀγά καὶ τοῦ ἐπιλοχίου Βεΐσελ ὁ Α. Τζαβάρας μετέβη παρὰ τῷ ἀσθενούντι Μουσαῖ Γκέκα καὶ ἤρξατο τῶν προκαταρκτικῶν ὁρῶν τῆς παραδόσεως, ἐνῶ τοῖς διψαλέοις στρατιώταις προσεφέρθη ὕδωρ καὶ ἄρτος.

Ἐν τῷ μεταξὺ πληροφορηθέντες οἱ σωματάρχαι Γ. Ἀλεξανδρῆς καὶ ἀδελφοὶ Στουρνάρα τὰ περὶ τῆς ἐπικειμένης παραδόσεως μετέβησαν εἰς Μουζάκιον, ὅτε καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Μουσαῖ-Γκέκα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν 62 ἀνδρῶν, ἐνὸς φονευθέντος κατὰ τὴν πολιορκίαν, ἐγένετο θριαμβευτικῶς ἀλλ' ἡσύχως, ἅμα δὲ καὶ ἀνενοχλήτως ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς πέριξ Τούρκων, πρὸς οὓς ὁ Μουσαῖ-Γκέκας ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ τὸ ἐξῆς ἐπιστόλιον :

«Νταλιάμ-βеш, σήμερα μη κάνης τουφέκι, αὔριο κάνε.»

Δυστυχῶς ἀπρόοπτον συμβάν προώριστο νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην καὶ ὀλέθρια νὰ ἐπιφέρῃ ἀποτελέσματα.

Τῇ ἐπιούσῃ, τῶν ἐπαναστατῶν συγκεντρωθέντων ἐν Μαυρομμάτι, ὅπου κατῆλθε καὶ ὁ γηραιὸς Θ. Ζάκας μετὰ 80 ἀνδρῶν, ἕρις σφοδρὰ ἠγέρθη μετὰ τοῦ Γ. Ἀλεξανδρῆ καὶ Τ. Στουρνάρα ἀφ' ἐνὸς καὶ Α. Βασαρδάνη μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπαναστατῶν ἀφ' ἐτέρου. Οἱ μὲν πρῶτοι ἐπέμενον ὅπως οἱ αἰχμαλῶται κατὰ τὰ συμπεφωνημένα ἀφεθῶσι μετὰ τοῦ ὀπλισμοῦ αὐτῶν ἐλεύθεροι ἵν' ἀπέλθωσιν εἰς Φανάριον, ὁ δὲ ἀποτόμως ἠναντιοῦτο καὶ πλῆθος πολὺ ἐπαναστατῶν ἐβόα καὶ ἐθορύβη ἀπαιτοῦν νὰ χαλάσωσι τοὺς αἰχμαλῶτους ! Οὕτως ἐμφύλιος ρῆξις ἐπέκειτο, καθ' ὅσον μάλιστα ὁ γηραιὸς Θ. Ζάκας ἐν ἀμηχανίᾳ καὶ ἀμφιταλαντεύσει διετέλει· ἀλλ' ἐπὶ τέλους διασχίσας τὸ περὶ παραδόσεως καὶ ἀπολύσεως ἑγγραφον, ὅπερ προηγουμένως εἶχεν ὑπογράψει μετὰ τοῦ Α. Τσαβάρου καὶ ἄλλων, τὸν μὲν Μουσαῖ-Γκέκα μετὰ τῶν δύο ὑπαξιωματικῶν παρ' ἐαυτῷ ἐκράτησε· τοὺς δὲ λοιποὺς τῷ Α. Βασαρδάνη παρέδωκε.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ

ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΤΟΥ ΜΟΥΖΑΚΙΟΥ

Μετὰ τὴν τοιαύτῃν λύσιν οἱ αἰχμάλωτοι ἐγυμνώθησαν παντὸς ἀξίας πράγματος, ἐν οἷς ὅμως καὶ τινὰ ἀπὸ χριστιανικῶν ναῶν συληθέντα, μὲν τις αὐτῶν ἐσώθη ἀπὸ τῶν χειρῶν ὀπλίτου ἀναγνωρίσαντος ἀνήκοντά τινὰ τῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Μουζακίου ἀποκεφαλισθέντι Σίμωνι. Μετὰ ταῦτα ἐν πλήρει ἀταξίᾳ, διχογνωμοσύνῃ καὶ ἐχθροπαθείᾳ τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα διεσκορπίσθησαν. Καὶ ὁ μὲν Γ. Ἀλεξανδρῆς μετὰ τοῦ Κ. Σούλη ἀπῆλθον εἰς Γράλισταν, οἱ Στουρνάροι εἰς Πορτί, διαμαρτυρούμενοι διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ περὶ ἀπολύσεως ἐγγράφου, καὶ ἄλλοι ἄλλαχοῦ· ὁ δὲ Θ. Ζάκας ὑπὸ πλείστων δυστυχῶς παρακολουθούμενος, παραλαβὼν τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὑπὸ τοῦ Α. Βασαρδάνη εἰς Λουτρὸν προαποσταλλέντων αἰχμάλωτων, μετέβη ἐπίσης παρὰ τῷ Κ. Ἰσχομάχῳ, ὅτινι καὶ παρέδωκε αὐτοὺς, λέγων ὁ ἀτυχῆς τῶν Γρεβενῶν ἥρως περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου:

— «Ἦλθα καὶ σᾶς ἔφερα κᾶτι ᾗτις ἀγάδες»!

Καὶ οἱ μὲν περιβόητοι καταστάντες ἀγάδες οὗτοι τοῦ Μουζακίου, ἀποσταλλέντες κατὰ παρεξήγησιν εἰς Λαμίαν, ἀφέθησαν, ὡς εἰκὸς, ἐλεύθεροι· χάριν ὅμως αὐτῶν ἅπασαι αἱ ἐπίκαιροι ἐν τοῖς Δ. Ἀγράφοις θέσεις ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν διακρίσιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις τῇ 11 Μαρτίου μετὰ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν Χατση-Μεχμέτ-ἀγά εἰσβάλλει εἰς Πόρτας, ἐνθα διέμενεν ὁ ἐκ τοῦ σώματος τῶν Στουρνάρα τολμηρὸς Α. Μάνδαλος, οἱ ἀδελφοὶ Παππαϊωάννου καὶ ἀδελφοὶ Ντόβα, τῶν Ἀλεξανδρῆ καὶ Μιλλιῶν ἐυρίσκομένων ἐν τῇ Μονῇ-Γκούρας.

Οἱ προμνησθέντες εἰς 50 περίπου συμποσούμενοι μετ' ἀνωφελῇ ἀντίστασιν ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσι, φονευέντος τοῦ Δ. Ντόβα, οἱ δὲ Τοῦρκοι εἰσέρχονται εἰς Πόρταν καὶ μετ' αὐτῆς πυρπολοῦσι τὴν Μονὴν-Γκούρας, φονεύουσι τὸν ἡγούμενον Ἱερώνυμον, τοὺς ἐναπομείναντας γηραιούς, γυναῖκας

καὶ παῖδιά, ἀνασκολπιζοῦσι καὶ ἐψήνουσι τὸν τυφλὸν Ζερζενέ, τελευταῖον λείψανον τῆς κατὰ τὸ 1836 ἐν Τρικάλαις καταστροφῆς τοῦ Στεργίου Στουρνάρα. Ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν ἀνθρώπινον πλάσμα ἐκ τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀναπήρων διέφυγε τότε τῆς τουρκικῆς θηριωδίας τὴν μάχαιραν.

Μετὰ τὰς καταστροφὰς ταύτας ὁ Μεχμέτ-πασᾶς πυρπολῆσας καὶ τὸ Μαυρομάτι, ἔνθα λεχώ τις ἐφονεύθη διὰ λόγ-
χης, ὠδευsen εἰς Τρίκαλα θριαμβευτικῶς, καθ' ὅσον ἀπάγων
δέσμιον γηραιὸν τινα ἀγρότην ἐπὶ ὄνου καὶ χρυσοκέντητον μαν-
δύλιον ἀπὸ τινος ἐκκλησίας συληθὲν, διετρίβεται ὅτι, ἡχμαλώ-
τισε τὸν Καπετάν-Ζάκα μετὰ τῆς σημαίας αὐτοῦ!

Συνεπεία τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἐν τῷ διαμερίσματι
τῶν Δ. Ἀγρῶν, ἦν ὁ Γ. Ἀλεξανδρῆς μεταβὰς τῇ 12 Μαρ-
τίου ἐν Λουτρῷ παρέστηκε τῷ Κ. Ἰσχομάχῳ, ἀπεστάλῃ πρὸς
ἐνίσχυσιν τὸ ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Ζουλούμη μάχιμον σῶμα.
Κατ' αὐτοῦ τῇ 10 Μαρτίου εἶχεν ἐπιτεθῇ ἐν Ἀνωγίῳ ἔφιπ-
πος τουρκικὴ περιπολία, ἥτις, ἐπελθόντος καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν Ν.
Κοντογιάννην σώματος ἀπὸ Ζαρχανάτων, κατεδιώχθη εἰς Σο-
φάδες, τραυματισθέντων 3 μὲν ὀθωμανῶν ἐνὸς δ' ἐκ τῶν τοῦ
τελευταίου σωματάρχου, τοῦ ἐξ Ὑπάτης Κάρλατόγιαννου.

ΣΥΜΠΛΟΚΗ ΚΡΥΟΒΡΥΣΙΣ ΚΑΙ ΡΟΥΣΙ

ΕΞΟΠΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ

Ὁ σωματάρχης Ι. Ν. Γρανίτσας, ἐκδιώξας κατὰ τὰ τέλη
Φεβρουαρίου μετὰ τοῦ Δ. Ἀλεξανδρῆ τοὺς ἐν Γραλίστῃ ὀθω-
μανοὺς, ἠνώθη μετὰ ταῦτα κατὰ διαταγὴν τοῦ Κ. Ἰσχομά-
χου μετὰ τοῦ σωματάρχου Γ. Γαλλῆ, τῇ δὲ 9 Μαρτίου ἀπό-
σπασμα ἐκ τῶν δύο σωμάτων συναντήσαν εἰς Κρυόβρυσιν 8
λιποτάκτας τουρκαλθανοὺς ἐκ τῆς ληστρικῆς συμμορίας τοῦ
Ζάρκου συνεπλάκη αὐτοῖς, ἅμα δὲ τῷ φόνῳ δύο αὐτῶν καὶ
τῷ τραυματισμῷ τρίτου, οἱ λοιποὶ παρεδόθησαν. Δυστυχῶς
ἐκ τῶν δύο χριστιανῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἤγαγον μεθ' αὐτῶν
οἱ λησταί, ὁ ἕτερος ἐφονεύθη κατὰ τὴν συμπλοκὴν. Ἀλλὰ
καὶ οἱ κακοῦργοι μετ' οὐ πολὺ ἀπέτισαν δίκην τῶν πεπραγ-

μένων, ὑποστάντες κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἀρχηγείου τὸν διὰ πυροβολισμοῦ θάνατον.

Μετὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο τὰ δύο προμνησθέντα σώματα ἀπῆλθον εἰς Ἄγ. Γεώργιον, ἔνθα ἦσαν ἐστρατοπεδευμένα τῇ 12 Μαρτίου, καθ' ἣν οἱ μετὰ τοῦ σωματάρχου Χριστοδουλιὰ συμπράττοντες ἐγγώριοι Χ. Ζυγούρης καὶ Ι. Ἀρβανιτάκης μετέβησαν εἰς Κρυόβρυσιν πρὸς προμήθειαν τροφῶν, ὅτε ἡ ἐν Ροῦσι μετὰ τηλεβόλου διαμένουσα ὀθωμανικὴ φρουρὰ ἐπυροβόλησε κατ' αὐτῶν, μεθ' ἧς ἐπῆλθον κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν διάφορα τουρκικὰ στίφη, προσέτι δὲ ἰσχυρὰ ἀπὸ Καρδίτσης ἐπικουρία ἐκ 200 τακτικῶν καὶ 50 ἰππέων.

Οὕτω τὸ ἐπαναστατικὸν ἀπόσπασμα πολιορκηθὲν τὸν ἔσχατον διέτρεχε κίνδυνον, ὅτε καταφθάντες δρομαίως ὑπὸ τὸν πρόθυμον Γ. Γαλλῆν οἱ ἐν Ἄγ. Γεωργίῳ ἐπαναστάται οὐ μόνον τοὺς ἐπελθόντας ἐκδιώκουσι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Ροῦσι φρουρὰν πολιορκοῦσι, κλεισθεῖσαν ἐκ φόβου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐν Καρδίτῃ ἐχθροὶ ἐπανέρχονται αὐθις κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καταφθάνουσι καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Χριστοδουλιὰ, οὕτω δὲ ἡ συμπλοκὴ διαρκεῖ πεισματώδης μέχρι τῆς 6 $\frac{1}{2}$, ὅτε ἐπαναστάται καὶ Τοῦρκοι ἀπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια, τῶν μὲν ἀριθμούντων 4 τραυματίας, τοὺς Α. Ντούβα, Φ. Μακρυγόνατον, Ν. Καϊλαντσηὴν καὶ Α. Κοντσακόν, τῶν δὲ περὶ τοὺς 16 φονευθέντας καὶ τετραυματισθέντας.

Ἐνῷ ἀπὸ τῶν ἐν Σεκλύζῃ ἐνδόξων μαχῶν τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀγράφων ἐπαναστατικὰ σώματα τοιαύτας τινὰς ἐπιτυχεῖς ἀψιμαχίας κατήγαγον, τὸ ἄστρον τῆς ἐν Ἡπεύρῳ καὶ Μακεδονίᾳ καταβληθείσης ἐπαναστάσεως ἐν Πηλῳ ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν αὐτοῦ, ὅπερ λίαν παρακεκινδυνευμένην καθίστα τὴν ἐν τοῖς πεδινοῖς χωρίοις μελετωμένην ἐξέγερσιν. Ὅθεν καὶ ὁ Κ. Ἰσχύμαχος, αἰείποτε μετὰ περισκέψεως βαίνων καὶ μᾶλλον εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῆς ἀποβλέπων παρὰ εἰς τὴν δόξαν ἐφημέρων θριάμβων, ὑπεδείκνυεν ὅτι προτιμώτερον καὶ συμφερότερον ἂν οἱ κάτοικοι τῶν πεδινῶν χωρίων ὑπεχώρουν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν πρὸς τὰ ὄρεινά χωρία,

ἐκείθεν δὲ, ἀσφαλίζοντες τὰς οἰκογενεῖας αὐτῶν καὶ τ' ἀναγκαῖα τρόφιμα περισυνάγοντες, ἐπέρχονται κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀναλόγως τῆς δέσεως καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Εὐνόητον ὅτι, εἰς ταῦτα οὐ μόνον οἱ χωρικοὶ εὐκόλῳ νὰ πεισθῶσι δὲν ἦτο, ἀλλ' οὔτε νὰ ὑποβληθῶσι τῶν ἐπαναστατῶν οἱ τολμηρότεροι καὶ φιλοδοξώτεροι, τούτοις δὲ καταλεκτέον καὶ τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν, ὧν τινων τὸ ὄμμα κατεβίβρωσκεν ἐξ ἀνυπομονησίας τὸ ἐκτεταμένον τῆς Καρδίτσης πεδίον, ἡ δὲ λεοντόθυμος καρδιά ἐκυρίευσεν τοῦ νοῦ, μὴ ἀναλογιζομένου ἴσως ὅτι πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν παλμῶν αὐτῆς ἀπητοῦντο πυκνότεραι φάλαγγες.

Ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων σκέψεων καὶ ἐνδοιασμῶν ἦλθον αὖθις ὁ Βαΐτσης καὶ ἄλλοι ἀπὸ Σοφάδων, Παλαμᾶ καὶ λοιπῶν χωρίων τοῦ Κάμπου ὅπλα καὶ πολεμοφόδια ζητοῦντες· γνωστοῦ δὲ γενομένου ὅτι, τουρκικὸν κινδύνιον ἤρξατο μεταφέρειν εἰς Καρδίτσαν τὸν ἐν Σοφάδεσσι ἀποθηκευμένον σῖτον, οὗτινος μεγίστην ἀνάγκην οἱ ἐπαναστάται εἶχον, ὁ Κ. Ἰσχομάχος διέταξε τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν ν' ἀπέλθῃ πρὸς σύλληψιν τουρκικῆς τινος σιτοπομπίας, πολλὰ συμβουλευσας καὶ ἀπαιτήσας, καθ' ὅσον ἐφοβεῖτο μὴ τὸ εἰς μάχας ὄργων τοῦτο σῶμα παρεκτραπῇ εἰς προώρους ἐν τῷ Κάμπῳ συμπλοκάς, προειδοποιούσας τοὺς Τούρκους περὶ τῆς προσεχοῦς ἐξεγέρσεως.

Οὕτω τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν μετὰ τοῦ ἐν Λουτρῷ ἀποσπάσματος τοῦ εἰς Λαμίαν ἀπόντος Δ. Σούτσου ἀπῆλθε τῇ αὐγῇ τῆς 14 Μαρτίου εἰς Καζνὲς-Μαγούλα, ἔνθα ἐνεδρεῦσαν τουρκικὴν σιτοπομπίαν ἐξ 400 περίπου φορτηγῶν συνέλαβε περὶ τὰ 20. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ὑπαξιωματικοὶ πάραυτα εἰς Λουτρὸν ἀπέστειλον, ἅμα δὲ ἠγγειλον τῷ Κ. Ἰσχομάχῳ ὅτι δὲν ἐνέχρινον νὰ ἐπανεέλθωσιν, ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἐπρεπε νὰ καταλάβωσιν ἰσχυρῶς τοὺς Σοφάδες πρὶν ἢ προλάβῃ ὁ ἐχθρός. Ὁ Κ. Ἰσχομάχος, συνδιασκεψάμενος τότε μετὰ τοῦ Ι. Ἰγγλέση καὶ Γ. Φιλαρέτου, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Κάμπου, διότι πᾶσα εἰς τὸ ἐφεξῆς ἀναβολὴ μᾶλλον δυσχερείας θὰ ἐπέφερε, ἀφοῦ οἱ Τούρκοι κατενόησαν ἤδη τοὺς σκοποὺς τῶν ἐπαναστατῶν.

Τῇ 16 Μαρτίου ὁ Ν. Κοντογιάννης ἀπεστάλη εἰς Καζνὲς-Μαγούλα. ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν πρὸς κατά-

ληψιν τῶν Σοφάδων, ὁ Ι. Καλαμάρας διετάχθη νὰ διαδεχθῇ τοὺς προμνησθέντας εἰς Καζνές-Μαγοῦλα καὶ ὁ Ι. Σισμάνης νὰ μεταβῇ εἰς Ζαρχανάτες.

Μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Σοφάδων, τῇ συνεργείᾳ τῶν ἐγχωρίων προϋχόντων Κ. Πώποτα, Βαΐτση, Γεωργοῦλα, Τσίβα καὶ ἄλλων, οἱ ἐπαναστάται ὤδουσιν πρὸς αὐτὸ, ἡ δὲ ἐξ 70 ἱππέων τουρκικὴ φρουρὰ εἰς μόνην τὴν θέαν αὐτῶν ἐτράπη εἰς φυγὴν, ἐνῷ οἱ κάτοικοι ἐτέλουν δοξολογίας ἔξαλοι ἐκ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ.

Εἰς Σοφάδες αὐθημερὸν μετέβη ἀπὸ Ζαρχανάτων καὶ ὁ Θ. Λάζος, τῇ δὲ νυκτὶ τῆς 16 μετέβη ἀπὸ Λουτροῦ μετὰ ποσοῦ τινος ὀπλων καὶ καὶ πολεμοφοδίων ὁ Γ. Φαρμακίδης ἵνα διανείμῃ αὐτὰ τοῖς κατοίκοις. Οὗτοι ὅμως, ἐκτὸς ὀλιγίστων, δὲν συγκατένευσαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς ἐστίας αὐτῶν ἀπερχόμενοι εἰς τὰ ὀρεινότερα, ἀλλ' ἐπέμενον ν' ἀντιστῶσι τῷ ἐχθρῷ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐπικουρικῶν, ὧν τὴν δύναμιν ἀκαταγώνιστον ὑπελάμβανον. Συνεπεία τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων καὶ τῶν εὐνοήτων συνεπειῶν ἡ εἰς Σοφάδες μετάβασις τοῦ Γ. ἀρχηγοῦ ἐθεωρήθη ἀναγκαιοτάτη.

Ὅθεν τῇ 3 μ. μ. τῆς ἐπιούσης ὁ Κ. Ἰσχύμαχος, ἀφείς ἐν Λουτρῷ τὸν Ι. Ἰγγλέσσην μετὰ μέρους τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Δέλην καὶ ἀποσπάσματος τοῦ σώματος Κ. Τσαπάλου ὑπὸ τὸ ἀδελφόν του Δημήτριον καὶ τὸν Μ. Ἀναγνωστόπουλον, τὸν ἱατρὸν Ρήγαν καὶ τὸν ἀποθηκάριον Χ. Βαμβακᾶ, ἀπῆλθεν εἰς Σοφάδες συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Γ. Φιλαρέτου καὶ τοῦ νεωστὶ ἀφικομένου φοιτητοῦ Σ. Σκελλαροπούλου ἀπὸ Καλαβρύτων, ὃν παρέλαβεν ὡς ὑπασπιστὴν αὐτοῦ· συναπῆλθον δὲ αὐτοῖς ὁ τῇ προτεραίᾳ μετὰ νέου σώματος ἀπὸ Λαμίας καταφθὰς Δ. Σούτσος καὶ ὁ Κ. Τσάπαλος μετὰ 25 ἀνδρῶν.

Οὕτως ἡ ἀκμαία τῶν Ἀγράφων ἐπανάστασις ἔθετο τῇ παρὰ μὲν τῆς ἐν Πηλῷ καταστροφῆς τὸν πόδα αὐτῆς ἀπὸ τῶν ὀρέων καὶ ὑπωρειῶν ἐπὶ τῆς εὐρυτάτης καὶ πλουσίας πεδιάδος, σπουδαῖον ἄμα καὶ τολμηρὸν ποιοῦσα διάδημα, καθ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ διαφιλονικήσῃ αὐτὴν πρὸς τακτικῶς συντεταγμένον μετὰ πυροβολικοῦ καὶ ἱππικοῦ, ἐνὶ λόγῳ ἀσυγκρίτως καὶ καθόλου ὑπέρτερον ἐχθρόν.

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ ΕΝ ΤΩ ΚΑΜΠΩ

Δέκα ὥρας μόλις ἀπὸ τῆς Λαρίσσης ἢ τρεῖς ἀπὸ τῆς Καρδίτσας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πεδινῶν τῆς Θεσσαλίας δούλων Ἑλλήνων τὸ πρῶτον ἤδη κυμαίνεται ἡ σημαία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, φέρουσα τὴν ἐλπίδα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν.

Ἀλλὰ τίς ἐκεῖ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου ἢ τῆς δόξης;

Τίς ἐκεῖ τὰ στήθη προτάττει ὑπὲρ τῶν δούλων ἀδελφῶν;

Τίς ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἀγωνιζομένων τίθεται καὶ σύρει τὸ ξίφος, ἵνα δείξῃ αὐτοῖς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος;

Λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ **εἷς** καὶ δρᾷς λιποτακτῶν ὑπαξιωματικῶν, σὺν αὐτοῖς δὲ ἀπλοῖ τινες πολῖται, ὧν οἱ πλεῖστοι πρῶτην ἤδη φορὰν ἀναλαμβάνουσι τὴν εὐθύνην τῆς διοικήσεως ἀτάκτων σωμάτων καὶ προσβαίνουσι ν' ἀντιμετωπισθῶσι τοῖς ἐν Σίπκῃ ἐμπειροπολέμοις μαχηταῖς.

Αὐτοὶ καὶ μόνοι κατὰ τὸ 1878 κατῆλθον ἐπὶ τῶν ἀπεράντων Θεσσαλικῶν πεδίων τῆς ἐλευθερίας πρόμαχοι.

Ἀλλὰ τί λοιπὸν ἐγένοντο τόσα λοφία, δεινὸν ἀπὸ κορυφῆς χρυσῶν πιλικίων νεύοντα καὶ τόσα μακρὰ ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν Ἀθηνῶν κροταλοῦντα ξίφη;

Εἶν' ἀληθές ὅτι καὶ τινὰ αὐτῶν ἔφρισσαν μακρόθεν ὁσφραίνονμεν τὸν καπνὸν τοῦ Πλατάνου ἢ ἐστέναζον ἐν ταῖς θήκαις αὐτῶν εἰς τὸν ἥγον τῶν τηλεβόλων τῆς Ματαράγκας, τὰ πλεῖστα ὅμως εἶχον ἀναλάβει τὸ ἔργον τοῦ ἐπικριτοῦ ἐν ταπεινόφρονι εἰρωνίᾳ, ἧς τὰ διαφεύγοντα βέλη μόνον τὰ ἐξησφαλισμένα στήθη αὐτῶν ἔπληττον.

Χαιρετῶντες διὰ τῶν ὀλίγων τούτων τὴν ἀπὸ Λουτροῦ εἰς τὸν Κάμπον τολμηρὰν κατάβασιν τῶν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Κ. Ἰσχύμαχον καὶ λοιποὺς σωματάρχας ἐπαναστατῶν, ἀναγκαίαν θεωροῦμεν σύντομόν τινα περιγραφὴν τοῦ τόπου.

Ἡ Θεσσαλικὴ ἐπαρχία, ἐφ' ἧς τὸ θέατρον τῆς ἐν λόγῳ ἐπαναστάσεως, διαιρεῖται φυσικῶς εἰς τρία τμήματα: Τὸ ἀπὸ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς μέχρι Ἀσπροποτάμου ὀρεινὸν τμήμα ἦτοι τὰ Ἀγραφα· τὸ τῶν ὑπορειῶν ἦτοι τὰ Ριζὰ καὶ τὸ ἀπὸ Ζάρκου καὶ Καλαμπάκας πεδινὸν ἦτοι τὸν Κάμπον.

Τὸ Λουτρὸν ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον τμήμα, συνέχεται δὲ μετὰ τοῦ Κάμπου δεξιόθεν. Πρὸς τὸ μέρος τοῦτο κεῖται καὶ τὸ Χαλαμπρέζιον, ἐξ οὗ ὁ Σοφαδίτικος ποταμὸς ὅστις, παρὰ ἀλλήλως τοῦ Ὀργοζίνου ρέων, χύνεται εἰς τὸν Πηνειὸν, δεξιᾷ μὲν ἔχων τὸ Καραλάρ, Φίλια, Παζαράκι καὶ Βαταλάρ, ἀριστερᾷ δὲ καὶ παραποταμίως τὸ Ἀνωγι, Σοφάδες, Μασκλοῦρι, Πύργον-Ματαράγκας, Ματαράγκαν καὶ κατωτέρω τὸν Παλαμᾶ. Καθέτως τοῦ Λουτροῦ κεῖνται οἱ Γουβανάτες, Ζαρχανάτες, Καζνές καὶ Καζνές-Μαγοῦλα εἰς $\frac{1}{4}$ μέχρις $\frac{1}{2}$ ὥρας ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων. Ἀριστερᾷ τοῦ Πύργου-Ματαράγκας συνέχονται 4 λοφίσκοι, ὧν οἱ δύο μεγαλειότεροι Μογγόλινος καὶ Πετρομαγοῦλα καλοῦνται.

Ἐνεκεν ἐλλείψεως ἐπαρκῶν ὅπλων ὁ Κ. Ἰσχύμαχος, καταλιπὼν τὴν ιδέαν τῆς ἐξοπλίσεως τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῇ ἀρχικῇ ἐμμένων, διεννοεῖτο νὰ καταλάβῃ τὴν ἀπὸ Λουτροῦ μέχρι Σοφάδων κατὰ μῆκος ἑκτασιν, ἐκκενῶν τὰ ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς συγκοινωνίας χωρία καὶ μεταφέρων τὰ ἐν αὐτοῖς σιτηρὰ εἰς Λουτρὸν καὶ Θραψίμιον. Ἦλπιζε δὲ ὅτι ἡ ὑπεράσπισις χωρίων, οἷον τὸ Χαλαμπρέζιον, Κουβανάτες, Ζαρχανάτες, Καζνές, Ἀνωγι, Καζνές-Μαγοῦλα καὶ Σοφάδες, κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ Σοφαδίτικου ποταμοῦ καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένων δὲν ἦτο ἀδύνατος, καθ' ὅσον μάλιστα πάντα σχεδὸν τὰ ἐν λόγῳ χωρία ἐπροφυλάσσοντο ὑπὸ χανδάκων, αἱ δὲ πλινθόκτισται οἰκίαι αὐτῶν δὲν θὰ ὑφίσταντο μεγάλας καταστροφὰς ἐκ τῶν βλημάτων τοῦ ὀρεινοῦ πυροβολικοῦ, ὅπερ καὶ μόνον ὁ ἐχθρὸς διέθετε. Ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ περικυκλωθῶσιν εὐκολον ἦτο, ἰσχυράν ἀλληλοδοθητικὴν κλίμακα ἀποτελοῦντα· ἐν περιπτώσει δὲ ὑποχωρήσεως τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τὸ ἐν Ἀγράφῳ ὀρεινὸν κέντρον πιθανόν ὁ ἐχθρὸς νὰ παρesyρετο, ὅτε εὐκολώτερον καὶ μετὰ ζημιῶν θ' ἀπεκρούετο. Οὕτω πως διατιθέμενα τὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἐν τῷ Κάμπῳ παρεῖχον ἐλπίδας διαρκοῦς ἐπιτυχίας, καθ' ὅσον μάλιστα μεταξὺ ἄλλων ἀναμενομένων σωμάτων εὐρίσκετο ἥδη ἐπὶ ποδὸς καὶ τὸ ἐκ 400 περίπου μαχίμων ἀνδρῶν τοῦ πεπειραμένου ἀντισυνταγματάρχου τῆς φάλαγγος Ι. Σαφάκα.

Ἀλλ' ἐνῷ τοιαῦτα διανοούμενος ὁ Κ. Ἰσχύμαχος ἐπέσπευ-

δε, κατὰ τὸ ἐφικτὸν, τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν ἐγχωρίων, καὶ ὁ ἐχθρὸς δὲν ἔμεινεν ἀπαθὴς τῶν διενεργουμένων θεατῆς.

Τῇ πρωτῇ τῆς 18, γνωστοῦ γενομένου ὅτι οἱ Τούρκοι ἐξέκίνησαν ἀπὸ Καρδίτσης, ἡ σάλπιγξ ἐκάλεσεν εἰς γενικὴν συνάθροισιν τὰ ἐν Σοφάδες ἐπαναστατικὰ σώματα, ὅτε πρὸ τοῦ ἀπέναντι αὐτῶν καὶ $1\frac{1}{2}$ ὥραν ἀπέχοντος χωρίου Βαταλάρ ἐθεάθη παρατασσόμενον σῶμα τουρκικοῦ ἱππικοῦ· ἦτο δὲ τοῦτο ἀπλῇ ἐπίδειξις, σκοποῦσα νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο καὶ διευκολύνῃ ἐπομένως τὴν διὰ Καπτοὶ καὶ Κοτσαρὶ ἀποστολὴν πολεμεφοδίων καὶ ἐπικουριῶν ἀπὸ Λαρίσσης καὶ Φαρσάλων τοῖς ἐν Καρδίτῃ.

Ὁ Κ. Ἰσχόμαχος, κατανοήσας ἐκ προηγουμένων πληροφοριῶν τὸ τουρκικὸν σχέδιον, τὸ μὲν σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν διέταξε νὰ καταλάβῃ τὸν Πύργον-Ματαράγκας, τὸν Ι. Καλαμάρα νὰ διαμείνῃ ἐν Καζνὲς-Μαγούλα, τὸν δὲ Κ. Τσάπαλον ἔταξεν ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Σοφαδιτῶν. Πρὸς τὴν Ἀν. πλευρὰν τοῦ χωρίου διέμενον τὰ ὑπὸ τοὺς Δ. Σούτσον καὶ Θ. Λάζον σώματα, ἵνα ἐπιβλέπωσι τὰ πρὸς τὴν Καρδίτσαν, Παζαράκι καὶ Βαταλάρ μέρη, πρὸς τοῦτο δ' ἐσχηματίσθη καὶ σῶμα ἐφίππων προσκόπων καὶ ἀγγελιοφόρων ἐκ 30 ἐγχωρίων. Μετὰ ταῦτα ὁ Γ. ἀρχηγὸς ἔδραμεν εἰς Μασκλιοῦρι, κέντρον τῆς ἐπαναστατικῆς παρατάξεως, μετὰ τοῦ Ν. Κοντογιάννη, ᾧ τινι καὶ ἀνετέθη ἡ φρουρῆσις τῆς γεφύρας τοῦ χωρίου.

Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ οἱ ἐπαναστάται διέμεινον καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀκίνητοι εἰς τὰς ἐπανειλημμένας προσκλήσεις τῶν Τούρκων, οἵτινες ὅμως περὶ τὴν δεῖλιν ἀπέστειλον ἀγγελιοφόρους εἰς Ματαράγκαν, ἵνα πληροφορηθῶσιν ἂν ἡ διὰ τοῦ χωρίου εἰς Καρδίτσαν ἄγουσα εἶναι ἐλευθέρα ἢ ἂν κατέχεται ὑπὸ ἐπαναστατῶν. Ταῦτα πληροφορηθέντες ὑπὸ τῶν χωρικῶν ὁ Δ. Τερτίπης καὶ Γ. Λάϊος ἐπεμψαν ἀπόσπασμα ἵνα ἐνεδρεύσῃ ἐπὶ τῆς Ἀν. γεφύρας τῆς Ματαράγκας.

Μόλις ἡ γέφυρα αὕτη κατελήφθη ὑπὸ τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων στρατιωτῶν, οἱ Τούρκοι πρόσκοποι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐκ Καρδίτσης Ἀαρίφ-ἀγᾶ, ἐπιστάτου τῶν κτημάτων τοῦ Ἀρμενίου Ἀβραάμ-πασᾶ, ἐφάνησαν προχωροῦντες ἐν ἀραιᾷ γραμμῇ.

Ὀλίγον ἔτι καὶ πάντες ἐνέπιπτον εἰς τὴν ἐνέδραν, ἀλλ' ἄ-

νυπόμονός τις τῶν στρατιωτῶν, ἀνυψώσας μικρὸν ἀπὸ τοῦ χάνδακος τὴν κεφαλὴν, κατέδειξε τὸ πιλίκιον αὐτοῦ, εἰς οὔτινος καὶ μόνην τὴν θέαν πάντες εἰς φυγὴν δρομαίαν ἐτράπησαν.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, ἀναπηδήσαντες παραχρῆμα, ἔδραμον ἀκράτητοι εἰς καταδίωξιν αὐτῶν πυροβολούντες διὰ τῶν Γκρᾶ, μετ' οὐ πολὺ δὲ φονευθέντων ἵππων τινῶν συλλαμβάνονται ζῶντες ὁ ἐπὶ κεφαλῆς Ἀαρὶφ-ἀγάς καὶ ἕτερός τις ἀπὸ Ἀϊδινίου τῆς Σμύρνης, τραυματίζονται δὲ ἕτεροί τινες ἵπποι καὶ ἱππεῖς. Ἐνῶ πάντες ἔντρομοι τῇ ταχύτητι καὶ μόνον τῶν ἵππων ζητοῦσι σωτηρίαν εἰς Βαταλάρ, πελώριός τις, καταπεσὼν ἀπὸ τοῦ φονευθέντος ἰδικοῦ του, προσπαθεῖ ἐπίσης νὰ διαφύγῃ τοὺς καταδιώκοντας, ὅπερ καὶ θὰ κατόρθου, ὡς πολὺ αὐτῶν προηγούμενος, ἐὰν κακῇ μοίρᾳ τὴν στιγμήν ἐκείνην δὲν κατέφθανεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς καταδιώξεως ὁ στρατιώτης Ν. Δελῆς. Οὗτος, ἐν μικρᾷ συμπλοκῇ τῆς προτεραίης ἵππον καὶ ξίφος παρ' ὀθωμανοῦ ἱππέως ἀποκτήσας, ἐπέστρεφεν ἔριππος ἀπὸ Μασκλουρίου, ἐπιστολὴν τοῖς ἐν Ματαράγκα κομίζων, τὴν σκηνὴν δὲ ταύτην ἰδὼν μακρόθεν ἐπιπίπτει ξιφῆρης κατὰ τοῦ δυστυχοῦς φεύγοντος καὶ ἀπὸ τοῦ ἵππου ἀδεξίως σπαθίζων ἐπὶ τέλους ἐλεεινῶς φονεύει.

Μετὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο οἱ Τοῦρκοι παρακάμφαντες μακρόθεν τὴν Ματαράγκαν, ἀφίκοντο εἰς Καρδίτσαν διὰ τοῦ χωρίου Μάρκου, ἐννοοῦντες δὲ ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν κατοχὴ τοῦ διαμερισμάτος ἐκείνου διέκοπτε τὰς σπουδαιοτέρας τῆς Θεσσαλίας συγκοινωνίας, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέλθωσι μεγάλαις δυνάμεσι κατὰ τῶν ἐπαναστάντων.

Καὶ πολλαχόθεν μὲν ἡ τοιαύτη ἀπόφασις αὐτῶν ἐτεκμαίρετο, πρὸς ἐπιβεβαίωσιν δὲ, συλληφθέντων ὑπὸ τῶν Γ. Λαΐου, Μηνογιάννη καὶ Θ. Λάζου δύο χωρικῶν ἀπὸ Γουργουβιτῶν εἰς Μικταράγκα μεταβαίνόντων, εὔρεθ' ἐπ' αὐτῶν σὺν ἄλλοις ἐγγράφοις καὶ τὸ ἐξῆς :

Ματαράγκα καὶ Πύργον-Ματαράγκας.

Μουχταροδημογέροντες καὶ λοιποὶ κάτοικοι τοῦ χωρίου Ματαράγκα εἰδοποιεῖσθε ὅτι ἐξ ἑνὸς μέρους ἐλέγετε, ὅτι εἰσθε πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου μας, ἐξ ἄλλου δὲ μέρους βλέπομεν ὅτι ἐπρὸς σκαλέσατε τοὺς ἀντάρτας καὶ τοὺς ἔχετε μέσα εἰς τὸ χωρίον σας.

ἔθεν τώρα κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Κουμαντάρ-Πασιά, ἃν πραγματικῶς εἴσθε πιστοὶ ὑπῆκοοι τοῦ Δουβλετίου μας ἀμέσως νὰ διώξητε τοὺς ἀντάρτας ἀπὸ τὸ χωρίον σας, τούναντίον καὶ δὲν θελήσουν νὰ φύγουν τότε ἐντὸς 24 ὥρων ἀπὸ τῆς παραλαβῆς ταύτης μας, νὰ τραβηχθῆτε ἀπὸ τὸ χωρίον σας μαζὺ μὲ τὰ γυναικόπαιδα, διότι ὁ Β. στρατὸς θὰ κτυπήσῃ μὲ τὰ κανόνια τοὺς ἀντάρτας, οἱ ὅποιοι εἶναι εἰς τὸ χωρίον σας καὶ πρὸς εἶδυσίν σας.

Καρδίτσα, 19 Μαρτίου 1878.—ΙΣΑΡΕ-ΜΕΝΖΙΑΣ.

Τ. Σ. τοῦ Διοικητοῦ Καρδίττης.

Ἀπαράλλακτα τῶν ἄνωθι διοικητικῶν ἐγγράφων ἐπέμποντο τοῖς ἐν Μασκλουρίῳ καὶ Σοφάδες ἐγγχωρίοις, ὅθεν οὐδεμία ἔμεινε ἀμφισβολία ὅτι, ὁ ἐχθρὸς προϋτίθετο νὰ περικυκλώσῃ ἐν τῷ Κάμπῳ τὴν ἐπαναστατικὴν δύναμιν προσπαθὼν νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν αὐτῆς μετὰ τοῦ Λουτροῦ, ἔνθα ὁ Ι. Ἰγγλέσης μεγίστας ἀπῆντα δυσχερείας, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν ἀνδρῶν καὶ κτηνῶν, πρὸς μεταφορὰν ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων ἀπὸ Σμοκόβου εἰς Λουτρόν, ἐκείθεν δὲ εἰς Σοφάδες.

Οὕτω—καὶ τοι τοῦ δραστηρίως ἐργαζομένου τούτου ἀνδρὸς σπεύσαντος ν' ἀποστείλῃ ὅπλα τινὰ Μυλωνᾶ καὶ εἰδοποιήσῃ τοὺς τε ἐν τῷ τμήματι Δομοκοῦ διαμένοντας καὶ τοὺς καθ' ὁδὸν εὐρισκομένους Φράγκον καὶ Ι. Σαφάκαν, ἵνα ἐπισπεύσωσι τὴν εἰς Λουτρόν ἀφίξιν αὐτῶν—οἱ ἐν Σοφάδες δὲν εἶχον εἰσέτι ἐξοπλισθεὶ καλῶς, οὐδὲ καιρὸς ὑπῆρχεν, ἵνα τὰ γυναικόπαιδα ἀποσυρθῶσιν εἰς Λουτρόν, ὅπερ τότε μὲν δὲν ἐπεθύμουν, δυσχερέστατον δὲ θὰ καθίστατο μετ' ἀτυχῆ τινα ἐκβασίν τῆς ἀναμενομένης μάχης, ἐὰν μάλιστα οἱ Τοῦρκοι, ἀντὶ νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἐξ 120 Ἀλβανῶν φρουρὰν τοῦ παραπλεύρως τῶν Σοφάδων κειμένου χωρίου Παζαράκι, δὲν κατέλιπον αὐτὸ ἀνοήτως, πειθόμενοι ταῖς διαβεβαιώσεσι τοῦ Βαΐτση ὅτι, οἱ Σοφάδες κατεῖχοντο δῆθεν ὑπὸ 1000 τακτικῶν καὶ 1500 ἀτάκτων ἐπαναστατῶν, ὅπερ καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ὠφέλησε. Ἐν τοσούτῳ τὸ ὑπὸ τὸν Ν. Κοντογιάννην σῶμα διετάχθη τῇ 12 Μαΐου νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σοφάδες, ἔμεινε δὲ μετὰ τοῦ Κ. Ἰσχομάχου ἐν Μασκλουρίῳ τὸ ἀπὸ Ζαρχανάτων αὐθημερὸν ἀφικόμενον σῶμα τοῦ Ι. Σισμάνη, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ αὐτὸ ἐν Σοφάδες, μὴ ἀνεχόμενον, κατὰ τὸ σύνθηρες, νὰ μένῃ ὅπισθεν τῶν λοιπῶν!

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν τὰς κατοπτεύσεις αὐτῶν, περὶ δὲ τὸ ἑσπέρας ὁ Δ. Σοῦττος ἀγγέλλει τῷ Κ. Ἰσχομάχῳ δι' ἐπιστολίου ὅτι, οἱ ἐχθροὶ ἐσκόπουν νὰ καταλάβωσι τῇ ἐπαύριον τὸ μεταξὺ Λουτροῦ καὶ Σοφάδων καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν κείμενον χωρίον Ἀνῶγι, διακόπτοντες οὕτω τὴν ἐπαναστατικὴν συγκοινωνίαν.

Συνεπεῖα τῆς εἰδήσεως ταύτης συνεκροτήθη συμβούλιον ἐκ τῶν παρευρεθέντων σωματαρχῶν, ἐν ᾧ, ἀνεπαρκοῦς κριθείσης τῆς ἐπαναστατικῆς δυνάμεως πρὸς κατοχὴν τῆς ἀπὸ Λουτροῦ μέχρι Ματαράγκας γραμμῆς, ἀπεφασίσθη: «νὰ περιορισθῇ αὕτη μέχρι Μασκλουργίου, νὰ τεθῶσι πρόσκοποι ἐπὶ τῶν Μογγολίων λόφων, νὰ μείνῃ εἰς Σοφάδες καὶ Μασκλούριον τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ τὸ τοῦ Θ. Λάζου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐγχωρίων, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα νὰ μεταβῶσι νύκτωρ εἰς Ἀνῶγι καὶ καταλάβωσιν αὐτό τε καὶ τὰ κλιμακῆδόν μέχρι Λουτροῦ ἐκτεινόμενα, Ζαρχανάτες, Κουβανάτες καὶ Μαγούλα».

Περὶ τὴν 3 μ. μ. τῆς 20 Μαρτίου ἀφίκοντο ἀπὸ Ματαράγκας ὁ ἐπιλοχίας Γ. Λάϊος καὶ Θ. Λάζος, ἀποσταλλέντες ὑπὸ τοῦ προσκληθέντος σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν, ἵνα πληροφορηθῶσι τ' ἀποφασισθέντα. Καὶ οὗτοι μὲν μετὰ τὴν ἀνγκαιάν συνεννόησιν ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Κ. Ἰσχομάχος μετὰ τῶν λοιπῶν ὤδευσεν εἰς Ἀνῶγι, ὅπου καὶ ἀφίκετο περὶ τὸ λυκαυγὲς ἀνενόχλητος.

Δυστυχῶς ἡ μικρὰ αὕτη ὑποχώρησις τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παράπονα ἐκ μέρους τῶν Σοφιδιτῶν προῦκάλεσεν, ὥστε πρὸς ἐνθάρρυνσιν αὐτῶν ἐπανῆλθε πάραυτα τὸ ὑπὸ τὸν Ν. Κοντογιάννην σῶμα, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ, ἐκτὸς τοῦ Κ. Τσαπάλου μεταβάντος μετὰ τοῦ Γ. Φιλαρέτου εἰς Λουτρον, ἔνθα τῶς μόνος ὁ Ι. Ἰγγλέσης ἠγωνίζετο.

Οὕτω τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα, ἐπανελθόντα εἰς τὰς προτέρας θέσεις, ἀφῆκαν ὀπισθεν αὐτῶν μακρὰν συγκοινωνίαν καὶ ὑποχωρήσεως γραμμὴν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀτόλμου εὐτυχῶς καὶ αἰείποτε ἀμβλυοῦντος.

Τὸ ἀπαίσιον ἄγγελμα τῆς πτώσεως τῆς Μακρυνίτης δίκην κερκυνοῦ κατέπεσεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ τμήματος τούτου τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Σοφάδες ἐπανόδου αὐ-

των και καθ' ἡν στιγμὴν κρατερὰ ἐχθρική ἐπίθεσις ἀνεμένετο· Δεινὴ ἀληθῶς ἦτο ἡ θῆσις Γ. ἀρχηγοῦ ἀτάκτων σωμάτων ἐν τοιαύτῃ ἐποχῇ και ἐν οἷα περιεγράφωμεν θῆσει, καθ' ὅσον, καὶ τοι μὴ δυνάμενος νὰ διαθέτῃ τοὺς πάντας ὡς ἐτκέπτετο, ἐ-
φερε μ' ὅλα ταῦτα τὴν περὶ πάντων εὐθύνην και ἡναγκασμέ-
νος ἦτο νὰ συμβιβάζῃ και συνέχῃ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀντί-
θετα και διεστῶτα. Ἐν τούτοις διὰ προνοίας και ὁθοφροσύ-
νης ἔβαινε ἐν ἔργῳ ἀνώτερον ἐκείνου, ὅπερ θὰ ἔπραττεν ἐν
τῇ αὐτῇ θῆσει ἕτερός τις ὑπὸ στρατιωτικῆς προπετείας και
κενοδοξίας ἕως ἀγόμενος.

Ἐπιστήμων ἀληθῶς στρατιώτης, πρῶτος ἀπεπειράθη νὰ συν-
δύατῃ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαναστάσεως ταῖς ἀπαιτήσεις τοῦ
νέου ὅπλου ἐν τῇ εὐρείᾳ πεδιάδι, ὡς και ἐπὶ τῶν ὁρέων, διὰ
τῆς μετριοφροσύνης και εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς συμβιβάζων
τὰς ἀντιζηλίας, κατευνάζων τὰ πάθη και περιορίζων πάντα τὰ
ἐν τοῖς ἀτάκτοις πολέμοις ἀναπτυσσόμενα κακὰ ἐν τῷ μέσῳ
ὀπλιτῶν, ὧν τὴν ἀτελῶς ἀνεπτυγμένην συναίσθησιν τοῦ στρα-
τιωτικοῦ καθήκοντος ἐφρόντιζε ν' ἀναπτύσσει και ἐνισχύῃ.

Ἐχὼν ὑπ' ὅψιν τὴν στρατιωτικὴν ἀπαιδευσίαν, ἀνδρῶν προτι-
θεμένων ν' ἀντιπαρακλίσωσι ἐμπειροπολέμοις ἐχθροῖς, δὲν ἔσπευ-
δεν εἰς τὰς μετὰ τῶν ἐχθρῶν συγκρούσεις, πεποθῶς ὅτι, ἡ
δύναμις και ἐπιτυχία τῆς ἐπαναστάσεως ἐξηρτῶντο μᾶλλον ἐκ
τῆς διατηρήσεως και βαθμιαίας διαδόσεως, οὐδ' ἤθελε νὰ ὑπο-
βάλῃ τὸ ὅλον ἔργον εἰς τὴν κρίσιν μιᾶς και μόνης μάχης κατὰ
τὴν ἀρχὴν μάλιστα αὐτοῦ. Ἐνὶ λόγῳ προσεπάθει νὰ δώσῃ τῇ
ἐπαναστάσει τύπον καθαρᾶς ἐκστρατείας, περὶ πολλοῦ ποιούμε-
νος τὴν διατήρησιν ἐλευθέρως γραμμῆς συγκοινωνίας και κέν-
τρου τακτικῆς ἐνεργείας.

Οὕτω κατὰ μέρος τὰς μικροφιλοτιμίας τιθέμενος ἐπρωτίμῃ,
χάριν τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν ὀλοψύχως ἀπέβλεπε, νὰ παρεξηγηθῇ
μᾶλλον παρὰ νὰ πράξῃ τι ἐναντίον τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖα πρὸς διευκρίνισιν
τῆς ἐν τῇ ἐπικειμένη μάχῃ θέσεως τοῦ Γ. ἀρχηγοῦ, ἀπέναντι
ἐτέρου ὅλως ἀντιθέτου ἀλλὰ σφριγῶντος πολεμικοῦ πνεύμα-
τος, ὅπερ διέκρινε τὸ ἀκράτητον σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν και
κατ' ἐξοχὴν ἀντεπροσώπευεν ὁ τολμητής Δ. Γερτίπης.

Οὗτος μὴ συγκατανεύσας νὰ καταλίπη τὴν Ματαράγκαν, κατὰ τὸ γνωστοποιηθὲν αὐτῷ σχέδιον τοῦ Γ. ἀρχηγοῦ, ἐπέμενε νὰ καταληφθῇ καὶ ἡ ἀπωτέρω γέφυρα τοῦ Μάρκου, ὡς μόνη ὑπολειπομένη τῷ ἐχθρῷ δίοδος, ἐξήτει δὲ πρὸς τοῦτο παρὰ τοῦ ἀρχηγείου ἐπικουρίαν 100 ἀνδρῶν.

Τοιαύτη τις ἡ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐν Ματαράγκᾳ μάχης ὑφισταμένη διαφωνία μεταξὺ τοῦ ἀρχηγείου καὶ τοῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν.

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΤΑΡΑΓΚΑΣ

Πρὶν ἢ παρακολουθήσωμεν τὰς περιπετείας τῆς ἐπικειμένης ἐνδόξου μάχης, ρίψωμεν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τῶν ἐπαναστατικῶν προφυλακῶν τουρκικοῦ στρατοπέδου.

Ὁ ἐχθρικός στρατός, ἀνερχόμενος εἰς 4500 περίπου ἀνδρας τοῦ πεζικοῦ, μετὰ 600 ἱππέων καὶ 4 ὀρεινῶν τηλεβόλων, ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἀρχηγίαν τοῦ ὑποστρατήγου Χασάν-πασᾶ τῆς Καρδίτσης, ἦν διηρημένος εἰς δύο κύρια σώματα. Καὶ τὸ μὲν ὠρμαῖο ἀπὸ Καρδίτσης, τὸ δὲ εἶχε συγκεντρωθεῖ ἀπὸ Λαρίσσης καὶ ἄλλων πόλεων εἰς Καλυβάκια καὶ Ἐρμῆτσι ὑπὸ τοῦς Ἰσκανδέρ-πασᾶ καὶ Χασάν-πασᾶ τῶν Φαρσάλων.

Οἱ Τοῦρκοι πληροφορηθέντες ἐγκαίρως τὴν πρὸς τὰ ὀρεινό-τερα χωρία ἀναχώρησιν τῶν πλείστων ἐπαναστατικῶν σωμάτων καὶ τὴν ἐν Ματαράγκᾳ διαμονὴν τῶν 270 μόνον ἀνδρῶν ὑπὸ τοῦς Δ. Τερτίπην, Γ. Λάϊον καὶ Θ. Λάζον, ἡγνόνουν τὴν εἰς Σοφάδες ἐπιστροφὴν τῶν λοιπῶν καὶ κατάληψιν τῶν θέσεων τῆς προτεριάς· ὥστε, προτιθέμενοι τὴν περικύκλωσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀποσπάσματος, ἐθεώρουν ἐκ προτέρων βεβαίαν τὴν αἰχμαλωσίαν ἢ παντελῆ καταστροφὴν αὐτοῦ.

Ὑπὸ τοιαύτης πεπειθήσεως ἐμψυχούμενοι, ἐξεκίνησαν τῇ 5 π. μ. τῆς 21 Μαρτίου κατὰ τῶν ἐν Ματαράγκᾳ καὶ Πύργῳ-Ματαράγκας εὐαρίθμων ἐπαναστατῶν.

Μέχρι τῆς 19 ἐν Ματαράγκᾳ ἔμενε μόνον ὁ Θ. Λάζος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν 40 ἀνδρῶν, δίκην προφυλακῆς, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ, ἐπειδὴ αἱ ὑπὸ τοῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν ζητηθεῖσαι ἐπικουρίαι δὲν ἐφαίνοντο ἐκ Σοφάδων, ἀπεστάλησαν πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ δύο στρατιωτῶν διμοιρίαι ἀπὸ τῶν ἐν

Πύργω-Ματαράγκας ὑπὸ τοὺς ὑπαξιωματικούς Γκίκαν Μάστω-
ραν, Δ. Ἀντωνόπουλον, Θ. Πολυχρονόπουλον, Α. Παπαγεωρ-
γίου, Κ. Δήμου καὶ τὸν ἀποσπασματάρχην Α. Μούσαν.

Ἐν τῷ Πύργω-Ματαράγκας ἔμενεν ὁ Τερτίπης καὶ ὁ Λαΐος
μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ τινων ἄλ-
λων ἐβελοντῶν.

Ὁ Δ. Σοῦτσος περὶ τὴν αὐγὴν ἀπῆλθεν εἰς Βαταλάρ, ἵνα
ἐνεδρεύσῃ τοὺς καθ' ἐκάστην πρωΐαν ἀπὸ Ἑρμιῆτσι ἐνταῦθα
μεταβαίνοντας καὶ διημερεύοντας Τούρκους προσκόπους, πα-
ραγγεΐας τῷ ἐν Σοφάδες ἱατρῷ αὐτοῦ Γ. Δέτσω νὰ εἰδοποι-
ήσῃ αὐτόν διὰ συνθήματος ἀπὸ τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ χω-
ρίου ἅμα τῇ θῆξ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἄπαντα τὰ λοιπὰ ἐπαναστατικὰ σώματα, ἐν οἷς διμοιρία
στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Α. Μηνογιάννην, κατεῖχον τὰς προτέρας
αὐτῶν θέσεις ἀπὸ τῆς ἐν Σοφάδες ἐπανόδου, συνεποσοῦτο δὲ
ἡ ὅλη ἐπαναστατικὴ δύναμις, ἡ ἐπὶ τῆς εὐρυτάτης πεδιάδος
καὶ ἐν μακροῇ γραμμῇ παρατεταγμένη, εἰς 800 περίπου ἄνδρας.

Πρὶν ἢ τῆς πρωΐας τὸ φῶς διασκεδάσῃ τὴν ἐπὶ τῆς πεδιά-
δος ἐπικεχυμένην σκοτίαν, καὶ ἐνῶ αἱ ἐξατμίσεις τῶν ὑδά-
των συνέχεον ἔτι μᾶλλον τ' ἀντικείμενα, οἱ ἐν Ματαράγκᾳ
εὐζῶνοι πρόσκοποι, ὑπὸ τὸν Δ. Ἀντωνόπουλον τὰ Β.Α. τοῦ
χωρίου ὑψώματα κατέχοντες, προσεβλήθησαν ὑπὸ ἰσχυροῦ ἐχ-
θρικοῦ ἀποσπάσματος, προσπελάσαντος ἐν τῷ μέσῳ ἀγέλης
βοῶν. Οἱ πρῶτοι οὗτοι ἐν Ματαράγκᾳ πυκνοὶ πυροβολισμοὶ ἤγ-
γειλον τὴν ἐναρξιν τῆς μάχης τοῖς ἐν τῷ Πύργω-Ματαράγ-
κας καθὼς καὶ τῷ ἐν Μασκλουρίῳ διανυκτερεύσαντι Γ. ἀρχη-
γῷ Κ. Ἰτχομάχῳ, ὅστις πάραυτα διέταξε τὸν μὲν Ν. Κον-
τογιάννην νὰ σπεύσῃ ἀπὸ Σοφάδων εἰς Ματαράγκαν μετὰ
τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκτὸς 50 ἀνδρῶν ἀναγκαίων πρὸς ἐνί-
σχυσιν τῶν Σοφαδιτῶν, τὸν Ι. Σισμάνην νὰ καταλάβῃ τὴν ἐ-
πίκαιρον γέφυραν τοῦ Μασκλουρίου καὶ τὸν Ι. Καλαμάραν τὸ
χωρίον Κέρπεσι.

Μετὰ ταῦτα, ἱππεύσας καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπα-
πιστοῦ αὐτοῦ Σ. Σακελλαροπούλου, διηυθύνθη πρὸς τὸν Μογ-
γόλιον λοφίσκον μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν Α. Μηνογιάννην διμοιρίας
τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Γ. Βελοῦλαν ἐκ 40 ἀνδρῶν

φρουρᾶς του, ἐν οἷς 11 πιστοὶ Χαλκιδεῖς ὑπὸ τὸν Τηλέμαχον.

Καθ' ὁδὸν συνήντησεν ἀγγελιοφόρον τοῦ Δ. Τερτίπης ἀγγέλλοντος τὸ πλῆθος τοῦ ἐχθροῦ καὶ ζητοῦντος κατεσπευσμένως ἐπικουρίας· ὅθεν ὁ μὲν Μηνογιάννης καὶ Βελούλας ἀπῆλθον ὅπου κρατερὰ ἀνάγκη ἐκάλει, ὁ δὲ Κ. Ἰσχόμαχος ἀνῆλθε μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν Χαλκιδέων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Μογγολίνου, ἔνθα ἔμενε διμοιρία στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν λοχίαν Α. Μαντσάκον καὶ ὁπόθεν ἡδύνατο νὰ ἐπιβλέπῃ ὁλόκληρον τὸ ἐκτεταμένον πεδίον τῆς μάχης.

Ἦτο ἡ 6 τῆς πρώτης, ἐκ προοιμίων δὲ ἡ μάχη ἐτεκμαίρετο φοβερὰ καὶ μεγάλων διαστάσεων. Ἀπὸ Ματαράγκας μέχρι Πύργου-Ματαράγκας τὸ πεδίον ἐφλέγετο καὶ καπνὸς πυκνὸς ἀνῆρχετο εἰς νέφη, ἐν τῷ μέσῳ δ' αὐτῶν ἐξετυλίσσοντο σκηναὶ τραγικαί, ἄστινας δέον νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν στιγμὴν τῆς πρώτης τουρκικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἐν Ματαράγκα ἐπαναστατικῶν προσκόπων.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν τῶν πρώτων ὅπλων, ὁ Δ. Τερτίπης καὶ Γ. Λάϊος ἔσπευσαν νὰ συντάξωσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἄνδρας, ἅμα δὲ τῆς πρώτης διμοιρίας συνταχθείσης ὑπὸ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς Ζ. Κόντον καὶ Κ. Καραγιαννούλην, ἀπέστειλον αὐτὴν δρομαίως πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὀλίγων προμαχούντων κατὰ πολλαπλασίων ἐχθρικῶν δυνάμεων. Μετὰ ταῦτα ὁ Δ. Τερτίπης, παραλαβὼν δύο ἔτι διμοιρίας ὑπὸ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς Ε. Δαλαβέρην, Β. Δουδουμόπουλον καὶ Ι. Καπόταν, ἔσπευδε πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος, ἵνα φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν τῷ ἐχθρικῷ χειμάρρῳ, ἀπειλοῦντι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ συντρίψῃ καὶ παρασύρῃ τὰς ἐπαναστατικὰς προφυλάκας· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἔτι εὐρισκόμενος παρατηρεῖ ἰσχυρὸν ἐχθρικὸν σῶμα κατευθυνόμενον ἀπὸ Καρδίτσης πρὸς τὸν Πύργον-Ματαράγκας καὶ ἐγγίζον νὰ καταλάβῃ τὴν πρὸς Δ. αὐτοῦ γέφυραν τοῦ Ἀμπάζ-ἀγά καλουμένην.

Διὰ τῆς διακρινούσης τότε αὐτὸν ἐτοιμότητος ἀποφασίζει τὴν μὲν ὑπὸ τὸν Β. Δουδουμόπουλον διμοιρίαν ν' ἀποστείλῃ εἰς Ματαράγκαν, οὗτος δὲ μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν Ε. Δαλαβέρην ἐτέρας νὰ καταλάβῃ τὴν ρηθεῖσαν γέφυραν, ἵνα παρακωλύσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ταυτοχρόνως ὁ Γ. Λαΐος ἔσπευδε πρὸς κατάληψιν τοῦ πα-
ρακειμένου λοφίσκου τῆς Πετρομαγούλας μετὰ τῶν ὑπολειπο-
μένων διμοιριῶν ὑπὸ τοὺς ὑπαξιωματικούς Ι. Θεοδώρου, Γ. Δε-
δούσην, Α. Πρεμέτην, Ν. Δημητρίου, Α. Λαγιανδρέαν, Γ. Πα-
παμιχάη, Ἀναγνωσταρᾶν, Β. Κύπριον καὶ τῶν ἐν τῷ σώματι
ὀλίγων προμνησθέντων φοιτητῶν καὶ ἄλλων ἐθελοντῶν.

Καὶ ὁ μὲν Ι. Θεοδώρου μετὰ 30 ἀνδρῶν κατέλαβε τὴν Α.
πλευρὰν τῆς Πετρομαγούλας, ἐκείθεν δ' ἐπεμψεν ἐπικουρίαν 6
ἀνδρῶν τῷ ἐν τῇ γεφυρᾷ ἀγωνιζομένῳ Τερτίπῃ μετὰ 12 μό-
νον στρατιωτῶν· ὁ δὲ Γ. Λαΐος ἀνελθὼν μετὰ τῶν λοιπῶν πρὸς
τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ἐφ' ἧς κατερειπωμένος στρατιωτικὸς
σταθμὸς, ἀπέστειλε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀνδρέαν μετὰ τινῶν
ἀνδρῶν πρὸς τὴν Α. πλευρὰν, ἵν' ἀποκρούσῃ τοὺς πρὸς τὸ μέ-
ρος ἐκεῖνο ἀναφαινομένους ἱππεῖς.

Οὕτως ἡ μάχη κρατερὰ συνήπτετο ἀπὸ τριῶν σημείων·
Πρῶτον ἀπὸ τῆς Ματαράγκας, ἔνθα ἐμάχετο ὁ Γ. Μάστωρας
μετὰ τοῦ Δ. Ἀντωνοπούλου καὶ τῶν λοιπῶν εἰς ἐπικουρίαν
δραχμόντων ὑπαξιωματικῶν ἀπὸ τῆς Β.Α. πλευρᾶς τοῦ χωρίου,
τοῦ Θ. Λάζου κατέχοντος τὰς πρὸς τὴν Β. Δ. πλευρὰν μάν-
δρας. Ἀπαντες δὲ οὗτοι εἰς 80 συμποσούμενοι ἡγωνίζοντο κατὰ
τῶν ἀπὸ Ἑρμῆτσι καὶ Καλυβακίων ὀρμησάντων 1500 τα-
κτικῶν καὶ 500 ἀτάκτων μετὰ 300 ἱππέων καὶ 2 τηλεβόλων.

Δεύτερον ἀπὸ τῆς γεφύρας Ἀμπάζ ἀγᾶ, ἔνθα ἐμάχετο ὁ
Δ. Τερτίπης μετὰ 18 στρατιωτῶν, καὶ τρίτον ἀπὸ τῆς Πετρο-
μαγούλας, ἔνθα ἐμάχοντο οἱ ὑπὸ τὸν Γ. Λαΐον καὶ λοιποὺς προ-
μνησθέντας ὑπαξιωματικούς μετὰ δυνάμει 60 περίπου ἀν-
δρῶν. Κατὰ τῶν δύο τελευταίων σημείων ὁ ἐχθρὸς διέθετε 2000
περίπου πεζοὺς μετὰ τῶν λοιπῶν 300 ἱππέων καὶ 2 τηλεβό-
λων, ἅτινα ὅμως οἱ ὑπὸ τὸν Τερτίπην ἐκώλυον νὰ ἐνεργήσωσι.

Ἀνάγκη ἦδη νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν διεξαγωγὴν τῆς
ἀνίσου πάλης ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου τῶν προεκτεθέντων σημείων.

Ἐν Ματαράγκᾳ ἡ ἀγρία ἐχθρική ἐπίθεσις ἀπεκρούετο ἔρρω-
μένως. Ἐνταῦθα σῶμα 400 περίπου εὐτόλμων Ἀλβανῶν, ἀλλή-
λους ἐνθαρρυνόντων διὰ τῶν κραυγῶν ντά.λε ὦ, ἔ ντά.λε, ἐπανει-
λημμένας ἐφόδους ἐποίει ἀπὸ τῶν ἀπέναντι τῆς Β.Α. πλευρᾶς

τοῦ χωρίου ἀμπελώνων, ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὸν Γκ. Μάστωσαν καὶ λοιποὺς ἀκλόνητοι ἐθέριζον τὰς τάξεις αὐτοῦ, ἀπὸ δὲ τῶν χειρῶν ἐπτὰ σημαιοφόρων ἀλληλοδιαδόχως πίπτει καὶ ἐγείρεται αἰμοσάγης ἡ πρασίνη τοῦ Προφήτου σημαία. Οὕτως ἡ πάλῃ ἐξηκολούθει ἐνταῦθα λυσσώδης, ἀλλ' ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ὁ πολυάριθμος ἐχθρὸς ὑπὸ τῶν τηλεβόλων αὐτοῦ βοηθούμενος ἠπεῖλει νὰ κατασυντρίψῃ τὰ ἀσθενῆ ἐπαναστατικὰ ἀποσπάσματα· ὅθεν ἀπὸ τῆς 8 $\frac{1}{2}$ ἤρξατο βραδεῖα καὶ τακτικὴ ὑποχώρησις μέρους τῆς ἐπαναστατικῆς δυνάμεως, ἀλλ' ὁ Γκ. Μάστωρας, τελευταίαν καταβάλλων προσπάθειαν πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ ἐχθροῦ, τρυματίζεται τὴν πτέρναν τοῦ δεξιοῦ ποδὸς περὶ τὴν 9 π. μ. ὅτε καὶ ἡ ὑποχώρησις κατέστη γενικὴ, ἀναγκασθέντος ἤδη καὶ τοῦ Θ. Λάζου νὰ ὑποχωρήσῃ.

Κατὰ τὴν στιγμήν ὅμως ταύτην ὁ ἀνδρεῖος λοχίας Κ. Καραγιαννούλης βληθεὶς τὴν κεφαλὴν πίπτει μετ' ἄλλων νεκρὸς, ἐνῶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ ἀγωνιζόμενος ἀπωτέρω.

Ἐφ' ὅσον οἱ ἐπαναστάται ὑπεχώρουν, οἱ Τοῦρκοι εἰσέδουν εἰς τὸ χωρίον, ἤρξαντο δὲ ἤδη πυρπολοῦντες τὰς πρώτας οἰκίας αὐτοῦ. Ἀκριβῶς τὴν ὥραν ἐκείνην, 9 $\frac{1}{2}$ τ. μ. καταφθάνει ἀπὸ Σοφάδων καὶ διὰ Μασκλουρίου μετὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ ὁ Ν. Κοντογιάννης, ὅστις εἰσέρχεται δρομαίως ἐν Ματαράγκα, ἀγνοῶν τὴν ἀρξαμένην ὑποχώρησιν τῶν ἐπαναστατῶν, οὕτω δὲ περικυκλωθεὶς ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὑπὸ τῶν φλογῶν τοῦ πυρπολουμένου ἤδη χωρίου, τὸν ἔσχατον διέτρεχε κίνδυνον καὶ βλέπει πίπτοντας περὶ αὐτὸν ἀνδρεῖους ἑταίρους, ἐν οἷς καὶ τὸν τολμηρὸν Α. Ρέστον ἐκ Τυμφρηστοῦ. Ὁ γενναῖος τότε ἀποσπασματάρχης αὐτοῦ Χ. Δεδούσης, ἐρωμένως ἐπιτιθέμενος τοῖς Ἀλβανοῖς, βοηθεῖ τὴν ὑποχώρησιν, ὥστε ἅπανα ἡ ἐν Ματαράγκα ἐπαναστατικὴ δύναμις, καταλιποῦσα τὸ χωρίον ἔρμαιον τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἀλβανικῆς λεηλασίας, ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ πρὸς τινα μεταξὺ Ματαράγκας καὶ Πύργου-Ματαράγκας χάνδακα τῆς Β. ὁχθῆς τοῦ Σοφαδίτου.

Καθ' ἣν στιγμήν τὸ ἐν Ματαράγκα δρᾶμα εὗρίσκετο περὶ τὴν ἀπαισίαν λύσιν αὐτοῦ, ἐν τῇ γεφύρᾳ Ἀμπάζ-ἀγᾶ ἦν ὑπερησπίζετο ὁ Δ. Τερτίπης—τοῦ Ε. Δαλαβέρη ἀπελθόντος μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ πρὸς μεταφορὰν πολεμοφοδίων—ἐξα-

κολουθεῖσκηγὴ ἀξία τῶν ἀρχαίων πολεμικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ δρᾶξ αὕτη τῶν στρατιωτῶν, κατασκευάσασα διὰ τῆς λόγ-
χης τοῦ ὅπλου μικρὰς θέσεις ἐν εἵδει βαθμίδων ἐπὶ τοῦ χεί-
λους τῆς Δ. ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, διότι τὸ βάθος τῆς κοίτης
δὲν ἐπέτρεπε νὰ βλέπῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ μάχεται ἐπιτυχῶς,
οὐ μόνον τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππι-
κοῦ ἀντέκρουεν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπέτρεπε τὴν κατάλληλον το-
ποθέτησιν καὶ τακτικὴν ἐνέργειαν τοῦ τηλεβόλου κατὰ τῶν
ἐν τῇ Πετρομαγούλᾳ ἀγωνιζομένων. Δεκάκις πεζοὶ καὶ ἱπ-
πεῖς ὀρμήσαντες πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ἀσθενὲς ἀλλὰ τακτικὸν
καὶ εὐστοχον πῦρ ἀπεδεκάτιζε τὰς τάξεις αὐτῶν, ἠναγκά-
σθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν ἀταξίᾳ. Δεκάκις οἱ περὶ τὸ τη-
λεβόλον σπεύδοντες πυροβοληταὶ διεσκορπίσθησαν κατασυντρι-
βόμενοι ἢ ἐκτὸς μάχης τιθέμενοι.

Ἐπῆλθε στιγμὴ καθ' ἣν οἱ ὀλίγοι ὑπὸ τὸν Τερτίπην στρα-
τιῶται, βλέποντες τὴν ἀπέναντι αὐτῶν πεδιάδα πλήρη πυ-
κνῶν ἐχθρικῶν σωμάτων, ἀριστερᾶ καὶ δεξιᾶ ἀδιακόπως ἀνα-
πτυσσομένων, ἐξεφράσαντο φόβους περὶ τῆς ὑπερφαλαγγίσεως
αὐτῶν· ἡ ἐγκατάλειψις ὅμως τῆς γεφύρας ταύτης θ' ἀπέκλειε
τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἐν Ματαράγκᾳ καὶ θὰ ἐπέτρεπε τῷ ἐχ-
θρῷ νὰ ἐπιτεθῇ πάσαις δυνάμεσι κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς Πετρομα-
γούλας ἐπαναστατῶν, ἅμα τὴν ἔνωσιν αὐτοῦ ἐπιτελοῦντι.

Ἔλεγε λοιπὸν ὁ Δ. Τερτίπης τοὺς ἰσχυροὺς λόγους, οἵτινες
ἐπέβαλλον αὐτοῖς τὴν μέχρι ἐσχάτων καὶ διὰ πάσης θυσίας
ὑπεράσπισιν τῆς θέσεως, ὑπεδείκνυε τὴν μεγάλην καὶ κοινὴν
ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτῆς καταστροφὴν, τὸ ἐκ τούτου αἰώ-
νιον ὄνειδος καὶ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων παρίστα ἐνώπιον αὐ-
τῶν τὴν πατρίδα εὐγνωμονοῦσαν αὐτοῖς ἐπιζῶσι ἢ καταθέτου-
σαν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἀμάραντον τῆς δόξης τὸν στέφανον.

Δὲν ἀμφέβαλλε περὶ τούτου ὁ ἀτυχὴς ὑπαξιωματικὸς τοῦ
1878, ὅστις ἔμελλε—ἀνώτερος ἴσως καὶ τοῦ κατὰ τὸ 1854
ἐπίσης ἀριστεύσαντος καὶ μεγάλην ἀλλ' ἄτακτον στρατιὰν ὑπὸ
μεγαλωνύμων ἀρχηγῶν ὀδηγουμένην δι' ὀλίγων τακτικῶν δια-
σώσαντος—νὰ πέσῃ τῆς ἀντιζηλίας καὶ μικρονοίας θύμα, κα-
θὼς καὶ ὁ προμνησθεὶς θύμα σφαίρας ἀδελφικῆς.

Καὶ οἱ 18 ἐκεῖνοι στρατιῶται πειθόμενοι τῷ ἐπιλογίᾳ αὐτῶν

ὃ ἐνθουσιῶντες ἐξήντλουν εὐστόχως τὰς ὀλίγας βολὰς τῶν Γκραῶ.

Μετ' ὀλίγον οἱ πάντες ἔμενον μὲ μόνην τὴν τελευταίαν, διότι ὁ Ε. Δαλαβέρης μόλις ἠδυνήθη ν' ἀποστείλῃ αὐτοῖς ὀλίγας ἐν σιτιοδόχῃ, ἐνῷ αἱ τουρκικαὶ πτέρυγες ἐξετείνοντο ἐκὰτέρωθεν πυκναὶ ἀπὸ δὲ τῆς Ἀν. πλευρᾶς τοῦ λόφου τῆς Πετρομαγούλας ὁ Ι. Θεοδώρου ἐκάλει αὐτοὺς ἐπανειλημμένως εἰς ἔγκαιρον ὑποχώρησιν.

Ὁ Δ. Τερτίπης περιέφερε τότε κύκλῳ τὸ βλέμμα καὶ βλέπων, ὅτι ἡ ὑποχώρησις τῶν ἐν Ματαράγκα ἦτο ἤδη ἐξησπραλισμένη, ἀνέκραξε :

— Ἀγωμεν τώρα παλληκάρια.

Καὶ ἡ δρᾶξ τῶν ἀνδρείων ὑπερασπιστῶν τῆς γεφύρας τοῦ Ἀμπᾶζ-ἁγᾶ, ῥίπτουσα καὶ τὴν τελευταίαν βολὴν αὐτῆς, ὑπεχώρησε πρὸς τὸ ὕψωμα τῆς Πετρομαγούλας, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἀκλονήτων διμοιριτῶν τοῦ ἀνδρείου Ι. Θεοδώρου, ἐνῷ ὀπισθεν αὐτῆς ἐξορμαῖ ἐλεύθερος ἡδὴ ὁ ἐν Ματαράγκα ἐχθρικός χεῖμαρρος καὶ ἀκράτητος χύνεται μέχρι τοῦ μεταξὺ Ματαράγκας καὶ Πύργου-Ματαράγκας χάνδακος, ἔνθα εἶχον ὑποχωρήσει ἀναμῖξ οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ πυρπολουμένου χωρίου καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Ν. Κοντογιάννην περὶ τὰ ἔσχατα δρῶντες.

Ἡ ἐν τῇ χώρῳ ὅμως τούτῳ συσσωρευσις αὐτῶν εἶχεν ἐπιφέρει ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, πολλοὶ δὲ τῶν ἀνδρῶν συνωθούμενοι πρό τινος μικρᾶς γεφύρας ἤθελον νὰ διέλθωσιν αὐτῆς, ὅτε ὁ Θ. Λάζος σύρας τὸ ξίφος ἐν ἀγανακτῇσει ἐτραυμάτισεν ἓνα τῶν ὑπ' αὐτὸν, ἵνα προλάβῃ τὸ κακὸν παράδειγμα· ἅμα δὲ καταφθὰς καὶ ὁ Δ. Τερτίπης τὸ μὲν πλεῖστον αὐτῶν καταλλήλως ἐκεῖ τοποθετεῖ, τὸ δὲ λοιπὸν ἀποστέλλει εἰς Πετρομαγούλαν, ὅπου εἶχε προαπέλθει ἀπόσπασμα τῶν τοῦ Ν. Κοντογιάννη ὑπὸ τὸν γενναῖον Κοτρώτσον, ἰδόντα ἀναγκαίαν τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀπὸ πρώτης ἀγωνιζομένων ἀγῶνα πλήρη ἡρωϊσμοῦ καὶ ἀνδραγαθιῶν ἀλλὰ καὶ θλιβερωτάτου ἐπεισοδίου.

Πρὸς τὸν λόφον τοῦτον, ὡς προερρέθη, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐν Ματαράγκα μάχης εἶχε σπεύσει ὁ Γ. Λάϊος μετὰ τῶν δέκα προμνησθέντων ὑπαξιωματικῶν.

Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Ι. Θεοδώρου ἐξηκολούθει μαχόμενος ἀπὸ

τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος τοῦ λόφου, ὁ δὲ λοχίας Α. Λαΐος ὁ πρὸς τὸν δυτικὸν προχωρήσας ἐν' ἀποκρούσῃ τὸ κάτωθεν αὐτοῦ ἀναφανέν σῶμα ἱππικοῦ, σφοδρῶς προσβληθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ μετὰ τῶν λόφων Μογγολίνου καὶ Πετρομαγούλας, παρακάμπτων τὴν δυτικὰν κλιτὺν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ μετὰ τὸν ὁ ἀτρόμητος ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐπιλοχίας Γ. Λαΐος, ἀκούων τοὺς συνεχεῖς πυροβολισμοὺς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, σπεύδει εἰς ἐπικουρίαν μετὰ τινων ἀνδρῶν, ἐν οἷς οἱ λοχία Ν. Δημητρίου, Α. Πρεμέτης, Γ. Δεδούσης καὶ τινες τῶν φοιτητῶν. Δυστυχῶς μὴ συναντήσας καθ' ὁδὸν τοὺς ὑποχωροῦντας, οὐδ' ἐννοήσας αὐτοὺς εὐρίσκεται ἀντιμέτωπος ἰσχυρᾷ πεζικῇ δυνάμει, ἣτις εἶχεν ἤδη καταλάβει τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου.

Ἐνταῦθα ὁ ἥρως ὑπέστη φοβεράν ἐχθρικὴν προσβολήν, ἀπτόητος καὶ ἀτάραχος μετὰ 16 μόλις ἀνδρῶν καθ' ὁλοκλήρου τάγματος δυνατὴν τὴν πάλιν ἐκλαμβάνων. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, βλέπων τοὺς περὶ αὐτὸν κλονουμένους, ἀναγκάζεται τὸ ὄπλον ἐν ταῖς χερσὶ κρατῶν, λοχαγὸς ἅμα καὶ στρατιώτης, νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτῶν. Τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἐννοήσας ὁ τὴν μάχην ἐπισκοπῶν Κ. Ἰσχύμαχος ἀπὸ τοῦ ἀριστερᾶ τῆς Πετρομαγούλας καὶ εἰς 500 μέτρων ἀπόστασιν κειμένου Μογγολίνου λόφου, ἀποστέλλει πάραυτα μικρὰν ἐπικουρίαν ὑπὸ τὸν Βελούλαν, ὅστις ὅμως ἀποκρούεται μετὰ ζημιῶν καὶ ἤδη ὁ ἐχθρὸς προχωρεῖ ἀκράτητος. Ὀλίγα βήματα τὸν ἀποχωρίζουσι τοῦ Γ. Λαΐου, καθ' οὗ ὁρμᾷ προτρέχων τις ἐπιλοχίας, ἀλλὰ βολὴ εἰς ἀπόστασιν δέκα μέτρων ρίπτει αὐτὸν νεκρόν. Ὁ ἀτρόμητος Ἕλληνας γονυπετεῖ καὶ πληρῶν ἐκ νέου τὸ ὄπλον του πυροβολεῖ ἐκ δευτέρου κατὰ τῶν ἐπερχομένων, ἀλλ' αἱ σφαῖραι συρίττουσι δίκην χαλάζης πυκναὶ καὶ σαρώνουσι τὸ ἔδαφος, τὰ δὲ στήθη καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἥρωος διαπερῶνται εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων μέτρων.

Οὕτως ὁ ἥρως πίπτων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρῶν ἐξαφανίζεται!

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ τὴν συμφορὰν ἀγνοῶν Δ. Τερτίπης εἶχεν ἀπωλέσει τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα, τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν τὸν ἀγαπητὸν καὶ εὐγενῆ ἡγέτην, ἡ ἐπανάστασις ἓνα τῶν πολυτιμοτέρων καὶ μᾶλλον ἀρσιωμένων ἐργατῶν αὐτῆς.

Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Πετρομαγούλας ἀγωνισάμενος ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ἀνυψώθη, ἐστέφθη καὶ ἰδίαις χερσὶ τὸ μαυσωλεῖον τοῦ ἤγειρε.

Μετὰ τὸ ἡρωϊκὸν τέλος τοῦ Γ. Λαΐου ὁ Ι. Θεοδώρου, βλέπων τὸν ἐχθρὸν προχωροῦντα, σπεύδει μετὰ μέρους τῶν ὑπ' αὐτὸν πρὸς τὴν κορυφήν, ὅπου τινὲς τῶν περὶ τὸν φονευθέντα Γ. Λαΐον ὑποχωρήσαντες ἡμύνοντο εἰσέτι, ἀλλ' ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἡ θέσις αὕτη καθ' ἧς διεσθύνεται ἡ ἐχθρική δύναμις ἐπιφαιλεστάτη καθίσταται. Ἐνῷ δὲ ὁ ἐχθρὸς προχωρεῖ ἐπὶ τοῦ λόφου δυσμῶθεν, σῶμα ἵππικου ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς Καρδίτσης σπεύδει ἕνα διέλθῃ τὴν γέφυραν τοῦ Ὀργοζίνου καὶ ὑπερφαλαγγίση τοὺς λόφους ἅπαντας.

Τὴν στιγμήν ταύτην ὁ Δ. Σοῦτσος μετὰ τοῦ Βελοῦλα καταφθάνει δρομαίως ἀπὸ Βαταλάρ καὶ διερχόμενος τὴν γέφυραν καταλαμβάνει μόνος πρὶν ἢ φθάσωσιν ἔτι οἱ ὑπ' αὐτὸν μικρὰν δενδροστοιχίαν, ἐκεῖθεν δ' ἐπὶ τινας στιγμὰς ἀνθίσταται γενναίως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, μετ' οὗ πολὺ δὲ ἐπελθόντος τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ 35 ἀνδρῶν ἐκ τῶν τοῦ Ι. Σισμάνη, ὁ ἐχθρὸς ἀποκρούεται καὶ εἰς φυγὴν τρέπεται. Ταῦτοχρόνως σχεδὸν ἕτερον σῶμα ἵππικου ἀπὸ Βαταλάρ παρατάσσεται ἀπέναντι τοῦ Μασκλουρίου, ἀπειλοῦν τὴν γραμμὴν τῆς ὑποχωρήσεως, ἀλλ' ὁ Ι. Σισμάνης εὐπειθὲς ὅσῳ καὶ καρτερικὸς φρουρεῖ τὴν γέφυραν τοῦ χωρίου, μὴ παρασυρόμενος εἰς ἀγῶνα δυνάμενον νὰ ἐπιφέρῃ τὴν καταστροφὴν τῆς τόσῳ ἀκροσφαλοῦς θέσεως τῆς ἐπαναστατικῆς ἀμύνης.

Μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων ἱππέων ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Ὀργοζίνου ὁ Δ. Σοῦτσος ἀνῆλθε μετὰ τῶν φοιτητῶν Μ. Ὀριγώνη καὶ Δ. Ψιμούλη ἐπὶ τοῦ Μογγολίνου λόφου παρὰ τῷ Κ. Ἰσχομάχῳ, ἐνῷ ὁ Ι. Καλαμάρας καταφθὰς ἀπὸ Καζνὲς-Μαγούλα καὶ εὐρὼν τὸ Κέρπεσι κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων κατέλαβε τὴν γέφυραν τοῦ Ὀργοζίνου. Ὁ Δ. Τερτίπης ἔσπευσεν ἐπίσης πρὸς τὸν Ι. Θεοδώρου ἐπὶ τῆς Πετρομαγούλας περὶ ὥραν 11, ἐνισχύων τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ ἐνθαρρύνων διὰ τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρὸς παρουσίας αὐτοῦ τοὺς στρατιώτας, οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι εἶχεν ἐπίσης φονευθεῖ.

Ἐνταῦθα ὁ ἀνδρεῖος ἐπιλοχίης μαθὼν τὸ τέλος τοῦ προ-

σφιλοῦς συναρχηγοῦ κατελήφθη ὑπὸ θλίψεως, ἅμα καὶ ὀργῆς. Τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀνέβλυζον δάκρυα, ἐνῶ τὸ στῆθος ἐξογκοῦτο καὶ ἐσπινθυροβόλουν οἱ ὀφθαλμοί.

Τί ἄρᾳ γε ὀλιγώτερον τὴν στιγμὴν ταύτην ἡσθάνετο ἢ καρδία τοῦ στρατιώτου τούτου τῆς τοῦ ὁμηρικοῦ ἐκείνου ἥρωος, τοῦ ἐπὶ τῷ φόνῳ ἐπίσης προσφιλοῦς ἐταίρου ὀρκιζομένου νὰ ἐκδικηθῇ αὐτὸν καὶ βοῶντος :

Ἐκτορα δεῦρ' ἐρύσας δώσειν κυσὶν ὦμά δάσασθαι,
Δώδεκα δὲ προπάρειθε πυρῆς ἀποδειροτομήσειν
Τρώων ἀγλάε τέκνα, σέθεν κτεμένεοιο χολωθείς.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης ἀποπείρας τῶν Τούρκων πρὸς ὑπερφαλάγγισιν τῆς ἐπαναστατικῆς παρατάξεως—ἣν ὤφειλον νὰ ἐπαναλάβωσι καὶ ἡδύναντο νὰ ἐπιχειρήσωσιν εἰς ἔτι μεγαλειτέραν ἀκτίνα, ὡς ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ἐπαρκῶν δυνάμεων αὐτῶν—περιωρίσθησαν εἰς τὰς κατὰ μέτωπον ἐπιθέσεις, ἐπιτελέσαντες ἀκωλύτως τὴν ἔνωσιν αὐτῶν ὡς ἐκ τῆς πτώσεως τῆς Ματαράγκας.

Οὕτως ὁ ἀγὼν περιορισθεὶς διεξήγετο ἤδη μετὰ σφοδρότητος κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς Πετρομαγούλας συγκεντρωθέντων ἐπαναστατῶν, βοηθουμένων ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Μογγολίνου φρουρᾶς τοῦ Κ. Ἰσχομάχου καὶ ἄλλων ἐκεῖ ἐθελοντῶν. Ἐνταῦθα ἀνῆλθον, ἐκτὸς τοῦ Δ. Σούτσου, ὁ Ν. Κοντογιάννης καὶ ἄλλοι, πάντες δ' ἀμφέβαλλον περὶ τῆς ὑπερισχύσεως αὐτῶν καὶ ἀνελογίζοντο τὴν ἐκ τούναντίου φοβεράν καταστροφὴν, καθ' ὅσον ἅπασα ἡ ἀπὸ Μασκλουρίου καὶ Σοφάδων μέχρι Λουτροῦ γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας καὶ ὑποχωρήσεως ἦτο ἀνυπεράσπιστος, πλῆθος δὲ γυναικοπαίδων, φορτηγῶν καὶ βωαμαξῶν, τῶν εἰς Λουτρόν ἀποσυρομένων κατοίκων τοῦ Κάμπου, ιδίως δὲ τῶν Σοφάδων, διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ κατακοπῶσιν ἢ αἰχμαλωτισθῶσι ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ, ὅπερ ἄπορον τίνος ἔνεκα δὲν ἀπεπειράθη τὸ τοιοῦτο, καταλαμβάνον τὸ Ἀνώγι καὶ Καζνὲς ἢ τοὺς Ζαρχανάτες καὶ Κουβανάτες.

Ἐν Λουτρῷ, ἐνθα τὰ γυναικόπαιδα συνεσωρεύοντο καὶ ἔμενον ὁ Ι. Ἰγγλέσης καὶ Γ. Φιλάρετος, οὐδεμία σχεδὸν δύναμις ὑπῆρχε· διότι καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Κ. Τσάπαλον ἄνδρες, ἰδόντες τοὺς

ὑπὸ τὸν ἱατρὸν Α. Καπάλαν, Λέλην καὶ Βαλατσὸν ἀπερχομένους περὶ τὴν 10 π. μ. εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀνεστατῶθησαν καὶ ἐπὶ τέλους ἀνεχώρησαν, ἀφέντες τὴν ἀποθήκην τῶν ὀπλων καὶ πολεμοφοδίων εἰς τὴν ὑπεράσπισιν 30 μόνον ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀπὸ Ρεντίνης Μ. Ἀναγνωστόπουλον.

Ἐνῷ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἡ τῆς ὑποχωρήσεως γραμμὴ εὕρισκετο, ἐν οἷα δὲ προσεθέταμεν κινδυνώδει θέσει ἡ τῆς Πετρομαγούλας ἐπαναστατικὴ δύναμις διετέλει, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Μογγολίνου λόφου συνέβαινε λυπηρόν τι.

Τῇ 1 μ. μ. ὀλίγον ἀπὸ τῆς παρὰ τῷ Κ. Ἰσχομάχῳ μεταβάσεως τοῦ Δ. Σούτσου, ἀρόβως ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου μετὰ τοῦ εὐτόλμου Σ. Σακελλαροπούλου τὰς περιπετείας τῆς μάχης περιεργαζομένου, σφαῖρα ἐχθρικὴ πλήττει τὸ στήθος αὐτοῦ, διὰ τῶν νόθων ἀριστερῶν πλευρῶν πλησίον τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τοῦ δεξιοῦ νεφροῦ ἐξερχομένη. Οἱ φοιτηταὶ καὶ ἄλλοι τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν λαμβάνουσι τότε εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν ἀνδρεῖον τραυματίαν καὶ ἀπομακρύνουσι τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ὑπὸ βρογὴν σφαιρῶν, οὗτος δ' αἱματόφυρτος καὶ δεινῶς πάσχων ἀλλὰ τὰς ὁδύνας τοῦ κρύπτων, περὶ ἐνὸς μόνον ἑρωτᾷ καὶ φροντίζει, τῆς διεξαγαγομένης μάχης!

Ἐνῷ ὁ ἀνελπίστως ἐπιζήσας Δ. Σούτσος μεταφέρεται ὑπὸ τῶν φοιτητῶν καὶ τινων τοῦ σχεδὸν διαλυθέντος τότε σώματος αὐτοῦ εἰς Λαμίαν, ἡ περὶ τὴν Πετρομαγούλαν μάχην ἐξακολουθεῖ ἀμφίροπος, πεισματώδης, φονικὴ. Ὁ Ι. Καλαμάρας μετὰ τοῦ Ε. Ραχιώτη, κατέχοντες τὴν γέφυραν τοῦ Ὀργοζίου, ἀντιτάσσονται ἐπίσης τῇ πέραν αὐτῆς ἐκτεινομένη τουρκικῇ πτέρυγι, ὁ δὲ τὴν τοῦ Μασκλουρίου φρουρῶν Ι. Σισμάνης—ἀφοῦ ὀλίγου δεῖν ἐξηπατᾶτο ὑπὸ πλασῆς τῶν Ἀλβανῶν συμπλοκῆς, διὰ παντὸς τρόπου ζητούντων νὰ ἐξαγάγωσιν αὐτὸν ἐκεῖθεν—διέμενεν ἐν τῇ ἐπικαίρῳ θέσει αὐτοῦ ἀκλόνητος, ἔχων πάντοτε ἀντιμέτωπον ἕλην τουρκικοῦ ἱππικοῦ.

Οὕτως ἐπὶ πεδίου ὁκτὼ ὥρῶν πλάτους καὶ δώδεκα μῆκους, ἐν τῷ μέσῳ τριῶν μεγάλων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν κέντρων τῆς Θεσσαλίας, 800 περίπου ψилоὶ ὀπλίται Ἕλληνες μάχονται κατὰ 5,000 περίπου Τούρκων τακτικῶν μετ' ἀναλόγου ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ.

Ὁ ἥλιος τῆς μεσημβρίας, ἐνῶν τὰς φλογεράς ἀκτῖνας αὐτοῦ μετὰ τοῦ καπνοῦ καὶ πυρὸς τῶν ἀδιαλείπτως ἐκπυροκροτούντων ὄπλων, κατέτρυχε τοὺς εὐαρίθμους Ἑλληνας μαχητὰς, οἵτινες ἀπὸ πρωίας νήσταις καὶ διψαλέοι, χωρὶς νὰ συναλλαχθῶσι καὶ ἐνδυναμωθῶσι, ἡγωνίζοντο κατὰ ἐχθροῦ, ἔχοντος ἀνεξαντλήτους ἐπικουρίας καὶ ἰσχυρὰ ὑποστηρίγματα, ἐπομένως καὶ συνεχῶς τοὺς ἄνδρας αὐτοῦ ἀνταλάττοντος.

Ὅθεν οἱ ἐπὶ τῆς Πετρομαγούλας ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἐπέζοντο πανταχόθεν, καὶ τοὶ ἀκλόνητοι ἐν ταῖς θέσεσι αὐτῶν ὁ Ι. Θεοδώρου, Ε. Δαλαβέρης καὶ οἱ περὶ τοὺς λοιποὺς ὑπαξιωματικοὺς στρατιῶται καὶ πολῖται ἐθέριζον τὰς πυκνάς ἐχθρικὰς τάξεις.

Ἐνταῦθα συνέβαινέ τι πρωτοφανὲς ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν πολέμων. Ἡ πεδιάς τῆς Καρδίτσης, ἐφ' ἧς ἡ μάχη διεξήγετο, τρέφει ἀφθονίαν βοῶν καὶ βουβάλων. Ἐκ τοιούτων πυκνῶν ἀγγελῶν οἱ ἐχθροὶ σχηματίζοντες διπλὰς σειρὰς κινητῶν πυργίων καὶ ὀπισθεν αὐτῶν κρυπτόμενοι ἐπλησίαζον τοὺς ἐπαναστάτας. Τὰ δυστυχῆ ζῶα ἀταράχως καὶ βραδέως βαίνοντα ἐπιπτον σωρηδὸν τραυματιζόμενα καὶ φονευόμενα, ἡ δὲ πλήρης ἐκ τῶν πτωμάτων αὐτῶν πεδιάς ἀντήχει μετὰ τῶν γόων τῶν τραυματιῶν τοὺς ἀγρίους αὐτῶν μυκηθμούς.

Περὶ τὴν 3 μ. μ. νέαι τουρκικαὶ ἐπικουρίαι κατέβησαν ἀπὸ Φαρσάλων, ἐνῶ οἱ πρὸ τῆς γεφύρας τοῦ Μασκλουρίου ἱππεῖς ἵσταντο ἀκίνητοι, ἀναμένοντες βεβαίως τὴν στιγμήν τῆς καταδιώξεως τῶν ἰσχυρόων, ὡς κατ' ἀρχὰς περιφρονητικῶς τοὺς ἐπαναστάτας ἀπεκάλουν.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων κατέστησαν ἐπίφοδοι καὶ σχεδὸν ἀκράτητοι καθ' ὅλων ἐν γένει τῶν ἐπαναστατικῶν σημείων, κυρίως ὅμως κατὰ τῆς Πετρομαγούλας.

Ἐνταῦθα κυρίως διεξήγετο ὁ ἀγὼν, ἐντεῦθεν ἀνεμένετο ἡ κρίσις. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τούτου κατὰ τὴν 21 Μαρτίου ἐξήρτατο ἡ δόξα ἡ τὸ ὄνειδος τῶν Ἑλλ. ὄπλων τοῦ 1878.

Οἱ λιποτάκται τοῦ σώματος τῶν ὑπαξιωματικῶν ἀντικαθίσταν τοὺς ἐβελοντάς τοῦ Ζούρκου.

Ἡ Αἰγυῖά εἶχεν ἀμαυρώσει τὴν Σέκλυζαν, ἀλλ' ἡ Ματαράγκκα ἐξήγνιζεν ἤδη τὴν Μακρυνίτσαν.

Καὶ διατί ἄλλως, ἀφοῦ ὁ μὲν Κ. Ἰσχύμαχος διαμένει ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἀτάραχος καὶ ἄγρυπνος, ἐνῶ αἱ σφαῖραι φονεύουσι τοὺς περὶ αὐτὸν βλαχοποιμένας, ἀνακράζοντας λυσσωδῶς εἰς ἐκάστην τοῦ ὅπλου των ἐκπυρσοκρότησιν :

— Πάρετε, Τοῦρκοι, τσελιγκάτο ! *

Ὁ δὲ ἀτρόμητος Δ. Τερτίπης ἀπὸ τάξεως εἰς τᾶξιν ἀναπηδῶν, συμβουλεύει, ἐλέγχει, προτρέπει, ἐνθαρρύνει. Καὶ ὅτε μὲν ἐν τοῖς προμάχοις προμαχεῖ, ὅτε δὲ πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ Μογγολίνου λόφου μεταβαίνει, ἐπικουρίας ζητῶν καὶ ἐπανερχόμενος ὑπὸ χάλαζαν σφαιρῶν. Ἐπίσης καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται φιλοτιμοῦνται τίς τοῦ ἄλλου νὰ προηγηθῇ, ἐπὶ μᾶλλον νὰ ἐκτεθῇ καὶ προμαχήσῃ, ὑποτασσόμενοι τοῖς ἀνωτέροις καὶ τὰς διαταγὰς ἀγογγύστως ἐκτελοῦντες.

Ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς μάχης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Ι. Τσακούμης εὐζωνος, τρωθεὶς τὴν κνήμην, ἀντὶ νὰ δειλιάσῃ καὶ λιποψυχήσῃ, περιφρονητικῶς ἀνέκραξε :

— Παληότουρκοι, δὲν ἔξυρτετε νὰ βαράτε, ὄχι !

Καὶ ἐξηκολούθησε μαχόμενος πεισματωδῶς, μέχρις ὅτου δευτέρα σφαῖρα διαπερᾷ τὸ στῆθος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τότε τὰ λοίσθια πνέων ἐψιθύριζε :

— Τώρα μάλιστα . . . ἀξίζει.

Πρὸς δὲ τοὺς μεταφέροντας αὐτὸν ἔλεγε :

— Τοὺς παληότουρκους, δὲν μὲ μέλει ἀδέλφια, ἀλλὰ πῆγαν νὰ μὲ σκοτώσουν μεσημέρι. Δὲν μ' ἄφιναν ὡς τὸ βράδυ νὰ ρίξω ἀκόμα δυὸ ντουφέκια !

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Ματαράγκᾳ μαχητῶν.

Περὶ τὴν 4 1/2 μ. μ. οἱ Τοῦρκοι περιέσφιγγαν ἐπὶ μᾶλλον τοὺς ἐπὶ τῆς Πετρομαγούλας, ἀπόσπασμα δὲ 50 ἐπιλέκτων ὑπὸ τινα ἀνδρεῖον καὶ ρωμαλέον πρῶην ἐπιλοχίαν—λαβόντα τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ κατὰ τὴν ἐν Σεκλύζῃ μάχην, καθ' ἣν διεκρίθη—προχωρήσας κατέλαβε μέρος τῶν προπόδων τῆς Πετρομαγούλας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τῶν ἐπαναστατῶν.

Ὁ ἦχος τότε τῶν πυροβόλων ἀναμιγνύεται ταῖς ὕβρεσι καὶ βλασφημίαις τῶν ἀνταγωνιζομένων, οὓς ἡ ἀμοιβαία εὐκρινὴς

* Τὸν ποιμενικὸν φόρον.

θέα καὶ ἀνταλλαγὴ φράσεων μίσους πατροπαράδοτου, μανιω-
δεστέρους ἀποκαθιστᾷ.

Εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐπὶ τῆς Πετρομαγούλας ὁ Κ. Ἰσχόμα-
χος εἶχε διατάξει νὰ σπεύσωσι 30 ἔτι ἄνδρες ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν
Ι. Καλαμάραν, ἀλλ' ἐπικουρίαι τοιαῦται δὲν ἠδύναντο ν' ἀντι-
σταθμίσωσι τὸν ἀπὸ Φαρσάλων ἐπελθόντα χεῖμαρρον· πάντες
δ' ἡρώτων ἀλλήλους ἐὰν φαίνωνται μακρόθεν τὰ σώματα τοῦ
Ι. Σαφάκκα καὶ Α. Ρούκη ἢ ὁ λόγος τῶν Θηβαίων.

Δυστυχῶς ἔχνος ἐπικουρίας δὲν ἐφαίνετο !

Ἡ στιγμή ἦτο ἤδη λίαν κρίσιμος, διότι οἱ ἐπὶ τῆς Πετρομα-
γούλας καταβεβλημένοι ὑπὸ τοῦ καμάτου ὕρισταντο νέαν καὶ
ὀρμητικὴν ἔφοδον. Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ἤρχοντο ἤδη εἰς χει-
ρας ἢ δὲ ὑποχώρησις τῶν πρώτων ἐθεωρεῖτο πιθανωτέρα, ὅτε
σῶμα 100 περίπου ἀνδρῶν φαίνεται σπεῦδον ἀπὸ Μασκλουρίου.

Τὰ ἐπαναστατικὰ τηλεσκόπια στρέφονται τότε ἀγωνιωδῶς
πρὸς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο καὶ φωνὴ χαρᾶς ἀκούεται :

— Εἶναι ἰδικοί μας, εἶναι ἰδικοί μας !

Δρομαίως καὶ ἐνθουσιωδῶς κατέφθασαν μετ' οὐ πολὺ τὰ ἀπὸ
Λουτροῦ ἀναχωρήσαντα ἐπαναστατικὰ ἀποσπάσματα ὑπὸ τὸν
Βαλατσόν, Καπάλαν καὶ Δέλην, ἅτινα καὶ ὠδηγήθησαν ὑπὸ
τοῦ Βλαχώνη εἰς Πετρομαγούλαν, ὅπου ἔσπευδε τὴν στιγμήν
ταύτην τὸ ὑπὸ τὸν Ι. Καλαμάραν σῶμα, ἐπανελθὼν ὡς ἐκ τού-
του εἰς τὴν προτέραν ἐπίκαιρον θέσιν αὐτοῦ.

Τὴν ἐπικουρίαν ταύτην ἰδὼν ὁ Δ. Τερτίπης καὶ μεγάλως
διὰ μικρῶν ἐνθαρρυνθεὶς διέταξεν ἀντεπίθεσιν.

Καὶ τότε μιᾷ φωνῇ, ἀνασπᾶσαντες τὰς ξιφολόγχας, ἀκρά-
τητοι ἀντεπιτίθενται τῆς Πετρομαγούλας οἱ ἀνδρεῖοι κατὰ τῶν
πρὸ μικροῦ ἐπιτεθέντων αὐτοῖς ἐχθρῶν, οἵτινες μὴ δυνάμενοι
ν' ἀντιστῶσι ἤρξαντο ὑποχωροῦντες.

Τὴν φοβερωτέραν τῶν ἐπαναστατῶν ὀρμὴν ὑπέστησαν οἱ ὑπὸ
τὸν ἀνθυπασπιστὴν 50 ἐπίλεκτοι, οἵτινες γενναίως ἀμυνόμε-
νοι, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ διαφύγωσιν, ἔπεσον μέχρις ενός.

Ὁ γενναῖος Τοῦρκος ἀξιωματικός, τραυματισθεὶς τὸν δεξιὸν
ὀφθαλμὸν, ἔκειτο ἐπὶ κιβωτίου πολεμοφοδίων, ὅτε ἰδὼν εἰς ὀ-
λίγων βημάτων ἀπόστασιν τὸν Σ. Καληώραν ἀπὸ Δερβέν-Φούρ-
κκ, καταμελιζόντα ἕτερόν τινα Τοῦρκον τραυματίαν, ἀγορθεῖ-

ται, ἐναγκαλίζεται τὸν ἐπαναστάτην καὶ κράζει ἀγωνιωδῶς :
ἄφες τον, ἄφες τον !

Ὁ Σ. Καλῳώρας ἀφίνει πραγματικῶς τὸν πρῶτον, ἀλλ' ἵνα
ἐπέλθῃ τῷ δευτέρῳ . . . .

Ἐτερος ἐπίσης γενναῖος ἀλλὰ καὶ αἰμοδιψής, ὁ ἐκ τῶν ὑπὸ
τὸν Ν. Κοντογιάννην ὀπλιτῶν Γ. Ἀγγελόγιαννος, 6 ἑλαφρὰς
πληγὰς φέρων, ἐξεδικήσατο ἑαυτὸν τρεῖς τῶν ἐχθρῶν φονεύ-
σας διὰ σπαθισμῶν. Τρίτος ὁμῶς στρατιώτης τοῦ πεζικοῦ, ὁ
ἀπὸ Χασίων Α. Κόρακας πίπτει νεκρὸς ἐπὶ δύο θυμάτων αὐτοῦ.

Ἡ ἐπίθεσις τῶν ἐπαναστατῶν ἐξηκολούθησε ἐπὶ τινα χρό-
νον σφοδρὰ καὶ ἀκράτητος, τρόμον προξενοῦσα καὶ ὀλεθρον φέ-
ρουσα τοῖς Τούρκοις, οἵτινες ὑπεχώρησαν εἰς ἀπόστασιν 300
περίπου βημάτων. Περί τὴν 6 μ. μ. ἀφικομένου καὶ τοῦ Κ.
Τσαπάλου μετὰ 60 περίπου ἐγχωρίων, ἡ ἀριστερὰ τῶν ἐπα-
ναστατῶν ὑπερβαλλομένη τὴν δεξιὰν ἐχθρικὴν πτέρυγα καὶ
τρέπει τοὺς αὐτοὺς διμάχους ἱππεῖς εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ νίκη τῶν ἐπαναστατῶν κατέ-
στη προφανής. Οἱ Τούρκοι ἀμυνόμενοι μέχρι τῆς 8 μ. μ. ἐξέ-
κλινον ἐκ διαλειμμάτων ὅλης τῆς παρατάξεως αὐτῶν, τακτι-
κὴν ἐκτελοῦντες ὑποχώρησιν μέχρις ἀποστάσεως $\frac{3}{4}$ ἀπὸ τῶν
πρῶτων θέσεων αὐτῶν, συμπαραλαμβάνοντες περὶ τοὺς 800
νεκροὺς καὶ τραυματίας, ἐν οἷς δύο λοχαγοὶ καὶ ἄλλοι πολλοὶ
κατώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοί.

Περὶ τὴν 8 $\frac{1}{2}$ τῆς νυκτὸς τὸ πῦρ ἔπαυσεν ἐντελῶς τὸ δὲ
βαθὺ σκότος, ὅπερ ἤρξατο καλύπτειν τὸ πεδίον τῆς ἐνδόξου
μάχης, διεσκέδασαν τὰ ἄφθονα βεγγαλικά φῶτα τῶν Τούρ-
κων, οἵτινες συνεκεντρώθησαν εἰς διάφορα σημεῖα.

Οἱ ἐπαναστάται ἀπηυδημένοι, ἀλλὰ καὶ μεμεθυμένοι ἐκ
τῆς λαμπρᾶς νίκης αὐτῶν, διενυκτέρευσαν εἰς Σοφάδες, τῇ δ'
ἐπιούσῃ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ πλησιόχωρα χωρία, ἀριθμοῦντες
ἐκτὸς τῶν προμνησθέντων ἐνδόξων προμάχων περὶ τοὺς 50
νεκροὺς καὶ τραυματίας ἐν οἷς :

Φονευθέντες μὲν ὁ Γ. Λαῖος καὶ Γ. Καραγιαννούλης, ὁ Α.
Ἀποστόλου ἐκ Λαμίας, Δ. Κανέλλος ἐκ Γαρδικίου, Ι. Τσα-
κούμης ἐξ Ἰωαννίνων, Σ. Γράγκος ἐκ Καστορίας, Κ. Βουκε-
λάκης ἐκ Χίου, Ι. Φιλίππου ἐκ Καστορίας ἅπαντες στρατιω-

τικοί· επίσης οί ἐθελονταί Α. Ρέστος ἐκ Τυμφρηστοῦ, Ν. Γεωργίου, Δ. Παλαιοδημόπουλος ἐκ Μπρούρλιανης τῆς Σπερχειάδος ἄξιος γόνος καλοῦ πατρὸς ἔ· Ἀργιώτης ἐκ Σπερχειάδος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ Σ. Γράγκας, μετενεχθεὶς ἡμιθανὴς εἰς Λουτρὸν, ἀπῆλθε τῇ ἐπιούσῃ ἐκπνέων νὰ φέρωσιν αὐτὸν ἐπὶ κορυφῆς λόφου, ἵνα μακρόθεν ἴδῃ διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν πεδιάδα, ὅπου μαχόμενος ἐτραυματίσθη.

— Νὰ ἴδω τὴν Ματαράγκαν μίαν φορὰν ἀκόμη, ἔλεγε, καὶ ἄς ἀποθάνω!

Οὕτω καὶ ἐγένετο.

Μεταξὺ τῶν θυμάτων τῆς μάχης ταύτης συγκαταλεκτέον καὶ τὰ ἐξῆς τῆς τουρκικῆς θηριωδίας κατὰ τὴν ἐν Ματαράγκῃ εἰσοδὸν τῶν Ἀλβανῶν: Ὁ Ἱερομόναχος Παπαδαγγέλης, ὁ ἐλληνοδιδάσκαλος τῆς Ματαράγκας Γεωργολόπουλος, οἱ ἀπὸ Σοφάδων Α. Γκολίνης, Ρωσαγγελάκης, Β. Ἀτσιάνης, ὁ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας Μ. Θανασοῦλας ἔ· ἡ γραῖα Καραγεώργενα.

Τραυματισθέντες δὲ ὁ λοχίας Γρίκας Μάστωρας ἐκ Λοκρίδος, ὁ Η. Νάνος ἐξ Ἰωαννίνων, Σ. Χατσηγεωργίου ἐκ Κύπρου, Α. Ντάλης ἐξ Εὐρυτανίας, Κ. Παπαδάκης, Α. Τσάμης ἐκ Λαμίας, Α. Τραχῆς ἐκ Δωρίδος, Κ. Μίχου καὶ Δ. Καραμπατάκης ἐκ Φθιώτιδος ἅπαντες στρατιωτικοί· επίσης οἱ ἐθελονταί Ι. Μ. Ἀλβανός, Α. Ρεντίνας, Γ. Βλαστίδης, Κ. Δῶτσος, Γ. Ἀγγελόγιαννος καὶ Παππαδόγιαννος ἐκ τοῦ δήμου Σπερχειάδος.

Ἐτραυματίσθησαν προσέτι καὶ οἱ ἄοπλοι Ἱερομόναχος Παπαδημήτριος Ματαραγκιώτης, Βησάρης Παζαρακιώτης, Α. Παπαδημὸς ἀπὸ Ἐλιά, ἡ γραῖα σύζυγος τοῦ φονευθέντος ὑπέρτου τῆς ἐκκλησίας Θανασοῦλα, ἡ σύζυγος τοῦ φονευθέντος διδασκάλου Εὐαγγελικὴ Γεωργοπούλου καὶ ἄλλοι.

Διὰ τῶν ἀνωθι καὶ ἄλλων ὀλίγων ἔτι θυμάτων ἡ ἐν Ἀγράφοις ἐπανάστασις κατήγαγε τὸν μέγιστον τῶν θριάμβων αὐτῆς, οὗτινος πιστὴν εἰκόνα ἀπέστειλον ἐν Εὐρώπῃ οἱ μετὰ ταῦτα εἰς Λουτρὸν καὶ Θραψίμιον μεταβάντες ἀνταποκριταί τῆς Σημαίας τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ γαλλικοῦ Τηλεγράφου τῶν Ἀθηνῶν κκ. Μουσαβίνης καὶ Βούκλην.

Οὐδεμία ἴσως τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθεισῶν μαχῶν ἔχει ὀλιγωτέρων κρίσεων καὶ σχολίων ἀνάγκην, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ

μὲν προεισαγωγή αὐτῆς διασαφηνίζει τὸ πνεῦμα τῶν κυριωτέρων προσώπων, ἡ δὲ λεπτομερὴς ἐκτύλιξις τῶν διαφορῶν σκηνῶν καὶ φάσεων αὐτῆς παρέχει ὅσον ἔνεστι ἐντελῆ εἰκόνα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἱκανότητος αὐτῶν.

Οὐχ ἥττον ὁμως ἀνενδοιάστως δύνανται τις νὰ εἴπῃ ὅτι, πάντες φιλοτίμως ἠγωνίσαντο, ἐν ᾗ ἐτάχθησαν θέσει, ἀναλόγως τῆς πείρας, τῆς δεξιότητος καὶ τῆς φύσεως αὐτῶν.

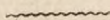
Ὁ ἀξιότιμος ὑποστράτηγος καὶ βουλευτὴς Π. Κωρωναῖος, ὅστις ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐπεσκεύαστο τὸ πεδῖον τῆς μάχης πρὸς ἀναγνώρισιν αὐτοῦ, ἀπεφάνθη ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 3 Νοεμβρίου ὅτι :

«Ὡδῆγησαν τὴν μάχην ταύτην οἱ καλλίτεροι στρατηγοί».

Τὸ βεβαιώτερον εἶναι ὅτι, ἐπολέμησαν οἱ καλλίτερον συντεταγμένοι καὶ μᾶλλον εὐπειθεῖς ὀπλίται, χάρις τῷ μικρῷ ἐκείνῳ πυρῇν τῶν ὑπὸ τοὺς Τερτίπην καὶ Λάϊον στρατιωτικῶν, ἐν οἷς ἐπαίνου καὶ τιμῆς ἄξιοι οἱ πλεῖστοι τῶν λοχιῶν καὶ στρατιωτῶν ὡς καὶ οἱ τῶν λοιπῶν ἐβελοντῶν.

Ἐὰν οἱ ἐπὶ τῆς Πετρομαγούλας ὑπεχώρουν οὐ μόνον ἡ ἥττα καὶ καταστροφὴ τῶν ἐπαναστατῶν θὰ ἦτο τελεία διὰ τε τὸ πεδινὸν τοῦ χωρίου καὶ τὸ πλῆθος τοῦ ἵππικοῦ, ὅπερ ὁ ἐχθρὸς διέθετε, ἀλλὰ καὶ τὰ μετ' αὐτὴν δεινοπαθήματα τῶν κατοίκων τοῦ Κάμπου ἀνυπολόγιστα.

Τὸ δὲ χεῖριστον ὅτι, τοιαύτη τις καταστροφὴ, μετὰ τὴν ἐν Μακρυνίτση, θὰ καθίστα περιττὴν τὴν ἐπελθοῦσαν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἐξ ἧς ὅπωςδὴποτε ἡ ἀρχὴ καὶ ὑπόστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος.

ΠΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΜΑΤΡΑΓΚΑ ΜΑΧΗΣ

1 Ματθαῖον—2 Πύργος-Ματθαῖον—3 Γέφυρα Ἀμπάζ-ἄλ—4 Πετορομαγούλα—5 Μογγόλιος—6 Μασκλούρι
7 Ὅδὸς Βατζλάρ—8 Ὅδὸς Ἐριμήται—9 Ὅδὸς Μάρκον—10 Ὅδὸς Καλυδαίων—11 Ὅδὸς Καρδίτης
12 Ὅριζίνος ποταμός—13 Ὅδὸς Σωφάδων—14 Ὅδὸς Καρδίτης.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝ ΜΑΤΑΡΑΓΚΑ ΜΑΧΗΝ

Μετὰ τὴν ἐν Ματαράγκα μάχην ἡ πρὸς τὰ ὀρεινότερα χωρία ὑποχώρησις τῶν ἐπαναστατῶν ἦτο ἀναπόφευκτος, διότι οὐ μόνον ἐπαρκῶν πολεμοφοδίων ἐστεροῦντο ἤδη, ἀλλὰ καὶ μεγίστη ἀνάγκη ἐπιδιορθώσεως τῶν ὅπλων Σασσεπὼ ὑφίστατο, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι, ἀπηλλαγμένοι ἤδη σπουδαίων φόβων ἐκ μέρους τῶν ἐν τοῖς λοιποῖς τμήμασιν ἐπαναστατῶν ἐσπευδον νὰ συγκεντρώσωσιν ἐνταῦθα μεγάλας δυνάμεις. Ὅθεν μετ' οὐ πολὺ 16,000 τακτικοῦ στρατοῦ ἀπὸ Καρδίτσης μέχρι Φαρσάλων ἕσταντο ἀντιμέτωποι τῶν ἐν ταῖς ὑπωρεῖαις ἐστρατοπεδευμένων 2000 μόλις ἐπαναστατῶν, καταλαβόντων ὄχυράν, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐκτεταμένην γραμμὴν ἀπὸ Νεβροπόλεως μέχρι Καίτσης, ὅπου μετὰ μικρὰς τινας ἐν τῷ τμήματι τοῦ Δομοκοῦ ἀψιμαχίας μετέβησαν ὁ λόχος τῶν Θηβαίων καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Α. Ρούκην σῶμα, τοῦ τοῦ γηραιοῦ Φράγκου διαλυθέντος.

Τῇ ἐσπέρᾳ τῆς εἰς Λουτρὸν ἐπανόδου τοῦ Κ. Ἰσχομάχου ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀφίκετο ὁ Ι. Σαφάκας μετὰ 350 ἀνδρῶν, μὴ δυνηθεὶς δυστυχῶς νὰ καταβῇ ἐν καιρῷ, ἀφ' ἐτέρου δὲ οἱ Τοῦρκοι προχωρήσαντες κατέλαβον τὰ κενὰ κατοίκων χωρία Μασκιοῦρι, Σοφάδες, Παζαράκι καὶ παρέδωκαν τῷ πυρὶ τὰς οἰκίας τῶν πλείστων προυχόντων.

Συνήλθον τότε εἰς πολεμικὸν συμβούλιον ἐν Λουτρῷ οἱ διάφοροι σωματάρχαι, ἵνα συσκεφθῶσι μετὰ τοῦ Κ. Ἰσχομάχου περὶ τοῦ πρακτέου, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὁ Ι. Σαφάκας διαφωνήσας τοῖς λοιποῖς καὶ ἐπιθυμῶν νὰ συμπλακῇ τῷ ἐχθρῷ, ἀπῆλθε μετὰ 15 φορτίων πολεμοφοδίων εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Δ. Ἀγγράφων· τῇ δὲ 30 Μαρτίου ἀφίκετο εἰς χωρίον Ἀγ. Γεώργιον, ὅπερ πρὸ δύο ἡμερῶν κατεῖχετο ὑπὸ τῶν εἰς Καταφύγι καὶ Παληγεώργη μεταβάντων Γ. Γαλλῇ καὶ Ι. Ν. Γρανίτσα.

Ὁμολογουμένως ὁ Ι. Σαφάκας συγκαταλέγεται τοῖς ἀπλοῦκοῖς στρατιώταις τῆς προγενεστέρας γενεᾶς, οἵτινες ἀνδρεῖοι καὶ πεπειραμένοι ἠδύναντο νὰ παράσχωσι σπουδαίας ὑπηρεσίας τῇ ἐπαναστάσει, ὑπαγόμενοι τῇ γενικῇ διευθύνσει αὐτῆς.

Οὗτος δὲ μάλιστα ἰσχυρὸν καὶ ὄντως μάχιμον σῶμα ἄγων, οὐ μόνον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐν Ματαράγκα μάχης καταστρεπτικώτερον τοῖς ἐχθροῖς θὰ καθίστα, ἐὰν συμμετέσχε αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐφεξῆς ἐπιτυχίαν ἐν περιπτώσει ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος τὰ μέγιστα θὰ συνεβάλλετο, ἐὰν δὲν ἀπῆρχετο πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅπου οὐδεμία σοβαρὰ ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια ὑφίστατο, ἀσκόπως δὲ ἀπωλείας καὶ μόνον προώριστο νὰ ὑποστῇ.

Ἐν Παλαιοκάστρῳ, χωρίῳ κειμένῳ Β.Α. καὶ εἰς ὥρας ἀπόστασιν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ἐφρούρει σῶμα 130 Ἀλβανῶν, ὁπερ ταῖς παρακλήσεσι τῶν προϋχόντων τοῦ χωρίου, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ, συνεννοούμενος μετὰ τῶν ἐν τῷ τμήματι τούτῳ λοιπῶν σωματαρχῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἄρτι ἐξελθὼν ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ Λοῦρος μετὰ τοῦ Σισμάνη ἀπὸ Ναυπάκτου. Ἀφοῦ μετὰ διαφόρους ἄλλας συζητήσεις ἀπεφασίσθη οἱ μὲν ἀδελφοὶ Ζουλούμη καὶ Ἀλεξάνδρῃ νὰ κατέχωσι τὸν Μισσέ-Νικόλα, οἱ δὲ περὶ τὸν Τριαντάφυλλον 30 ἄνδρες τὴν Πορτίτσαν, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τῶν Δωριέων ἐξεκίνησε τῇ 7 π. μ. τῆς 2 Ἀπριλίου, ἀφίει ἐν Ἀγ. Γεωργίῳ περὶ τοὺς 100 ὀπλίτας, ἵνα συνοδεύσωσι τοὺς μετακομίσοντας τὰ πολεμοφόδια ἀγωγεῖς. Μόλις ὅμως εἰς Βλάσδον ἀφικομένου οἱ μεταξὺ Σεκλύζης καὶ Ἀγ. Γεωργίου κατασκηνοῦντες Τοῦρκοι, παρατηρήσαντες τὴν ἀναχώρησιν τῶν πλείστων ἀνδρῶν, ἐπετέθησαν ἐξ ἀπροόπτου τοῖς ὑπολειφθεῖσι οὔτινες, ἀποκρούσαντες τὴν πρῶτην ἐχθρικὴν ἐφοδὸν καὶ ὠδηγήσαντες τὰ φορτηγὰ πρὸς ὑψηλότερα καὶ ἀσφαλῆ, ὑπεχώρησαν ἐπὶ τῶν πέριξ λόφων, ἐκεῖθεν δὲ ἤρξαντο παρακωλύοντες τὴν ἐν τῷ χωρίῳ εἴσοδον τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους σῶμα εὐτόλμων Ἀλβανῶν κατορθοῦ νὰ εἰσπηδήσῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτε τὸ ἐπαναστατικὸν ἀπόσπασμα περιῆλθε εἰς θῆσιν δεινὴν, μεταξὺ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς πεδιάδος προσβαλλόντων δύο λόχων τακτικῶν μετὰ 4 τηλεβόλων.

Τῇ 11 π. μ. ὁ Ι. Σαφάκας, ἐννοήσας ἐκ τῶν πυροβολημάτων τὸν κίνδυνον, ἐπανῆλθε δρομαίως μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ συνεπλάκη τοῖς ἐν τῇ πεδιάδι Τούρκοις ὡς καὶ τοῖς ἐν τῷ χωρίῳ, οὔτινος ἤδη ἤρξαντο πυρπολοῦμεναι μετὰ τῆς Σχο-

λῆς καὶ τινες τῶν παρχκειμένων αὐτῇ οἰκιῶν. Μετ' οὐ πολὺ διαφόρων ἐπικούρων δραμόντων ἡ πάλῃ ἐξηκολούθησεν ἀμφίρροπος μέχρι τῆς 7 μ. μ. ὅτε οἱ μὲν ἐπαναστάται ἀπῆλθον εἰς Βλάσδον διὰ Πορτίτσας, ἐνθα παραλαβόντες ἐνεταφίασαν δύο νεκροὺς αὐτῶν: τὸν Γ. Κόκκαλην καὶ Ε. Μπούγαλην, οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἐπανεκάμψαν εἰς τὰ ἴδια, περὶ τοὺς 10 νεκροὺς καὶ τραυματίας ἀριθμοῦντες.

Τῇ ἐπιούσῃ, διερχόμενοι πρὸ τῶν σκηνῶν αὐτῶν οἱ ἄρτι λιποτακτήσαντες καὶ ἀπὸ Λουτροῦ σπεύσαντες ὑπαξιωματικοὶ τῶν εὐζώνων Βαλαούρας καὶ Θεοδοσόπουλος μετὰ 70 στρατιωτῶν, συνεπλάκησαν τῷ ἐχθρῷ, εἰς δὲ τὸν κρότον τῆς συμπλοκῆς ταύτης ἔσπευσαν αὖθις ἐκτὸς ἄλλων οἱ ἐν τοῖς πέριξ διαμένοντες Γ. Γαλλῆς καὶ Ι. Γρανίτσας. Καὶ οὗτοι μὲν κατέλαβον ἐπικαίρους θέσεις παρὰ τὸν Ἄγ. Γεώργιον, ἀπόσπασμα δὲ τῶν ὑπὸ τὸν Ι. Σαφάκα τοὺς πρὸς τὴν πεδιάδα λόφους τῶν Μαδεμιῶν, ἐνῷ τολμηροὶ τινες τῶν εὐζώνων λιποτακτῶν, κατελθόντες εἰς τὴν πεδιάδα, ἐπετέθησαν τοῖς περὶ τὸ τουρκικὸν τηλεδύλον, ἀναγκάσαντες τὸν ἐχθρὸν νὰ μεταφέρῃ αὐτὸ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον χωρὶς καὶ νὰ μεταχειρισθῇ.

Ἡ ἀψιμαχία αὕτη διήρκησεν ἀπὸ τῆς 11 π. μ. μέχρι τῆς 5 μ. μ. ἄνευ σπουδαίων ἀπωλειῶν ἐκατέρωθεν, ἀλλὰ τὴν νύκτα τῆς 3 πρὸς τὴν 4 Ἀπριλίου οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο περιβάλλοντες διὰ σιδηροῦ κύκλου τοὺς ἐπαναστάτας, περὶ δὲ τὴν 10 τῆς πρωῒας λόχος αὐτῶν ἐπροχώρησε καταλαμβάνων τοὺς δεσπόζοντας τοῦ Παλαιοκάστρου λόφους. Ἐνταῦθα ὅμως ἀπόσπασμα τοῦ εἰς Βενέτικα-Καλύβια διαμέοντος σώματος τοῦ Θ. Ζάκα, ἐν οἷς ὁ Καραγεώργης καὶ Σ. Δάμιτσας, ἀντέκρουσε τὴν πρόοδον τοῦ ἐχθροῦ, καθ' οὗ ταχέως ἐπῆλθον πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τοὺς Σισμάνην καὶ Λοῦρον, Ζουλούμη, Σαφάκα καὶ ἄλλους, ὥστε ὁ ἐχθρὸς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων λόφων.

Μετὰ ταῦτα οἱ ἐν τῷ διαμερίσματι τῶν Δ. Ἀγραφῶν σωματάρχαι συνεκεντρώθησαν ἐν Μισσέ-Νικόλα, συσχεπτόμενοι μετὰ τῶν ἐγγχωρίων πρὸ παντὸς περὶ κανονικωτέρας διοργανώσεως τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ τ' ἄλλαχού ἐπαναστατικὰ ὅπλα εἰσήγαγον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις· διότι ἀφ' ἐνός

μὲν οἱ Τοῦρκοι ἀπέφευγον τὰς συμπλοκάς, νέας δυνάμεις ἀδιακόπως συγκεντροῦντες, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἐπαναστάται κατεγίνοντο εἰς τὴν διοργάνωσιν αὐτῶν, ἥτις, μὴ ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, λίαν βραδέως καὶ ἀτελῶς ἔβαινε.

Ὅπως δὴ ποτε οἱ ἐπαναστάται τῶν Ἀγράφων διετήρουν τὰς ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν θέσεις αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων, αἵτινες περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου, ἐνισχύθησαν ὑπὸ τῆς φρουρᾶς τῆς Βιδύνης, ἀνερχομένης εἰς 6,000.

Τὸν προφανῆ τότε κίνδυνον κατανοῶν ὁ Κ. Ἰσχύμαχος διέταξε τοὺς διαφόρους σωματάρχας νὰ καταλάβωσιν ὀχυρωτέρας ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν θέσεις. Οὕτως ὁ μὲν Ν. Κοντογιάννης κατέλαβε τὸν Ἀγ. Ἰωάννην· τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν, τὸ τοῦ Τσαπάλου καὶ Θ. Λάζου τὸ Θραψίμιον καὶ τὸ τοῦ Ι. Καλαμάρᾳ τὴν Δράνισταν, ὅτε ἀφίκετο παρ' αὐτοῖς ὁ ἐν Ὁσσα ἀγωνισάμενος φιλέλλην *Ch. Suler* καὶ ὁ ἄρτι ἐξεληθὼν *H. Cler*. Ἦδη κατήρχοντο ἀπὸ Χασιῶν καὶ τὰ Μακεδονικὰ σώματα ὑπὸ τὸν Κ. Δουμπιώτην καὶ τὸν ἐπίσκοπον Κίτρους, ἵνα προμηθευόμενα ὅπλα καὶ πολεμοφόδια ἐπανέλθωσιν εἰς Ὀλυμπον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχον μεταβῆ ἑνταῦθα ἀπὸ Ἀλμυροῦ μετὰ τῶν λειψάνων τῶν ἑαυτῶν σωμάτων ὁ καθηγητὴς Ν. Νικολαΐδης, ὁ Α. Μήτσας, Θ. Κολωνιάτης, Δ. Ἐξαρχος καὶ ἄλλοι, κατηρτίζοντο δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Η. Παπαηλιοπούλου καὶ νέα τινὰ σώματα ὑπὸ τὸν Κριεμμάδαν, Γεωργιάδην, καὶ ἄλλους, ὥστε ἡ ἐπανάστασις Ἀγράφων εἰσήρχετο εἰς τὸ τρίτον αὐτῆς στάδιον, ὅτε ἀπροσδόκητον ἄγγελμα περὶ μεσολαβήσεως τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἀνέστειλε τὰς ἐχθροπραξίας καὶ διέκοψε πᾶσαν περαιτέρω ἐνέργειαν.

ΚΑΤΑΠΑΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΝ ΚΕΛΕΡΙΟΙΣ ΚΑΙ ΛΟΥΤΡΩ

Ἐν οἷα περιεγράψαμεν καταπτάσει ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἀγγράφων διετέλει, ἐνῷ τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ συγκεντρωθέντα σώματα, μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Μακρυνίτης, παντοίας τάλαιπωρίας ὑφίσταντο, ὥς ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει προεξεθέσαμεν, γλίσχρως τροφοδοτούμενα καὶ πενιχρῶς ἐφοδιαζόμενα ὑπὸ τοῦ παρὰ τὴν Σούρπην συστηθέντος Ἐπιμελητηρίου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄλλως τε δραστηρίου καὶ ἱκανοῦ Α. Κωστῆ.

Ὅπωςδὴποτε ὅμως ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπανάστασις, ἀρμόδιως ὑποστηριζομένη, ἐφ' ἱκανὸν ἡδύνατο νὰ διαρκέσῃ καὶ πράγματα παρέχουσα τῇ Πύλῃ ἐν τόσῳ δειναῖς περιστάσεσι εἰς ἀσφαλεστέραν λύσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος νὰ συντελέσῃ. Τοῦτο προβλέπουσα καὶ κατανοοῦσα ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἔσπευσε νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς ὑφισταμένας δισχερείας δι' ὑποσχέσεων σοβαρῶν, καλὴν συνωρίδα ἀντιπροσώπων ἀποστέλλουσα, ἵνα διαπραγματευθῶσι μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Οὗτοι δὲ εἰδοποιηθέντες περὶ τούτου καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πειθαναγκαζόμενοι διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς κ. Μανέτα ἀνέστειλαν πᾶσαν ἐχθροπραξίαν.

Τῇ πρωΐᾳ τῆς 10 Ἀπριλίου, καὶ τοι ραγδαίας βροχῆς πιπτοῦσης, ἐξεκίνησαν ἀπὸ Ἀλμυροῦ οἱ ἀναμενόμενοι Ἀγγλοὶ ἀντιπρόσωποι κ. κ. Μέρλιν Γ. Πρόξενος ἐν Ἀθήναις καὶ Κ. Βλὼντ* πρόξενος ἐν Θεσσαλονίκῃ μετὰ τοῦ διερμηνέως αὐτῶν

---

*Καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854 τὸ αὐτὸ ἔργον εἶχεν ἀναλάβει ὁ Ἀγγλος οὗτος πρόξενος, οὗτινος ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Πηλίου ἐπαναστάτας σώζεται ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Γ. Φιλαρέτου, φιλοπάτριδος γόνου ἐνὸς τῶν τότε διακεκριμένων σωματαρχῶν :

«... Ἐπειδὴ καὶ ἔχω δουλιὰν διὰ Βῶλον, φωνάζόμενος ἀπὸ τοὺς ἐρχομένους ἐδῶ διὰ τὴν ἀμνηστίαν, ἐγὼ Κάρολος Μπλὼντ πρόξενος Ἀγγλος ἀπερνῶ καὶ σᾶς ζητῶ νὰ μοῦ ἀφήσετε τὴν εἰσόδον ἐλευθέραν μὲ τοὺς ὁπαδοὺς μου. Περιμένω ἀπάντησιν. Ὁ συνταγματάρχης τῆς Ἑλλάδος εἶναι εἰς Βῶλον».

καὶ τῶν διοικούντων τὸ ἐν Ἀλμυρῷ καταπλεῦσαν Ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον *Φάλκον*, λευκὴν φέροντες σημαίαν καὶ ὑπὸ 30 ὀθωμανῶν στρατιωτῶν συνοδευόμενοι.

Ἀπόσπασμα ἐπαναστατικὸν ὑπὸ τὸν Ι. Καρτάλην καὶ Ν. Τσάμην ὑπεδέξατο αὐτοὺς πρὸ τῆς Κεφαλώσεως ἐκεῖθεν δὲ, ἀπαγορεύσαν τοῖς Τούρκοις στρατιώτας νὰ προχωρήσωσιν, ὡδήγησεν εἰς Κελλέρια παρὰ τῷ Γ. ἀρχηγῷ Θ. Βελλέντσα.

Ἐνταῦθα οἱ κ. κ. Μέρλιν καὶ Βλὼντ συνέστησαν τοῖς ἐπαναστάταις τὴν διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ διάλυσιν τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, τὴν κατάπαυσιν ἐνὶ λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι, ἡ Ἀγγλία θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν, ἐν τέλει δὲ παρεκάλεσαν νὰ δοθῇ αὐτοῖς ὅσον τάχιον σχετικὴ ἀπάντησις.

Συνελθόντες τότε οἱ ἐν Κελλερίοις παρευρεθέντες σωματάρχαι συνεσκέποντο περὶ τοῦ πρακτέου, ἐνῷ ἡ τραχεῖα καὶ βροντώδης φωνὴ τοῦ ἀπλοϊκοῦ Α. Βελλέντσα διεμαρτύρετο κατὰ πάσης ὑποχωρήσεως, βεβαίον ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις θὰ ἐξηπάτα τὴν Ἑλλάδα.

Οἷα προαίσθησις τοῦ ἀπλοϊκοῦ ἔγενναίου ἐκείνου στρατιώτου!

Ἐπὶ τέλους οἱ ἐπαναστάται ἐζήτησαν 8ήμερον προθεσμίαν ἵνα, συνεννοούμενοι καὶ μετὰ τῶν ἐν Ἀγράφοις, ἀπαντήσωσιν ὠρισμένως καὶ ἀπὸ κοινοῦ.

Οὕτως οἱ Ἀγγλοὶ ἀντιπρόσωποι μετέβησαν τῇ 19 Ἀπριλίου ἀπὸ Καρδίτσης εἰς Λουτρὸν παρὰ τῷ Γ. ἀρχηγῷ Ἀγράφων Κ. Ἰσχομάχῳ τὰ αὐτὰ προτείνοντες, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἀπόλυσιν τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς Λαρίσσης καὶ Ἰωαννίνων κρατουμένων αἰχμαλώτων ὑπισχνόμενοι.

Οἱ ἐνταῦθα σωματάρχαι καὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαναστατῶν, πεισθέντες ταῖς διαβεβαιώσεσι τῶν Ἀγγλῶν ἀπεσταλμένων ὅτι: οἱ Ἑλληνικοὶ πόθοι προστατευθήσονται ἐκθύμως ἐν τῷ Βερολινεῖῳ συνεδρίῳ καὶ ὅτι θὰ τύχωσιν ἀμνηστείας οἱ ἐπαναστάντες κάτοικοι: προτρεπόμενοι δὲ αὐθις καὶ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, ἀπεφάσισαν νὰ παραδεχθῶσι τὰς Ἀγγλικὰς προτάσεις.

Ταῦτα πληροφορηθέντες καὶ οἱ ἐν Ἀλμυρῷ ἀπήντησαν ἐγγράφως ὅτι: καταθέτουσι τὰ ὅπλα ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει τῆς πραγ-

ματοποιήσεως τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐδράζαντο αὐτῶν καὶ τῇ περὶ ἀσφαλείας τῶν ἐπαναστάντων ἐγγυήσει».

Τούτου γενομένου τὸ σύνθημα τῆς καταπαύσεως τοῦ ἀγῶνος ἐδόθη διὰ τῆς διαλύσεως τῶν σωμάτων καὶ τῆς ἀφοπλίσεως τῶν ἀνδρῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι καὶ τοὶ ἐγγύριοι ἔλαβον πανοικί τὴν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἄγουσαν ἐκ φόβου τῆς τουρκικῆς θηριωδίας καὶ ἐκδικήσεως.

Συνεσωρεύθησαν λοιπὸν ἐν τοῖς παρὰ τὴν μεθόριον Ἑλληνικοῖς πολιχνίοις καὶ αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ ἄνδρες ἡλιοκαεῖς καὶ ἐξηντηλημένοι, γυναικόπαιδα πειναλέα καὶ ρακένδυτα, συνήθη θύματα τῆς ἀμέσου ἀποτυχίας τῶν τοιούτων ἀγώνων.

Καὶ οὗτοι μὲν διόβωλον καὶ τεμάχιον ἄρτου λαβόντες ἀπῆλθον τῇ πρώτῃ Μαΐου, ἵνα καταθέσωσιν ἐπὶ τῶν τύμβων τῶν πρὸ πεντηκονταετηρίδος πεσόντων πατέρων αὐτῶν μεμαρσμένων νεκρανθέμων στέφανον, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ὑποσχημένων. Αὕτη δὲ προσκληθεῖσα ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ νὰ καταθέσῃ τὰ περὶ τούτων ἔγγραφα ἤρνήσατο ἐπὶ προφάσει ψευδῇ, ὅπερ ἠνάγκασε τὸν φιλελεύθερον Κ. Δίλκ νὰ κηρύξῃ εἰς ἐπήκοον τοῦ ἐν Κροῦδον Συλλόγου ὅτι :

«Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἔπεισε τὴν Ἑλλάδα δι' ὑποσχέσεων ψευδῶν, ἐὰν δὲ ἡ Τουρκία ἀρνεῖται νὰ παραδεχθῇ ὅ,τι ἡ Εὐρώπη ἀπεφάσισεν, αἰτία ἄμεσος εἶναι αὕτη ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, ἥτις ἀπεξένωσε καὶ ἔρριψεν ἐς αἰεὶ ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς Γαλλίας τὸ μόνον ἀνατολικὸν ἔθνος, ὅπερ ἡδύνατο ν' ἀντιτάξῃ τοῖς Ῥώσσοις ἐπιτυχῶς».

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τοιαύτη τις ὑπῆρξεν ἡ ἐν τοῖς ὁμόροις ἐπαρχίαις τελευταία ἐπανάστασις, ἥτις δυνατὸν νὰ ἐξετασθῇ τριχῶς καὶ κριθῇ ὑπὸ τρεῖς ὅλως διαφόρους ἐπόψεις.

Πρῶτον μὲν ὡς ἔργον, ὅπερ ἡ Κυβέρνησις ὤφειλε νὰ προπαρασκευάσῃ, ὑποκινήσῃ καὶ ἐμμέσως διευθύνῃ, τοῦθ' ὅπερ τινες τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων ἡ Τουρκία ὡς γενομένον ἀδιστάκτως πιστεύουσι.

Δεύτερον δὲ ὡς προῖδν καθαρῶς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἐνεργείας τῇ συναινέσει ἢ καὶ συνδρομῇ τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ τρίτον ὡς αὐθόρμητος ἐξέγερσις εἰς ἡν τοῦ Ἑλλην. ζητήματος ἡ ὑπόστασις ὀφείλεται, ἅμα δὲ καὶ, οὕτως εἰπεῖν, δοκιμὴ τῆς κατ' ἄτομον καὶ καθ' ὁμάδας ἠθικῆς καταστάσεως καὶ πολεμικῆς ἀξίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν γένει στοιχείου.

Ἀνακεφαλαιοῦντες καὶ συνδέοντες τὰ ἐν περιλήψει ἐκτεθέντα ἐν τε τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ μέρει τοῦ παρόντος ἔργου μετὰ τῶν ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν πολεμικῶν σκηνῶν ἐκτυλιχέντων συμπεραίνομεν ὅτι, ἡ παροῦσα ἐπανάστασις οὐ μόνον δὲν ἦτο ἔργον πολιτικῆς προνοίας καὶ ἐνεργείας τῶν ἐν τέλει, οὐ μόνον ἡ κυβερνητικὴ ἐπίδρασις δὲν ὑπῆρξεν ὠφέλιμος αὐτῇ ἀλλὰ καὶ ὀλεθρία μάλιστα. Αἱ Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις, ἐπὶ στρωμνῆς ρόδων καθεύδουσαι ἀπὸ τῶν παραμονῶν τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, οὐδ' ὅλως συνέδραμον τοῖς ἔκτοτε κατὰ δύναμιν ἐργαζομένοις ἐπαναστατικοῖς Συλλόγοις, μᾶλλον δ' ὑπέβλεπον τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, φοβούμεναι ἴσως μὴ ταραξοῖσι τοὺς κύκλους καὶ συγχύσωσι τὰ σχέδια τόσῳ μεγαληπυθόλου πολιτικῆς. Ὅτε ὁμως βραδύτερον τὰ μὲν πράγματα τὴν πλάνην αὐτῶν κατέδειξαν, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη ἤρξατο πιέζουσα τὴν Οἰκουμενικὴν, οὐ μόνον τὴν συνδρομὴν τῶν Συλλόγων αὕτη ἐζήτησεν, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσε τῇ συγχωνεύσει αὐτῶν κυρία νὰ γίνῃ ἄλλοτρίας ἐργασίας, ἣν ὤφειλε πρὸ πολ. λοῦ καὶ μόνη διὰ τῶν Προξένων καὶ ἄλλων ὀργάνων αὐτῆς νὰ προπαρασκευάσῃ. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς τὴν

ὅλην ἐνέργειαν συγκεντρώσασα καὶ τοῦ μίτου πάσης προηγουμένης ἰδιωτικῆς ἐνεργείας δραξαμένη, οὐδὲν γενναῖον καὶ σοβαρὸν ἢ καλῶς μεμελετημένον ἀπεφάσισε.

Πολιτευομένη διὰ τρόπου πείθοντος τὴν κοινὴν γνώμην, ὅτι προϋτίθετο νὰ παρουσιάσῃ τὴν Ἑλλάδα συντεταγμένην καὶ ἱκανὴν διεκδικῆσαι τὰ δικαιώματα αὐτῆς ὡς Κράτος, ἀφ' ἐνὸς περιώριζε τὰς πρὸς τοῦτο ἐνεργείας εἰς τὰς συστάσεις τῶν γνωστῶν ἐκείνων δολοφόνων στρατοπέδων, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀντέκρουε πᾶσαν πρότασιν καὶ ἀντέπραπτε πάσῃ ἐνεργείᾳ πρὸς συγκρότησιν καὶ ἄσκησιν τακτικῶν σωμάτων ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐθελοντῶν ὑπὸ τύπον ἐθοφρουρᾶς ἢ ἐθοφυλακῆς, ὀρρωδοῦσα ἅμα καὶ εἰς τὸν ὀπλισμὸν τῶν τῆς ἐλευθέρως πολιτῶν. Ἀποφεύγουσα οὕτω τὴν στρατιωτικὴν κατάρτισιν τῆς μεγάλης ὁμάδος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε προαιρουμένη νὰ πολεμήσῃ ὡς κυβερνητικὸς δεσποτισμὸς καὶ οὐχὶ ὡς ἐλευθέρων πολιτῶν πατρικὴ Κυβέρνησις, ἀφῆκε νὰ διαφύγῃ εὐκαιρία πολῦτιμος τόσου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν, παρ' οἷς καὶ ἐνήργει ὅπως προλάβῃ πᾶσαν ἐξέγερσιν, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ ἄνθος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπολιορκεῖτο ἐν Πλεύνᾳ. Καὶ οἱ δοῦλοι Ἕλληνες πεποιοῦντες τῇ εἰλικρινείᾳ καὶ περινοίᾳ αὐτῆς ἀνέμενον τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τὴν εὐγενῆς νεότης, στενάζουσα ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ στρατοῦ δεσμία, ῥκτειρε τοὺς Ἕλληνας ὑπουργοὺς ἀποφαινομένους, ὅτι ἡ ἀντίστασις τῆς Πλεύνας θὰ διήρκη ἐπὶ ἐν ἔτος εἰσέτι, ἐν διαστήματι τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠδύνατο νὰ ὀργανωθῇ ἐντελέστερον!

Καὶ ὑπῆρχον ὅπλα καὶ ὑπῆρχον πολεμοφόδια φύρδην μίγδην ἐν Ναυπλίῳ ἐναποθηκευμένα μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἠγγέλθη ὁ ἀπόπλους τῆς ὑπὸ τὸν Χόδερτ ναυτικῆς μοίρας, ὅτε ἐν μὲν ταῖς ὁδοῖς τῶν Ἀθηνῶν πρότυπον ἱππικοῦ ἐσχηματίζετο, ἐν παραθύστῳ δὲ λιτανεῖται καὶ δεήσεις ἐτελοῦντο ὑπὲρ τῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν χειρῶν διασώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου, τοῦ πρὸς μεταφορὰν πολεμικοῦ ὕλικου εἰς Ναύπλιον καταπλεύσαντος.

Ὅτε ἡ τοῖς Ἕλλησι ἀπαισία εἰδήσις τῆς πτώσεως τῆς Πλεύνας ἤρξατο συνδυαζομένη τῇ συνθηκολογήσει τῶν ἐμπολέμων

καὶ ἐκ βάθρων ἅπασα ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀνετράπετο, τότε δὴ τότε, παρὰ τὰς προτέρας σκέψεις καὶ ἐνεργείας αὐτῆς, κατενόησε τὴν ἀνάγκην τῆς γενικῆς καὶ ταυτόχρονου ἐξεγέρσεως τῶν δούλων ἐπαρχιῶν ἐν διαστήματι ἡμερῶν δέκα!

Καὶ ἐγένετο ἡ ἐξέγερσις αὕτη ἐν διαστήματι ἡμερῶν δέκα καὶ διήρκεσεν ἐπὶ ἑκατὸν πολυκλαύστους ἐν χρήματι καὶ αἵματι καὶ ἐθνικῇ τιμῇ.

ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἤρξατο ἡ ἐπανάστασις, ἥτις, ὑπὸ τὴν δευτέραν ἔποψιν ἐξεταζομένη, τὸ μὲν σχέδιον εἶχεν ἐπιπόλαιον, τὸ πνεῦμα συγκεχυμένον καὶ μετρίαν τὴν καθόλου διοργάνωσιν ὡς ἐκ τῆς ἐπισπεύσεως καὶ τῆς ἐν μέρει ἀκαταλληλότητος τῶν ἐν τῷ κέντρῳ πρωτοστατούντων, πολλὰ δὲ τὰ ἐξ οἰκείων βέλη χάρις τῷ ἐξόχῳ πνεύματι αὐστηρᾶς στρατιωτικῆς πειθαρχίας τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ἀξιωματικῶν ἐκείνου ὑπουργοῦ. Ταῦτα δ' ἐνῶ αὐτῇ καὶ μόνῃ ἐγκατελείφθη ἡ λύσις τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἀντὶ ὡς ἀφορμῆ ἀπλῶς τῶν πρὸς ἐπίλυσιν σοβαροτέρων μέτρων νὰ χρησιμεύσῃ.

Καὶ ἐν Ἡπείρῳ μὲν λαβύρινθος διαρκoὺς ἀντενεργείας τοῦ ἐπαναστατικοῦ στοιχείου καὶ κυκεῶν ἀμφιταλαντεύσεως τῶν διοργανούντων αὐτὸ, ὡς ἐξ αὐθεντικῶν ἀλληλογραφιῶν ἐν ταῖς οἰκείαις μέρεσιν ἀπεδείχθη ἐν Μακεδονίᾳ δὲ αἱ μᾶλλον παρὰ κεκινδυνευμέναι ἀπόπειραι ἐκ πρώτης ὄψεως καταφαίνονται, καὶ μόνον ἐν Θεσσαλίᾳ ἐνέργειά τις καὶ μέσων ἐπαρκῶν διάθεσις παρατηρεῖται πρὸς σχετικὴν ἐπιτυχίαν, ἀλλ' ἄνευ συνδέσμου, ἐνότητος καὶ καταλλήλου τῶν προσώπων ἐκλογῆς.

ὑπὸ τὴν τελευταίαν ὅμως ἔποψιν ἐξεταζομένη ἡ παρούσα ἐπανάστασις, ἐκτὸς τοῦ ἀναμφηρίστου πολιτικοῦ ἀποτελέσματος αὐτῆς, δὲν στερεῖται φαινῶν ἀκτίνων, δυναμένων ἐμπνεῦσαι αἴσθημά τι ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ ἐνθαρρύνσεως διὰ τὸν ἐν τῷ μέλλοντι ἀναπόφευκτον ἀγῶνα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἡ λεπτομερὴς ἐκθεσις τῶν διαφορῶν μαχῶν, ἡ ὀνομαστικὴ ἀπαρίθμησις τῶν θυμάτων καὶ ἡ μυρία ἀνδρῶν, τόσῳ ἐντιμον καὶ διακεκριμένην θέσιν κατεχόντων ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τοῖς διαφοροῖς σταδίοις τοῦ βίου, οὐδεμίαν ἀφίνουσιν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις αὕτη φέρει ἀλλοῖον ὅλως χαρακτῆρα τοῦ δο-

θέντος αὐτῇ ὑπὸ τινων ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ ἵσταται πολὺ ὑψηλότερον τῆς θέσεως εἰς ἣν ἀπεπειράθησαν νὰ καταβιβάσωσιν αὐτὴν ἀσεβῶς οἱ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ κατὰ διάνοιαν ἀποσχόντες.

Τοὺς μετασχόντας αὐτῆς ἐτολήσαμεν νὰ κρίνωμεν αὐστηρῶς μᾶλλον ἢ ἐπεικῶς, αὐστηρότερον δ' ἔτι τοὺς ὑπευθύνους τῆς ἀνεπιτυχοῦς διοργανώσεως, οὐδ' ἀπεσιωπήσαμεν τὰς ἀναποφεύκτους κατὰ τὰς τοιαύτας ἐπαναστάσεις παρεκτροπὰς, οὐδ' ἀπεφύγομεν νὰ ὑποδείξωμεν χαρακτῆρων τινων τὰ ἐλαττώματα καὶ περ γινώσκοντες, ὅτι οὐδ' ἐν τοῖς τακτικοῖς στρατοῖς καταχρήσεις περὶ τὴν διαχείρησιν καὶ παρατράγωδα κατὰ τὴν διοίκησιν ἔλλείπουσι. Ἀλλὰ διὰ τούτων οὐδόλως δύνανται νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀδράνειαν καὶ ραθυμίαν οἱ ἐνασμενιζόμενοι εἰς τακτικὴν ἀπενθαρρύνουσαν τὰς καρδίας, ταράττουσαν τὰς συνειδήσεις καὶ τὴν ἐθνικὴν ὑπόληψιν τὰ μέγιστα ζημιοῦσαν.

Δὲν ἀρκοῦσι πρὸς δυσφημίαν ἔργου, κεχρισμένου διὰ τοῦ αἵματος πεντακοσίων εὐγενῶν θυμάτων καὶ ἐστεμμένου διὰ τῶν δεινοπαθημάτων χιλιάδων, αἱ παρεκτροπαὶ ἐκατὸν ἀγενῶν ἢ δεκάδος ἢ ἰδιοτέλεια, ὅπου τὸ κράτος τοῦ νόμου δὲν ὑφίσταται, ἡ δ' ἐνέργεια τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ συμβολαιογράφου παύει.

Ἀλλ' οὕτω περὶ τῆς ἐξιστορηθείσης ἐπαναστάσεως ἐν συμπεράσματι ἀποφαινόμενοι, δὲν ἐννοοῦμεν καὶ ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐθνικοῦ πειράματος, ὅσῳ καὶ ἂν ᾖ σεβαστὸν, ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ἢ τὰς προσδοκίας τῶν δούλων ἀδελφῶν καὶ ὅτι μάλιστα συμβιβάζεται τῇ ἀξιοπρεπείᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, θεωρηθέντος αἰείποτε ὑπευθύνου πρωτοῦργου.—Τοῦναντίον μάλιστα.

Ὑπὸ τὴν τελευταίαν ἔποψιν τὴν ἐν λόγῳ ἐπανάστασιν ἐξετάζοντες καταλήγομεν καὶ εἰς ἕτερόν τι συμπέρασμα, ὅπερ, ἀνεξαρτήτως τῶν προλεχθέντων, ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν ἐν Μακρυνίτῃ καὶ Ματαράγκᾳ μαχῶν ἀρούμεθα. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο οὐδενὶ ἰδιώτῃ ἢ ἄρχοντι ἐπιτρέπει εἰς τὸ ἐφεξῆς νὰ φαντασθῇ καὶ τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἰδέαν περιβεβλημένην τὸ ἐνδυμα τῶν ἀρματωλικῶν χρόνων καὶ ποδηγετουμένην ἐπὶ τῶν ὁρέων ὑπὸ τοῦ προστυχόντος σιδηροφόρου.

Διατελοῦμεν ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν οἱ περίξ ἡμῶν δοῦλοι καὶ ἄσσημοι ἐλευθεροῦνται καὶ δοξάζονται, ἡ δ' Ἑλλάς ἐν τῇ στασιμότητι αὐτῆς ἐκπίπτει καὶ ταπεινοῦται· ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἐν τῷ μέσῳ τῶν λοιπῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς λαῶν νικητῆριοι παιᾶνες ἀντηχοῦσι καὶ θριαμβευτικαὶ ἀψίδες ἐγείρονται, ἐν μέσῳ δὲ τῶν ὁμοφύλων τῆς δούλης Ἑλλάδος ὁδύρμοι καὶ θρήνοι ἀκούονται, ὅστ᾽ ἀθυμάτων συσσωρεύονται καὶ φλόγες δηώσεων πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀδιακόπως ὑψοῦνται.

Ἡ Ἑλλάς δὲν δύναται νὰ προτιμήσῃ ἀγῶνος σοβαροῦ καὶ δεινοῦ, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐνδόξου, θάνατον τόσῳ ὁδυνηρὸν καὶ ἄδοξον, ἐκτὸς ἐὰν δὲν ᾔνοι Ἑλλάς τῶν πατέρων αὐτῆς.

Καιρὸς νὰ βαδίσωμεν εἰς τὰ πρόσω, ἀποτινάζοντες τὴν νάρκην πεντηκονταετοῦς ἐθνικῆς ἀβουλίας, συγκεντροῦντες ἀπάσας ἡμῶν τὰς δυνάμεις, ἀναλαμβάνοντες τὸ πατροπαράδοτον θάρρος καὶ προεξασφαλίζοντες ὅσον ἔνεστι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θυσίας τοῦ αἵματος διὰ τῆς προαπαιτουμένης θυσίας τοῦ χρήματος.

Κατεπεῖγον εἶναι ἡ ἐθνικὴ ἰδέα τῆς ἡμετέρας φυλῆς νὰ περιβληθῇ τὴν ἡγεμονικὴν πορφύραν, ἵνα μὴ διασχισθῇ μετ' αὐτῆς ἐν βραχυτάτῳ εἰς ράκη, καὶ νὰ θέσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βασιλέως στρατάρχου τὸ διάδημα, ἵνα μὴ καταπέσῃ διὰ παντὸς μετ' αὐτοῦ ἐν ἀραιῖς συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων.

Εἰς ἀγῶνα τοιοῦτον καλεῖται ἡ μᾶλλον ἐξαναγκάζεται σημερον ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, οὐδὲ πρέπει ἐκτὸς αὐτοῦ ν' ἀναλάβῃ ἢ ὑποστηρίξῃ οἰονδήποτε ἄλλον.

Ἐὰν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τῆς τιμῆς αὐτοῦ κήδεται δέον νὰ ἐξαναστῇ κατὰ παντὸς τολμήσοντος τοιοῦτό τι ἐν τῷ μέλλοντι νὰ προσφέρῃ, ἐὰν δὲ εἰς τὰς ἀρτηρίας αὐτοῦ ὑπολείπεται ρανὶς τοῦ προπατορικοῦ αἵματος ὀφείλει νὰ ὑποδείξῃ ἐγκαίρως τοῖς ἡγεμόσιν αὐτοῦ ὅτι, δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ, οὔτε ν' ἀνεχθῇ οἰανδήποτε ἡγεμονίαν ἐν προσώπῳ μάλιστα, οὔτινος τὸ ὄμμα δὲν εἶναι προσηλωμένον, ὅπου ὁ θόλος τῆς Ἀγίας Σοφίας ὑψοῦται, καὶ ἡ δεξιὰ, μὴ οὔσα προωρισμένη νὰ κρατήσῃ τὸ ξίφος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ λάβῃ τοῦλάχιστον τὴν ἀξίνην τοῦ Κόδρου.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελίς 95 σίχ. 18	—	ἐν Θεσσαλίᾳ	ἀντὶ αὐτόθι
» 114 » 1	—	ἄψιμαχία	» μάχη
» 138 » 22	—	βεβαίως ἐπὶ τῇ ἐλπίδι	» ἐπὶ τῇ βεβαίᾳ ἐλπίδι
» 139 » 1	—	1/4	» 1/2
» 140 » 8	—	ἄγνοοῦντος	» ἄγνοοῦντες
» 152 » 1	—	ἐπικουρικῶν	» ἐπικουρίων
» 157 » 15	—	ἀλληλοδοθηείας	» ἀλληλοδοθείας
» 212 » 31	—	Ἀγ. Γεωργίου	» Μηλείων
» 275 » 14	—	τῆς	» τῇ
» 340 » 32	—	Σουμαρούπας	» Σουμαρίτης.

Ἐκτὸς τῶν παραπλησίων τοῖς ἄνωθι σφάλμασι καὶ παροράμασι, ὧν εὐκολος ἡ διόρθωσις ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου, πιθανὸν τὸ παρὸν ἔργον νὰ χρήζηται αὐτῆς καὶ ὡς πρὸς τινὰς λεπτομερείας τῶν γεγονότων καὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θέσεως δευτερευόντων τινῶν προσώπων.

Τὰς ἀναποφεύκτους ταύτας παντὶ πρωτοτύπῳ ἱστορικῷ δοκιμῇ ἐλλείψεις καὶ ἀνακριθείας εὐχαρίστως θέλομεν συμπληρώσει καὶ διορθώσει, καταλλήλως ὑποδεικνυομένας, εἴαν ποτε ἡ δευτέρα αὐτοῦ ἔκδοσις ἀναγκαίᾳ κριθῇ.

Τὰς ἀναμενομένας ὅμως μεμψιμοιρίας καὶ ἀποπειράς πρὸς ἀναίρεσιν λόγοις κενοῖς καὶ οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι τῇ κριτικῇ ἀναλύσει ἢ εὐσχήμῳ συζητήσῃ καὶ τὰ τούτων παραπλήσια, ἀνυπογράφως μάλιστα ἢ καὶ ὑπὸ προφανῶς ἀναρμοδίων ὑπογεγραμμένα οὐδόλως θέλομεν λάβει ὑπ' ὄψιν, καλῶς γινώσκοντες ὅτι : «οὐ πάνυ ἡδεῖα ἡ ἀλήθεια τοῖς ἀκούουσιν, ἀλλὰ παρευδοκιμεῖται ὑπὸ τοῦ ψεύδους παρὰ πολὺ εὐπροσώπότερον γὰρ ἐκεῖνο καὶ διὰ ταῦτο ἡδίων».

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 25 Μαΐου 1879.

Μ. Δελφάνης

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελίς
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	2
Ἡ Γεωργία ἐν Ἑλλάδι	9
Στρατιωτικὴ διοργάνωσις καὶ παρασκευὴ	27
Ἡ Πολιτικὴ τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων	37

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1878	87

ΗΠΕΙΡΟΣ

Προκαταρκτικαὶ ἐνέργειαι	103
ΕΠΑΡΧΙΑ ΡΑΔΟΒΥΖΙΟΥ	105
Ἀψιμαχία Πλάκας	114
Μάχαι Δημαρείου καὶ Κλειτσόδου	118
Καταστροφὴ Ραδοβυζίου	125
ΕΠΑΡΧΙΑ ΔΕΛΒΙΝΟΥ	128
Μάχαι Καραλίμπη καὶ Γκιάστης	132
Ἡ ἐν Λυκουρσίῳ καταστροφὴ	137
Ἡ ἐκ Δίβρης ὑποχώρησις	143

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Προκαταρκτικαὶ ἐνέργειαι	149
Ἀπόδοσις καὶ ὑποδοχὴ ἐν Λιτοχώρῳ	152
Παράδοσις τοῦ φρουρίου Πλαταμῶνος	157
Μάχαι τῆς Μ. Πέτρας καὶ Ραδαίνης	162
Συνάντησις μετὰ τοῦ Ἀγ. Κίτρου	163
Ὁ ἐπίσκ. Κίτρου καὶ πυρπόλησις τῆς ἐπισκοπῆς Κολλυνδρού	164
Ἀποχώρησις Ἀγ. Κίτρου καὶ πυρπόλησις τοῦ Λιτοχώρου	173
Μάχη τῶν Βολιανῶν	178
Ἀψιμαχία Προδρόμου	181
Μάχη τῶν Ἀγ. Πάντων	183
Μάχαι Δερελῆ καὶ Παλαμούτ	186
Καταστροφὴ τῆς Ραφάνης	190
Ὑποχώρησις εἰς Χάσια	191

Συνάντησις τῶν δύο σωμάτων	197
Ἀψιμαχίαι Βελεμιστάς καὶ Σαρακίνης	198

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Προκαταρκτικαὶ ἐνέργειαι	203
Μάχαι τῆς Μονῆς Σουρβιδᾶς	211
Ἐξοδος τῆς Μονῆς Σουρβιδᾶς	215
ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΛΜΥΡΟΥ	221
Α'. Μάχη τῆς Μονῆς Ξενιάς	225
Β'. Μάχη τῆς Μονῆς Ξενιάς	229
Α'. Μάχη τοῦ Πλατάνου	236
Β'. Μάχη τοῦ Πλατάνου	241
ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΗΛΙΟΥ ΚΑΙ ΟΣΣΗΣ	246
Α'. Μάχη τῆς Μακρυνίτης	253
Ἐκδρομὴ εἰς Βουλγαρινὴν καὶ Κουκοράβαν	261
Νέα συγκέντρωσις περὶ τὴν Ὅσσαν	266
Ἀψιμαχία τῆς Ἀγυιάς	271
Μάχη τῆς Ἀγυιάς	275
Γενικὴ συγκέντρωσις ἐν Πηλίῳ	281
Νεαὶ ἐπικουραὶ ἐν Μακρυνίτῃ	286
Μάχη τῶν Μαυρολιθάρων	291
Πτώσις τῆς Μακρυνίτης	294
Κάρολος Ὀγγλ	305
Σπυρίδων Λ. Μάργαρης	309
ὑποχώρησις εἰς Ἀλμυρὸν	313
Συγκέντρωσις ἐν τῇ Μονῇ Ξενιάς	318
Ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία τῶν ἐν Πηλίῳ	325
ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΓΡΑΦΩΝ	329
Ἐξοδος καὶ ἐπάνοδος τοῦ Ἑλλήν. στρατοῦ	333
Τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν	341
Ἀψιμαχίαι Χαλαμπρεζίου Ἰλ.	345
Μάχαι Σεκλύζης	348
Τὰ μετὰ τὰς ἐν Σεκλύζῃ μάχας	356
Ἀψιμαχία Κουβανάτων	359
Πολιορκία καὶ παράδοσις τῆς φρουρᾶς τοῦ Μουζακίου	361
Τὰ μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς φρουρᾶς τοῦ Μουζακίου	366
Συμπλοκαὶ Κρυόδρουσις καὶ Ρούσι, ἐξόπλισις τοῦ Κάμπου	367
Ἀκροβολισμοὶ ἐν τῷ Κάμπῳ	371
Μάχη τῆς Ματαράγκας	378
Τὰ μετὰ τὴν ἐν Ματαράγκᾳ μάχην	395
Κατάπαυσις τῆς ἐπαναστάσεως	399
Ἀνακεφαλαίωσις καὶ συμπέρασμα	402

685 A
